

8
1-c
22

H.

8.-1.c.22.

AVLI GELLII
LVCVLENTIS SIMI SCRI= PTORIS
NOCTES AT TICAE.

del Loco di S. Pietro

οὐ βλάπτει, αὐτὰρ τοὺς ναυτίλλοντας ἐγείρει

τῆς σοφίας ὦ πέρασον θαρσαλέως πελάγη.

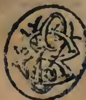
σειρῆν ἡ κνέρας [illegible]

τῷ καὶ ἄνευ δεσμῶν, καὶ πάσης κηροῦ ἀλοιφῆς

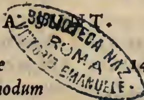
VENETIIS, M. D. XLIIII.

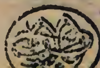
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBL. SS. IO. & PA. DE URB.

INDEX EORVM QVAE NOTATV DIGNA IN HISCE NOCTIBVS VISA SVNT.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

FINIS.

ALTER INDEX QVO QVICQVID IN vnaquaque re lector quæsierit, siue id ad grammaticen, siue ad alias artes pertineat, inueni re quàm facilime queat.

QVÆ AD PHILOSOPHIAM DE NATURA, & dialecticam, & medicinam, atque mathematicã pertinẽt.

QVÆ AD PHILOSOPHIAM DE MORIBUS attinent.

QVÆ AD GRAMMA *ticam & rhetoricam attinent.*

QVÆ AD MORES *veterum & historiam pertinent.*

FINIS.

A. GELLII

NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER PRIMVS.

Quali proportione, quibus'que collectionibus Plu*tarchus ratiocinatum esse* Pythagoram *philosophum dixerit,* de comprehendẽda corporis in proceritate, qua fuit* Hercules, *cum vitam inter homines viueret.* *In

CAP. I.

LVTARCHVS *In libro quem scribit* ὁ πόσῃ ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνθρώποις περὶ εὐφυΐαν καὶ ἀρετὴν διαφορά, *scite subtiliter'que ratiocinatum* Pythagoram *philosophum dicit in reperienda modulandáque status, longitudinis'que* Herculis *præstantia.* Nam *cum ferè constaret curriculum stadij, quod est *Pisis apud* Iouem Olympium, Herculem *pedibus suis metatum, id'que fecisse longum pedes sexcentos: cætera quoq; stadia in terris* Græciæ, *ab alijs postea instituta, pedum quidem esse numero sexcentum, sed tamen esse*

*Pisæ ad Iouis Olympij

a

aliquantulum breuiora: facile intellexit modum, spatium'que plantæ Herculis, *ratione proportionis habita, tanto fuisse, quàm aliorum procerius, quanto* Olympicũ *stadium longius esset, quàm cætera.* Comprehensa autẽ *mensura* Herculani *pedis, secundum naturalem mẽbrorum omnium inter se competentiam modificatus est: atq; ita id collegit, quod erat consequens, tantum fuisse* Herculem *corpore excelsiorem, quàm alios, quanto* Olympicum *stadium cæteris pari numero factis, anteiret.*

Ab Herode Attico, *consulari viro tempestiue deprõpta in quendam iactabundum, & gloriosum adolescẽtem, specie tantum philosophiæ sectatorem, verba* Epicteti Stoici: *quibus festiuiter à vero* Stoico *seiunxit vulgus loquacium nebulonum, qui se* Stoicos *nuncuparent.* Cap. II.

Herodes Atticus *vir & Græca facundia, & cõsulari bonore præditus, accersebat sæpe nos, cũ apud magistros* Athenis *essemus, in villas ei vrbi proximas, me, & clarissimum virum* Seruilianum, *cõplures'q; alios nostrates, qui* Roma *in Græciam ad capiendũ ingenij cultum concesserant. Atque ibi tunc cum essemus apud eum in villa, cui nomen est* Cephisia, *& æstu anni, & sidere autumni flagrantissimo, propulsabamus caloris incommoda, lucorum umbra ingentium, longis ambulacris & mollibus, ædium posticum refrigerantibus lauacris nitidis, & abundis, & collucentibus, totius'que villæ venustate aquis vndique canoris atque auibus personante.* Erat *ibidem nobiscum simul adolescens, philosophiæ sectator, disciplinæ, vt ipse dicebat,* Stoicæ, *sed*

loquacior impendio, & promptior. Is plerunque in conuiuio sermonibus, qui post epulas haberi solent, multa atq; immodica de philosophiæ doctrinis intempestiue, atq; insolite differebat: præ que se vno cæteros omnes linguæ Atticæ principes, gentem que omnem togatam, totum q; nomen Latinum, rudes esse & agrestes prædicabat. Atq; interea vocabulis haud facile cognitis, syllogismorum captionum q; dialecticarũ laqueis strepebat: κυριεύοντας καὶ ἡσυχάζοντας καὶ σωρείτας, alios que id genus gryphos, nemine posse dicens, nisi se, dissoluere. Rẽ vero Ethicã, naturam q; humani ingenij, virtutum q; origines, officiáq; earũ confinia, aut cõtra morborum, vitiorum q; fraudes, animorum q; labes, ac pestilentias asseuerabat, nulli esse vlli magis ea omnia explorata, cõperta, meditatáq;. Cruciatibus aũt, doloribus q; corporis, & periculis mortem minitantibus, habitum statum q; vitę beatæ, quã se esse adeptum putabat, neque lædi, neque iminui, existimabat: ac ne oris quoque, & vultus serenitatem Stoici hominis, vnquam vlla posse ægritudine obnubilari. Has ille inanes cum efflaret glorias, iam q; omnes finem cuperent, verbis que eius defatigati pertæduissent, tum Herodes Græca, cuius plurimus ei mos fuit, oratione vtens: Permitte, inquit, philosophorum amplissime, qm̃ respõdere nos tibi, quos idiotas vocas, non quimus, recitari ex libro, quid de huiuscemodi magniloquentia vestra senserit, dixerit q; Epictetus Stoicorũ maximus: iussit q; proferri dissertationũ Epicteti digestarũ ab Ariano primũ librũ, in quo ille venerãdus senex iuuenes, qui se Stoicos appellabãt, neq; frugi, neq; operæ probæ, sed theorema

tibus tantũ nugalibus, & puerilium isagogarum cõmentationibus dilatrantes, obiurgatione iusta incessuit. Lecta igitur sunt ex libro, qui prolatus est, ea quę addidit. Quibus verbis Epictetus *seuere simul ac festiuiter seiunxit, atq; diuisit à vero, atque syncero* Stoico *qui esset proculdubio* ἀκώλυτος, ἀνεκβίαστος, ἀπαρεμπόδιστος, ἐλεύθερος, εὔπορος, εὐδαίμων, *vulgus aliud nebulonum hominum, qui se* Stoicos *nuncuparent: vltróq; verborum & argutiarum fuligine ob oculos audientium iacta, sanctissimæ disciplinæ nomen ementirentur.*

Εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν, καὶ κακῶν ἀκούεις.
Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασσεν.
Τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστιν ἀγαθά, τὰ δὲ κακά, τὰ δὲ ἀδιάφορα. ἀγαθὰ μὲν οὖν, ἀρεταί. κακὰ δέ, τὰ μετέχοντα κακίας. ἀδιάφορα δέ, τὰ μεταξὺ τούτων, πλοῦτος, συζυγία, ζωή, θάνατος, ἡδονή, πόνος. πόθεν οἶδας; οὕτως Ἑλλάνικος λέγει ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς, τί δὲ διαφέρει τοῦτο εἰπεῖν, ἢ ὅτι Διογένης ἐν τῇ ἠθικῇ, ἢ Χρύσιππος ἢ Κλεάνθης. βεβασάνικας οὖν αὐτὸ, καὶ δόγμα σαυτοῦ πεποίησαι; δείκνυε πῶς εἴωθας ἐν πλοίῳ χειμάζεσθαι. μέμνησαι ταύτης τῆς διαιρέσεως ὅταν ψοφήσῃ τὸ ἱστίον. καὶ ἀνακραυγήσῃ, ἐάν σοί τις οὕτω πως παραστὰς εἴπῃ, λέγε μοι σὺ ἃ πρᾴην ἔλεγες. μὴ κακία ἐστὶ τὸ ναυαγῆσαι; μὴ τῆς κακίας μετέχον; οὐκ ἄρα ξύλον ἐνσείσεις; αὐτὸ τί ἡμῖν καὶ σοὶ ἄνθρωπε; ἀπολλύμεθα, καὶ σὺ ἐλθὼν παίζεις, ἐὰν δέ σε ὁ Καῖσαρ μεταπέμψηται κατηγορούμενον.

Quòd Chilo Lacedæmonius *consilium anceps pro*

salute amici cepit. Quod'que est circunspecte & anxie considerandum, an pro vtilitatibus amicorum delinquendum aliquando sit. Notatáque inibi, & relata quę Theophrastus, & Marcus Cicero super ea rescripserunt. Cap. III.

CHilo, præstabilis homo sapientiæ, quonam vsque debuerit contra legem, contráque ius pro amico progredi dubitauit: eáque res in fine quoque vitæ ipso animum eius anxit. Et alij deinceps multi philosophiæ sectatores (vt in libris eorum scriptum est) satis inquit scite, satis'que solicite quæsierunt, vt verbis, quæ scripta sunt, ipsis vtar: εἰ δεῖ βοηθεῖν τῷ φίλῳ, παρὰ τὸ δίκαιον, καὶ μέχρι πόσου καὶ ποῖα. Ea verba significãt quæsisse eos, an contra ius, contrá ue morem faciendum pro amico sit, & in qualibus, & in quibus causis, & quemnam ad vsque modum. Super hac quæstione tum ab alijs (sicuti dixi) multis, tum vel diligentissime à Theophrasto disputatur, viro in philosophia Peripatetica modestissimo, doctissimóque. Eáque disputatio scripta est (si recte meminimus) in libro eius de amicitia primo. Eũ librum M. Cic. videtur legisse, cum ipse quoque librum de amicitia componeret: & cætera quidem, quæ sumenda à Theophrasto existimauit (vt ingenium facundiáq; eius fuit) sumpsit, et transposuit cõmodissime, aptissiméq;. Hunc autem locum (de quo satis quæsitum esse dixi) omnium rerum aliarum difficillimũ, strictim, atque cursim transgressus est. Neque ea, quæ à Theophrasto pensiculate, atque enucleate scripta sunt, executus est: sed anxietate illa, & quasi morositate disputationis præter-

Chilo Lacedæmõius.

Amici causa an delinquẽdum aliquando sit.

missa, genus ipsum rei tantum paucis verbis notauit. Ea verba Ciceronis (si recensere quis vellet) apposui: His igitur finibus vtendum esse arbitror, vt cum emẽdati mores amicorum sunt, tum sit inter eos omnium rerum, consiliorum, voluntatum, sine vlla exceptione cõmunitas: vt etiam si qua fortuna acciderit, vt minus iustæ voluntates amicorũ adiuuandæ sint, in quibus eorum aut caput agatur, aut fama, declinandum sit de via: modo ne summa turpitudo sequatur. Est enim quatenus amicitiæ venia dari possit. Cũ agetur, inquit, aut caput amici, aut fama, declinandum est de via, vt etiam nonnunquam volũtatem illius adiuuemus. Sed cuiusmodi declinatio ista esse debeat, qualisq́ue ad adiuuandum digressio, & in quanta voluntatis amici iniquitate, nõ dicit. Quid autẽ refert scire me in huiusmodi periculis amicorum, si non magna me turpitudo insecutura est, de via recta esse declinandum? nisi id quoque me docuerit, quam putet magnã turpitudinem? & cũ decessero de via, quousque digredi debeam? Est enim, inquit, quatenus dari amicitiæ venia possit. Hoc imo ipsum est, quod maxime discendum est, quodq́ue ab ijs, qui doceãt minime dicitur, quatenus, quáque fini dari amicitiæ venia debeat. Chilo ille sapiẽs (de quo paulo ante dixi) conseruandi amici causa, de via declinauit. Sed video quousque progressus est: falsum enĩ pro amici salute consilium dedit. Idipsum tñ in fine quoque vitæ, an iure posset reprehendi, culparíque, dubitauit. Cõtra patriam, inquit Cicero, arma pro amico sumenda nõ sunt. Hoc profecto nemo ignorauit: & priusquam Theognis, vt Lucilius ait, nasceretur. Sed id quæro, id deside

ro, cum pro amico contra ius, & contra q̃ licet, salua tamen libertate atq; pace faciendũ est: & cum de via (sicut ipse ait) declinandũ est: quid & quantũ, & in quali causa, & quonam vsq; id fieri debeat. Pericles ille Athe mensis egregius vir ingenio, bonisq; omnibus disciplinis ornatus, in vna quidem specie, sed planius tñ, quid existimaret, professus est. Nam cum amicus eum rogaret, vt pro re causaq; eius falsum deieraret, his ad eũ verbis vsus est: Δεῖ μὲ συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι θεῶν. Theobrastus in eo quem dixi libro, inquisitius quidem super hac re ipsa, & exactius pressiusq; q̃ Cicero, disseruit. Sed is quoq; in docẽdo, nõ de vno quoque facto singulatim existimat, neq; certis exemplorum documẽtis, sed generibus rerũ summatim vniuersimque vtitur, ad hũc ferme modũ: Parua, inquit, & tenuis, vel turpitudo, vel infamia subeũda est, si ea re magna vtilitas amico quæri potest. Rependitur quippe, & cõpensatur leue damnũ delibatæ honestatis, maiore alia grauioreq; in adiuuando amico honestate: minimáq; illa labes, & quasi *lacuna famæ iminentis, partarũ amico vtilitatũ ratione solidatur: Neque noĩbus, inquit, moueri nos oportet, q; paria genere ipso non sunt, honestas meæ famæ, & rei amici vtilitas. Ponderibus hæc enim, potestatibusq; præsentibus, nõ vocabulorũ appellationibus, neque dignitatibus generũ diiudicãda sunt. Nã cũ in rebus aut paribus, aut nõ lõge secus, vtilitas amici, et honestas nostra cõsistit: honestas proculdubio prępõderat. Cũ vero amici vtilitas nimio est amplior, honestatis autẽ nostrę ĩ re nõ graui leuis iactura est: tũc quod vtile am

*lasciuia

co est, id primum illo, quod honestum nobis est, fit plenius. sicuti magnum pondus æris, parua lamina auri fit pretiosius. Verba adeo ipsa Theophrasti super ea re adscripsi: οὐκ οἶδ' εἴπου τούτῳ τῷ γένει, τιμιώτερον ἤδη, καὶ ὅτι οὖν ἂν ᾖ μέρος τούτου πρὸς τὸ τηλίκον θατέρου συγκρινόμενον αἱρετὸν ἔσται. λέγω δ' οἷον, οὐ καὶ χρυσίον τιμιώτερον χαλκοῦ, καὶ τηλικὸν τοῦ χρυσίου πρὸς τὸ τηλικὸν χαλκοῦ μέγεθος ἀντιπαραβαλλόμενον πλέον δόξει, ἀλλὰ ποιείσει τινὰ ῥοπὴν καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος. Fauorinus quoque philosophus huiuscemodi indulgentiam gratiæ, tempestiuius laxato paulum, permissoque subtili iustitię examine, his verbis definiuit: ἡ καλουμένη χάρις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῦτ' ἐστὶν ὕφεσις ἀκριβείας ἐν δέοντι. Post deinde idem Theophrastus ad hanc ferme sententiam disseruit: Has tamen, inquit, & paruitates rerum, & magnitudines, atque has omneis officiorum æstimationes, alia nonnunquam momenta extrinsecus, atque aliæ quasi appendices personarum, & causarum, & temporum, & circunstantiæ ipsius necessitates, quas includere in præcepta difficile est, moderantur & regunt, & quasi gubernant, & nunc ratas efficiunt, nunc irritas. Hæc talia quæ Theophrastus satis caute, & solicite, & religiose, causa disserendi magis, disputandique diligẽtia, quàm cum decernendi sententia, atque fiducia disseruit: quoniam profecto causas scientiæ, corporum varietates, dissertationumque & differentiarũ ignorantes, directum atque perpetuum, distinctumque in rebus singulis præceptum, quod ego in prima tractatus istius parte deside

rare dixeram, non capiunt. Eius autem Chilonis (à quo disputatiunculæ huius initiũ fecimus) cum alia quædam sunt monita vtilia, atque prudentia, tum id maxime exploratæ vtilitatis est, quod duas ferocissimas affectiones amoris atque odij, intra modum tantum coërcuit: Hac, inquit, fini ames, tãquam forte fortuna osurus: hac itidem tenus oderis, tãquam fortasse post amaturus. Super hoc eodem Chilone Plutarchus philosophus in lib. περὶ τυχῆς, verbis ita scripsit: χείλων ὁ παλαιὸς ἀκούσας τινὸς λέγοντος, μηδένα ἔχειν ἐχθρὸν, ἠρώτησεν εἰ καὶ μηδένα φίλον ἔχει, νομίζων ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖν καὶ συνεπάγεσθαι φιλίας καὶ ἀπεχθείας.

Quàm tenuiter, curioseque explorauerit Anto. Iulianus in oratione M. Tullij verbi ab eo commutati argutiam. Cap. IIII.

ANtonius Iulianus rhetor perquàm fuit honesti, atque amœni ingenij, doctrina quoque ista vtiliore, ac delectabili, veterumque elegantiarum cura, et memoria multa fuit. Ad hæc, scripta omnia antiquiora tam curiose spectabat, aut uirtutes pensitabat, aut vitia rimabatur, vt iudicium factum esse ad amussim diceres. Is Iulianus super eo enthymemate, quod est in oratione M. Tullij, quam pro Cn. Planco dixit, ita existimauit. Sed verba prius, de quibus iudicium ab eo factum est, ipsa ponam. quanquam dissimilis est pecuniæ debitio, et gratiæ. nam qui pecuniam dissoluit, statim non habet id quod reddidit. qui autem debet, æs retinet alienum: Gratiam autem, & qui refert, habet: & qui habet, in eo ipso quòd habet, refert. Neq; ego nunc Planco desinam de

bere, si hoc soluero : nec minus ei redderem voluntate ipsa, si hoc molestiæ non accidisset. Crispum *sanè,* inquit *agmen orationis rotundumque, ac modulo ipso numerorum venustum : sed, quod cum venia legendum sit, verbi paulum immutati, vt sententiæ fides salua esset. Nanque debitio gratiæ & pecuniæ collata, verbum vtrobique seruari posset. Ita enim recte opposita inter sese gratiæ pecuniæque debitio videbitur : si & pecunia quidem deberi dicatur, & gratia. Sed quid eueniat in pecunia debita, solutaue : quid côtra in gratia debita, redditaue, debitionis verbo vtrinque seruato differatur.* Cicero *aût, inquit, cû gratiæ pecuniæque debitionem dissimilem esse dixisset, eiusque sententiæ rationem redderet, verbû, debet, in pecunia ponit, in gratia, habet, subijcit, pro debet. Ita enim dicit:* Gratiam *autê & qui refert habet, & qui habet, in eo ipso quod habet, refert. Sed id verbum habet, cum proposita comparatione non satis conuenit.* Debitio *enim gratiæ, non habitio cum pecunia confertur.* Atque *ideo consequens quidem fuerat sic dicere.* Et *qui debet, in eo ipso quod debet, refert: quod absurdum & nimis coactum foret, si nondum redditam gratiam, eo ipso redditam diceret, quia debetur. Immutauit ergo, inquit, & subdidit verbum ei verbo, quod amiserat, finitimum : vt videatur & sensum debitionis collatæ non reliquisse, & concinnitatem sententiæ retinuisse. Ad hunc modum Iulianus enodabat, dijudicabatque veterum scriptorum sententias, quas apud eum adolescentes lectitabant.*

Quod demosthenes rhetor cultu corporis, atque vestitu probris obnoxio, infamique munditia fuit :

quod'que item Hortensius orator ob eiusmodi munditias, gestum'que in agêdo histrionicum, Dionysię saltatriculæ, cognomento compellatus est. Cap. V.

DEmosthenem tradunt, et uestitu, cæteróque cultu corporis nitido, uenusto, nimis'que accurato fuisse. Hinc etiam κόμψη illa χλανίς, καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι, ab æmulis, aduersarijs' que probro dati. hinc etiã turpibus, indignis' que in eum uerbis non temperatũ: cũ parum uir, ore quoque polluto diceretur. Ad eundem modum Hortensius oĩbus ferme oratoribus ætatis suæ, nisi M. Tullio, clarior: qui cum multa munditia, & circunspecte compositéque indutus, & amictus esset, manus' que eius inter agendum forent, argutæ admodum, et gestuosæ, maledictis appellationibus' que probrosis iactatus est: multáque in eum, quasi in histrionem, in ipsis causis atque iudicijs dicta sunt. Sed cum L. Torquatus subagresti homo ĩgenio, & infestiuo, grauius, acerbius' que apud cõcilium iudicum, cũ de causa Syllæ quæreretur, non iam histrionem eum esse diceret, sed gesticulariam Dionysiam' que eũ, notissimæ saltatriculæ nomine, appellaret: tum uoce molli, atque demissa Hortensius: Dionysia, inquit, Dionysia malo equidem esse, quàm, quod tu Torquate, ἄμουσος, ἀναφρόδιτος καὶ ἀπροσδιόνυσος. Dionysia.

Verba ex oratione Metelli Numidici, quã dixit ad populum in Censura, cũ eum ad vxores ducẽdas adhortaretur: eáque oratio quam ob causam reprehensa, & quo contra modo defensa sit. Cap. VI.

MVltis & eruditis uiris audientibus, legebatur oratio Metelli Numidici, grauis ac diserti

viri, quam in Censura *dixit ad populum, de ducendis vxoribus, cum eum ad matrimonia capessenda adhortaretur. In ea oratione ita scriptum fuit: Si sine vxore possemus, Quirites esse: omnes ea molestia careremus. Sed quoniam ita natura tradidit, vt nec cum illis satis commode, nec sine illis vllo modo viui possit: saluti perpetuæ potius, quàm breui voluptati consulendum.* Videbatur *quibusdam* Metellum CENS. *cui consilium esset ad vxores ducendas populum hortari, non oportuisse nec de molestia, incommodis'que perpetuis rei vxoriæ confiteri: neque adhortari magis, quàm dissuadere, absterreréque: Sed contrà illud potius orationem debuisse sumi dicebant, vt & nullas plerunque esse in matrimonijs molestias asseueraret: & si quæ tamen accidere nonnunquam viderentur, paruas & leues faciles'que esse toleratu diceret, maioribus'que eas emolumentis, & voluptatibus obliterari: easdem'que ipsas neque omnibus, neque naturæ vitio, sed quorundam maritorum culpa, & iniustitia euenire.* Titus *autem* Castritius *rectè, atque condigne* Metellum *esse locutum existimabat. Aliter, inquit,* CENS. *loqui debet, aliter rhetor.* Rhetori *concessum est sententijs vti falsis, audacibus, subdolis, captiosis: si modo verisimiles sint, & possint ad mouendos hominum animus qualicunque astu irrepere:* Propterea *turpe esse ait rhetori, si quid in mala causa destitutum, atque impugnatum relinquat.* Sed *enim* Metellũ, *inquit, sanctum virum, illa grauitate, & fide præditum; cum tanto honore, atque vitæ dignitate apud* Populum Romanum *loquentem, nihil decuit aliud dicere, quàm*

quod verum sibi esse, atque omnibus videbatur: præsertim cum super ea re diceret, quæ quotidiana intelligentia, & communi, peruulgatóque vitæ vsu comprehenderetur. De *molestia igitur cunctis hominibus notissima confessus, eáque confessione fidem sedulitatis, veritatis' que commeritus: tum denique facile, & procliuiter, quod fuit rerum omnium validissimum, atque verissimũ persuasit, ciuitatem saluam esse, sine matrimoniorum frequentia, non posse*. Hoc *quoque aliud ex eadẽ oratione* Metelli *dignum esse existimauimus assidua lectione, non hercle minus, quàm quæ à grauissimis philosophis scripta sunt*. Verba Metelli *hæc sunt*: *Dij immortales plurimum possunt, sed non plus velle debent nobis, quàm parentes: At parentes, si pergunt liberi errare, bonis exhæredãt. quid ergo nos à dijs immortalibus diutius expectemus, nisi malis rationibus finem facimus? iisdẽ deos propitios esse æquum est, qui sibi aduersarij non sunt. Dij immortales virtutem approbare, non adhibere debent.*

In hisce verbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem, Hanc *sibi rem sperant præsidio futurum, neque mendam esse, nec vitium:* Erraréque *istos, qui bonos violant libros, &* Futuram *scribunt*. Atque *ibi de quodam alio* Ciceronis *verbo dictum, quod probe scriptum, perperam mutatur: & aspersa pauca de modulis, numeris que orationis, quos Cicero auide sectatus est*. Cap. VII.

IN *oratione Ciceronis quinta in* Verrem, *libro spectatæ fidei*, Tironiana *cura atque disciplina facto, ita scriptũ fuit*: Homines *tenues obscuro loco nati nauigant, adeunt' que ad ea loca, quæ nũquam antea adiuerant, vbi*

neq; noti essent, quò venerunt: neq; semper cum cognitoribus esse possunt. Hac vna tantum fiducia ciuitatis, *non modo apud nostros magistratus, qui & legum, & existimationis periculo continentur: neq; apud ciues solum* Romanos, *qui & sermonis & iuris, & multarum rerum societate iuncti sunt, fore se tutos arbitrantur: sed quocunque venerint, hanc sibi rem præsidio sperant futurum.* Videbatur compluribus in extremo *verbo menda esse: debuisse enim scribi putabant, non* Futurum, *sed* Futuram: *neq; dubitabant, quin liber emẽdandus esset: ne vt in* Plauti *comœdia mœchus (sic enim mendæ suæ illudebant) ita in Ciceronis oratione solœcismus esset manifestarius.* Aderat *ibi forte amicus noster, homo lectione multa exercitus, cui pleraq; omnia veterum literarum quæsita, meditata, euigilatáq; erant. Is libro inspecto ait, nullum esse in eo verbo neque mendum, neq; vitium, Ciceronem probe, ac venuste locutum.* Nam Futurum, *inquit, non refertur ad rem, sicut legentibus temere & incuriose videtur: neque pro participio positũ est: sed verbum est indefinitum, quod Græci appellant* ἀπαρέμφατον, *neque numeris, neq; generibus præseruiens, sed liberum vndiq; & impromiscuum est.* Q uali C. *Gracchus verbo vsus est in oratione, cuius titulus est, de* Qu. Popilio *circum conciliabula, in qua ita scriptum est:* Credo *ego inimicos meos hoc dicturum.* Inimicos, *inquit, dicturum, & non dicturos.* Videtur'ne *ea ratione positum esse, apud* Gracchum *dicturum, qua est apud* Ciceronem *futurum? sicut in Græca oratione, sine vlla vitij suspicione, omnibus numeris generibus'que,*

ſine diſcrimine attribuuntur huiuſcemodi verba, ποιήσειν, ἔσεσθαι, λέξειν, *& ſimilia. In Q. quoque Quadrigarij tertio Annali verba hæc eſſe dixit: Dum ij conciderentur, hoſtium copias ibi occupatas futurum. In duodecimo Annali eiuſdem Quadrigarij principium libri ſic ſcriptum: Si pro tua bonitate, & noſtra voluntate tibi valetudo ſuppetit, eſt quod ſperemus deos bonis benefacturum. Item in Valerij Antiatis libro quarto & viceſimo ſimili modo ſcriptũ eſſe: Si hæ res diuinæ factæ recteq́; perlitatę eſſent, aruſpices dixerunt omnia ex ſententia proceſſurũ. Plautus ẽt in Caſina, cum de puella loqueretur, occiſurum dixit, non occiſuram, his verbis:*

Etiamne habet Caſina gladium? habet, ſed duos,
Quibus altero te occiſurum ait, altero villicum.

Item Laberius in Gemellis:

Non putaui, inquit, hoc eam facturum. Non ergo iſti *omnes ſolœciſmus quid eſſet, ignorauerũt: Sed & Gracchus, dicturũ: & Quadrigarius, futurum, & benefacturum: & Plautus, occiſurum: & Antiâs, proceſſurũ: et Laberius, facturũ, indefinito modo dixerũt. Qui modus neq; in numeros, neq; in perſonas, neq; in genera, neque in tempora diſtrahitur: ſed omnia iſthæc vna eademq́; declinatione cõplectitur. Sicuti M. Cicero dixit futurum, non virili genere, neq; neutro (ſolœciſmus enim foret planè) ſed verbo vſus eſt ab omni neceſſitate generum abſoluto. Idem autem ille amicus noſter in eiuſdem M. Tullij Ciceronis oratiõe, quæ eſt de imperio Cn. Põpeij, ita ſcriptum eſſe à Cicerone dicebat, atq; ipſe ita lectitabat: Cum noſtros portus, atq; eos portus quibus vi*

tam ac spiritum ducitis, in prædonum fuisse potestatem sciatis. Neq; solœcismum esse aiebat, in potestatē fuisse, vt vulgus semidoctum putat, sed ratione dictū certa & proba contendebat: qua & Græci ita vterentur, et Plautus verborum Latinorum conseruator elegantissimus in Amphitryone dixit: Nunc vero mihi in mentē fuit: non (vt dici solitum est) in mente. Sed enim præter Plautū (cuius ille in præsenti exemplo vsus est) multā nos quoq; apud veteres scriptores locutionum talium copiam offendimus, atque his vulgo annotamentis inspersimus. Vt rationem istam missam facias, & autoritates, sonus, qui εὐφωνία tantum, & positura ipsa verborum satis declarant, id potius ἐμμέλεια τῶν λέξεων mudulamentis orationis M. Tullij conuenisse: vt quoniam vtrumuis dici Latine posset, Potestatem dicere mallet, non Potestate. Illud enim sic compositum iucundius ad aurem conspectius que, insuauius hoc, imperspectius que est: si modo ita explorata aure homo sit, non surda, nec iacenti: sicuti est hercle, quod Explicauit dicere maluit, q̄ Explicuit, quod esse iam vsitatius cœperat. Verba sunt hæc ipsius in exhortatione, quam de imperio Cn. Pompeij habuit: Testis est Sicilia, quam multis vndique cinctam periculis, non terrore belli, sed consilij celeritate explicauit. At si explicuit diceret, imperfecto, & debili numero verborum sonus clauderetur.

In potestatem esse.

In mentem fuit.

Euphonia.

Explicauit.

Historia in libris Phocionis philosophi repta, super Laide meretrice, & Demosthene rhetore. C. VIII.

PHocion ex Peripatetica disciplina, haud sanè ignobilis vir fuit. Is librum multæ, variæ que historiæ refertum

refertum composuit: eum'que inscripsit, κέρας ἀμαλθείας. ea vox hoc fermè valet, tanquam si dicas, Cornucopiæ. In eo libro super Demosthene rhetore, et Lai de meretrice historia hæc scripta est: Lais, inquit, Corinthia ob elegantiam, venustatem'que formæ grãdem pecuniam demerebat: conuentus'que ad eam ditiorum hominum ex omni Græcia celebres erant: neque admittebatur, nisi qui dabat, quod poposcerat. poscebat autẽ illa nimiam quantitatem. Hinc ait natum esse illud frequens apud Græcos adagium: οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς κόρινθόν ἐσθ' ὁ πλοῦς: quod frustra iret Corinthum ad Laidem, qui non quiret dare, quod posceretur. Ad hanc ille Demosthenes clanculum adit: & vt sibi sui copiam faceret, petit. At Lais μυρίας δραχμὰς, ἢ τάλαντον poposcit: hoc facit nummi nostratis denar.ũm decem millia. Tali petulanti a mulieris, atque pecuniæ magnitudine ictus, expauidus'que Demosthenes, auertit iter: & discedens: Ego, inquit, pœnitere tanti nõ emo. Sed Græca ipsa, quæ fertur dixisse, lepidiora sunt: οὐκ ὠνοῦμαι, inquit, μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.

Qui modus fuerit, quis ordo disciplinæ Pythagoricæ: quantum'que temporis imperatum obseruatum'que sit, dicendi simul ac tacendi. Cap. IX.

ORdo atque ratio Pythagoræ, ac deinceps familiæ successionis eius, recipiendi, instituendi'que discipulos, huiuscemodi fuisse traditur: Iam à principio adolescentes, qui sese ad discendum obtulerãt, ἐφυσιογνωμόνει. id verbum significat, mores, naturas'que hominum, coniectatione quadam, de oris & vultus inge

nio, déque totius corporis filo atque habitu sciscitari. Eum, qui exploratus ab eo idoneus que fuerat, recipi in disciplinam statim iubebat, & tempus certum tacere: non omnes idem, sed aliud alijs tempus pro æstimato captu solertiæ. Is autem qui tacebat, quæ dicebantur ab alijs, audiebat: neque percontari, si parum intellexerat: neque cõmentari, quæ audierat, fas erat. Sed non minus quisquam tacuit, quàm biennium. Hi *prorsus appellabantur, intra tempus tacendi, audiendique,* ἀκουστικοί. A*st vbi res didicerant rerum omnium difficillimas, tacere, audiréque: atque esse iam cœperant silentio eruditi, cui erat nomen* ἐχεμυθία*: tum verba facere, & quærere, quæ que audissent scribere, & quæ ipsi opinarentur expromere, potestas erat.* Hi *dicebantur in eo tempore* μαθηματικοὶ, *scilicet ab ijs artibus, quas iam discere, atque meditari incœptauerant: quoniam geometriam, & gnomonicam, Musicam, cæteras que item disciplinas altiores* μαθήματα *veteres Græci appellabant: vulgus autem quos gentilitio vocabulo Chaldæos dicere oportet, mathematicos dicit.* Exinde *his scientiæ studijs ornati, ad perspicienda mundi opera, & principia naturæ procedebant: ac tunc demum noĩabantur* φυσικοὶ. *Hæc eadem super* Pythagora *noster* Taurus *cũ dixisset:* Nũc *autem, inquit, isti, qui repente pedibus illotis ad philosophos diuertunt, non est hoc satis, quod sunt omnino* ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι*: sed legem etiam dát, qua philosophari discant.* Alius *ait:* Hoc me primum doce. Item *alius:* Hoc *volo, inquit, discere, istud nolo.* Hic *à* Symposio Platonis *incipere gestit, propter* Alcibiadis

comessationem: Ille à Phædro, propter Lysiæ orationem. Est etiam inquit (proh Iupiter) qui Platonem legere postulet, non vitæ ornandæ, sed linguæ orationisq; comendæ gratia: nec vt modestior fiat, sed lepidior. Hæc Taurus dicere solitus, nouitios philosophorum sectatores cum veteribus Pythagoricis pensitans. Sed id quod non prætereundum est, quòd omnes simul qui à Pythagora in cohortẽ illam disciplinarum recepti erãt, quod quisque familiæ, pecuniæque habebant, in mediũ dabant, & coibatur societas inseparabilis: tanquam illud fuerit antiquum consortium, quod in re atque verbo Romano appellabatur κοινόβιον.

Quibus verbis compellauerit Fauorinus philosophus adolescentem, vetuste nimis & prisce loquentem. Cap. X.

FAuorinus philosophus adolescenti veterum verborum cupidissimo, & plerasque voces nimis priscas & ignotissimas, in quotidianis, cõmunibusque sermonibus expromenti, Curius, inquit, & Fabritius, & Coruncanus antiquissimi viri nostri, & his antiquiores Horatij illi trigemini planè, ac dilucide cum suis fabulati sunt: neque Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelasgorum, qui primi incoluisse Italiam dicuntur, sed ætatis suæ verbis locuti sunt: Tu autem perinde quasi cũ matre Euandri nunc loquare, sermone ab hinc multis annis iam desito vteris: quòd scire atque intelligere neminem vis, quæ dicas. Nonne homo inepte, vt quod vis abunde consequaris, taceres? Sed antiquitatem tibi placere ais, quòd honesta, & bona, & sobria, & modesta sit.

Viue ergo moribus præteritis: loquere verbis præsentibus. Atque id quod à C. Cæsare excellentis ingenij, ac prudentiæ viro, in primo de Analogia libro scriptũ est, habe semper in memoria, atque in pectore: vt tanquam scopulum, sic fugias inauditum, atque insolens verbum.

Quod Thucydides historiæ scriptor inclytus, Lacedæmonios in acie non tuba, sed tibijs esse vsos dicit. Verbáque eius super ea re posita. Quod'que Herodotus Halyatten regem fidicinas in procinctu habuisse tradit, atque inibi quædam notata de Gracchi fistula concionatoria. Cap. XI.

AVctor historię Gręcę grauissimus Thucydides, Lacedæmonios summos bellatores non cornuũ tubarum'ue signis, sed tibiarum modulis in prælijs vsos esse refert: non prorsus ex aliquo ritu religionum, neque rei diuinæ gratia, neque etiam vt excitarentur, atq; euibrarentur animi: quod cornua, & litui moliuntur: sed contra, vt moderatiores, modulatiores'que fierent: quod tibicinis numeris temperatur. Nihil adeo in congrediendis hostibus, atque in principijs præliorum ad salutem, virtutem'que aptius rati, quàm si permulcti sonis mitioribus, non immodice ferocirent. Cum procinctæ igitur classes erant, & instructa acies, cœptum'que in hostem progredi, tibicines inter exercitum positi canere incœptabant. Ea ibi præceptione tranquilla & venerabili, ad quandam quasi militaris musicæ disciplinam, uis et impetus militum, ne sparsi dispalatique proruerent, cohibebatur. Sed ipsius illius egregij scriptoris vti verbis libet, quæ & dignitate, & fide grauiora sunt: καὶ μετ

τὰ ταῦτα ἡ ἔξοδος ἦν, ἀργεῖοι μὲν καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐντόνως, καὶ ὀργῇ χωροῦντες. Λακεδαιμόνιοι δὲ βραδέως καὶ ὑπὸ αὐλοῖς, πολλῶν νόμου ἐγκαθεστώτων. οὐ τοῦ θείου χάριν, ἀλλ' ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες προσέλθοιεν, καὶ μὴ διασπασθείη αὐτοῖς ἡ τάξις ὃ πρέπει ἀεὶ ποιεῖν μεγάλα στρατόπεδα ἐν ταῖς προσόδοις.

Cretenses quoque prælia ingredi solitos, memoriæ datū est, præcinente, ac præmoderante cithara gressibus. Ha*lyattes autem rex terræ* Lydiæ, *more atque luxu barbarico præditus, cum bellum* Milesijs *faceret* (vt Herodo*tus in historijs tradit) concinentes habuit fistulatores, & fidicines: atque fœminas etiam tibicinas in exercitu, atque in procinctu habuit, lasciuientium delitias conuiuiorum.* Sed enim Achæos Homerus *pugnam indipisci ait, non fidicularum, tibiarum'que concentu, verum conspiratu tacito nitibundos:*

Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες ἀχαιοί,
Ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεναι ἀλλήλοισιν.

Q*uid ille vult ardentissimus clamor militum* Romano*rum, quem in congressibus præliorum fieri solitum scriptores annalium memorauere? Contra'ne institutum fiebat antiquæ disciplinæ tam probabile? An tum etiam gradu clementi, & silentio est opus, cum ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem? Cum vero prope ad manus ventum est, tum iam è propinquo hostis & impetu propulsandus, & clamore terrendus est?* Ecce *autem pro tibicina* Laconica, *tibiæ quoque illius concionatoriæ in mentem venit, quam* C. Graccho *cum po-*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA. VITTORIO EMANUELE

pulo agente præiisse, ac præmonstrasse modulos ferunt. Sed nequaquam sic est, vt à vuulgo dicitur: canere tibia solitum, qui pone eum loquentem staret, varijs'que modis tum demulcere áium, actionem'que eius tum intē dere. Quid enim foret ea re ineptius? si vt planipedi saltanti, ita Graccho concionanti numeros, & modos, & frequentamenta quædam varia, tibicen incineret? Sed qui hoc compertius memoriæ tradiderunt, stetisse in circunstantibus dicunt occultius, qui fistula breui, sensim grauiusculum sonũ inspiraret, ad deprimendum, sedandum'q; impetũ vocis eius. Referuescente nanq; impulsu, & instinctu extraneo, naturalis illa Gracchi vehementia indiguisse non (opinor) existimanda est. Marcus tñ Cicero fistulatorē istum vtriq; rei adhibitũ esse à Graccho putat: vt sonis tũ placidis, tum citatis, aut demissam iacentem'que orationem eius erigeret, aut ferocientē, sæuientem'que cohiberet. Verba ipsius Ciceronis apposui: Itaque idē Gracchus, quod potes audire Catule ex Licinio cliente tuo literato homine, quē seruum sibi habuit ille ad manum, cum eburnea solitus est hærere fistula, qui staret post ipsum occulte cum concionaretur, peritum hoīem, qui inflaret celeriter eum sonum, qui illum aut remissum excitaret, aut à cōtentione reuocaret. Morem autem illum ingrediendi ad tibicinum modulos prælij, institutum esse à Lacedæmonijs, Aristoteles in libris Problematum scripsit: quo manifestior fieret, exploratior'que militum securitas, & alacritas. Nam diffidentiæ, inquit, & timori cum ingressione huiuscemodi minime conuenit: & mœsti, atque formidantes ab hac tam

intrepida, ac tam decora incedendi modulatione alieni sunt. Verba pauca Aristot. super ea re apposui: Διατὶ ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι, πρὸς αὐλὸν ἐμβαίνωσιν; ἵνα τοὺς δειλοὺς ἀσχημονοῦντας γινώσκωσιν.

Virgo Vestæ quid ætatis, & ex quali familia, & quo ritu, quibus'que cærimonijs, ac religionibus, ac cognomine à Pont. Max. capiatur: & quo statim iure esse incipiat, simulatque capta est: quod'que, vt Labeo dicit, nec intestato cuiquam, nec eius intestatæ quisquam iure hæres est. Cap. XII.

QVi de Vestali virgine capienda scripserunt (quorum diligentissime scripsit Labeo Antistius) minorem quàm annos VI. maiorem q̃ annos X. natam, negauerunt capi fas esse. Item, quæ non sit patrima, & matrima. Item, quæ linguæ debili, sensu'ue aurium deminuta, alia'ue quauis corporis labe insignita sit. Item quæ ipsa, aut cuius pater emancipatus sit: etiam si viuo patre in aui potestate sit. Item cuius parentes alter, ambo'ue seruitutem seruierunt, aut in negotijs sordidis diuersantur: Sed eam, cuius soror ad id sacerdotium lecta sit, excusationem mereri aiunt. Itē cuius pater Flamē, aut Augur, aut * quindecimuir sacris faciūdis, aut qui Septemuir epulonum, aut Salius est: Sponsæ quoque pontificis, & tibicinis sacrorum filiæ vacatio à sacerdotio isto tribui solet. Præterea Capito Atteius scriptum reliquit, neque eius legendam filiam, qui domiciliū in Italia nō haberet, & excusundā eius, qui liberos treis nō haberet. Virgo autem Vestalis simulatq; capta, atq; in atrium Vestæ deducta, & Pon- *Decemuir

tificibus tradita est, eo statim tempore sine emancipatio-ne, ac sine capitis minutione, è patris potestate exit: & ius testamenti faciundi adipiscitur. De more autem *ritúque capiundæ virginis, literæ quidem antiquiores non extant: nisi quòd capta fuisse fertur, quæ capta prima est à* Numa rege. Sed Papiam *legem inuenimus, qua ca-uetur, vt* Pontificis *maximi arbitratu virgines è populo viginti legantur: sortitióque in concione ex eo numero fiat.* Sed *ea sortitio ex lege* Papia, *non necessaria nunc videri solet.* Nam *si quis honesto loco natus adeat* Pō*tificem maximum atque offerat ad sacerdotium filiam suam, cuius duntaxat saluis religionum obseruationibus ratio haberi possit, gratia* Papiæ *legis per se ratum fit.* Capi *autem virgo propterea dici videtur, quia* Pontifi*cis* Maximi *manu præhensa, ab eo parente, in cuius pote-state est, veluti bello capta abducitur.* In lib. 1. Fabij Pictoris, *quæ verba* Pontificem Maximum *dicere opor-teat, cum virginem capit, scriptum est.* Ea *huiusmodi sunt:* Sacerdotem Vestalem, *quæ sacra faciat, quæ ius siet sacerdotem* Vestalem *facere pro populo* Romano Quiritibus *vti, quod optima lege fiat, ita te* Amata *ca-pio.* Plerique *autem* Capi *virginem solam debere dici putant:* Sed *flamines quoque* Diales, *item* Pontifices, *et* Augures *capi dicebantur.* L. Sylla *rerum gestarum lib.* 11. *ita scripsit:* P. Cornelius, *cui primum cognomē* Syl*læ impositum est, flamen dialis captus.* Marcus Cato *de* Lusitanis, *cum* Ser. Galbam *accusauit, eum dicit ius pon-tificium discere noluisse.* Ego *me nunc volo ius pontificiū optime scire.* Iam'ne *ea causa* Pontifex *capiat?* Si *volo*

augurium optime tenere, ecquis me ob eam Augurem capiat? Præterea in cōmentarijs Labeonis, quæ ad duodecim tabulas composuit, ita scriptum est: Virgo Vestalis neque hæres est cuiquam intestato: neq; intestatæ quisquam: sed bona eius in publicum redigi aiunt. Id quo iure fiat, quæritur. Amata inter capiendum à Pontifice Max. appellatur: quoniã quæ prima capta est, hoc fuisse nomine traditum est.

Quæsitum in philosophia est, quidnam foret in recepto mandato rectius, idne omnino facere, quod mandatum est: an nonnunquam etiam contra, si id speres ei, qui mandauit, vtilius fore: superque ea quæstione expositæ diuersæ sententiæ. Cap. XIII.

IN officijs capiendis, censendis, iudicandisque, quæ Græce καθήκοντα philosophi appellant, quæri solet, an negotio tibi dato, & quicquid omnino faceres, definito, contra quid facere debeas, si eo facto videri possit res euentura prosperius, exque vtilitate eius, qui id tibi negotium mandauit. Anceps quæstio, & in vtranq; partem à prudentibus viris arbitrata est. Sunt enim non pauci, qui sententiam suam vna in parte defixerint, vt re semel statuta, deliberatáque ab eo, cuius negotiũ id Pontificium esset, nequaquam putauerint contra dictum eius esse faciendum: etiam si repentinus aliquis casus rem cōmodius ãgi posse polliceretur: ne si spes fefellisset, culpa impatientiæ, & pœna indeprecabilis subeunda esset. Si res forte melius vertisset, dijs quidẽ gratia habenda: sed exemplum tamen intromissum videretur, quo bene consulta consilia religione mandati soluta

corrumperentur. Alij existimauerũt incommoda prius, quæ metuenda essent, si res gesta aliter foret, quàm imperatum est, cum emolumento spei pensitanda esse. Et *si ea leuiora, minoráque: vtilitas autem contra grauior, & amplior, spe quantum potest firma ostenderetur: tum posse aduersum mandata fieri, censuerunt: ne oblata diuinitus rei bene gerendæ occasio amitteretur.* Neque *timendum exemplum non parendi tradiderunt, si rationes huiuscemodi duntaxat non adessent. Cum primis autem respiciendum putauerunt ingeniũ, naturámque illius, cuius ea res, præceptúmque esset, ne ferox, durus, indomitus, inexorabilísque sit: qualia fuerũt* Posthumiana *imperia, &* Manliana. *Nã si tali præceptori ratio reddenda sit: nihil faciendum esse monuerũt aliter, quàm præceptũ est. Instructius, deliberatiúsque fore arbitramur theorematiũ hoc de mandatis huiuscemodi obsequendis: si exẽplum quoque* P. *Crassi mutiani clari, ac inclyti viri apposuerimus. Is Crassus à* S*empronio* A*sellione, & plerisque alijs historiæ* Roman*æ scriptoribus traditur quinque habuisse rerum bonarum maxima & præcipua: quòd esset ditissimus, quòd nobilissimus, quòd eloquentissimus, quòd iurisconsultissimus, quòd* Pont*ifex* Max. *Is cum in consulatu obtineret* A*siam prouinciam, & circũsedere, oppugnaréque* Leuc*as oppidum pararet, opúsque esset firma ac procera trabe, qua arietem faceret. quo muros eius oppidi quateret: scripsit ad magistrũ* ἀρχιτέκτωνα *molis* A*theniensium sociorum, amicorúmque* Populi Romani, *vt ex malis duobus, quos apud eos vidisset, vter maior esset, eum mittendum curaret.* Tum *magi-*

ster ἀρχιτέκτων comperto quãobrem malum desideraret, non, vti iussus erat, maiorem, sed quem esse magis idoneum, aptioremque faciendo arieti, facilioremque portatu existimabat, minorem misit. Crassus eum vocari iussit, & cum interrogasset, cur non quem iusserat misisset, causis, rationibusque, quas dictitabat spretis, vestimenta detrahi imperauit, virgisque multum cecidit, Corrumpi atque dissolui officium omne imperantis ratus, si quis ad id, quod facere iussus est, non obsequio debito, sed consilio non considerato respondeat.

Quid dixerit, fecerit que C. Fabritius magna vir gloria, magnisque rebus gestis, sed familiæ, pecuniæ q; inops: cum ei Samnites, tanquam indigenti, graue aurũ donarent. Cap. XIIII.

IVlius Higinus, in lib. de Vita, rebusque illustriũ virorũ, sexto, Legatos dicit à Sãnitibus ad C. Fabritiũ Imper. P. R. venisse: et memoratis multis, magnisque rebus, quæ bene ac beneuole post redditam pacẽ Samnitibus fecisset, obtulisse dono grandẽ pecuniam: orasseque vti acciperet, vtereturque: Atque id facere Sãnites dixisse, q; viderent multa ad splendorem domus, atque victus desieri, neque pro magnitudine, dignitatéque lautũ paratúmque esse. Tum Fabritium planas manus ab auribus ad oculos, & infra deinceps ad nares, & ad os, & gulã, atque inde porrò ad vẽtrem imũ deduxisse, & legatis ita respondisse: Dum illis omnibus membris, quæ attigisset, obsistere, atque imperare posset, nunq̃ quicquam defuturum: propterea pecuniã, qua nihil sibi esset vsus, ab ijs, quibus eam sciret vsui esse, non accipere.

Quàm importunum vitium sit futilis, inanis'que loquacitas: & q̃ multis in locis à principibus vtriusq; linguæ viris, detestatione iusta culpata sit. Cap. XV.

QVi sunt leues, & futiles, & importuni locutores, quiq; nullo rerum pondere innixi, verbis humidis & lapsantibus defluunt: eorum orationem bene existimatum est in ore nasci, non in pectore. Linguam autem debere aiunt non esse liberam, nec vagam: sed vinculis de pectore imo, ac de corde apertis moueri, & quasi gubernari. Sic enim videas quosdã scatere verbis, sine vllo iudicij negotio, cum securitate multa & profunda: vt loquentes plerunq; videantur, loqui sese nescire. Vlyssem contra Homerus virum sapienti facundia præditum, vocem mittere ait non ex ore, sed ex pectore. quo scilicet non ad sonum magis, habitum'q; vocis, quàm ex sententiarum penitus cõceptarum altitudine pertineret. Petulantiæ'q; uerborum coërcendæ vallum esse oppositum dentium, luculente dixit: vt loquendi, temeritas, non cordis tãtum custodia, atq; vigilia cohibeatur, sed et quibusdã quasi excubijs in ore positis sepiatur. Homerica, de quibus supra dixi, hæc sunt:

Ἀλλ' ὅτε δὴ ὄπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος ἵει

Τέκνον ἐμὸν ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων

M. Tullij quoq; verba posui, quibus stultam, & inanem dicendi copiam grauiter, et vere detestatus est: Dummodo, inquit, hoc constet, neq; infantiam eius, qui rem norit, sed eam explicare dicendo non queat: neq; inscitiã illius, cui res non suppetat, verba non desinit, esse laudandam: quorum si alterum sit optandum, malim equidem indi=

sertam prudentiam, quàm stultam loquacitatem. Item in libro de Oratore 1. verba hæc posuit: quid enim est tam furiosum, quàm uerborum vel optimorum & ornatissimorum sonitus inanis, nulla subiecta sententia, nec scientia? Cumprimis autem M. Cato atrocissimus huiusmodi vitij insectator est. Nanque in oratione, quæ inscripta est, Si se Cælius trib. pleb. appellasset: Nunquam, inquit, tacet, quem morbus tenet loquendi, tanquam veternosum bibendi, atque dormiendi. Quòd si non conueniant, tum conuocari iubet: Ita est cupidius orationis, vt conducat, qui auscultet. Itaque auditis, non auscultatis: tanquam pharmacopolam. Nam eius verba audiũtur: verum ei se nemo cõmittat, si æger est. Idem Cato in eadem oratione eidem M. Cœlio trib. pleb. vtilitatem opprobrãs, non loquẽdi tm̃, verumẽt tacẽdi: Frustro, inquit, panis cõduci põt, vel vti taceat, vel vti loquatur. Neque non merito Homerus vnum ex omnibus Thersiten ἀμετροεπῆ ἀκριτόμυθον appellat: verba illius multa, ἄκοσμα strepentium sine modo graculorum similia esse dicit. Quid enim est aliud ἀμετροεπῆ ἢ κολοιᾶ? Eupolidis quoque versus de id genus hominibus consignatissime factus est: λαλεῖν ἄριστος ἀδυνατώτατος λέγειν. Quod Sallustius noster imitari volens: Loquax, inquit, magis quàm facundus. Quapropter Hesiodus poëtarum prudentissimus, linguam non vulgandam, sed recondendam esse dicit, perinde vt thesaurum. Eiusque esse in promendo gratiam plurimam: si modesta, & parca & modulata sit.

Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος

φειδωλῆς, πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.

Epicarmium quoque illud non inscite se habet,

οὐ λέγειν δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾷν ἀδύνατος.

Ex quo profecto sumptum est, Qui cum loqui nó posset, tacere nó poterat. Fauorinum ego audiui dicere versus istos Euripidis, ἀχαλινῶν στομάτων, ἀνόμου τε ἀφροσύνας τὸ τέλος δυστυχία, non de ijs tantum factos accipi debere, qui impia, aut illicita dicerent: sed vel maxime de hominibus quoque posse dici, stulta & immodica blaterantibus: quorum lingua tam prodiga, infrænis'que sit, vt fluat semper, & æstuet colluuione verborum teterrima. Quod genus homines à Græcis significantissimò vocabulo λάλους appellatos. Valerium Probum gramaticũ illustrẽ, ex familiari eius docto viro cõperi, Sallustianũ illud: Satis eloquẽtiæ, sapiẽtiæ parũ, breui anteq̃ vita decederet, sic legere cœpisse, & sic à Sallustio relictũ affirmasse, Satis loquentiæ, sapiẽtiæ parum. quòd loquẽtia nouatori verborũ Sallustio maxime congrueret: eloquẽtia cum insipientia minime cõueniret. Huiuscemodi aũt loquacitatem, verborum'que turbam magnitudine inani vastam facetissimus poëta Aristophanes ĩsignibus vocabulis denotauit in his versibus:

Ανθρωπον ἀγριωπὸν αὐθαδόστομον

Ἔχοντα ἀχάλινον, ἀκρατὲς, ἀπύλωτον,

Στόμα περὶ λάληκον, κομποφακελορήμονα.

Neque minus insigniter veteres quoque nostri, hoc genus homines in verba prouectos, locutuleios, & blaterones, & linguaces dixerunt.

Quòd verba isthæc Quadrigarij ex annali tertio

Ibi mille hominum occiditur, non licentia, neque de poëtarum figura, sed ratione certa, & proba grămaticæ disciplinæ dicta sunt. Cap. XVI.

QVadrigarius in III. annalium ita scripsit: Ibi occiditur mille hoĩum. Occiditur, inquit, non occidũtur. Itẽ Lucilius in III. Satyrarum,

Ad portam mille, à porta est exinde Salernum.

*Mille, inquit, est, non mille sunt. Varro in * XVIII. Rerum humanarum: Ad Romuli initium plus mille, & centum annorũ est. Cato in 1. Originũ: Inde est ferme mille passus. M. Cicero in VI. in Antonium: Ita ne Ianus medius in L. Antonij clientela est? quis vnquam in illo Iano inuentus est, qui L. Antonio mille nummûm ferret expensum? In his atque multis alijs, mille numero singulari dictũ est. Neque hoc (vt quidã putãt) vetustati cõcessum est, aut per figurarũ concinnitatẽ admissum est, sed sic videtur ratio poscere. Mille enim non pro eo ponitur, quod Græce χίλιοι dicitur, sed quod χιλιάς: & sicuti una χιλιάς, & duæ χιλιάδες, ita vnum mille, & duo millia, certa atque directa ratione dicitur. Quãobrem id quoque recte, et probabiliter dici solitũ, mille denariûm in arca est, & mille equitum in exercitu est. Lucilius aũt, præterq̃ superius posui, alio quoque in loco id manifestius demõstrat. Nã libro XV. ita dicit:* * XVII. Macrob. Macro. lib. 1. cap. 1.

Hunc milli passûm qui vicerit, atque duobus,
Campanus sonipes, succussor nullus sequetur,
Maiore in spatio, ac diuersus videbitur ire.

Item alio libro IX.

Tu mili nummûm potes vno quærere centum.

Mili passuum, dixit pro mille passibus, & vno milli nummum, pro vnis mille nummis: aperteque ostendit mille & vocabulum esse, & singulari numero dici, eiusque pluratiuum esse millia, & casum etiam capere ablatiuũ, neque cæteros casus requiri oportere, cum sint alia pleraque vocabula, quæ in singulos tantum casus: quædam etiam, quæ in nullum inclinentur. quapropter nihil iam dubium est, quin M. Cicero in oratione quã scripsit pro Milone, ita scriptum reliquerit: Ante fundum Clodij, quo in fundo, propter insanas illas substructiones, facile mille hominum versabatur valentium. Non versabãtur, quod in libris minus accuratis scriptum est. Alia enim ratione mille hominum, alia mille homines dicendum est.

Quanta cum animi æquitate tolerauerit Socrates vxoris ingenium intractabile: atque inibi quid M. Varro in quadam satyra de officio mariti scripserit.

Cap. XVII.

Xanthippe Socratis philosophi vxor, morosa admodum fuisse fertur, & iurgiosa: irarumque & molestiarum muliebrium, per diem, perque noctem scatebat. Has eius intemperies in maritum, Alcibiades demiratus, interrogauit Socratem, quænam ratio esset, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret: Quoniam, inquit Socrates, cum illam domi talem perpetior, insuesco, & exerceor, vt cæterorum quoque foris petulantiam, & iniuriam facilius feram. Secundum hanc sententiam quoque Varro in satyra Menippea, quam de officio mariti scripsit: Vitium, inquit, vxoris aut tol

lendum

lendum, aut ferendum est: Qui tollit vitium, vxorem commodiorem præstat: qui fert, sese meliorem facit. Hæc verba Varronis Tollere, & Ferre, lepido quidem composita sunt: sed Tollere, apparet dictum, pro corrigere. Id etiam apparet, eiusmodi vitium vxoris si corrigi non possit, ferendum esse Varronem censuisse: quæ ferri scilicet à viro honeste possunt. Vitia enim flagitijs leuiora sunt.

Quòd M. Varro in libro de Ratione vocabulorũ L. Lælium magistrum suum περὶ ἐτυμολογίας nõnullorum verborum falsa dixisse reprehendit: quod'que idem Varr. in eodem libro furis ἐτυμολογίαν falsam dicit. Cap. XVIII.

IN quartodecimo rerum diuinarum lib. M. Varro doctissimum tunc ciuitatis hominem L. Lælium errasse ostendit: quòd vocabulum Græcum vetus traductum in linguam Romanam pro meraco, & quasi à se primitus Latine factum esset, resoluit in voces Latinas, ratione etymologica falsa. Verba ipsa super ea re Varronis posuimus: *In quo Lælius noster literis ornatissimus memoria nostra errauit aliquoties. Nam aliquot verborum antiquorum Græcorum, perinde atque essent propria nostra, reddidit causas falsas. Non enim Leporem dicimus (vt ait) quòd est leuipes, sed quòd est vocabulum antiquum Græcum. Multa enim vetera illorum ignorantur, quòd pro ijs, alijs nunc vocabulis vtuntur: & illorum esse plerique ignorent Græcum, quem nunc nominant Ἕλληνα: puteum esse, quod vocant φρέαρ: leporem, quod λαγωὸν dicunt. In quo non modo Lælij in*

genium non reprehendo, sed industriam laudo. Successum enim fortuna, experientiã laus sequitur. Hæc Varro in primo libro scripsit, de ratione vocabulorum scitissime, de vsu vtriusque linguæ peritissime, de ipso Lælio clementissime. Sed in posteriore eiusdem libri parte dicit, Furem ex eo dictum, quòd veteres Rom. furuum, atrum appellauerint: & fures per noctem, quæ atra sit, facilius furentur. Non'ne sic videtur Varro de fure errasse, tanquam Lælius de lepore? Nam quod à Græcis nũc κλέπτης dicitur, antiquiore Græca lingua φὼρ est dictum: hinc per affinitatem literarum, qui φὼρ Græce est, Latine Fur. Sed ea res fugerit'ne tunc Varronis memoriam, an contra aptius & cohærentius putarit furem à furuo, id est, nigro, appellari: in hac re de viro tam excellentis doctrinæ non meum iudicium est.

Historia super libris Sibyllinis, ac de Tarquinio Superbo rege. Cap. XIX.

IN antiquis annalibus memoria super libris Sibyllinis hæc prodita est. Anus hospita, atque incognita ad Tarquinium Superbum regem adijt, nouem libros ferens, quos esse dicebat diuina oracula: eos velle dixit venundare. Tarquinius pretium percontatus est. Mulier nimium atque immensum poposcit. Rex quasi anus ætate desiperet, risit. Tum illa foculum coràm eo cum igni apposuit: & treis libros ex nouem deussit: & ecquid reliquos sex an eodem pretio emere vellet, regẽ interrogauit. Sed enĩ Tarquinius id multo risit magis, dixit'ꝗ anum iam proculdubio delirare. Mulier ibidem statim treis libros alios exussit, atꝗ idipsum denuo placide ro-

gauit, treis reliquos eodem illo pretio emat. Tarquinius ore iam serio, atque attentiore animo fit: eã constantiam, confidentiamque non insuper habendam intelligit: & libros treis reliquos mercatur nihilo minore pretio, quàm quod erat petitum pro omnibus. Sed eam mulierem tũc à Tarquinio digressam, postea nusquam loci visam cõstitit. Libri tres in sacrarium conditi, Sibyllini appellati. Ad eos quasi ad oraculum Quindecim viri adeunt, cum dij immortales publice consulendi sunt.

Quid geometræ dicãt Græci, quibus que omnia ista Latinis vocabulis appellentur. Cap. XX.

Figurarum, quæ σχήματα geometræ appellãt, genera sunt duo, planum & solidum: hæc ipsi vocant ἐπίπεδον, καὶ στερεόν. Planum est, quod in duas partes solum lineas habet, quà latum est, & quà longũ: qualia sunt triquetra, & quadrata, quæ in area fiunt, sine altitudine. Solidum est, quando non longitudines modo, & latitudines planas numeri linearum efficiunt, sed etiam extollunt altitudines: quales sunt ferme metæ trianguli, quas pyramidas appellant: vel qualia sunt quadrata vndique, quæ κύβους illi, nos quadrantalia dicimus. Κύβος enim est figura ex omni latere quadrata: quales sunt (inquit M. Varro) tesseræ, quibus in alueolo luditur, ex quo ipsæ quoque appellatæ κύβοι. In numeris etiam similiter κύβος dicitur, cum omne latus eiusdem numeri æqualiter in sese soluitur: sicut fit cum ter terna ducuntur. Atque idem ipse numerus triplicatur. Huius numeri cubum Pythagoras vim habere lunaris circuli dixit: quòd & luna orbem suum

lustret septem & viginti diebus, qui numerus ternio, qui Græce dicitur τριάς, tantundem efficiat in cubo. Linea *autem à nostris dicitur, quam γραμμὴν Græci vocant.* Eam M. Varro *ita definit:* Linea *est (inquit)* longitudo *quædā sine latitudine, & altitudine.* Εὐκλείδης *autē breuius, prætermissa altitudine:* γραμμὴ *est (inquit)* μῆκος ἀπλατὲς. *quod exprimere vno.* Latine *verbo non queas, nisi audeas dicere illatabile.*

Quòd Iulius Higinus *affirmatissime contendit legisse se librum* P. *Virgilij domesticum, in quo scriptum esset,* Et ora, Tristia *tentantum sensu torquebit amaror: non, quod vulgus legeret,* Sensu *torquebit amaro.*

Cap. XXI.

V*Ersus istos ex* Georgicis *Virgilij plerique omnes sic legunt:*

At sapor indicium faciet manifestus, & ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaro.

Higinus *autem, non hercle ignobilis grammaticus, in cōmentarijs, quæ in* Virgilium *fecit, confirmat & perseuerat, non hoc à* Virgilio *relictum: sed quòd ipse inuenerit in libro, qui fuerat ex domo atque familia* Virgilij: *& ora* Tristia *tentantum sensu torquebit amaror.* Neque *id soli* Higino, *sed doctis quibusdam etiam viris complacitum: quoniam videtur absurde dici, sapor sensu amaro torquet: cum ipse (inquiūt) sapor sensus sit, non alium in semetipso sensum habeat: ac perinde sit quasi dicatur, sensus sensu amaro torquet.* Sed *enim cum* Fauorino Higini *commentarium legissem, atque ei statim displicita esset insolentia & insuauitas amaro-*

ris: Iouem lapidem, inquit (quod sanctissimum iusiurandum est habitum) paratus sum ego iurare, Virgilium hoc nunquam scripsisse. Sed Higinum ego dicere verũ arbitror. Non enim primus finxit hoc verbum Virgilius insolenter, sed in carminibus Lucretij inuentum non est aspernatus, autoritate poëtæ ingenio & facũdia præcellentis. Verba ex quarto Lucretij hæc sunt:

Prouerbiũ, Iouem lapidem iurare.

Denique in os salsi venit humor sæpe saporis,
Cum mare versamur propter, dilutáque contra
Cum tuimur misceri absynthia, tangit amaror.

Non verba autem sola, sed versus propè totos, & locos quoq; Lucretij plurimos sectatũ esse Virgiliũ videmus.

An qui causas defendit, recte Latinéque dicat Superesse id quod defendit: & superesse proprie quid sit.

Cap. XXII.

I*Rroborauit, inueterauit'q; falsa atq; aliena verbi significatio, quod dicitur,* Hic illi *superest, cum dicendum est,* Aduocatum *esse quem cupiã: causam'que eius defendere. Atque id dicitur non in compitis tantum, neq; in plebe vulgaria: sed in foro, & in comitio apud tribunalia. Qui integre autem locuti sunt, magnã partem superesse, ita dixerunt: vt eo verbo significarent superfluere, & superuacare, atque esse supra necessariũ modum. Itaque* M. Varro *in Satyra, quæ inscripta est, Nescis quid vesper serus vehat. superfuisse dicit, immodice & intempestiue fuisse. Verba ex eo libro hæc sunt: In conuiuio legi nec omnia debent, & ea potissimum quæ simul sunt* βιωφελῆ, *& delectant potius: vt id quoque videatur non superfuisse. Memini ego præ-*

toris docti hominis tribunali me forte assistere: atque ibi aduocatum non incelebrem sic postulare, vt quã causam diceret, rem'q́, quæ agebatur, non attingeret. Tũc *prætorem ei, cuia res erat, dixisse aduocatum eum nõ habere: & cũ is qui verba faciebat, reclamasset,* Ego *illi vir clarissi. superſum: respondisse prætorem festiuiter:* Tu planè ſuperes, non ades. Marcus autẽ Cicero *in libro, qui inscriptus est de iure ciuili in artem redigendo, verba hæc posuit:* Nec vero scientia iuris maioribus suis Q. Helius Tubero *defuit, doctrina etiam superfuit.* *In quo loco* Superfuit, *significare videtur supra fuit, et præstitit, superauit'que maiores suos doctrina sua superfluenti tum, & nimis abundanti. disciplinas enim* Tubero Stoicas *& dialecticas percalluerat.* In *libro quoq; de republica secundo, idipsum verbum* Ciceronis *non temere transeundum.* Verba *ex eo libro hæc sunt:* Non grauarer Læli, nisi & hos velle putarem, & ipse cuperem, te quoq; aliquam partem huius nostri sermonis attingere: præsertim cum heri dixeris, te nobis ẽt super futurum. Verum si id quidem fieri non potest, ne desis, omnes te rogamus. Exquisite *igitur & cõperte* Iulius Paulus *dicebat, homo in nostra memoria doctissimus, superesse non simplici ratione dici tam* Latine *q̃* Græce. *Græcos enim* περιεῖναι *etiam in vtraq; parte ponere: vel quod superuacaneum esset, ac non necessarium: vel quod abũdans nimis & affluens, et exuperãs. Sic quoq; nostros veteres superesse aliàs dixisse, pro superfluenti & superuacuo, neque admodum necessario: ita vt supra posuimus* Varronem *dicere. Aliàs ita vt* Cicero *di*

xit, pro eo quod copia quidem & facultate cæteris ante iret: tum supra modum, tum & largius prolixius'que flueret, q̃ esset satis. Qui dicit ergo se superesse ei, quem defendit, nihil istorum vult dicere: sed nescio quid aliud indictũ inscitum'q; dicit. At ne Virgilij *quidem poterit autoritate vti, qui in* Georgicis *ita scripsit:*

Primus ego in patriam mecum, modo vita supersit.

Hoc enim in loco Virgilius *ἀκυρωτέρῳ verbo vsus videtur, q; supersit, dixit pro longinquius, diutius'q; adsit. Illud contra eiusdem* Vrigilij *est aliquãto probabilius:*

Florenteis'que secant herbas, fluuios'que ministrãt,

Farráque: ne blando nequeant superesse labori.

Significat enim supra laborẽ esse, neq; opprimi à labore. An aũt superesse dixerint veteres, pro restare, & pficiendæ rei adesse, quærebamus. Nam Sallustius *in significatione ista non superesse, sed superare dicit.* Verba *eius in* Iugurtha: Is *plerunque à rege exercitum ductare, & omneis res exequi solitus erat, quæ* Iugurthæ *fesso, aut maioribus astricto superauerant. Sed inuenimus in tertio* Ennij Annalium *in hoc versu:*

Inde sibi memorat vnum super esse laborem:

Id *est, reliquum esse & restare. Quod quidem diuise pronuntiandum est: nõ vt vna pars orationis esse videatur, sed duæ.* Cicero *autem in* II. Antonianarum, *quod est reliquum, non superesse, sed restare dicit.* Præter *hæc superesse inuenimus dictum pro superstitem esse.* Ita.n. *scriptum est, in lib. epistolarum* M. Ciceronis *ad* L. Plancũ, & *in epistola* M. Asinij Pollionis *ad* Cicero*nẽ, verbis his:* Nam *neq; deesse reip. volo, neq; superesse.*

Per quod significat, si res publica emoriatur & pereat, nolle se viuere. In plauti autem Asinaria manifestius id ipsum scriptum est in his verbis, quæ sunt eius comœdiæ prima:

Sicut tuum vis vnicum gnatum tuæ
Superesse vitæ sospitem, & superstitem.

Cauenda igitur est non improprietas sola verbi, sed ét prauitas omnis: si quis nunc senior aduocatus adolescẽti superesse dicat.

Quis fuerit Papyrius Prætextatus, quǽue istius causa cognomenti sit: historiáque ista omnis super eodẽ Papyrio cognitu iucunda. Cap. XXIII.

Historia de Papyrio Prætextato dicta scriptáq; est à Catone in oratione, quà vsus est ad milites contra Galbam, cúm multa quidem venustate, luce, atque munditia verborũ. Ea Catonis verba huic prorsus cõmentario indidissem, si libri copia fuisset id temporis, cum hæc dictabam. Quòd si non virtutes dignitatésque verborum, sed rem ipsam scire quæris, res ferme ad hunc modum est: Mos antea senatoribus Romæ fuit, in curiam cum prætextatis filijs introire. Tamen cum in senatu res maior quæpiam consultata, eáq; in diem posterum prolata est, placuit vt eam rem, super qua tractauissent, ne quis enuntiaret, prius quàm decreta esset. Mater Papyrij pueri, qui cum parente suo in curia fuerat, percontata est filium quid nam in senatu patrés egissent. Puer respondit tacendum esse: neque id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior: secretum rei, & silentium pueri, animum eius ad inquirendum

euerberat: quærit igitur compressius, violentius'que. Tum puer matre vrgente, lepidi atque festiui mendacij consilium capit: Actum in senatu dixit, vtrum videretur vtilius, ex' que re publica esse: vnus'ne vt duas vxores haberet, an vt vna apud duos nupta esset. Hoc illa vt audiuit, animus compauescit: domo trepidans egreditur: ad cæteras matronas peruenit. Ad senatum postridie matrumfamiliâs caterua lachrimantes atque obsecrantes orant: vna potius vt duobus nupta fieret, q̄ vt vni duæ. Senatores ingredictes curiam, quæ illa mulierum intemperies, & quid sibi postulatio illa vellet, mirabantur. Puer Papyrius in medium curiæ progressus, quid mater audire institisset, quid ipse matri dixisset, rem, sicuti fuerat, denarrat. Senatus fidem atque ingenium pueri exosculatur: Consultum facit, vti posthac pueri cum patribus in curiam ne introeant, nisi ille vnus Papyrius. Atque puero postea cognomentum honoris gratia decreto inditum Prætextatus, ob tacendi loquendique in ætate prætextata prudentiam. Macro. Sa lib. I. ca.

Tria epigrammata trium veterum poëtarum, Næuij, Plauti, Pacuuij: quæ facta ab ipsis, eorum sepulchris incisa sunt. Cap. XXIIII.

TRium poëtarum illustrium epigrammata, Cn. Næuij, Plauti, M. Pacuuij, quæ ipsi fecerunt, & incidenda suo sepulchro reliquerunt, nobilitatis eorum gratia, & venustatis, scribēda in his cōmētarijs esse duxi. Epigrāma Næuij plenū superbiæ Campanæ, quod testimoniū esse iustum potuisset, nisi ab ipso dictum esset:

Immortales mortales si foret fas flere,

Flerent diuæ camœnæ Næuium poëtam.
Itaque postquam est Orchio traditus thesauro,
Obliti sunt Romæ lingua Latina loquier.

Epigramma Plauti, quod dubitassem modo an Plauti foret, nisi à Marco Varrone positum esset, in libro de poëtis primo:

Postquam est morte captus Plautus,
Comœdia luget, scena est deserta:
Deinde risus, ludus'que, iocus'que & numeri,
Innumeri simul omnes collachrimauerunt.

Epigramma Pacuuij verecundissimum, & purissimum, dignum'que eius elegantissima grauitate:

Adolescens, tametsi properas, hoc te saxum rogat,
Vt se aspicias: deinde quod scriptum est, legas.
Hic sunt poëtæ Pacuuij Marci sita
Ossa. hoc volebam, nescius ne esses: vale.

Quibus verbis M. Varro Indutias definierit: quæsitum'que inibi curiosius, quæ'nam ratio sit vocabuli Indutiarum. Cap. XXV.

DVobus modis M. Varro in libro Humanarũ, qui est de bello & pace, indutiæ quid sint definit: Indutiæ (inquit) sunt, pax castrensis paucorum dierum. Item alio in loco: Indutiæ (inquit) sunt belli feriæ. Sed lepidæ magis atque iucundæ breuitatis vtraque definitio, quàm plena aut proba esse videtur. Nam neque pax est indutiæ: bellum enim manet. pugna cessat. Neq; in solis castris, neque paucorum tantum dierum indutiæ sunt. Quid enim, dicemus, si indutijs in mẽsium aliquot factis, castris concedatur: non'ne tum quoque indutiæ

sunt? Aut rursus quid esse id dicemus, quod in primo Annalium Quadrigarij scriptum est, C. Pontium Samnitem à Dictatore Romano sex horarum indutias postulasse: si induciæ paucorum tantum dierum appellandæ sunt? Belli autem ferias festiue magis dixit, quàm aperte atque definite. Græci autem significantius consignantiusque cessationem istam pugnæ pactitiam, ἐκεχειρίαν dixerunt, exempta vna litera sonitus vasti oris, & subiuncta lenioris. Nam quod eo tempore non pugnetur, & manus cohibeatur, ἐκεχειρίαν appellarũt. Sed profecto non id fuit Varroni negotium vt indutias superstitiose definiret, & legibus rationibusque omnibus definitionum inseruiret. Satis enim vsum est, eiusmodi facere demonstrationem. Quod genus Græci τύπους magis & ὑπογραφὰς, quàm ὁρισμοὺς vocant. Indutiarũ autem vocabulum, qua sit ratione factũ, id diu est quod quærimus. Sed ex multis quæ iam audiuimus vel legimus, probabilius id quod dicam videtur: Indutias sic dictas arbitramur, quasi tu dicas, inde vti iam. Pactum indutiarum eiusmodi est, vt in diem certum non pugnetur, nihilque incõmodi detur: sed ex eo die postea vti iã omnia belli iure agantur. quòd dicitur dies certus præfinitus, pactumque fit, vt ante eum diem ne pugnetur, atque is dies vbi venit, inde vti iam pugnetur: iccirco ex ijs quibus dixi vocibus, quasi per quendam coitum & copulam, nomen indutiarum connexum est. Aurelius autem Opilius in primo librorum, quos Musarum inscripsit: Induciæ (inquit) dicuntur, cum hostes inter sese vtrinque vtroque, alteri ad alteros impune, & sine pugna ineunt.

Inde ab eo(inquit)nomen esse factum videtur, quasi initus atq; introitus. Hoc ab Aurelio *scriptum propterea non præterij, ne cui harum* Noctium *æmulo, eo tantum nomine elegantius id videretur: tanquam id nos originem verbi requirentes fugisset.*

Quem in modum mihi Taurus *philosophus responderit percontanti, an sapiens irasceretur.*

Cap. XXVI.

INterrogaui in diatriba Taurum, *an sapiens irasceretur*. Dabat enim *sæpe post quotidianas lectiones, quærendi quod quis vellet, potestatem*. Is *cũ grauiter et copiose de morbo affectu'ue iræ disseruisset, quę & in veterum libris, & in ipsis commentarijs exposita sunt: conuertitur ad me, qui interrogaueram:* Et *hæc ego (inquit) super irascendo sentio*. Sed & *quid* Plu*tarchus noster vir doctissimus ac prudentissimus senserit, non ab re est, vt id quoque audias*. Plutarchus(*inquit*) *seruo suo nequam homini & cõtumaci, sed libris disputationibus'que philosophiæ aures imbutas habenti, tunicam detrahi ob nescio quod delictum, cædique eum loro iussit. cœperat verberari, obloquebatur, non meruisse vt vapularet: nihil mali, nihil sceleris admisisse*. Po*stremo vociferari inter vapulandum incipit: neque iam quærimonias aut gemitus eiulatus'que facere, sed verba seria & obiurgatoria*: Non *ita esse* Plutarchum, *vt diceret, philosophum: irasci turpe esse: sæpe eum de malo iræ dissertauisse: librum quoque* περὶ ἀοργησίας *pulcherrimum conscripsisse*: His *omnibus, quæ in eo libro scripta sunt, nequaquam conuenire, quòd pro:*

uolutus effusus'que in iram, plurimis se plagis multaret. Tum Plutarchus lente & leniter: *quid autem, inquit, verbero, nunc ego tibi irasci videor? ex vultu'ne meo, an ex voce, an ex colore, an etiã ex verbis correptum esse me ira intelligis? Mihi quidem neq; oculi (opinor) truces sunt, neque os turbidum: neque immaniter clamo: neque in spumam ruborem'ue efferuesco: neq; pudenda dico, aut pœnitenda: neque omnino trepido ira, & gestio. hæc enim omnia, si ignoras, signa esse irarũ solent.* Et simul ad eum, qui cædebat, conuersus: *Interim, inquit, dum ego atque hic disputamus, hoc tu age.* Summa autem totius sententiæ Tauri hæc fuit: nõ idem esse existimauit ἀοργησίαν, καὶ ἀναλγησίαν: aliud'q; esse noniracundum animũ, aliud ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον. Nam vt aliorum omnium, quos Latini philosophi affectus, vel affectiones, Græci πάθη appellant, ita huius quoq; motus animi, qui cum est vlciscendi causa sæuior, ira dicitur: non priuationem esse vtilem censuit, quam Græci στέρησιν dicunt: sed mediocritatem, quam μετριότητα illi appellant.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM.

LIBER II.

Quo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis: deque eiusdem viri patientia.

CAP. I.

NTER *labores voluntarios, & exercitia corporis, ad fortuitas patientiæ vices, firmamentum id quoque accepimus Socratem facere insueuisse. Stare solitus Socrates dicitur pertinaci statu perdius, atque pernox, à summo lucis ortu, ad solem alterum orientem, inconueniens, immobilis, iisdem in vestigiis, & ore atque oculis eundem in locum directis cogitabundus: tanquam quodam secessu mentis, atque animi facto à corpore. Quam rem cum Fauorinus, de fortitudine eius viri, vt pleraque disserens attigisset: πολλάκις, inquit, ἐξ ἡλίου, εἰς ἥλιον ἑστήκει, ἀστραβέστερον τῶν πρέμνων. Temperantia quoque eum fuisse tanta, traditum est, vt omnia ferè vitæ suæ tempora à valetudine inoffensa vixerit. In illius etiam pestilentiæ vastitate, quæ in bello Peloponnesiaco, in primis*

ipsam Atheniēsiū ciuitatē, internecino gñe morbi depopulata est, is parcēdi moderandíq; rōnibus dicitur, & a voluptatum labe cauisse, & salubritates corpis retinuisse: vt nequaq̄ fuerit cōmuni omnium cladi obnoxius.

Quæ ratio, obseruatióque officiorum esse debeat inter patres, filiós que, in discumbendo, sedendóque: atq; in id genus rebus, domi foris'que, si filij Magistratus sunt, & patres priuati: super'que ea re Tauri philosophi dissertatio, & exemplum ex historia Romana petitum. Cap. II.

AD philosophum Taurum Athenas, visendi cognoscendique eius gratia, venerat vir clarissimus Præses Cretæ prouinciæ: & cum eo simul eiusdem Præsidis pater. Taurus sectatoribus commodum dimissis, sedebat pro cubiculi sui foribus: & cum assistentibus nobis sermocinabatur, introiuit prouinciæ Præses, & cum eo pater. Assurrexit placide Taurus, & post mutuam salutationem resedit. Allata mox vna sella est, quæ in promptu erat: atque dum aliæ promebantur, apposita est. Inuitauit Taurus patrem Præsidis vt sederet. Atque ille ait: Sedeat hic potius, qui P.R. Magistratus est. Absque præiudicio, inquit Taurus, tu íterea sede: dū inspicimus quærimus'que, vtrum conueniat té ne potius sedere, qui pater es: an filium qui Magistratus est. Et cum pater assedisset, appositum'q; esset aliud filio quoq; eius sedile: verba super ea re Taurus facit, cum summa (dij boni) bonorum, atq; officiorum perpensatione. Eorum verborum sententia hæc fuit: In publicis locis, atq; muneribus, atq; actionibus, patrū iura cum

Filiorum in patres officium.

filiorum, qui in Magiſtratu ſunt, poteſtatibus collata interquieſcere paululum, & conniuere. Sed cum extra rempublicam in domeſtica re atque vita ſedeatur, ambuletur, in conuiuio quoque familiari diſcũbatur: tum inter filium Magiſtratum, et patrem priuatum publicos honores ceſſare, naturales & genuinos exoriri. Hoc igitur, inquit, quòd ad me veniſtis, quòd colloquimur nũc, quòd de officijs diſceptamus, priuata actio eſt. Itaque vtere apud me ijs honoribus prius, quibus domi quoq; veſtræ te vti priorem decet. Hæc atque alia in eandem ſententiam Taurus *grauiter ſimul, & comiter diſſeruit. Quid autem ſuper huiuſcemodi patris, atque filij officio apud Claudium legerimus, non ab re viſum eſt, vt aſcriberemus. Poſuimus igitur verba ipſa quadrigarij, ex annali eius* VI. *tranſcripta:* Deinde *facti Conſules* Sem*pronius Gracchus iterum,* Q. Fabius *Maximus, filius, eius, qui priore anno erat Conſul.* Ei *Cõſuli pater* Pro*conſul obuiam, in equo vehens, venit: neque deſcendere voluit, quòd pater erat: & q inter eos ſciebant maxima concordia conuenire, Lictores non auſi ſunt, deſcendere iubere.* Vbi *iuxta venit, tum Conſul ait,* De*ſcende re iube: quod poſteaquam* Lictor *ille, qui apparebat, cito intellexit,* Maximum Pro*conſulem deſcendere iuſſit.* Fabius *imperio paret, & filium collaudauit, cum imperium, quod populi eſſet, retineret.*

Qua ratione verbis quibuſdam, vocabuliſq; veteres immiſerunt h, literæ ſpiritum. Cap. III.

Vide Cæliũ lib. 7. c. 12.

H *Litera, ſiue illam ſpiritum magis quàm literam dici oportet, inſerebant eam veteres noſtri pleriſque*

isque vocibus verborum firmandis, roborandis'que: ut sonus earum esset viridior, vegetior'que. Atque *id: videntur fecisse studio, & exemplo linguæ* Atticæ. *Satis notum est* Atticos ἱχθὺν ἵρον, *multa itidem alia, citra morem gentium* Græciæ *cæterarum inspirantes primæ literæ, dixisse.* Sic Lachrimas, *sic* Sepulchrum, *sic* Ahenum, *sic* Vehemens, *sic* Inchoare, *sic* Heluari, *sic* Hallucinari, *sic* Honera, *sic* Honustum *dixerũt.* In *his enim verbis omnibus literæ, seu spiritus istius nulla ratio visa est, nisi ut firmitas, & vigor vocis, quasi quibusdam neruis additis, intenderetur.* Sed *quoniam* Aheni *quoq; exemplo usi sumus, venit nobis in memoriam,* Fidum *optatum multi nominis* Romæ *Grammaticum ostendisse mihi librum* Aeneidos *secundum, mirãdæ vetustatis, emptũ in* Sigillarijs XX. *aureis, quẽ ipsius* Virgilij *fuisse credebat: in quo duo isti versus cum ita scripti forent,*

> Vestibulum ante ipsum, primóq; in limine Pyrrhus
> Exultat telis, & luce coruscus aëna.

additam supra vidimus h literam, & ahena factum. Sic *in illo quoque* Virgilij *versu in optimis libris scriptum inuenimus:*

> Aut folijs undam tepidi despumat aheni.

Quam ob causam C. Bassus genus quoddam iudicij Diuinationem appellari scripsit: & quã aliam causam esse eius vocabuli dixerunt. Cap. IIII.

CVm *de constituendo accusatore quæritur, iudicium'que super ea re redditur, cuinam potissimum ex duobus pluribus'ue accusatio, subscriptio'ue in reum permittatur: ea res, atque* Iudicum *cognitio* Diui

natio appellatur. Id vocabulum quam ob causam ita factum sit, quæri solet. C. Bassus in tertio librorũ, quos de origine vocabulorum composuit: Diuinatio, inquit, iudicium appellatur: quoniam diuinare quodammodo iudicem oporteat, quam sententiam sese ferre par sit. Nimis quidem est in verbis C. Bassi ratio imperfecta, vel magis inops, & ieiuna. Sed videtur eum significare velle, iccirco dici diuinationem, ꝙ in alijs quidem causis iudex ea quæ dicit, quæ ꝙ argumentis vel testibus demonstrata sunt, sequi solet. In hac autem re, cum eligẽdus accusator est, parua admodum & exilia sunt, quibus moueri iudex possit, et propterea quinam magis ad accusandum idoneus sit, quasi diuinandũ est: Hæc Bassus. Sed alij quidem diuinationem esse appellatam putant, quoniam cum accusator & reus duæ res quasi cognatæ coniunctæque sint, neque vtra sine altera constare possit, in hoc tamẽ genere causæ reus quidem iam est, sed accusator nondum est: & iccirco quod adhuc vsꝗ deest & latet, diuinatione supplendum est, quisnam sit accusator futurus.

Quàm lepide designatéque dixerit Fauorinus philosophus, quid intersit inter Platonis & Lysiæ orationẽ.

Cap. V.

FAuorinus de Lysia & Platone solitus est dicere: Si ex Platonis oratione verbum aliquod demas, mutes'ue, atque id commodissime facias, de elegantia tãtum detraxeris: si ex Lysiæ, de sententia.

Quibus verbis ignauiter, & abiecte Virgilius vsus esse dicatur, & quid ijs qui id improbe dicunt, respon=

deatur. Cap. VI.

NOnnulli grammatici ætatis superioris, in quibus est Cornutus Anneus, haud sanè indocti, neque ignobiles, qui cómentaria in Virgilium composuerunt, reprehendunt, quasi incuriose & abiecte verbum positum in his versibus:

Candida succinctam latrantibus inguina monstris
Dulichias vexasse rates, & gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis.

Vexasse enim putant verbum esse leue, & tenuis ac parui incommodi, nec tantæ atrocitati congruere, cũ homines repente à belua immanissima rapti laniatíque sint. Item aliud huiuscemodi reprehendunt:

Omnia iam vulgata, quis aut Eurysthea durum,
Aut illaudati nescit Busiridis aras?

Illaudati parum idoneum esse verbum dicunt, neque id satis esse ad faciendam scelerati hominis detestationẽ, qui quòd hospites oĩum gentium ĩmolare solitus fuit, non laude solum indignus, sed detrectatione execrationéque totius generis humani dignus esset.

Item aliud verbum culpauerunt:

Per tunicam squalentem auro latus haurit apertum.

Tanquam non conuenerit dicere, auro squalentẽ, quoniam nitoribus splendoribusq; auri squaloris illuuies sit cõtraria. Sed de verbo vexasse ita responderi posse credo: Vexasse graue verbũ est: factumq; ab eo videtur, quod est vehere, in quo inest iam vis quædam alieni arbitrij. Nõ enim sui potens est, qui vehitur. Vexare autẽ, quod ex eo inclinatum est, vi atque motu proculdubio

vehementiore est: Nam *qui fertur & raptatur, atque huc, atque illuc distrahitur, is vexari proprie dicitur: sicuti taxare pressius crebrius'que est, quàm tangere: vnde procul dubio id inclinatum est: & iactare multo fusius largius'que est, quàm iacere, id vnde verbum traductum est*: Et *quassare, quàm quatere grauius violentius'que est*. Non *igitur quia vulgo dici solet, vexatum esse quem fumo, aut vento, aut puluere laborare videmus, propterea debet vis vera atque natura verbi deperire, quæ à veteribus (qui proprie atque signate locuti sunt, ita vt decuit) conseruata est* M. *Catonis verba sunt ex oratione quam de* A*chæis scripsit*: *Cum'que* Anni*bal terram* I*taliam laceraret atque vexaret*; Vexatam Italiam *dixit* Cato *ab* A*nnibale, quando nullum calamitatis, aut sæuitiæ, aut immanitatis genus reperiri queat, quod eo tempore* Italia *non perpessa sit*. M. Tul*lij* I I I I. *in* Verrem: Q*uæ ab isto sic spoliata atque direpta est, vt non ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionem, & consuetudinis iura retineret, sed vt à barbaris prædonibus vexata esse videatur*. De *illaudato autẽ duo videntur responderi posse*: V*nũ est eiusmodi*: Ne*mo quisquam tam efferis est moribus, quin faciat aut dicat nonnunquam aliquid, quod laudari queat: vnde hic antiquissimus versus vice prouerbij celebratus est*:

πολλάκις καὶ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν.

S*ed enim qui omni in re atque omni tempore laudi omni vacat, is illaudatus est, is'que omnium pessimus deterrimus'que est*: *Sicuti omnis culpæ priuatio*, I*nculpatũ facit*. I*nculpatus autem instar est absolutæ virtutis*. Il=

laudatus igitur quoque finis est extremæ malitiæ. Itaque Homerus *non virtutibus appellandis, sed vitiis detrahendis laudare ampliter solet, hoc enim est:*

Ηὔδα μάντις ἀμύμων. Et

Τῶδ' οὐκ ἄκοντε πετέσθην. *Et item illud:*

Ἔνθ' οὐκ ἂν βρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον.

Οὐδὲ καταπτώσσοντ' οὐδ' ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoque simili modo maximam voluptatem, detractionem, priuationemque omnis doloris definiuit his verbis: ὅρος τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. *Eadem ratione idem* Virgilius Inamabilem *dixit* Stygiam paludem. Nam *sicut illaudatum* κατὰ *laudis* στέρησιν, *ita inamabilem* κατὰ *amoris* στέρησιν *detestatus est.* Altero *modo illaudatus ita defenditur.* Laudare *significat prisca lingua nominare appellaréque: sic in actionibus ciuilibus laudari id dicitur, quod est nominari.* Illaudatus *enim est quasi illaudabilis, & innominabilis, qui neque mentione, aut memoria vlla dignus, neque vnquam nominandus est. Sicuti quondam à cõmuni consilio* Asiæ *decretum est, vti nomen eius qui templum* Dianæ Ephesiæ *incederat, ne quis vllo tempore nominaret.* Tertium *restat ex iis, quæ reprehensa sunt, quod tunicam squalentem auro dixit. Id autem significat copiam, densitatemque auri in squamarum speciem intexti.* Squallere *enim dictum est à squamarum crebritate asperitatéque, quæ in serpentium pisciumque corpis visuntur.* Quam *rem et alii, & hic quidem poëta locis aliquot demonstrat:*

–*Quem pellis, inquit, ahenis*
In plumã squamis auro cõserta tegebat. Et *alio loco:*

Iam'que adeo rutilum thoraca indutus ahenis
Horrebat ſquamis.

Accius in Pelopidis ita ſcribit: *Eius ſerpentis ſquamæ ſquallido auro, & purpura prætextæ.* Quicquid igitur nimis inculcatum obſitum'que aliqua re erat, & incuteret viſentibus facie noua horrorē, id ſquallere dicebatur: ſic in corporibus incultis ſquamoſis'que alta congerie ſordium, ſquallor appellabatur. Cuius ſignificationis multo aſſiduoque vſu totum id verbum ita contaminatum eſt, vt iam ſquallor de re alia nulla, quàm de ſolis inquinamentis dici cœperit.

De officio erga parentes liberorum, deque ea re ex philoſophiæ libris, in quibus ſcriptum quæſitum'que eſt, an ſemper in omnibus, patris iuſſis obſequendum ſit. Cap. VII.

Qværi ſolitum eſt in philoſophorum diſceptationibus, an ſemper in'que omnibus iuſſis patri parendum ſit. Super ea re Græci, noſtrique qui de officijs ſcripſerunt, treis ſententias eſſe, quæ ſpectandæ conſiderandæ'que ſint, tradiderunt, eas'que ſubtiliſſime dijudicauerunt. Earum vna eſt: Omnibus quæ pater imperat, parendum. Altera eſt: In quibuſdam parendum, quibuſdam non obſequendū. Tertia eſt: Nihil neceſſum eſſe patri obſequi, & parêre. Hæc ſententia quoniā primore aſpectu nimis infamis eſt, ſuper ea quæ prius dicta ſunt dicemus: Aut recte, inquiunt, imperat pater, aut perperam: Si recte imperat, non quia imperat parendum, ſed quoniam id fieri ius eſt, faciendum eſt: Si perperam, nequaq̄ ſcilicet faciendum, quod fieri

non oportet. Deinde ita concludunt: nũquam est igitur patri parendum, quæ imperat. Sed neque istam sñiam probari accepimus. Argutiola quippe hæc, sicuti mox ostendemus, friuola & inanis est. Neque autem illa, quam primo in loco diximus, vera & proba videri potest, omnia esse, quæ pater iusserit, parendũ. Quid enĩ si proditionem patriæ, si matris necem, si alia quædam imperarit turpia aut impia? Media igitur sententia optima atque tutissima visa est: quædam esse parendum, quædam non obsequẽdum. Sed ea tamen, quæ obsequi non oportet, leniter & verecunde, ac sine detestatione nimia, sine opprobratione acerba reprehensionis declinanda sensim & relinquẽda magis esse dicunt, q̃ respuenda. Conclusio vero illa, qua colligitur (sicuti supra dictum est) nihil patri parẽdum, imperfecta est, refutariq́ ac dilui sic potest: Omnia quæ in rebus humanis fiunt, vt docti censuerunt, aut honesta sunt, aut turpia. quæ sua vi recta aut honesta sunt, vt fidem colere, vt patriã defendere, vt amicos diligere, ea fieri oportet, siue imperet pater, siue non imperet. Sed quæ his contraria, quæq́ turpia, et omnino iniqua sunt, ea ne si imperet quidem. quæ vero in medio sunt, & à Græcis tum ἀδιάφορα, tum μέσα appellantur: vt in militiam ire, rus colere, honores capessere, causas defendere, vxorem ducere, vti iussum proficisci, vt accersitum venire: quoniam & hæc, & his similia per sese ipsa neque inhonesta sunt, neque turpia: sed perinde vt à nobis aguntur, ita ipsis actionibus aut probanda fiunt, aut reprehendenda. Propterea in eiusdem oĩum rerum generibus, patri

parendum esse censent, veluti si vxorem ducere imperet, aut causas pro reis dicere. Quod enim vtrunque in genere ipso, per sese neque honestum, neque turpe est, iccirco si pater iubeat obsequendum est. Sed enim si imperet vxorem ducere infamem, propudiosam, criminosamque: aut pro reo Catilina aliquo, aut C. Bibulo, *aut* P. Clodio *causam dicere, non scilicet parendum: quoniam accedẽte aliquo turpitudinis numero, desinunt esse per sese hæc media atque indifferentia.* Non ergo *integra est propositio dicenda, aut honesta sunt, quæ imperat, aut turpia.* Neque ὑγιὲς νόμιμον διεζευγμένον *videri potest.* De*est enim disiunctioni isti tertiũ: aut neque honesta sunt, neque turpia: quod si additur, potest ita concludi:* Nõ *nunquam est igitur patri parendum.*

Quòd parum æqua reprehensio Epicuri *à* Plutar*cho peracta sit in syllogismi disciplina.* Cap. VIII.

Plutarchus *secundo librorum, quos de* Homero *composuit, imperfecte atque præpostere atque inscite syllogismo esse vsum* Epicurum *dicit.* V*erbáque ipsa* Epicuri *ponit:* ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ, τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Nam *prætermisit, inquit, quod in prima parte sumere debuit:* ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. *Tum deinde eodem ipso, quod omiserat, quasi posito concessóque, ad confirmandum aliud vtitur.* Progre*di autem hic, inquit, syllogismus nisi illo prius posito, non potest.* V*ere hoc quidem* Plutarchus *de forma & ordine syllogismi scripsit.* Nam *si (vt in disciplinis traditur) ita colligere & ratiocinari velis, sic dici oportet:* ὁ θά-

νατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις, τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ, τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Mors.

Sed Epicurus cuiusmodi homo est, non inscitia videtur partem illam syllogismi prætermisisse. Neque id ei negotium fuit syllogismum tanquam in scholis philosophorum cum numeris omnibus, & cum suis finibus dicere: Et profecto quia separatio animi & corporis in morte euidens est, non est ratus necessariam esse eius admonitionem, quod omnibus prorsus erat obuium: sicuti etiã quod conclusionem syllogismi non in fine posuit, sed in principio. Nam id quoque non imperite factum quis non videt? Apud Platonem quoque multis in locis reperias syllogismos repudiatos, conuersoque ordine isto qui in docendo traditur, cum eleganti quadam reprehensionis contentione positos esse.

Quod idem Plutarchus euidenti calumnia verbum ab Epicuro dictum insectatus sit. Cap. IX.

IN *eodem libro idem Plutarchus eundem Epicurũ reprehendit, quòd verbo vsus sit parum proprio & alienæ significationis. Ita enim scripsit Epicurus:* ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἡ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. *Non (inquit)* παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος, *sed* παντὸς τοῦ ἀλγεινοῦ *dicere oportuit. Detractio enim significanda est doloris, inquit, non dolentis. Nimis minute ac prope etiam subfrigide, Plutarchus in Epicuro accusando* λέξεις θηρεῖ. *Has enim curas vocum verborum'que elegantias, non modo non sectatur Epicurus, sed etiam insectatur.*

Quid sint Fauillæ Capitolinæ, & quid super eo

verbo M. Varro S. Sulpitio quærenti rescripserit.

Cap. X.

SEruius Sulpitius iuris ciuilis autor, vir bene literatus, scripsit ad M. Varronem, rogauit'que vt rescriberet, quid significaret verbũ quod in censorijs libris scriptum esset, id erat, Fauissæ Capitolinæ. Varro rescripsit, in memoria sibi esse, quod Quintus Catulus curator restituẽdi Capitolij dixisset, Voluisse se aream Capitolinam deprimere, vt pluribus gradibus in ædem cõscenderetur, suggestus'q; pro fastigij magnitudine altior fieret. sed facere id non quisse, quoniam Fauissæ impedissent. Id esse cellas quasdam & cisternas, quæ in area sub terra essent, vbi reponi solerent signa vetera, quæ ex eo templo collapsa essent, et alia quædã religiose donarijs consecratis. At deinde eadẽ epistola negat quidem se in literis inuenisse, cur Fauissæ dictæ sint. Sed Q. Valerium Soranum solitum dicere ait, quos thesauros Græco nomine appellaremus, priscos Latinos Flauissas dixisse, q̃ in eos non rude æs, argentum'que, sed flata signatáq; pecunia conderetur. Coniectare igitur se detractam esse ex eo verbo secũdam literã, & fauissas esse dictas cellas quasdã & specus, quibus æditui Capitolini vterentur ad custodiendas res veteres religiosas.

Fauisse thesauri

De Sicinio Dentato egregio bellatore multa memoratu digna. Cap. XI.

LVcium Sicinium Dentatum, qui tribunus plebis fuit Sp. Tarpeio, A. Thermo consulibus scriptum est in libris Annaliũ, plus q̃ credi debeat, strenuũ bellatorem fuisse: nomen'que ei factum ob ingentem fortitu-

dinem, appellatum'que esse Achillem Romanum. Is pugnasse in hostem dicitur centum & X X. prælijs, Cicatricem auersam nullam, aduersas quinque & quadraginta tulisse. Coronis esse donatũ aureis octo, Obsidionali vna, Muralibus tribus, Ciuicis quatuordecim, Torquibus tribus & octoginta, Armillis plus centum sexaginta, Hastis duodeuiginti. Phaleris item donatus est quinquies vicies'que. Populi militaria dona habuit multiiuga: in his prouocatoria pleraque. Triumphauit cũ imperatoribus suis triumphos nouem. Achilles romanus.

Considerata perpensáque lex quædam Solonis, speciem habens primorem iniquæ iniustæ que, sed ad vsum & emolumuntum salubritatis penitus repertam.

Cap. XII.

IN legibus Solonis illis antiquissimis, quæ Athenis axibus ligneis incisæ sunt, quas'que latas ab eo, Athenienses (vt sempiternę manerent) pœnis & religionibus sanxerunt: legem esse Aristoteles refert scriptam ad hanc sententiam: Si ob discordiam dissensionem'que seditio atque discessio populi in duas parteis fieret, & ob eam causam iritatis animis vtrinque arma caperentur, pugnaretur'que: tum qui in eo tempore, in eoque casu ciuilis discordiæ, non alterutra parte sese adiunxerit, sed solitarius separatus'que à cõmuni malo ciuitatis secesserit, is domo, patria, fortunis'que omnibus careto, exul, extorris'que esto. Cum hanc legem Solonis singulari sapientia præditi legissemus, tenuit nos grauis quædam in principio admiratio, requirentes quam ob causam dignos esse pœna existimarit, qui se procul à seditione & ciuili Solonis legis sentẽtia.

pugna remouissent. Tum *qui penitus atque alte vsum, ac sententiam legis inspexerat, non ad augendam, sed ad desinendam seditionem, legem hanc esse dicebat.* Et *res prorsum se sic habent.* Nam *si boni homines, qui in principio coërcendæ seditionis impares fuerint, populum'que percitum & amentem non deterruerint, ad alterutram partem diuisi sese adiunxerint: tũ eueniet, vt cum socij partis seorsum vtriusque fuerint, eóque partes ab ijs, vt maioris autoritatis viris, temperari ac regi cœperint, concordia per eos potissimum restitui conciliaríque possit, dum & suos apud quos sunt, regunt atque mitificant, & aduersarios seruatos magis cupiunt quàm perditos.* Hoc *idem* Fauorinus *philosophus iter fratres quoque, aut amicos dissidenteis oportere fieri censebat: vt qui in medio sunt vtriusque partis beneuoli, si in concordia amittenda parum autoritatis, quasi ambigui amici habuerint, tum alter in alteram partem discedant.* Ac *per id meritum viam sibi ad vtriusque concordiam muniant.* Nunc *autem plerique (inquit) partis vtriusque amici, quasi probe faciant, duos litigantes destituunt et relinquunt, dedunt'que eos aduocatis maleuolis aut auaris, qui lites animas'que eorum inflãment, aut odij studio, aut lucri.*

Liberos in multitudinis numero etiam vnum filium filiam'ue veteres dixisse. Cap. XIII.

ANtiqui *oratores historiæ que aut carminũ scriptores, etiam vnum filiũ filiam'ue, liberos multitudinis numero appellarunt.* Id *quoque nos cum in cõplurium veterum libris scriptum aliquoties aduertere=*

mus, nunc quoque in libro Semproni Asellionis rerum gestarum quinto ita positum esse offendimus. Is Asellio sub P. Scipione Africano tribunus militum ad Numantiam fuit, res'que eas, quibus gerendis ipse interfuit, conscripsit. Eius verba de Tiberio Graccho tribuno plebis, quo in tempore interfectus in Capitolio est, hæc sunt: Nam Gracchus domo cum proficisceretur, nunquam minus terna, aut quaterna millia hominum sequebantur. Atque inde infra de eodem Graccho ita scripsit: Orare cœpit vt se defenderent, liberos'que suos, eum, quem virilis sexus tum in eo tempore habebat, produci iussit, populóque commendauit propè flens.

Quòd M. Cato in libro qui inscriptus est contra Tiberium exulem, stitisses vadimonium per i literam dicit, non stetisses. Eius'que verbi ratio reddita. C. XIIII.

IN libro vetere M. Cato. qui inscribitur contra Tiberium exulem. scriptum quidem sic erat: Quid si vadimonium capite obuoluto stitisses? Recte ille stitisses scripsit. Sed falsi & audaces emendatores, è scripto, per libros stetisses fecerunt, tanquam stitisses vanum & nihili verbum esset: quin potius ipsi nequam & nihili sunt, qui ignorant stitisses dictum à Catone, quoniam sisteretur vadimonium, non staretur.

Quòd antiquitus ætati senectæ potissimum habiti sunt ampli honores, & cur postea ad maritos & patres ijdem isti honores delati sint: atque ibi quædam de capite legis Iuliæ septimo. Cap XV.

APud antiquissimos Romanorum neque generi neque pecuniæ præstantior honos tribui, quàm

ætati ſolitus. Maiores'que natu à minoribus colebantur ad Deûm propè & parentum vicem: Atque in omni loco, in'que omni ſpecie honoris priores potiores'que habiti. A' conuiuio quoque (vt ſcriptum eſt in antiquitatibus) ſeniores à minoribus domum reducebantur: eum'que morem accepiſſe Romanos à Lacedæmonijs traditum eſt: apud quos Lycurgi legibus maior rerum omnium honos maiori ætati habebatur. Sed poſtquam ſoboles ciuitati neceſſaria viſa eſt, & ad prolem populi frequentandam præmijs, atque inuitamentis vſus fuit, tũ antelati quibuſdam in rebus, qui vxorem, quíque liberos haberent, ſenioribus neque liberos, neque vxores habentibus. Sicuti capite ſeptimo legis Iuliæ, priori ex cõſulibus faſces ſumendi poteſtas fit, non qui plureis annos natus eſt, ſed qui plureis liberos quàm collega, aut in ſua poteſtate habet, aut bello amiſit. Sed ſi par vtrique numerus liberorum eſt, maritus, aut qui in numero maritorum eſt, præfertur. Si vero ambo & mariti, & patres totidem liberorum ſunt, tum ille priſtinus honos inſtauratus, & qui maior natu eſt, prior faces ſumit. Super ijs autem, qui aut cœlibes ambo ſunt, aut parem numerum filiorum habent, aut mariti ſunt, et liberos nõ habent, nihil ſcriptum in lege de ea ætate eſt, Solitos tamen audio, qui lege potiores eſſent, faſces primi menſis collegis concedere, aut longe ætate prioribus: aut nobilioribus multo, aut ſecundum conſulatum ineuntibus.

Quòd Ceſellius Vindex à Sulpitio Apollinari reprehenſus eſt in ſenſus Virgiliani enarratione.

Cap. XVI.

VErgilij versus sunt è libro sexto:

Ille vides pura iuuenis qui nititur hasta,
Proxima sorte tenet lucis loca: primus ad auras
Aetherias Italo cōmistus sanguine surget
Siluius. Albanum nomen, tua posthuma proles:
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet siluis regem, regum'que parentem:
Vnde genus longa nostrum dominabitur Alba.

Videbantur hæc nequaquam conuenire,

Tua posthuma proles, &
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet siluis regem.

Nam si hic Siluius, vt in omnium ferme annalium monumentis scriptum est, post mortem patris natus est, ob eam'que causam prænomen ei impositum hoc fuit, qua ratione subiectum est:

Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet siluis?

Hæc enim verba significare videri possunt, Aenea viuo, ac iam sene, natum ei Siluium & educatum. Itaq; hāc sententiam esse verborum istorum Gesellius opinatus, in cōmentario lectionum antiquarum: Posthuma (inquit) proles non eum significat qui patre mortuo, sed qui postremo loco natus est: sicuti Siluius, qui Aenea iam sene, tardo seróq; partu est editus. Sed huius historiæ autorē nullū idoneū nominat. Siluiū aūt post Aeneę mortē (sicuti diximus) natum multi tradiderūt. Iccirco Apollinaris Sulpitius inter cætera in quibus Gesellium reprehendit, hoc quoque eius quasi erratum animaduertit.

Erroris'que istius hanc esse causam dixit, quòd scriptũ ita sit: Quem tibi longæuo, inquit, non seni (significatio enim est contra historiæ fidem) sed in longum iã æuum. & perpetuum recepto, ĩmortalique facto. Anchises enĩ, qui hæc dicit ad filium, sciebat eum, cum ex hominum vita discessisset, ĩmortalem indigentem futurum, & lõgo perpetuóq; æuo potiturum. Hoc sanè Apollinaris argute. *Sed aliud tamen est longum æuum, aliud perpetuũ. Neque dij longæui appellantur, sed ĩmortales.*

Cuiusmodi naturam esse quarundã præpositionum M. Cicero animaduertit, disceptatum' que ibi super eo ipso, quod Cicero obseruauerat. Cap. XVII.

OBseruate curioséque animaduertit M. Tullius, in, & con, *præpositiones, verbis aut vocabulis præpositas, tunc produci atque protendi, cum literæ sequerentur, quæ primæ sunt in sapiente atque felice, in alijs autem omnibus correpte pronuntiari.* Verba Ciceronis *hæc sunt: Quid vero hoc elegantius quod nõ fit natura, sed quodam instituto?* Inclytus *dicimus breui prima litera, insanus producta, inhumanus breui, infelix longa.* Et ne multis: *quibus in verbis eæ primæ literæ sunt, quæ in sapiente atque felice, producte dicuntur, in cæteris vero omnibus, breuiter.* Item' *que composuit, consueuit, concrepuit, confecit, consule veritatem, cõprehende, refer ad aureis, probabunt. Quære cur ita sit? dicent, probe se iuuari: voluptati autem aurium morigerari debet oratio.* Manifesta *quidem ratio suauitatis est in his vocibus, de quibus* Cicero *locutus est.* Sed *quid dicemus de præpositione pro? quæ cum produci*

& corripi

& corripi ſoleat, obſeruationem hanc tamen M. Tullÿ aſpernata eſt. Non enim ſemper producitur, cum ſequitur ea litera, quæ prima eſt in verbo felix, quam Cicero hanc habere vim ſignificat, vt propter eam rem in, & con, præpoſitiones producuntur. Nam proficiſci, & profundere, & profugere, & profanum, & profeſtum correpte dicimus: proferre autem, & profligare, & proficere, producte. Cur igitur ea litera, quam Cicero productionis cauſam facere obſeruauit, non in omnibus conſimilibus eandem vim aut rationis, aut ſuauitatis tenet: ſed aliam vocem produci facit, aliam corripi? Neq; vero con particula, tum ſolum producitur, cum ea litera, de qua Cicero dicit, inſequitur. Nam & Cato & Salluſtius, fœnoribus, inquiũt, coopertus eſt. Præterea colligatus & connexus, producte dicuntur. Sed tamen videri poteſt in ÿs quæ poſui, ob eã cauſam particula hæc produci, quoniam eliditur ex ea n litera. Nam detrimentum literæ, productione ſyllabæ compẽſatur. Quod quidem etiam in eo ſeruatur, quod eſt cogo. Neque repugnat quod coëgi correpte dicimus. Non enim ſalua συναιρέσει dicitur à verbo, quod eſt cogo.

Quòd Phædon Socraticus ſeruus fuit, quodque item alÿ complusculi philoſophi clari ſeruitutem ſeruierunt. Cap. XVIII.

PHædon Elidenſis ex cohorte illa Socratica fuit, Socratique & Platoni per fuit familiaris. Eius nomini Plato illum librum diuinum de ĩmortalitate animæ dedidit. Is Phædon ſeruus fuit, forma atq; ingenio liberali, & (vt quidam ſcripſerunt) à lenone do

mino puer ad merendum coactus. Eum Cebes Socraticus hortante Socrate emisse dicitur, habuisseque in philosophiæ disciplinis. Atque is postea philosophus illustris fuit: sermonesque eius de Socrate admodum elegantes leguntur. Alij quoque non pauci serui fuerunt, qui post philosophi clari extiterunt. Ex quibus ille Menippus fuit, cuius libros M. Varro in Satyris æmulatus est, quas alij Cynicas, ipse appellat Menippeas. Sed & Theophrasti Peripatetici seruus Pompilius, & Zenonis Stoici seruus, qui Perseus vocatus est: & Epicuri, cui nomẽ *Mus fuit, philosophi nõ incelebres vixerunt. Diogenes etiam Cynicus seruitutem seruiuit; sed is ex libertate in seruitutem venũ ierat: quem cum emere vellet Xeniades Corinthius, & quid is artificij nouisset percontatus foret: Noui, inquit Diogenes, hominibus liberis imperare. Tum Xeniades responsum eiusdem miratus, emit, & manumisit: filiosque suos ei tradens, Accipe (inquit) liberos meos, quibus imperes. De Epicteto autem philosopho nobili, quòd is quoq; seruus fuit, recentior est memoria, quàm vt scribi quasi obliteratum debuerit. Eius Epicteti etiam de se scripti duo versus feruntur, ex quibus latenter intelligás, non omnes modo dijs exosos esse, qui in hac vita cum ærumnarum varietate luctantur: sed esse arcanas causas, ad quas paucorum potuit peruenire curiositas.

*Irus

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρός,
καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Rescire verbum quid sit: & quam habeat veram & propriam significationem. Cap. XIX.

VErbum Rescire obseruauimus vim habere propriam quandam, non ex cōmuni significatione cæterorum verborum, quibus eadem præpositio, Re, imponitur. Neque vt Rescribere, Relegere, Restituere dicimus, itidem Rescire. Nam qui factum aliquod occultius, aut inopinatum insperatumque cognoscit, is dicitur proprie rescire. Cur autem in hoc vno verbo Re particula, huius sententiæ vim habeat, equidem adhuc quæro. Aliter enim dictum esse Resciui, aut Rescire apud eos, qui diligenter locuti sunt, nondum inuenimus, quàm super his rebus, quæ aut occulto consilio latuerint, aut contra spem opinionemue vsu venerint: quanquam ipsum Scire de omnibus communiter rebus dicatur, vel aduersis, vel prosperis, vel insperatis, vel expectatis. Neuius in* Triphalo ita scripsit: *Ityphallo

Si vnquam quicquam filium resciuero
Argentum amoris causa sumpsisse mutuum:
Extemplo illo te ducam, vbi non despuas.

Claudius quadrigarius in I. annali,

Ea Lucani vbi resciuerunt, sibi per fallacias verba data esse. Idem Quadrigarius in eodem libro in re tristi & inopinata, verbo isto ita vtitur: Id vbi resciuerūt propinqui obsidum, quos Pontio traditos supra demonstrauimus: eorum parentes cum propinquis, capillo passo, in viam prouolarunt. M. Cato in III. Originū: Deinde Dictator iubet postridie Magistrum equitum arcessi. Mittam te si vis (inquit) cum equitibus. Sero est, inquit Magister equitum, iam resciuere.

Quæ vulgo dicuntur Viuaria, id vocabulum ve-

teres non dixisse: & quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid postea M. Varro in libris de re rustica dixerit, vsurpatum. Cap. XX.

VIuaria, quæ nunc dicuntur septa quædã loca, in quibus feræ viuæ pascuntur, M. Varro in libro de Re rustica III. dicit Leporaria appellari. Verba Var. subieci: Villaticæ pastionis genera sunt tria, ornithones, leporaria, piscinæ. Nũc ornithones dico omnium alitum, quæ intra parietes villæ solent pasci. Leporaria te accipere volo, non ea quæ tritaui nostri dicebant, vbi soli lepores sint: sed omnia septa*ædificia villæ, quæ sunt & habent inclusa animalia quæ pascuntur. Is item infra in eodem lib. ita scribit, Cum emisti fundum Tusculanum à M. Pisone, in leporario apri fuere multi. Viuaria autem quæ nunc vulgus dicit, sunt quos παραδείσους Græci appellant, quæ autem leporaria Var. dicit, haud vsquam memini apud vetustiores scriptum. Sed quod apud Scipionem, omnium ætatis suæ purissime locutum legimus. Roboraria, aliquot Romæ doctos viros dicere audiui id significare, quod nos viuaria dicimus: appellatáque esse à tabulis roboreis, quibus septa essent. quod genus septorum vidimus in Italia locis plerisq; . Verba ex oratione eius, contra Clau. Asellium, quinta hæc sunt: Vbi agros optime cultos, & villas expolitissimas vidisset, in his regionibus excelsissimo locorum murum statuere aiebat: inde corrigere viam, alijs per vineas medias, alijs per roborarium atque piscinam, alijs per villam. Lacus vero, & stagna, quæ piscibus viuis coërcentur clausa, suo atque proprio no-

*affixa

mine piscinas nominauerunt. Apiaria quoque vulgus dicit loca, in quibus siti aluei apum: sed neminem eorum ferme, qui incorrupte locuti sunt, aut scripsisse memini, aut dixisse. Marcus autem Var. de re rustica III. μελισσῶνες, *vt* ἀμπελῶνες, *&* δαφνῶνες, *inquit, ita facere oportet, quæ quidem mellaria appellabant. Sed hoc verbum quo Var. vsus est, Græcum est: nam* μελισσῶνες *ita dicuntur.*

Super eo sidere, quod Græci ἅμαξαν, *nos Septentriones vocamus: ac de vtriusque vocabuli ratione, & origine. Cap. XXI.*

AB Aegina in Piræum complusculi earũdem disciplinarum sectatores Græci, Romanique homines eadem in naui transmittebamus. Nox fuit, & clemens mare, & anni æstas, cœlumque liquide serenum. Sedebamus ergo in puppi simul vniuersi, & lucentia sidera considerabamus. Tum quispiam ex ijs, qui eodem in numero Græcas res eruditi erant, quid ἅμαξα *esset, quid* ἄρκτος, *quid* βοώτης, *quænam maior* ἄρκτος, *& quæ minor: & cur ita appellata: & quam in partem procedentis noctis spatio moueretur: & quamobrem Homerus solam eam non occidere dicat, cum & quædã alia scite, tum ista omnia, ac perite disserebat: Hic ego ad nostros iuuenes conuertor, Ecquid, inquam, vos opici dicitis mihi? quare quod* ἅμαξαν *Græci vocant, nos Septentriones vocamus? Non enim satis est, quòd septẽ stellas videmus, siquidem hoc totum, quod septentriones dicimus, significet, scire (inquam) id prolixius volo. Tum quispiam ex ijs, qui se ad literas memoriasque vete-*

res dediderat: Vulgus, inquit, grammaticorum septentriones à solo numero stellarum dictum putat. Triones enim per sese nihil significare aiunt, sed vocabuli esse supplementum: sicut in eo, quod Quinquatrus dicamus, quod quinque ab idibus dierum numerus sit, atrus nihil. Sed ego quidem cum Lælio, & M. Var. sentio: qui Triones rustico vocabulo boues appellatos scribũt, quasi quosdam teriones: hoc est, arandæ colendæque terræ idoneos. Itaque hoc sidus, quod à figura positurâque ipsa quia simile plaustri videtur, antiqui Græcorum ἅμαξαν dixerunt: nostri quoque veteres, à bubus iunctis, Septentriones appellarunt: id est, à septem stellis, ex quibus quasi iuncti triones figurantur. Præter hanc, inquit, opinionem, id quoque Varro addit dubitare sese, an propterea magis hæ septem stellæ Triones appellatæ sint, quia ita sunt sitæ, vt tertiæ stellæ proximæ quæque inter sese faciant trigona, id est, triquetras figuras. Ex his duabus rationibus, quas ille dixit, quod posterius est, subtilius elegantiusque visum est. Intuentibus enim nobis in illud, ita propemodum res erat vt ea forma esset, vt triquetra videretur.

Trioues

De vento Iapige, déque aliorum ventorum vocabulis regionibusque, accepta à Fauorini sermonibus.

Cap. XXII.

Apud mensam Fauorini in conuiuio familiari legi solitum erat, aut vetus carmen Melici poëtę, aut historia partim Græcæ linguæ, aliâs Latinæ. Legebatur ergo tunc ibi in carmine Latino Ἰᾶπυξ ventus: quęsitumque est, quis hic ventus, & quibus ex locis spiraret,

& quæ tā infrequentis vocabuli rō esset. Atq; et petebamus, vt super cæterorū noībus, regionibus'q; ipse nos docere vellet: quia vulgo neq; de appellationibus eorū, neq; de finibus, neq; de numero couenirét. Tum Fauorinus ita fabulatus est: Satis, inquit, notū est, limites, regiones'q; esse cœli quatuor: exortum, occasum, meridiē, septentrionem. Exortus, & occasus mobilia, & varia sunt: Meridies, septētriones'q; statu perpetuo stant, & manent. Oritur sol non indidē semper, sed aut æquinoctialis oriens dicitur, cū in circulo currit, qui appellatur ἰσονύκτιος, aut ἰσημερινὸς: aut solstitialis, aut brumalis, quæ sunt θεριναὶ δύσεις, καὶ χειμεριναί. Item cadit sol non in eundē semper locum: fit enim similiter occasus eius, aut æquinoctialis, aut solstitialis, aut brumalis. Qui ventus igitur ab oriente verno, id est, æquinoctiali venit, nominatur Eurus ficto vocabulo, vt isti ἐτυμολογικοὶ aiūt, ἀπὸ τῆς ἕω ῥέων. Is alio quoq; à Græcis nomine ἀπηλιώτης, à Romanis nauticis Subsolanus cognominatur. Sed qui ab æstiua, & solstitiali oriētis meta venit, Latine Aquilo, βορέας Græce *dicitur: eum'q; propterea quidā dicūt ab Homero *αἰθρηγενέτην appellatū. Boreā autem putant dictum ἀπὸ τῆς βοῆς: qm̄ sit violenti flatus & sonori. Tertiū ventū, qui ab oriente hiberno spirat, Vulturnum Romani vocant. Eum pleriq; Græci misto nomine, quòd inter Notum & Eurum sit, εὐρόνοτον appellant. Hi sunt igitur tres venti orientales, Aquilo, Vulturnus, Eurus, quorū medius Eurus est. His oppositi & contrarij sunt alij tres occidui, Caurus, quem solent Græci ἀργέστην vocare: is ad

Ventorum descriptio.

*quòd serenitatē faciat

versus Aquilonem flat. Item alter Fauonius, qui Græce vocatur ζέφυρος: is aduersus Eurum flat. Tertius Africus, qui Græce vocatur λίψ: is aduersus Vulturnum flat. Eæ duæ regiones cœli orientis, occidentisque inter sese aduersæ sex habere ventos videntur. Meridies autem quoniam certo, atque fixo limite est, vnũ meridionalem ventum habet, is Latine Auster, Græce νότος nominatur, quoniam est nebulosus, atque humectus: νοτὶς enim Græce humor nominatur. Septẽtriones autem habent ob eandem causam vnum: is obiectus directusque in Austrum, Latine Septẽtrionarius, Græce ἀπαρκτίας appellatur. Ex his octo ventis, alij quatuor detrahunt ventos: atque id facere se dicunt Homero autore, qui solos quatuor ventos nouerit, Eurum, Austrum, Aquilonem, Fauonium. Versus Homeri sunt,

Σὺν δ᾽ εὖρός τ᾽ ἔπεσε ζέφυρός τε νότος τε δυσαής
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

A quatuor cœli partibus, quæ quasi primas nominauimus, oriente scilicet atque occidente latioribus atque simplicibus, non tripartitis. Partim autem sunt, qui pro octo XII. faciunt, inter hos, quatuor in media loca inserentes. cum meridie septentriones, eadem ratione, qua secundi quatuor intersiti sunt inter primoris duos apud orientem occidentemque. Sunt porrò alia quædam nomina quasi peculiarium ventorum, quæ incolæ in suis quique regionibus fecerunt: aut ex locorum vocabulis, in quibus colunt: aut ex aliqua causa, quæ ad faciendũ vocabulum acciderat. Nostri nanque Galli ventum ex sua terra flantem, quem sæuissimum patiuntur, Circiũ

appellant, à turbine (opinor) eius ac vertigine: ἰάπυγα ex ipsius Apuliæ ora proficiscentem quasi finibus, Apuli eodem quo ipsi nomine Iapigem dicunt. Eum esse propemodum Caurum existimo. Nam & est occidentalis, & videtur aduersus Eurum flare. Itaque Virgilius Cleopatram è nauali prælio in Aegyptum fugientem, vento Iapige ferri ait: Equum quoque Appulum eodem quo ventum vocabulo Iapigem appellauit. Est etiam ventus nomine Cæcias, quem Aristoteles ita flare dicit, vt nubes non procul propellat: sed vt ad sese vocet, ex quo versum istum prouerbium factum ait:

κακὰ ἐφ᾽ ἑαυτὸν ἕλκων, ὡς ὁ καικίας νέφος.

Præter hos autem, quos dixi, sunt alij plurifariam venti cōmentitij, suæ quisque regionis indigenæ, vt est Horatianus quoque ille Atabulus, quos ipse quoque executurus fui: addidissem'que eos, qui Ethesiæ & Prodromi appellantur, qui certo tempore anni, cum Canis oritur, ex alia atque alia parte cœli spirāt: rationes'que omnium vocabulorum (quia plus paulo adbibi) effudissem: nisi multa iā prorsus omnibus vobis reticentibus verba fecissem: quasi fieret à me ἀκρόασις ἐπιδεικτική. In conuiuio autem frequenti loqui solum vnum, neque honestū est (inquit) neque cōmodum. Hæc nobis Fauorinus in eo quod dixi tempore, apud mensam suam, summa cum elegantia verborum, totius'que sermonis comitate atque gratia denarrauit. Sed quod ait ventum, qui ex terra Gallia flaret, Circium appellari, M. Cato in libris Originum eum ventum Cercium dicit, non Circium. Nam cum de Hispanis Alpinis scriberet, qui circa Iberū co=

lunt, verba hæc posuit: Sunt in his regionibus ferrariæ, argentifodinæ pulcherrimæ: Mons ex sale mero magnus: quantum demas, tantum accrescit. Ventus Cercius cum loquare, buccam implet: armatum hoīem, plaustrum oneratū percellit. quod supra aūt dixi ἐτησίας, *ex alia & alia parte cœli flare, haud scio an secutus opinionem multorū temere dixerim. Publij Nigidij in II. librorum, quos de vento composuit, verba hæc sunt:*
Et A*ustri anniuersarij secundo sole flant.*
C*onsiderandum igitur est, quid sit, secundo sole.*

Consultatio, dijudicatióque locorum facta ex comœdia Menandri, *&* C*æcilij, quæ* P*lotiū inscripta est.*
Cap. XXIII.

COmœdias lectitamus nostrorum poëtarum sumptas ac versas de Græcis, Menādro, ac Posidio, aut Apollodoro, aut Alexide, & quibusdā itē alijs comicis. Atqui cum legimus eas, nihil sane displicent, quin lepide quoque & venuste scriptæ videantur: prorsus vt melius posse fieri nihil censeas. At enim si conferas, & componas Græca ipsa, vnde illa venerunt, ac singula considerate atque apte iunctis, & alternis lectionibus committas: oppido quàm iacēre, atque sordere incipiūt quæ Latina sunt: ita Græcarum, quas æmulari nequiuerunt, facetijs atq; luminibus obsolescunt. Nuper adeo vsus huius rei nobis venit. Cæcilij Plotium legebamus: haudquaq̄ mihi, & qui aderant, displicebat. Libitū est Menandri quoq; Plotiū legere, à quo istam comœdiam verterat. Sed enim postq̄ in manus Menander venit, à principio statim (dij boni) quantum stupere, atque frige-

re, quantumque nutare à Menādro Cæcilius vsus est. Diomedis hercle arma & Glauci, nō dispari magis pretio æstimata sunt. Accesserat *dehinc lectio ad eum locum, in quo maritus senex super vxore diuite atque deformi querebatur, quòd ancillam suam, non inscito puellam ministerio, & facie non illiberali, coactus erat venūdare: suspectam vxori, quasi pellicem. Nibil dicam ego quantum differat versus vtriusque eximius: sit satis, alijs ad iudicium faciendum exponi.* Menander *sic:*

Ἐπ' ἀμφοτέραν ἵν' ἐπίκληρος ἡ μέλλειν καθευδή
Κατείργασται μέγα, καὶ περιβόητον ἔργον. (σειν
Ἐκ τῆς οἰκίας ἐξέβαλε τὴν λυποῦσαν, ἣν ἐβούλετο
Ἵν' ἐπιβλέπωσι πάντες εἰς τὸ κρωβύλης πρόσω
Ἥ γ' εὔγνωστος εἶχ' ἐμὲ γυνὴ δέσποινα. (πον,
Καὶ τὴν ὄψιν ἣν ἐκτήσατο ὄνος ἐν πιθήκοις
Τὶ τὸ λεγόμενον ἐστὶ δὴ τοῦτο σιωπᾶν βούλομαι
Τὴν νύκτα τὴν πολλῶν κακῶν ἀρχηγόν.
Οἴμοι κρωβύλην λαβεῖν ἐμὲ, καὶ δέκα τάλαν-
Γυναικῶν οὖσαν πηχέως εἶτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμα (τα,
Εἴ πως ἀνυπόστατον. δία τὸν ὀλύμπιον, (κὴν δὲ
Καὶ ἀθηνᾶν οὐδαμῶς παιδισκάριον, θεραπευτι
Λόγου τάχιον. ἀπαγέσθω δέ τις ἢ ἄρ' ἀντεισαγά

Cæcilius autem sic: (γοι.

SENEX. *Is demū miser est, qui ærumnam suā nequit*
Occultare. MA. *Ferre ita me vxor forma, et factis facit.*
Si taceam, tamen indicium est, quæ nisi dotem, omnia
Quę nolis, habet: qui sapit de me discet, qui quasi
Ab hoste captus libere seruio, salua vrbe atque arce.
Quæ nihil quicq̄ placet, eo priuatū, vin' me seruatum?

Dum eius mortem inhio, egomet viuo, mortuus
Inter viuos. Ea me, clàm se, cum mea ancilla ait
Consuetum, id me arguit: ita plorando, orando,
Instando, atque obiurgando me obtudit, vti eam
Venundarem. nunc credo inter suas æqualeis,
Et cognatas sermonem serit: Quæ nostrum fuit
Integra ætatula: quæ hoc itidem à viro
Impetrarit suo, quod ego anus modo
Effeci, pellice vt meum priuarem virum?
Hæc erunt concilia hodie, differor sermone miser.

Præter venustatem autem rerum, atque verborum, in duobus libris nequaquam parem, in hoc equidem soleo animum attendere: quòd quæ Menander præclare & apposite & facete scripsit: ea Cæcilius nequaquam potuit, & quidē conatus enarrare: sed quasi minime probanda prætermisit, & alia nescio quæ mimica inculcauit: & illud Menandri, de vita hominum media sumptum, simplex, & verum, & delectabile, nescio quo pacto omisit. Idem enim ille maritus senex cum altero sene vicino colloquens, & vxoris locupletis superbiam deprecans, hæc ait:

Εχω δ' ἐπίκληρον λαμίαν οὐκ εἴρηκά σοι
Τοῦτ' οὐχὶ κυρίαν τῆς οἰκίας, καὶ τῶν ἀγρῶν,
Καὶ πάντων ἀντ' ἐκείνης ἔχομεν ἀπολλῶν χαλε-
πῶν
Χαλεπώτατον, ἅπασι δ' ἀργαλέα ἐστὶν οὐκ ἐμοὶ
μόνῳ
υἱῷ πολὺ μᾶλλον θυγατρί. πρᾶγμα
ἄμαχον λέγεις. εὖ οἶδα.

Cæcilius vero hoc in loco ridiculus magis, q̃ personæ isti, quam tractabat, aptus atque conueniens videri maluit. sic enim hæc corrupit:

SE. *Sed tua morosa'ne vxor quęso ẽ?* MA. *quã rogas?*
SE. *qui tandẽ?* MA. *Tędet mẽtionis: quæ mihi vbi domũ*
Adueni, ac sedi, extemplo suauium datat, ieiuna anima.
SE. *Nihil peccat de suauio, vt deuomas volt, quod foris*
potaueris.

Quid de illo quoq; loco in vtraq; comœdia posito æstimari debeat, manifestũ est. Cuius loci hæc ferme sñia: Filia *hominis pauperis in peruigilio vitiata est.* Ea *res clàm patre fuit, & habebatur pro virgine.* Ex *eo vitio grauida mensibus exactis parturit. Seruus bonæ frugi, cùm pro foribus domus staret, & propinquare partum herili filiæ, atq; omnino vitium esse oblatum ignoraret, gemitum & ploratum audit puellæ, in puerperio enitentis: timet, irascitur, suspicatur, miseretur, dolet.* Hi *oẽs motus eius affectiones q; animi in* Græca *quidem comœdia mirabiliter acres & illustres: apud* Cæcilium *autẽ pigra hæc omnia, & à rerum dignitate atque gratia vacua sunt.* Post *vbi idem seruus percunctando quid acciderat, reperit: has apud* Menandrum *voces facit:*

ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅς τις ὢν πένης γαμεῖ,
Καὶ παιδοποιεῖ. ὡς ἀλόγιστός ἐστ' ἀνήρ.
Ος μήτε φυλακὴν τῶν ἀναγκαίων ἔχει
Εἰ μήτ' *ἀνατειχίσῃ εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου Fortassis. ἀνατιχύ-
Επαμφιέσθαι δύναται τοῦτο χρήμασιν. σῃ.
Αλλ' ἐν ἀνακετακύπτῳ καὶ ταλαιπώρῳ βίῳ,
Χειμαζόμενος ζῇ τῶ μὲν, ἀνιαρὸν δ' ἔχων τὸ μέρος,

Ἀπάντων ἀγαθῶν οὐ δυνάμενος.
Ὑπὲρ γυναικὸς ἀλέγων, ἅπαντας νουθετῶ.
Ad horum autem sinceritatem veritatemque verborũ, an aspirauerit Cęcilius cõsideremus. Versus sunt hi Cæcilij, trunca quædam ex Menandro dicentis, & consarcinantis verba tragici tumoris,

Is demum infortunatus est homo pauper.
Qui educit in egestate liberos: cui fortuna
Et res est vt continuo pateat. nam opulento famam
Facile occultat factio.

Itaque, vt supra dixi, cum hæc Cęcilij verba seorsum lego, neutiquam videntur ingrata ignauáque. cum autem Grę́ca comparo, & contendo: non puto Cæcilium sequi debuisse, quod assequi nequiret.

De vetere parsimonia, deque antiquis legibus sumptuariis. Cap. XXIIII.

Parsimonia apud veteres Romanos, & victus atq; cœnarum tenuitas non domestica solum obseruatione ac disciplina, sed publica quoque animaduersione, legumq; compluriũ sanctionibus custodita est. Legi adeo nuper in Capitonis Atteij collectaneis Senatus decretũ vetus, C. Fanio, & M. Valerio Messala Coss. factum, in quo iubetur principes ciuitatis, qui ludis Magalensibus antiquo ritu mutitarent, id est, mutua inter sese conuiuia agitarent, iurare apud COSS. verbis conceptis nõ amplius in singulas cœnas sumptus esse facturos, quàm centenos vicenosq; æris, præter holus, & far, & vinum: neq; vino alienigena, sed patrio vsuros: neq; argenti in conuiuio plus pondo, quàm libras centum il=

Mutito.

laturos. Sed post id Senatuscon. lex Fānia lata est, quę ludis Romanis, item ludis plebeijs, & Saturnalibus, & alijs quibusdam diebus in singulos dies centenos æris insumi concessit, decem'que alijs diebus in singulis mensibus tricenos: cæteris autem omnibus diebus denos. Hāc Lucilius poëta legem signat, cum dicit:

Fanni centussis' que misellos.

In quo errauerunt quidam commentariorum in Luciliū scriptores, quòd putauerunt Fannia lege perpetuos in omne dierum genus centenos æris statutos: Centū enim æris Fannius constituit, sicuti supra dixi, festis quibusdam diebus, eos'que ipsos dies nominauit. Aliorum autem dierum omnium in singulos dies sumptus inclusit, intra æris aliàs tricenos, aliàs denos. Lex deinde Lici*nia rogata est: quæ cum certis diebus sicuti* Fannia *centenos æris impendi permisisset. nuptijs ducenos indulsit, cæteris'que diebus statuit æris tricenos: cum & carnis aridæ, & salsamenti certa pondera in singulos dies constituerit. Sed quicquid esset tum è terra, vite, arboréq;, promiscue atque indefinite largita est.* Huius legis Læ*lius poëta meminit in* * Crotopægnijs. *Verba Lælij hæc sunt indicat hœdum, qui ad epulas fuit allatus, dimissum, cœnam'que, ita vt lex* Licinia *sanxisset, pomis holeribus'que instructam:* Lex Licinia, *inquit, introducitur, lux liquida hœdo redditur.* Lucilius *quoque legis istius meminit in his verbis:* Legem vitemus Licini. Postea L. Sylla Dictator, *cum legibus istis situ atq; senio obliteratis, pleriq; in patrimonijs amplis heluarentur, & familiam pecuniam'q; suā prandiorū gurgitibus prolu s-*

*Erotopægnijs

sent, legem ad populum tulit: qua cautum est, vt calendis, idibus, nonis'que, diebus ludorum, & ferijs quibusdam solennibus HS tricenos in cœnam insumere, ius potestas'que esset: cæteris autem alijs diebus omnibus, nō amplius ternos. Præter has leges, Aemiliam quoque legem inuenimus: qua lege non sumptus cœnarum, sed ciborum genus, & modus præfinitus est. Lex deinde Antia præter sumptum æris id etiam sanxit, vt qui Magistratus esset, Magistratum'ue capturus esset, ne quò ad cœnam, nisi ad certas personas, itaret. Postremo lex Iulia ad populum peruenit Cæsare Augusto imperante, qua profestis quidem diebus ducenti finiuntur: Calendis, Idibus, Nonis, & alijs quibusdam festiuis trecenti: nuptijs autē, & repotijs HS millies esse. Etiam dicit Capito Atteius edictum, diui'ne Augusti, an Tiberij Cæsaris non satis cōmemini: quo edicto per dierum varias solennitates, à C C C. HS adusque duo millia sumptus cœnarum propagatus est: vt his saltem finibus luxuriæ efferuescentis æstus coërceretur.

Quid Græci ἀναλογίαν: quid cōtra ἀνωμαλίαν vocent. Cap. XXV.

IN Latino sermone, sicut in Græco, alij ἀναλογίαν sequendam putauerunt: alij, ἀνωμαλίαν. Αναλογία est similium similis declinatio: quam quidem Latine Proportionem vocant. Ανωμαλία est inæqualitas declinationum consuetudinem sequens. Duo autē Græci grammatici illustres, Aristarchus & Crates, summa ope ille ἀναλογίαν, hic ἀνωμαλίαν defensitauit. M. Varronis liber ad Ciceronē de lingua Latina octauus

*ius, nullam esse obseruationem similium docet: itaque in omnibus penè verbis consuetudinem dominari ostendit. Sicuti cum dicimus, inquit, Lupus lupi, Probus probi, & Lepus leporis: item *Paro paraui, Lauo laui, Pungo pupungi, Tundo tutudi, & pingo pinxi. Cum'que, inquit, à Cœno, & Prandeo & Poto, & cœnatus sum, & pransus sum, & potus sum dicamus: & Astringor, tũ & Extergor, & Lauor, astrinxi, & extersi, & laui dicimus. Item cũ dicamus ab Osco, Thusco, Græco, Osce, Thusce, Græce. À Gallo tamen & à Mauro Gallice et Maurice dicimus. Item à Probus probe, à Doctus docte: sed à Rarus non dicitur rare, sed alij raro dicunt, alij rarenter. Idem M. Varro in eodem libro: Sentior, inquit, nemo dicit, & id per se nihil est: Assentior tamẽ ferè omnes dicunt. Sisenna vnus assentio in Senatu dicebat, & eum postea multi secuti: neque tamen vincere cõsuetudinem potuerunt. Sed idem Varro in alijs libris multa pro ἀναλογία tuenda scripsit. Sunt igitur hi tãquam loci quidam communes, contra ἀναλογίαν dicere: & item rursus pro ἀναλογία.*

*Nauo nauaui,

Raro: Rarenter

Sermones M. Frontonis & Fauorini philosophi, de generibus colorum, vocabulis'que eorum Græcis & Latinis: atque inibi color Spadix, & cuiusmodi sit.

Cap. XXVI.

F*Auorinus philosophus, cũ ad M. Frontonem consularem pedibus ægrum viseret: voluit me quoque ad eum secum ire. Ac deinde cum ibi apud Frontonem plerisque viris doctis præsentibus, sermones de coloribus vocabulis'que eorum agitarentur: quòd mul*

teres non dixiſſe: & quid pro eo P.Scipio in oratione ad populum, quid poſtea M.Varro in libris de re ruſtica dixerit, vſurpatum. Cap. XX.

VIuaria, quæ nunc dicuntur ſepta quædã loca, in quibus feræ viuæ paſcuntur, M.Varro in libro de Re ruſtica III. dicit Leporaria appellari. Verba Var. ſubieci: Villaticæ paſtionis genera ſunt tria, ornithones, leporaria, piſcinæ. Nũc ornithones dico omnium alitum, quæ intra parietes villæ ſolent paſci. Leporaria te accipere volo, non ea quæ tritaui noſtri dicebant, vbi ſoli lepores ſint: ſed omnia ſepta *ædificia villæ, quæ ſunt & habent incluſa animalia quæ paſcuntur. Is item infra in eodem lib. ita ſcribit, Cum emiſti fundum Tuſculanum à M.Piſone, in leporario apri fuere multi. Viuaria autem quæ nunc vulgus dicit, ſunt quos παραδείσους Græci appellant, quæ autem leporaria Var. dicit, haud vſquam memini apud vetuſtiores ſcriptum. Sed quod apud Scipionem, omnium ætatis ſuæ puriſſime locutum legimus. Roboraria, aliquot Romæ doctos viros dicere audiui id ſignificare, quod nos viuaria dicimus: appellatáque eſſe à tabulis roboreis, quibus ſepta eſſent. quod genus ſeptorum vidimus in Italia locis pleriſq;. Verba ex oratione eius, contra Clau. Aſellium, quinta hæc ſunt: Vbi agros optime cultos, & villas expolitiſſimas vidiſſet, in his regionibus excelſiſſimo locorum murum ſtatuere aiebat: inde corrigere viam, alijs per vineas medias, alijs per roborarium atque piſcinam, alijs per villam. Lacus vero, & ſtagna, quæ piſcibus viuis coërcentur clauſa, ſuo atque proprio no=

*affixa

mine piscinas nominauerunt. Apiaria quoque vulgus dicit loca, in quibus siti aluei apum: sed neminem eorum ferme, qui incorrupte locuti sunt, aut scripsisse memini, aut dixisse. Marcus autem Var. de re rustica III. μελισσῶνες, vt ἀμπελῶνες, & δαφνῶνες, inquit, ita facere oportet, quæ quidem mellaria appellabant. Sed hoc verbum quo Var. vsus est, Græcum est: nam μελισσῶνες ita dicuntur.

Super eo sidere, quod Græci ἅμαξαν, nos Septentriones vocamus: ac de vtriusque vocabuli ratione, & origine. Cap. XXI.

AB Aegina in Piræum complusculi earūdem disciplinarum sectatores Græci, Romanique homines eadem in naui transmittebamus. Nox fuit, & clemens mare, & anni æstas, cœlumque liquide serenum. Sedebamus ergo in puppi simul vniuersi, & lucentia sidera considerabamus. Tum quispiam ex ijs, qui eodem in numero Græcas res eruditi erant, quid ἅμαξα esset, quid ἄρκτος, quid βοώτης, quænam maior ἄρκτος, & quæ minor: & cur ita appellata: & quam in partem procedentis noctis spatio moueretur: & quamobrem Homerus solam eam non occidere dicat, cum & quædā alia scite, tum ista omnia, ac perite disserebat: Hic ego ad nostros iuuenes conuertor, Ecquid, inquam, vos opici dicitis mihi? quare quod ἅμαξαν Græci vocant, nos Septentriones vocamus? Non enim satis est, quòd septē stellas videmus, siquidem hoc totum, quod septentriones dicimus, significet, scire (inquam) id prolixius volo. Tum quispiam ex ijs, qui se ad literas memoriasque vete

res dediderat: Vulgus, inquit, grammaticorum septentriones à solo numero stellarum dictum putat. Triones enim per sese nihil significare aiunt, sed vocabuli esse supplementum: sicut in eo, quod Quinquatrus dicamus, quod quinque ab idibus dierum numerus sit, atrus nihil. Sed ego quidem cum Lælio, & M. Var. sentio:

Trioues *qui Triones rustico vocabulo boues appellatos scribũt, quasi quosdam teriones: hoc est, arandæ colendæque terræ idoneos. Itaque hoc sidus, quod à figura posituráque ipsa quia simile plaustri videtur, antiqui Græcorum ἅμαξαν dixerunt: nostri quoque veteres, à bubus iunctis, Septentriones appellarunt: id est, à septem stellis, ex quibus quasi iuncti triones figurantur. Præter hanc, inquit, opinionem, id quoque Varro addit dubitare sese, an propterea magis hæ septem stellæ Triones appellatæ sint, quia ita sunt sitæ, vt tertiæ stellæ proximæ quæque inter sese faciant trigona, id est, triquetras figuras. Ex his duabus rationibus, quas ille dixit, quod posterius est, subtilius elegantiusque visum est. Intuentibus enim nobis in illud, ita propemodum res erat vt ea forma esset, vt triquetra videretur.*

De vento Iapige, déque aliorum ventorum vocabulis regionibusque, accepta à Fauorini sermonibus. Cap. XXII.

APud mensam Fauorini in conuiuio familiari legi solitum erat, aut vetus carmen Melici poëtę, aut historia partim Græcæ linguæ, aliâs Latinæ. Legebatur ergo tunc ibi in carmine Latino Ἴαπυξ ventus: quęsitumque est, quis hic ventus, & quibus ex locis spiraret,

& quæ tã infrequẽtis vocabuli rõ esset. Atq̃ ẽt petebamus, vt super cæterorũ nõibus, regionibusq́ ipse nos docere vellet: quia vulgo neq̃ de appellationibus eorũ, neq̃ de finibus, neq̃ de numero cõueniret. Tum Fauorinus ita fabulatus est: Satis, inquit, notũ est, limites, regionesq́ esse cœli quatuor: exortum, occasum, meridiẽ, septentrionem: Exortus, & occasus mobilia, & varia sunt: Meridies, septẽtrionesq́ statu perpetuo stant, & manent. Oritur sol non indidẽ semper, sed aut æquinoctialis oriens dicitur, cũ in circulo currit, qui appellatur ἰσονύκτιος, aut ἰσημερινὸς: aut solstitialis, aut brumalis, quæ sunt θερινὰὶ τροπαὶ, καὶ χειμεριναὶ. Item cadit sol non in eundẽ semper locum: fit enim similiter occasus eius, aut æquinoctialis, aut solstitialis, aut brumalis. Qui ventus igitur ab oriente verno, id est, æquinoctiali venit, nominatur Eurus ficto vocabulo, vt isti ἐτυμολογικοὶ aiũt, ἀπὸ τῆς ἕω ῥέων. Is alio quoq̃ à Græcis nomine ἀπηλιώτης, à Romanis nauticis Subsolanus cognominatur. Sed qui ab æstiua, & solstitiali oriẽtis meta venit, Latine Aquilo, βορέας Græce *dicitur: eumq́ propterea quidã dicũt ab Homero αἰθρηγενέτην appellatũ. Boreã autem putant dictum ἀπὸ τῆς βοῆς: qm̃ sit violenti flatus & sonori. Tertiũ ventũ, qui ab oriente hiberno spirat, Vulturnum Romani vocant. Eum pleriq̃ Græci misto nomine, quòd inter Notum & Eurum sit, εὐρόνοτον appellant. Hi sunt igitur tres venti orientales, Aquilo, Vulturnus, Eurus, quorũ medius Eurus est. His oppositi & contrarij sunt alij tres occidui, Caurus, quem solent Græci ἀργέστην vocare: is ad

Ventorum descripto.

*quòd serenitatẽ faciat

versus Aquilonem flat. Item alter Fauonius, qui Græce vocatur ζέφυρος: *is aduersus* Eurum *flat. Tertius Africus, qui Græce vocatur* λίψ: *is aduersus* Vulturnum *flat. Eæ duæ regiones cœli orientis, occidentisque inter sese aduersæ sex habere ventos videntur. Meridies autem quoniam certo, atque fixo limite est, vnũ meridionalem ventum habet, is* Latine Auster. *Græce* νότος *nominatur, quoniam est nebulosus, atque humectus:* νοτὶς *enim Græce humor nominatur. Septētriones autem habent ob eandem causam vnum: is obiectus directusque in* Austrum, Latine *Septētrionarius, Græce* ἀπαρκτίας *appellatur.* Ex *his octo ventis, alij quatuor detrahunt ventos: atque id facere se dicunt* Homero *autore, qui solos quatuor ventos nouerit,* Eurum, Austrum, Aquilonem, Fauonium. *Versus* Homeri *sunt,*

Ξύν δ' εὖρός τ' ἔπεσε ζέφρός τε νότος τε δυσαῆς.
καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

A *quatuor cœli partibus, quæ quasi primas nominauimus, oriente scilicet atque occidente latioribus atque simplicibus, non tripartitis. Partim autem sunt, qui pro octo* XII. *faciunt, inter hos, quatuor in media loca inserentes. cum meridie septentriones, eadem ratione, qua secundi quatuor intersiti sunt inter primoris duos apud orientem occidentemque. Sunt porrò alia quædam nomina quasi peculiarium ventorum, quæ incolæ in suis quique regionibus fecerunt: aut ex locorum vocabulis, in quibus colunt: aut ex aliqua causa, quæ ad faciendũ vocabulum acciderat.* Nostri *nanque* Galli *ventum ex sua terra flantem, quem sæuissimum patiuntur,* Circiũ

appellant, à turbine (opinor) eius ac vertigine: ἰάπυγα ex ipsius Apuliæ oræ proficiscentem quasi finibus, Apuli eodem quo ipsi nomine Iapigem dicunt. Eum esse propemodum Caurum existimo. Nam & est occidentalis, & videtur aduersus Eurum flare. Itaque Virgilius Cleopatram è nauali prælio in Aegyptum fugientem, vento Iapige ferri ait: Equum quoque Appulum eodem quo ventum vocabulo Iapigem appellauit. Est etiam ventus nomine Cæcias, quem Aristoteles ita flare dicit, vt nubes non procul propellat: sed vt ad sese vocet, ex quo versum istum prouerbium factum ait:

Κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων, ὡς ὁ καικίας νέφος.

Præter hos autem, quos dixi, sunt alij plurifariam venti cōmentitij, suæ quisque regionis indigenæ, vt est Horatianus quoque ille Atabulus, quos ipse quoque executurus fui: addidissem'que eos, qui Ethesiæ & Prodromi appellantur, qui certo tempore anni, cum Canis oritur, ex alia atque alia parte cœli spirāt: rationes'que omnium vocabulorum (quia plus paulo adbibi) effudissem: nisi multa iā prorsus omnibus vobis reticentibus verba fecissem: quasi fieret à me ἀκρόασις ἐπιδεικτική. In conuiuio autem frequenti loqui solum vnum, neque honestū est (inquit) neque cōmodum. Hæc nobis Fauorinus in eo quod dixi tempore, apud mensam suam, summa cum elegantia verborum, totius'que sermonis comitate atque gratia denarrauit. Sed quod ait ventum, qui ex terra Gallia flaret, Circium appellari, M. Cato in libris Originum eum ventum Cercium dicit, non Circium. Nam cum de Hispanis Alpinis scriberet, qui circa Iberū co-

lunt, verba hæc posuit: Sunt in his regionibus ferrariæ, argentifodinæ pulcherrimæ: Mons ex sale mero magnus: quantum demas, tantum accrescit. Ventus Cercius cum loquare, buccam implet: armatum hoiem, plaustrum oneratū percellit. Quod supra aūt dixi ἐτησίας, *ex alia & alia parte cœli flare, haud scio an secutus opinionem multorū temere dixerim. Publij* Nigidij *in* II. *librorum, quos de vento composuit, verba hæc sunt:*
Et A*ustri anniuersarij secundo sole flant.*
C*onsiderandum igitur est, quid sit, secundo sole.*

Consultatio, dijudicatióque locorum facta ex comœdia Menandri, *&* Cæcilij, *quæ* Plotiū *inscripta est.*
Cap. XXIII.

C*Omœdias lectitamus nostrorum poëtarum sumptas ac versas de Græcis,* Menādro, *ac* Posidio, *aut* Apollodoro, *aut* Alexide, *& quibusdā itē alijs comicis.* Atqui *cum legimus eas, nihil sane displicent, quin lepide quoque & venuste scriptæ videantur: prorsus vt melius posse fieri nihil censeas. At enim si conferas, & componas Græca ipsa, vnde illa venerunt, ac singula considerate atque apte iunctis, & alternis lectionibus committas: oppido quàm iacere, atque sordere incipiūt quæ* Latina *sunt: ita Græcarum, quas æmulari nequiuerunt, facetijs atq; luminibus obsolescunt.* Nūper *adeo vsus huius rei nobis venit.* Cæcilij Plotium *legebamus: haudquaq̄ mihi, & qui aderant, displicebat.* Libitū est *Menandri quoq;* Plotiū *legere, à quo istam comœdiam verterat. Sed enim postq̄ in manus* Menander *venit, à principio statim (dij boni) quantum stupere, atque frige-*

re, quantum'que nutare à Menãdro Cæcilius vsus est. Diomedis hercle arma & Glauci, nõ dispari magis pretio æstimata sunt. Accesserat dehinc lectio ad eum locum, in quo maritus senex super vxore diuite atque deformi querebatur, quòd ancillam suam, non inscito puellam ministerio, & facie non illiberali, coactus erat venũdare: suspectam vxori, quasi pellicem. Nihil dicam ego quantum differat versus vtriusque eximius: sit satis, alijs ad iudicium faciendum exponi. Menander sic:

Ἐπ' ἀμφοτέραν ἵν' ἐπίκληρος ἡ μέλλειν καθευδήσειν
Κατείργασται μέγα, καὶ περιβόητον ἔργον. (σεαυ
Ἐκ τῆς οἰκίας ἐξέβαλε τὴν λυποῦσαν, ἣν ἐβούλετο
Ἵν' ἐπιβλέπωσι πάντες εἰς τὸ Κρεωβύλης πρόσω
Ἡ γ' εὔγνωστος εἶχ' ἐμὲ γυνὴ δέσποινα. (πον,
Καὶ τὴν ὄψιν ἣν ἐκτήσατο ὄνος ἐν πιθήκοις
Τὶ τὸ λεγόμενόν ἐστι δὴ τοῦτο σιωπᾶν βούλομαι
Τὴν νύκτα τὴν πολλῶν κακῶν ἀρχηγόν.
Οἴμοι Κρεωβύλην λαβεῖν ἐλέ, καὶ δέκα τάλαν
Γυναικῶν οὖσα πηχέως εἶτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμα (τα,
Εἴ πως ἀνυπόστατον. δία τὸν ὀλύμπιον, (κὴν δὲ
Καὶ ἀθηνᾶν οὐδαμῶς παιδισκάριον, θεραπευτι
Λόγου τάχιον. ἀπαγέσθω δέ τις ἢ ἄρ' ἀντεισαγά

Cæcilius autem sic: (γοι.

*SENEX. Is demũ miser est, qui ærumnam suá nequit
Occultare. MA. Ferre ita me vxor forma, et factis facit.
Si taceam, tamen indicium est, quæ nisi dotem, omnia
Quæ nolis, habet: qui sapit de me discet, qui quasi
Ab hoste captus libere seruio, salua vrbe atque arce.
Quæ nihil quicq̃ placet, eo priuatũ, vin' me seruatũ?*

Dum eius mortem inhio, egomet viuo, mortuus
Inter viuos. Ea me, clàm se, cum mea ancilla ait
Consuetum, id me arguit: ita plorando, orando,
Instando, atque obiurgando me obtudit, vti eam
Venundarem. nunc credo inter suas æqualeis,
Et cognatas sermonem serit: Quæ nostrum fuit
Integra ætatula: quæ hoc itidem à viro
Impetrarit suo, quod ego anus modo
Effeci, pellice vt meum priuarem virum?
Hæc erunt concilia hodie, differor sermone miser.

Præter venustatem autem rerum, atque verborum, in duobus libris nequaquam parem, in hoc equidem soleo animum attendere: quòd quæ Menander præclare & apposite & facete scripsit: ea Cæcilius nequaquam potuit, & quidẽ conatus enarrare: sed quasi minime probanda prætermisit, & alia nescio quæ mimica inculcauit: & illud Menandri, de vita hominum media sumptum, simplex, & verum, & delectabile, nescio quo pacto omisit. Idem enim ille maritus senex cum altero sene vicino colloquens, & vxoris locupletis superbiam deprecans, hæc ait:

Ἔχω δ' ἐπίκληρον λαμίαν· οὐκ εἴρηκά σοι
Τοῦτ'; οὐχὶ κυρίαν τῆς οἰκίας, καὶ τῶν ἀγρῶν,
Καὶ πάντων ἀντ' ἐκείνης ἔχομεν ἀπολλῶν χαλεπῶν
Χαλεπώτατον, ἅπασι δ' ἀργαλέα ἐστὶν οὐκ ἐμοὶ μόνῳ
Υἱῷ πολὺ μᾶλλον θυγατρί. πρᾶγμα
ἄμαχον λέγεις εὖ οἶδα.

Cæcilius vero hoc in loco ridiculus magis, q̃ personæ isti, quam tractabat, aptus atque conueniens videri maluit. sic enim hæc corrupit:

SE. *Sed tua morosa'ne vxor quęso ẽ?* MA. *quã rogas?*
SE. *qui tandẽ?* MA. *Tędet mẽtionis: quæ mihi vbi domũ*
Adueni, ac sedi, extemplo suauium datat, ieiuna anima.
SE. *Nihil peccat de suauio, vt deuomas volt, quod foris*
potaueris.

Quid de illo quoq; loco in vtraq; comœdia posito æstimari debeat, manifestũ est. Cuius loci hæc ferme sñia: Filia hominis pauperis in peruigilio vitiata est. Ea res clàm patre fuit, & habebatur pro virgine. Ex *eo vitio grauida mensibus exactis parturit. Seruus bonæ frugi, cum pro foribus domus staret, & propinquare partum herili filiæ, atq; omnino vitium esse oblatum ignoraret, gemitum & ploratum audit puellæ, in puerperio enitentis: timet, irascitur, suspicatur, miseretur, dolet.* Hi *oẽs motus eius affectiones'q; animi in* Græca *quidem comœdia mirabiliter acres & illustres: apud* Cæcilium *autẽ pigra hæc omnia, & à rerum dignitate atque gratia vacua sunt.* Post *vbi idem seruus percunctando quid acciderat, reperit: has apud* Menandrum *voces facit:*

ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅς τις ἂν πένης γαμεῖ,
Καὶ παιδοποιεῖ. ὡς ἀλόγιστος ἐστ' ἀνήρ.
Ὃς μήτε φυλακὴν τῶν ἀναγκαίων ἔχει
Εἰ μήτ' *ἀνατειχίσῃ εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου
Ἐπαμφιέσασθαι δύναται τοῦτο χρήμασιν.
Ἀλλ' ἐν ἀνακεκαλύπτῳ καὶ ταλαιπώρῳ βίῳ,
Χειμαζόμενος ζῇ τῷ μὲν, ἀνιαρὸν δ' ἔχων τὸ μέρος,

Fortassis: ἀνατειχύσῃ.

Ἁπάντων ἀγαθῶν οὐ δυνάμενος.
Ὑπὲρ γὰρ ἑνὸς ἀλέων, ἅπαντας νουθετῶ.

Ad horum autem sinceritatem veritatemque verborũ, an aspirauerit Cęcilius cõsideremus. Versus sunt hi Cæcilij, trunca quædam ex Menandro dicentis, & consarcinantis verba tragici tumoris,

Is demum infortunatus est homo pauper.
Qui educit in egestate liberos: cui fortuna
Et res est vt continuo pateat. nam opulento famam
Facile occultat factio.

Itaque, vt supra dixi, cum hæc Cęcilij verba seorsum lego, neutiquam videntur ingrata ignauáque. cum autem Gręca comparo, & contendo: non puto Cæcilium sequi debuisse, quod assequi nequiret.

De vetere parsimonia, déque antiquis legibus sumptuaris. Cap. XXIIII.

PArsimonia apud veteres Romanos, & victus atq; cœnarum tenuitas non domestica solum obseruatione ac disciplina, sed publica quoque animaduersione, legumq; compluriũ sanctionibus custodita est. Legi adeo nuper in Capitonis Atteij collectaneis Senatus decretũ vetus, C. Fãnio, & M. Valerio Messala Coss. factum, in quo iubetur principes ciuitatis, qui ludis Magalensibus antiquo ritu mutitarent, id est, mutua inter sese conuiuia agitarent, iurare apud COSS. verbis conceptis nõ amplius in singulas cœnas sumptus esse factu ros, quàm centenos vicenosq; æris, præter holus, & far, & vinum: neq; vino alienigena, sed patrio vsuros: neq; argenti in conuiuio plus pondo, quàm libras centum il=

Mutito.

laturos. Sed post id Senatuscon. lex Fãnia *lata est, quę ludis* Romanis, *item ludis plebeijs, & Saturnalibus, & alijs quibusdam diebus in singulos dies centenos æris in sumi concessit, decem'que alijs diebus in singulis mensibus tricenos: cæteris autem omnibus diebus denos.* Hãc Lucilius *poëta legem signat, cum dicit:*

Fanni *centussis'que misellos.*

In quo errauerunt quidam commentariorum in Luciliũ *scriptores, quòd putauerunt* Fannia *lege perpetuos in omne dierum genus centenos æris statutos: Centũ enim æris* Fannius *constituit, sicuti supra dixi, festis quibusdam diebus, eos'que ipsos dies nominauit.* Aliorum *autem dierum omnium in singulos dies sumptus inclusit, intra æris aliàs tricenos, aliàs denos.* Lex *deinde* Licinia *rogata est: quæ cum certis diebus sicuti* Fannia *centenos æris impendi permisisset, nuptijs ducenos indulsit, cæteris'que diebus statuit æris tricenos: cum & carnis aridæ, & salsamenti certa pondera in singulos dies constituerit. Sed quicquid esset tum è terra, vite, arboréq;, promiscue atque indefinite largita est.* Huius *legis* Lælius *poëta meminit in* * Crotopægnijs. Verba *Lælij hæc sunt indicat hœdum, qui ad epulas fuit allatus, dimissum, cœnam'que, ita vt lex* Licinia *sanxisset, pomis holeribus'que instructam:* Lex Licinia, *inquit, introducitur, lux liquida hœdo redditur.* Lucilius *quoque legis istius meminit in his verbis:* Legem *vitemus* Licini. Postea L. *Sylla* Dictator, *cum legibus istis situ atq; senio obliteratis, pleriq; in patrimonijs amplis heluarentur, & familiam pecuniam'q; suã prandiorũ gurgitibus prolu-*

*Erotopægnijs

sent, legem ad populum tulit: qua cautum est, vt calendis, idibus, nonis'que, diebus ludorum, & ferijs quibusdam solennibus HS *tricenos in cœnam insumere, ius potestas'que esset: cæteris autem alijs diebus omnibus, nô amplius ternos.* Præter *has leges,* Aemiliam *quoque legem inuenimus: qua lege non sumptus cœnarum, sed ciborum genus, & modus præfinitus est.* Lex *deinde* Antia *præter sumptum æris id etiam sanxit, vt qui* Magistratus *esset,* Magistratum'*ue capturus esset, ne quò ad cœnam, nisi ad certas personas, itaret.* Postremo *lex* Iulia *ad populum peruenit* Cæsare Augusto *imperante, qua profestis quidem diebus ducenti finiuntur:* Calendis, Idibus, Nonis, *& alijs quibusdam festiuis trecenti: nuptijs autê, & repotijs* HS *millies esse.* Etiam *dicit* Capito Atteius *edictum, diui ne* Augusti, *an* Tiberij Cæsaris *non satis cômemini: quo edicto per dierum varias solennitates, à* C C C. HS *adusque duo millia sumptus cœnarum propagatus est: vt his saltem finibus luxuriæ efferuescentis æstus coërceretur.*

Quid Græci ἀναλογίαν: quid côtra ἀνωμαλίαν vocent. Cap. XXV.

IN Latino *sermone, sicut in* Græco, *alij ἀναλογίαν sequendam putauerunt: alij, ἀνωμαλίαν.* Ἀναλογία *est similium similis declinatio: quam quidem* Latine Proportionem *vocant.* Ἀνωμαλία *est inæqualitas declinationum consuetudinem sequens.* Duo *autê* Græci *grammatici illustres,* Aristarchus *&* Crates, *summa ope ille ἀναλογίαν, hic ἀνωμαλίαν defensitauit.* M. *Varronis liber ad* Ciceronê *de lingua* Latina *octa*

uus

*uus,nullam esse obseruationem similium docet:itaque in omnibus penè verbis consuetudinem dominari ostendit. Sicuti cum dicimus, inquit, Lupus lupi,Probus probi, & Lepus leporis: item*Paro paraui,Lauo laui, Pungo pupungi,Tundo tutudi,& pingo pinxi. Cum'que,inquit,à Cœno,& Prandeo & Poto, & cœnatus sum,& pransus sum,& potus sum dicamus: & Astringor, tũ & Extergor,& Lauor,astrinxi,& extersi,& laui dicimus. Item cũ dicamus ab Osco,Thusco,Græco, Osce, Thusce,Græce: A' Gallo tamen & à Mauro Gallice et Maurice dicimus. Item à Probus probe,à Doctus docte: sed à Rarus non dicitur rare, sed alij raro dicunt, alij rarenter. Idem M.Varro in eodem libro: Sentior, inquit,nemo dicit,& id per se nihil est: Assentior tamẽ ferè omnes dicunt. Sisenna vnus assentio in Senatu dicebat,& eum postea multi secuti: neque tamen vincere cõsuetudinem potuerunt. Sed idem Varro in alijs libris multa pro ἀναλογία tuenda scripsit. Sunt igitur hi tãquam loci quidam communes,contra ἀναλογίαν dicere: & item rursus pro ἀναλογία.*

*Nauo nauaui,

Raro: Rarenter

Sermones M. Frontonis & Fauorini philosophi, de generibus colorum,vocabulis'que eorum Græcis & Latinis: atque inibi color Spadix, & cuiusmodi sit.

Cap. XXVI.

F*Auorinus philosophus,cũ ad M. Frontonem consularem pedibus ægrum viseret: voluit me quoque ad eum secum ire. Ac deinde cum ibi apud Frontonem plerisque viris doctis præsentibus,sermones de coloribus vocabulis'que eorum agitarentur: quòd mul*

tiplex colorum facies, appellationes autem incertæ & exiguæ forent: Plura sunt, inquit Fauorinus, in sensibus oculorum, quàm in verbis vocibusque colorum discrimina. Nam vt alias eorum cõcinnitates omittamus, simplices isti, Rufus & Viridis colores, singula quidem vocabula, multas autem species differentes habent. Atque eam vocum inopiam in lingua magis Latina video, quàm Græca: Quippe qui Rufus color, à rubore quidẽ appellatus est: Sed cum aliter rubeat ignis, aliter sanguis, aliter ostrum, aliter crocus, has singulas Rufi varietates Latina oratio singulis proprijsque vocabulis non demonstrat: omniáque ista significat vna ruboris appellatione: Cum tamen ex ipsis rebus vocabula colorum mutuantur, & igneum aliquid dicit, & flammeum, & sanguineum, & croceum, & ostrinum, & aureum. Rufus enim color, & Ruber nihil à vocabulo Rufi differunt: neque proprietates eius omnes declarant. ξανθὸς δὲ καὶ πυῤῥὸς, καὶ ἐρυθρὸς, καὶ φοινικὸς. Sed habere quasdam distantias coloris Rufi videntur: vel augentes eũ, vel remittentes, vel mista quadam specie temperantes. Tum Fronto ad Fauorinum, Non inficias, inquit, imus, quin lingua Græca, quam tu videre legisse, prolixior, fusiorque sit, quàm nostra: sed in ijs tamen coloribus, quibus modo dixisti, designandis, nõ perinde inopes sumus, vt tibi videmur. Non enim hæc sunt sola vocabula Rufum colorem demonstrantia, quę tu modo dixisti, Rufus & Ruber: sed alia quoque habemus plura, quàm quæ dicta abs te Græca sunt. Fuluus enim, & flauus, & Rubidus, & Phœniceus, & Rutilus, & Luteus, & Spa-

dix, appellationes sunt Rufi coloris: aut acuentes eum, quasi incēdentes: aut cum colore viridi miscentes, aut nigro infuscantes, aut virenti sensim albo illuminantes. Nam Phœniceus, quèm tu Græce φοίνιχ dixisti, noster est: & Rutilus, & Spadix Phœnicei συνώνυμα, qui factus Græce, noster est, exuberantiā splēdorem'qꝫ significat ruboris: quales sunt fructus palmæ arboris, non admodum sole incocti: vnde Spadicis & Phœnicei nomen est. Spadica enim Dorici vocant auulsum è palma termitem cum fructu. Fuluus autem videtur de rufo atqꝫ viridi mistus: in alijs plus viridis, in alijs plus rufi habere. Sic poëta verborum diligentissimus, fuluā aquilam dicit & iaspidem, fuluos galeros, & fuluū aurum, & arenam fuluam, & fuluum leonem. Sic'que Ennius in annalibus Fuluo ære dixit. Flauus contra videtur ex viridi, & rufo, & albo concretus. Sic flauentes comæ: & quod mirari quosdā video, frondes olearū à Virgilio dicūtur flauæ. Sic multo ante Pacuuius Aquā flauam dixit, & Flauum puluerem: cuius versus (quoniam sunt iucundissimi) libens commemini: Spadix.

Cedo tamen pedem lymphis flauis, flauū vt puluerē,
Manibus iisdē, quibus Vlyssi sæpe permulsi, abluam,
Lassitudinem'que nimiam manuum mollitudine.

Rubidus autē est rufus atrore & nigrore multo mistus. Luteus cōtra rufus color est dilucidior: vnde eius quoqꝫ nomē esse factum videtur. Non ergo, inquit, mi Fauorine species Rufi coloris plures apud Græcos, quàm apud nos noīantur. Sed ne Viridis quidem color pluribus ab illis, quàm à nobis, vocabulis dicitur. Neque nō potuit

Virg. colorem equi significare viridem, volens cæruleũ magis dicere equum, quàm glaucum: sed maluit verbo vti notiore Græco, quàm inusitato Latino. Nostris autẽ Latinis veteribus Cæsia dicta est, quæ à Græcis γλαυκῶπις: vt Nigidius ait, de colore cœli, quasi cœlia. Postquam hæc Fronto dixit, tum Fauorinus scientiam rerum vberem, verborũmque eius elegantiam exosculatus: Absque te, inquit, vno forsitan lingua profecto Græca longe anteisset: sed tu mi Fronto, quod in versu Homerico est, id facies:

καί νύ κεν ἢ παρέλασσ', ἢ ἀμφήριστον ἔθηκας.

Sed cum omnia libens audiui, quæ peritissime dixisti, tum maxime quòd varietatem flaui coloris enarrasti: fecistique vt intelligerem verba illa ex annali XIIII. Ennij amœnissima, quæ minime intelligebam:

Verrunt extemplo placide mare marmore flauo.

Cæruleũ spumat sale cõferta rate pulsum Per mare.

Non enim videbatur cæruleum mare cum marmore flauo conuenire. Sed cum sit ita vt dixisti, Flauus color Viridi & Albo mistus, pulcherrime prorsus spumas virentis maris, flauo marmore appellauit.

Quid T. Castritius existimauerit, super Sallustij verbis, & Demosthenis: quibus alter Philippum descripsit, alter Sertorium. Cap. XXVII.

VErba sunt hæc grauia, atque illustria, de rege Philippo, Demosthenis: ἑώρων δὲ αὐτὸν τὸν Φίλιππον πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ ἀγὼν ὑπὲρ ἀρχῆς, καὶ δυναστείας, τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον, τὴν κλεῖν κατεαγότα, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένον,

πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον, ὥστε τὸ λοιπὸν μετὰ τιμῆς καὶ δόξης ζῆν. Hæc æmulari volens Sallustius, de Sertorio duce in historijs ita scripsit: *Magna gloria tribunus militum in Hispania T. Didio imperante, magno vsu bello Marsico, paratu militum & armorum fuit. Multáque tum ductu eius, quæ rapta primo per ignobilitatē, deinde per inuidiam scriptorum celebrata sunt: quæ eminus faciem suam ostentabant, aliquot aduersis cicatricibus, & effosso oculo, quo ille dehonestamēto corporis maxime lætabatur: Neque illis anxius, quia reliqua gloriosius retinebat.* De vtriusque his verbis T. Castritius cum pēsitaret: *Non'ne, inquit, vltra naturæ modum humanæ est, dehonestamento corporis lætari? Siquidem Lætitia dicitur exultatio quædam animi, cum gaudio efferuentiore, euentu rerum expetitarum. Quanto illud sincerius, & humanius, magis'que omnibus conueniens:* πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον. *Quibus verbis, inquit, ostenditur Philippus, non vt Sertorius, corporis dehonestamento lætus: quod est, inquit, insolens, & immodicum: sed præ studio laudis, & honoris, iacturarum, damnorum'que corporis contemptor: qui singulos artus suos fortunæ prodigendos daret, quæstu atque compendio gloriarum.* Lætitia

Non esse compertum, cui Deo rem diuiná fieri oporteat, cum terra mouetur viribus. Cap. XXVIII.

Quænam esse causa videatur, quamobrem terræ motus fiant, non modo his communibus homi-

num sensibus, opinionibusque compertum non est: sed ne inter physicas quidē philosophias satis constitit: ventorumne vi accidant, specus, hiatusque terræ subeūtium: an aquarum subter in terrarū cauis vndātium fluctibus, pulsibusque: ita vti videntur existimasse antiquissimi Græcorum, *qui* Neptunum ἐνοσίγαιον, καὶ σεισίχθονα *appellauerunt: an cuius aliæ rei causa, alteriusue* Dei *vi ac numine, nondum etiam (sicut diximus) pro certo creditum*. Propterea veteres Romani *cum in omnibus alijs vitæ officijs, tum in constituendis religionibus, atque in* Dijs *īmortalibus animaduertendis castissimi, cautissimique: vbi terram mouisse senserant, nuntiatumue erat: ferias eius rei causa edicto imperabant*. Sed Dei *nomen, ita vti solet, cui seruari ferias oporteret, statuere & edicere quiescebant: ne alium pro alio nominando, falsa religione populū alligarent*. Eas *ferias si quis polluisset, piaculóque ob hanc rem remotus esset: hostiā si* Deo, *si deæ īmolabat*. Id*que ita ex decretis* Pontificum *obseruatum esse*, M. Varro *dicit: quoniā & quaui, & per quem deorum, dearumue terra tremeret, incertum esset*. Sed *de lunæ motibus, solisque defectionibus, nō minus in eius rei causa reperienda sese exercuerunt*. Quippe M. Cato, *vir in cognoscendis rebus multi studij, incerta tamen causa, & incuriosa, super ea re opinatus est*. Verba Catonis *ex* Originum *quarto hęc sunt*: Non libet *scribere quod in tabula apud* Pont. Max. *est: quoties annona cara, quoties lunæ aut solis lumini caligo, aut quid obstiterit*. Vsqueadeo *parui fecit rationes veras solis & lunæ deficientium, vel scire, vel dicere*.

Ennosigæus id est, quassator terræ. Sisichthon, id est, motor telluris.

Apologus Aesopi Phrygis memoratu non inutilis. Cap. XXIX.

AEsopus ille è Phrygia fabulator, haud immerito sapiens existimatus est: cum quæ vtilia monitu, suasu'que erant, non seuere, non imperiose præcepit, & censuit, vt philosophis mos est: sed festiuos, delectabiles'que apologos commentus, res salubriter, ac prospicienter animaduersas in mentes, animos'que hominum cum audiendi quadam illecebra*induit. Velut hæc eius fabula de auiculæ nidulo lepide atque iucunde præmonet, spem, fiduciam'que rerum, quas efficere quis possit, haud vnquam in alio, sed in semetipso habendam. Auicula, inquit, est parua, nomen est Cassita: habitat, nidulatur'que in segetibus: id ferme temporis, vt appetat messis, pullis iamiam plumantibus. Ea cassita in sementes forte consederat tempestiuiores. Præterea frumentis flauescentibus pulli etiam tunc inuolucres erant. Cum igitur ipsa iret cibum pullis quæsitum, monet eos, vt si quid ibi rei nouæ fieret, diceretur'ue, animaduerterent: id'que vti sibi, vbi redisset, renuntiarent. Dominus postea segetum illarum filium adolescentem vocat: &, Vides'ne, inquit, hæc ematuruisse, & manus iam postulare? iccirco die crastino, vbi primum diluculabit, fac amicos adeas: & roges, veniant, operam'que mutuam dent, & messem hanc nobis adiuuent. Hæc ille vbi dixit, discessit. Atque vbi rediit cassita, pulli trepiduli circunstrepere, orareque matrem, vt statim iam properet, atque alium in locum sese asportet: nam dominus, inquiunt, misit, qui amicos rogaret, vti luce oriente veniant, & metant. Mater iubet eos a metu otio-

* induxit

sos esse. Si enim dominus,inquit,messem ad amicos reijcit,crastino seges non metetur: neque necesse est, hodie vti vos auferam. Die igitur postero mater in pabulum *volat: dominus, quos rogauerat,opperitur: sol feruit, & fit nihil,& amici nulli erant.* Tum ille *rursum ad filium:* Amici *isti, inquit, magnam in partem cessatores sunt: quin potius imus,& cognatos,affines, vicinos'que nostros oramus, vt adsint cras tempori ad metendum?* Itidem hoc pulli pauefacti matri nunciant. Mater hortatur, *vt tum quoque sine metu,ac sine cura sint: cognatos,affines'que nullos ferme tam esse obsequibiles ait, vt ad laborem capessendum nihil cunctentur, & statim dicto obediant:* Vos *modo(inquit)aduertite, si modo quid denuo dicetur.* Alia *luce orta,auis in pastum profecta est: cognati & affines operam,quam dare rogati sunt,supersedent.* Ad *postremum igitur dominus filio:* Valeant,*inquit,amici cum propinquis:* Afferes *prima luce falces duas: vnam egomet mihi,& tu tibi capies alteram: & frumentum nosmetipsi manibus nostris cras metemus.* Id *vbi ex pullis dixisse dominum,mater audiuit:* Tempus,*inquit,est cedendi, & abeundi: fiet nunc dubio procul,quod futurum dixit.* In *ipso enim iam vertitur,cuia est res: non in alio, vnde petitur.* Atque *ita cassita nidum migrauit,& seges à domino demessa est.* Hæc *quidem est* Aesopi *fabula de amicorum, & propinquorum leui, & inani fiducia.* Sed *quid aliud sanctiores libri philosophorum monent,quàm vt in nobis tantum ipsis nitamur?* Alia *autem omnia,quæ extra nos,extráque nostrum animum sunt: neque pro nostris,neque*

Tempori aduerbium

pro nobis ducamus. Hunc Aesopi apologum Q. Ennius in satyris, scite admodum & venuste versibus quadratis cõposuit, quorum duo postremi isti sunt, quos habere cordi & memoriæ operæpretium esse hercle puto:

Hoc erit tibi argumentum semper in prõptu situm:
Ne quid expectes amicos, quod tu agere possis.

Quid obseruatum sit in vndarum motibus: & quæ in mari alio atque alio modo fiunt Austris flantibus Aquilonibusque. Cap. XXX.

HOc sæpenumero in vndarum motu obseruatum est, quas Aquilones venti, quíque ex eadẽ cœli regione aër fluit: quásue faciunt in mari austri atque Africi. Nam fluctus, qui flante Aquilone maximi ac creberrimi excitantur, simulac ventus posuit, sternuntur, et conflaccescunt, & mox fluctus esse desinunt. At non idẽ fit flante Austro, vel Africo: quibus iam nihil spirantibus, vndæ tamen factæ diutius tument, & à vento quidem iandudum tranquillæ sunt: sed mare est etiam atque etiam vndabundum. Eius rei causa esse coniectatur, quod venti à Septentrionibus ex altiore cœli parte in mare incidentes, deorsum in aquarum profunda quasi præcipites deferuntur: vndásque faciunt non prorsus impulsas, sed vi intus cõmotas: quæ tantisper erutæ voluuntur, dum illius infusi d super spiritus vis manet. Austri vero & Africi, ad meridianum orbis circulum, & ad partem Axis infimam depressi, inferiores & humiles per suprema æquoris euntes protrudunt magis fluctus, quàm eruunt: & iccirco non desuper læsæ, sed propulsæ in aduersum aquæ, etiam desistente flatu, retinent ali

quantisper de pristino pulsu impetum. Id autē ipsum, quod dicimus, ex illis quoque Homericis versibus, si quis non incuriose legat, adminiculari potest. Nam de Austri flatibus ita scripsit:

Ενθα νότος πόντοιο κλυδῶνα εἰς λάαν ὤθει.

Contra autem de Borea, quem Aquilonem appellamus, *alio dicit modo:*

Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Ab Aquilonibus enim qui alti superníque sunt, fluctus excitatos quasi per prona volui dicit. Ab Austris autem ijs, qui humiliores sunt, maiore vi quadam propelli sursum atque subiici. Id enim significat verbum λάαν ὤθει*: sicut in alio loco,* λάαν ἄνω ὤθει. *Id quoque è peritissimis rerum philosophis obseruatum est: Austris spirantibus mare fieri glaucum, & cæruleum: Aquilonibus obscurius, atrius'que. Cuius rei causam, cum Aristotelis libros problematum percerpsimus, notaui: cur Austro spirante, mare cæruleum fiat: Aquilone, obscurius atrius'que. An propterea quòd Aquilo minus mare perturbat? omne autem quod tranquillius est, atrū eē videtur.*

Maris colorem a uento mutari.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM.

LIBER III.

Quæsitum, ac traditum quam ob causam Sallustius auaritiam dixerit non animum modo virilem, sed corpus quoque ipsum effœminare.

CAP. I.

IEME Iam discedête, apud Balneas Sicias in area sub calido Sole cum Fauorino philosopho ambulabamus: atque ibi inter ambulandum legebatur Catilina Sallustij, quem in manu amici conspectum legi iusserat. Cum'que hæc verba ex eo libro lecta essent: *Auaritia pecuniæ studium habet, quam nemo sapiens côcupiuit: ea quasi venenis malis imbuta, corpus animum'que virilê effœminat: semper infinita, & insatiabilis est, neque copia, neque inopia minuitur.* Tum Fauorinus me aspiciens: Quo, inquit, pacto corpus hominis auaritia effœminat? quid enim isthuc sit, quòd animum virilem ab ea effœminari dixit, videor ferme assequi: sed quonâ modo

corpus quoque hominis effœminet, nondum reperio. Et *ego, inquam, longe iandiu in eo ipso quærendo fui; ac nisi tu occupasses, vltro te hoc rogassem.* Vix ego hæc dixeram cunctabundus, atque inibi quispiam de sectatoribus Fauorini, qui videbatur esse in literis veterator, Valerium, inquit, Probum audiui hæc dicere, vsum esse Sallustium circunlocutione quadam poëtica: & cum dicere vellet hominem auaritia corrumpi, corpus & animũ dixisse: quæ duæ res hominem demonstrarent. Nanque homo ex anima, & corpore est. Nunquam, inquit Fauorinus, quod equidem scio, tam importuna, tamque audaci argutia fuit noster Probus, vt Sallustium vel subtilissimum breuitatis artificem, periphrasin poëtarum facere diceret. Erat tum nobiscum in eodem ambulacro homo quispiam, sanè doctus: is quoque à Fauorino rogatus, ecquid haberet super ea re dicere, huiuscemodi verbis vsus est: Quos, inquit, auaritia minuit & corrumpit, quique sese quærenda vndique pecunia dediderunt, eos plerosque tali genere vitæ occupatos videmus: vt sicuti alia in his omnia præ pecunia, ita labor quoque virilis exercendique corporis studium relictum sit. Negotijs se plerunque vmbraticis, & sellularijs quæstibus intentos habent, in quibus omnis eorum vigor animi corporisque elanguescit, & quod Sallustius ait, effœminatur. Tum Fauorinus legi denuo verba eadem Sallustij iubet, atque vbi lecta sunt: Quid igitur (inquit) dicemus, quod multos videre est pecuniæ cupidos, & eosdem tamẽ corpore esse vegeto ac valenti? Tum ille ita respondit, non hercle inscite: quisquis est, inquit, pecuniæ cupiens, &

corpore tamen est bene habito, ac strenuo, aliarum quoque rerum vel studio, vel exercitio cum teneri necessarium est, atque in se se colendo non æque esse parcum. Nam si auaritia sola summa, omnes hominis partes affectiones'que occupet: & si ad incuriam vsque corporis grassetur, vt per illam vnam, neq; virtutis, neque viriũ, neque corporis, neque animi cura assit, tum denique is vere dici potest effœminato esse & animo, & corpore, qui neq; sese, neque aliud curet, nisi pecuniam. Tum Fauorinus, Aut hoc, inquit, quod dixisti, probabile est, aut Sallustius odio auaritiæ, plus q̃ potuit, eã criminatus est.

Quemnam esse natalem diem M. Varro dicat eorum, qui ante noctis horam sextã, post'ue eam nati sunt: atque inibi de temporibus, terminis'que dierum, qui ciuiles nominantur, & vsquequaque gentium varie obseruãtur: & præterea quid Q. Mutius scripserit super ea, quam maritus non iure vsurpauisset, quòd rationem ciuilis anni non habuerit. Cap. II.

QVæri solitum est, qui noctis hora tertia quartá'ue siue qua alia nati sunt, vter dies natalis haberi appellaríque debeat: is'ne, quem nox ea consecuta est, an qui dies noctem consecutus est. M. Varro in lib. rerum humanarũ, quem de diebus scripsit: Homines, inquit, qui media nocte ad proximam mediam noctem in his horis XXIIII. nati sunt, vna die nati dicuntur. Quibus verbis ita videtur dierum obseruationem diuisisse: vt qui post solem occasum, ante mediã noctem, natus sit, is ei dies natalis sit, à quo die ea nox cœperit. Contra vero qui in sex horis posterioribus na Macrob. li. 1. cap. 3.

scatur, eo die videri natum, qui post eam noctem diluxerit. Athenienses autem aliter obseruare idem Varro in eodem libro scripsit: eos'que à sole occaso, ad solem iterum occidentem, omne id medium tempus vnum diẽ esse dicere. Babylonios porrò aliter: A' sole enim exorto, ad exortum eiusdem incipientem, totum id spatiũ vnius diei nomine appellare. Multos vero in terra Vmbria vnum & eundem diem esse dicere, à meridie, ad insequentem meridiem. quod quidem, inquit, minus absurdum est. Nam qui calendarũ hora sexta natus est apud Vmbros, dies eius natalis videri debebit & calendarũ dimidiarum, & qui est post calendarum dies, ante horã eiusdem sextam. Populum aũt Romanum ita, vti Varro dixit, dies singulos annumerare, à media nocte vsq; ad mediam proximam, multis argumentis ostenditur. Sacra sunt Romana partim diurna, partim nocturna: sed ea quæ inter noctem fiunt, diebus adijciuntur, nõ noctibus. Quæ igitur sex posterioribus noctis horis fiũt, eo die fieri dicuntur, qui proximus eã noctem illucescit. Ad hoc ritus quoq;, & mos auspicandi eandẽ esse obseruationem docet. Nam magistratus quando vna die eis auspicãdum est, & id super quo auspicauerunt agendũ, post mediam noctem auspicantur, et post exortũ solem agunt, Auspicati esse & egisse ex eodem die dicuntur. Præterea Tribuni plebeij, quos nullum diẽ abesse Roma licet, cum post mediam noctẽ proficiscuntur, & post primam facem ante mediam sequentem reuertuntur, nõ dicuntur abfuisse vnum diem: quando ante horam noctis sextam regressi, partem aliquam illius in vrbe Ro=*

Dierum obseruatio.

* aliàs: post meridiem Sole magno: auspicatique esse

ma sunt. Quintum quoque Mutium Iurisconsultū dicere solitum, Lege non esse vsurpatam mulierem, quæ cum calendis Ianuarijs apud virum causa matrimonij esse cœpisset, ante diem quartam calendas Ianuarias sequentes vsurpatum isset: Non enim posse impleri trinoctiū, quod abesse à viro vsurpādi causa ex XII. tabulis deberet: quoniam tertiæ noctis posteriores sex horæ alterius anni essent, qui inciperet ex calendis. Isthæc autem omnia de dierum temporibus, & finibus ad obseruationem, disciplinamq; iuris antiqui pertinentia, cum in libris veterum inueniremus, non dubitamus, quin Virgilius quoq; id ipsum ostenderit, nō exposite atque aperte, sed (vt hominem decuit poëticas res agentem) recondita, & quasi operta veteris ritus significatione.

—Torquet, inquit, medios nox humida cursus,
Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis.

His enim versibus oblique (sicuti dixi) admonere voluit, diem, quem Romani ciuilem appellauerunt, à sexta noctis hora oriri. Dies ciuilis.

De noscendis, explorandisq; Plauti comœdijs, quoniam promiscue veræ atq; falsæ nomine eius inscriptæ feruntur: atq; inibi quòd Plautus in pistrino, & Næuius in carcere fabulas scriptitarint. Cap. III.

VErum esse cōperior, quòd quosdā bene literatos hōies dicere audiui, qui plerasq; Plauti comœdias curiose atq; cōtente lectitauerūt, non indicibus Helij Sedigiti, nec Claudij, nec Aurelij, nec Accij, nec Manilij super his fabulis, quæ dicuntur ambiguæ, credituros, sed ipsi Plauto moribusq; īgenij, atq; linguæ eius. Hac enim

Dubiosus

iudicij norma Varronem quoque vsum videmus. Nam præter illas vnam & viginti, quæ Varronianæ vocãtur, quas iccirco à cæteris segregauit, quoniam dubiosę nõ erant, sed consensu oĩum Plauti esse censebantur; quasdã itẽ alias probauit adductus stylo atq; facetia sermonis Plauto congruentis, easque iam nominibus aliorum occupatas Plauto vindicauit: sicuti istam quam nuperrime legebamus, cui est nomen Bœotia. Nam cum in illis vna & viginti non sit, & esse Aquilij dicatur, nihil tamen Varro dubitauit, quin Plauti foret: neque alius quisquam non infrequens Plauti lector dubitauerit, si vel hos solos versus ex ea fabula cognouerit. qui quoniã sunt, vt de illius Plauti more dicam, Plautinissimi, propterea & meminimus eos, & ascripsimus. Parasitus ibi esuriens hęc dicit:

Vt illum dij perdant, primus qui horas repperit,
Quique adeo primus statuit hic solarium,
Qui mihi comminuit misero articulatim diem.
Nam me puero vterus hic erat solarium
Multo omnium istorum optumum & verissimum:
Vbi iste monebat esse, nisi cum nihil erat.
Nunc etiam quod est, non estur, nisi soli lubet.
Itaque adeo iam oppletum'st oppidum solarijs,
Maior pars populi aridi reptant fame.

Fauorinus quoq; noster cum Neruulariam Plauti legerem, quæ inter incertas est habita, & audisset ex ea comœdia versum hunc,

Scraptæ, scrupeæ, stratiuolæ, sordidę.

delectatus faceta verborum antiquitate, meretricũ vitia

atq;

atque deformitates significantium, *Vel vnus hercle,inquit,hic versus Plauti esse hanc fabulam satis potest fidei fecisse*. Nos *quoque ipsi nuperrime,cum legeremus* Fretum(*nomen est id comœdiæ, quam* Plauti *esse quidam non putant) haud quicquam dubitauimus,quin & Plauti foret,& omnium maxime genuina*. Ex *qua duos hos versus exscripsimus,vt historiam quæreremus oraculi* Arietini. Nunc *illud est,quod* Arietini *resposum magnis ludis dicitur*:

Peribo,si non fecero:

Si faxo,vapulabo. *Marcus autem* Varro *in libro de comœdijs Plautinis primo actu verba hæc ponit*: Nã *nec Gemini,nec Leones,nec* *Cõdalium,nec Anus Plauti,nec* Bis *compressa,nec* Bœotia *vnquam fuit: neque adeo* ἄγροικος,*neque* Commorientes*: sed* M. Acutici. *In eodem libro* Var. *id quoque scriptum est*, Plautium *fuisse quempiam poëtam comœdiarum: cuius quoniã fabulæ* Plauti *inscriptæ forent,acceptas esse quasi* Plautinas*: cum essent non à* Plauto Plautinæ,*sed à* Plautio Plautianæ. Feruntur *autem sub* Plauti *nomine comœdiæ circiter centum atque* X X X. Sed *homo eruditissimus* Lælius *quinque &* X X. *esse eius solas existimauit*. Non *tamen dubiũ est,quin ista,& quæ scripta à* Plauto *non videntur,& nomini eius adijciuntur,veterũ poëtarum fuerint,& ab eo retractatæ,expolitæque sint,ac propterea recipiant stylum* Plautinum. Sed *enim* Saturionem & Aditum,& *tertiam quãdam, cuius nũc mihi nomen non suppetit,in pistrino eum scripsisse* Varro,& *plerique alij memoriæ tradiderunt: cum pecunia omni,*

*Cordolium,

quam in operis artificum scenicorum pepererat, in mercationibus perdita, inops Romam redisset: & ob quaerendum victum ad circumagendas molas, quae trusatiles appellantur, operam pistori locasset. Sicuti de Naeuio quoque accepimus, fabulas eum in carcere duas scripsisse, Ariolum, & Leōtem, cum ob assiduam maledicentiā, & probra in principes ciuitatis, de Graecorum poëtarū more dicta, in vincula Ro. a Triumuiris coniectus esset: Vnde post a Tri.Ple. exemptus ēst, cum in iis, quas supra dixi, fabulis, delicta sua et petulantias dictorum, quibus multos ante laeserat, diluisset.

Quòd P. Africano, & aliis tunc viris nobilibus ante aetatem senectam, barbam & genas radere moris fuit.

Cap. IIII.

IN libris quos de vita P. Scipionis Africani compositos legimus, scriptum esse animaduertimus P. Scipioni Pauli filio, postq̄ de Poenis triumphauerat, Censorque fuerat, eidem diem dictum esse ad populum a Clau. Asellio Trib. pleb. cui equum in cēsura ademerat. Eumque cum esset reus, neq; barbam desisse radi, neque candida veste vti, neq; fuisse cultu solito reorū. Sed cū in eo tempore Scipionem minorem XL. annorum fuisse constaret, quod de barba rasa ita scriptum esset, mirabamur. Comperimus autem caeteros quoque in iisdem tēporibus nobiles viros, barbam in eiusmodi aetate rasitauisse. Iccirco plerasq; imagines veterū, non admodum senum, sed in medio aetatis, ita factas videmus.

Deliciarum vitium, & mollities oculorum & corporis, ab Archesilao philosopho cuidam opprobrata, acer

be simul & festiuiter. Cap. V.

PLutarchus refert Archesilaum philosophum vehementi verbo vsum esse, de quodam nimis delicato diuite, qui incorruptus tamen, & * castus, & perinteger dicebatur. Nam cum vocem eius infractam, capillum'que arte compositum, & oculos ludibundos, atque illecebrę voluptatis'que plenos videret: Nihil interest, inquit, quibus membris cinædi sitis, posterioribus, an prioribus. * castitatis perintegræ

De vi atque natura palmæ arboris, quòd lignum ex ea ponderibus impositis renitatur. Cap. VI.

PErhercle rem mirandam Arist. in VII. Problematum, & Plutarchus in VII. Symposiacorũ dicit: Si supra palmæ (inquit) arboris lignum, magna põdera imponas: ac tam grauiter vrgeas oneres'que, vt magnitudo oneris sustineri non queat: non deorsum palma cedit, nec intra flectitur: sed aduersus pondus resurgit, & sursum nititur, recuruatur'que. Propterea, inquit Plutarchus, in certaminibus palmã signum esse placuit victoriæ: quoniam ingenium eiusmodi ligni est, vt vrgentibus, opprimentibus'que non cedat. Palmæ natura

Historia ex annalibus sumpta de Q. Ceditio Tribuno militum: verbáque ex Originibus M. Catonis apposita, quibus Ceditij vitutem cum Spartano Leonida æquiparat. Cap. VII.

PVlchrum Dij boni facinus, Græcarum'que facundiarũ magniloquẽtia cõdignũ, M. Cato libris Originum de Q. Ceditio Tribuno militum scriptum reliquit. Id profecto est ad hanc ferme sententiã: Imperator Pœnus in terra Sicilia bello Carthaginiensi primo,

obuiam Romano exercitui progreditur: colles, locosq́ idoneos prior occupat. Milites Romani (vti res narrata est) in locum insinuāt fraudi, & perniciei obnoxium. Tribunus ad Consulem venit: ostendit exitium de loci importunitate, & hostium circunstantia. Maturum cēseo, inquit, si rem seruare vis, faciundum, vt CCCC. aliquos milites ad verrucam illam (sic enim M. Cato locum editum, asperumq́ue appellat) ire iubeas: eamq́ue vti occupent, imperes, horterisq́ue. Hostes profecto vbi id viderint, fortissimus quisque, & promptissimus, ad occursandum pugnandumq́ue in eos præuertentur: vnoq́ illo negotio sese alligabunt, atque illi omnes CCCC. proculdubio obtruncabuntur. Tu interea occupatis in ea cæde hostibus, tempus exercitus ex hoc loco educendi habebis. Alia, nisi hæc, salutis via nulla est. Consul Tribuno respondit, consilium quidem fidum atque prouidens sibi viderier: sed istos (inquit) milites CCCC. ad eum locum in hostium cuneos quisnam erit qui ducat? Si alium (inquit Tribunus) neminem reperies, me licet ad hoc periculum vtare: Ego hanc tibi & reip. animam do. Consul Tribuno gratias laudesq́ue egit. Tribunus & CCCC. ad moriendum proficiscuntur. Hostes eorum audaciam demirantur: quorsum ire pergant in expectando sunt. Sed vbi apparuit ad eandem verrucam occupandam iter intendere, mittit aduersum illos imperator Carthaginensis peditatum equitatumq́ue, illos quos in exercitu viros habuit strenuissimos. Romani milites circumueniuntur, circumuenti repugnant. Fit prælium diu anceps, tandem superat multitudo. Quadrin=

Verruca

genti omnes tum vnà perfoſſi gladijs, aut miſſilibus operti, cadunt. Conſul interibi dum ea pugna fit, ſe in locos tutos, atque editos ſubducit. Sed quod illi Tribuno duci militum quadringentorum diuinitus eo prælio vſu venit, nõ iam noſtris, ſed ipſius Catonis verbis ſubiecimus. Verba Catonis, Dij imortales Tribuno militum fortunã ex virtute eius dedere. Nam ita euenit, cum ſaucius multifariam ibi factus eſſet, tum vulnus capiti nullum euenit. Eum'que inter mortuos defatigatum vulneribus, atque ſpirantem, quòd ſanguen defluxerat, cognouere: eum ſuſtulere: is'que conualuit: ſæpéque, poſt illam, operam reip. fortem atque ſtrenuam perhibuit: illóque facto, quod illos milites ſubduxit, exercitum cæterum ſeruauit. Sed idem benefactum loco in quo ponas, nimium intereſt. Leonidas Lacedæmonius laudatur, qui ſimile apud Thermopylas fecit. Propter eius virtutes omnis Græcia gloriam, atque gratiam præcipuam claritudinis inclytiſſimæ decorauere monimentis, ſignis, ſtatuis, elogijs, hiſtorijs: alijs'que rebus gratiſſimum id eius factum habuere. At tribuno militum parua laus pro factis*relicta, qui idem fecerat, atque remp. ſeruauerat. Hanc Q. Ceditij virtutem M. Cato tali ſuo teſtimonio decorauit. Cl. autem Quadrigarius annalium tertio, non Ceditio nomen fuiſſe refert, ſed Laberio.

Sanguen

* reddita,

Literæ eximiæ Conſulum C. Fabritij & Aemilij ad regem Pyrrhum, à Q. Claudio ſcriptore hiſtoriarũ in memoriam datæ. Cap. VIII.

CVm Pyrrhus rex in terra Italia eſſet, & vnam atque alteram pugnam proſpere pugnaſſet, ſa-

tis'que angerentur Romani,& pleraque Italia ad regē desciuisset: tum Ambraciensis quispiam Timochares regis Pyrrhi amicus, ad C. Fabritium Cōsulem furtim venit, ac præmium petiuit: & si de præmio cōueniret, promisit regem venenis necare; id'que facile esse factu dixit, quoniam filij sui pocula in conuiuio regi ministrarent. Eam rem Fabritius ad Senatum scripsit. Senatus Legatos ad regem misit: mandauit'que, vt de Timochare nihil proderent, sed monerent, vti rex circunspectius ageret, atq; à proximorū insidijs salutem tutaretur. Hoc ita, vti diximus, in Valerij Antiatis historia scriptū est. Quadrigarius autem in libro III. non Timocharem, sed Niciam adisse ad consulem, scripsit. Neque legatos à Senatu missos, sed à Consulibus: & regem Po. Ro. laudes atque gratias scripsisse, captiuos'que omnes quos tum habuerit, restituisse & reddidisse. Consules tum fuerunt C. Fabritius atque Aemilius. Literas quas ad regem Pyrrhum super ea causa miserunt, Cl. Quadrigarius scripsit fuisse hoc exemplo: Consules Romani salutem dicunt Pyrrho regi. NOS pro tuis iniurijs cōtinuo animo strenue commoti, inimiciter tecum bellare studemus. Sed communis exempli, & fidei ergó visum est, vti te saluum velimus: vt esset, quem armis vincere possimus. Ad nos venit Nicias familiaris tuus, qui sibi pretiū à nobis peteret, si te clàm interfecisset. Id nos negauimus velle: né ue ob eam rem quicquam cōmodi expectaret: & simul visum est, vt te certiorē faceremus: ne quid eiusmodi si accidisset, nostro cōsilio ciuitates putarent factum: & quòd nobis nō placet pretio, aut pręæ

mio, aut dolis pugnare. Tu, nisi caueas, iacebis.

Quis & cuiusmodi fuerit, qui in prouerbio fertur, Equus Seianus: & qualis color equorum sit, qui Spadices vocantur: déque istius vocabuli ratione.

Cap. IX.

CAius Bassus in cõmentarijs suis, item Iulius Modestus in II. quæstionum confusarum, historiam de equo Seiano tradunt, dignam memoria atque admiratione. Cneum Seium quempiam scribunt fuisse, eum'que habuisse equum natum Argis in terra Græcia, de quo fama constans esset, tanquam de genere equorum progenitus foret, qui Diomedis Thracis fuissent, quos Hercules, Diomede occiso, è Thracia Argos perduxisset. Eũ equũ fuisse dicunt magnitudine inusitata, ceruice ardua, colore phœniceo, flaua & comanti iuba: omnibus'que alijs equorum laudibus*quoque longe præstitisse. Sed eundem equum tali fuisse fato, siue fortuna, ferunt: vt quisquis haberet eum, possideret'que, is cum omni domo, familia, fortunis'que omnibus suis ad internecionem deperiret. Itaque primum illum Cn. Seium dominum eius, à M. Antonio, qui postea Triumuir reip. constituẽdę fuit, capitis damnatum, miserando supplicio affectum esse. Eodem tempore Cor. Dolabellam Consulem in Syriam proficiscentem, fama istius equi adductum Argos diuertisse, cupidinéque habendi eius exarsisse, emisséque eum H-S centum millibus: sed ipsum quoque Dolabellam in Syria bello ciuili obsessum, atque interfectũ esse. Mox eundem equum, qui Dolabellæ fuerat, C. Cassiũ, qui Dolabellam obsederat, adduxisse: Quem Cassium

*quoscũque

postea satis notum est, victis Parthis *fusoque exercitu suo, miseram mortem oppetijsse*. Deinde Antoniu, *post interitum Cassij, parta victoria, equum illum nobilem Cassij requisisse: & cum eo potitus esset, ipsum quoque postea victum atque desertum, detestabili exitio interisse*. Hinc *prouerbium de hominibus calamitosis ortum, dicique solitum*: Ille *homo habet equum* Seianum. *Eadem sententia est illius quoque veteris prouerbij, quod ita dictum accepimus*: Aurum Tolosanum. Nā *cum oppidum* Tolosanum, *in terra* Gallia, Q. Cepio Cōsul *diripuisset, multumque auri in eius oppidi templis fuisset, quisquis ex ea direptione aurum attigit, misero cruciabilique exitu perijt*. Hunc *equum* C. Bassus *vidisse se* Argis *refert, haud credibili pulchritudine, vigoreque, & colore exuberantissimo*. Quem *colorem nos (sicuti dixi) puniceum*, Gręce *partim* φοίνικα, *alij* σπάδικα *appellant: quoniam palmæ termes ex arbore cum fructu auulsus, spadix dicitur*.

Quod est quædam Septenarij *numeri uis, & facultas in multis naturæ rebus animaduersa: de qua* M. Varro *in* Hebdomadibus *disserit copiose*. Cap. X.

M*Arcus* Varro *in primo librorū, qui inscribuntur* Hebdomades, *vel de* Imaginibus, Septenarij *numeri (quem* Græci ἑβδομάδα *appellant) virtutes, potestatesque multas variasque dicit*. Is *nanque numerus, inquit*, Septentriones *maiores minoresque facit in cœlo*. Item Vergilias, *quas* πλειάδας *vocant*. Facit *etiam stellas, quas alij* Erraticas, P. Nigidius Errones *appellat*. Circulos *quoque ait in cœlo circū longitu*

dinem axis septem esse, è queis duos minimos qui axem extimū tangunt, πόλους appellari dicit: sed eos in sphæra quæ κρικώτη vocatur, propter breuitatem non inesse. At neque ipse zodiacus septenario numero caret. Nam in septimo signo fit solstitium à bruma, In septimo bruma à solstitio, In septimo æquinoctium ab æquinoctio: Dies deinde illos, quibus Halcyones hieme anni in aqua nidulantur, eos quoque septem esse dicit. Præterea scribit lunæ curriculum confici integrum, quater septenis diebus. Nam duodetricesimo luna (inquit) ex quo vestigio profecta est, eodem redit: autorem'que opinionis huius Aristidem esse Samium. In qua re non id solum animaduerti debere dicit, quòd quater septenis, id est, octo & viginti diebus, conficeret iter luna suum: sed quòd is numerus septenarius, si ab vno profectus, dum ad semetipsum progreditur, omneis, per quos progressus est, numeros comprehendat, ipsum'que se addat, facit numerum octo & viginti, quot dies sunt curriculi lunaris. Ad homines quoque nascendos vim numeri istius porrigi, pertinereque ait: Nā cum in vterum, inquit, mulieris genitale semen datum est, primis septem diebus conglobatur, coagulatur'que: fit'que ad capiendam figuram idoneū. Post deinde quarta hebdomade, quòd eius virile fœtus futurum est, caput, & spina quæ est in dorso, informatur. Septima autem fere hebdomade, id est, nono & quadragesimo die, totus (inquit) homo in vtero absoluitur. Illam quoque vim numeri huius obseruatam refert, quod ante mensem septimum, neque masculus, neque fœmina, salubriter ac secundum naturam

Aristides Samius.

nasci potest: quòd ij qui iustissime in vtero sunt, post ducentos septuaginta tres dies, postquam sunt concepti, quadragesima deniq; hebdomade ita nascuntur. Pericula quoque vitæ fortunarumque hominum, quæ climacteras Chaldæi appellant, grauissima quæq; fieri affirmat septenarijs. Præter hæc, modum esse dicit summũ adolescendi humani corporis septem pedes: quod esse magis verum arbitramur, quàm quod Herodotus homo fabulator in primo historiarũ, iuuentũ esse sub terra scripsit Orestis corpus, cubita longitudinis habens septem, quæ faciunt pedes duodecim & quadrantem: Nisi si (vt Homerus opinatus est) vastiora prolixioráq; fuerint corpora hominum antiquorum: & nunc quasi iam mundo senescente, rerum atque hominum decremẽta sint. Dẽtes quoq; & in septem primis mensibus, & septenos ex vtraq; parte gigni ait, & cadere annis* septenis, & genuinos annasci annis ferè bis septenis. Venas ẽt in hominibus, vel potius arterias, medicos musicos dicere ait, numero moueri septenario, quod ipsi appellant τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν, quæ fit in collatione quaternarij numeri. Discrimina etiam periculorum in morbis maiore vi fieri putant in diebus, qui conficiuntur ex numero septenarij. Eosq; dies oĩum maxime, ita vt medici appellant, κριτικοὺς ἢ κρισίμους, cuique videri primam hebdomadã, & secũdam, & tertiã. Necnon id ẽt est ad vim, facultatesq; eius numeri augendas: q; quibus inedia mori consilium est, septimo demum die mortẽ oppetunt. Hæc Var. de numero septenario scripsit admodũ conquisite. Sed alia quoq; ibidẽ cõgerit frigidiuscula:

* septimis

veluti septem opera esse in orbe terrarũ miranda: & sapientes item veteres septem fuisse: & curricula ludorũ Circensium solennia septem esse: ad oppugnãdas Thebas *duces septem delectos. tũ ibi addit, se quoq; iã duodecimam annorum hebdomadam ingressum esse: & ad eum diem septuaginta hebdomadas librorum cõscripsisse.* Ex *quibus aliquandiu cum proscriptus esset, direptis bibliothecis suis, non comparuisse.*

Quibus, & quàm friuolis argumentis Accius *in didascalicis vtatur, quibus docere nititur,* Hesiodũ *esse, quàm* Homerum, *natu antiquiorem.* Cap. XI.

S*Vper ætate* Homeri, *atque* Hesiodi *nõ consentitur. Alij* Homerum, *quàm* Hesiodum, *maiorẽ natu fuisse scripserunt: in queis* Philochorus, & Xenophanes. *Alij minorem, in queis* L. Accius *poeta, &* Ephorus *historiæ scriptor.* Marcus *autem* Varro *in primo de imaginibus, vter natus prior sit, parum constare dicit: sed non esse dubium, quin aliquo tempore eodem vixerint: idque ex epigrãmate ostendit, quod in tripode scriptum est: qui in monte* Helicone *ab* Hesiodo *positus traditur.* Accius *autem in primo* Didascalico *leuibus admodum argumentis vtitur, per quæ ostendit* Hesiodũ *natu priorem: quòd* Homerus, *inquit, cum in principio carminis* Achillem *esse filium* Pelei *diceret, quis esset* Peleus *non addidit: quam rem procul (inquit) dubio dixisset, nisi ab* Hesiodo *iam dictum videretur.* De *cyclope itidem, inquit, vel maxime quòd vnoculus fuit, rem tam insignẽ non præterisset, nisi æque prioris* Hesiodi *carminibus vulgatum esset.* De *patria quoque* Homeri *multo ma-*

De patria Homeri cẽrtatio.

xime dissensum est: Alij Colophonium, alij Smyrnæum, sunt qui Atheniensem, sunt qui Aegyptium dicant fuisse. Aristot. tradit ex insula Io natũ M. Var. in l. b. de Imaginibus primo Homeri imagini hoc epigrāma apposuit:

Capella Homeri candida hoc tumulum indicat,
Quòd ariete mortuo faciunt sacra.
Επτὰ πόλεις διεϱίζουσι πϱὶ ῥίζαν ὁμήϱου,
Σμύϱνα, ῥόδος, κολοφών, σαλαμίν, χίος, ἄϱγος,
ἀθῆναι.

Largum atque auidum bibendi, à P. Nigidio, doctissimo viro, nouo & propemodum absurdo vocabulo Bibosum dictum. Cap. XII.

BIbendi auidum P. Nigidius in cōmentarijs grammaticis, Bibacem & Bibosum dicit. Bibacē ego, vt Edacem, à plerisque alijs dictum lego: Bibosum dictum etiam nusquam reperi, nisi apud Laberium. Neq; aliud est, quod simili inclinatu dicatur. Non enim simile est, vt Vinosus, aut Vitiosus, cæteráque quæ hoc modo dicuntur: quoniam à vocabulis, non à verbis inclinata sunt. Laberius in Mimo lib. 1. qui Salinator inscriptus est, verbo hoc ita vtitur: Non mammosa, non annosa, non bibosa, non procax.

Quòd Demosthenes etiam tum adolescens, cum Platonis philosophi discipulus foret, audito forte Callistrato rhetore in concione populi, destitit à Platone, & sectatus est Callistratum. Cap. XIII.

HErmippus hoc scriptum reliquit: Demosthenē admodum adolescētem ventitare in Academiā, Platonem'que audire solitum. Atque is inquit: Demo-

sthenes domo egressus, vt ei mos erat, cum ad Platonem *pergeret, complureis'que populos cōcurrentes videret, percontatur eius rei causam.* Cognoscit'que currere eos *auditum* Callistratum. *Is* Callistratus Athenis *orator in republi. fuit, illi* δημαγωγοὺς *appellant.* Visum *est paulum diuertere, experirique, an ad digna auditu tanto properatum studio foret.* Venit, *inquit, atque audit* Callistratum, *nobilem illam* τὴν περὶ ὀρόπου δί=κην *dicentem.* Atque *ita motus, & demulctus, & captus est, vt* Callistratum *iam inde sectari cœperit,* Academiam *cum* Platone *reliquerit.*

Dimidium librum legi, aut Dimidiam *fabulam audiui, aliáque huiuscemodi qui dicat, vitiose dicere: eius'que vitij causas reddere* M. Varronem, *nec quenquam veterum ijsce verbis ita vsum esse.* Cap. XIIII.

D*Imidium librū legi, aut* Dimidiam *fabulam audiui, vel quid aliud huiuscemodi, male ac vitiose dici existimat* Varro. Oportet *enim (inquit) dicere* Dimidiatum *librum, non* Dimidium. *&* Dimidiatam *fabulam, non* Dimidiam. Contra *autem, si è sextario hemina fusa est,* Dimidium *non* Dimidiatum *sextarium fusum dicendum est.* Et *qui quoque ex mille nummūm, quod ei debebatur, quingentos recepit, non* Dimidiatū *recepisse dicemus, sed* Dimidiū. At *si scyphus (inquit) argenteus mihi cum alio communis, in duas partes dissectus sit,* Dimidiatum *eum dicere esse scyphum debeo, nō* Dimidium. Argenti *autem quod in eo scypho inest,* Dimidium *meum esse, non* Dimidiatum, *disserit: ac diuidit subtilissime, quid* Dimidium Dimidiato *intersit: &* Q.

Ennium scienter hoc in annalibus dixisse ait:

Sicuti si quis ferat vas vini dimidiatum.

Sic pars quæ deest à vase, non Dimidiata dicenda est, sed dimidia. Omnia autem disputationis eius, quam subtiliter quidem, sed subobscure explicat, summa hæc est: Dimidiatum est quasi dismediatum, & in partes duas pares diuisum. Dimidiatum ergo nisi ipsum quod diuisum est, dici haud conuenit: Dimidium vero est, non quod ipsum Dimidiatũ est, sed quæ ex Dimidiato pars altera est. Cum igitur partem libri Dimidiã legisse volumus dicere, aut partem Dimidiam fabulæ audisse, si Dimidiam fabulam, aut Dimidium librum dicemus, peccabimus. Totum enim ipsum, quod dimidiatũ atq; diuisum est, Dimidium dicis. Itaq; Lucilius eadẽ secutus:

Vno oculo (inquit) pedibus'q; duobus dimidiatus
Vt porcus. Et alio loco:
Quid ni? et scruta quidẽ vt vẽdat, scrutarius laudat.
Præfractam strigilem, soleam improbus dimidiatã.

Iã in vigesimo manifestius Dimidiã horã dicere studiose fugit. Sed pro Dimidia Dimidiũ ponit in hisce versibus:

Tempestate sua, atq; eodem vno tempore, & horæ
Dimidio, & tribus confectis duntaxat eandem,
Et quartam.

Nam cum obuium proximum'que esset dicere: Et hora dimidia & tribus confectis: vigilate atque attente verbum non probum mutauit. Per quod satis apparet ne horam quidem Dimidiam recte dici, sed vel Dimidiatam horam, vel Dimidiã partem horæ. Propterea Plautus in Bacch. Dimidium auri dicit, non Dimidiatum au-

rum. Item in Aulularia, Dimidium obsonij, non Dimidiatum obsonium in hoc versu:

Ei adeo obsonij hinc iussit dimidium dari.

In Menæchmis autem Dimidiatum diem, non Dimidiũ, in hoc versu:

Dies quidem iam ad vmbilicũ dimidiatus, mortuus est.

M. Cato in libro, quem de agricultura conscripsit. Semẽ cupressi serito crebrũ, ita vti linum seri solet: eo crebro terram insternito dimidiatum digitum: iam id bene tabula, aut pedibus, aut manibus complanato. Dimidiatũ inquit digitum, non Dimidium. Nam digiti quidem Dimidium, digitum autem ipsum Dimidiatum dici oportet. Item M. Cato de Carthaginensibus ita scripsit: Homines defoderunt in terram dimidiatos, ignem que circumposuerunt, ita interfecerunt. Neq; quispiam omnium qui probe locuti sunt, his verbis secus, quàm dixi, vsus est.

Extare in literis, per que hominum memorias traditum, quòd repente multis mortem attulit gaudium ingens insperatum, interclusa anima, & vim magni nouíque motus non sustinente. Cap. XV.

COgnito repente insperato gaudio, expirasse animam refert Aristoteles philosophus Polycratã, nobilem fœminam è Naxo insula. Philippides quoque comœdiarum poëta, haud ignobilis ætate iam edita, cum in certamine poëtarum præter spem vicisset, & lætissime gauderet: inter illud gaudium repente mortuus est. De Rhodio ẽt Diagora celebrata historia est. Is Diagoras tres filios adolescentes habuit, vnum pugilem, alterũ pancratiastẽ, tertium luctatorẽ: eos que omnes vidit vincere,

coronarique eodem Olympiæ die. Et cum ibi eum tres adolescentes amplexi, coronis suis in caput patris positis suauiarentur: cum'que populus gratulabundus flores vndique in eum iaceret: ibi in stadio inspectante populo, in oculis, atque in manibus filiorum animam efflauit. Præterea *in nostris* Annalibus *scriptum legimus, qua tempestate apud* Cannas *exercitus* P.R. *cæsus est, anum matrem, nuntio de morte filij allato, luctu atque mœrore affectam esse. Sed is nuntius non verus fuit: atque is adolescens non diu post ex ea pugna in vrbem rediit: anus repente filio viso, copia atque turba, & quasi ruina incidentis inopinati gaudij, oppressa exanimatáque est.*

Temporis *varietas in puerperijs mulierum, quænam sit à medicis & philosophis tradita: atque inibi poëtarum quoque veterum super eadem re opiniones: multáque alia auditu atque memoratu digna: verbáque ipsa* Hippocratis *medici, ex libr. illius sumpta, qui inscriptus est* περὶ τροφῆς: *id quoque esse à grauissimis viris memoriæ mandatum.* Cap. XVI.

ET *medici, & philosophi illustres, de tempore humani partus quæsiuerunt,* πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος: *& multa opinio est, eáque iam pro vero recepta:* Postquam *mulieris vterus conceperit semen, gigni hominem septimo rarenter, nunquam octauo, sæpe nono, sæpenumero decimo mense. Eum que esse hominem gignendi summum finem, decem menses non inceptos, sed exactos.* Id'que Plautum *veterem poëtam dicere videmus in comœdia* Cistellaria *his verbis:*

Tum illa, quam compresserat,

Decumo post mense exacto, hîc peperit filiam.

Hoc itidem tradit etiam Menander poëta vetustior, humanarum opinionum vel peritissimus. Versus eius super ea re fabula Plotio posui:

Γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος.

Sed noster Cæcilius cum faceret eodem nomine, & eiusdem argumenti comœdiam, ac pleraque à Menandro sumeret, in mensibus tamen genitalibus nominādis, non prætermisit octauum, quem præterierat Menander. Cæcilij versus hi sunt:

Insolet'ne mulier decimo mense parere?
Pol nono, etiam septimo, atque octauo.

Eam rem Cæcilium non inconsiderate dixisse, neq; temere à Menandro, atque à multorum opinionibus desciuisse, M. Varro vti credamus facit. Nam mense nónunquā octauo editum esse partum in lib. XIIII. rerum diuinarum scriptum reliquit: quo in libro etiam XI. mense aliquando nasci posse hominem dicit. Eius'que sententiæ, tam de VIII. quàm de XI. mense, Aristotelē laudat autorem. Sed huius de mense VIII. dissensionis causa cognosci potest in libro Hippocratis, qui inscriptus est περὶ τροφῆς. Ex quo libro verba hæc sunt: ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένεσις. Id tam obscure, atq; precise, tam'que aduerse dictum Sabinus medicus, qui Hippocratem commodissime commentatus est, his verbis enarrauit: ἔστι μὲν φαινόμενα ὡς ζῷα μετὰ τὴν ἔκτρωσιν, οὐκ ἔστι δὲ ὡς θνήσκοντα μετὰ ταῦτα, καὶ ἔστιν οὖν φαντασίᾳ μὲν παραυτίκα ὄντα, δυνάμει δὲ οὐκ ἔστι. Antiquos aūt Romanos Varro dicit non recepisse

Laudare autorem: pro citare

huiuscemodi quasi monstrosas raritates, sed nouo mense aut decimo: neq; præter hos alio partionem mulieris secundum naturam fieri existimasse. Ideircóque eos nomina Parcis tribus fecisse à pariendo, & à nono atque decimo mense. Nam Parca, inquit, immutata litera vna, à partu nominata. Item Nona & Decima à partus tempestiui tempore. Cesellius autem Vindex in lectionibus suis antiquis, Tria, inquit, nomina Parcarum sunt: Nona, Decima, Morta, & versum hunc Liuij antiquissimi poëtæ ponit ex ὀδυσσείᾳ: Quando dies adueniet, quem profata Morta est? Sed homo minime malus Cesellius, Mortam quasi nomen accepit, cum accipere quasi μοῖραν deberet. Præterea ego de partu humano, præterquã quæ scripta in libris legi, hoc quoque venisse vsu Romæ cõperi: Fœminam bonis, atque honestis moribus, nõ ambigua pudicitia in X I. mense, post mariti mortem peperisse: factum'que esse negotium propter rationem temporis, quasi marito mortuo, postea concepisset: quoniã Decemuiri in * decimo mense gigni hoĩem, non in vndecimo scripsissent. Sed diuum Hadrianũ causa cognita, decreuisse in X I. quoq; mense partum edi posse: id'q; ipsum eius rei decretum nos legimus. In eo decreto Hadrianus id statuere se dicit: requisitis veterum philosophorum, & medicorũ sententijs. Hodie quoq; in satyra forte M. Varronis legimus, quæ inscribitur Testamentum, verba hæc: Si quis mihi filius vnus plures'ue in decem mensibus gignũtur: ij si erunt ὄνοι λύρας, exhæredes sunto. Quòd si quis vndecimo mẽse, κατ' Ἀριστοτέλην natus est: Accio idẽ quod Titio ius esto apud me. Per hoc ve

Sunt qui μοῖρα

Vide Cælium lib. 12. cap. 13.

* decem mensibus

tus prouerbiũ Varro *significat, sicuti vulgo dici solitum erat, de rebus inter se nihil distãtibus, idẽ* Accij *quod* Titij: *ita pari eodemq́ iure esse in* X. *mẽsibus natus, & in* XI. Quod *si ita, neq; vltra decimũ mensem fœtura mulierũ protolli potest, quæri oportet, cur* Homerus *scripserit* Neptunum *dixisse puellæ à se recens compressæ:*

χαῖρε γύναι φιλότητι, περιπλομένου δ᾽ ἐνιαυτοῦ τέξεις ἀγλαὰ τέκνα, ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιοι εὐναὶ ἀθανάτων.

Id *cum ego ad complureis grammaticos attulissem, partim eorum disputabant,* Homeri *quoq; ætate, sicuti* Romuli, *annum fuisse non* XII. *mensium, sed* X. *Alij conuenisse* Neptuno *maiestatiq; eius dicebãt, vt longiore tempore fœtus ex eo grandesceret. Alij alia quædam nugalia.* Sed Fauorinus *mihi ait,* περιπλομένου ἐνιαυτοῦ, *non confecto esse anno, sed affecto.* In *qua re vsus est verbo non vulgariæ significationis.* Affecta *enim (sicuti* M. Cicero, *& veterum elegantissimi locuti sunt) ea proprie dicebantur, quæ non ad finem ipsum, sed proxime finẽ progressa deducta'ue erant.* Hoc *verbũ ad hanc sententiã in* Ciceronis *oratione fuit, quam dixit de prouincijs consularibus.* Hippocrates *autem in eo libro (de quo supra scripsi) cum & numerum dierum, quibus cõceptum in vtero coagulum conformãtur, & tẽpus ipsius partionis nono aut decimo mense definisset: neque id tamen semper eadẽ esse fini dixisset, sed aliàs ocyus fieri, aliàs serius, hisce ad postremum verbis vsus est,* γίνεται δὲ ἐν τούτοις καὶ πλείω, καὶ ἐλάσσω, καὶ ὅλον καὶ τὰ μέρος· καὶ ἔπομεν δὲ καὶ πλείω πλειόνων, καὶ Affecta q̃ sint,

ἐλάσσω ἐλασσόνων. *Quibus verbis significat quod aliquando ocyus fieret, non multo tamen fieri ocyus: neq; quod serius, multo serius.* Memini ego Romæ accurate hoc, atque solicite quæsitum, negotio non rei tunc paruæ postuláte, an VII. mense infans ex vtero viuus editus, & statim mortuus, ius trium liberorum suppleuisset: cum abortio quibusdam, non partus videretur mensis octaui intempestiuitas. Sed quoniam de Homerico annuo partu, ac XI. mense diximus quæ cognoueramus: visum est non prætereūdum, quod in Plinij Secundi lib. VII. naturalis historiæ legimus. Id autem quia extra fidē esse videri potest, verba ipsius Plin. posuimus: Mas-

Lib. 7. ca. 5 *surius autor est, L. Papyrium prætorem secundo hærede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, cum mater partum se XIII. mēsibus tulisse diceret: quoniam nullum certum tempus pariendi statutum ei videretur.* In eodem libro Plinij Secundi verba hæc scripta sunt: *Oscitatio in enixu letalis est, sicut sternuisse à coitu abortiuum.*

Quòd tres libros Plato Philolai Pythagorici, & Aristoteles pauculos Speusippi philosophi mercati sunt, pretijs fidem non capientibus. Cap. XVII.

MEmoriæ mandatum est, Platonem philosophū tenui admodū pecunia familiari fuisse: *atq; eum tamen treis Philolai Pythagorici libros decem millibus denariûm mercatum. Id ei pretium donasse quidem scripserunt, amicum eius Dionem Syracusanum. Aristotelem quoque traditum libros pauculos Speusippi philosophi, post mortem eius, emisse talentis

* atqui

Atticis tribus: ea summa fit nummi nostri H-S duo & LXX. millia. Τίμων amarulentus librum maledicentissimum conscripsit, qui σίλλος inscribitur. In eo lib. Platonem philosophum, quem dixeramus tenui admodum pecunia familiari fuisse, contumeliose appellat, quòd impenso pretio librũ Pythagoricæ disciplinæ emisset, exque eo Timæum nobilem illum dialogum continuasset. Versus super ea re τίμωνος hi sunt:

Καὶ σὺ πλάτων καὶ γὰρ σε μαθητείης ὁ πό-
θος ἔσχεν.
Πολλῶν δ' ἀργυρίων ὀλίγην ἠλλάξας βί-
βλον.
Ὅθεν ἀπαρχόμενος γράφειν ἐδιδάχθης.

Quid sint pedarij senatores, & quam ob causam ita appellati, quamque habeant originem verba hæc ex edicto tralatitio consulum, Senatores, quibusque in senatu sententiam dicere licet. Cap. XVIII.

NOn pauci sunt qui opinantur pedarios senatores appellatos, qui sententiam in senatu nõ verbis dicerent, sed in alienam sententiam pedibus irent. Quid igitur cum senatus consult. per discessionem fiebat, non ne vniuersi senatores sententiam pedibus ferebant? At qui hæc etiam vocabuli istius ratio dicitur, quam C. Bassus in cõmentarijs suis scriptam reliquit. Senatores enim dicit in veterum ætate, qui curulem magistratum gessissent, curru solitos honoris gratia in curiam vehi, in quo curru sella esset, supra quam considerent, quæ ob eam causam curulis appellaretur. Sed eos senatores, qui magistratum curulem nondum

ceperant, pedibus ita uisse in curiam. Propterea senatores nondum maioribus honoribus functos, pedarios nominatos. M. autem Varro in satyra Menippea, quæ ἱπποκύων inscripta est, equites quosdam dicit pedarios appellatos. Videtur'q; eos significare, qui nōdū à CENS. *in senatum lecti. senatores quidē non erant: Sed quia honoribus populi usi quidem erant, in senatum veniebant, & sententiæ ius habebant. Nam & curulibus magistratibus functi, qui nondum à Censoribus in senatum lecti erant, Senatores non erant. Et quia in postremis scripti erant, non rogabantur sententias: sed quas principes dixerant, in eas descendebant. Hoc significabat edictum, quo nunc quoq;* COSS. *cum senatores in curiam vocāt, seruandæ consuetudinis causa, translatitio vtuntur. Verba edicti hæc sunt: Senatores, quibus'que in senatu sententiam dicere licet. Versum quoque Laberij, in quo id vocabulum positum est, notari iussimus, quem legimus in Mimo, qui Scriptura inscriptus est:*

Caput sine lingua, pedaria sententia est.

Hoc vocabulum à plerisque barbare dici animaduertimus, nam pro pedarijs pedaneos appellant.

Qua ratione C. Bassus scripserit, parcum hominē appellatum, & quam eius vocabuli causam putarit, & contra quem in modum, quibus'que verbis Fauorinus hanc traditionem eius eluserit. Cap. XIX.

APud cœnam Fauorini philosophi cum discubitum fuerat, cœptus'que erat apponi cibus, ser-

mus assistens mensæ eius legere incœptabat, aut Græcarum quid literarum, aut nostratium: velut eo die, quo affui ego, legebatur C. Bassi eruditi viri liber de origine verborum, & vocabulorum: in quo ita scriptum fuit: Parcus composito vocabulo dictus est, quasi par arcæ: quando sicut in arca omnia reconduntur, eius que custodia seruantur & continentur, ita homo tenax paruóque contentus, omnia custodita & recondita habet sicuti arca: quam ob causam parcus, quasi par arcæ nominatus est. Tum Fauorinus vbi hæc audiuit, Superstitiose, inquit, & nimis moleste atque odiose confabricatus commolitus que magis est originem vocabuli C. iste Bassus, quàm enarrauit. Nam si licet res dicere commētitias, cur non probabilius videatur, vt accipiamus parcum ob eam causam dictum, quod pecuniam consumi atque impendi arceat & prohibeat, quasi pecuniarcus? Quin potius quod simplicius, inquit, verius qꝫ est id dicimus? Parcus enim neque ab arca, neque ab arcendo, sed ab eo quod est parum & paruum denominatus est.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM.

LIBER IIII.

Sermo quidam Fauorini philosophi cum grammatico iactantiore factus in Socraticum modum: atque ibi in sermone dictum, quibus verbis Penus à Q. Scæuola definita sit: quodque eadem definitio culpata reprehensáque sit.

CAP. I.

N VESTIBVLO *ædium Palatinarum omnis feré ordinum multitudo opperientes salutationem Cæsaris constiterant: atque ibi in circulo doctorum hominũ Fauorino philosopho præsente, ostentabat quispiam grammaticæ rei doctor, scholica quædam nugalia, de generibus & casibus vocabulorum disserens, cum arduis superciliis, vocisque & vultus grauitate cõposita, tanquam interpres & arbiter Sibyllæ oraculorũ. Tum aspiciens ad Fauorinum (quanquam ei etiam nondum satis notus esset) Penus quoque, inquit, variis generi*

bus dictum, & varie declinatum est. Nam & hoc penus, & hæc penus, & huius peni & peniris, & penitiris & penoris veteres dictitauerunt: Mundum quoq; muliebrem Lucilius in satyrarum XVI. non virili genere, vt cæteri, sed neutro appellauit his versibus:

Legauit quidam vxori mundum omne, penum'que

Quod mundum? atq; penum? nā qui dijudicet istuc?

Atque omnium horum & testimonijs & exemplis constrepebat. Cum'que nimis otiose sibi placeret, intercessit placide Fauorinus: Et iam bone, inquit, magister, quicquid est nomen tibi, abunde multa docuisti, quæ quidem ignorabamus, & scire haud sanè postulabamus. Quid enim refert mea eius'que qui cum loquor, quo genere penum dicam, aut in quas extremas literas declinem, si nemo id nimis barbare fecerit? Sed hoc planè indigeo addiscere, quid sit penus, & quo sensu id vocabulum dicatur, ne rem quotidiani vsus, tanquā qui in venalibus Latine loqui tentant, alia quàm oportet, voce appellem. Quæris, inquit, rem minime obscuram. Quis adeo ignorat penum esse, vinum, & tricum, & oleum, & lentem, & fabam, atque huiuscemodi cætera? Etiam'ne, īquit Fauorinus, milium, & panicum, & glās, & hordeum penus est? Sunt enim propemodum hæc quoque eiusmodi. Cum'que ille reticens hæreret: Nolo inquit, hoc iam labores, an ista quæ dixi, penus appellentur: sed potes'ne mihi non speciem aliquam de penu dicere, sed definire, genere proposito, & differentijs appositis, quid sit penus? Quot sint penus genera, & quas differentias dicas, non hercle, inquit, intelligo. Rem, in-

quit Fauorinus, planè dicā. Postulas quod difficilius est dici planius. Nam hoc quidem peruulgatum est, definitionem omnem ex genere & differentia consistere. Sed si item me tibi præmandere (quod aiunt) postulas, faciam sanè id quoque honoris tui habendi gratia: atque deinde ita exorsus est: Si (inquit) ego te nunc rogem, vti mihi dicas, & quasi circunscribas verbis, quid homo sit, non opinor respondeas hominem esse te atque me. Hoc enim quis homo sit, ostendere est, non quid homo sit, dicere. Sed si (inquam) peterem, vt ipsum illud quod homo est, definires, tum profecto mihi diceres hominē esse mortale animal, rationis & scientiæ capiens: vel quo alio modo diceres, vt eum à cæteris animalibus omnibus separares. Proinde igitur nunc te rogo, vt quid sit penus dicas, non vt aliquid ex penu nomines. Tum ille ostentator, voce iam molli atque demissa: Philosophias (inquit) ego non didici, nec discere appetiui. Et si ignoro an hordeum ex penu sit, aut quibus verbis penus definiatur, non ea re literas quoq; alias nescio. Scire (inquit ridens iam Fauorinus) quid penus sit, non ex nostra magis est philosophia, quàm grammatica tua. Meministi enim, credo, quæri solitum quid Virgilius dixerit penū instruere, vel longam, vel longo ordine. Vtrunq; enim profecto scis legi solitum. Sed vt faciam æquiore animo vt sis, ne illi quidem veteris iuris magistri, qui sapiētes appellati sunt, definisse satis recte existimantur, quid sit penus. Nam Q. Scæuolam ad demonstrandum penū his verbis vsum audio: Penus est, inquit, quod esculētū aut poculentum est. Quod enim ipsius patrisfamiliâs,

aut liberorum patrisfamiliâs, eius'que familiæ quæ circum eos aut liberos eius est, & opus non facit, causa paratum est (vt Mutius *ait) penus videri debet.* Nam *quæ ad edendum bibendum'que in dies singulos prandij aut cœnæ causa parantur, penus non sunt: sed ea potius, quæ huiusce generis longæ vsionis gratia contrahuntur & reconduntur, ex eo quod non in promptu sint, sed intus, & penitus habeantur, penus dicta sunt.* Hæc *ego, inquit, cum philosophiæ me dedissem, no insuper tamē habui discere: quoniam ciuibus* Romanis *latine loquentibus, rem non suo vocabulo demonstrare, non minus turpe esset, quàm hominem nō suo nomine appellare.* Sic Fauorinus *sermones in genus commune, à rebus paruis & frigidis, abducebat ad ea, quæ esset magis vtile audire ac discere, non allata extrinsecus, non per ostentationē, sed indidem nata, acceptáque.* Præterea *de penu adscribendum hoc etiam putaui,* Ser. Sulpitium *in reprehensis* Scæuolæ *capitibus scripsisse,* Seio Helio *placuisse, non quæ esui tantum & potui forent, sed thus quoque & cæreos in penu esse, quod'que esset eius ferme rei causa comparatum.* Massurius *autem* Sabinus *in iuris ciuilis secūdo, ēt quod iumētorū cā apparatū esset, quibus dn̄s vteretur, penori attributū dicit.* Ligna *quoq; & virgas, & carbones, quibus cōficeretur penus, quibusdā ait videri esse in penu.* Ex *ijs aūt quę promercalia & vsuaria in locis ijsdē eēnt, ea sola eē penoris putat, q̄ sint vsui annuo.* Vsio

Quid *differat morbus & vitium, & quam vim habeant vocabula ista in edicto* Aediliū, *& an eunuchus & steriles mulieres redhiberi possint; diuersæ'q; super*

ea re sententiæ. Cap. II.

IN edicto Aedilium curulium, qua parte de mancipijs vendundis cautum est, scriptum sic fuit: Titulus seruorum singulorum vt scriptus sit curato, ita vt intelligi recte possit, quid morbi vitij que cuique sit: quis fugitiuus erro'ue sit: noxa'ue solutus non sit. Præterea quæsierunt iurecõsulti veteres, quid mancipiũ morbosum, quid'ue vitiosum recte diceretur: quantum'que morbus à vitio differret. Cæcilius Sabinus in libro quẽ de edicto ædilium curulium cõposuit, Labeonem refert, quid esset morbus hisce verbis definisse: Morbus est habitus cuiusque corporis contra naturam, qui vsum eius facit deteriorem. Sed morbum aliâs in toto corpore accidere dicit: aliâs in parte corporis. Totius corporis morbum esse, veluti sunt φθίσις, aut febris: Partis autem, veluti cæcitas, aut pedis debilitas. Balbus autem, inquit, & *atypus, vitiosi magis, quàm morbosi sunt: & equus mordax aut calcitro, vitiosus, non morbosus est. Sed cui morbus est, is etiam vitiosus est. Neque id tamẽ contra fit. Potest enim qui vitiosus est, non morbosus esse. Quamobrem cum de homine morboso ageretur, nequaquam (inquit) ita diceretur, Quanto ob id vitiũ minoris erit. De eunucho quidem quæsitum est, an contra edictum ædilium videretur venundatus, si ignorasset emptor eum eunuchum esse. Labeonem respondisse aiunt, redhiberi posse quasi morbosum. Sues autem fœminas si steriles essent, & venum issent, ex edicto ædilium posse agi Labeonem scripsisse. De sterili autem muliere, si natiua sterilitate sit, Trebatium contra La-

* aphthiphum

Labeonem respondisse dicunt. Nam cum redhiberi eã Labeo quasi minus sanam putasset, non oportere aiunt Trebatium ex edicto apposuisse, si ea mulier à principio genitali in sterilitate esset: At si valetudo eius offendisset, ex'que ea vitium factum esset, vt concipere fœtus non posset, tum sanam non videri, & esse in causa redhibitionis. De myope quoque qui luscitiosus Latine appellatur, & περὶ νωδοῦ quoque dissensum est. Alij enim redhiberi omnino debere, alij contra, nisi id vitium morbo contractum esset. Eum vero cui dens deesset, Seruius redhiberi posse respondit: Labeo in causa esse redhibendi negauit. Nam & magna (inquit) pars dente aliquo carent. Neque eo magis plerique homines morbosi sunt. Et absurdum admodum est dicere, non sanos nasci homines, quoniam cum infantibus non simul dentes gignuntur. Non prætereundum est id quoque, in libris veterum iuris peritorum scriptum esse, morbum & vitium distare: quòd vitium perpetuum, morbus cùm accessu discessu'què sit. Sed hoc si ita est, neque cæcus, neq; Eunuchus morbosus est, contra Labeonis (quam supra dixi) sententiam. Verba Massurij Sabini apposui, ex libro iuris ciuilis II. Furiosus, mutus'ue, cui'ue quod mẽbrum lacerum læsum'que est, aut obest quo ipse minus aptus sit, morbosi sunt. Qui non longe videt, tã sanus est, quàm qui tardiùs currit.

Quòd nullæ fuerint rei vxoriæ actiones in vrbe Roma ante Carbilianum diuortinm, atque inibi quid sit proprie pellex, quæ'que eius vocabuli ratio sit. Cap. III.

Diuortium primũ Romæ factũ.

MEmoriæ traditum est, quingẽtis ferè annis post Romam conditam, nullas rei vxoriæ neque actiones, neque cautiones in vrbe Roma, aut in Latio fuisse: quia profectò nihil desiderabantur, nullis etiam tunc matrimonijs diuertentibus. Ser. quoque Sulpitius in libro quem composuit de dotibus, tum primum cautiones rei vxoriæ necessarias esse visas scripsit, cum Sp. Carbilius cui Ruga cognomentum fuit, vir nobilis, diuortiũ cum vxore fecit, quia liberi ex ea corporis vitio non gignerentur, anno vrbis conditæ DXXIII. M. Attilio, P. Valerio consulibus. Atq; is Carbilius traditur vxorem, quam dimisit, egregie dilexisse, carissimamq; morum eius gratia habuisse, & iurisiurandi religionẽ animo atque amori præuertisse, quòd iurare à censoribus coactus erat, vxorem se liberorum quærendorum gratia habiturum. Pellicem autem appellatam, probrosamq; habitam, quæ iuncta consuetáq; esset, cũ eo, in cuius manu mancipióq; alia matrimonij causa foret, hac antiquissima lege ostenditur, quã Numæ regis fuisse accepimus: Pellex ædem Iunonis non tangito: si tangit, Iunoni crinibus dimissis agnum fœminã cædito. Pellex autem quasi πάλλαξ, id est, quasi παλλακὶς, vt pleraq; alia, ita hoc quoque vocabulum de Græco flexum est.

Quid Ser. Sulpitius in libro qui est de dotibus, scriserit de iure atque more veterum sponsaliorum.

Cap. IIII.

Sponsalia quomodo fiebant

SPonsalia in ea parte Italiæ, quæ Latium appellatur, hoc more atque iure solita fieri scripsit Ser. Sulpitius in libro quem scripsit de dotibus: Qui vxo-

rem (inquit) ducturus erat, ab eo, vnde ducenda erat, stipulabatur eam in matrimonium ductum iri: qui daturus erat, itidem spondebat. Is contractus stipulationum sponsionumque, dicebatur sponsalia. Tunc quæ promissa erat, sponsa appellabatur: qui spoponderat ducturum, sponsus. Sed si post eas stipulationes vxor nō dabatur, aut nō ducebatur, qui stipulabatur ex sponsu agebat, iudices cognoscebāt. Iudex quam ob rem data, accepta'ue non esset vxor, quærebat. Si nihil iustæ causæ videbatur, litem pecunia æstimabat. Quantiq; interfuerat eā vxorem accipi aut dari, eum qui spopōderat, aut qui stipulatus erat, condemnabat. Hoc ius sponsaliorum obseruatum dicit Seruius ad id tempus, quo ciuitas vniuerso Latio lege Iulia data est. Hæc eadem Neratius scripsit in libro quem de nuptijs composuit. Ex sponsu agere

Historia narrata de perfidia aruspicum Hetruscorum, quod'que ob eam rem versus hic à pueris Romæ vrbe tota cantatus est: Malum cōsilium consultori pessimum est. Cap. V.

STatua Romæ in comitio posita Horatij Coclitis fortissimi viri de cœlo tacta est. Ob id fulgur piaculis luendum, aruspices ex Hetruria acciti, inimico atq; hōstili in populum Ro. animo instituerant eam rem contrarijs religionibus procurare. Atque illam statuam suaserunt in inferiorē locum perperam transponi, quem sol, oppositu circum vndique aliarum ædium nunquam illustraret. Quod cum ita fieri persuasissent, delati ad populū, proditique sunt. Et cum de perfidia confessi essent, necati sunt. Constitit'que eam statuam (perinde vt verę rōnes Aruspicum fraus.

post compertæ monebant) in locum editum subducendam: atque ita in area Vulcani sublimiori loco statuendam. Eáque res bene & prospere Reipublicæ cessit. Tunc igitur quòd in Hetruscos aruspices male consulentes animaduersum vindicatúmque fuerat, versus hic scite factus cantatúsque esse pueris vrbe tota fertur:

Malum consilium consultori pessimum est.

Ea historia de aruspicibus, ac de versu isto senario scripta est in annalibus maximis lib. XI. & in Verrij Flacci lib. I. rerum memoria dignarum. Videtur autem hic versus de Græco illo Hesiodi versu expressus:

Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

Verba veteris senatusconsulti ista, quo decretum est hostijs maioribus expiandum, quòd in sacrario hastæ martiæ mouissent. Atque ibi enarratum, quid sint hostiæ succidaneæ: quid item tempora præcidanea. Et quod Capito Atteius ferias quasdam præcidaneas appellauit. Cap. VI.

VT terram mouisse nuntiari solet, eáque res procuratur: ita in veteribus memorijs scriptum legimus, nuntiatum esse senatui in sacrario, in regia hastas martias mouisse. Eius rei causa senatusconsultum factum est M. Antonio, A. Posthumio consulibus, eiúsque exemplum hoc est: Quod C. Iulius L. filius Pontif. nuntiauit in sacrario in regia hastas martias mouisse, D.E.R.I.C. vt M. Antonius consul hostijs maioribus Ioui & Marti procuraret: quod & cæteris dijs (quibus videretur) placandis, vti procurasset, satis habendum censuerunt. Si quid succidaneis opus esset, Robigus accederet

D E. R. I. C. hoc est, de ea re ita censuerunt.

cederet

cederet. Quod succidaneas hostias senatus appellauit, quæri solet quid verbum id significet. In Plauti quoque comœdia quæ Epidicus inscripta est, super eodem ipso verbo requiri audio, in his versibus.

Men' piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam,

Vt meum tergum stultitiæ tuæ subdas succidaneum?

Succidaneæ autem hostiæ dicuntur, e, litera per morem compositi vocabuli in, i, literam commutata. Nam quasi succædaneæ appellatæ: quoniam si primis hostijs litatum non erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur: quæ quasi prioribus iam cæsis, luendi piaculi gratia sub debantur, & succidebantur: ob id succidaneæ nominatę, litera, i, scilicet tractim pronuntiata. Audio enim quosdā eam literam in hac voce barbare corripere. Eadem autē ratione verbi, præcidaneæ quoq; hostiæ dicuntur, quæ ante sacrificia solennia pridie cæduntur. Porca etiā præcidanea appellata, quam piaculi gratia ante fruges nouas fieri ceptas, immolari Cereri mos fuit, si qui familiā funestam aut non purgauerant, aut aliter eam rem quàm oportuerat, procurauerāt. Sed porcam, et hostias quasdam præcidaneas (sicut dixi) appellari vulgo notum est. Ferias præcidaneas dici, id (opinor) à vulgo remotum est: propterea verba Atteij Capitonis ex quinto librorum, quos de Pōtificio, iure composuit, scripsi. Ibi Cornucario Pont. Max. feriæ præcidaneæ in atrum diē inau guratæ sunt. Collegium decreuit, non habendum religio ni, quin eo die feriæ præcidaneæ essent.

De *epistola* Val. Probi *grammatici ad* Marcel*lum scripta super accentu nominum qnorundam* Pu-

nicorum. Cap. VII.

VAlerius Probus grãmaticus inter ſuam ætatẽ præſtanti ſcientia fuit. Is Annibâlẽ & Aſdrubâlem, & Hamilcârem ita pronuntiabat, vt penultimã circũflecteret, vt teſtis eſt epiſtola eius ſcripta ad Marcellum: in qua Plautũ, & Ennium multoſque alios veteres eo modo pronuntiaſſe affirmat: ſolius tamẽ Ennij verſum vnum ponit, ex libro qui Scipio inſcribitur. Eum verſum quadrato numero factum ſubiecimus, in quo niſi tertia ſyllaba de Annibâlis nomine circũflexe ponatur, numerus claudus eſt. Verſus Ennij, quem dixit, ita eſt:

Qui propter Annibâlis copias *conſiderant.

* conſederant

Quid C. Fabrius de Cornelio Rufino homine auaro dixerit: quem cum odiſſet, inimicuſque eſſet, deſignãdum tamen eum conſulem curauit. Cap. VIII.

FAbritius Lucinus magna gloria vir, magniſque rebus geſtis fuit. P. Cornelius Rufinus manu quidem ſtrenuus, & bellator bonus, militaríque diſciplina peritus admodum fuit, ſed furax homo, & auaritia acri erat. Hunc Fabritius non probabat, neq; amico vtebatur, oſuſque eum morum cauſa fuit. Sed cum tẽporibus Reip. difficilimis conſules creandi forent, & is Rufinus peteret cõſulatum, competitoreſque eius eſſent imbelles quidem & futiles, ſumma ope adniſus eſt Fabritius, vti Rufino conſulatus deferretur. Eam rem pleriſque admirantibus, quod hominem auarum, cui eſſet inimiciſſimus, creari conſulem peteret, quem hoſtiliter oderat: Fabritius inquit, Nihil eſt quod miremini, ſi malui compilari, quàm venire. Hunc Rufinum poſtea bis con=

sulatu & dictatura functũ, censor Fabritius senatu mouit ob luxuriæ notam, quòd decem pondo argenti factitaret. Id autẽ quod supra scripsi, Fabritium de Cor. Rufino (ita in pleraque historia scriptum est) dixisse, M. Cicero non alijs à Fabritio, sed ipsi Rufino gratias agẽti, quod eius gratiam dedignatus non esset, dictum esse refert in libro 2. de oratore. Verba Ciceronis hæc sunt: Arguta etiam significatio est, cum parua re & sæpe verbo res obscura & latens illustratur, vt cum C. Fabritio P. Cornelius homo (vt existimatur) auarus et furax, sed egregie fortis & bonus imperator, gratias ageret, quòd se homo inimicus consulem fecisset, bello præsertim magno & graui, Nihil est quo mihi gratias agas, inquit, si malui compilari, quàm venire.

Quid significet proprie religiosus. Et in quæ diuerticula significatio istius vocabuli flexa sit, & verba Nigidij Figuli ex commentarijs eius super ea re sumpta.

Cap. IX.

Nigidius Figulus homo (vt ego arbitror) iuxta M. Varronem doctissimus, in vndecimo cõmentariorum grammaticorum versum ex antiquo carmine refert memoria hercle dignum.

Religentem esse oportet, religiosum nefas.

Cuius autem id carmen sit, non scribit. Atq; in eodem loco Nigidius: hoc (inquit) inclinamentũ semp̃ huiuscemodi verborum, vt vinosus, mulierosus, religiosus, nummosus, signat copiam quandã immodicam rei super qua dicitur. Quocirca religiosus is appellabatur, qui nimia & superstitiosa religione sese alligauerat. Eáq; res vitio

assignabatur. Sed præter ista quæ Nigidius *dicit, alio quodam diuerticulo significationis, religiosus pro casto atque obseruanti, cohibentique sese certis legibus finibúsque, dici cœptus. Simili autem modo, illa quoque vocabula ab eadem profecta origine, diuersum significare videntur, religiosi dies, & religiosa delubra. Religiosi enim dies dicuntur tristi omine infames impeditique, in quibus & res diuinas facere, & rem quampiam nouam exordiri, temperandum est: quos multitudo imperitorum praue & perperam nefastos appellant. Itaque* M. Cicero *in libro epistolarum nono ad* Atticum: Maiores *(inquit) nostri funestiorem diem esse voluerunt* Alliensis *pugnæ, quàm vrbis captæ, quòd hoc malum ex illo. Itaque alter religiosus etiam nunc dies, alter in vulgus ignotus.* Idem *tamen* M. Tullius *in oratione de accusatore constituendo, religiosa dulubra dicit, nō ominosa, nec tristia, sed maiestatis venerationisque plena.* Massurius *autem* Sabinus, *in commentarijs quos de indigenis composuit:* Religiosum *(inquit) est, quod propter sanctitatem aliquam remotum ac sepositum à nobis est.* Verbum *à relinquendo dictum, tanquam ceremoniæ à carendo.* Secundum *hanc* Sabini *interpretationem, templa quidem ac delubra, quia horum cumulus in vituperationem non cadit, vt illorum, quorum laus immodesta est, quæ non vulgo ac temere, sed cum castitate ceremoniáque adeunda, & reuerenda, & reformidanda sunt, magis quàm inuulganda.* Sed *dies religiosi dicti, quos ex contraria causa propter ominis diritatē relinquimus.* Iccirco *ait* Terē. *in* Heaut.

Tum *quod dem ei, recte est.*

Nam nihil esse mihi, religio est dicere.

Quod si (vt ait Nigidius) omnia istiusmodi inclinamẽta, nimium ac præter modum significant, & iccirco in culpas cadunt, vt vinosus, mulierosus, verbosus, morosus, famosus: cur ingeniosus, & formosus, & officiosus, & speciosus, quæ pariter ab ingenio, & forma, & officio inclinata sunt, cur etiam disciplinosus, consiliosus, victoriosus, quæ M. Cato ita affigurauit, cur item facundiosa, quo Sempronius Asellio XIII. rerũ gestarum ita scripsit: Facta sua spectare oportere, dicta non: si minus facundiosa essent: cur, inquam, ista omnia nunquam in culpam, sed in laudem dicuntur? quanquam hæc quoque incrementum sui nimium demonstrent: an propterea, quia illis quidem, quæ supra posui, adhibendus est modus quidam necessarius? Nã & gratia, si nimia atque immodica: & mores, si multi atque varij: & verba, si perpetua, atque infinita, & obtundentia: & fama, si magna, & inquieta, & inuidiosa sit, neque laudabilia, nec vtilia sunt. Ingenium autem, & officium, & forma, & disciplina, & consilium, & uictoria, & facundia, sicut ipsæ virtutum amplitudines, nullis finibus cohibentur, sed quanto maiora auctioráque sunt, etiam tãto laudatiora sunt.

Quid obseruatum de ordine rogandarum sententiarum iurgiorum'que in senatu C. Cæsaris consulis, & M. Catonis diem dicendo eximentis. Cap. X.

Ante legem, quæ nunc de senatu habendo obseruatur, ordo rogãdi sententias varius fuit: Aliâs primus rogabatur, qui à CENS. princeps in senatum lectus fuerat: aliâs qui designati COS. erant. Qui-

dam è COSS. *studio aut necessitudine aliqua adducti, quẽ ijs visum erat, honoris gratia extra ordinẽ sñiam primum rogabãt.* Obseruatum *tñ est, cum extra ordinẽ fieret, ne quis quenquam ex alio, q̃ ex consulari loco sñiam primũ rogaret.* C. *Cæsar in cõsulatu, quẽ cum* M. *Bibulo gessit, quatuor solos extra ordinem rogasse sententiam dicitur.* Ex *ijs quatuor principẽ rogabat* M. *Crassum: sed postq̃ filiam* Cn. Pompeio *desponderat, primum cœperat* Pompeium *rogare.* Eius *rei rõnem reddidisse eũ* Senatui, Tiro Tullius M. *Ciceronis libertus, refert: itaq; se ex patrono suo audisse scribit.* Id *ipsum* Capito Ateius *in libro, quẽ de officio senatorio cõposuit, scriptũ reliquit.* In *eodem lib.* Capitonis, *id quoq; scriptum est:* Caius, *inquit,* Cæsar *consul.* M. Catonẽ *sententiã rogauit:* Cato, *rem quam consulebatur, quoniam non è* Rep. *videbatur, profici nolebat.* Eius *rei gratia ducẽdæ lõga oratione vtebatur, eximebatq; dicendo diem.* Erat *enim ius* Senatori, *ut sententiã rogatus, diceret ante quicquid vellet alius rei, & quoad vellet.* Cæsar COS. *viatorem vocauit: eumq;, cum finem non faceret, prẹhendi loquentem, & in carcerem duci iussit.* Senatus *consurrexit, & prosequebatur* Catonem *in carcerem.* Hac, *inquit, inuidia facta,* Cæsar *destitit, & mitti* Catonem *iussit.*

Quæ, qualiáque sint, quæ Aristoxenus, *quasi magis comperta de* Pythagora *memoriæ commendauit: & quę item* Plutarchus *in eundem modum, de eodem* Pythagora, *scripserit.* Cap. XI.

O*Pinio vetus falsa occupauit, & cõualuit,* Pythagorã *philosophum nõ esitauisse ex animalibus:*

item abstinuisse fabulo, quem κύαμον *Græci appellant.* Ex *hac opinione Callimachus poëta scripsit.* Gellius fabulū: pro faba uertit.

Καὶ κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔχειν ἀνιώντων ἐδεσθαι
Κ'ἀγὼ πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε λέγω.

Ex eadē item opinione M. Cic. *in lib. de.* Diuinatione 1. *hæc verba posuit:* Iubet *igitur* Plato *sic ad somnū proficisci corporibus affectis, vt nihil sit, quod errorem animis perturbationem'ue afferat.* Ex quo etiam Pythagoreis *interdictum putatur, ne faba vescerētur: quæ res habet inflationem magnam. Is cibus tranquillitatem mentis quærentibus constat esse contrarius.* Hæc quidem M. Cicero. Sed Aristoxenus *musicus, vir literarū veterum diligentissimus,* Aristotelis *philosophi auditor, in libro, quem de* Pythagora *reliquit, nullo sæpius legumēto* Pythagoram *dicit vsum, quàm fabis: quoniam is cibus & subduceret sensim aluum, & leuigaret.* Verba *ista* Aristoxeni *subscripsi:* Πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρίων μάλιστα τὸν κύαμον ἐδοκίμασε λίαν. κινητικόν τε γὰρ εἶναι, καὶ διαφορητικόν, διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ.

Porculis quoque minusculis, & hœdis tenerioribus vitasse idem Aristoxenus *refert.* Quam *rem videtur cognouisse ex* Xenophilo Pythagorico, *familiari suo, & ex quibusdam alijs natu maioribus, qui ab ætate* Pythagoræ *haud multum aberant.* Ac *de animalibus* Alexis *etiā poëta in comœdia, quæ* Pythagoræ *vita inscribitur, docet.* Videtur *autem, de* κυάμῳ *non esitato causa erroris fuisse, quia in* Empedoclis *carmine, qui disciplinas* Pythagoræ *secutus est, versus hic inuenitur:*

Δειλοὶ πάνδειλοι κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔχεσθαι.

Opinati enim sunt plerique κύαμον legumentum vulgo dici. Sed qui diligentius scitius'que carmina Empedo*clis arbitrati sunt, κυάμους hoc loco testiculos significare dicunt, eos'que more* Pythagorae *operte atque symbolice κυάμους appellatos: quod sunt εἰς τὸ κυεῖν δεινοὶ, καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν. Idcircoque in* Empedoclis *versu isto non à fabulo edendo, sed à rei venereae proluuio, voluisse homines deducere.* Plutarchus *quoque homo in disciplinis graui autoritate in primo librorum, quos de* Homero *cō posuit,* Aristotelem *philosophum scripsit, eadem ipsa de* Pythagoricis *scripsisse: quòd non abstinuerunt edundis animalibus, nisi pauca carne quadam.* Verba *ipsa* Plutarchi *(quoniam res inopinata est) subscripsi:* Ἀριστοτέλης δὲ μήτρας, καὶ καρδίας, καὶ ἀκαλύφης. καὶ τοιούτων ἄλλων ἀπέχεσθαί φησι τοὺς πυθαγορικούς. χρῆσθαι δὲ τοῖς ἄλλοις. Ἀκαλύφη *autem est animal marinum, quod vrtica appellatur.* Sed *& piscibus nonnullis abstinere* Pythagoricos Plutarchus *in* Sym*posiacis dicit:* Pythagoram *vero ipsum, sicut celebre est,* Euphorbum *primo se fuisse dictitasse: ita haec remotiora sunt ijs, quae* Clearchus, *&* Dicaearchus *memoriae tradiderunt: fuisse eum postea* Pyrandrum, *deinde* Callideam, *deinde foeminam pulchra facie meretricem, cui nomen fuerit* Alce.

Notae, *& animaduersiones* Censoriae *in veteribus monimentis repertae, memoria dignae.* Cap. XII.

SI *quis agrum suum passus fuerat sordescere, eum'que indiligenter curabat, ac neque arauerat, neque purgauerat: siue quis arborem suam, vineam'que habue=*

rat derelictui: non is sine pœna fuit: sed erat opus censorium, Cësoresq; ærarium faciebát. Item si quis Eques Romanus equum habere gracilentum, aut parum nitidũ visus erat: impolitiæ notabatur. Id verbum significat, quasi tu dicas incuriæ. Cuius rei vtriusque autoritates sunt: & M. Cato id sæpenumero attestatus est.

Quòd incentiones quædam tibiarum certo modo factæ, ischiacis mederi possint. Cap. XIII.

CReditum hoc à plerisque est, & memoriæ mandatum, ischiaci cum maxime doleant, tum si modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores. Ego nuperrime in lib. Theophrasti scriptum inueni, viperarum morsibus tibicinem scite modulatéque adhibitum mederi. Refert & Democriti liber, qui ĩscribitur περὶ λοιμῶν ἢ λογικῶν* κακῶν. In quo docet plurimis hoĩum morbis, medicinã fuisse incentiones tibiarũ: tanta prorsus est affinitas corporibus hominũ mentibusq;, & propterea quoque vitijs, aut medelis animorum & corporum.

* Fortassis κακῶν

Narratur historia de Hostilio Mancino Aedili, & Manulia meretrice: verbáq; decreti Tribunorum, ad quos à Manulia prouocatũ est. Cap. XIIII.

CVm librũ VIII. Attei Capitonis collectaneorum legeremus, qui inscriptus est, de iudicijs publicis: decretum Tribunorum visum est grauitatis antiquæ plenum. propterea id meminimus: idq; ob hanc causam, & in hanc sententiam scriptũ est: A. Hostilius Mãcinus Aedilis curulis fuit. Is Manuliæ meretrici diẽ ad populum dixit: quod de ambulacro eius noctu lapide ictus esset: vulnusq; ex eo lapide ostendebat. Manulia

Trib. pleb, prouocauit, apud eos dixit comessatorē Mācinum ad ædes suas venisse: eum sibi recipere * non fuisse in æde sua: sed cū vi irrumperet, lapidibus depulsum Tribuni decreuerunt, Aedilem ex eo loco iure deiectū, quò eum venire cum coronario non decuisset: propterea ne cum populo Aedilis ageret, intercesserunt.

* visum non fuisse

Defensa à culpa sententia ex historia Salustij, quā inimici eius, cum insectatione, maligne reprehenderunt.

Cap. XV.

ELegantia orationis Salustij verborumque facundia, & nouandi studium cum multa prorsus inuidia fuit: multíque non mediocri ingenio viri conati sunt reprehendere pleraque, & obtrectare: in quibus plura inscite aut maligne vellicant. Nonnulla tamen videri possunt, non indigna reprehensione: quale illud in Catilinæ historia repertum est: quòd habeat eam speciem, quasi parum attente dictum. Verba Salustij hæc sunt: At mihi quidem, tametsi haud quaquàm par gloria sequatur scriptorem, & autorem rerum, tamen in primis arduum videtur res gestas scribere: Primum, quòd facta dictis exæquanda sunt: deinde quòd plerique quæ delicta reprehenderis, maleuolentia, & inuidia dicta putant. Vbi de magna virtute, atque gloria bonorum memores, quæ sibi quisque facilia factu putat, æquo animo accipit: supra, ea veluti ficta pro falsis ducit. Proposuit, inquiunt, dicturum causas, quamobrem videatur esse arduum res gestas scribere: atque ibi non primum causas, sed querelas dicit. Non enim causa videri debet, cur historiæ opus arduum sit: quòd ij qui legūt, aut ini=

que interpretantur quæ scripta sunt, aut vera esse non credant. Obnoxiam *quippe, & obiectam falsis existimationibus eam rem dicendam magis aiunt, quàm arduã: quia quod arduum est, sui operis difficultate est arduũ, non opinionis alienæ erroribus.* Hæc illi maleuoli *reprehensores dicunt.* Sed Arduum Salustius, *non pro difficili tantum, sed pro eo quoque ponit, quod* Græci δύσχερὲς *aut* χαλεπὸν *appellant: quod est cum difficile, tum molestum quoque, & incommodum, & intractabile.* Quorum *verborum significatio à sententia* Salustij *suprascripta non abhorret.*

De vocabulis quibusdam à Varrone, *&* Nigidio *contra quotidiani sermonis consuetudinem declinatis: atque inibi id genus quædam, cum exemplis veterum relata.* Cap. XVI.

MArcum Varronem, *&* P. Nigidium, *viros* Romani *generis doctissimos, comperimus nõ aliter locutos esse, & scripsisse, quàm* Senatuis, *&* Domuis, *&* Fluctuis: *qui est patrius casus ab eo, quod est* Senatus, Domus, *&* Fluctus: *huic* Senatui, Domui, Fluctui: *cæteráq; his cõsimilia pariter dixisse.* Terentij *quoque comici versus in libris veteribus itidem scriptus est:*

Eius anuis opinor causa, quæ est mortua.

Hanc eorum autoritatem quidam è veteribus grãmaticis ratione etiam firmare voluerunt: quòd omnis datiuus singularis litera finitus i, si nõ similis est genitiui singularis, s, litera addita genitiuũ singularẽ facit: vt Patri patris, Duci ducis, Cædi cædis. *Cum igitur, inquiunt, in casu dandi huic* Senatui *dicamus, genitiuus ex eo singu=*

laris Senatuis eſt, & non Senatus. Sed non omnes concedunt in caſu datiuo Senatui magis dicendum, quàm Senatu: ſicut Lucil. *in eodem caſu, Victu, & Anu dicit, non Victui, & Anui, in hiſce verſibus:*

Quod ſumptũ atq; epulas victu præponis honeſto.
Et alio in loco:
Anu noceo inquit.

Virg. quoq; in caſu dandi Aſpectu dicit, non Aſpectui:
Teq; aſpectu ne ſubtrahe noſtro. Et in Georg.
Quod nec concubitu indulgent.

C. etiã Cæſar, grauis autor linguæ Latinæ, in Anticatone, Vnius, inquit, arrogantiæ ſuperbiæ que dominatuq;. Itẽ in Dolabella: Actionis illibuiſti: quorũ in ædibus fanis' q; poſita, & honori erant, et ornatu. In libris quoq; analogicis omnia iſtiuſmodi, ſine i, litera, dicenda cẽſet.

De natura quarundam particularum, quæ præpoſitæ verbis intendi, atque produci barbare, atque inſcite vidétur, exemplis rationibus' que pluſculis diſceptatum.

Cap. XVII.

L*Vcilij ex vndecimo verſus ſunt:*

Scipiadæ magno improbus obijciebat aſellus:
Luſtrum, illo Cenſore, malum, infœlix' que fuiſſe.

Obijciebat o, litera producta multos legere audio: id' q; eò facere dicunt, vt ratio numeri ſalua ſit.

Idem infra: —Et iam
Conijcere in verſus dictum præconis volebam
Graij. In hac quoque prima verbi præpoſitione ob eandem cauſam producunt. Item XV.
*Subijcit hinc humilem, & * ſuffercatus poſteriorem.*

* Fortaſſis ſuffectus

Subijcit,u,litera longa legunt,quia primam syllabā breuem esse in versu heroico non conuenit. Itē *apud* Plautum *in* Epidico,*con,syllabam productam pronuntiant:*

Age nūc iā orna te Epidico, *& palliū in collū conijce.*

Apud Virgilium *quoque* Subijcit *verbum produci à plerisque audio:* –*Etiam* Parnassia *laurus*

Parua sub ingenti matris se subijcit vmbra.

Sed neq; Ob,neq; Sub præpositio producendi habet naturam: neque item Con,*nisi cum eam literæ sequuntur, quæ in verbis* Constituit,& Confecit,*secundum eā primæ sunt: vel cum eliditur ex ea n,litera, sicut* Salustius: Fœnoribus,*inquit,coopertus. In ijs autem,quæ supra posui,& metrum esse integrum potest,& præpositiones istæ possunt non barbare protendi. Secūda enim litera in his verbis per duo ij, non per vnum scribenda est.* Nam *verbum istud,cui supradictæ particulæ præpositæ sunt, non* Icio *est, sed* Iacio, *& præteritum non* Icit,*sed* Iecit. Id'*que vbi compositum est, ex a, litera, in i,mutatur: sicut fit in verbis* Insilio,& Incipio: *atq; ita vim consonantis capit.* Et *iccirco ea syllaba productius latiusque paulo pronuntiata, priorem syllabā breuem esse non patitur: sed reddit eam positu longā.*Pro*ptereaque & numerus in versu,& ratio in pronuntiatu manet.* Hæc *quæ diximus,eò etiam conducunt,vt quod apud* Virgilium *in sexto positum inuenimus,*

Eripe *me his inuicte malis,aut tu mihi terram*

Inijce. *Sic esse inijce,vt supra dixi,& scribendum et legendum sciamus.* Nisi *quis tam indocilis est,vt in hoc quoq; verbo,* In, *præpositionem metri causa protendat.*

Quærimus igitur in Obijcibus, o, litera, qua ratione intẽdatur: cum id vocabulũ factum sit à verbo Obijcio: & nequaquam simile sit, quòd à verbo Moueo motus, o, litera longa dicitur. Equidem memini Sulpitiũ Apolinarem, virum præstanti literarum scientia, Obijces, & Obijcibus, o, litera correpta dicere: in Virgilio quoque sic eum legere,

–Qua vi maria alta tumescant

Obijcibus ruptis. Sed ita vt diximus, i, literam, quæ in vocabulo quoque gemina esse debet, paulo vberius largius'que pronuntiabat. Congruens igitur est, vt Subijces etiam, quod perinde vt Obijces compositum est, u, litera breui dici oporteat. Ennius in tragœdia, quæ Achilles inscribitur, Subijces pro aëre alto ponit, qui cœlo subiectus est, in his versibus:

Ergo deûm sublimes subijces, humidus

Vnde oritur imber, sonitu sæuo, & strepitu.

*Pleros'que omnes tamen legere audias, u, litera producta. Id ipsum autem verbum M. Cato sub alia præpositione dicit, in oratione, quam de Consulatu suo habuit. Ita hos, inquit, fert ventus ad priorem Pyrenæum, quòs proijcit in altum. Et Pacuuius item in Anchise: Id promontorium, cuius*lingua in altum proijcit.*

* ligna

De Africano superiore sumpta quædam ex Annalibus, memoratu dignissima. Cap. XVIII.

SCipio Africanus antiquior, quãta virtutum gloria præstiterit, & q̃ fuerit altus animo, atque magnificus, & qua sui cõscientia subnixus: pluribus rebus, quę dixerit, quę'que fecerit, declaratũ est. Ex quibus sunt hæc

duo exempla eius fiduciæ, ac exuperantiæ ingentis. Cum M. Neuius tri. pl. accusaret eũ ad populũ, diceretq; accepisse à rege Antiocho pecuniã, vt conditionibus gratiosis & mollibus pax cum eo P. R. nomine fieret, & quędã item alia crimini daret, indigna tali viro: tum Scipio pauca præfatus, quæ dignitas vitæ suæ, atq; gloria postulabat, Memoria, inquit, Quirites, repeto diem esse hodiernum, quo Annibalem Pœnum imperio nostro inimicissimum magno prælio vici in terra Africa, pacemque & victoriã vobis peperi insperabilem. Nõ igitur simus aduersum Deos ingrati: sed cẽseo relinquamus nebulonem hunc, eamusq; nunc protinus Ioui Opt. Max. gratulatum. Id cũ dixisset, auertit, & ire in capitolium cœpit. Tum concio vniuersa, quæ ad sñiam de Scipione ferendam conuenerat, relicto Tribuno, Scipionẽ in capitolium comitata, atque inde ad ædes eius cum lætitia & gratulatione solẽni prosecuta est. Fertur etiam oratio, quæ videtur eo die habita à Scipione: & qui dicunt eã non veram, non eunt inficias, quin hæc quidẽ verba fuerint, quæ dixi, Scipionis. Item aliud est factũ eius præclarum: Petilius quidã trib. pl. à Marco, vt aiũt, Catone inimico Scipionis, cõparatus in eum atq; immissus desiderabat in Senatu instantissime, vt pecuniæ Antiochenæ, prædæq; quæ in eo bello capta erat, rationem redderet. Fuerat enim L. Scipioni Asiatico fratri suo Imperatori in ea prouincia Legatus. Ibi Scipio exurgit: & prolato è sinu togæ libro, rationes in eo scriptas esse dixit omnis pecuniæ, omnisque prædæ. Illatũ, vt palàm recitaretur, & ad ærarium deferretur. Sed enim id iam nõ faciam,

inquit, nec me ipse afficiam contumelia. Eum'que librũ *statim discidit suis manibus, & concerpsit: ægre passus, quòd cui salus* Imperij *ac reipublicæ accepta ferri debe ret, ab eo ratio pecuniæ prædatitiæ posceretur.*

Q*uid* M. *Varro in longa historia scripserit de mode= rando victu puerorum impubium.* Cap. XIX.

Crapula ingenio officit.

PVeros *impuberes cõpertum est, si plurimo cibo, nimióque somno vterentur, hebetiores fieri: ad= uertimus'que hinc elici tarditatem, corporáque eorum improcera fieri, minus'que adolescere.* Idem *plerique alij medicorum philosophorum'que, &* M. Varro *in longa historia scripsit, quæ inscripta est Capys, aut de liberis educandis.*

Notati *à* Censoribus*, qui audientibus ijs dixe= runt ioca quædam intempestiuiter: ac de eius nota de= liberatum, qui steterat forte apud eos oscitabundus.* Cap. XX.

INter Censorias *seueritates tria hæc exempla in li= teris sunt castigatissimæ disciplinæ.* Vnum *est hu= iusmodi* CENS. *agebat de vxoribus solenne iusiu= randum.* Verba *erant ita concepta:* Et *tu ex animi tui sententia vxorem habes: qui iurabat, cauillator quidam & canicula, & nimis ridicularius fuit.* Is *locum esse si bi ioci dicendi ratus, cum ita, vti mos erat,* CENS. *di= xisset,* Et *tu ex animi tui sententia vxorem habes?* Ha= *beo equidem, inquit, vxorem: sed non hercle ex animi tui sententia.* Tum CENS. *eum, quòd intempestiue la sciuisset, in ærarios retulit, causam'que hanc ioci scurri= lis apud se dicti subscripsit.* Altera *seueritas eiusdem*

sectæ

sectæ, disciplinæq; est: Deliberatum est *de nota eius, qui ad* CENS. *ab amico aduocatus est, & in iure stans, clare nimis ac sonore oscitauit, atq; inibi propè vt plecteretur, fuit: tanquam illud indicium vagi animi foret, & hallucinantis, & fluxæ atque apertæ securitatis.* Sed *cum ille deierasset inuitissimum sese, ac repugnantem oscitatione victum, tenerique eo vitio, quod Oscedo appellatur: tum notæ iam destinatæ exemptus est.* P. Scipio *Africanus* Pauli *filius vtranque historiam posuit in oratione, quam dixit in censura, cum ad maiorum mores populum hortaretur.* Item *aliud refert* Sabinus *Massurius in septimo memorabilium seuere factum:* CENSS. *inquit,* P. Scipio *Nasica, &* M. Pompilius, *cum equitum censum agerent, equum nimis strigosum & male habitum, sed equitem eius vberrimum & habitissimum viderunt. Et cur, inquiunt, ita est, vt tu sis, quàm equus curatior? quoniam, inquit, ego me curo, equũ Statius meus. Visum est parum reuerens esse responsum, relatusq; in ærarios, vt mos est. Statius autem seruile nomẽ fuit.* Pleriq; *apud veteres serui eo nomine fuerunt.* Cæcilius *quoq; ille comœdiarum poëta inclytus seruus fuit, & propterea nomen habuit Statius. Sed postea versum est quasi in cognomentum, appellatus'que est Cæcilius Statius.*

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM.

LIBER V.

Quòd Musonius philosophus reprehēdit, improbauitque laudari philosophū disserentem à vociferātibus, & in laudādo gestientibus.

CAP. I.

MVSONIVM Philosophū *solitum dicere accepimus: Cū philosophus, inquit, hortatur, monet, suadet, obiurgat, aliudue quid disciplinarum disserit: tum qui audiunt, si de summo, & soluto pectore obuias, vulgatasque laudes effutiunt, si clamitant etiam, si gestiūt, si vocum eius festiuitatibus, si modulis verborum, si quibusdam quasi frequentamentis orationis mouentur, exagitantur, & gestiunt: tum scias, & qui dicit, & qui audit, frustra esse: neque illic philosophum loqui, sed tibicinem canere.* Animus, *is inquit, audientis philosophum (quæ dicūtur vtilia, ac salubria sunt, quæque & errorum, atque vitiorum medicinas ferunt) laxamentum atque*

otium prolixe profuse'que laudandi nō habet. Quisquis ille est qui audit, nisi ille est planè deperditus, iter ipsam philosophi orationem & perhorrescat necesse est, & pudeat tacitus, & pœniteat, & gaudeat, & admiretur: varios adeo vultus dispariles'que sensus gerat, perinde vt eũ, conscientiam'que eius affecerit, vtrarum'que animi partium aut sincerarum, aut ægrarum, philosophi pertractatio. Præterea dicebat, magnam laudem non abesse ab admiratione: admirationem autem, quæ maxima est, non parere verba, sed silentium. Iccirco, inquit, poëtarum sapientissimus auditores illos Vlyssi, labores suos illustrissime narrantis, vbi loquendi finis factus, non exultare, nec strepere, nec vociferari facit: sed consiluisse vniuersos dicit, quasi attonitos, & obstupidos, delinimentis aurium ad origines vsque vocis permanantibus.

Super equo Alexandi regis, qui Bucephalus appellatus est. Cap. II.

EQuus Alexandri regis, & capite, & noīe Bucephalus fuit. Emptũ Cares scripsit talētis XIII. & regi Philippo donatum: æris nostri summa est HS CCCXII. Sup hoc equo dignũ memoria visum: quòd vbi ornatus erat, armatus'que ad prælium, haud vnquã inscendi sese ab alio nisi à rege passus sit. Id etiam de isto equo memoratum est: quòd cum in eo insidens Alexander bello Indico, et facinora faciens fortia, in hostium cuneum, non satis sibi prouidens, immisisset, cōiectis'que vndique in Alexãdrum telis, vulneribus altis in ceruice atque latere equus perfossus est: moribundus tamen, ac propè iam exanguis, è medijs hostibus regem viuacissimo cursu

retulit: atque ubi eum extra tela extulerat, ilico concidit: & domini iam superstitis securus, quasi cũ sensus humani solatio expirauit. Tum rex Alexander, *parta eius belli victoria, oppidum in iisdem locis condidit: atq; ob equi honores* Bucephalon *appellauit.*

Quæ causa, quod q; initium fuisse dicatur Protago*ræ ad philosophiæ literas adeundi.* Cap. III.

PRotagoram *virum in studijs doctrinarũ egregiũ, cuius nomen* Plato *libro suo illi inclyto inscripsit, adolescentem aiunt, victus quærendi gratia in mercede missum, vecturas que onerum corpore suo factitauisse: quod genus* Græci *βαστάζοντας vocant,* Latine Baiulos *appellamus.* Is *de proximo rure in* Abderam *oppidum, cuius popularis fuit, caudices ligni plurimos funiculo breui circundatos portabat.* Tum *forte* Democritus *ciuitatis eiusdem ciuis, homo ante alios virtutis & philosophiæ gratia venerandus, cum egrederetur extra vrbẽ, videt eum cum illo genere oneris tam impedito, ac tam incoibili, facile atq; expedite incedentem.* Et *propè accedit, & iuncturam, posituramq; ligni scite peritéq; factam considerat: petitq; vt paulum acquiescat.* Quod *vbi* Protagoras, *vti erat petitum, fecit: atq; itidem* Democritus *aceruum illum, & quasi orbem caudicum breui vinculo cõpressum, ratione quadam quasi geometrica librari, contineríque animaduertit: interrogauit, quis id lignum ita composuisset.* Et *cum ille à se compositum dixisset: desiderauit vti solueret, ac denuo in modum eundem collocaret.* At *postquam ille soluit, ac similiter composuit: tum* Democritus *animi aciem, solertiamque*

hominis, non docti, demiratus: Mi adolescens, inquit, cũ ingenium benefaciendi habeas, sunt maiora melioráque, quæ facere mecum possis. Abduxit que eum statim, secum'que habuit, & sumptũ ministrauit, & philosophias docuit: & esse eum fecit, quantus postea fuit. Is tamen Protagoras *insincerus quidem philosophus, sed acerrimus sophistarum fuit. Pecuniam quippe ingentem cum à discipulis acciperet annuam, pollicebatur se id docere, quanam verborum industria, causa infirmior, fieret fortior. Quam rem Græce ita dicebat,* τὸν ἥττω λόγον, κρείττω ποιεῖν.

De verbo Duo & vicesimo, quod vulgo incognitum, à viris doctis multifariam in libris scriptum est.

Cap. IIII.

APud Sigillaria forte in libraria ego & Iulius Paulus poëta, vir memoria nostra doctissimus, consederamus: atque ibi expositi erant Fabij annales, bonæ atque sinceræ vetustatis libri, quos venditor sine mendis esse contendebat. Grammaticus autem quispiã è nobilioribus ab emptore ad spectandos libros adhibitus, reperisse vnum in libro mendum dicebat. Sed contra librarius in quoduis pignus vocabat, si in vna vspiã litera delictum esset. Ostendebat grãmaticus ita scriptũ in lib. 4. Quapropter tum primũ ex plebe alter COS. factus est, duo & vicesimo anno postquam Romã Galli ceperunt: Non, inquit, Duo & vicesimo, sed Duodeuicesimo scribi oportuit. Quid enim est Duo & vicesimo? Alio quoq; loco hic ita scripsit: Mortuus est anno Duo & vicesimo, Rex fuit anno vicesimo primo.

Cuiusmodi ioco cauillatus sit in Antiochum regem Pœnus Annibal. Cap. V.

Macrob. li. 2. cap. 2.

IN libris veterum memoriarũ scriptum est Annibalem Carthaginensem apud regem Antiochum facetissime cauillatum esse. Ea cauillatio huiuscemodi fuit: Ostendebat ei Antiochus in campo copias ingẽteis: quæ bellum Pop. Rom. facturus cõparauerat: conuertebat'q exercitum insignibus argenteis, & aureis florentem. Inducebat etiam currus cum falcibus, & elephantos cum turribus: equitatum'que frænis, ephippijs, monilibus, phaleris præfulgentem. Atq ibi rex cõtemplatione tanti, ac tam ornati exercitus gloriabundus Annibalẽ aspicit: &, Putas'ne, inquit, conferri posse, ac satis esse credis Romanis hæc omnia? Tum Pœnus eludens ignauiã, imbelliam'que militum eius pretiose armatorum: Satis planè, inquit, satis esse credo Romanis hæc omnia: etiam si auarissimi sunt. Nihil prorsum, neque tam lepide, neque tam acerbe dici potest. Rex de numero exercitus sui, ac de æquiparatione æstimanda quæsierat: Respondit Annibal de præda.

De coronis militaribus, quæ sit earum Triumphalis, quæ Obsidionalis, quæ Ciuica, quæ Muralis, quæ Castrensis, quæ Naualis, quæ Oualis, quæ Oleaginea. Cap. VI.

MIlitares coronæ mult. fariæ sunt: quarũ quæ nobilissimæ sunt, has ferme esse accepimus, triumphalem, obsidionalem, ciuicam, muralem, castrensem, naualem. Est ea quoq corona, quę Oualis dicitur. Est item postrema Oleaginea, qua vti solent qui in præ

lio non fuerũt, sed triumphum procurant. Triũphales coronæ sunt aureę, quæ Imperatoribus ob honorem triũphi mittuntur. Id vulgo dicitur Aurum coronarium. Hæ antiquitus è lauro erant: post fieri ex auro cœptæ. Obsidionalis est, quam ij qui liberati sunt obsidione, dãt ei duci qui liberauit. Ea corona graminea est: obseruarique solitum, vt fieret è gramine, quod in eo loco generatum esset, intra quem clausi erant, qui obsidebantur. Hanc coronam gramineam S.P.Q.R. Q. Fabio Maximo dedit, bello Pœnorum secundo, ꝗ vrbem Romam obsidione hostium liberasset. Ciuica corona appellatur, quam ciuis ciui, à quo seruatus est in prælio, testem vitæ salutisque perceptæ, dat. Ea fit è fronde querna: quoniam cibus, victusꝗ antiquissimus querceus capi solitus sit. Fit etiam ex ilice, quod genus superiori proximum est: sicuti scriptum est in quadam comœdia Cæcilij:

Aduehuntur, inquit, cũ ilignea corona, & chlamyde:
Dij uostram fidem.

Massurius aũt Sabinus in XI. librorum memorabiliũ Ciuicam coronam tum dari solitam dicit, cum is qui ciuem seruauerat, eodem tempore etiam hostẽ occiderat, neque locum in ea pugna reliquerat: aliter ius ciuicę coronæ negat concessum. Tiberium tamen Cæsarem cõsultum, an ciuicam coronã capere posset, qui ciuem in prælio seruasset, & hostes ibidẽ duos interfecisset, sed locũ in quo pugnabat, non retinuisset, eóꝗ loco hostes potiti essent, rescripsisse dicit, eum quoꝗ ciuica dignum videri: quòd appareret, è tam iniquo loco ciuẽ ab eo seruatum, vt etiam à fortiter pugnantibus retineri non quiuerit.

Hac corona ciuica L. Gellius vir censorius in senatu Ciceronem consulem donari à republica cēsuit: quòd eius opera esset atrocissima illa Catilinæ coniuratio detecta, vindicatáque. Muralis *est corona, qua donatur ab imperatore, qui primus murum subijt, in'que oppidum hostium per vim ascendit*. Iccirco *quasi muri pinnis decorata est*. Castrensis *est corona, qua donat eum Imperator, qui primus hostium castra pugnans introiuit*. Ea *corona insigne valli habet*. Naualis *est, qua donari solet maritimo prælio, qui primus in hostium nauem ui armatus transiliuit*. Ea *quasi nauium rostris insignita est*. Et *muralis autem, & castrensis, & naualis fieri ex auro solent*. Oualis *vero corona myrtea est*. Ea vteb*antur* Im*peratores, qui ouantes introibant* Vrbem. Ouandi *autem, ac non triumphandi causa est, cum aut bella non rite indicta, neque cum iusto hoste gesta sunt: aut hostium nomen humile, & non idoneum est, vt seruorum, piratarum'que: aut deditione repente facta, impuluere (vt dici solet) incruentáque victoria obuenit*. Cui *facilitati aptam esse* V*eneris frondē crediderunt: quòd non* Mar*tius, sed quasi* V*enereus quidam triumphus foret*. Hanc *myrteam coronam* M. Cr*assus cum bello fugitiuorum confecto, ouans rediret, insolenter aspernatus est*: Sena*tus'que consultum faciūdum per gratiam curauit, vt lauro, nō myrto coronaretur*. Marcus Cato *obiecit* M. Ful*uio* Nobili*ori, quòd milites, per ambitionem, coronis leuissimis de causis donasset: de qua re verba ipsa apposui* Catonis: Nam *principio, quis vidit corona donari quenquam, cum oppidum captum non esset? aut castra*

hostium non incensa essent? Fulnius aūt, in quem hoc à Catone dictum est, coronis donauerat milites, quia vallum curauerant, aut quia puteum strenue foderant. Prętereundum nō est, quod ad ouationes attinet: super quo dissensisse veteres scriptores *accipio. *Partim enim scripserunt, qui ouarent, introire solitum equo vehentes. Et Sab. Massurius pedibus ingredi ouantes dicit, sequentibus eos, non militibus, sed vniuerso Senatu.* *scio

Personæ vocabulum quàm lepide interpretatus sit quam'que esse vocis eius originem dixerit C. Bassus.

Cap. VII.

Lepide mehercules, & scite C. Bassus in libris quos de origine vocabulorū composuit, vnde appellata Persona sit, interpretatur: A personando enim id vocabulum factum esse coniectat. Nam caput, inquit, & os, cooperimento personæ tectum vndique, vnâq; tantum vocis emittendæ via peruium, quoniā non vaga neq; diffusa est, in vnum tantummodo exitum collectam coactam'que vocem, & magis claros canoros'que sonitus facit. Quoniam igitur indumentum illud oris clarescere, & resonare vocem facit: ob eam causam Persona dicta est, o, litera propter vocabuli formam productiore.

Defensus error à Virgilij versibus, quos arguerat Iulius Higinus grāmaticus: & ibidem quid sit Lituus, atque de etymologia vocis eius. Cap. VIII.

Ipse quirinali lituo, paruáque sedebat
Succinctus trabea, læuáque ancile gerebat.

In his versibus errasse Virgilium Higinus scripsit, tanquam nō animaduerterit deesse aliquid hisce verbis:

Ipse quirinali lituo. Nam *si nihil, inquit, deesse animad uertimus, videtur ita dictum, vt fiat lituo, & trabea succinctus: quod est, inquit, absurdissimum. quippe cum lituus sit virga breuis, in parte qua robustior est, incurua qua* Augures *vtuntur: quonam modo succinctus lituo videri potest? Imo ipse* Higinus *parum animaduertit sic hoc esse dictum, vt pleraque dici per defectionem solent: veluti cum dicitur,* M. Cicero *homo magna eloquentia, &* Roscius *histrio summa venustate: non plenum hoc vtrunque, neque perfectum est: sed enim pro pleno, atque perfecto auditur, vt* Virgilius *alio in loco:*

Victorem Buten, *immani corpore.*–

Id est, corpus immane habentem. *Et item alibi:*

In medium geminos immani pondere cæstus
Proijcit. Ac *similiter:*
Domus *sanie, dapibusque cruentis*
Intus *opaca ingens.*

Sic igitur id quoque videri dictum debet: Picus *quirinali lituo erat: sicut dicimus, statua grandi capite erat.* Est *autem, &* Erat, & Fuit, *plerunque absunt cum elegantia, sine detrimento sententiæ.* Et *quoniam facta litui mētio est, non prætermittendum est, quod posse quæri animad timus, vtrum lituus auguralis à tuba, quæ lituus appella tur, an tuba à lituo* Augurum, *lituus dicta sit.* Vtrunque *enim pari forma, & pariter in capite incuruum est.* Sed *si (vt quidam putant) tuba à sonitu lituus appellata est, ex illo* Homerico *versu* λίγξε βιός, *necesse est ita accipi, vt virga auguralis à tubę similitudine littus vocetur.* Vtitur *autem vocabulo isto* Virg. *& pro tuba: vt ibi,*

Et lituo pugnas insignis obibat, & hastâ.

Historia de Crœsi filio sumpta ex Herodoti libris.

Cap. IX.

FIlius Crœsi regis, cum iam per ætatem fari posset, infans erat: & cũ iam multũ adoleuisset, itẽ nihil fari quibat. Mutus autẽ & elinguis diu habitus est. Cum vero in patrem eius bello magno victum, & vrbe, in qua erat, capta, hostis gladio* deducto, regẽ esse ignorans inuaderet: diduxit adolescens os, clamare nitens, eóque nixu atque impetu spiritus vitium, nodumque linguæ rupit, planeque & articulate elocutus est, clamans in hostẽ, ne rex Crœsus occideretur. Tum & hostis gladium reduxit, & rex vita donatus est, & adolescens loqui prorsus deinceps incœpit. Herodotus in historijs huius memoriæ scriptor est: eius'que verba sunt, quæ prima dixisse filium Crœsi refert, ὦ ἄνθρωπε, μὴ κτεῖνε Κροῖσον. Sed & quispiam Samius athleta, nomen illi fuit Αἴγλης, cũ antea non loquens fuisset, ob similem dicitur causam loqui cœpisse. Nam cum in sacro certamine sortitio inter ipsos, & aduersarios non bona fide fieret, & sortem nominis falsam subijci animaduertisset: repente in eum, qui id faciebat, sese videre quid faceret, magnum inclamauit. Atque is oris vinculo solutus, per omne inde vitæ tẽpus, non turbide, neque adhæsè locutus est. *educto

De argumentis, quæ Græce ἀντιστρέφοντα appellãtur, à nobis Reciproca dici possunt. Cap. X.

INter vitia argumentorum longe maximũ esse vitiũ videtur eorũ, quæ ἀντιστρέφοντα Græci dicũt. Ea quidam ex nostris, nõ hercle nimis absurde reciproca appel

lauerunt. Id autem vitium accidit hoc modo: Cum argumentum propositum referri contra, conuertique in eũ potest, à quo dictum est, & vtrunque pariter valet, quale est peruulgatum illud, quo Protagoram sophistarum acerrimum, vsum esse ferunt aduersus Euathlum discipulum suum. Lis nanque inter eos, & controuersia super pacta mercede hæc fuit: Euathlus adolescens diues, eloquentiæ discendæ, causarum'que orandi cupiens fuit. Is in disciplinam Protagoræ sese dedit: daturum'q; promisit mercedem grandem pecuniam, quantam Protagoras petiuerat. Dimidium'que eius dedit iam tunc statim prius, quàm disceret. Pepigit'que vt reliquum dimidium daret, quò primo die causam apud iudices orasset & vicisset. Postea cum diutule auditor assectator'que Protagoræ fuisset: & in studio quidem facundiæ abunde promouisset, causas tamen non reciperet, tempus'que iam longum transcurreret, & facere id videretur, ne reliquum mercedis daret: capit consilium Protagoras, vt tum existimabat, astutum. Petere instituit ex pacto mercedem. Litem cum Euathlo contestatur. Et cum ad Iudices conijciendæ consistendæ'que causæ gratia venisset, tum Protagoras sic exorsus est: Disce, inquit, stultissime adolescens, vtroq; id modo fore vti reddas quod peto: siue contra te pronuntiatum erit, siue pro te. Nam si contra te lis data erit, merces mihi ex sententia debebitur, quia ego vicero: Sin vero secundum te iudicatum erit, merces mihi ex pacto debebitur, quia tu viceris. Ad ea respondit Euathlus: Potui, inquit, huic tuæ tam ancipiti captioni isse obuiam, si verba non ipse facerem, sed

alio patrono vterer. Sed maius mihi in ista victoria pro ludium est: cum te non in causa tantum, sed in argumento quoque isto vinco. Disce igitur tu quoque magister sapientissime, vtroque modo fieri, vti non reddam quod petis: siue contra me pronuntiatum fuerit, siue pro me. Nam si iudices pro causa mea senserint, nihil tibi ex sententia debebitur, quia ego vicero: Sin contra me pronuntiauerint, nihil tibi ex pacto debebo, quia ego non vicero. Tum iudices dubiosum hoc inexplicabiléque esse, quod vtrinque dicebatur rati, ne sententia sua vtrăcunque in partem dicta esset, ipsa sese rescinderet: rem iniudicatam reliquerunt, causam'que in diem longissimam distulerunt. Sic ab adolescente discipulo magister disciplina eloquentiæ inclytus suo sibi argumento confutatus est, & captionis versute excogitatæ frustratus fuit.

Biantis de re vxoria syllogismum, non posse videri ἀντιστρέφοντα. Cap. XI.

EXistimauit quidam etiā illud Biantis, viri sapientis, ac nobilis, responsum consimile esse, atque est Protagorion illud, de quo dixi modo ἀντιστρέφον. Nam cum rogatus esset à quodam Bias, deberet'ne vxorē ducere, an vitam viuere cœlibē, ἤτοι, inquit, καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν. καὶ εἰ καλὴν, ἕξεις κοινήν. εἰ δὲ αἰσχράν, ἕξεις ποινήν. ἑκάτερον δὲ οὐκ ἀγαθὸν, οὐ ληπτέον ἄρα. Sic autem hoc responsum conuertunt, εἰ μὲν καλὴν ἕξω, οὐχ ἕξω ποινήν, εἰ δὲ αἰσχράν, οὐχ ἕξω κοινήν, γαμητέον ἄρα. Sed minime hoc esse videtur ἀντιστρέφον: quoniam ex altero latere conuersum, frigidius est infirmius'que. Nam Bias proposuit non

esse ducendam vxorem: propter alterutrũ incõmodum, quod necessario patiendum erit ei, qui duxerit. Qui cõuertit autem, non ab eo se defendit incõmodo, quod adest, sed carere se altero dicit, quod non adest. Satis est autem tuendæ sententiæ, quã Bias dixit, quod eum qui duxit vxorem, pati necesse est ex duobus incommodis alterum, vt aut κοινὴν habeat, aut ποινήν. Sed Fauorinus noster, cum facta esset forte mentio syllogismi istius, quo Bias vsus est, cuius prima πρότασις, ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν, non ratum id, neque iustum disiunctum esse ait: quoniam non necessum est alterum ex duobus, quæ disiungũtur verum esse, quod in proloquio disiunctiuo necessarium est. Eminentia enim quadam significari formarum turpes & pulchræ videntur. Est autem, inquit, tertium quoque inter duo ista, quæ disiungũtur: cuius rationem prospectumque Bias non habuit. Inter enim pulcherrimam fœminam, & deformissimam, media quædam forma est: quæ à nimiæ pulchritudinis periculo, & à summo deformitatis odio vacat. Qualis à Q. Ennio in Menalippa perquam eleganti vocabulo Stata dicitur, quæ neque κοινὴ futura sit, neque ποινή: quam formam modicam & modestam Fauorinus non mehercle inscite appellabat vxoriam. Ennius autem in ista (quam dixi) tragœdia, eas fere fœminas ait incolumi pudicitia esse, quæ stata forma forent.

Stata forma

De nominibus deorum populi Romani Diiouis, & Veiouis. Cap. XII.

IN antiquis spectationibus nomina hæc Deorũ inesse animaduertimus, Diiouis & Veiouis. Est autem et

ædes Veiouis Romæ, inter arcem, & capitolium. Eorũ nominum rationem esse hanc comperi: Iouem Latini veteres à iuuando appellauere: eundemque alio vocabulo iuncto, Patrem dixerũt. Nam quod est in elisis, aut immutatis quibusdam literis Iupiter: id plenum atque integrum est Iouis pater. Sic & Neptunus pater coniũcte dictus est, & Saturnus pater, & Ianus pater, & Mars pater: hoc enim est Marspiter. Item Iouis Diespiter appellatus, id est, diei & lucis pater. Idcircóq; simili nomine Diouis dictus est, & Lucetius: quòd nos die & luce quasi vita ipsa afficeret, & iuuaret. Lucetiũ autem Iouem Cn. Næuius in libris belli punici appellat. Cum Iouem igitur & Diiouem à iuuando nominassent, eum quoque contra Deum qui non iuuandi potestatem, sed vim nocendi haberet (nam deos quosdam vt prodessent, celebrabant: quosdam, ne obessent, placabant) Veiouem appellauerunt: dempta, atque detracta iuuandi facultate. Væ enim particula, quæ in alijs atque alijs vocabulis variatim per has duas literas cum à litera media imissa dicitur, duplicem significatũ, eundemque inter se diuersum capit. Nam & augendæ rei, & minuẽdæ valet: sicuti aliæ particulæ plurimæ: propter quod accidit, vt quædam vocabula, quibus particula ista præponitur, ambigua sint, & vtroque versum dicantur: Væscum, Væhemens, & Vægrande: de quibus alio in loco vberiore tractatu facto admonuimus. Vesanos autem & Vecordes ex vna tantum parte dici, quæ priuatiua est: quã Græci στερητικὸν μόριον dicunt. Simulachrũ igitur dei Veiouis, quod est in æde, de qua supra dixi, sa

gittas tenet, quæ sunt videlicet paratæ ad nocendum. Quapropter eum deum pleriq; Apollinem esse dixerũt. Immolatur'q; illi ritu humano capra: eius'q; animalis figmentum iuxta simulachrum stat. Propterea Virgilium quoq; aiunt, multæ antiquitatis hominem, sine ostentationis odio peritum, numina læua in Georgicis deprecari: significãtem, quandam uim esse huiuscemodi deorum in lædendo magis quàm in iuuando potentem.

Versus Virgilij hi sunt.

In tenui labor, at tenuis non gloria: si quem
Numina læua sinunt, audit'q; vocatus Apollo.

In istis autem Dijs, quos placari oportet, vti mala à nobis, vel à frugibus natis amoueantur, Aueruncus quoq; habetur, & Rubigus.

De officiorum gradu atq; ordine, ex moribus populi Romani obseruato. Cap. XIII.

SEniorum hominum & Romæ nobilium, atq; in morum disciplinarum'q; veterũ doctrina memoriáq; præstantium, disceptatio quædam fuit, præsente & audiente me, de gradu atque ordine officiorum. Cum'que quæreretur, quibus nos ea prioribus potioribus'que facere oporteret, si necesse esset in opera danda, faciundóque officio alios alijs anteferre: non constabat. Conueniebat autem facile, constabat'que ex moribus Populi Romani, primum iuxta parentes locum tenere pupillos debere, fidei tutelæ'que nostræ creditos: secundum eos, proximum locum clientes habere, qui sese itidem in fidẽ patrocinium'que nostrũm dederunt: tum in tertio loco esse hospites: postea esse cognatos affines'que. Huius

moris

moris obseruationis'que multa sunt testimonia, atque documenta in antiquitatibus perscripta ex quibus vnũ hoc interim de clientibus cognatis'que, quod præ manibus est, ponemus. M. Cato *in oratione, quam dixit apud* CENS S. *in* Lentulum, *ita scripsit: Quod maiores sanctius habuere defendi pupillos, quàm clientem nõ fallere: aduersus cognatos, pro cliente testatur: testimonium aduersum clientem nemo dicit. Patrem primum, postea patronum proximum nomen habere.* Massurius *autem* Sabinus *in lib. iuris ciuilis* I I. *antiquiorem locũ hospiti tribuit quàm clienti. Verba ex eo libro hęc sunt: In officijs apud maiores ita obseruatum est, primum tutelæ, deinde hospiti, deinde clienti, tum cognato, postea affini: de qua causa fœminæ viris potiores sunt habitæ, pupillaris'que tutela muliebri prælata: etiam aduersus quem affuissent eius filij tutores relicti, in eadem causa pupillo aderant. Firmum atque clarum isti testimoniũ rei perhibet autoritas* C. Cæsaris Pont. Max. *qui in ratione quã pro* Bithynijs *dixit, hoc principio vsus est: Vel pro hospitio regis* Nicomedis, *vel pro horum necessitate quorum res agitur, refugere hoc munus* Mumi *nõ potui. Nam neque hominum morte memoria deleri debet, quin à proximis retineatur: neque clientes, sine summa infamia, deseri possunt, quibus etiã à propinquis nostris opem ferre instituimus.*

Quòd Appion *doctus homo, qui* Polyhistor *appellatus est, vidisse se* Romæ *scripsit recognitionem inter sese mutuam, ex vetere notitia hominis, & leonis.*

Cap. XIIII.

* omnium

APpion, qui Polyhistor appellatus est, literis homo multis præditus, rerum'que Græcarũ plurima, atq; varia scientia fuit. Eius libri non incelebres feruntur, quibus, *omnibus ferme, quæ mirifica in Aegypto visuntur audiuntur'que, historiam comprehendit. Sed in ijs quæ audisse vel legisse sese dicit, fortasse à vitio studioque ostentationis fit loquacior. Est enim sane quam in prædicandis doctrinis suis venditator. Hoc autem quod in lib. Aegyptiacorum V. scripsit, neque audisse neque legisse, sed ipsum sese in vrbe Roma vidisse oculis suis confirmat: In circo maximo, inquit, venationis amplissimæ pugna populo dabatur. Eius rei (Romæ cum forte essem) spectator, inquit, fui. Multæ ibi sæuientes feræ, magnitudines bestiarum excellẽtes, oĩum'q; inusitata aut forma erat, aut ferocia. Sed præter alia omnia leonum, inquit, ĩmanitas admirationi fuit: præter'que omnes cæteros, unius. Is unus leo corporis impetu, vastitudine, terrificóque fremitu & sonoro, toris, comis'q; ceruicum fluctuantibus, animos oculos'q; omnium in sese conuerterat. Introductus erat inter complureis cæteros ad pugnam bestiarum Dacus seruus viri consularis. Ei seruo Androdus nomen fuit. Hunc ille leo vbi vidit procul, repẽte, inquit, quasi admirans stetit: ac deinde sensim atq; placide, tanquam noscitabundus ad hominem accedit. Tum caudam, more atq; ritu adulantium canum, clementer & blande mouet: hominis'q; sese corpori adiungit: crurásq; eius, & manus propè iam exanimati metu, lingua leniter demulcet. Homo Androdus inter illa tam atrocis feræ blandimenta amissum animum

recuperat: paulatim'que oculos ad contuendum leonē refert. Tum quasi mutua recognitione facta, lætos, inquit, & gratulabundos videres, hominem & leonem. Ea re prorsus tam admirabili, maximos populi clamores excitatos dicit, arcessitum'que à Cæsare Androdum, quæsitam'que causam, cur ille atrocissimus leonū vni parsisset. Androdus rem mirificam narrat, atque admirandā: Leonis & serui innouata notitia *Cum prouinciam, inquit, Africam proconsulari imperio meus dominus obtineret, ego ibi iniquis eius, & quotidianis verberibus ad fugam sum coactus: & vt à domino terræ illius præside tutiores latebræ forent, in camporum, & arenarum solitudines concessi: ac si defuisset cibus, consilium fuit mortem aliquo pacto quærere. Tum sole, inquit, medio rapido, & flagranti, specum quandam nactus remotam latebrosam'que, in eam me penetro, & recondo: neque multo post ad eandem specum venit hic leo debili vno, & cruento pede, gemitus edens & murmura, dolorem cruciatum'que vulneris commiserantia. Atque illic primo quidem conspectu aduenientis leonis territum sibi, & pauefactum animum dixit: sed postquam introgressus, inquit, leo (vti re ipsa apparuit) in habitaculum illud suum, videt me procul delitescentem, mitis & mansuetus accessit, & sublatum pedem ostendere mihi & porrigere, quasi opis petendæ gratia visus est. Ibi, inquit, ego stirpem ingentem vestigio pedis eius hærentem reuulsi, conceptam'que saniem vulnere intimo expressi: accuratius'que, sine magna iam formidine, siccaui penitus, atque detersi cruorem. Ille tunc mea opera, et medela leuatus, pede in manibus meis posito re*

cubuit & requieuit: atque ex eo die triennium totũ ego & leo in eadem ſpecu, eodem'que victu viximus. Nam quas venebatur feras, membra opimiora ad ſpecum mihi ſuggerebat: quę ego, ignis copiam non habens, ſole meridiano torrens, edebã. Sed vbi me, inquit, vitæ illius ferinæ iam pertæſum eſt, leone in venatum profecto, reliqui ſpecum, & viam fermè tridui permenſus, à militibus viſus apprehenſus'que ſum, & ad dominum ex Africa Romam deductus. Is me ſtatim rei capitalis damnandum, dandum'ꝗ ad beſtias curauit. Intelligo autem, inquit, hunc quoꝗ leonem me tunc ſeparato captum, gratiam nunc mihi beneficij, & medicinæ referre. Hæc Apiõ dixiſſe Androdum tradit. Eáꝗ omnia ſcripta, circũ latáꝗ tabella populo declarant. Atꝗ ideo, cũctis petentibus, dimiſſum Androdum, & pœna ſolutum, leonem'ꝗ ei ſuffragijs populi donatum. Poſtea, inquit, videbamus Androdum, & leonem loro tenui reuinctum, vrbe tota circũ tabernas ire: donari ære Androdum, floribus ſpargi leonem, omnes'ꝗ ferè vbiꝗ obuios dicere: Hic eſt leo, hoſpes hominis: hic eſt homo, medicus leonis.

Corpus'ne ſit uox, an ἀσώματον, uarias eſſe philoſophorum ſententias. Cap. XV.

VEtus atꝗ perpetua quęſtio īter nobiliſſimos philoſophorum agitata eſt: corpus'ne ſit vox, an incorporeum. Hoc enim vocabulum quidã finxerunt proinde, quod Græce dicitur ἀσώματον. Corpus autem eſt, quod aut efficiens eſt: aut patiens: id Græce dicitur. τὸ δρῶμενον ἢ πάσχον, σῶμα ἐστί. Quã definitionem ſignificare volens Lucretius, ita ſcripſit:

Tangere enim aut tangi, nisi corpus, nulla potest res. Alio quoque modo corpus esse Græci dicunt, τὸ διχῆ διαστατόν. Sed vocē Stoici corpus esse contendunt, eamq́ue esse dicunt ictum aëra. Plato autem non esse vocē corpus putat. Non enim percussus, inquit, aër, sed plaga ipsa atque percussio, vox est, οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν ἡ φωνή. πλήττει γὰρ τὸν ἀέρα καὶ δάκτυλος παραγόμενος, καὶ οὐδέπω ποιεῖ φωνήν. ἀλλ᾽ ἡ πόση πληγὴ, καὶ σφόδρα, καὶ τόση δὲ ὥς τε ἀκουστὴν γενέσθαι.

Democritus, ac deinde Epicurus ex indiuiduis corporibus vocem constare, dicunt: eamq́ue (vt ipsis eorum verbis vtar) ῥεῦμα λόγων appellant. Hos aliosq́ue tales argutæ, delectabilisq́ue desidiæ aculeos cū audiremus, vel lectitaremus, neque in his scrupulis, aut emolumētum aliquod solidum, ad rationem vitæ pertinens, aut finem vllum quærendi videremus: Ennianum Neoptolemum probabamus, qui profecto ita ait: Philosophandum est paucis: nam omnino, haud placet.

De vi oculorum, déque viuendi rationibus.

Cap. XVI.

De videndi ratione, déque cernēdi natura diuersas esse opiniones philosophorum animaduertimus. Stoici causas esse videndi dicunt, radiorum ex oculis, in ea quæ videri queant emissionem, aërisq́ue simul intentionem. Epicurus affluere semper ex omnibus corporibus simulachra quædam corporum ipsorum, eáque sese in oculos inferre, atque ita fieri sensum videndi putat. Plato existimat genus quoddam ignis, lucisq́ue de oculis

Macro. lib. 7. cap. 14.

exire: id'que coniunctum cõtinuatum'que vel cum luce solis, vel cum alterius ignis lumine, sua vi & externa nixum, efficere, vt quæcunq; offenderit illustrauerit'q; cernamus. Sed & hic ea quæ differimus imaginandũ: eiusdem'que illius Enniani Neoptolemi, de quo supra scripsimus, consilio vtendum est: qui degustandum ex philosophia censet, non in eam ingurgitandum.

Quam ob causam dies primi post calendas, nonas, idus, atri habeantur: & cur diem quoq; quartum ante calendas, vel nonas, vel idus quasi religiosum plerique vitant. Cap. XVII.

VErrius Flaccus in quarto de verborum significatione, dies qui sunt postridie calẽdas, nonas, idus, quos vulgus imperite nefastos dicit, propter hanc causam dictos habitos'que atros esse scribit: Vrbe, inquit, à Gallis Senonibus recuperata, L. Attilius in Senatu verba fecit, Q. Sulpitium Trib. militum ad Alliã aduersus Gallos pugnaturum, rem diuinam dimicandi gratia postridie idus fecisse. Tum exercitum popu. Roma. occidione occisum, & post diem tertium eius diei vrbem præter Capitolium captam esse. Complures'que alij senatores recordari sese dixerunt, quoties belli gerẽdi gratia, res diuina postridie Calendas, Nonas, Idus à magistratu populi Romani facta esset, eius belli proximo deinceps prælio rem male gestam esse. Tum Senatus eam rem ad pontifices reiecit: vt ipsi quod videretur statuerent. Pontifices decreuerunt, nullum ijs diebus sacrificium recte futurum. Ante diem quoq; quartum Calẽdas, vel Nonas, vel Idus, tanquam inominalem

diem pleriq; vitant. Eius obseruationis an religio ulla sit tradita, quæri solet. Nihil super ea re scriptum inuenimus: nisi quod Q. Claudius Annalium V. cladem illam pugnæ Cannensis vastissimam, factam dicit ante diẽ quartum Nonas Sextileis.

In quo, et quantum differat Historia ab Annalibus: super'que ea re verba posita, ex libro rerũ gestarũ Sempronij Asellionis primo. Cap. XVIII.

HIstoriam ab Annalibus quidem differre eò putant, quòd cum vtrunque sit rerum gestarũ narratio, earum tamen proprie rerum sit Historia, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui narret: eam'que esse opinionẽ quorundam Verrius Flaccus refert, in libro de significatu verborum quarto: ac se quidem dubitare super ea re dicit. Posse autem videri putat nonnihil esse rationis, in ea opinione, quòd Historia Græce significat rerum cognitionem præsentium. Sed nos audire soliti sumus, Annales omnino id esse, quod Historiæ sint: Historias non oĩno esse id, quod Annales sint. Sicuti quod est homo, id necessario animal esse: quod est animal, non id necesse est, hominem esse. Ita Historias quidam esse aiunt rerum gestarum vel expositionem, vel demonstrationem, vel quo alio nomine id dicendum est: Annales vero esse cum rès gestæ plurimum annorum, obseruato cuiusq; anni ordine, deinceps cõponuntur. Cũ vero non per annos, sed per dies singulos res gestæ scribũtur, ea Historia Grçco vocabulo ἐφημερὶς dicitur: cuius Latinum interpretamẽtum scriptum est in libro Sempronij Asellionis primo, ex quo libro plura verba ascripsimus:

vt simul ibidem, quid ipse inter Res gestas & Annales esse dixerit, ostenderemus. Verum inter eos (inquit) qui Annales relinquere voluissent, & eos qui Res gestas à Romanis perscribere conati essent, omnium rerum hoc interfuit. Annales libri, tantummodo quod factũ, quoque anno gestum sit, id demonstrabant. Id eorum est, quasi qui diarium scribunt, quam Græci ἐφημερίδα vocant. Nobis non modo satis esse video, quod factum esset id pronuntiare: sed etiam quo consilio, quáque ratione gesta essent, demonstrare. Paulo post idem Asellio in eodem libro: Nam neque alacriores ad rempublicam defendendam, neque segniores ad rem perperam faciundã Annales libri commouere quicquam possunt. Scribere autem bellum, quo initum Consule, & quo modo confectũ sit, & quis triumphans introierit, ex'que eo libro quæ in bello gesta sint iterare: non prædicare autem interea quid Senatus decreuerit, aut quæ lex rogatióne lata sit, neque quibus consilijs ea gesta sint iterare, id fabulas pueris est narrare, non historias scribere.

Quid sit Adoptatio, quid item sit Arrogatio: quãtum'que hæc inter se differant: verbáque eius quæ qualiáque sint, qui in liberis arrogandis super ea re populum rogat. Cap. XIX.

CVm in alienam familiam, in'que liberorum locũ extranei sumũtur, aut per prætorem fit, aut per populum. Quod per Prætorem fit, adoptatio dicitur: quod per populum, arrogatio. Adoptantur autem, cum à parente, in cuius potestate sunt, tertia *mancipatione in iure ceduntur: atque ab eo qui adoptat, apud eum

*mancipatione iure ceduntur.

apud quem legis actio est, vindicantur. Arrogantur ij, qui cum sui iuris sint, in alienam sese potestatē tradunt: eius'que rei ipsi autores fiunt. Sed arrogationes non temere, nec inexplorate cōmittuntur. Nam comitia arbitris etiam Pontificibus præbentur, quæ curiata appellātur. Aetas quoque eius, qui arrogare vult, an liberis potius gignundis idonea sit: bonáq; eius, qui arrogatur, ne insidiose appetita sint, consideratur. Ius'que iurandum à Q. Mutio Pontifice Maximo conceptum dicitur, quod in arrogando iuraretur. Sed arrogari non potest, nisi iam vesticeps. Arrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam transitus per populi rogationem fit. Eius rogationis verba hæc sunt: Velitis, iubeatis, vti L. Valerius L. Titio tam iure legéque filius siet, quàm si ex eo patre matréque familiâs eius natus esset: vtique ei vitæ necis'que in eum potestas siet, vti parendo filio est: hoc ita, vt dixi, ita vos Quirites rogo. Neque pupillus autem, neque mulier quæ in parentis potestate est, arrogari possunt: quoniam & cum fœminis nulla comitiorum cōmunio est: & tutoribus in pupillos tantam esse autoritatem potestatem'que fas non est, vt caput liberum fidei suæ cōmissum alienæ ditioni subijciant. Libertinos vero ab ingenuis adoptari quidē iure posse, Massurius Sabinus scripsit. Sed id neque permitti dicit, neque permittendum esse vnquam putat: vt homines libertini ordinis per adoptionem in iura ingenuorum inuadant. Alioqui (inquit) si iuris ista antiquitas seruetur, etiam seruus à domino per Prætorem dari in adoptionem potest. Id'que ait plerosque iuris veteris

Vesticeps .i. puber.

autores posse fieri, scripsisse. Animaduertimus in oratione P. Scipionis, quam Censor habuit ad populum de moribus, inter ea quæ reprehendebat, quòd contra maiorũ instituta fierent, id etiam eũ culpauisse, quòd filius adoptiuus patri adoptatori inter præmia patrum prodesset. Verba ex ea oratione hæc sunt: *alia tribu patrem, in alia filium suffragium ferre.* Filium adoptiuum tam procedere, quàm si senatum habeat. Absentis censeri iubere, vt ad censum nemini necesse sit venire.

Quod vocabulum Latinum solœcismo fecerit Capito Asinius: quid ipsum appellauerint veteres Latini: quibusque verbis solœcismum definierit idem Asinius. Cap. XX.

SOlœcismus Latino vocabulo, ab Asinio Capitone, eiusdemque ætatis alijs Imparilitas appellatus, à vetustioribus Latinis Stribiligo dicebatur, à versura videlicet & prauitate tortuosæ orationis, tanquam strobiligo quædam. Quod vitium Asinius Capito in literis, quas ad Clodium Tuscum dedit, hisce verbis definit: *Solœcismus est (inquit) impar, & inconueniens compositura partium orationis.* Cum Græcum autem vocabulum sit solœcismus, an Attici homines, qui elegantius locuti sunt, vsi eo sint, quæri solet. Sed nos neq; solœcismũ, neq; barbarismum apud Græcorum idoneos adhuc inuenimus. Nam sicut βάρβαρον ita σολοῖκον dixerũt. Nostri quoq; antiquiores, solœcum facile, solœcismmũ haud scio an vnquam dixerint. quod si ita est, neq; in Græco, neq; in Latino solœcismus probe dicitur.

Pluria qui dicat & Compluria, & Compluries non

barbare dici, sed Latine. Cap. XXI.

*PLuria forte quis dixit sermocinans, vir apprime doctus, meus amicus: non hercle studio feruens ostentandi, neq; quò Plura dicẽdum non putaret. Est. n. doctrina homo seria, & ad vitę officia deuincta, ac nihil de verbis laborante. Sed opinor assidua veterum scriptorum tractatione inoleuerat linguæ illius vox, quàm in libris sæpe offenderat. Aderat cum ille hoc dixit, reprehensor audaculus verborum: qui perpauca, eademq; á vulgo protrita, legerat. Habebatq; nõnullas disciplinæ grammaticæ inauditiunculas, partim rudeis inchoatasque, partim non probas: easque, quasi puluerẽ ob oculos, cum adortus quẽq; fuerat, aspergebat: sicut tunc amico nostro: Barbare (inquit) dixisti Pluria. Nã neq; rationem verbum hoc, neque autoritatem habet. Ibi ille amicus ridens: Amabo te (inquit) vir bone, quia nũc mihi á magnis, serijsque rebus otium est, velim doceas nos, cur Pluria siue Cõpluria (nihil enim differt) nõ Latine, sed barbare dixerint M. Cato, & Q. Claudius, Valerius Antiâs, & L. Lælius, P. Nigidius, & M. Varro: quos subscriptores approbatoresq; huius verbi habemus, præter poëtarum, oratorumque veterum multã copiam. Ad quæ ille nimis arroganter: Tibi (inquit) habeas autoritates istas, ex Faunorum & Aboriginũ seculo repetitas, atque huic rationi respondeas. Nullum enim vocabulum neutrum comparatiuum, numero pluratiuo, casu recto, ante extremum a, habet, i, literam, sicuti Meliora, Maiora, Grauiora proinde igitur Plura, & non Pluria dici *conuenit: ne contra formam per-* * cõsueuit

petuam in comparatiuo, i, litera sit ante extremum a. Tum ille amicus noster, cum hominem confidentem pluribus verbis non dignum existimaret: Asinij, inquit, Capitonis, doctissimi viri, epistolæ sunt vno in libro multæ, opinor positæ in templo Pacis. Primáque epistola scripta est ad Pacuuium Labeonem, cui titulus præscriptus est: Pluria, non Plura dici debere. In ea epistola rationes grammaticas posuit, per quas docet Pluria Latinum esse, Plura barbarum. Ad capitonem igitur te dimittimus. Ex eo id quoque simul disces, si modo assequi poteris, quod in ea epistola scriptum est, Pluria siue Plura absolutum esse, siue simplex: non (vt tibi videtur) cōparatiuum. Huius opinionis Asinianæ id quoque adiumentum est, quòd Compluries cum dicimus, non comparatiue dicimus. Ab eo autem quod est Compluria aduerbium est factum Compluries. Id quoq; quoniam minus vsitatum est, versum Plauti subscripsi, ex comœdia, quæ Persa inscribitur:

Quid metuis? Metuo hercle vero. Sensi ego compluries. Item M. Cato in IIII. Originum, eodem in loco ter hoc verbum posuit: Cōpluries eorum milites mercenarij inter sese multi, alteri alteros occidêre: compluries multi simul ad hostes transfugêre: compluries in imperatorem impetum fecere.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM.

LIBER VI.

Quem in modum responderit Chrysippus, aduersus eos, qui Prouidentiam consistere negauerunt.

CAP. I.

OMINES fecisse dicitur, tantam vim esse ærumnarum, & malorum. Aduersus ea Chrysippus, cum in libro περὶ προνοίας quarto dissereret: Nihil est prorsus istis (inquit) insipidius, qui opinantur bona esse potuisse, si non essent itidem mala. Nam cum bona malis contraria sint, vtraque necessarium est opposita inter sese, & quasi mutuo, aduerso'que fulta nisu consistere: Nullum adeo contrarium esse sine contrario altero. Quo enim pacto iustitiæ sensus esse posset, nisi essent iniuriæ? aut quid aliud iustitia est, quàm iniustitiæ priuatio? Quì item fortitudo intelligi posset, nisi ex ignauiæ oppositione? quî continentia, nisi ex intemperantiæ? quo item modo prudentia esset, nisi foret con

tra imprudentia? Proinde(inquit)homines stulti, cur nõ hoc etiam desiderant, vt veritas sit, & nõ sit mendaciũ? Nanque itidem sunt bona & mala, felicitas & infortũnitas, dolor & voluptas. Alterum enim ex altero (*sicuti Plato ait*) *verticibus inter se contrarijs deligatum est. Si tuleris vnum, abstuleris vtrunque.* Idẽ Chrysippus in eodem libro tractat, considerat'q́, dignum'q́ esse id quæri putat, εἰ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται, id est, natura'ne ipsa rerum vel prouidentia, quæ compagem hanc mundi, & genus hominum fecit, morbos quoq́ & debilitates, & ægritudines corporum, quas patiuntur homines, fecerit. Existimat aũt non fuisse hoc principale naturæ cõsiliũ, vt faceret homines morbis obnoxios. Nunquam enim hoc conuenisse naturæ autori, parentique rerum omnium bonarum. Sed cum multa, inquit, atq́ magna gigneret, pareret'que aptissima, & vtilissima: alia quoq́ simul agnata sunt incõmoda ijs ipsis, quæ faciebat cohærẽtia: eáque non per naturam, sed per sequelas quasdam necessarias facta dicit, quod ipse appellat κατὰ παρακολούθησιν. Sicut, inquit, cũ corpora hominum natura fingeret, ratio subtilior, & vtilitas ipsa operis postulauit, vt tenuissimis minutis'q́ ossiculis caput compingeret. Sed hanc vtilitatem rei maioris, alia quædam incõmoditas extrinsecus consecuta est: vt fieret caput tenuiter munitum, & ictibus, offensionibus'que paruis fragile: proinde morbi quoque, & ægritudines partæ sunt, dum salus paritur: Sic hercle, inquit, dũ virtus hominibus per consilium naturæ gignitur: vitia itidem per affinitatem contrariam nata sunt.

Quo itidem modo & vim, necessitatemque fati constituerit: & esse tamen in nobis consilij, iudicijque nostri arbitrium confirmauerit. Cap. II.

FAtum, quod Græci πεπρωμένην, vel εἱμαρμένην vocant, ad hanc ferme sententiam Chrysippus Stoicæ princeps philosophiæ definit: Fatum est, inquit, sempiterna quædam, & indeclinabilis series rerum & catena, voluens semetipsa sese, & implicans per æternos consequentiæ ordines, ex quibus apta, cõnexáq; est. Ipsa autem verba Chrysippi, quantum valui memoria, ascripsi: vt si cui meum istud interpretamentum videbitur esse obscurius, ad ipsius verba animaduertat. In lib. enim περὶ προνοίας quarto, εἱμαρμένην esse dicit φυσικὴν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑτέρων τοῖς ἑτέροις ἐπακολουθούντων, καὶ μετὰ πολὺ μὲν οὕτως ἀπαραβάτου οὔσης τῆς τοιαύτης συμπλοκῆς. Aliarum aũt opinionum disciplinarumque autores huic definitioni ita obstrepunt: Si Chrysippus, inquiunt, fato putat omnia moueri & regi, nec declinari, transcendíq; posse agmina fati, & volumina: peccata quoq; hoĩum, & delicta non subsistenda, neq; condicenda sunt ipsis, voluntatibusque eorũ: sed necessitati cuidã, & instantiæ, quæ oritur ex fato, oĩum quæ sit rerũ domina & arbitra, per quam necesse sit fieri, quicquid futurũ est. Et propterea nocentium pœnas legibus iniquè constitutas, si homines ad maleficia, non sponte veniũt, sed fato trahuntur. Contra ea Chrysippus tenuiter multa, & argutè disserit: sed omniũ fere, quæ super ea re scripsit, sententia huiuscemodi est: Quãquam ita sit, inquit, vt ra-

tione quadam principali necessario, coacta, atque connexa sint fato omnia: ingenia tamen ipsa mentium nostrarum perinde sunt fato obnoxia, vt proprietas eorum est ipsa & qualitas. Nã si sunt per naturam primitus salubriter vtiliter'que ficta: omnem illam vim quæ de fato extrinsecus ingruit, inoffensius, tractabilius'que transmittunt. Sin vero sunt aspera, & inscita, & rudia, nullis'que artium bonarum adminiculis fulta, etiam si paruo siue nullo fatalis incommodi conflictu vrgeãtur: sua tamen leuitate, & voluntario impetu, in assidua delicta, & errores ruunt. Id'que ipsum vt ea ratione fiat, naturalis illa, & necessaria rerum consequentia efficit, quæ Fatum *vocatur. Est enim genere ipso quasi fatale, & consequens, vt mala ingenia peccatis & erroribus non vacent. Huius deinde rei exemplo non hercle nimis aliene, neq; illepide vtitur: Sicut, inquit, lapidẽ cylindrum si per spatia terræ prona, atq; dirupta iacias: causam quidem ei, & initium præcipitantiæ feceris; mox tamen ille præceps voluitur, non quia tu id iam facis, sed quoniã ita sese modus eius, & formæ volubilitas habet: sic ordo, & ratio, & necessitas fati, genera ipsa, & principia causarum mouet: impetus vero consiliorum, mẽtium'q; nostrarum, actiones'que ipsas, voluntas cuiusq; propria, & animorum ingenia moderantur. Infert deinde verba hæc, ijs quæ dixi, congruentia:*

Διὸ ὑπὸ τῶν πυθαγορείων οὕτως εἴρηται.

Γνώσει δ' ἀνθρώπους αὐθαίρετα πήματ' ἑλόντας.

ὡς τῶν βλαβῶν ἑκάστοις παρ' αὐτοῖς γινομένων,

καὶ καθ' ὁρμὴν αὐτῶν ἁμαρτανόντων τε, καὶ βλαπτομένων,

πτομένων, καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν διάνοιαν καὶ πρόθεσιν.

Propterea negat, oportere ferri, audirique homines aut nequam, aut ignauos, & nocentes, & audaces: qui cum in culpa, & in maleficio reuicti sunt, perfugiunt ad fati necessitatem, tanquam in aliquod fani asylum: & quæ pessime fecerunt, ea non suæ temeritati, sed fato esse attribuenda dicunt. Primus autem Homerus *sapientissimus, & antiquissimus poëtarum dixit in hisce versibus:*

ὢ πόποι, οἷον δή νυ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται,
Ἐξ ἡμέων γάρ φασι κάκ' ἔμμεναι, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
Σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον, ἄλγε' ἔχουσιν.

Itaque M. Cicero in libro, quem de fato conscripsit, cum quæstionem istam diceret obscurissimam esse, & implicatissimam, Chrysippum quoque philosophum nõ expedisse se, in ea refert his verbis: Chrysippus æstuans, laboransque, quonam pacto explicet, & fato omnia fieri, & esse aliquid in nobis, intricatur hoc modo.

Historia sumpta ex libris Tuberonis, *de serpente inusitatæ longitudinis.* Cap. III.

TVbero in historijs scriptum reliquit, bello primo Punico Attilium Regulum *Consulẽ in Africa castris apud* Bagradam *flumen positis, præliũ grande atque acre fecisse, aduersus vnum serpentem, in illis locis stabulantem, inusitatæ immanitatis: eumque magna totius exercitus conflictatione, ballistis, atque catapultis diu oppugnatum; eiusque interfecti longum corium pedes* * C. & XX. *Romam misisse.* * *aliàs*, C. & XII.

Quid idem Tubero in historijs de Attilio Regulo a' Carthaginensibus capto literis mandauerit: quid etiam Tuditanus super eodem Regulo scripserit.
Cap. IIII.

QVod satis celebre de Attilio Regulo; id nuperrime legimus scriptum in Tuditani libris: Regulum captum ad ea, quæ in Senatu Romæ dixit, suadens ne captiui cum Carthaginensibus permutarentur: Id quoque addidisse, uenenum sibi Carthaginenses dedisse, non præsentaneum. sed eiusmodi, quod mortem in diem proferret: eo consilio, vt viueret quidem tătisper, quoad fieret permutatio: post autem grassante sensim veneno cor tabesceret. Eundem vero Regulum Tubero in historijs redisse Carthaginem, nouis'que exemplorum modis excruciatum à Pœnis dicit, In atras, inquit, & profundissimas tenebras eũ claudebant: ac diu post vbi erat visus sol ardentissimus, repente educebant, & aduersus ictus solis oppositum continebant, atque intẽdere in cœlum oculos cogebăt. Palpebras quoque eius ne conniuere posset. sursum ac deorsum diductas insuebăt. Tuditanus autem somno diu probibitum, atque ita vita priuatum refert. Id'que vbi Romæ cognitum est, nobilissimos Pœnorum captiuos liberis Reguli à senatu deditos, & ab ijs in armario muricibus præfixo destitutos, eadem'que insomnia cruciatos interijsse.

Attilii Reguli constătia.

Quòd Alphenus iureconsultus in verbis veteribus interpretandis errauit. Cap. V.

ALphenus iurecõsultus, Ser. Sulpitij discipulus, rerum'que antiquarum non incuriosus, in libro di-

gestorum XXX. & IIII. Collectaneorum autem secundo: In fœdere, inquit, quod inter Po. Ro. & Carthaginenses factum, & scriptum inuenitur, vt Carthaginenses quotquot annis darent Pop. Ro. certum pondus argenti puri puti: quæsitumque est, quid esset Argentum purum putum. Respondi ego, inquit, esse Purum putum valde purum, sicut Nouum nouitiũ dicimus, & proprium propritium, augere atq; intendere volentes noui & proprij significationem. Hoc vbi legimus, mirabamur eandem affinitatem visam esse Alpheno Puri & Puti, quæ sit Noui & Nouitij. Nam si esset Puritium, tum sanè videretur dici, quasi Nouitium. Id etiam mirum fuit, quòd Nouitium per augendi figuram dictum existimauit: cum sit Nouitium nõ quod magis nouum sit, sed quod à nouo dictum inclinatumque sit. Iis ergo assentimus, qui Putum esse dicunt à putando dictum: & ob eam causam prima syllaba breui pronuntiant, non longa: vti existimasse Alphenus videtur, qui à Puro id esse factum scripsit. Putare autem veteres dixerunt, vacantia ex quaque re, ac non necessaria, aut etiam obstantia, & aliena auferre, & excidere: & quod esset vtile, ac sine vitio videretur relinquere. Sic nanque Arbores & Vites, & sic etiam Rationes dictæ Putari. Verbum quoque ipsum Puto, quod declarãdæ sententiæ nostræ causa dicimus, non signat profectò aliud, quàm id agere nos in re dubia obscuráque: vt decisis, amputatisque falsis opinionibus, quod videatur esse verum, & integrum, & incorruptum, retineamus. Argentum ergo in Carthaginensi fœdere Putum dictum esse: quasi

exputatum, excoctumque, omniique aliena materia carens, omnibusque ex eo vitijs detractis, emaculatum, & candefactum. Scriptum est autem Purum Putum non in Carthaginensi solum foedere, sed cum in multis alijs veterum libris, tum etiam in Q. quoque Ennij tragoedia quae inscribitur Alexander, & in satyra M. Varronis, quae inscripta est δὶς παῖδες οἱ γέροντες.

Temere ineptéque reprehensum esse a Iulio Higino Virgilium, quòd praepetes Daedali pennas dixerit: atque ibi quid sint Aues praepetes: & quid illae sint aues, quas Nigidius Inferas appellauit. Cap. VI.

Daedalus (vt fama est) fugiens Minoia regna,
Praepetibus pennis ausus se credere coelo,
Insuetum per iter gelidas enauit ad Arctos.

In his Virgilij versibus reprehendit Higinus Praepetibus pennis, quasi improprie & inscite dictum. Nam praepetes, inquit, aues ab Auguribus appellantur, quae aut opportune praeuolant, aut idoneas sedes capiunt. Non apte igitur vsum verbo augurali existimauit, in Daedali volatu, nihil ad Augurum disciplinam pertinente. Sed Higinus nimis hercle ineptus est, cum quid Praepetes essent, se scire ratus est: Virgilium autem, & Trimatium doctum virum ignorasse, qui in secundo Iliadis victoriã volucrem, Praepetem appellauit in hoc versu:

Dum dat vincenti praepes victoria palmam. Quid? Cur autem non Q. quoque Ennium reprehendit, qui in annalibus, non vt Virgilius pennas Daedali praepetes, sed longe diuersius, inquit,

Brundusium pulchro praecinctum praepete portu:

Et si vim potius, naturam'que verbi considerasset, neq; id solum, quod Augures dicerent, inspexisset: veniam prorsus poëtis daret, similitudine ac translatione verborum non significatione vtentibus. Nam quoniam non ipsæ tantum aues, quæ prosperius præuolant, sed etiam loci, quos capiunt, quòd idonei felices'que sunt, præpetes appellantur: iccirco Dædali pēnas Præpetes dixit, quoniam ex locis in quibus periculū metuebat, in loca tutiora peruenerat. Locos porrò præpetes & Augures appellant: Et Ennius in annalium primo dixit:

Præpetibus hilares sese, pulchris'que locis dant.

Auibus autem Præpetibus contrarias, aueis Inferas appellari Nigidius Figulus in lib. primo augurij priuati ita dicit: Discrepat dextra sinistræ: præpetibus inferæ. Ex quo est coniectare, Præpetes appellatas, quæ altius sublimius'que volitent: cum differre à Præpetibus Nigidius Inferas dixerit. Adolescens ego Romæ, tum cum etiam ad Grammaticos itarem, audiui Apollinarem Sulpitium, quem in primis sectabar, cum de iure * augurio quæreretur, & mentio Præpetum auium facta esset, L. Claro Præfecto vrbis dicere, Præpetes sibi videri esse alites, quas Homerus τανυπτέρυγας appellauerit, quoniam istas potissimum Augures spectarent, quæ ingentibus alis patulæ, atque porrectæ præuolarent. Atque ibi hos Homeri versus dixit: * augurū

Τύνη δ' οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
Πείθεσθαι, τῶν οὔτι μεταστρέπομαι, οὐδ' ἀλεγίζω.

De Acca Larentia, & Caia Tarratia: deque origine sacerdotij fratrum Arualium. Cap. VII.

Macro. lib. pri. cap. 5.

ACcæ Larentiæ, & Caiæ Tarratiæ, siue illa Suffetia est, nomina in antiquis annalibus celebria sunt. Earum alteræ post mortem, Tarratiæ autem viuæ amplissimi honores à Popu. Roma. habiti. Et Tarratiam quidem virginem Vestæ fuisse, lex Horatia testis est, quæ super ea ad populum lata: qua lege ei plurimi honores fiunt: inter quos, ius quoque testimonij dicendi tribuitur: testabilis'que vna oĩum fœminarũ vt sit, datur. Id verbum est ipsius legis Horatiæ. Contrarium est in XII. tabulis scriptum: Improbus intestabilis'que esto. Præterea si quadraginta annos nata sacerdotio abire, ac nubere voluisset, ius ei potestas'q; exaugurandi, atq; nubendi facta est: munificentiæ & beneficij gratia, quòd campum Tiberinũ, siue Martium P.R. condonasset. Sed Acca Larentia corpus in vulgus dabat: pecuniam'q; emeruerat ex eo quæstu vberem. Ea testamento, vt in Antiâtis historia scriptum est, Romulum regem, vt quidam alij tradiderunt, P.R. bonis suis hæredem fecit. Ob id meritum à Flamine Quirinali sacrificium ei publicè fit: & dies, è nómine eius, in fastos additus. Sed Sabinus Massurius, in primo memorabiliũ, secutus quosdam historiæ scriptores, Accam Larentiam Romuli nutricẽ fuisse dicit: Ea, inquit, mulier ex XII. filijs maribus vnum morte amisit. In illius locum Romulus Accæ Larentiæ sese filium dedit, se'que & cæteros eius filios fratres Aruales appellauit. Ex eo tẽpore collegium mansit fratrum Arualium numero XII. cuius sacerdotij insigne est, spicea corona, & albæ infulæ.

II De Alexandro, & de P. Scipione memoratu di-

gna. Cap. VIII.

APpion Græcus homo, qui πολυΐστωρ est appellatus, facili atque alacri facundia fuit. Is cũ de Alexandri regis laudibus scriberet, Victi, inquit, hostis vxorem facie inclyta mulierem, vetuit in cõspectũ suum deduci: vt eam, ne oculis suis quidem, contingeret. Lepida igitur quæstio agitari potest, vtrum videri continẽtiorem par sit, Publium'ne Africanum superiorẽ, qui Carthagine ampla ciuitate in Hispania expugnata, virginem tẽpestiuam, forma egregia, nobilis viri Hispani filiam, captam, perductam'que ad se, patri inuiolatam reddidit: an regem Alexandrum, qui Darij regis vxorem, eandem'que eiusdẽ sororẽ prælio magno captam, quam esse audiebat exuperanti forma, videri noluit, perducique ad sese prohibuit. Sed hãc vtranque declamatiũculam super Alexãdro, & Scipione celebrauerint, quibus abũde & ingenij, & otij, & verborũ est. Nos satis habebimus, quòd ex historia est id dicere, Scipionẽ istũ verò'ne an falsò, incertũ: fama tamẽ, cum esset adolescẽs, haud sincera fuisse: & propemodum constitisse hosce versus à Cn. Næuio poëta, in eum scriptos esse:

Etiam qui res magnas manu sæpe gessit gloriose,
Cuius facta viua nunc vigent, qui apud gentes solus
Præstat: eũ suus pr, cũ pallio vno, ab amica abduxit.

His ego versibus credo adductum Valerium Antiatẽ, aduersus cæteros oẽs scriptores, de Scipionis moribus sensisse, & eam puellam captiuã nõ redditam patri scripsisse (contra quàm nos supra diximus) sed retentam à Scipione, atque in delitijs, amoribus'que ab eo vsurpatam.

Locus exemptus ex Annalibus L. Pisonis, historiæ, & orationis lepidissimæ. Cap. IX.

QVòd res videbatur memoratu digna, quam fecisse Cn. Flauiũ Annij filiũ Aedilẽ Curulẽ, L. Piso in III. annali scripsit: eáq; res perq̃pure & venuste narrata à Pisone, locum istum totũ huc, ex Pisonis annali, transposuimus: Cn. inquit, Flauius patre Libertino natus, scriptum faciebat: Is'que in eo tẽpore Aedili curuli apparebat, quo tempore Aediles subrogantur. Eum'que primæ Tribus Aedilem curulem renuntiauerunt. At Aedilis, qui comitia habebat, negat accipere: neque sibi placere, qui scriptum faceret, eum Aedilem fieri. Cn. Flauius Annij filius dicitur tabulas posuisse, scriptu sese abdicasse. Is'que Aedilis curulis factus est. Idem Cn. Flauius Annij filius dicitur ad Collegam venisse, visere ægrotum. Et in conclaue postquam introiuit, adolescentes ibi complures nobiles sedebant: Ii cõtemnentes eum, assurgere ei nemo voluit. Cn. Flauius Annij filius Aedilis id arrisit. Sellam curulẽ iussit sibi afferri. Eam in limine apposuit, ne quis illorũ exire posset: vtique ij omnes inuiti viderent, sese in sella curuli sedentem.

Historia super Euclide Socratico, cuius exemplo Taurus philosophus adhortari adolescentes suos solitus est, ad philosophiam gnauiter sectandam. Cap. X.

PHilosophus Taurus, vir memoria nostra in disciplina Platonica celebratus, cum alijs bonis multis salubribus'que exemplis, hortabatur ad philosophiam capessendam, tum vel maxime ista re animos iuuenum

expergebat, Euclidem quam dicebat Socraticum factitauisse. Decreto, inquit, suo Athenienses cauerãt, vt qui Megaris ciuis esset, si intulisse Athenas pedem prehensus esset, vt ea res ei homini capitalis esset: Tanto Athenienses, inquit, odio flagrabant finitimorum hominũ Megarensium. Tum Euclides, qui indidem Megaris erat, quique etiam ante id decretum & esse Athenis, & audire Socratem consueuerat, postquam id decretum sanxerunt, sub noctem, prius quàm aduesperasceret, tunica longa muliebri indutus, & pallio versicolore amictus, & caput & ora uelatus, è domo sua Megaris Athenas ad Socratem cõmeabat: vt vel noctis aliquo tempore consiliorum sermonumque eius fieret particeps. Rursusque sub lucem millia passuum paulo amplius viginti, eadem veste illa tectus redibat. At nunc, inquit, videre est philosophos vltro currere, vt doceant, ad fores iuuenum diuitum: eosque ibi sedere, atq; opperiri prope ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne vinũ edormiant.

Ardor Euclidis ad audiẽdũ Socrate.

Verba ex oratione Q. Metelli Numidici, *quæ libuit meminisse, ad officium grauitatis, dignitatisque vitæ decentia.* Cap. XI.

CVm inquinatissimis hominibus non esse conuicio decertandum, neque in maledictis aduersus impudentes & improbos velitandum (quia tantisper similis & compar eorum fias, dum paria & consimilia dicas, atque audias) nõ minus ex oratione Q. Metelli Numidici, sapientis viri, cognosci potest: quàm ex libris, et disciplinis sophorum. Verba hæc sunt Metelli aduer-

sus Cn.Manlium Tribunum plebis, a quo apud populum in concione lacessitus, iactatus'q; fuerat, dictis petulantibus: Nunc quod ad illum attinet Quirites, qm̃ se ampliorẽ putat esse, si se mihi inimicum dictauerit, quẽ ego mihi neq; amicũ recipio, neq; inimicũ respicio: In eũ ego non sum plura dicturus. nam eum indignissimũ arbitror, cui a viris bonis bene dicatur: tum ne idoneũ quidem, cui a probis male dicatur. Nam si in eo tempore huiuscemodi homunculum nomines, in quo punire non possis, maiore honore, quàm contumelia afficias.

Quòd neq; Testamentum, sicuti Seruius Sulpitius existimauit, neque Sacellum, sicut Trebatius, duplicia verba sunt: sed a Testatione productum alterum, alterum a Sacro diminutum. Cap. XII.

SEruius Sulpitius iureconsultus, vir ætatis suæ doctissimus, in libro de testamentis secundo, qua ratione adductus, Testamentum verbum esse duplex scripserit, non reperio. Nam compositum esse dixit, a mentis contestatione. Quid igitur Calceamentum? quid Paludamentum? quid Pauimentum? quid Vestimentum? quid alia mille, per huiuscemodi formam producta? Etiam'ne ista omnia composita dicemus? Obrepsisse autem videtur Seruio, vel si quis alius est, qui id prior dixit, falsa quidem, sed non abhorrens, neq; inconcinna, quasi mentis quædam in hoc vocabulo significatio: sicut hercle C. quoque Trebatio eadem concinnitas obrepsit. Nam in libro de religionibus secundo: Sacellum est, inquit, locus paruus deo sacratus, cum ara. Deinde addit verba hæc: Sacellum ex duobus verbis arbitror cõ

positum, Sacri & Cellæ; quasi sacra cella. Hoc quidem *scripsit* Trebatius. *Sed quis ignorat Sacellum & simplex verbum esse, & non ex Sacro & Cella compositum, sed ex Sacro diminutum?*

De quæstiunculis apud Taurum philosophum in conuiuio agitatis, quæ sympósiacæ vocantur.

Caput XIII.

FActitatum, *obseruatum'que hoc* Athenis *est, ab ijs, qui erant philósopho Tauro iunctiores: cum domum suam nos vocaret, ne omnino (vt dicitur) immunes, & asymboli veniremus, coniectabamus ad cœnulã, non cupedias ciborum, sed argutias quæstionum.* Vnusquisque *igitur nostrum commentus, paratus'que ibat, quod quæreret.* Erat'que *initium loquendi, edundi finis.* Quærebantur *autem nec grauia, nec verenda, sed* ἐνθυμήματα *quædam lepida, & minuta, & florentem vino animum lacessentia: quale hoc ferme est subtilitatis ludicræ, quod dicam:* Quæsitum *est, quando moriens moreretur: an cum iam in morte esset, an tum etiã cum in vita foret:* Et, *quando surgens surgeret: an cum iã staret, an tum etiam cum sederet:* Et, *qui artem disceret, quãdo artifex fieret: an cum iam esset, an tum cum etiam non esset.* Vtrum *enim horum dicas, absurde atque ridicule dixeris: multóque absurdius videbitur, si aut vtrunque esse dicas, aut neutrum.* Sed *ea oĩa cum captiones esse quidam futiles, & inanes, dicerẽt:* Nolite, *inquit* Taurus, *hæc quasi nugarũ aliquẽ ludum aspernari.* Grauissimi *philosophorũ super hac re serio quæsiuerũt.* At *alij moriendi verbum, atq; momentũ, manente adhuc*

Lepida in conuiuio q̃renda.

vita dici, atque fieri putauerunt: alij nihil in eo tempore vitæ reliquerunt: totum'que illud, quod mori dicitur, morti vendicauerunt. Item de cæteris similibus in diuersa tempora, & in contrarias sententias discesserunt. Sed Plato, inquit, noster, neque vitæ id tempus, neque morti dedit: idem'que in omni consimilium rerum disceptatione fecit. Vidit quippe vtrunque esse pugnans: neque posse ex duobus contrarijs, altero manente, alterum constitui: quæstionem'que fieri per diuersorum inter se finium, mortis & vitæ cohærentiam. Et iccirco peperit ipse, expressit'que aliud quoddam nouum in confinio tempus, quod verbis proprijs, atque integris τὴν ἐξαίφνης φύσιν appellauit. Id'que ipsum ita, vti dico, inquit, in libro, cui παρμενίδης titulus est, scriptum ab eo reperietis: τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιοῦτόν τι ἔοικε σημαίνειν, ὡς ἐξ ἐκείνου μεταβάλλον εἰς ἑκάτερον. Talia apud Taurum symbola, & alia quæ erant secundarum mensarum, vt ipse dicere solitus erat, ζητήματα.

Puniendis peccatis treis esse rationes à philosophis attributas: & quamobrem Plato duarum tantum ex eis meminerit. Cap. XIIII.

Pœnæ ratio triplex

PVniendis peccatis, treis esse debere causas, existimatum est. Vna est, quæ νουθεσία, vel κόλασις, vel παραίνεσις dicitur: cum pœna adhibetur castigandi, atque emendandi gratia: vt is, qui fortuito deliquit, attentior fiat, correctior'que. Altera est, quam ij, qui vocabula ista curiosius diuiserunt, τιμωρίαν appellant. ea causa animaduertendi est, cum dignitas, autoritas'que eius, in quem est peccatum, tuenda est: ne prætermissa.

animaduersio cōtemptum eius pariat, & honorem * leuet. *eleuet Iccircòque id ei vocabulum, à conseruatione honoris, factum putant. Tertia ratio vindictæ est, quæ παράδειγμα à Græcis nominatur: cum punitio, propter exemplum est, necessaria: vt cæteri à similibus peccatis, quæ prohiberi publicitus interest, metu cognitæ pœnæ, deterreantur. Iccirco veteres quoque nostri, exēpla, pro maximis, grauissimis'que pœnis dicebant. Quādo igitur aut spes magna est, vt is qui peccauit, citra pœnam ipse sese ultro corrigat: aut spes contra nulla est, emendari eum posse, & corrigi: aut iacturam dignitatis, in quam peccatum est, metui non necessum est: aut non id peccatum est, cuius exemplo necessario metu sanciendum sit: tum quicquid ita delictum est, non sanè dignum esse imponendæ pœnæ studium visum est. Has treis vlciscendi rationes, & philosophi alij plurifariam, & noster Taurus in primo cōmentariorum, quos in Gorgiam Platonis composuit, scriptas reliquit. Plato autem ipse verbis apertis duas solas esse puniendi causas dicit: Vnam, quam primo in loco propter corrigendum: alteram, quam in tertio propter exempli metum posuimus. Verba sunt hæc Platonis in Gorgia: προσήκει δὲ παντὶ, τῷ μὲν τιμωρουμένῳ ὑπ' ἄλλου ὀρθῶς τιμωρουμένου βελτίων γίνεσθαι, καὶ ὀνήσασθαι. ἢ παράδειγμα ἄλλοις γίνεσθαι ἵνα ἄλλοι οἱ ὁρῶντες πάσχοντα φοβούμενοι βελτίους γίνωνται. In hisce verbis facile intelligas τιμωρίαν Platonem dixisse, non vt supra scripsi quosdam dicere: sed ita, vt promiscue dici solet, pro omni punitione. An'ne autem quasi omnino

paruam, & contemptu dignam præterierit pœnæ sumendæ causam, propter tuendam læsi hominis autoritatem: an magis, quasi ei, quam dicebat, rei non necessariam, prætermiserit (cum de pœnis, non in vita, neq; inter homines: sed post vitæ tempus capiendis scriberet) ego in medium relinquo.

De verbo *Quiesco, an e, litera corripi, an produci debeat.* Cap. XV.

A*Micus noster homo multi studij, atque in bonarum disciplinarum opere frequens, verbum Quiescit, vsitate e, litera correpta dixit.* Alter item amicus homo, in doctrinis quasi in præstigijs mirificus communium'que uocum respuens nimis, & fastidiens: barbare eum dixisse opinatus est: quoniam producere debuisset, non corripere. Nā Quiscit, ita oportere dici prædicauit, vt Calescit, Nitescit, Stupescit, atque alia huiuscemodi multa. Id etiam addebat, quòd quies e, producto, non breui diceretur. Noster autem, qua est omnium rerum verecunda mediocritate, ne si Helij quidem Cincij, & Satyri dicendum ita censuissent, obsecuturum sese fuisse ait, contra perpetuam Latinæ linguæ cōsuetudinem. Neque se tam insignite locuturum, absona, aut inaudita vt diceret. Literas autem super hac re fecit inter exercitia quædam ludicra, & quiesco non esse his simile, quæ supra posui, nec à quiete dictum; sed ab eo Quietem: Græcæ'que vocis ἔσχον καὶ ἔσκον, Ionice à verbo ἔχω ἴσχω, & modum & originē verbum illud habere, demonstrauit. Rationibus'que haud sanè frigidis docuit, quiesco e, litera longa dici non con-

Quiesco habet e, correptam.

*uenire: vt diceret eiusmodi quispiam, qui tumultuarijs, & modicis linguæ exercitationibus ad famam se facundiæ*permiserat, neque orationis* Latinæ *modos vsurpationes ue vllas didicerat.* * *præmiserat*

Notum verbum Deprecor *à poeta* Catullo,*inusitate quidem, sed apte positũ & proprie: déq; ratione eius verbi exemplis' q; veterũ scriptorum.* Cap. XVI.

C*Vm i* Lycio *forte vespera ambularemus, vir quidam ludo ibi nobis, & voluptati fuit. Nã cum esset verbũ* Deprecor *doctiuscule positũ in* Catulli *carmine, quia id ignorabat, frigidissimos versus esse dicebat, oĩum quidem meo iudicio venustissimos: quos subscripsi:*

Lesbia mi dicit semper male, nec tacet vnquam
De me: dispeream, me nisi Lesbia amat.
Cui ego quasi eadem totidem mox deprecor illi
Assidue: verum dispeream, nisi amo.

Deprecor *hoc in loco vir bonus ita dictum esse putat, vt plerunq; à vulgo dicitur: quod significat, valde precor, & oro, & supplico. In quo,* De, *præpositio ad augẽdũ, & cumulandum valet. Quod si ita esset, frigidi sanè versus forent. Nunc enim contra omnino est. Nam* De, *præpositio, quoniam est anceps, in vno eodem' q; verbo diuersitatem significationis capit. Sic enim deprecor à* Catullo *dictum est, quasi detestor, vel execror, vel depello, vel abominor. Contra autem valet, cum* Cicero *pro* P. *Sylla ita dicit: Quàm multorum hic vitam à Sylla deprecatus est. Item in dissuasione legis agrariæ. Si quid deliquero, nullæ sunt imagines, quæ me à vobis deprecentur. Sed neq; solus* Gatullus *ita isto verbo vsus est.*

Pleni adeo ſunt libri veterum ſimilis in hoc verbo ſignificationis, ex quibus vnum & alterum quæ ſuppetierant, appoſui. Q. Ennius in Erechtheo non longe ſecus dixit quàm Catullus:

Quibus nunc, inquit, ærumna mea libertatem paro?
Quibus ſeruitutem mea miſeria deprecor?

Significat abigo, & amolior, vel prece adhibita, vel quo alio modo. Item Ennius in Creſphonte:

Ego cum meæ vitæ parcam, letum inimico deprecor.

Cicero in lib. 5. de Repub. ita ſcripſit: Quod quidem eo fuit maius, quia cum in cauſa pari collegæ eſſent, nō modo inuidia pari non erant, ſed etiam Claudij inuidiā Gracchi charitas deprecabatur. Hic quoque item non eſt valde precabatur, ſed quaſi propulſabat, & defenſabat inuidiam: quod Græci propinqua ſignificatione παραιτοῦμαι dicunt. Item pro A. Licinio ſimiliter Cicero verbo iſto vtitur: Quid, inquit, huic homini facias? Non'ne concedas interdum, vt excuſatione ſummæ ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecetur? Item in Verrem actionis ſecundæ proœmio: Nunc vero quid faciat Hortenſius? auaritiæ'ne crimina frugalitatis laude deprecetur? an hominem flagitioſiſſimum, libidinoſiſſimum, nequiſſimum'que defendat? Sic igitur Catullus eadem ſe facere dicit, quærens veniam, quòd & male diceret ei palàm, reſpueret'que & recuſaret, deteſtaretur'que aſſidue, & tamen eam penitus deperiret.

Quis omnium primus libros publice præbuerit legendos: quantus'que numerus fuerit Athenis, ante clades Perſicas, in bibliothecis publicorum. Cap. XVII.

LIbros Athenis disciplinarum liberalium publice ad legendum præbendos primus posuisse dicitur Pisistratus tyrannus. Deinde studiosius, accuratiusque ipsi Athenienses auxerunt. Sed omnem illam postea librorũ copiam Xerxes Athenarum potitus, vrbe ipsa præter arcem incensa abstulit, asportauitque in Persas. Hos porrò libros vniuersos multis post tempestatibus Seleucus rex, qui Nicanor appellatus est, referẽdos Athenas curauit. Ingens postea numerus librorum in Aegypto à Ptolemæis regibus, vel conquisitus, vel confectus est: ad millia ferme voluminum septingenta. Sed ea omnia bello priore Alexandrino, dum diripitur ea ciuitas, non sponte, neque opera consulta, sed à militibus forte auxiliarijs incensa sunt.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM.

LIBER VII.

Admiranda quædam ex annalibus sumpta de P. Scipione Africano superiore. CAP. I.

VOD de Olympiade, Philippi regis vxore, Alexãdri matre, in historia Græca scriptum est: idem de P. Scipionis quoque matre, qui prior Africanus appellatus est, memoriæ datũ est. Nam & C. Oppius, & Iulius Iginus, aliique qui de vita

*& rebus Africani scripserunt, matrem eius diu sterilē existimatam tradunt: Publium quoque Scipionem, cùm quo nupta erat, liberos desperauisse. Postea in cubiculo atque in lecto mulieris, cum absente marito cubans sola obdormisset, visum repente iuxta eam cubare ingētem anguem: eum'que, ijs qui viderant territis & clamantibus, elapsum inueniri non quisse: id ipsum P. Scipionem ad Aruspices retulisse: Eos sacrificio facto respondisse, fore vt liberi gignerentur. Neq; multis diebus, postea quā ille anguis in lecto visus est, mulierem concepisse: concepti fœtus signa, atque sensum pati: exinde mense decimo peperisse: natum'que esse hunc P. Scipionem Africanum, qui Annibalem, & Carthaginenses in Africa bello Punico secundo vicit. Sed & eum impendio magis ex rebus gestis, quàm ex illo ostento, virum esse virtutis diuinæ creditum est. Id etiā dicere haud piget, quod ijdē illi, quos supra nominaui, literis mandauerint, Scipionē hunc Africanum solitauisse noctis extremo, priusquam dilucularet, in capitolium ventitare, ac iubere aperiri cellam Iouis, atque ibi solum diu demorari, quasi consultātem de Republica cum Ioue: Aedituos'que eius templi sæpe esse demiratos, quòd solum id temporis in Capitolium ingredientem canes semper in alios sæuientes, neq; latrarent eum, neque incurrerent. Has vulgi de Scipione opiniones confirmare, atque approbare videbantur dicta, factáque eius pleraque admiranda. ex quibus est vnum huiuscemodi: *Assidebat, oppugnabat'q; oppidum in Hispania, situ mœnibus'que ac defensoribus validum, & munitum, re etiam cibaria copiosum: nulláq;*

*Obsidebat fortassis

eius potiundi spes erat. Et quodam die ius in castris sedens dicebat, atque ex eo loco id oppidum procul videbatur. Tum è militibus, qui in iure apud eum stabãt, interrogauit quispiam ex more, in quẽ diem, locum'que vadimonium promitti iuberet. Et Scipio manum ad ipsam oppidi, quod obsidebatur, arcem protendens: Perendie, inquit, sese sistant illo in loco: atque ita factum. Die tertio, in quem vadari iusserat, oppidum captũ est. Eodem die in arce eius oppidi ius dixit.

De Cesellij Vindicis pudendo errore, quem offendimus in libris eius, quos inscripsit Lectionum antiquarũ. Cap. II.

TVrpe erratum offendimus in illis celebratissimis commentarijs Lectionum antiqnarum Cesellij Vindicis hominis hercle pleraq; haud indiligentis: quod erratum multos fugit, quãquam multa in Cesellio reprehendendo etiam per calumnias rimarentur. Scripsit autem Cesellius, Q. Ennium in XIII. lib. Annalium Cor dixisse, masculino genere. Verba Cesellij subiecta sunt: Masculino genere Cor, vt multa alia, enuntiauit Ennius. Nam in XIII. Annalium, Quem Cor dixit. Ascripsit deinde versus Ennij duos:

Annibal audaci dum pectore dehortatur,
Ne bellum faciam, quem credidit esse meum cor?

Antiochus est, qui hoc dixit, Asiæ rex. Is admiratur, & permouetur, quòd Annibal Carthaginensis bellum se facere Po. Ro. volentem dehortetur. Hos autem versus Cesellius sic accipit, tanquam si Antiochus sic dicat: Annibal me, ne bellum geram dehortatur: Quod cũ facit,

æquale cor putat habere me ei: quàm stultum esse me credit, cum id mihi persuadere vult. Hoc Cesellius quidem, *sed aliud longe* Ennius. *Nam tres uersus sunt, non duo, ad hanc* Ennij *sententiam pertinentes, ex quibus tertium versum* Cesellius *non respexit*:

Annibal audaci dum pectore dehortatur,
Ne bellum faciam, quem credidit esse meum cor
Suasorem summum, & studiosum robore belli.

Horũ versuum sensus atq; ordo sic, opinor, est: Annibal *ille audentissimus, atq; fortissimus: quem ego credidi, hoc enim est, quem credidit esse meum cor: perinde atq; diceret: quẽ ego stultus homo credidi fore summũ suasorem ad bellandum, is me dehortatur, dissuadetq;, ne bellum faciam.* Cesellius *autem forte* ἐκ θυμότερον ἐκφῇ *ista verborum captus, quem* Cor *dictum putauit, & quem accentu acuto legit, quasi ad* Cor *referatur, non ad* Annibalem. *Sed non fugit me, si aliquis sit tam inconditus, sic posse defendi* Cor Cesellij *masculinum: vt videatur tertius versus separatim atq; diuisim legendus: perinde quasi præcisis, interruptisq; verbis exclamet* Antiochus, *suasorem summum. Sed non dignum est eis, qui hoc dixerint, responderi.*

Quid Tullius Tiro Ciceronis *libertus reprehenderit in* M. Catonis *oratione, quam pro* Rhodiensibus *in* Senatu *dixit: & quid ad ea, quæ reprehenderat, responderimus.* Cap. III.

CIuitas Rhodiensis *& insulæ opportunitate, & operum nobilitate, & nauigandi solertia, naualibusque victorijs celebrata est.* Ea Rhodiensis *ciuitas*

cum amica, atque socia populi Ro. foret, Persa tamen Philippi filio Macedonum rege, cum quo bellum P. R. fuit, amico usa est. Connixique sunt Rhodienses legationibus Romam saepe missis, id bellum inter eos componere. Sed ubi ista pacificatio perpetrari nequiuit, verba à plerisque Rhodiensibus in concionibus eorum ad populum facta sunt, ut si pax non fieret, Rhodienses regem aduersus populum Romanum adiutarent. Sed nullum super ea re publicum decretum factum est. At ubi Perses victus, captus'que est, Rhodienses pertimuere, ob ea, quae compluries in coetibus populi acta, dictáque erant: legatos'que Romam miserunt, qui temeritatem quorundam popularium suorum deprecarentur, & fidem, consilium'que publicum expurgarent. Legati postquam Romam venerunt, & in senatum intromissi sunt, verbis'que suppliciter pro sua causa factis, de curia excesserunt. Sẽtentiae rogari coeptae. Cum'que partim senatorum de Rhodiensibus quererẽtur, maléque eos animatos fuisse dicerent, bellum'que illis faciendum censerent: tum M. Cato exurgit, & optimos, fidissimos'que socios (quorũ opibus diripiendis, possidendis'que, non pauci ex summatibus viris intenti, infensíque erant) defensum, cõseruatum'que pergit, orationem'que inclytam dicit, quae & seorsum fertur, inscriptáque est pro Rhodiẽsibus, & in quinto Originum libro scripta est. Tiro autem Tullius, M. Ciceronis libertus, sanè quidem fuit ingenio homo eleganti, & haud quaquam rerum, literarum'que veterum indoctus. Eóque ab ineunte aetate liberaliter instituto, adminiculatore, & quasi administratore in studijs literarum

Cicero vsus est. Sed profecto plus ausus est, quàm vt tolerari, ignoscique possit. Nanque epistolam conscripsit ad Q. Axium familiarem patroni sui confidenter, & nimis callide: in qua sibimet visus est orationem istã pro Rhodiensibus acri, subtiliq; ingenio & iudicio percensuisse. Ex ea epistola libitum forte nobis est reprehensione eius quasdam attingere: maiore scilicet venia reprehensuri Tironem, quàm tum ille reprehenderit Catonem. Culpauit autem primum hoc, quòd Cato ineruditè & ἀναγώγως, vt ipse ait, principio nimis insolenti, nimisque acri, & obiurgatorio vsus sit: cum vereri se se ostendit, ne patres gaudio atque lætitia rerum gestarum prospere, de statu mentis suæ deturbati non satis consiperent, neque ad recte intelligendum, consulendumque essent idonei. In principijs autem, inquit, patroni qui pro reis dicunt, conciliare sibi, & complacare iudices debent: sensusque eorum expectatione causæ suspensos, rigentesque, honorificis verecundisque sententijs commulcere: non iniurijs atque imperiosis comminationibus, confricare. Ipsum deinde principium apposuit, cuius verba hæc sunt: SCIO solere plerisque hominibus rebus secundis, atque prolixis, atque prosperis animum excellentem, atque superbiam, atque ferocitatem augescere atque crescere: quod nunc mihi magnæ curæ est, quòd hæc res tam secunde processerit, ne quid in consulendo aduersi eueniat, quod nostras secũdas res confricet: neue hæc lætitia nimis luxuriose eueniat. Aduersæ res se domant, & docent quid opus sit facto: secundæ res lætitia transuorsum trudere solent à recte cõ-

sulendo, atque intelligendo. quo maiore opere dico, suadeóque, uti hæc res aliquot dies proferatur, dum ex tanto gaudio, in potestatem nostram redeamus. quæ deinde Cato iuxta dicit, ea (inquit) confessionem faciunt, non defensionem neque propulsationem, translationem'ue criminis habent, sed cum pluribus alijs communicationē: quod scilicet nihil ad purgandum est. Atque etiam, inquit, insuper profitetur, Rhodienses qui accusabantur, quòd aduersus Populum Ro. regi magis cupiuerint, fuerint'que, id eos cupisse atque fuisse utilitatis suæ gratia: ne Romani, Perse quoque rege victo, ad superbiam, ferociam'que & immodicum modum insolescerunt. Eáque ipsa verba ponit, ita vt infra scriptum est: Atque ego quidem arbitror Rhodienses noluisse nos ita depugnare, vti depugnatum est: neque regem Persen vicisse, non Rhodienses id modo voluere, sed multos populos ac multas nationes idem voluisse arbitror, Atque haud scio an partim eorum fuerint, qui non nostræ contumeliæ causa id voluerunt euenire: sed enim metuere, si nemo esset homo, quem vereremur, quicquid liberet faceremus: ne sub solo imperio nostro in seruitute nostra essent, libertatis suæ causa in ea sententia fuisse arbitror, Atque Rhodienses tamen Persen publice nunquam adiuuere. Cogitate * quā to nos nostri natiui cautius facimus. Nam vnusquisque nostrum, si quis aduersus rem suam quid fieri arbitratur, summa vi contra nititur, ne aduersus eam fiat, quod illi tamen perpessi. Sed quod ad principium reprehensum attinet, scire oportuit Tironem, defensos esse Rhodienses à Catone, sed vt à Senatore, & Consulari,

* Quanto nos consternati ui cautius fac.

& Censorio viro, quod quidem optimum esse publicum existimabat, suadente: non(vt à patrono solet) causam pro reis dicente. Alia nanque principia conducunt, reos apud iudices defendenti, & clemētiam misericordiam'q; vndique indaganti: Alia cũ Senatus de republica cōsulitur, viro autoritate præstanti, sententijs quorundā iniquissimis permoto, & pro vtilitatibus publicis, ac pro salute sociorum grauiter ac libere indignanti simul ac dolenti. Quippe recte & vtiliter in disciplinis rhetorum præcipitur, iudices de capite alieno, déque causa ad sese non pertinenti cogituros: ex qua, præter officium iudicandi, nihil ad eos simul periculi vel emolumenti, redundaturum est, conciliandos esse, ac propitiandos laudabiliter ac placabiliter, et leniter existimationi salutiq; eius, qui apud eos accusatus est: At cum dignitas, & fides, & vtilitas omnium communis agitur, ob eam'que rem aut suadendum quid vt fiat, aut fieri iam cœpto differēdum est: tum qui se in eiusmodi principijs occupat, vt beneuolos, benignos'que sibi auditores paret, otiosam operam in non necessarijs verbis sumit. Iandudum enim negotia, periculáque ipsa rerum cōmunia, consilijs eos capiendis conciliant: & ipsi potius sibi exposcunt consultoris beneuolentiam. Sed quod ait, confessum Catonem noluisse Rhodienses ita depugnare, vti depugnatum est, neque Regem Persen à Po. Ro. vinci, atque id eum dixisse, non Rhodienses modo, sed multas quoque alias nationes voluisse: Sed id nihil ad purgandum, extenuandum'ue crimen valere: iam hoc primum Tiro improbe mentitur. Verba ponit Catonis, & alijs tamen eum verbis

calumniatur. Non enim Cato cõfitetur Rhodienses noluisse victoriam esse P.R. sed sese arbitrari dixit, id eos noluisse: quod erat proculdubio suæ opinionis professio, non Rhodiensium culpæ cõfessio. In qua re, vt meũ quidem iudicium est, non culpa tãtum vacat, sed dignus quoque laude, admirationéque est: & cum ingenue, & religiose dicere visus est contra Rhodienses, quod sentiebat: & parta sibi veritatis fide, ipsum illud tamẽ, quod contrarium putabatur, flexit & transtulit: vt eos idcirco vel maxime æquum esset, acceptiores, chariores'q; fieri P.R. quòd cum & vtiles essent, & vellent regi esse factum, nihil tamen adiuuandi eius gratia fecerint. Postea verba hæc ex eadem oratione ponit: Ea nunc derepente tanta nos beneficia, vltro citróque tantam amicitiam relinquimus? Quod illos dicimus voluisse facere, id nos priores facere occupabimus? Hoc, inquit, enthymema nequam, & vitiosum est. Responderi enim potuit, occupabimus certe. Nam si non occupauerimus, opprimemur, incidendum'que erit in insidias, à quibus ante nos non cauerimus. Recte, inquit, hoc vitio dat Lucilius poëta Euripidi, quòd cum Polyphontes rex propterea se interfecisse fratrem diceret, quòd ipse ante cõsilium de nece eius cepisset, Aerope fratris vxor hisce eum verbis eluserit:

Ει γὰρ σε ἔμελλεν, ὥς σὺ φῇς, κτένειν πόσις
Χρὴ καὶ σὲ μέλλειν, ὡς χρόνος παρῆλθεν.

At hoc enim, inquit, plane stultitiæ plenum est, eo consilio, atque ea fini facere nolle aliquid, vti nunquam id facias, quod velis. Sed videlicet Tiro animum non aduer

tit,non esse in omnibus rebus cauendis eandem causam, neque humanæ vitæ negotia, & actiones, & officia vel occupandi,vel differendi,vel etiam vlciscendi,vel cauendi, similia esse pugnæ gladiatoriæ. Nam gladiatori cōposito *ad pugnandum,pugnæ hæc proposita sors est:aut occidere, si occupauerit: aut occumbere, si cessauerit.* Hominum *autem vita non tam iniquis,neque tam indomitis necessitatibus circunscripta est,vt iccirco prior iniuriam facere debeas,quam nisi feceris, pati possis. quod tantum aberat à* P.R.*mansuetudine occupare,vt sæpe iam in sese factas iniurias vlcisci neglexerit.* Post deinde *vsum esse* Catonem *dicit in eadem oratione argumentis parum honestis,& nimis audacibus,ac non viri eius, qualis fuit: sed vafris,ac fallaciosis,& quasi* Græcorũ *sophistarum solertijs.* Nam *cũ obijceretur,inquit,* Rhodiensibus,*quòd bellum* Po.Rom. *facere voluissent: negauit*penè. Sed ignosci poposcit,quia id non fecissent, etsi maxime voluissent: induxisséque eum dicit, quam dialectici* ἐπαγωγὴν *appellant,rem admodum insidiosam,& sophisticam, neque ad veritates magis,quàm ad captiones repertam: cum conatus sit exemplis decipientibus colligere, confirmaréque,neminem,qui male facere voluit, plecti æquum esse, nisi quod factum voluit, etiam fecerit.* Verba *autem ex ea oratione* M.Catonis *hæc sunt: qui acerrime aduersus eos dicit, ita dicit, hostes voluisse fieri. Et quis est tandem nostrorum, qui quod ad sese attineat,æquum censeat quenquam pœnas dare ob eam rem,quòd arguatur male facere voluisse? Nemo opinor. Nam ego, quod ad me attinet, nolim.*

*plenè

Deinde paulo infra dicit: Quid nunc, & quæ tandem lex est tam acerba, quæ dicat: Si quis illud facere voluerit, mille *nummis dimidium familiæ multa esto: Si quis plus quingenta iugera habere voluerit, tanta pœna esto: Si quis maiorem pecudum numerum habere voluerit, tantum damni esto. Atqui nos omnia plura habere volumus, & id nobis impune est. Postea ita dicit: Sed si honorem non æquum est habere, ob eã rem, quòd bene facere voluisse quis dicit, neque fecit tantũ, Rhodiensibus tale erit, non quòd male fecerunt, sed quia voluisse dicuntur. His argumentis Tiro Tullius M. Catonem contendere, & conficere dicit, Rhodiensibus quoque impune esse debere, quod hostes quidem Popu. Rom. esse voluissent, & qui maxime non fuissent. Dissimulari autem non posse ait, quin paria, & consimilia non sint, plus quingenta iugera habre velle, quod plebiscito colonis prohibitum fuit, & bellum iniustum, atque impium Popu. Roma. facere velle: Neque item inficiari posse, quin alia causa in præmio sit, alia in pœnis. Nã beneficia, inquit, promissa opperiri oportet, neq; ante remunerari, quàm facta sint: iniurias autem imminentes præcauisse, iustum est magis, quàm expectauisse. Summa enim professio stultitiæ, inquit, est, non ire obuiam sceleribus cogitatis, sed manere oppeririq;, vt cum admissa, & perpetrata fuerint, tum denique, vbi quæ facta sunt, infecta fieri non possunt, puniantur. Hæc Tiro in Catonem, non minus frigide sanè, quàm inaniter. Sed enim Cato nõ nudam, nec solitariã, nec improtectã hanc ἐπαγωγὴν facit: Sed multis eam

* nummi:

modis præfulcit, multis'que alijs argumentis conuelat. Et quia non Rhodiensibus magis, quàm Reipub. consulebat, nihil sibi dictu factúque in ea re turpe duxit, quin omnium sentẽtiarum via, seruatum ire socios niteretur. Ac primum ea non incallide conquisiuit, quæ non iure naturæ, aut iure gentium fieri prohibentur, sed iure legum, rei alicuius medendæ, aut temporis causa iussarum: sicut est de numero pecoris, & de dominio agri præfinito, aut eiusmodi aliquo: in quibus rebus quod probibitum fieri per leges quidem non licet: velle id tamen facere, si liceat, inhonestum non est. Atque eas res contulit seorsum, miscuit'que cum eo, quod neque facere, neque velle per sese honestum est: tum deinde ne disparilitas collationis euidens fieret, pluribus id propugnaculis defensat. Neque tenues istas, & enucleatas voluntatum in rebus illicitis reprehensiones, qualia in philosophorum otio disputantur, magni facit: sed id solum ex summa ope nititur, vt causa Rhodiensium, quorum amicitiam retineri ex Repub. fuit, aut æqua iudicaretur, aut quidem certe ignoscenda: atque interim, neque fecisse Rhodienses bellum, neque facere voluisse dicit. Interim autem facta sola censenda dicit, atque in iudicium vocãda: sed voluntates nudas inanes'que, neque legibus, neq; pœnis fieri obnoxias. Interdum autem quasi deliquisse eos concedat, ignosci postulat: & ignoscentias vtiles esse rebus humanis docet: ac nisi ignoscant, motus in republica rerum nouarum monet: sed enim contra si ignoscatur, conseruatum iri ostendit P. R. magnitudinem. Superbiæ quoque crimen, quod tunc præter cætera in Se-

natu Rhodiensibus obiectum erat, mirifica & prope diuina respõsionis figura elusit, & eluit. Verba adeo ipsa ponemus Catonis, quoniam Tiro ea prætermisit: Rhodienses superbos esse aiunt, id obiectantes, quod mihi è liberis meis minime dici velim. Sint sanè superbi, quid id ad nos attinet? Id'ne irascimini, si quis superbior est, quàm nos? Nihil prorsus hac compellatione dici potest neque grauius, neque munitius, aduersus homines superbissimos facta, qui superbiam in sese amarent, in alijs reprehenderent. Præterea animaduertere est in tota ista Catonis oratione, omnia disciplinarum rhetoricarum arma, atque subsidia mota esse: sed non perinde, vt in decursibus ludicris, aut simulacris præliorum voluptarijs fieri videmus. Non inquam distincte nimis, ac compte, atque modulate res acta est: sed quasi in ancipiti certamine cum sparsa acies est, multis' que locis Marte vario pugnatur: sic in ista tum causa Cato, cum superbia illa Rhodiensium famosissima, multorum odio atque inuidia flagraret, omnibus promiscue tuendi atque propugnandi modis vsus est: & nunc vt optime meritos commendat, nunc tanquam si innocentes, purgat, & ne bona, diuitiæ' q; eorum expetantur, obiurgat: nunc etiam quasi sit erratum, deprecatur: nunc vt necessarios reipub. ostẽtat: nunc clementiæ, nunc mansuetudinis maiorum, nunc vtilitatis publicæ cõmonefacit: eáque omnia distinctius, numerosius' que, ac comptius fortasse dici potuerint: fortius, atque viuidius potuisse dici non videntur. Iniquè igitur Tiro Tullius, qui ex omnibus facultatibus tam opulentæ orationis aptis inter sese, & cohærẽtibus par-

uum quippiam, nudum'que sumpsit, quod obtrectaret: tam quam non dignum M. Catone fuerit, quòd delictorum non perpetratorum voluntates non censuerit puniendas. Cómodius autem erectius'que de his meis verbis, quibus Tul. Tironi respondi, modo æstimabit iudicium'que faciet; qui & orationem ipsam Catonis totam acceperit in manus, & epistolam Tironis ad Axium scriptam requirere, & legere curauerit. Ita enim nos sincerius, exploratius'que vel corrigere poterit, vel probare.

Cuiusmodi seruos, & quam ob causam Cælius Sabinus iuris ciuilis autor pileatos venundari solitos scripserit: & quæ mancipia sub corona more maiorum venierint: atque idipsum, Sub corona venire, quid sit.

Cap. IIII.

Pileatos seruos venũ solitos ire, quorũ nomine venditor nihil præstaret, Cælius Sabinus iurisperitus scriptũ reliquit. Cuius rei causam esse ait, quòd eiusmodi conditionis mancipia insignia esse in vendundo deberent: vt emptores errare, & capi non possent: neque lex vendundi opperienda esset, sed oculis iam perciperent, quodnam esset mancipiorum genus: sicuti, inquit, antiquitus mãcipia iure belli capta coronis induta veniebãt, iccirco dicebantur Sub coronis venire. Nanque vt ea corona signum erat captiuorum venalium, ita pileus impositus demonstrabat eiusmodi seruos venundari, quorum nomine emptori venditor nihil præstaret. Est autẽ alia rationis huius opinio, cur dici solitum sit, captiuos sub corona venundari: quòd milites custodiæ causa, captiuorum venalium greges circunstarent: eaque circunstatio

militum Corona appellata sit. Sed id magis verũ esse, quod supra dixi, Cato quoq; in libro, quem cõposuit de re militari, docet. Verba sunt hæc Catonis: Vt populus sua opera potius ob rem bene gestam coronatus supplicatum eat, quàm re male gesta coronatus veneat.

Historia de Polo Histrione memoratu digna.

Cap. V.

Histrio in terra Græcia fuit fama celebri, qui gestu, & vocis claritudine, & venustate cæteris antestabat: nomen fuisse aiunt Polum: Tragœdias poëtarum nobilium scite atque asseuerate actitauit. Is Polus vnice amatum filium morte amisit: eum, luctum quoniam satis visus est eluxisse, rediit ad quæstum artis. In eo tempore Athenis Electram Sophoclis acturus, gestare vrnam, quasi cum Orestis ossibus, debebat. Ita compositum fabulæ argumentum est, vt veluti fratris reliquias ferens, Electra comploret, commiserentur que interitum eius, qui per vim extinctus existimatur. Igitur Polus lugubri habitu Electræ indutus, ossa atque vrnam è sepulchro tulit filii: & quasi * Orestis amplexus oppleuit omnia, non simulacris, neq; imitamentis, sed luctu atque lamentis veris, & spirantibus. Itaq; cum agi fabula videretur, dolor actitatus est.

*ĩ Orestis amplexu

Quid de quorundam sensuum naturali defectione Aristoteles scripserit. Cap. VI.

Ex quinque sensibus, quos animantibus natura tribuit, visu, auditu, gustu, tactu, odoratu, quos Græci αἰσθήσεις, ὄψιν, ἀκοὴν, γεῦσιν, ἁφὴν, ὄσφρησιν appellant: quædam animalium alia alio carent: &

aut cæca natura gignũtur, aut inodora, inaurita'ue. Nul*lum autem gigni animal* Aristoteles *dicit, quod aut gustus sensu careat, aut tactus*. Verba ex libro eius, quem περὶ μνήμης composuit, hæc sunt: τὴν δὲ ἀφὴν, καὶ τὴν γεῦσιν πάντα ἔχει, πλὴν εἴ τι τῶν ἀτελῆ ζώων.

An, Affatim, *quasi* Admodum *prima acuta pronuntiandum sit: & quædam itidem non incuriose tractata, super aliarum vocum accentibus.* Cap. VII.

ANnianus *poëta præter ingenij amœnitates, literarum quoque veterum, & rationum in literis oppido quàm peritus fuit: & sermocinabatur mira quadam, & scita suauitate.* Is Affatim, *vt,* Admodum, *prima acuta, non media pronuntiabat, atque ita veteres locutos censebat.* Itáque *se audiente* Probum *grãmaticũ hos versus in* Plauti Cistellaria *legisse dicit:*

Potin' *es tu homo facinus facere strenuum?*
Aliorum *est affatim qui faciant.*
Sanè *ego me volo fortem perhiberi virum.*

Causam' *que esse huic accentui dicebat, quòd* Affatim *nõ essent duæ partes orationis: sed vtraque pars in vnam vocem coaluisset: sicuti in eo quoq;, quod* Exaduersum *dicimus, secundam syllabam debere acui existimabat: quoniam vna, non duæ essent orationis partes.* Atque *ita oportere apud* Terentiũ *legi dicebat in his versibus:*

In *quo hæc discebat ludo, exáduersum loco.*
Tonstrina *erat quædam.*

Addebat *etiam quòd,* Ad, *prouerbium tum ferme acueretur, cum significaret ἐπίτασιν, quam intentionem nos dicimus: sicuti* Adfabre, & Admodum, & Adprobe *dicuntur.*

dicuntur. Cætera quidem satis cõmode Annianus: sed quòd hanc particulam, Ad, semper cum intentionem significaret, acui putauit: non id perpetuum videtur. Nã & Adpótus cum dicimus, & Adprímus, & Adpríme, intensio in his verbis demonstratur, neq; tamen, Ad, particula satis cõmode accentu acuto pronuntiatur. Adprobus tamen, quod significat valde probus, non inficias eo quòd prima syllaba acui debeat. Cæcilius in comœdia, quæ inscribitur Triumphus, vocabulo isto vtitur:

Hierocles hospes est mihi, adolescens ádprobus.

Num igitur in istis vocibus, quas nos non acui diximus, ea causa est, quòd syllaba insequitur natura longior, quę non ferme patitur acui priorem, in vocabulis syllabarum plurium quàm duarum? Adprimus autem longe primũ L. Liuius in Odyssea dicit in hoc versu:

Ibi denique vir summus adprimus Patroclus.

Idem Liuius in Odyssea Pręmodũ dicit quasi Admodũ:

Parcentes, inquit, præmodũ. Quod significat supra modum, dictum'que est quasi præter modum, in quo scilicet prima syllaba acui debuit.

Res vltra fidem tradita super amatore Delphino, & puero amato. Cap. VIII.

DElphinos venerios esse, & amasios, non modò historiæ veteres, sed recentes quoq; memoriæ declarant. Nam & sub Cæsaribus, in Puteolano mari, vt Appion scriptum reliquit, & aliquot seculis ante apud Naupactum, vt Theophrastus tradidit, amatores flagrãtissimi delphinorũ qdã cogniti, cõptiq; sunt. Neq; ij amauerunt quod sunt ipsi genus, sed pueros forma liberali,

in nauiculis forte, aut in vadis litorum conspectos, miris & humanis modis arserunt. Verba subscripsi Ἀπίωνος, eruditi viri ex Aegyptiacorum libro quinto, quibus delphini amantis, & pueri non abhorrentis consuetudines, lusus, gestationes, ac aurigationes refert: eáque omnia sese ipsum, multósque alios vidisse dicit:
Καὶ αὐτὸς δ᾽ οὖν εἶδον περὶ Δικαιαρχείαν δελφῖνα ἐρῶντα παιδὸς, καὶ πρὸς παιδικὴν ἐπονομάζον φωνήν. ἀτὰρ οὖν καὶ προσνηχόμενος ὁ ἰχθὺς ἀνεδέχετο τὸν παῖδα ἐπὶ τῶν νώτων. καὶ τὰς ἀκάνθας περιστέλλων, ἵνα μὴ τὸν ποθούμενον χρῶτα ἀμύξειε, καὶ ἱππηδὸν περιβεβηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων, ἐξέχετο δ᾽ ἄρα ἡ ῥώμη, καὶ πᾶσα ἡ Ἰταλία θεασαμένη ἰχθὺν νηχόμενον ὑπ᾽ ἔρωτος.

Delphinus amore periit

Ad hæc adijcit rem non minus mirandam: Postea, inquit, idem ille puer delphino amœnus, morbo affectus obijt suum diem. At ille amans, vbi sæpe ad litus solitũ annauit, & puer, qui in primo vado aduentum eius opperiri consueuerat, nusquam fuit, desiderio tabuit, exanimatúsque est: & in litore iacens, inuentus ab ijs qui rẽ cognouerant, in sui pueri sepulchro humatus est.

Peposci, Memordi, Pepugi, Spepondi, & Occecurri, plerosque veterum dixisse: non vti postea receptum est dicere, per o, aut per u, literam in prima sylla ba positam, sed per e, atque id Græcæ rationis exẽplo dixisse: præterea notatum, quòd viri non indocti neque ignobiles, à verbo Descendo non Descendi, sed Descendidi dixerunt. Cap. IX.

POposci, Momordi, Pupugi, Cucurri probabiliter dici videntur: atque ita nunc omnes ferme doctiores huiusmodi verbis vtuntur: sed Q. Ennius in satyris Memorderit dixit per e, literam, non Momorderit: Meum, inquit, non est, at si me canis memorderit. Item Laberius in Gallis: De integro patrimonio Meo centum millia nummum memordi.
Item idem Laberius in Coloratore: Itaque leui
Pruna percoctus: simul sub dentes mulieris
Veni, bis ter memordit.
Item Publius Nigidius de animalibus libro secundo:
Vt serpẽs si memordit, gallina deligitur, & opponitur.
Item Plautus in Aulularia:
–Vt admemordi Hominem–
Sed idem Plautus in Trigeminis, non Præmordisse, neq; Præmomordisse dixit, sed Præmorsisse:
Ni fugissem, inquit, medium credo præmorsisset.
Item Accius in Conciliatrice:
Vrsum se memordisse autumat. Peposci quoq; non Poposci Valerius Antias lib. annalium XLV. scriptum reliquit: Denique Licinius Tribunus plebis perduellionem ei diem dixit, & comitiis diẽ à Q. Martio Prætore peposcit. Pepugero æque Accius in Aedilitia dicit:
Sed si pepugero, metuet.

Helium quoq; Tuberonem libro ad C. Oppium scripto Occecurrit dixisse Probus annotauit: & hæc eius verba apposuit: Si generalis species occecurrit. Idẽ Probus Valerium Atiãtem lib. historiarum XII. Spepönderat scripsisse annotauit: verbáque eius hæc apposuit:

Tib. Graccbus, qui Quæstor C. Mancino in Hispania fuerat, & cæteri, qui pacem speponderant. Ratio autẽ *istarum dictionum hæc esse videri potest: quoniã Græci in quadam specie præteriti temporis, quod* παρακείμενον *appellant, secundam verbi literam in e, plerunq; vertunt*, γράφω γέγραφα, ποιῶ, πεποίηκα, λαλῶ λελάληκα, κρατῶ κεκράτηκα, λούω λέλουκα. *Sic ergo mordeo* Memordi, *posco* Peposci, *tendo* Tetendi, *tango* Tetigi, *pungo* Pepugi, *spondeo* Spepondi, *curro* Cecurri, *tollo* Tetuli *facit*. *Sic &* M. T. & C. Cæsar, *mordeo memordi. pungo pepugi, spondeo spespondi dixerũt*. Prçterea *inueniri à verbo scindo simili ratione non sciderat, sed sciderat dictũ esse*. L. Accius *in Sotadicorum lib. primo Sciderat dicit*. Verba *eius hęc sunt:*

Non ergo aquila, ita vt hi prædicant, sciderat pectus.

Ennius quoq;, & Valerius *Antias in libro historiarum* LXXV. *verba hæc scripsit:*

Deinde funere locato, ad forum descendidit.

Laberius quoq; in Catulario ita scripsit:

Ego mirabar quomodo mãmæ mihi descendiderant.

Vt Vsuscapio *& copulate, & recto vocabuli casu dicitur: ita* Pignoriscapio *coniuncte, & eadem vocabuli forma dictum est.* Cap. X.

VT *hæc vsuscapio dicitur copulato vocabulo, a, litera in eo tractim pronuntiata, ita* Pignoriscapio *iunctæ sunt partes, & productæ dicebantur.* Verba *Catonis sunt, ex primo epistolicarũ quæstionem:* Pignoriscapio *ob æs militare, quod æs à* Tribuno *ærario miles accipere debebat, vocabulum seorsum fit: per quod*

ſatis dilucet, hanc Capionem, poſſe dici, quaſi hanc Captionem & in Vſu, & in Pignore.

Neq; Leuitatem, neque Nequitiam, ea ſignificatione eſſe, qua in vulgi ſermonibus dicuntur. Cap. XI.

LEuitatem plerunq; nunc pro inconſtantia & mutabilitate dici audio: & Nequitiam pro ſolertia aſtutiáq;: ſed veterum hominum, qui proprie atq; integre locuti ſunt, Leues dixerunt, quos vulgo nunc viles, & nullo honore dignos dicimus, & Leuitatem appellauerunt perinde quaſi lenitatem. Et nequam hominem, nihili, neque rei, neque frugis bonæ: quod genus Græci ferè ἄσωτον, ἢ ἀκόλαστον, ἢ ἀχρεῖον, ἢ ἄχρηστον, ἢ κακότροπον, ἢ μιαρὸν dicunt. Qui exempla horum verborum requirit, ne in libris nimis remotis quærat, inueniet ea in M. Tullij ſecunda Antonianarum: nam cum genus quoddam ſordidiſſimum vitæ, atq; victus M. Antonij, idem demõſtraturus eſſet: quòd in caupona deliteſceret, quòd ad veſperum perpotaret, quòd ore inuoluto iter faceret ne cognoſceretur: hæc & alia eiuſmodi cum in eum dicturus eſſet: Videte, inquit, hominis leuitatem: tanquã prorſus iſta dedecora hoc vitio in homine notarentur. At poſtea cum in eundem Antonium probra quædam alia ludibrioſa, & turpia ingeſſiſſet, ad extremum hoc addidit: O hominem nequam: nihil enim magis proprie poſſum dicere. Sed ex eo loco Marci Tullij verba compluſcula libuit ponere: At videte leuitatem hominis, cum hora diei decima ferè ad Saxa rubra veniſſet, delituit in quadam cauponula: atque ibi ſe occulẽs perpotauit ad veſperum. Inde ciſio celeriter ad vrbẽ ad-

uectus, domum venit ore inuoluto. Ianitor rogat, Quis tu? A Marco tabellarius. Confestim ad eam, cuius causa venerat, deducitur, eique epistolam tradit. Quam illa cum legeret flens (erat enim scripta amatorie: caput autem literarum hoc erat, sibi cum illa mima posthac nihil futurum, omnem se amorē abiecisse illius, atque in hanc transfudisse) Cū mulier fleret vberius, homo misericors ferre non potuit. Caput aperuit, in collum inuasit. O hominem nequam: nihil enim magis proprie possum dicere. Ergo vt te catamitum, nec opinato cum ostendisses, praeter spem mulier aspiceret: idcirco vrbē terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbasti? Consimiliter Q. quoque Claudius in primo annalium, Nequitiam appellauit luxum vitae prodigum, effusumque, in his ce verbis: Persuadenti cuidam adolescenti Lucano, qui apprime summo genere natus erat, sed luxuria & nequitia pecuniam magnam consumpserat. M. Varro in libris de lingua Latina: Vt ex Non, & Volo, inquit, Nolo fit: sic ex Ne, & quicquam, media extrita syllaba, compositum est Nequam. P. Africanus pro se contra Tib. Asellium, de multa ad populū: Omnia mala, probra, flagitia, quae homines faciūt, in duabus rebus sunt: malitia, atque nequitia. vtrum defendis, malitiam, an nequitiam? an vtrūque simul? Si nequitiam defendere vis, licet. Sed tu in vno scorto maiorem pecuniā absumpsisti, quàm quanti omne instrumentum fundi Sabini incensum dedicauisti. Si hoc ita est, qui spondet mille nummum? Sed tu plus tertia parte pecuniae paternae perdidisti, atque absumpsisti in flagitijs. Si hoc ita est, qui spondet mille nummum?

non vis nequitiam? Age, malitiam saltem defende. Sed tu verbis conceptis iurasti sciens, sciente animo tuo. Si hoc ita est, qui spondet mille nummûm?

De tunicis χειριδωτοῖς, quod earum vsum P. Africanus Sul. Gallo obiecit. Cap. XII.

T*Vnicis vti virum prolixis vltra brachia, & vsq; in primores manus, ac prope in digitos, Romæ atque omni in Latio indecorum fuit: Eas tunicas Græco vocabulo nostri χειριδωτοὺς appellauerunt. Fœminísque solis vestem longe lateque diffusam in decorem existimauerunt, ad vlnas, cruráque aduersus oculos protegenda. Viri autem Rom. primo quidem sine tunicis, toga sola amicti fuerunt: postea substrictas, & breues tunicas citra humerum desinentes habebāt, quod genus Græci dicunt ἐξωμίδας. Hac antiquitate inductus P. Africanus Pauli filius, vir omnibus bonis artibus atq; omni virtute præditus, P. Sul. Gallo homini delicato, inter pleraq; alia quæ obiectabat, id quoq; probro dedit, quod tunicis vteretur manus totas operientibus. Verba sunt hæc Scipionis: Nam qui quotidie vnguentatus aduersum speculum ornetur, cuius supercilia raduntur, qui barba vulsa, feminibúsq; subuulsis ambulet: qui in conuiuijs adolescentulus cum amatore, cum chiridota tunica inferior accubuerit: qui non modo vinosus, sed virosus quoq; sit: eúmne quisquam dubitet, quin idem fecerit, quod cinædi facere solent? Virgilius quoq; tunicas huiuscemodi, quasi fœmineas, ac probrosas criminatur:*

Et tunicæ, inquit, manicas, & hīt redimicula mitræ.

Quintus quoq; Ennius Carthaginensium tunicatam iu=

Tuicæ manicatæ dedecores.

iuentutem non videtur sine probro dixisse.

Quem Classicum dicat M. Cato, quem, infra classem. Cap. XIII.

CLassici dicebantur, non omnes qui in classibus erant, sed primæ tantum classis homines: qui C. & XXV. millia æris, ampliusue, censi erant. Infra classem aũt appellabantur secundę classis, cæterarumq; omnium classium: qui minore summa æris quàm supra dixi, censebantur. Hoc eò strictim notaui, quoniam in M. Catonis oratione, quâ Voconiam legem suasit, quæri solet quid sit Classicus, quid Infra classem.

De tribus dicendi generibus, ac de tribus philosophis, qui ab Atheniensibus ad Senatum Romanum legati sunt. Cap. XIIII.

ET in carmine, & in soluta oratione, genera dicendi probabilia sunt tria, quæ Græci χαρακτῆρας vocant, nomináque eis fecerunt ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον. Nósque quem primum posuimus, Uberem vocamus: secundum, Gracilem: tertium, Mediocrem. Uberi dignitas, atque amplitudo est: Gracili venustas, & subtilitas: Medius in confinio est, vtriusque modi particeps. His singulis orationis virtutibus vitia agnata sunt, pari numero: quæ earum modum, & habitum simulachris falsis ementiuntur. Sic plerunque Sufflati, atque Tumidi fallunt pro vberibus: Squallentes, & Ieiuni dicti pro gracilibus: *Incerti, & Ambigui pro mediocribus. Vera autem & propria huiuscemodi formarum exempla, in Latina lingua M. Varro esse dicit: vbertatis, Pacuuium: gracilitatis, Lucilium: mediocritatis Te

*Inferti

rentium. Sed ea ipsa genera dicendi iam antiquitus tradita ab Homero sunt, tria, in tribus: Magnificum, in Vlysse, & vber est: subtile, in Menelao, & cohibitum: mistum moderatum'que, in Nestore. Animaduersa eadem tripartita varietas est in tribus philosophis, quos Athenienses Romam ad Senatum populum'que Romanum legauerāt, impetratum vti multam remitterent, quā fecerant propter Oropi vastationem. Ea multa fuerat talentûm ferè quingentûm. Erant isti philosophi, Carneades, ex Academia: Diogenes, Stoicus: Critolaus, Peripateticus. Et in Senatum quidem introducti, interprete vsi sunt *Cætilio Senatore. Sed ante ipsi seorsum quoque quisque ostentandi gratia, magno conuentu hominum dissertauerunt. Tum admirationi fuisse, aiūt Rutilius, & Polybius, philosophorum trium sui cuiusq; generis facundiam. Violenta, inquiunt, & rapida Carneades dicebat: scita, & teretia Critolaus: modesta Diogenes, & sobria. Vnumquodque autem genus, vt diximus, cum caste, pudiceque ornatur, fit illustrius: cū fucatur, atque prælinitur, fit præstigiosum.

*Macrob. scriptum habet, Cælio. lib. 1. cap. 5

Quàm seuere moribus maiorum in fures vindicatū sit: & quid scripsit Mutius Scæuola super eo, quod seruandum datum, cōmodatum'ue esset. Cap. XV.

LAbeo in libro de XII. tabulis secūdo, acria, & seuera iudicia de furtis habita esse apud veteres, scripsit. Id'que Brutum solitum dicere, furti dānatum esse, qui iumentum aliorsum duxerat, quàm quò vtendū acceperat. Item qui longius produxerat, quàm quem in locum petierat. Itaque Q. Scæuola in librorum, quos

de iure ciuili composuit, sextodecimo, verba hæc posuit: Quod cui seruandum datũ est, si id vsus est: siue quod vtendum acceperit, ad aliam rem atque accepit vsus est, furti se obligauit.

Locus exscriptus é satyra M. Varronis, quæ περὶ ἐδεσμάτων inscripta est, de peregrinis ciborum generibus: & appositi versus Euripidis, quibus delicatorum hominum luxuriantẽ gulã confutauit. Cap. XVI.

VArro in Satyra, quam περὶ ἐδεσμάτων, id est, de cibis peregrinis, & lautitijs inscripsit, lepide admodum, & scite factis versibus, cœnarum, ciborumque exquisitas delicias *comprehendit. Nam pleraque id genus, quæ heluones isti terra, & mari conquirunt, exposuit, cõclusitque in numeros senarios. Et ipsos quidem versus cui otium erit in libro quõ dixi, positos legat. Genera autem, nomináque edulium, & domicilia ciborum omnibus alijs præstantia, quæ profunda ingluuies vestigauit, quæ Varro opprobrans executus est, hęc sunt ferme, quantum nobis memoriæ est: Pauus è Samo, Phrygia Attagena, Grues Melicæ, Hœdus ex Ambracia, Pelamis Chalcedonia, Muræna Tartessia, Aselli Pessinuntij, Ostrea Tarẽtina, Pectũculus Chius, Elops Rhodius, Scari Cilices, Nuces Thasiæ, Palma Aegyptia, Glans Iberica. Hanc autem peragrantis gulæ, & in succos insuetos inquirentis industriam, atque has vndique vorsum indagines cupediarum, maiore detestatione dignas censebimus, si versus Euripidis recordemur, quibus vtebatur sæpissime Chrysippus philosophus, tanq̃ edendi iritationes quasdam repertas esse, non per vsum vitæ nẽ-

* reprehẽdit.

cessarium, sed per luxum animi, parata atque facilia fastidientis per improbam satietatis lasciuiam. Versus Euripidis *ascribendos putaui:*

Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυεῖν μόνον
Δημήτρος ἀκτῆς, πώματός θ' ὑδροχόου,
Ἅτινα πάρεστι καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν;
ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονή, τρυφῇ δέ τοι
Ἄλλων ἐδεστῶν μηχανὰς θηρώμεθα.

Sermo habitus cum grãmatico, insolentiarũ & imperitiarum pleno, de significatione vocabuli, quod est Obnoxius: *deque eius vocis origine.* Cap. XVII.

PErcontabar Romæ quempiam grammaticum, *primæ in docendo celebritatis, non hercle experiundi vel tentandi gratia, sed discendi magis studio, & cupidine: quid significaret* Obnoxius, *quæque eius vocabuli origo ac ratio esset. Atque ille aspicit me, illudens leuitatem quæstionis, paruitatemque:* Obscurã, *inquit, sanè rem quæris, multáque prorsus vigilia indagandam. quis adeo tam linguæ* Latinæ *ignarus est, qui nesciat eũ dici obnoxium, cui qui ab eo, cui esse obnoxius dicitur, incommodari, & noceri potest. ei, qui habeat aliquem noxæ, id est, culpæ suæ conscium?* Quin *potius, inquit, hæc mittis nugalia, & affers ea, quæ digna quæri, tractaríque sint.* Tum *vero ego permotus, agendũ iam oblique, vt cum homine stulto existimaui:* Et *cætera, inquam, vir doctissime, & grauiora, remotioráque, si discere, & scire debuero, quando mihi vsus venerit, tum quærã ex te, atq; discam.* Sed *enim quia dixi sæpe obnoxius, & quid dicerem, nesciui, didici ex te, & scire nunc*

cœpi, quod non ego omnium solus, vt tibi sum visus, ignorâui: sed (vt res est) Plautus homo linguæ, atque elegâtiæ in verbis Latinæ princeps, quid esset obnoxius nesciuit. Versus enim est in Sticho illius, ita scriptus:

Nunc ego hercle perij plane, non obnoxie.

Quod minime congruit cum ista, quam me docuisti, significatione. Composuit enim Plautus tanq̃ duo inter se contraria, plane, & Obnoxie: quod à tua significatione longe abest. At ille Grãmaticus satis ridicule quasi Obnoxius, & Obnoxie, non declinatione sola, sed re atq; sententia differrent: Ego, inquit, dixi quid esset Obnoxius, non quid obnoxie. At tunc ego admiratus insolentis hominis inscitiam, mittamus, inquã, sicuti vis, quod Plautus Obnoxie dixit. Sed si id nimis esse remotum putas, atque illud quoque prętermittamus, quod Salust. in Catilina scribit: Minari etiam ferro, ni sibi obnoxia foret. Et quod videtur vobis peruulgatius esse, id me doce. Versus enim Virgilij sunt notissimi:

Nam neque tum stellis acies obtusa videri,
Nec fratris radijs obnoxia surgere luna.

Quod tu ais culpæ suæ conscium, alio quoq; loco Virg. verbo isto vtitur, à tua sententia diuerse, his versibus:

-Iuuat arua videre,
Non rastris hominum, non vlli obnoxia curæ.

Cura enim prodesse aruis solet, non nocere: quod tu de obnoxio dixisti. Iam vero illud etiam Q. Ennij quo pacto congruere tecum potest? quod scribit in Phœnice, in hisce versibus:

Sed virum vera virtute viuere aiatum adiecit fortiter

Eum'que innoxium vocare aduersus aduersarios,
Ea libertas est, qui pectus purum & firmum gestitat.
Aliæ res obnoxiæ nocte in obscura latent.

At ille oscitans, & hallucinãti similis: Nũc, *inquit, mihi operæ non est: cum otium erit, reuises ad me, atq; d sces, quid in verbo isto &* Virg. & Sal. & Plaut. & Ennius *senserint.* Et *nebulo quidem ille, vbi hoc dixit, digressus est.* Si *quis aũt volet nõ originem solam verbi istius, sed significationem quoq; eius, varietatem'que recensere, vt hoc etiam* Plautinũ *spectet, ascripsi versus ex* Asinaria:

*Maximas *optimas, & gaudio effertissimas*
Suis heris ille mecum vnà pariet, gnatóq; & patri:
Deuota vt ætate ambo ambobus nobis sint obnoxij,
Nostro deuincti beneficio.

* Optumitates, legitur apud Plautum.

Q*ua vero ille* Grãmaticus *finitione vsus est, ea videtur in verbo tam multiplici, vnam tantummodo vsurpationẽ eius notasse: quæ quidem congruit cum significatu, quo* Cæcilius *vsus est in* Chrysio, *in his versibus:*

Q*uanquam ego mercede hic cõductus tua aduenio,*
Ne *tibi me esse ob eam rem obnoxium reare:*
A*udibis male, si male dicis mihi.*

De *obseruata, custoditáq; apud* Romanos *iusiurandi sanctimonia: atq; inibi de decem captiuis, quos* Annibal Romam, *deiurio ab ijs accepto, legauit.* Cap. XVIII.

I*Vsiurandum apud* Ro. *inuiolate, sancteque habitum, seruatum'que est.* Id & *moribus, legibus'q; multis ostenditur: & hoc, quod dicemus, ei rei non tenue argumentum esse potest.* Prælio Cannensi Annibal Carthaginensium Imperator, *ex captiuis nostri electos*

*decem Romani misit, mandauit'que eis, pactus'que est, vt si P.R. videretur, permutatio fieret captiuorū: et pro ijs, quos alteri plures acciperent, darent argenti pondo libram scilicet, & selibram. Hos priusquam proficiscerētur, iureiurando adegit,redituros eos esse in castra Punica, si Romani captiuos non permutarent. Veniunt Romam decem captiui: mandatum Pœni imperatoris in senatu exponunt. Permutatio Senatui non placita: parentes, cognati, affines'que captiuorum amplexi eos, postliminio in patriam rediisse dicebant, statum'q; eorum integrum, incolumem'que esse: ac ne ad hostes redire vellent, orabant. Tum octo ex ijs, postliminium iustum nō esse sibi responderunt, quoniā deiurio vincti forent: statim'que vti iurati erāt, ad Annibalem profecti sunt. duo reliqui Romæ manserunt, solutos'que esse sese, ac liberatos religione dicebant: quoniam cum egressi castra hostium fuissent, cōmentitio consilio regressi eodem die, tāquam si ob aliquam fortuitam causam ijssent: itáque iureiurando satisfacto, rursum iniurati abijssent. Hæc eorum fraudulenta calliditas, tam esse turpis æstimata est, vt contempti vulgo, *discerptiq; sint: CENSS. 'q; eos postea omnium notarū & damnis, & ignominijs affecerūnt: quoniam quod se facturos *dictitauerant, non fecissent. Cornelius autem Nepos in libro exemplorū V. id quoq; literis mandauit, multis in senatu placuisse, vt ij, qui redire nollent, datis custodibus ad Annibalem deducerentur. Sed eam sententiam numero pluriū, quibus id non videretur, superatam: eos tn̄, qui ad Annibalem non redijssent, vsqueadeo intestabiles, inuisos'q; fuisse, vt*

** despe- stique*
** deieraue- rant*

tædium vitæ ceperint, necem'que sibi consciuerint.

Historia ex annalibus de Tiberio Sempronio Gracccho sumpta, patre Gracchorum Trib.plebis: atque inibi tribunitia pleb.decreta, cum ipsis verbis relata.

Cap. XIX.

PVlchrum, atque liberale, atque magnanimum factum Tib. Sempronij Gracchi in exemplis repositum est. Id exemplum huiuscemodi est: L. Scipioni Asiatico, Scipionis Africani superioris fratri, *cui M. Minutius Augurinus Tri.pleb.multā irrogauit, eum'q; ob eam causam prædes poscebat. Scipio Africanus, fratris nomine, ad collegium Tribunorum prouocabat: petebat'que, vt virum consularem, triumphalem'q; à Collegæ vi defenderent. Octo tribuni, cognita causa decreuerunt. Eius decreti verba, quæ posui, ex annalium monumentis exscripta sunt: Quod P. Scipio Africanus postulauit pro L. Scipione Asiatico fratre, cum contra leges, contráque morem maiorum Trib.pleb.hominibus accitis per vim inauspicato sententiam de eo tulerit, multam'que nullo exemplo irrogauerit, prædes'que eū ob eam rem dare cogat: aut si non det, in vincula duci iubeat: vt eum à Collegæ vi prohibeamus: & quòd contra Collega postulauit, ne sibi intercedamus, quò minus suapte potestate vti liceat: de ea re nostrum sentētia omnium data est: Si L. Cornelius Scipio Asiaticus, Collegæ arbitratu prædes dabit Collegæ, ne eum in vincula ducat intercedemus: si eius arbitratu prædes non dabit, quominus Collega sua potestate vtatur, non intercedemus. Post hoc decretum, cum Augurinus Tri.

* cum

pleb. L. *Scipionem prædes non dantem prehendi, & in carcerem duci iussisset: tum* Tiberius Sempronius *Gracchus* Trib. *pleb.* pater Tiberij, *atque* C. *Gracchorũ, cum* P. *Scipioni Africano inimicus grauis, ob pleraſq; in* Re*pub. dissensiones esset, iurauit palàm in amicitiam, in'q; gratiam se cum* P. *Africano nõ redisse, atq; ita decretũ ex tabula recitauit*. *Eius decreti verba hæc sunt*: *Cum* L. *Cornelius Scipio Asiaticus triumphans, hostium duces in carcerem coniectauerit, alienum videtur esse à dignitate* Reipublicæ, *in eum locum imperatorem* P. R. *duci, in quem locũ ab eo coniecti sunt duces hostiũ. Itaq;* L. *Cornelium Scipionem Asiaticum à collegæ vi prohibeo*. *Valerius autem Antias contra hanc decretorum memoriam, contráque autoritates veterũ annalium, post Africani mortem, intercessionem istã pro Scipione Asiatico factam esse à* Tiberio *Graccho dixit: neque multam irrogatam Scipioni, sed damnatum eum peculatus ob Antiochenam pecuniam, quia prædes non daret, in carcerem duci ceptum, atque ita intercedente Graccho exemptum.*

Quod Virgilius à Nolanis ob aquam sibi non permissam, sustulit è versu suo, Nola, & posuit, Ora, atque ibi quædam alia, de consonantia literarum, iucunda.

Cap. XX.

S*Criptũ in quodam cõmentario reperi versus istos à Virgilio ita primum esse recitatos, atq; editos*:

Talem diues erat Capua, & vicina Veseuo
Nola iugo:

Postea Virg. *petisse à* Nolanis *aquam, vti duceret in propinquum rus: Nolanos beneficium pe-*

titum

titum non fecisse: poëtam offensum, nomen vrbis eorum, quasi ex hominum memoria, sic ex carmine suo derasisse, Oráque pro Nola *mutasse, atque ita reliquisse:*

-Et *vicina Veseuo Ora iugo.*

Ea res vera'ne, an falsa sit, non laboro: quin tamen melius, suauius'que ad aures sit, quàm Nola, Ora, *dubium id nõ est.* Nã *vocalis in priore versu extrema, eadem'que in sequenti prima, canoro simul atque iucundo hiatu tractim sonat.* Est *adeò inuenire apud nobiles poëtas huiuscemodi suauitatis multa, quæ appareãt nouata esse, non fortuita: sed præter cæteros omneis apud* Home*rum plurima.* V*no quippe in loco tales tanquam hiatus, & sonitus in assiduis vocibus pluribus facit:*

Η δ' ἑτέρη θέρει προρέει εἰκυῖα χαλάζῃ
Η χιόνι ψυχρῇ ἐξ ὕδατος κρυστάλλῳ. Atque itẽ
Λάαν ἄνω ὠθεῖν ἔσκε ποτὶ λόφον. (alio loco:

Catullus quoque elegantissimus poëtarũ, in hisce versibus,

Minister vetuli puer falerni,
Ingere mi calices amariores,
V*t lex* P*osthumiæ iubet magistræ*
E*briosa acina ebriosioris.*

C*um* E*brioso dicere posset, & quod erat vsitatius,* A*cinum in neutro genere appellare: amans tamen hiatus illius* H*omerici suauitatem,* E*briosa dixit, propter consequentis literæ concentum.* Q*ui* E*brios autem* C*atullũ dixisse putant, aut* E*briosos (nam id quoque temere scriptum inuenitur) in libros scilicet de corruptis exemplaribus factos inciderunt.*

Q*uoad uiuet, & quoad morietur, cur idipsum tem*

poris significent, cum ex duobus sint facta contrarijs.

Cap. XXI.

QVoad viuet cum dicitur, item quoad morietur, videntur quidem duæ res dici contrariæ: sed idem atque vnum tempus vtraque verba demonstrant: Item cum dicitur, quoad Senatus habebitur, & quoad Senatus dimittetur, tametsi haberi, atque dimitti cõtraria sunt: vnum atque idipsum tamen vtroque in verbo ostenditur. Tempora enim duo cum inter se opposita sunt, atque ita cohærentia, vt alterius finis cum alterius initio misceatur: non refert vtrum per extremitatem prioris, an per initium sequentis, locus ipse confinis demonstretur.

Quòd Censores equum adimere soliti sint equitibus corpulentis, & præpinguibus: quæsitum'que vtrũ ea res cum ignominia, an incolumi dignitate equitum facta sit. Cap. XXII.

NImis pingui homini, & corpulento CENSS. equum adimere solitos, scilicet minus idoneum ratos esse, cum tanti ponderis corpore ad faciendum equitis munus. Non enim pœna id fuit, vt quidam existimant: sed munus sine ignominia remittebatur. Tamẽ Cato in oratione, quam de sacrificio commisso scripsit, obijcit hanc rem criminosius: vti magis videri possit cũ ignominia fuisse. Quod si ita accipias, id profectò existimandum est, non omnino inculpatum, neq; indesidem visum esse, cuius corpus in tam immodicum modum luxuriasset, exuberasset'que.

A. GELLII NOCTIVM ATTICArum Liber octauus, hac ætate non reperitur: sed ex vetustissimo exemplari hęc capita excerpta sunt.

CAP. I.

Hesterna noctu recte, an cum vitio dicatur: & quænā super istis verbis grāmatica traditio sit. Item'que quòd Decemuiri in XII. tabulis Nox pro Noctu dixerūt.

CAP. II.

Quæ mihi decem verba dederit Fauorinus, quæ vsurpentur quidē à Græcis, sed sunt adulterina, & barbara: quæ item à me totidem accepit, quę ex medio, communique usu Latine loquentium minime Latina sunt, neque in veterum libris reperiantur.

CAP. III.

Quem in modum, & quàm seuere increpuerit, audientibus nobis, Peregrinus philosophus adolescentem Romanum, ex equestri familia stantem segnem apud se, & assidue oscitantem.

CAP. IIII.

Quòd Herodotus scriptor historiæ memoratissimus, parum vere dixerit, Vnam, solam'que pinum arborum omnium cæsam nunquam denuo ex ijsdem radicibus pullulare: & quòd idem de aqua pluuiali, & niue, rem non satis exploratam, pro comperta posuerit.

CAP. V.

Quid illud sit, quòd Virgilius, Cœlum stare puluere: & quòd Lucilius, Pectus sentibus stare dixit.

CAP. VI.

Cum post offensiúculas in gratiam redeatur, ex postula

Lepidiſſima altercatio Fauorini philoſophi aduerſus quendam intempeſtiuum, de ambiguitate verborũ diſſerentem, atque inibi verba quædam ex Næuio poëta, & Cn. Gallo non vſitate collocata: atq; ibidem à P. Nigidio origines vocabulorum exploratæ.

Cap. XV.

Quibus modis ignominiatus, tractatus'que ſit à C. Cæſare Laberius poëta: atq; inibi appoſiti verſus ſuper eadem re, eiuſdem Laberij.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM.

LIBER IX.

Quamobrem Q. Claudius Quadrigarius in vndeuiceſimo annali ſcripſerit, rectiores, certiores'q; ictus fieri, ſi ſurſum quid mittas, quàm ſi deorſum.

CAP. I.

VINTVS *Claudius in vndeuiceſimo annali, cum oppidum à Metello Proconſ. oppugnari, contra ab oppidanis deſuper è muris propugnari deſcriberet, ita ſcripſit: Sagittarius cum funditore vtrinque ſummo ſtudio ſpargunt fortiſſime: ſed ſagittam atque lapidem deorſum, an ſurſum mittas, hoc intereſt. Nam neutrum poteſt deorſum verſum recte mitti, ſed ſurſum vtrunque optime: quare mi*

lites Metelli sauciabātur multo minus, & quod maximè opus erat, à pinis hostes defendebāt facilime funditores. Percōtabar ego Antoniū Iulianum rhetorē, cur hoc ita vsu veniret, qđ Quadrigarius dixisset, vt contigui magis, directiores'que ictus fiant, si vel lapidem, vel sagittam sursum versus iacias, quàm deorsum: cum procliuior, facilior'que iactus sit ex supernis in infima, quàm ex infimis in superna. Tum Iulianus comprobato genere quęstionis: quod de sagitta, inquit, & lapide dixit, hoc de omni ferè missili telo dici potest. Facilior autem iactus est (sicuti dixisti) si desuper iacias, si quid iacere tātum velis, non ferire. Sed cum modus, & impetus iactus tēperandus, dirigēdus'que est: tum si in prona iacias, moderatio atque ratio mittentis, præcipitantia ipsa & pōdere cadentis teli corrumpitur. At si in editiora mittas, & ad percutiendum superne aliquid, manum & oculos collimes: quò *modus à te datus fuerit: eò telum ibit, quod ieceris. Ad hanc ferme sententiam, Iulianus super istis Q. Claudij verbis nobiscū sermocinatus est. Quod autem ait idem Q. Claudius, A pinnis hostes defendebant facilime: animaduertēdum est, vsum esse eum verbo Defendebant, non ex vulgari consuetudine, sed admodum proprie & Latine. Nam Defendere, & Offendere inter sese aduersa sunt, quorum alterum significat, ἐμποδὼν ἔχειν: alterum ἐκποδὼν ποιεῖσθαι, quod hoc in loco à Q. Claudio dicitur.

*motus

Quibus verbis notarit Herodes Atticus falsò quempiam cultu, amictúque nomen habitum'que philosophiæ mentientem. Cap. II.

AD Herodem Atticum, Consularem virum, ingenióque amœno, & Græca facundia celebrē, adijt, nobis præsentibus, palliatus quispiam, & crinitus, barbáque prope ad pubem vsque porrecta: ac petit æs sibi dari, εἰς ἄρτους emendos scilicet. Tum Herodes interrogat quisnam esset. Atque ille vultu, sonitúque vocis obiurgatorio, philosophum sese esse dicit: & mirari quoque addit, cur quærendum putasset, quod videret. Video, inquit, Herodes, barbam & pallium: philosophū nondum video. quæso autem te cum bona venia, dicas mihi quibus nos vti posse argumentis existimas, vt esse te philosophum noscitemus? Interibi aliquot ex ijs, qui cum Herode erant, erraticum esse hominem dicere, & nullius rei, incolamque esse sordentium ganearum: ac nisi accipiat, quod petit, conuicio turpi solitum incessere. Atq; ibi Herodes, Demus, inquit, huic aliquid æris, cuiusmodi est: tanquam homines, non tanquam homini. Et iussit dari pretiū panis XXX. dierum. Tum nos aspiciens, qui eum sectabamur: Musonius, inquit, æruscanti cuipiam id genus, philosophum sese ostentanti, dari iussit mille nummūm: & cum pleriq; dicerent nebulonē esse hominē, malum & malitiosum, & nulla re bona dignū: tum Musonium subridentem dixisse aiunt, ἄξιος οὖν ἐστὶν ἀργυρίου. Sed hoc potius, inquit, dolori mihi, & ægritudini est, quòd istiusmodi animalia spurca atq; probrosa, nomen vsurpent sanctissimum, & philosophi appellentur. Maiores autem mei Athenienses, nomina iuuenum fortissimorum Harmodij, & Aristogitonis, qui libertatis recuperandæ gratia Hippiam tyrannum interficere Nomīa fortium seruis non danda.

adorsi erant, ne vnquam seruis indere liceret, decreto publico sanxerunt: quoniam nefas ducerent, nomina libertati patriæ deuota, seruili cõtagio pollui. Cur ergo nos patimur nomen philosophiæ illustrissimum in hominibus deterrimis exsordescere? Simili autem, inquit, exẽplo ex contraria specie, antiquos Romanorum audio prænomina Patritiorum quorundam, male de Republica meritorum, & ob eam causam capite damnatorum, censuisse, ne cui eiusdem gentis patritio inderentur: vt vocabula quoque eorum defamata, atque demortua cum ipsis viderentur.

Epistola Philippi regis ad Aristotelem philosophũ, super Alexandro recens nato. Cap. III.

PHilippus Amyntæ filius, terræ Macedoniæ rex, cuius virtute, industriáque Macedones locupletissimo imperio aucti, gentium, nationum'que multarum potiri cœperant: & cuius vim atque arma toti Græciæ cauendam, metuendam'que, inclytæ illæ Demosthenis orationes, conciones'que notificant. Is Philippus, cum omni ferè tempore negotijs belli, victorijs'que affectus, exercitus'que esset, à liberali tamen musa, & à studijs humanitatis nunquam abfuit, quin lepide, comiter'que pleráque & faceret, & diceret. Ferũtur adeo libri epistolarum eius, munditiæ, & venustatis, & prudentiæ plenarum: velut sunt illæ literæ, quibus Aristoteli philosopho natum esse sibi Alexandrum nuntiauit. Ea epistola, quoniam curæ, diligentiæ'que in liberorum disciplinas hortamentum est, exscribenda visa est, ad cõmouendos parentum animos. Exponenda igitur est ad hãc fere

me sententiam : Philippus Aristoteli salutem dicit. Filium mihi genitum scito : quod equidem dijs habeo gratiam : non proinde quia natus est, q̃ pro eo, quod eum nasci contigit tẽporibus vitæ tuæ. Spero enim fore, vt eductus, eruditus'que abs te, dignus existat & nobis, & rerũ istarum successioni. Ipsius aũt Philippi verba hęc sunt :
Φίλιππος Ἀριστοτέλει χαίρειν. ἴσθι μοι γεγονότα υἱόν. πολλὴν οὖν τοῖς θεοῖς χάριν ἔχω, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ παιδὸς, ὡς ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν σὴν ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι, ἐλπίζω γὰρ αὐτὸν, ὑπὸ σοῦ τραφέντα καὶ παιδευθέντα, ἄξιον ἔσεσθαι καὶ ἡμῶν, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς.

De barbararum gentium prodigiosis miraculis : deq; diris & exitiosis fascinationibus : atque inibi de fœminis versis repente in mares. Cap. IIII.

CVm è Græcia in Italiam rediremus, & Brundusium iremus : egressique è naui in terram, in portu illo inclyto spatiaremur, quem Q. Ennius remotiore paulum, sed admodum scito vocabulo, Præpetem appellauit : fasces librorum venalium expositos vidimus, atque ego statim auide pergo ad libros. Erant autem isti omnes libri Gręci miraculorum, fabularum'que pleni : res inauditæ, incredulæ, scriptores veteres, non paruæ autoritatis, Aristeas Proconnesius, & Isigonus Nicęensis, & Ctesias, & Onesicritus, & Polystephanus, & Hegesias. Ipsa autem volumina ex diutino situ squallebant, & habitu aspectúque tetro erant. Accessi tamen, percotatus'que pretium sum : & adductus mira, atque insperata vilitate, libros plurimos ære pauco emo : eos'que

omneis duabus proximis noctibus cursim transeo. atque in legendo carpsi exinde quaedam, & notaui mirabilia, & scriptoribus ferè nostris intentata: eáque his commentarijs aspersi, vt qui eos lectitabit, is ne rudis omnino, & ἀνήκοος in eiusmodi rerum auditionibus reperiatur. Erant igitur in illis libris scripta huiuscemodi: Scythas illos penitissimos, qui sub ipsis septentrionibus aetatem agũt, corporibus hominum vesci, eius'que victus alimento vitam ducere, & ἀνθρωποφάγους nominari. Item esse homines sub eadem regione coeli, vnum oculũ habentes in frontis medio, qui appellãtur Arimaspi: qua facie fuisse κύκλωπας poëtae ferunt. Alios item esse homines, apud eandem coeli plagam, singularis velocitatis: vestigia pedum habentes retro porrecta, non vt caeterorum hominum prospectantia. Praeterea traditum esse memoratum'que, in vltima quadam terra, quae Albania dicitur, gigni homines, qui in pueritia canescunt, & plus cernant oculis per noctem, quàm inter diem. Item esse compertum & creditũ, Sauromatas, qui vltra Borysthenem fluuium longe colunt, cibum capere semper diebus tertijs, medio abstinere. Id etiam in iisdem libris scriptum offendimus, quod postea quoque in lib.

Capite 2. * legimus

Plinij Secundi naturalis historiae septimo * legi: esse quasdam in terra Africa familias hominum, voce atque lingua effascinantium: qui si impensius forte laudauerint pulchras arbores, segetes laetiores, infantes amoenio res, egregios equos, pecudes pastu atque cultu opimas, emoriantur repente haec omnia, nulli alij causae obnoxia. Oculis quoque exitialem fascinationem fieri, in

iisdem libris scriptum est: traditur que esse homines in Illyrijs, qui interimant videndo, quos diutius irati viderint: eos que ipsos mares fœminas que, qui visu tam nocenti sunt, pupillas in singulis oculis binas habere. Itē esse in montibus terræ Indiæ homines, caninis capitibus, & latratibus: eos que vesci auium, & ferarum venatibus. Atque item esse alia apud vltimas Orientis terras miracula, homines qui Monomeri appellantur, singulis cruribus saltuatim currentes, viuacissimæ pernicitatis. Quosdam etiam esse nullis ceruicibus, oculos in humeris habentes. Iam vero hoc egreditur omnem modū admirationis, quòd ijdem illi scriptores gentem esse aiūt apud extrema Indiæ, corporibus hirtis, & auium ritu plumantibus: nullo cibatu vescentem, sed spiritu florū naribus hausto victitantem. Pygmæos quoque haud lōge ab ijs nasci: quorum qui longissimi sunt, non longiores esse quàm pedes duos & quadrantem. Hæc atque alia istiusmodi plura legimus. Sed cum ea scriberemus, tenuit nos non idoneæ scripturæ tædium, nihil ad ornādum, iuuandum que vsum vitæ pertinentis. Libitum tamen est in loco hoc miraculorum notare id etiam, quod Plinius Secundus, vir in temporibus ætatis suæ, ingenij dignitatis que gratia, autoritate magna præditus, nō audisse neque legisse, sed scire sese atque vidisse, in libro naturalis historiæ VII. scripsit. Verba igitur hæc quæ infrà posui, ipsius sunt, ex eo libro sumpta: quæ profectò faciunt, vt neque respuenda neque ridenda sit notissima illa veterum poëtarum de Cæneide & Ceneo cantilena. Ex fœminis, inquit, mutari in mares, non est fabulosum. In-

Plinius libro 7. cap. 4 monosceli id est unicrures vocat

Plin. lib. 7. cap. 4.

venimus in annalibus Q. *Licinio Crasso,* C. C*assio* L*o*-*gino* C*onsulibus, Cassini puerum factum ex virgine, sub parentibus: iussúque Aruspicum deportatum in insulam desertam.* Licinius Mutianus *prodidit visum esse à se Argis Ariscontem, cui nomen Arescusæ fuisset, nupsisse etiam: mox barbam & virilitatẽ prouenisse, vxorem'que duxisse:* Eiusdem *sortis &* Smyrnæ *puerum à se visum.* Ipse *in* Africa *vidi mutatum in marem die nuptiarum* L. C*ossitium ciuem* Tisdritanum*: viuebat'que cum proderem hæc.* Idem Plinius *eodem in libro verba hæc scripsit:* Gignuntur *homines vtriusque sexus, quos hermaphroditos vocamus: olim* Androgynos *vocatos, & in prodigijs habitos, nunc vero in delicijs.*

Diuersæ nobilium philosophorum sententiæ, de genere ac natura voluptatis: verbáque Hieroclis *philosophi quibus* Decreta Epicuri *insectatus est.* Cap. V.

DE *voluptate veteres philosophi diuersas sententias tenuerũt: atque* Epicurus *voluptatem summum bonum esse ponit. eam tamen ita definit:* σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα. Antisthenes Socraticus *summũ malum dicit. Eius nanque hoc verbũ est:* μανείην μᾶλλον, ἢ ἡσθείην. Speusippus, *vetus'que omnis* Academia *voluptatem & dolorem, duo mala esse dicunt opposita inter sese: bonum autem esse, quod vtriusque medium foret.* Zeno *censuit voluptatem esse indifferens, id est, neutrum, neque bonum, neque malum: quòd ipse* Græco *vocabulo* ἀδιάφορον *appellauit.* Critolaus Peripateticus *& malum esse voluptatem ait: & multa alia mala parere ex sese, iniurias, desidias, obliuiones, ignauias,*

Plato ante hos omneis ita varie & multiformiter de voluptate disseruit: vt cunctæ istæ sententiæ, quas supra posui, videantur ex sermonum eius fontibus profluxisse. Nam perinde vnaquaque vtitur, vt & ipsius voluptatis natura fert, quæ est multiplex: & causarum quas tractat, rerumque quas efficere vult, ratio desiderat. Taurus autem noster quoties facta mentio Epicuri esset, in ore atque in lingua habebat verba Hæc Hieroclis Stoici, viri & sancti & grauis: ἡδονὴ τέλος πόρνης δόγμα. οὐκ ἔστιν πρόνοια, οὐδὲ ἐν πόρνης δόγμα.

Verbum ab eo quod est Ago, frequentatiuum, in prima syllaba quonam sit modo pronuntiandum.

Cap. VI.

AB eo quod est Ago & egi, verba sunt quæ appellant grammatici frequentatiua, Actito, & actitaui. Hæc quosdam nō sanè indoctos viros audio ita pronuntiare, vt primam in his literam corripiant, rationemque dicant: quoniam in verbo principali quod est Ago, prima litera breuiter pronuntiatur. Cur igitur ab eo quod est Edo & Vngo, in quibus verbis prima litera breuiter dicitur, Esito & Vnctito, quæ sunt eorum frequentatiua, prima litera longa promimus? & contra, Dictito ab eo verbo quod est Dico, correpte dicimus? Num ergo potius Actito & Actitaui producēda sunt? quoniam frequentatiua ferme omnia eodem modo in prima syllaba dicuntur, quo participia præteriti tēporis: ex ijs verbis vnde ea profecta sunt, in eadem syllaba pronuntiantur, sicut Lego, lectus, lectito facit: Vngo, vnctus, vnctito: Sribo, scriptus, scriptito: Moneo,

monitus, monito: Pendeo, pensus, pensito: Edo, esus, esito: Dico autem, dictus, dictito facit: Gero, gestus, gestito: Veho, vectus, vectito: Rapio, raptus, raptito: Capio, captus, captito: Facio, factus, factito. Sic igitur Actito producte in prima syllaba pronuntiandum: quoniam ex eo fit quod est Ago & Actus.

De conuersione foliorum in arbore olea, brumali & solstitiali die: deque fidibus id temporis ictu alieno sonantibus. Cap. VII.

VVlgo & scriptum, & creditum est, folia olearum arborum brumali & solstitiali die conuerti: & quae pars eorum fuerat inferior atque occultior, eam supra *fieri, atque exponi ad oculos & ad solẽ. quod nobis quoque semel atque iterum experiri volentibus, ita esse propemodum visum est. Sed de fidibus rarius dictu, et mirabilius est: quam rem & alij docti viri, & Suetonius etiã Tranquillus in libro ludicrae historiae primo, satis cõpertũ esse, satisque super ea re cõstare affirmat: neruias ĩ fidibus brumali die, alias digitis pelli, alias sonare.

*ferri

Necessum esse, qui multa habeat, multis indigere: deque ea re Fauorini philosophi cum breuitate eleganti sententia. Cap. VIII.

VErum est profecto, quod obseruato rerum vsu sapientes viri dixere: multis egere, qui multa habeat: magnamque indigentiam nasci, non ex inopia magna, sed ex magna copia. Multa enim desiderari ad multa, quae habeas tuenda. Quisquis igitur multa habens, cauere, atque prospicere velit, ne quid egeat, ne ue quid desit: iactura opus esse, non quaestu: & minus ha-

bendum esse, vt minus desit. Hanc *sententiam memini à* Fauorino *inter ingentes hominum clamores* * *detornatã,* *exornatam
inclusam'que verbis his paucissimis: τὸν γὰρ μυρίων καὶ πεντακισχιλίων χλαμύδων δεόμενον οὐκ ἔστι μὴ πλειόνων δεῖσθαι, οἷς γὰρ ἔχω προσδεόμενος, ἀφελὼν ἃ ἔχω, ἀρκοῦμαι οἷς ἔχω.

Quis modus sit verba vertendi in Græcas sententias: déque ijs Homeri *versibus, quos* Virgilius *vertisse aut bene aptéque, aut inprospere existimatus est.*

Cap. IX.

QVando ex poëmatis Græcis *vertendæ mutandæ'que sunt insignes sententiæ, non semper aiunt enitendum, vt omnia omnino verba in eum, in quem dicta sunt, modum vertamus.* Perdunt *enim gratiã pleraque, si quasi inuita & recusantia violentius transferantur.* Scite *igitur & considerate* Virgilius, *cum aut* Homeri, *aut* Hesiodi, *aut* Apollonij, *aut* Parthenij, *aut* Callimachi, *aut* Theocriti, *aut quorũdam aliorum locos effingeret, partem reliquit, alia expressit.* Sicut *nuperrime apud mensam cum legerentur vtraque simul* Bucolica, Theocriti & Virgilij, *animaduertimus reliquisse* Virgilium, *quod* Græcum *quidem mire quàm suaue est: verti autem neque debuit, neque potuit.* Sed *enim quod substituit, pro eo, quod omiserat, non abest quin iucundius, lepidius'que sit:*

Βάλλει καὶ μάλοισι τὸν αἰπόλον ἁ Κλεαρίστα Idil.4.
Τὰς αἶγας παρελᾶντα, καὶ ἁδύ τι ποππυλιάσδει.

Malo *me* Galatæa *petit, lasciua puella:*
Et *fugit ad salices, & se cupit ante videri.*

Illud quoque alio in loco animaduertimus caute omissum, quod est in Græco versu dulcissimum:

Τίτυρ᾽ ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε βόσκε τὰς αἶγας,
Καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε Τίτυρε, καὶ τὸν ἐνόρχαν
Τὸν λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσεο μή τυ κορύψῃ.

Quo enim pacto diceret τὸ καλὸν πεφιλαμένε? *verba hercle non translatitia, sed cuiusdam natiuæ dulcedinis. Hoc igitur reliquit, & cætera vertit non infestiuiter: nisi quòd caprum dixit, quem Theocritus* ἐνόρχαν *appellauit. Autore enim M. Varrone, is demum Latine caper dicitur, qui excastratus est.*

Tityre dum redeo, breuis est via, pasce capellas:
Et potum pastas age Tityre: & inter agendum
Occursare capro (cornu ferit ille) caueto.

Et quoniam de transferendis sententijs loquor, memini audisse me ex Valerij Probi discipulis, docti hominis, et in intelligendis pensitandisque veteribus scriptis bene callidi, solitum eum dicere: nihil quicquam tam improspere Virgilium ex Homero vertisse, quàm versus hos amœnissimos, quos de Nausicaa Homerus fecit.

Οἵη δ᾽ ἄρτεμις εἶσι κατ᾽ οὔρεος ἰοχέαιρα,
Ἢ κατὰ Τηΰγετον περιμήκετον, ἢ ἐρύμανθον
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι,
Τῇ δέ θ᾽ ἅμα νύμφαι κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο
Ἀγρονόμοι παίζουσι, γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ.
Πασάων δ᾽ ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει, ἠδὲ μέτωπα.
Ῥεῖα δ᾽ ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι,
Ὣς ἥγ᾽ ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής.

Qualis

Qualis in Eurotæ *ripis, aut per iuga Cynthi*
Exercet Diana *choros: quam mille secutæ*
Hinc, atque hinc glomerātur Oreades*: illa pharetram*
Fert humero, gradiens'que deas supereminet omneis.
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido*, talem se læta ferebat*
Per medios, instans operi regnis'que futuris.

Primum omnium diuersum esse dicebat Probus*, quòd apud* Homerum *quidem virgo* Nausicaa*, ludibunda inter familiares puellas in locis solis, recte atque cōmode confertur cum* Diana*, venante in iugis montium, inter agrestes deas.* Nequaquam *autem conueniens* Virgiliū *fecisse, quoniam* Dido *in vrbe media ingrediens inter* Tyrios *principes, cultu atque incessu serio, instans operi (sicut ipse ait) regnis'que futuris, nihil eius similitudinis capere possit, quę lusibus atque venatibus* Dianæ *cōgruat.* Tum *postea, quòd* Homerus *studia atque oblectamenta in venando* Dianæ*, honeste aptèque dicit:* Virgilius *autem, cum de venatu deæ nihil dixisset, pharetram tamen facit eam ferre in humero: tanquam si onus, & sarcinā.* Atque *illud impense* Probum *esse demiratum in* Virgilio *dicebant: quòd* Homerica *quidem* λητὼ *gaudium gaudeat genuinum, & intimum, atque in ipso penetrali cordis, & animæ vigens. Siquidem non aliud est* γέγηθε δέ τε φρένα λητώ*: ipse autem imitari hoc volens, gaudia fecerit pigra, & leuia, & cunctantia, & quasi in summo pectore supernantia. Nescire enim sese, quid significaret aliud,* Pertentant*.* Præter *ista omnia, florem ipsius totius loci* Virgilium *videri omisisse: quòd hunc*

Homeri versum exigue secutus sit:

Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Quãdo nulla maior cumulatiórque pulchritudinis laus dici potuerit, quàm quòd vna inter omneis pulchras excelleret, vna facile ex omnibus nosceretur.

Quòd Anneus Cornutus versus Virgilij, quibus Veneris & Vulcani concubitum pudice opertèque dixit, reprehensione insulsa, & odiosa inquinauit. Cap. X.

ANnianus poëta, & pleriq; cum eo eiusdẽ Musæ viri, summis assiduísque laudibus hos Virgilij versus ferebant: quibus Vulcanum & Venerem iunctos, mistósque iure coniugij, rem lege naturæ operiendã, verecunda quadam translatione verborum, cum ostenderet demonstraretq;, protexit: Sic enim scripsit:

-Ea verba locutus,
Optatos dedit amplexus, placidúmque petiuit
Coniugis infusus gremio per membra soporem.

Minus autem difficile esse arbitrabantur, ad istiusmodi reticenda: verbis vti vno atq; altero, breui tenuíque ea signo demonstrantibus: sicuti Homerus dixerit:

-παρθενίκην ζώνην, καὶ λέκτοιο θεσμόν
-καὶ ἔργα φιλοτήσια
Τὸν μὲν ἄρ' οἵ δή τοίσι κατευνάσατ' ἐν λεχέεσιν

Tot vero & tam euidẽtibus, ac tam non prætextatis, sed puris honestísque verbis venerãdum illud concubij pudici secretum, neminem quenquam alium dixisse. Sed Anneus Cornutus, homo sanè pleraq; alia nõ indoctus, neq; impru dens, in secundo tamen librorum, quos de figuris

sententiarum composuit, egregiam totius istius verecundiæ laudē, insulsa nimis, & odiosa scrutatione violauit. Nam cum genus hoc figuræ probasset, & satis circūspecte factos esse versus dixisset: Membra tamen, *inquit, paulo incautius nominauit.*

De Valerio Coruino: *& vnde Coruini sit cognomentum.* Cap. XI.

DE Maximo Valerio, *qui Coruinus appellatus est, ob auxilium propugnationem'que corni alitis, haud quisquam est nobilium scriptorum, qui secus dixerit.* Ea res, *prorsus admiranda, sic profectò est in libris annalibus memorata:* Adolescens *tali genere editus, L. Furio, Clau. Appio Consulibus, fit Tribunus militaris.* Atque *in eo tempore copiæ Gallorum ingentes agrum* Pontinum *insederant: instruebantur'que acies à* C*onsulibus, de vi ac multitudine hostiū satagentibus.* Dux interea Gallorum, *vasta & ardua proceritate, armis'que auro præfulgentibus, gratia dimicandi ingrediēs, & manu telum reciprocans, incedebat: per'que contemptum & superbiam circunspiciens, despiciens'que omnia, venire iubet & congredi, si quis pugnare secum ex omni* Rom. *exercitu auderet.* Tū Valerius *Tribunus, cæteris inter metum pudorem'que ambiguis, impetrato prius à* C O S S. *vt in Gallum tam immaniter arrogantem, pugnare sese permitterent, progreditur intrepide modestéque obuiam: & cōgrediuntur, & consistunt.* Et *conserebantur iam manus, atque ibi vis quædam diuina fit:* Coruus *repente improuisus aduolat, et super galeam* Tribuni *insistit, atq; in aduersarij os atque*

*Italo

oculos pugnare incipit: insibilat, obturbat, vnguibus manum laniabat, & prospectũ alis arcebat. Atq; vbi satis sæuierat, reuolabat in galeã Tribuni. Sic Tribunus spectãte vtroq; exercitu, & sua virtute nixus, & opera alitis propugnantis, ducem hostium ferocissimum vicit, interfecit'q;: atq; ob eam causam cognomen habuit Coruinus. Id factum est annis C C C C. & V. post Romam conditam. Statuam Coruino isti diuus Augustus in foro suo statuendã curauit. In eius statuæ capite corui simulachrum est, rei, pugnæ'q;, quam diximus, monumentum.

De verbis, quæ in vtranq; partem significatione reciproca & aduersa dicuntur. Cap. XII.

VT Formidolosus dici potest, & qui formidat, et qui formidatur: vt Inuidiosus, & qui inuidet, et cui inuidetur, vt Suspiciosus, qui suspicatur, & qui suspectus est: vt Ambitiosus, & qui ambit, & qui ambitur: vt item Gratiosus, & qui adhibet gratias, & qui admittit: vt Laboriosus, & qui laborat, & qui labori est: vt pleraq; alia huiuscemodi in vtranq; partem dicuntur: ita infestus, ancipiti quoq; significatione est. Nã & is Infestus appellatur, qui malum infert cuipiam, & contra, cui aliũde impendet malum, is quoq; infestus dicitur. Sed quod prius posui, profectò exemplis non indiget. Sic adeo multi loquuntur, vt Infestum dicant in inimicum, atq; aduersum. Alterum autem illud ignorabilius, obscurius'q; est. quis enim è medio facile dixerit Infestum esse, cui alter infestus est? Sed & veteres pleriq; ita dixerũt: & M. Tullius in oratione, quam pro Cn. Planco dixit, vocabulo hoc sic vsus est: Dolebam, inquit, iudices, & acerbe

ferebam si huius salus ob eam ipsam causam esset infe-stior, quòd is meam salutem atque vitam sua beneuolentia, præsidio, custodiáque texisset. Nos igitur de origine, & ratione verbi quærebamus: atque ita in Nigidianis comentarijs inuenimus scriptum, Infestum à festinando dictum: Nam qui instat, inquit, alicui, eum'que properãs vrget, opprimeréque eum studet, festinat'que: aut contra de alicuius periculo & exitio festinatur: is vterque Infestus dicitur, ab instantia atque imminentia fraudis, quam vel facturus cuipiam, vel passurus est. Nequis autem de suspicioso, quod supra posuimus, & de formidoloso, in eam partem, quæ minus vsitata est, exemplum requirat: inueniet de Suspicioso apud Mar. Catonem, de re floria, ita scriptum: Sed nisi qui palàm corpore pecuniam quæreret, aut se lenoni locauisset, * & si famulosus et suspiciosus fuisset, vim in corpus liberum non æquum censuere afferri. Suspitiosum enim hoc in loco suspectum significat, non suspicantem. Formidolosum autem qui formidatur. Salustius in Catilina ita dicit: Igitur talibus viris non labor insolitus, non locus vllus asper aut arduus erat, non armatus hostis formidolosus. Item C. Caluus in poëmatis Laboriosus dicit, nõ vt vulgo dicitur, qui laborat, sed in quo laboratur:

*et si aut famosus, aut suspiciosus

Durum, inquit, rus fugis, sed laboriosum.

Eadem ratione Laberius quoque in Sororibus:

Aecastor, inquit, multum somniculosum.

Et Cinna in poëmatis:

Somniculosam, vt Pœnus aspidem Psyllus.

Metus quoque & Iniuria, atque alia quædam id genus,

sic vtroq; versum dici possunt. Nam Metus hostiũ recte dicitur, & cum timent hostes, & cum timentur. Itaq; Salustius in historia prima, metum Pompeij dixit, nõ quòd Pompeius metueret, quod est vsitatius: sed quod metueretur. Verba hæc Salustij sunt: Id bellum excitabat metus Pompeij victoris, Hiempsalem in regnum restituentis. Item alio in loco: Postquam remoto metu Punico, simultates exercere vacuum fuit. Iniurias itidẽ dicimus, tam illorum, qui patiuntur, quàm qui faciunt. quarum dictionum exempla sunt facilia inuentu. Illud etiam dictum à Virgilio eandem habet formam, cõmunicatæ vltro & citro significationis:

—Et vulnere, inquit, tardus Vlyssi.

Cum diceret vulnus, non quod accepisset Vlysses, sed quod dedisset. Nescius quoque dicitur tam is qui nescitur, quàm qui nescit. Sed super eo qui nescit, frequẽs huius vocabuli vsus est: infrequens autẽ de eo est, quod nescitur. Ignarus æque vtroqueuersum dicitur, non tantum qui ignorat, sed & qui ignoratur. Plautus in Rudente:

Quæ incolis nescius nescias pessimus. Salustius:
More humanæ cupidinis ignara visendi. Virg.
—Ignarum Laurens habet ora Numanta.

Verba ex historia Claudij Quadrigarij, quibus Manlij Torquati nobilis adolescentis, & hostis Galli prouocatoris pugnam depinxit. Cap. XIII.

Titus Manlius summo loco natus, appriméque nobilis fuit: ei Manlio cognomentum factum Torquato: causam cognomenti fuisse accepimus, tor-

quis ex auro induuias, quam ex hoste, quem occiderat, detractam induit: sed quis hostis, & quod genus, & quàm formidandæ vastitatis, & quantum insolens prouocator, & cuiusmodi fuerit pugna decertatum, Q. Claud. primo annalium purissime atque illustrissime, simplicique & incompta orationis antiquæ suauitate descripsit. Quem locum ex eo libro Fauorinus philosophus cum legeret, non minoribus quati afficique animum suum motibus, pulsibusque dicebat, quàm si ipse coram depugnantes eos spectaret. Verba Q. Claudij, quibus pugna ista depicta est, ascripsit: Cum interim Gallus quidam nudus præter scutum, & gladios duos, torque atque armillis decoratus processit: qui & viribus, & magnitudine, & adolescentia, simulque virtute cæteris antestabat, is maxime prælio commoto, atque vtrisque summo studio pugnantibus, manu significare cœpit, vtrique vt quiescerent pugnare. Pugnæ facta pausa est. Extemplo silentio facto, cum voce maxima inclamat, si quis secum depugnare vellet, vti prodiret. Nemo audebat, propter magnitudinem atque immanitatem facies. Deinde Gallus irridere cœpit, atque linguam exertare. Id subito perdolitum est cuidam T. Manlio summo genere nato: tantum flagitium ciuitati accidere, è tanto exercitu neminem prodire. Is, vt dico, processit, neque passus est virtutem Romanam à Gallo turpiter spoliari. Scuto pedestri, & gladio Hispanico cinctus, contra Gallum constitit. Metu magno ea congressio in ipso ponte, vtroque exercitu inspectante facta est. Ita vt ante dixi, constiterunt, Gallus sua disciplina,

ſcuto proiecto cantabundus, Manlius animo magis, q̃ arte confiſus, ſcutum ſcuto percuſſit, atque ſtatum Galli conturbauit. Dum ſe Gallus iterum eodem pacto cõſtituere ſtudet, Manlius iterum ſcuto ſcutum percutit, atque de loco certo hominem iterum deijcit: eo pacto ei ſub Gallicum gladium ſucceſſit, atque Hiſpanico pectus hauſit: dein continuo humerum dextrum eodẽ concuſſu incîdit, neque receſſit vſquam donec ſubuertit: ne Gallus impetum icti haberet. Vbi eum euertit, caput præcîdit, torquem'que detraxit, eam'que ſanguinolentã ſibi in collum imponit. Quo ex facto ipſe, poſterique eius Torquati ſunt cognominati. Ab hoc T. Manlio, cuius hanc pugnam Quadrigarius deſcripſit, imperia & aſpera & immitia, Mãliana dicta ſunt, quoniam poſtea bello aduerſum Latinos, cum eſſet COS. filium ſuum ſecuri percuſſit: qui ſpeculatum ab eo miſſus, ne pugnaret interdicto, hoſtem à quo prouocatus fuerat, occidit.

Quòd idem Quadrigarius, huius facies, patrio caſu probe & Latine dixit: & quædam alia appoſita de ſimilium vocabulorum declinationibus. Cap. XIIII.

QVod autem ſupra ſcriptum eſt in Q. Claudij verbis, Propter magnitudinem atque immanitatem facies, id nos aliquot veteribus libris inſpectis explorauimus: atq; ita eſſe, vt ſcriptũ eſt, comperimus. Sic enim pleraque ætas veterum declinauit hæc Facies huius facies, quod nunc propter rationem grammaticam Faciei dicitur. corruptos autẽ quoſdam libros reperi, in quibuus Faciei ſcriptũ eſt, illo quod ante ſcriptum erat obliterato. Meminimus etiam in Tyburtij bi-

bliotheca inuenire nos in eodem Claudij libro ſcriptum vtrunque, Facies *&* Faciei *: ſed* Facies *in ordine ſcriptū fuit, & contra per ij geminum,* Facij. Neque id *abeſſe à quadā conſuetudine priſca exiſtimauimus.* Nā *& ab eo, quod eſt hic* Dies, *tā huius dies q̄ dij : & ab eo quod eſt hæc* Fames, *tā huius fames q̄ famij, dixerunt.* Q. *En-nius in* XVI. *annali* Dies *ſcripſit pro* Diei, *in hoc verſu:*

Poſtremæ longinqua dies confecerit ætas.

Ciceronem *quoq; affirmat* Ceſellius *in oratione, quam pro* P. Seſtio *fecit,* Dies *ſcripſiſſe pro* Diei *: quod ego impenſa opera, conquiſitis veteribus libris pluſculis, ita vt* Ceſellius *ait, ſcriptū inueni.* Verba *ſunt hæc* Marci Tullij : *Equites vero daturos illius dies pœnas.* Quocirca *factum hercle eſt, vt facile ijs credam, qui ſcripſerunt idiographum librum* Virgilij *ſeſe inſpexiſſe, in quo ita ſcriptum eſt:*

Libra dies ſomníque pares vbi fecerit horas.

Id eſt, libra diei ſomníque. Sed *ſicut hoc in loco dies à* Virgilio *ſcriptum videtur : ita in illo verſu non dubium eſt, quin* Dij *ſcripſerit pro* Diei : *Munera lætitiam'que* Dij. Quod *imperitiores* Dei *legunt, ab inſolentia ſcilicet vocis iſtius abhorrentes.* Sic *autem* Dies dij *à veteribus declinatum eſt: vt* Fames Famij, Pernicies Pernicij, Progenies Progenij, Luxuries Luxurij, Acies Acij. M. *enim* Cato *in oratione, quam de bello* Carthaginenſi *compoſuit, ita ſcripſit:* Pueri atque mulieres extrudebantur famij cauſa. *Lucilius in* XII. *Rugoſum atq; famij plenū.* Siſenna *in hiſtoriarum libro* VI. *Romanos inferendæ pernicij cauſa veniſſe.* Pacuuius *in Paulo :*

Pater supreme nostræ progeniÿ patris.

Cn. Matius in Iliadis X X.

Altera pars aciÿ vitasse fluminis vndas.

Idem Matius in tertiodecimo:

An maneat speciÿ simulacrum, in morte silentum.

C. Gracchus de legibus promulgatis: Ea luxuriÿ causa aiunt institui. Et ibidem infra ita scriptum est: nō * est ea luxuriÿ, quæ necessario parentur vitæ causa. Propter quod apparet, eum ab eo quod est Luxuries, luxuriÿ patrio casu dixisse. Marcus quoq; Tullius in oratione qua Sextum Roscium defendit, Perniciÿ scriptum reliquit. Verba hæc sunt: Quorum nihil perniciÿ causa diuino consilio, sed vi ipsa & magnitudine rerum factum putamus. Aut facies ergo in casu patrio, aut faciÿ, Quadrigarium scripsisse existimandum est. Faciei autem, in nullo veteri libro scriptum reperi. In casu autē dandi, qui purissime locuti sunt, non faciei, vti dicitur nunc, sed facie dixerunt. Lucilius in Satyris:

* esse

Et primum, inquit, facie honestas accedit.

Idem Lucilius in libro septimo:

Qui te diligit, ætati facièque tuæ se
Fautorem ostendat, fore amicum polliceatur.

Sunt autē non pauci, qui vtrobique faciÿ legant. Sed C. Cæsar in libro de analogia secundo huius die, & huius Specie, dicendum putat. Ego quoq; in iugurtha Salustiÿ, summæ fidei, & reuerēdæ vetustatis libro, Die, casu patrio scriptū inueni. Verba hæc ita erant: Vix decima parte die reliqua. Nō enim puto argutiolam istam recipiendam, vt die dictum quasi ex die existimemus.

De genere controuersiæ, quod Græce ἄπορον appellatur. Cap. XV.

CVm Antonio Iuliano rhetore, per feriarum tempus æstiuarum, decedere ex vrbis æstu volẽtes, Neapolim concesseramus: Atque ibi erat adolescens tunc quispiam ex ditioribus, cum vtriusque linguæ magistris meditans & exercens ad causas Romæ orandas eloquentiæ Latinæ facultatem, Atque is rogat Iulianum vti sese audiat declamantem. It auditum Iulianus. Imus quoque nos cum eo simul. Introit adolescens, & præfatur arrogantius, & elatius, quàm ætati eius decebat, ac deinde iubet exponi controuersias. Aderat nobiscum ibi Iuliani sectator, iuuenis promptus, & proficiens: & offendens iam in eo, quod ille apud Iuliani aureis in præcipiti stare, & subitaria dictione periculum sui facere audebat. Exponit igitur tentamenti gratia controuersiam parum consistentem, quod genus Græci ἄπορον vocant: Latine autem id non nimis incommode inexplicabile dici potest. Ea controuersia fuit huiuscemodi: De reo septem iudices cognoscant: eáque sententia sit rata, quam plures ex eo numero dixerint. Cum septem iudices cognouissent, duo censuerunt reum exilio multandum, duo alij pecunia, tres reliqui capite puniendũm. Petitur ad supplicium ex sententia trium iudicum, & contradicitur. Hac ille audita, nec considerata, neq; alijs vt proponerentur, expectatis, incipit statim mira celeritate, in eandem hanc controuersiam principia nescio quæ dicere, & inuolucra sensuum, verborum'que volumina, vocum'que turbas fundere; cæteris omni-

bus ex cohorte eius, qui audire eum soliti erant, clamore magno exultantibus: Iuliano autem male ac misere rubente & sudante. Sed vbi deblateratis versuum multis millibus, finem aliquando fecit, egressique inde sumus, amici familiaresque eius Iulianum prosecuti, quidnam existimaret, percontati sunt. Atque ibi Iulianus festiuissime: Nolite quærere, inquit, quid sentiam: adolescens hic sine controuersia disertus est.

Quòd Plinium Secundum hominem non indoctum fugerit, latueritque vitium argumenti, quod ἀντίστρεφον Græci dicunt. Cap. XVI.

PLinius Secundus existimatus est esse ætatis suæ doctissimus. Is libros reliquit, quos Studiosorum inscripsit, haud mediusfidius vsquequaque aspernandos. In ijs libris multa varie ad oblectandas eruditorum hominum aureis ponit. Refert etiam plerasque sententias, quas in * declinandis controuersijs lepide argutéque dictas putat: sicuti hanc quoque sententiam ponit ex huiuscemodi controuersia: Vir fortis præmio, quod optauerit, donetur. Qui fortiter fecerat, petijt alterius vxorem in matrimoniũ, & accepit. Is deinde, cuius ea vxor fuerat, fortiter fecit, repetit eandem, contradicitur. Eleganter, inquit, & probabiliter, ex parte posterioris, viri fortis, vxorem sibi reddi postulantis, hoc dictum est: Si placet lex, redde: si non placet, redde. Fugit autem Plinium, sententiolam istam, quam putauit esse argutissimam, vitio non carere, quod Græce ἀντίστρεφον dicitur. Et est vitium insidiosum, & sub falsa laudis specie latens. Nihil enim minus conuerti ex contrario idipsum

* declamandis

aduersus eundem potest, atque ita à priore illo viro forti dici: Si placet lex, nō reddo: si non placet, nō reddo.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM.

LIBER X.

Tertium'ne Cōsul, an Tertio dici oporteat: & quonam modo Cn. Pompeius, cum in theatro, quod erat dedicaturus, honores suos inscriberet, quæstionem ancipitem istius verbi de consilio Ciceronis.

CAP. I.

AMILIARI *meo cuipiam literas Athenis Romam misi. In ijs scriptum fuit, me illi iam Tertium scripsisse. Is ad me rescripsit, petiuit'que vt rationem dicerem, Cur Tertium, ac non Tertio scripsissem. Id etiam ascripsit, vt eadē, quid super illo quoque mihi videretur, facerem se certiorem: Tertium'ne COS. & quartum, an Tertio & quarto dicendum esset:* quoniam Romæ doctum virum dicere audisset, Tertio & quarto COS. non Tertiū quartū'q́: Id'que in principio libri Cælium scripsisse: & Q. Claudium in lib. XIX. C. Marium creatum septimo COS. dixisse. Ad hæc ego rescripsi nihil amplius, quàm* * cum

verba M. Varr.*hominis (opinor) quàm fuit Claudius cum Cælio, doctioris: quibus verbis vtrunque, de quo ad me scripserat, decideretur.* Nam & Varro *satis aperte, quid dici oporteret, edocuit: & ego aduersus eū, qui doctus esse dicebatur, litem meam facere absens nolui.* Verba M. Varronis, ex libro disciplinarum quinto hæc sunt: Aliud est, Quarto Prætorem *fieri, & quartum: quòd quarto locum adsignificat, ac tres ante factos: quartum tempus adsignificat, & ter ante factum.*
Igitur Ennius *recte conscripsit:*

Quintus pater quartum fit consul.

Et Pompeius timide, quod in theatro ne ascriberet Consul Tertium *aut* Tertio, *extremas literas non conscripsit. Quod de Pompeio* Varro *breuiter & subobscure dixit:* Tiro Tullius Ciceronis *libertus, in epistola quadā enarratius scripsit ad hunc ferme modum:* Cum Pompeius, *inquit, ædem* Victoriæ *dedicaturus foret, cuius gradus vice theatri essent, nomenque eius & honores inscriberentur: quæri cœptum est, vtrum* Consul *tertio inscribendum esset, an* Tertium. *Eam rem* Pompeius *exquisitissime retulit ad doctissimos ciuitatis. Cumque dissentiretur, & pars* Tertio, *alij* Tertium *scribendum contenderent: rogauit, inquit,* Ciceronem Pompeius, *vt quod ei rectius videretur scribi iuberet.* Tum Ciceronem *iudicare de viris doctis veritum esse, ne quorū opinionem improbasset, ipsos videretur improbasse.* Persuasit *igitur* Pompeio, *vt neque* Tertium *neque* Tertio *scriberetur: sed ad secundum vsque* T, *fierent literæ,* Tert. *vt verbo non perscripto, res quidem demonstra-*

retur: sed dictio tamen ambigua verbi lateret. Id autẽ quod & Varro & Tiro dixerunt, in eodem nunc theatro non est ita scriptum. Nam cum multis annis postea scena quæ prociderat, refecta esset, numerus Tertij Consulatus, non vti initio prioribus literis Tert. sed tribus tãtum lineolis III. incisis significatus est. In M. autẽ Catonis quarta Origine ita perscriptum est: Carthaginenses sextum de fœdere decessere. Id verbum significat, quinquies ante eos fecisse contra fœdus, & tum Sextum. Græci quoque in significandis huiusmodi rerum numeris, δίτον καὶ τέταρτον dicunt, quod congruit cum eo, quod Latine dicitur Tertium quartum'que.

Quid Aristoteles de numero puerperij memoriæ mandauerit. Cap. II.

ARistoteles philosophus memoriæ tradidit, mulierem in Aegypto vno partu quinque pueros enixam: eum'que esse finẽ dixit multijugæ hominũ partionis, neque plures vnquam simul genitos compertum: hunc autem esse numerum ait rarissimum. Sed & diuo Augusto imperante, qui temporum eius historiam scripserunt, ancillam Cæsaris Augusti in agro Laurente peperisse quinque pueros dicunt, eos'que pauculos dies vixisse. matrem quoque eorum non multo post, quàm peperit mortuam, monumentum'que ei factum, iussu Augusti, in via Laurentina: in'que eo scriptum esse numerum puerperij eius, de quo diximus.

Locorum quorũdam illustrium collatio, contentióque facta ex orationibus C. Gracchi, & M. Cicer. & M. Catonis. Cap. III.

FOrtis, ac vehemens orator existimatur esse C. Gracchus: nemo id negat: sed quòd nonnullis videtur seuerior, acrior, amplior'que esse M. Tullio, ferri id qui potest? Legebamus adeo nuper orationem Gracchi, de legibus promulgatis, in qua M. Marium, & quosdam ex municipijs Italicis honestos viros, virgis per iniuriam cæsos à magistratibus Pop. Ro. quanta maxime inuidia potest, conqueritur. Verba hæc sunt, quæ super ea re fecit: Nuper Theanum Sidicinum Consul venit, vxorem dixit in balneis virilibus lauari velle. Quæstori Sidicino à M. Mario datum est negotium, vti balneis exigerentur, qui lauabantur. Vxor renuntiat viro, parum cito sibi balneas traditas esse, & parum lautas fuisse. Iccirco palus* destitutus est in foro: eóque adductus suæ ciuitatis nobilissimus homo M. Marius: vestimenta detracta sunt, virgis cæsus est. Caleni vbi id audierunt, edixerunt, ne quis in balneis lauisse vellet, cum magistratus Rom. ibi esset. Ferentini ob eandem causam Prætor noster Quæstores arripi iussit. Alter se de muro deiecit: alter prehensus, & virgis cæsus est. In tam atroci re, ac tam misera, atque mœsta iniuriæ publicæ cótestatione, ecquid est quod aut ampliter insigniter'que aut lacrimose atque miseranter, aut multa copiosáque inuidia, grauíque et penetrabili querimonia dixerit? Breuitas sanè & venustas & mundities orationis est, qualis haberi ferme in comœdiarum festiuitatibus solet. Itẽ Gracchus alio in loco ita dixit: quanta libido, quantáque intemperantia sit hominum adolescentium, vnum exemplum vobis ostendam: His annis paucis ex Asia missus est, qui

* defixus

est,qui per id tempus magistratum non ceperat, homo adolescens pro legato. Is in lectica ferebatur: ei obuiã bubulcus de plebe Venusina aduenit: & per iocum, cum ignoraret qui ferretur, rogauit, num mortuum ferrent. Vbi id audiuit, lecticã iussit deponi: stuppis, quibus lectica deligata erat, vsque adeo verberari iussit, dum animum efflauit. Hæc *quidem oratio super tam violento atque crudeli facinore, nihil profecto abest à quotidianis sermonibus.* At *cum in simili causa apud* M.*Tullium ciues* R*o.inocentes viri, contra ius contráq; leges virgis cæduntur, aut supplicio extremo necantur: quæ ibi tunc miseratio? quæ comploratio? quæ totius rei sub oculos subiectio? quod, & quale inuidiæ, atq; acerbitatis fretum efferuescit?* Animum *hercle meum, cum illa* M.*Cic.lego, imago quædam, & sonus verborum, & vocum, & eiulationum circumplectitur: velut sunt ista, quæ de* C.V*erre dicit: quę nos (vt in pręsens potuimus) quantum memoria suppeditabat, ascripsimus,* IPSE *inflammatus scelere & furore, in forum venit. ardebãt oculi, toto ex ore crudelitas emanabat.* Expe*ctabãt omnes, quò tandem progressurus, aut quidnam acturus esset: cum repente hominem proripi, atque in foro medio nudari, ac deligari, & virgas expediri iubet.* Iam *hæc mediusfidius sola verba, nudari, ac deligari, & virgas expediri iubet, tanti metus horroris'que sunt, vt nõ narrari, quæ gesta sunt, sed rem geri prorsus videas.* Grac*chus autem noster, nõ querentis neque implorantis, sed nuntiantis vice,* P*alus, inquit, in foro *destitutus est, vestimẽta detracta sunt, virgis cæsus est.* S*ed enim* M. Ci- * *defixus*

r

ce. præclare, cũ diutina repræsentatione, non Cæsus est, sed Cædebatur, inquit, virgis in medio foro Messanæ ciuis Ro. cum interea nullus gemitus, nulla vox illius miseri inter dolorem crepitum'que plagarum audiebatur, nisi hæc: Ciuis Ro. sum. Hac cõmemoratione ciuitatis, omnia verbera depulsurum, cruciatum'que à corpore deiecturum arbitrabatur. Complorationem deinde tã acerbæ rei, & odium in Verrem, detestationem'que apud ciues Ro. incense, atque acriter, atque inflammanter facit, cum hæc dicit: O nomen dulce libertatis: ò ius eximium nostræ ciuitatis: ò lex Portia, leges'que Semproniæ: ò grauiter desiderata, & aliquando reddita plebi Ro. Tribunitia potestas. Huccine tandem hæc omina reciderunt, vt ciuis Ro. in prouincia P. R. in oppido fœderatorũ, ab eo qui beneficio P. R. fasces ac secures haberet, deligatus in foro virgis cæderetur? Quid, cum ignes, ardentes'que laminæ, cæterique cruciatus admouebantur? Si te acerba illius imploratio, & vox miserabilis non leniebat, ne ciuium quidem Ro. qui tum aderãt, fletu, gemitúque maximo cõmouebare? Hæc M. Tul. atrociter, grauiter, copiose, aptéque miseratus est. Sed si quis est tam agresti aure, ac tam hispida, quẽ lux ista, & amœnitas orationis, verborum'que modificatio parũ delectat: amat autem priora idcirco, quòd incompta, et breuia, & non operosa, sed natiua quadam suauitate sunt: quod'que ijs vmbra, & color quasi opacæ vetustatis est: is si quid iudicij habet, consideret in causa pari M. Catonis, hominis antiquioris, orationem, ad cuius vim & copiam Gracchus nec aspirauit: intelliget (opi-

nor) Catonem contentum eloquentia ætatis suę nõ fuisse: & id iam tum facere voluisse, quod Cicero postea perfecit. In eo nanque libro, qui de falsis pugnis inscriptus est, ita de Quinto Thermo conquestus est: Dixit à Decemuiris parum sibi bene cibaria curata esse: iussit vestimenta detrahi, atque flagro cædi: Decemuiros Brutiani verberauere, videre multi mortales. Quis hanc contumeliam, quis hoc imperium, quis hanc seruitutem ferre potest? Nemo hoc Rex ausus est facere. Ea'ne fieri bonis bono genere natis boni consulitis? Vbi societas? vbi fides maiorum? insignitas iniurias, plagas, verbera, vibices, eos dolores atque carnificinas, per dedecus atq; maximam contumeliam (inspectãtibus popularibus suis, atq; multis mortalibus) te facere ausum esse? Sed quantum luctum, quãtum'que gemitum: quid lachrimarum, quantum'que fletuum factum audiui? Serui iniurias nimis ægre ferunt: quid illos bono genere natos, magna virtute præditos, opinamini animi habuisse, atque habituros dum viuent? Quòd Cato dixit, Brutiani verberauere: nequis fortasse de Brutianis requirat, id significat: Cum Annibal Pœnus cũ exercitu in Italia esset, & aliquot pugnas Po. Roma. aduersas pugnauisset, primi totius Italiæ Brutij ad Annibalem desciuerunt. Id Ro. ægre passi, postquã Annibal Italia decessit, superatiq; Pœni sunt, Brutios ignominiæ causa non milites scribebant, nec pro socijs habebãt: sed magistratibus in prouincias euntibus parêre, & præministrare seruorum vicem iusserunt. Itaque ij sequebantur magistratus, tanq; in scenicis fabulis, qui dicebantur Lorarij: & quos erãt

iussi, vinciebant, aut verberabant. Quòd autem ex Brutijs erant, appellati sunt Brutiani.

Quòd P. Nigidius argutissime docuit, nomina nō positiua esse, sed naturalia. Cap. IIII.

NOmina verbáque, non positu fortuito, sed quadam vi & ratione naturæ facta esse P. Nigidius in grammaticis cōmentarijs docet: rem sanè in philosophiæ dissertationibus celebrem. Quæri enim solitum apud philosophos, φύσει τὰ ὀνόματα, ἢ θέσει. In eam rem multa argumenta dicit, cur videri possint verba esse naturalia magis, quàm arbitraria, ex quibus hoc visum est lepidum, & festiuum: Vos, inquit: cum dicimus, motu quodam oris conueniente cum ipsius verbi demonstratione vtimur, & labias sensim primores emouemus, ac spiritum atque animam porrò versum, & ad eos quibus cum sermocinamur, intendimus. At cōtra cum dicimus, Nos, neque profuso intentóque flatu vocis, neque proiectis labijs pronūtiamus: sed & spiritum & labias quasi intra nosmetipsos coërcemus. Hoc idē fit & in eo, quod dicimus, Tu, & Ego, & Tibi, & Mihi. Nam sicuti cum adnuimus, & abnuimus, motus quidem ille vel capitis vel oculorum, à natura rei, quam significat, nō abhorret: ita in his vocibus quasi gestus quidam oris, & spiritus naturalis est. Eadem ratio est in Græcis quoque vocibus, quam esse in nostris animaduertimus.

Auarus, simplex'ne vocabulum sit, an compositum & duplex, sicut P. Nigidio videtur. Cap. V.

AVarus nō simplex vocabulum, sed iunctum copulatum'que esse Nigidius dicit in cōmentariorū

vndetricesimo: Auarus, inquit, appellatur, qui auidus æris est: sed in ea copula, E, inquit, litera detrita est. Itē Locupletem ait dictū, ex compositis vocibus, qui pleraque loca, hoc est, qui multas possessiones tenet. Sed probabilius id, firmiusque est, quod de locuplete dicit: nam de Auaro ambigitur. Cur enim nō videri possit ab vno solum verbo inclinatum, quod est Aueo? eademque esse fictura, qua est Amarus? de quo nihil dici potest, quin duplex non sit.

Multam dictam esse ab Aedilibus plebis, Appij Cæci filiæ mulieri nobili, quòd locuta esset petulantius.

Cap. VI.

Non in facta modo, sed in voces etiam petulātiores publice vindicatū est. Ita enim debere esse uisa est Romanæ disciplinæ dignitas inuiolabilis. Appij namque illius Cæci filia, à ludis quos spectauerat, exiens, turba vndique confluentis fluctuantisque populi iactata est: atque inde egressa, cum se male habitam diceret: quid enim in me tunc factum esset, inquit, quātóque arctius pressiusque conflictata essem, si P. Claudius frater meus nauali prælio classem nauium cum ingenti ciuium numero nō perdidisset? certe quidem maiore nunc copia populi oppressa intercidissem. Sed vtinam, inquit, reuiuiscat frater, aliamque classem in Siciliā ducat, atque istam multitudinem perditum eat, quæ me male nūc miserā conuexauit. Ob hęc mulieris verba, tam improba, ac tā inciuilia, C. Fundanius, & Tib. Sempronius Aediles plebei multam dixerunt ei æris grauis XXV. millia. Id factum esse dicit capito Atteius in commentario de iudicijs publicis,

bello Punico primo, Fabio Licinio, & T. Acilio Crasso Consulibus.

Fluminum quæ intra imperium Romanum fluunt, prima magnitudine esse Nilum, secunda Istrum, proxima Rhodanum: sicut M. Varronem memini scribere.

Cap. VII.

OMnium fluminum quæ in maria, quà imperiũ Romanum est, fluunt, quàm Græci τὴν εἴσω θάλασσαν appellãt, maximum esse Nilum consentitur: proxima magnitudine esse Istrum, scripsit Salustius. Varro autem cum de parte orbis, quæ Europa dicitur, dissereret, in tribus primis eius terræ fluminibus Rhodanum esse ponit: per quod videtur, eum facere Istro æmulum. Istrus enim quoque in Europa fluit.

Inter ignominias militares, quibus milites coërcebantur, fuisse sanguinis dimissionem: & quænam esse videatur causa huiuscemodi castigationis. Cap. VIII.

FVit hæc quoque antiquitus militaris animaduersio, iubere ignominiæ causa, militi venam solui, & sanguinem * dimitti. Cuius rei ratio in literis veteribus, quas equidem inuenire potui, non extat: sed opinor factum hoc primitus, in militibus stupentis animi, atque a naturalis habitu declinantis: vt non tam pœna, quàm medicina videretur. Postea tamen ob pleraque alia delicta, idem factitatum esse credo per consuetudinẽ: quasi minus sani viderentur, omnes qui delinquerent.

* mitti

Quibus modis, quóque habitu acies Ro. instrui solita sit: quæque earum instructionum sunt vocabula.

Cap. IX.

VOcabula sunt militaria, quibus instructa certo modo acies appellari solet: frons, subsidia, cuneus, orbis, globus, forfices, serra, alæ, turres. Hæc & quædam item alia inuenire est in libris eorũ, qui de militari disciplina scripserunt. Trãslata aũt sunt ab ipsis rebus, quæ ita proprie nominãtur: earum'que rerũ in acie instruenda sui cuiusq; vocabuli imagines ostenduntur.

Quæ eius rei causa sit, quòd & Græci veteres, & Romani anulum in eo digito gestauerunt, qui est in manu sinistra minimo proximus. Cap. X.

VEteres Græcos annulum habuisse in digito accepimus sinistræ manus, qui minimo est proximus: Romanos quoque homines aiunt, sic plerunque anulis vsitatos. Causam esse huius rei Appion, in libris Aegyptiacis, hãc dicit: q in sectis apertis'q; humanis corporibus, vt mos in Aegypto fuit, quas Græci ἀνατομὰς appellant repertum est, neruũ quendam tenuissimum, ab eo vno digito de quo diximus, ad cor hoĩs pergere ac p̃uenire. Propterea nõ inscitum visum esse, eũ potissimum digitum tali honore decorãdum: qui continens, & quasi connexus esse cum principatu cordis videretur. Macro. lib. 7. cap. 13.

Verbum Mature quid significet, quæ'q; vocis eius ratio sit: & quòd eo verbo vulgus hominum improprie vtitur: atque inibi, quòd Præcox declinatum, Præcocis facit, non Præcoquis. Cap. XI.

MAture, nunc significat propere & cito, contra ipsius verbi sententiam, aliud enim est Mature, quàm quod dicitur Propere. P. Nigidius homo in omnium bonarum artium disciplinis egregius: Mature, Macro. lib. 7. cap. 8.

inquit, est, quod neque citius est, neque serius: sed medium quiddam, & temperatum est. Bene atque proprie Nigidius: Nam & in frugibus, & in pomis matura dicuntur, quæ neque cruda & immitia sunt, neque caduca & decocta: sed tempore suo adulta maturatáque. Quoniam autem id, quod non segniter fiebat, mature fieri dicebatur, progressa plurimũ verbi significatio est: & non iam quod, non segnius, sed quod festinantius fit, id fieri mature dicitur: quando ea quæ præter sui temporis modũ properata sunt, immatura verius dicantur. Illud vero Nigidianum rei atque verbi temperamẽtum, diuus Augustus, duobus Græcis verbis elegantissime exprimebat. Nam & dicere in sermonibus, & scribere in epistolis solitũ esse aiũt, σπεῦδε βραδέως. Per quod monebat, vt ad rem agendam simul adhiberetur & industriæ celeritas, & diligentiæ tarditas: ex quibus duobus contrarijs fit maturitas. Virgil. quoque (si quis aĩum attendat) duo ista verba Properare & Maturare, tanq̃ planè resonantia contraria, scitissime separauit in hisce versibus:

Frigidus agricolam siquando continet imber,
Multa forent, quæ mox cœlo properanda sereno
Maturare datur.

Elegantissime ista duo verba diuisit. nanque in properatu rei rusticæ, per tempestates pluuiasque cum otiũ est, maturari potest: per serenas, cum tempus instat, properari necessum est. Cum significandum aũt est coactius quid factum, & festinantius: tum rectius præmature factum id dicitur, quàm mature: Sicut Afranius dixit in Togata, cui titulus νόμος est:

Appetis dominatum demens præmaturæ præcocem.
In quo versu animaduertendum est, quòd Præcocem *inquit, non* Præcoquem. *Est enim casus eius rectus, non* Præcoquis, *sed* Præcox.

De portentis fabularum, quæ Plinius Secundus *indignissime in* Democritũ *philosophum confert: & ibidem de simulacro volucri columbæ.* Cap. XII.

Librum esse Democriti nobilissimi philosophorũ, de ui & natura Chamæleontis, eum'que se legisse Plinius Secundus in naturalis historiæ XXVIII. refert: multáque vana atque intoleranda auribus, deinde quasi à Democrito scripta tradit, ex quibus pauca hæc inuiti meminimus, quia pertæsum est: Accipitrem autẽ rapidissimam à Chamæleonte humi reptante, si eũ forte superuolet, detrahi, & cadere vi quadam in terram, cæteris'que auibus lanianda sese sponte sua obijcere & dedere. Item aliud vltra humanã fidem: Caput & Collum Chamæleõtis, si vratur ligno quod appellatur Robur, imbres & tonitrua derepente fieri: id'que ipsum vsu venire, si iecur eiusdem animalis in summis tegulis vratur. Item aliud, quod hercle an ponerem dubitaui, ita est deridiculæ vanitatis: nisi idcirco planè posui, ꝙ oportuit nos dicere, quid de istiusmodi admirationum fallaci illecebra sentiremus, qua plerunque capiuntur, et ad perniciem elabuntur ingenia maxime solertia, eáque potissimum quæ discendi cupidiora sunt. Sed redeo ad Plinium: Sinistrum pedem, ait, Chamæleõtis, ferro ex igni calefacto torreri cum herba quæ appellatur eodem nomine Chamæleon: & vtrunque macerari vnguento, Plin. li. 28. cap. 8.

colligique in modum pastilli, atque in vas mitti ligneũ: & eum qui id vas ferat, etiam si is in medio palàm versetur, à nullo videri posse. His portentis atque præstigijs à Plinio Secundo scriptis, non dignum esse cognomine Democriti puto, vel illud, quale est quod idem Plinius in decimo libro Democritum scripsisse asseuerat: Aues quasdam esse certis vocabulis, & earum auium confuso sanguine gigni serpentem: eum si quis ederit, linguas auium & colloquia interpretaturũ. Multa autem videntur ab hominibus male solertibus huiuscemodi cõmenta in Democriti nomẽ data, nobilitatis autoritatisque eius perfugio vtentibus. Sed id quod Archytam Pythagoricum cõmentum esse atq; fecisse traditur, neq; minus admirabile, neque tamen vanum æque videri debet. Nam & pleriq; nobiliũ Græcorum & Fauorinus philosophus memoriarũ veterum exequentissimus, affirmatissimè scripserunt, simulacrum columbæ è ligno ab Archyta ratione quadam disciplináque mechanica factum volasse: ita erat scilicet libramentis suspensum, & aura spiritus inclusa atque occulta cõcitum. Libet hercle super re tã ab horrenti à fide ipsius Fauorini verba ponere: Ἀρχύτας ταραντῖνος φιλόσοφος ἅμα καὶ μηχανικὸς ὢν ἐποίησε περιστερὰν ξυλίνην πετομένην, ἥτις εἴποτε καθίσειεν, οὐκ ἐπανίστατο μέχρι γὰρ τούτου.

Cum partim hoĩm, qua ratione dixerint. Cap. XIII.

PArtim hominum venerũt, plerunq; dicitur: quod significat, pars hominum venit, id est, quidam homines. Nam partim hoc in loco aduerbium est, neque in casus inclinatur: sicuti, cum partim hominum, dici põt:

id est, cum quibusdam hominibus, & quasi cum quadam parte hominũ. M. Cato in oratione de re Floria ita scripsit: Ibi pro scorto fuit, in cubiculum subreptitauit è conuiuio: cum partim illorum iam sæpe ad eundẽ modum erat. Imperitiores aũt, cum partim, legunt tanquã declinatum sit quasi vocabulum, non dictum quasi aduerbium. Sed Q. Claudius XXI. annali insolentius paulo hac figura est ita vsus: Eum enim cum partim copijs hominum adolescentium placentem sibi. Item Q. Claudij in XXIII. annali, verba hæc sunt: Sed iccirco me fecisse, quod vtrũ negligentia partim magistratuum, an auaritia, an calamitate P. R. euenisse dicam, nescio.

Iniuria mihi factum itur, quali verborum ordine Cato dixerit. Cap. XIIII.

AVdio illi iniuriam factum iri, audio contumeliam dictum iri, vulgo quoque ita dici, & istã esse verborum figuram iam in medio loquendi vsu, idcirco exemplis supersedeo. Sed contumelia illi vel iniuria factum itur, paulo est remotius. Exemplum igitur ponemus: M. Cato pro se contra C. Cassium: Atq; euenit ita Quirites, vti in hac contumelia quæ mihi per huiusce petulantiam factum itur, rei quoque publicæ mediusfidius miserear Quirites. Sicut autem contumeliam factũ iri, significat iri ad contumeliam faciendam, id est, operam dari quo fiat contumelia: ita contumelia factũ itur, casu tantum immutato idem dicit.

De flaminis Dialis, deque flaminicæ ceremonijs: verbáq; ex edicto prætoris apposita, quibus dicit, non coacturum se ad iurandum, neque virgines Vestæ, nequ

Diales. Cap. XV.

CEremoniæ impositæ flamini Diali multæ, item cautus multiplices, quos in libris qui de* sacerdotibus publicis compositi sunt, item in Fabij Pictoris librorum primo scriptos legimus. Vnde hæc ferme sunt, quæ commeminimus: I. Equo Dialem flaminem vehi, religio est. II. Classem procinctam extra pomœrium, id est, exercitum armatum videre: iccirco rarenter flamen Dialis creatus consul est, cum bella consulibus mandabantur. III. Item iurare Dialem fas nunquam est. IIII. Item annulo vti, nisi peruio cassóque, fas nō est. V. Ignem è flamina, id est, flaminis Dialis domo, nisi sacrum efferri, ius non est. VI. Vinctum, si ædes eius introierit, solui necessum est, & vincula per impluuium in tegulas subduci, atque inde foras in viā demitti. VII. Nodum neque in apice, neque in cinctu, neque in alia parte vllum habet. VIII. Si quis ad verberandum ducatur, si ad pedes eius supplex procubuerit, eo die verberari piaculum est. IX. Capillum Dialis, nisi qui liber homo est, non detonset. X. Capram & carnem incoctam, & ederam, & fabam, neque tangere Diali mos est, neque nominare. XI. propagines è vitibus altius prætentis non succidet. XII. Pedes lecti in quo cubat, luto tenui circunlitos esse oportet, & de eo lecto trinoctium continuum non decubat: neque in eo lecto cubare alium fas est, neque apud eius lecti fulcrum, capsulam esse cum strue atque ferro oportet. XIII. Vnguium Dialis & capilli segmina, subter* arborem filicem terra operiuntur. XIIII. Dialis quotidie festa-

* sacerdotalibus.

* arborē felicem

tus est. X V. *Ac sine apice sub diuo esse licitum nõ est, sub tecto, vti libet, & non pridem à pontificibus consti- tutum.* Massurius Sabinus *scripsit & alia quædam re missa, gratiámque aliquot ceremoniarum factam di- cit.* X V I. *Farinam fermento imbutam attingere ei fas non est.* X V I I. *Tunicam intimam, nisi in locis tectis nõ exuit, ne sub cœlo tanquam sub oculis Iouis nudus sit.* X V I I I. *Super flaminem* Dialem *in conuiuio, nisi rex sacrificulus, haud quisquam alius accumbit.* X I X. *Vxo rem si amisit, flaminio decedit.* X X. *Matrimonium fla minis, nisi morte dirimi non est ius.* X X I. *Locum, in quo bustum est, nunquam ingreditur.* X X I I. *Mortuum nũ quam attingit, funus tamen exequi non est religio. Eadẽ ferme ceremoniæ sunt, quas flaminicas sacerdotissas* Dialis *seorsum aiunt obseruitare, veluti est:* I. *Quod be ne nato operitur.* I I. *Et quòd virica surculum de arbo- re*siliqua habet.* I I I. *Et quòd scalas, quæ* Græce κλί μακες *appellantur, eas ascendere ei plus tribus gradi- bus religiosum est.* I I I I. *Atque etiam cum it ad* Argeos *quod neque comit caput, neque capillum depectit.* Ver- *ba prætoris ex edicto perpetuo de flamine* Diali, *& de sacerdote* Vestæ *ascripsit:* Sacerdotem *Vestalem & flaminem* Dialem *in omni mea iurisdictione iurare non cogam.* Verba M. Varronis *ex secundo rerum diuina- rum super flamine* Diali *hæc sunt:* Is *solus album ha- bet galerum, vel quòd maximus est, vel quòd* Ioui *im- molata hostia albato fieri oporteat.*

**aliàs, fe- lici*

Quos errores Iul. Higinus *in* VI. *Virgilij animaduer terit in historia* Romana *erratos.* Cap. X V I.

Virgiliũ ab hac calũnia Põtanus in Antonio vendicat

Reprehendit Higinus Virgilium, correcturum'q; eum fuisse existimat, quod in lib. 6. scriptũ est: Palinurus est apud inferos, petẽs ab Aenea, vt suũ corpus requirendum & sepeliendum curet. Is hæc dicit:

Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram
Inijce (nanque potes) portus'que require Velinos.

Quo, inquit, modo aut Palinurus nouisse, aut nominare potuit portus Velinos? & Aeneas ex eo nomine locum inuenire? cum Velia oppidum, à quo portum qui in eo loco est, Velinum dixit, Seru. Tullio regnante Romæ, post annum amplius sexcẽtesimum, quàm Aeneas in Italiam venit, conditum in agro Lucano, & eo nomine appellatum sit? Nam qui ab Harpalo, inquit, regis Cyri præfecto, ex terra Phocide fugati sunt, alij Veliam, partim Massiliam condiderunt. Inscitissime igitur petit, vt Aeneas portum Velinum requirat, cum id nomen eo tẽpore fuerit nusquam gentium. Neque simile, inquit, illud videri debet, quod est in primo

Italiam fato profugus, Lauiniáque venit
Littora.

Aut quod æque est in sexto libro:

Chalcidicáq; leuis tandem superastitit arce.

Quoniam poëtæ ipsi quædam κατὰ πρόληψιν historiæ dicere ex sua persona concedi solet, quæ facta ipse postea scire potuit: sicut Virgilius sciuit de Lauino oppido, & de Colonia Chalcidiensi. Sed Palinurus quî potuit, inquit, scire ea quæ post annos sexcentos facta sunt: nisi quis eum diuinasse apud inferos putat, perinde vt animæ defunctorum solent? Sed & si ita accipias,

quanquam non ita dicitur, Aeneas tamen qui non diuinabat, quo pacto potuit requirere portum Velinũ? cui nomen tunc (sicuti diximus) nullum vsquam fuit. Itẽ hoc quoque in eodem libro reprehendit, & correcturũ fuisse Virgilium putat, nisi mors occupasset. Nam cũ *Thesea, inquit, inter eos nominasset, qui ad inferos adissent ac redissent, dixisset'q́:*

–Quid Thesea? magnum
Quid memorẽ Alcidẽ? et mi genus ab Ioue summo est.

Postea tamen infert:

–Sedet, æternum'que sedebit
Infelix Theseus.–

Qui autem, inquit, fieri potest, vt æternum apud inferos sedeat, quem supra cum ijs nominat, qui descenderint illuc, atque inde rursum euaserint: præsertim cũ ita sit fabula de Theseo, atque sic Hercules eum euellerit é petra, & in lucem ad superos eduxerit? Itẽ in his versibus errasse Virgilium dicit:

Eruet ille Argos, Agamemnonias'que Mycenas,
Ipsum'que Aeaciden genus armipotentis Achilli,
Vltus auos Troiæ, templa & temerata Mineruæ.

Confudit, inquit, & personas diuersas & tẽpora. Nam *neque eodem tempore, neque per eosdem homines, cum Achæis & cum Pyrrho bellatum est. Pyrrhus enim, quẽ dicit Aeaciden, de Epiro in Italiam transgressus, cum Romanis depugnauit aduersus Manium Curium, in eo bello ducem. Argiuum autem bellum, id est, Achaicum, multis post annis à L. Mummio imperatore gestum est. Potest, inquit, igitur medius eximi versus, qui de Pyrrho*

importune immissus est, qué Virgilius proculdubio ex pturus (inquit) fuit.

Quam ob causam, & quali modo Democritus philosophus luminibus oculorum sese priuauerit, & super ea re versus Laberij, pure admodum & venuste facti.

Cap. XVII.

DEmocritum philosophum in monumentis historiæ Græcæ scriptum est, virum prçter alios venerandum, autoritatéque antiqua præditum, luminibus oculorum sua sponte se priuasse: quia existimaret cogitationes, cómentationésque animi sui in contemplandis naturæ rationibus vegetiores & exactiores fore, si eas videndi illecebris, & oculorum impedimentis liberasset. Id factum eius, modúmque ipsum quo cçcitatem facile solertia subtilissima consciuit, Laberius poëta in Mimo qué inscripsit Rectorem, versibus quidem satis munde atque graphice factis, descripsit: sed causam voluntariæ cæcitatis finxit aliam, vertítque in eam rem quam tum agebat, non inconcinniter. Est enim persona quæ hoc apud Laberiũ dicit, diuitis auari & parci, sumptum plurium, ἀσωτίαν τε & propinationem adolescentis filij deplorantis. Versus Laberiani hi sunt:

Democritus Abderites physicus philosophus, clypeũ
Constituit contra exortum Hyperionis, oculos
Effodere vt posset splendore æreo, ita radijs
Solis aciem effodit luminis, malis bene
Esse ne videret ciuibus: sic ego
Fulgentis splendore pecuniæ volo
Elucificare exitum ætatis meæ,

Ne in

Ne in re bona videam esse nequam filium.

Historia de Artemisia, deque eo certamine, quod apud Mausoli sepulchrum à scriptoribus inclytis decertatum est. Cap. XVIII.

ARtemisia Mausolum virum amasse fertur, supra omneis amorum fabulas, vltráque affectionis humanæ fidem. Mausolus autem fuit, vt M. Tullius ait, rex terræ Cariæ: vt quidam Græcarum historiarum scriptores dicunt, prouinciæ Græcæ præfectus, quem σατράπην Græci vocant. Is Mausolus vbi fato perfunctus est, & inter lamenta & manus vxoris funere magnifico sepultus est, Artemisia luctu atque desiderio mariti flagrans, ossa cineremque eius mista odoribus, contusáque in pulueris faciē, aquæ indidit, ebibitq́ꝫ, multáque alia violenti amoris indicia fecisse dicitur. Molita quoque est ingenti impetu operis, conseruandæ mariti memoriæ causa, sepulchrum illud memoratissimū, dignatumque numerari inter septem omnium terrarum spectacula. Id monumentum Artemisia cum Dijs Manibus sacris Mausoli dicaret, ἀγῶνα, id est, certamē, laudibus eius dicundis facit: ponitque præmia pecuniæ, aliarumque rerum bonarum amplissima. Ad eas laudes decertandas venisse dicuntur viri nobiles ingenio, atque lingua præstabili Theopompus, Theodectes, Naucrites. Sunt etiam, qui Isocratem ipsum cum ijs certauisse memoriæ mandauerint. Sed eo certamine vicisse Theopompum iudicatum est. Is fuit Isocratis discipulus. Extat nunc quoque Theodectis tragœdia, quæ inscribitur Mausolus, in qua eum magis, quàm in prosa pla-

cuisse Higinus *in exemplis refert.*

Non purgari neque leuari peccatum, cum prætenditur peccatorum, quæ alij quoque peccauerunt, similitudo: atque inibi verba ex oratione super ea re Demosthenis. Cap. XIX.

INcessebat *quempiam* Taurus *philosophus seuera atque vehementi obiurgatione adolescentem, à rhethoribus & facundiæ studio ad disciplinas philosophiæ transgressum, quòd factum quiddam esse ab eo diceret inhoneste & improbe.* At *ille non ibat inficias fecisse, sed id solitũ esse fieri defendebat, turpitudinemq́ delicti, exemplorum vsu & consuetudinis venia deprecabatur.* Atq; *ibi* Taurus *isto ipso defensionis genere iratior:* Homo, *inquit, stulte & nibili, si te à malis exemplis autoritates & rationes philosophiæ non abducunt, ne illius quidem* Demosthenis *vestri sententia tibi in mẽtem venit? quæ, quia lepidis & venustis vocum modis vincta est, quasi quædam cantilena rhetorica, facilius adhærere memoriæ tuæ potuit.* Nam *si me, inquit, non fallit, quod quidem in priori pueritia legerim, verba hęc sunt* Demosthenis *aduersus eum, qui (vt tu nunc facis) peccatum suum, peccatis alienis exemptum purgatumq́ ibat:* σὺ δὲ μὴ λέγε ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις, ἀλλ' οὐχ ὡς προσήκει γίγνεσθαι. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως. ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἑάλω, σὺ ταῦτα οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράφει. Sic Taurus *omnium suasionum admonitionumq́*

genere vtens, sectatores suos ad rationes bonæ inculpatæque indolis ducebat.

Quid sit rogatio, quid lex, quid plebiscitũ, quid priuilegium, & quantum omnia ista differant. Cap. XX.

QVæri audio quid lex sit, quid plebiscitũ, quid rogatio, quid priuilegiũ. Atteius Capito publici priuatique iuris peritissimus, quid lex esset, hisce verbis definiuit: Lex, inquit, est gñale iussum populi aut plebis, rogante magistratu. Ea definitio, si probe facta est, neque de imperio Cn. Pompeij, neque de reditu M. Ciceronis, neque de cæde P. Clodij quæstio, neque alia id genus populi plebis'ue iussa, leges vocari possunt. Nõ sunt enĩ generalia iussa, neque de vniuersis ciuibus, sed de singulis concepta: quocirca priuilegia potius vocari debent: quia veteres priua dixerũt, quę nos singula dicimus quo verbo Lucilius in primo satyrarum libro vsus est:

Abdomina thynnia uenientibus priua
Dabo, cephaleam'que carnem.

Plebem autem Capito in eadem definitione seorsum à populo diuisit, quoniam in populo omnis pars ciuitatis, omnes'que eius ordines contineantur. Plebs vero ea dicitur, in qua gentes ciuium patritiæ non insunt. Plebiscitum igitur est (secundum eundem Capitonem) lex, quã plebes non populus accipit: sed totius huius rei iuris'que, siue cum populus, siue cum plebs rogatur, siue quod ad vniuersos pertinet, caput ipsum & origo, & quasi fons rogatio est. Ista enim omnia vocabula, censentur continentur'que rogationis principali genere et nomine. Nam nisi populus aut plebs rogetur, nullum plebis

aut populi iussum fieri potest. Sed quanquam hæc ita sunt, in veteribus tamen scriptis non magnam vocabulorum istorum differentiam esse, animaduertimus. Nam et plebiscita, & priuilegia, translato nomine leges appellauerant: eadem omnia confuso & indistincto vocabulo, rogationes dixere. Salustius quoque proprietatum in verbis retinentissimus, consuetudini concessit, & priuilegiũ quod de Cn. Pompeij reditu ferebatur, legem appellauit. Verba ex secunda eius historia hæc sunt. Nam Syllam COS. de reditu eius legem ferentem, ex composito tribuni plebis C. Herennius prohibuerat.

Quam ob causam M. Cicero his omnino verbis, nouissime & nouissimus, vti obseruantissime vitarit. Cap. XXI.

NOn paucis verbis, quorũ frequens vsus est nũc, & fuit, M. Ciceronem noluisse vti, manifestum est, quòd ea non probaret, velut est Nouissimus, & Nouissime. Nam cũ & M. Cato, & Salustius, & alij quoque ætatis eiusdẽ, verbo isto promiscue vsitati sint, multi etiam non indocti viri in libris id suis scripserint, abstinuisse eo tamen, tanquam non Latino, videtur. Quoniam qui doctissimus eorum temporum fuerat, Aelius, illo vt nouo & improbo verbo vti vitauerat: propterea que id M. quoque Varronis ex libro de lingua Latina ad Ciceronem V. demõstrandum putaui: Quod extremum inquit dicebatur est dici nouissimum vulgo cœptũ: quod mea memoria, vt Aelius Gallus, sic senes aliquot, nimium nouum verbum quod esset, vitabant: Cuius origo, vt à Vetere Vetustius, ac Veterrimum, sic à

Nouo declinatum Nouius, & Nouissimum.

Locus exemptus ex Platonis libro, qui inscribitur Gorgias, de falsæ philosophiæ probris: quibus philosophos temere incessuit, qui emolumenta veræ philosophię ignorant. Cap. XXII.

PLato veritatis homo amicissimus, eius'que omnibus exhibendæ promptissimus, quæ omnino dici possint in desides istos ignauos'que, qui obtentu philosophiæ nominis, inutile otium, & linguæ vitæ'que tenebras sequuntur, ex persona quidem non graui, neque idonea, vere tamen, ingenuéque dixit. Nam etsi Callicles, quem dicere hæc facit, veræ philosophiæ ignarus, inhonesta, indignáque in philosophos confert, perinde tamen accipienda sunt quæ dicuntur, vt nos sensim moneri intelligamus, ne ipsi quoque culpationes huiuscemodi mereamur, né ue inerti inanique desidia cultum & studiū philosophiæ mentiamur. Verba ipsa super hac re Platonis, ex libro qui appellatur Gorgias, scripsi, quoniam vertere ea consilium non fuit: cum ad proprietates eorū nequaquam possit Latina oratio aspirare, ac multo minus etiam mea: φιλοσοφία γάρ τοι ἐστὶν ὦ Σώκρατες, χάριεν ἄν τις αὐτοῦ μετρίως ἅψηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ. ἐὰν δὲ περαιτέρω τοῦ δέοντος ἐνδιατρίψῃ, διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν γὰρ καὶ πάνυ εὐφυὴς ᾖ καὶ πόῤῥω τῆς ἡλικίας φιλοσοφῇ, ἀνάγκη πάντων ἄπειρον γεγονέναι ἐστὶν, ὧν χρὴ ἔμπειρον εἶναι, τὸν μέλλοντα καλὸν κἀγαθὸν καὶ εὐδόκιμον ἔσεσθαι ἄνδρα. καὶ γὰρ τῶν νόμων ἄπειροι γίγνονται τῶν κατὰ τὴν πόλιν. καὶ τῶν λόγων, οἷς δεῖ χρώμενον ὁμιλεῖν ἐν

τοῖς συμβολαίοις τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἰδία καὶ δημοσία καὶ τῶν ἡδονῶν τε, καὶ ἐπιθυμιῶν τῶν ἀνθρωπείων, καὶ συλλήβδην τῶν ἠθῶν παντάπασιν ἄπειροι γίγνονται. ἐπειδὰν οὖν ἔλθωσιν εἴς τινα ἰδίαν ἢ πολιτικὴν πρᾶξιν, καταγέλαστοι γίγνονται. ὥσπερ γε οἶμαι οἱ πολιτικοὶ, ἐπειδὰν αὖ εἰς τὰς ὑμετέρας διατριβὰς ἔλθωσι, καὶ τοὺς λόγους, καταγέλαστοί εἰσι. συμβαίνει γὰρ τὸ τοῦ Εὐριπίδου, λαμπρός τέ ἐστιν ἕκαστος ἐν τούτῳ, κἀπὶ τοῦτ' ἐπείγεται, νέμων τὸ πλεῖστον ἡμέρας τούτῳ μέρος, ἵν' αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνῃ βέλτιστος ὤν. ὅπου δ' ἂν φαῦλος ᾖ, ἐντεῦθεν φεύγει, καὶ λοιδορεῖ τούτῳ. τὸ δ' ἕτερον ἐπαινεῖ εὐνοίᾳ τῇ ἑαυτοῦ. ἡγούμενος οὕτως αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπαινεῖν. ἀλλ' οἶμαι τὸ ὀρθότατόν ἐστιν, ἀμφοτέρων μετασχεῖν. φιλοσοφίας μὲν ὅσον παιδείας χάριν, καλὸν μετέχειν. καὶ οὐκ αἰσχρὸν μειρακίῳ ὄντι φιλοσοφεῖν. ἐπειδὰν δὲ ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἄνθρωπος, ἔτι φιλοσοφεῖ, καταγέλαστον ὦ Σώκρατες τὸ χρῆμα γίγνεται. καὶ ἔγωγε ὁμοιότατον πάσχω πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας, ὥσπερ πρὸς τοὺς ψελλιζομένους καὶ παίζοντας. ὅταν μὲν γὰρ παιδίον ἴδω ᾧ ἔτι προσήκει διαλέγεσθαι οὕτω ψελλιζόμενον καὶ παῖζον, χαίρω τε, καὶ χαρίεν μοι φαίνεται καὶ ἐλευθέριον καὶ πρέπον τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ. ὅταν δὲ σαφῶς διαλεγομένου παιδαρίου ἀκούσω, πικρόν τι μοι δοκεῖ χρῆμα εἶναι. καὶ ἀνιᾷ μου τὰ ὦτα, καί μοι δοκεῖ δουλοπρεπές τι εἶναι. ὅταν δὲ ἀνδρὸς ἀκούσῃ τις ψελλιζομένου, ἢ παίζοντα ὁρᾷ, καταγέλαστον φαίνεται καὶ ἄνανδρον καὶ πληγῶν

ἄξιον. ταὐτὸν δὴ ἔγωγε πάσχω καὶ πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας. παρὰ νέῳ μὲν γὰρ μειρακίῳ ὁρῶν φιλοσοφίαν, ἄγαμαι, καὶ πρέπειν μοι δοκεῖ, καὶ ἡγοῦμαι ἐλεύθερόν τινα τοῦτον τὸν ἄνθρωπον, τὸν δὲ μὴ φιλοσοφοῦντα ἀνελεύθερον, καὶ οὐδέποτε οὐδενὸς ἀξιώσοντα ἑαυτὸν, οὔτε καλοῦ οὔτε γενναίου πράγματος, ὅταν δὲ δὴ πρεσβύτερον ἴδω ἔτι φιλοσοφοῦντα καὶ μὴ ἀπαλλαττόμενον, πληγῶν μὴ δοκεῖ ἤδη δεῖσθαι ὦ σώκρατες οὗτος ὁ ἀνήρ. ὃ γὰρ νῦν δὴ ἔλεγον ὑπάρχει τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ κἂν πάνυ εὐφυὴς ᾖ, ἀνάνδρῳ γενέσθαι φεύγοντι τὰ μέσα τῆς πόλεως, καὶ τὰς ἀγοράς, ἐν αἷς ἔφη ὁ ποιητὴς τοὺς ἄνδρας ἀριπρεπεῖς γίγνεσθαι. καταδεδυκότι δὲ, τὸν λοιπὸν βίον βιῶναι μετὰ μειρακίων ἐν γωνίᾳ τριῶν ἢ τεττάρων, ψιθυρίζοντα. ἐλεύθερον δὲ καὶ μέγα καὶ ἱκανὸν μηδέποτε φθέγξασθαι, ἐγὼ δὲ ὦ σώκρατες πρὸς σὲ ἐπιεικῶς ἔχω, καὶ φιλικῶς. κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι νῦν ὅπερ ὁ ζῆθος πρὸς τὸν ἀμφίονα εὐριπίδου, οὗπερ ἐμνήσθην. καὶ γὰρ ἐμοὶ τοιαῦτ᾽ ἄττα ἐπέρχεται πρὸς σὲ λέγειν οἷάπερ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἀδελφὸν, ὅτι ἀμελεῖς ὦ σώκρατες ὧν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι. καὶ φύσιν ψυχῆς ὧδε γενναίαν μειρακιώδει τινὶ διαπρέπεις μορφώματι. καὶ οὔτ᾽ ἂν δίκης βουλαῖσι προσθεῖ᾽ ἂν ὀρθῶς λόγον, οὔτ᾽ εἰκὸς καὶ πιθανὸν ἂν λάβοις. οὔθ᾽ ὑπὲρ ἄλλων νεανικὸν βούλευμα βουλεύσαιο, καίτοι ὦ φίλε σώκρατες, καί μοι μηδὲν ἀχθεσθῇς, εὐνοίᾳ γὰρ ἐρῶ τῇ σῇ, οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ σοι εἶναι οὕτως ἔχειν, ὡς ἐγώ σε οἶμαι ἔχειν. καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς

πόρρω ἀεὶ φιλοσοφίας ἐλαύνοντας, νῦν γὰρ εἴ τις σοῦ λαβόμενος ἢ ἄλλου ὁτουοῦν, τῶν τοιούτων εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγοι, φάσκων ἀδικεῖν, μηδὲν ἀδικοῦντα, οἶσθ' ὅτι οὐκ ἂν ἔχοις ὅτι χρήσαιο σαυτῷ. ἀλλ' ἰλιγγιῴης ἂν καὶ χασμῷο, οὐκ ἔχων ὅ,τι εἴποις καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀναβὰς κατηγόρου τυχὼν πάνυ φαύλου καὶ μοχθηροῦ, ἀποθάνοις ἂν εἰ βούλοιτό σοι θανάτου τιμᾶσθαι. καίτοι πῶς σοφὸν τοῦτό ἐστιν ὦ σώκρατες. εἴ τις εὐφυῆ λαβοῦσα τέχνη φῶτα, ἔθηκε χείρονα, μήτε αὐτὸν αὑτῷ δυνάμενον βοηθεῖν, μηδ' ἐκσῶσαι ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων, μήτε ἑαυτὸν, μήτε ἄλλον μηδένα, ὑπὸ δὲ τῶν ἐχθρῶν περισυλᾶσθαι πᾶσαν τὴν οὐσίαν. ἀτεχνῶς δὲ, ἄτιμον ζῆν ἐν τῇ πόλει, τὸν τοιοῦτον. εἴ τι καὶ ἀγροικότερον εἰρῆσθαι, ἔξεστιν, ἐπὶ κόρρης τύπτοντα, μὴ διδόναι δίκην. ἀλλ' ὦ ἀγαθὲ ἐμοὶ πείθου, παῦσαι δ' ἐλέγχων, πραγμάτων δ' εὐμουσίαν ἄσκει. καὶ ἄσκει ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν, ἄλλοις τὰ κομψὰ ταῦτ' ἀφεὶς, εἴτε ληρήματα χρὴ φάναι εἶναι, εἴτε φλυαρίας. ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκατοικήσεις δόμοις ζηλῶν, οὐκ ἐλέγχοντας ἄνδρας τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ' οἷς ἐστι καὶ βίος, καὶ δόξα, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά. *Hæc Plato sub persona quidem, sicuti dixi, non proba, sed cũ sensu tamen intelligentiæque communis fide, & cum quadam indissimulabili veritate disseruit, non de illa scilicet philosophia, quæ virtutum omnium disciplina est, quæque in publicis simul & priuatis officijs excellit, ciuitatesque & Rempublicam, si nihil prohibeat, constanter & fortiter & perite administrat: sed de ista futili atque puerili meditatione argu-*

tiarum, nihil ad vitam neque tuendam, neque ordinandā promouente, qua id genus homines consenescunt male feriati, quos philosophos esse & vulgus putat & is putabat ex cuius persona hæc dicta sunt.

Verba ex oratione M. *Catonis de mulierum veterū victu & moribus: atque inibi quòd fuerit ius marito, in adulterio vxorem deprehensam necare.* Cap. XXIII.

QVi *de victu atque cultu* P.R. *scripserunt, mulieres* Romæ *atque in* Latio *ætatē abstemias egisse, hoc est, vino semper, quod temetū prisca lingua appellabatur, abstinuisse dicūt: institutum'q; vt cognatis osculū ferrent, reprehendendi causa, vt odor inditium faceret, si bibissent.* Bibere *autem solitas ferūt loream, passum, murinam, & quæ id genus optant, potu dulcia.* Atque *hæc quidem in ijs, quibus dixi, libris peruulgata sunt.* Sed M. Cato *non solum existimatas, sed multatas quoque à iudice mulieres refert, non minus si vinum in se, quàm si probrum & adulterium admisissent.* Verba M. Catonis *ascripsi ex oratione, quæ inscribitur de dote, in qua id quoque inscriptum est:* In *adulterio vxores deprehensas ius fuisse maritis necare:* Vir, *inquit, cum diuortium fecit, mulieri iudex pro censore est.* Imperium *quod videtur habet.* Si *quid peruerse tetréque factum est à muliere, multatur, si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur.* De *iure autem occidendi ita scriptum est:* In *adulterio vxorem tuam si deprehendisses, sine iudicio impune necares: illa te (si adulterares) digito non auderet contingere, neque ius est.*

Diepristini, & diecrastini, & diequarti, & diequinti, qui elegantius locuti sunt, dixisse, non vt ea vulgo dicuntur nunc. Cap. XXIIII.

D*Ie quarto, & die quinto, quod Græci εἰς τετάρτην καὶ πέμπτην dicunt, ab eruditis nūc quoque dici audio: & qui aliter dicit, pro rudi atque indocto despicitur. Sed* M. *Tullij ætate, ac supra eam, non (opinor) ita dixerunt.* Diequinte *enim, &* Diequinti *pro aduerbio copulate dictum est, & secunda in ea syllaba correpta. Diuus etiam* Augustus *memoriarum veterum exequentissimus, linguæ* Latinæ *non nescius, mūditiarum patris sui in sermonibus sectator, in epistolis plurifariam significatione ista dierum nō aliter vsus est. Id autem erit perpetuæ veterum consuetudinis demonstrandæ gratia, verba solennia prætoris ponere, quibus more maiorum ferias concipere solet, quæ appellantur* Compitalia. *Ea verba hæc sunt:* Dienoni Po. Roma. Q*uiritibus compitalia erunt, quando concepta fuerint, nefas.* Dienoni *prætor dicit, non die nono: neque prætor solum, sed pleraque omnis vetustas sic locuta est.* Venit *ecce illius versus* Pomponiani *in mentem, qui est ex* Attellana, *quæ* Metui *ascribitur:*

Dies *hic sextus, cum nihil egi, die*
quarte moriar fame.

Suppetit *etiam* Cælianum *illud ex libro historiarum secundo:* Si *vis mihi equitatum dare, & ipse cum cætero exercitu me sequi, diequinti* Romæ *in Capitolium curabo tibi cœna sit cocta.* Et *historiam autem & verbum hoc, sumpsit* Cælius *ex origine* M. Catonis, *in quo ita,*

ſcriptum eſt: Igitur dictatorem Carthaginenſium magiſter equitum monuit: Mitte mecum Romam equitatũ, *diequinti in Capitolio tibi cœna cocta erit*. Extremam *iſtius vocis ſyllabam, tum per e, tum per i, ſcriptam legi. Nam ſanè quàm conſuetum veteribus fuerat, literis ijs plerunq; vti indifferenter: ſicuti priſtini & priſtine, procliui & procliue, atq; alia item multa hoc genus varie dixerunt.* Die *priſtini quoq; eodẽ modo dicebatur: quod ſignificabat die priſtino, id eſt priore: quod vulgo pridie dicitur, conuerſo compoſitionis ordine, quaſi priſtino die.* Atque *item ſimili figura diecraſtini dicebatur, id eſt craſtino die.* Sacerdotes *quoq; populi* Romani *tũc cum dicunt in diem tertium, dieperendini dicunt.* Sed *vt plerique diepriſtini, ita* Marcus Cato *in oratione cõtra Furium, dieproximi dixit.* Die *quarto aũt* Cn. Matius, *homo impenſe doctus, in* Mimiambis *pro eo dixit quod nudiuſquartus nos dicimus, in his verſibus:*

Nuper diequarto vt recordor, & certe
Aquarium vrceum vnicum domi fregit.

Hoc *igitur intererit, vt diequarto quidem de præterito dicamus, diequarti aut quarte de futuro.*

Telorum & iaculorum gladiorumque vocabula: atque inibi nauium quoque genera, quæ ſcripta in veterum libris reperiuntur. Cap. XXV.

TElorum, *iaculorum, gladiorumq; vocabula, quæ in hiſtorijs veteribus ſcripta ſunt, item nauigiorũ quoq; genera & noĩa, libitum forte nobis eſt ſedentibus in rheda conquirere, neq; itidem aliarũ ineptiarem vacantem ſtupentemq; animum occupare.* Quæ *tũ*

igitur ſuppetierant,hæc ſunt: Haſta,*pilum,phalarica,ſemiphalarica,ſoliferrea,geſa,lancea,ſpari, rumigeſtri, falces,tragulæ,frameæ, meſanculæ, cateiæ, rhompheæ, ſcorpius,ſcibones,ſicilices,veruta,enſes,ſicæ,machæræ, ſpatæ,lingulæ,pugiones,climaculæ.* De *lingula,quoniã eſt minus frequens,admonendum exiſtimo,lingulam veteres dixiſſe gladiolum oblongum,in ſpeciem linguæ factum,cuius meminit* Næuius,*in tragœdia* Heſiona. Ver*ſum* Næuij *appoſui:*

Sine mihi gerere morem videar lingua,verũ lingula.

I*tem rhõphæa genus teli eſt* Thracæ *nationis,poſitumq́ hoc vocabulum in* Q. Ennij *annalium* XIIII. N*auiũ autem quas reminiſci tunc potuimus, appellationes hæ ſunt:* Gauli,*coruitæ,caudicæ,longæ,hippagines, cercuri,celoces,vel vt* Græci *dicunt,* κέλητες, *lembus,oxiæ, remunculi,actuariæ quas* Græci ἰστοόπους *vocant, vel* *ἐπακτρίδας. *proſumiæ,vel geſoretæ,vel orioles, cattæ, ſcaphæ,pontones,nuctuciæ,mediæ,phaſeli, parones, myoparones,lintres,capulica,mareplacidæ, cidarum,ratariæ,cataſcopium.*

* Vel, ἐπακτρικέλητες βαρεῖς.

I*nſcite ab* A*ſinio* P*ollione reprehenſum* S*aluſtium, quòd transfretationem tranſgreſſum dixerit, & tranſgreſſos qui transfretaſſent.* C*ap.* XXVI.

A*ſinio* P*ollioni in quadam epiſtola, quàm ad* P*lancum ſcripſit,& quibuſdam alijs* C. S*aluſtius inique dignus nota viſus eſt,quod in primo hiſtoriarum maris tranſitum tranſmiſſumq́ue nauibus factũ, tranſgreſſum appellauit: eoſq́ue qui fretum tranſmiſerant,quos transfretaſſe dici ſolitum eſt, tranſgreſſos di=*

xit. Verba ipsa Salustij posui: Itáque Sertorius leui præsidio relicto in Mauritania, nactus obscuram noctẽ, æstu secundo, furtim aut celeritate vitare prælium in transgressu conatus est. Ac deinde infra ita scripsit: Transgressos omnis recipit mõs preceptus à Lusitanis. Hoc igitur & minus proprie & à nullo graui autore dictum aiunt. Nam transgressus, inquit, & ingressus, à transgrediendo dicuntur, id'que ipsum ab ingressu & à pedum gradu appellatum est. Iccirco verbum transgredi, conuenire non putauit, neque volantibus, neque serpentibus, neque nauigantibus, sed ijs solis qui gradiuntur, & pedibus iter emetiũtur. Propterea negant apud scriptorem idoneum, aut nauium transgressum reperiri posse, aut pro transfretatione transgressum. Sed quæro ego, cur non sicuti cursus nauium recte dici solent, ita trãsgressus etiam nauibus factus dici possit? præsertim cum breuitas tam angusti freti, quod terram Africam Hispaniam'que interfluit, elegantissimæ transgressionis vocabulo, quasi paucorum graduũ spatium definita sit. Qui autoritatem aut requirunt, & negant dictum ingredi transgredíue in nauigãtibus, volo vti respondeãt, quantum existiment interesse, ingredi atque ambulare. Atqui M. Cato in lib. de re rustica: Fundus, inquit, eo in loco habendus est, vt & oppidum prope amplum sit, & mare, aut amnis, qua naues ambulant. Appetitas porrò huiuscemodi translationes, habitas'que esse pro honestamentis orationis, Lucretius quoque testimonium in hac eadem voce dicit. In quarto enim libro, clamorem per arterias & per fauces gradientem dicit: quod est ni

mio confidentius, quàm illud de nauibus Salustianum.
Versus Lucretij hi sunt:

Corpoream quoque enim vocem constare fatendũ est
Et sonitum, quantum possint impellere sensus.
Præterradit enim vox fauces sæpe, facit'que
Asperiora foras gradiens arteria clamor.

Præterea Salustius in eodem libro, non eos solum, qui nauibus veherentur, sed & scaphas quoque nantes, progressas dicit. Verba ipsa de scaphis posui: Earũ aliæ paulum progressæ nimio simul & incerto onere, cum pauor corpora agitauerat, deprimebantur.

Historia de populo Romano, deque po. Punico quòd pari propemodũ vigore fuerint æmuli. Cap. XXVII.

IN *libris veteribus memoria extat, quod par fuit quondam vigor, & acritudo, amplitudóque P. Ro. atque Pœni; neque ïmerito existimatum. Nam cũ alijs quidem populis de vniuscuiusque Reipub. cũ Pœnis autẽ de omnium terrarum imperio decertatum est. Eius rei specimen est in illo vtriusque populi verbo factum, cum Q. Fabius imperator Romanus dedit ad Carthaginenses epistolam, ibi scriptum fuit, P. R. misisse ad eos hastam & caduceum, signa duo, belli aut pacis: ex'que ijs vtrũ vellent, eligerẽt: quod elegissent, id vnum vt esse missum existimarent. Carthaginenses responderunt, neutrũ sese eligere: sed posse qui attulissent, vtrum mallent relinquere: quod reliquissent, id sibi pro electo futurũ. M. Varro autem non hastam ipsam, neque ipsum caduceum missa dicit, sed duas tesserulas, in quarum altera caduceum, in altera simulacra hastæ fuerunt incisa.*

De ætatum finibus, pueritiæ, iuuétæ, senectæ, ex Tuberonis historia sumptum. Cap. XXVIII.

TVbero in historiarum primo, scripsit Seruium Tullium regem P.R. cum illas quinq; classes iuniorum census faciẽdi gratia institueret, pueros esse existimasse, qui minores essent annis septemdecim: Atque inde ab anno XVII. quos idoneos iam esse Reip. arbitraretur, milites scripsisse: eos'que ad annum quadragesimumsextum iuniores, supráque eum annum seniores appellasse. Eam rem propterea notaui, vt discrimina, quæ fuerunt iudicio moribus'que maiorum pueritiæ, iuuentæ, senectæ, ex ista censione Seruij Tullij prudentissimi regis noscerentur.

Quod particula, atq;, non complexiua tantum sit, sed vim habeat plusculam variam'que. Cap. XXIX.

ATque particula, à Grammaticis quidem cóiunctio esse dicitur cõnexiua, & plerunq; sanè cõiungit verba & connectit. Sed interdum alias quasdã potestates habet non satis notas, nisi in veterum literarum tractatione atq; cura exercitis. Nam & pro aduerbio valet, cum dicimus, aliter ego feci, atq; tu: significat enim aliter quàm tu. Et gemina si fiat, auget intendit'q; rem de qua agitur, vt animaduertimus in Q. Ennij annalibus, nisi memoria in hoc versu labor:

Atque atque accedit muros Romana iuuentus.

Cui significationi cõtrariũ est, quòd itidem à veteribus dictum est, Déq;. Et præterea pro alio quoq; aduerbio dicitur, id est statim. Quod in his Verg. versibus existimatur obscure, & insequenter particula ista posita esse:

-Sic omnia fatis
In peius ruere, ac retro sublapsa referri:
Non aliter quàm qui aduerso vix flumine lembum
Remigijs subigit, si brachia forte remisit,
Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM.

LIBER XI.

De origine vocabuli terræ Italiæ, déque ea multa quæ suprema appellatur, déque eius nominis ratione, ac de lege Aterina. Et quibus verbis antiquitus multa minima dici solita sit.

CAP. I.

IMAEVS *in historijs, quas oratione Græca de rebus* P.R. *composuit, &* M. V*ar. in antiquitatibus rerũ humanarum, terram* I*taliam de* G*ræco vocabulo appellatam scripserunt: quoniam boues* G*ræca veteri lingua* ἰταλοὶ *vocitati sunt: quorum in* I*talia magna copia fuerit, buceráque in ea terra gigni pascíque solita sint compluria.* C*oniectare autem ob eandem causam possumus, quod* I*talia tunc esset armentosissima:* M*ultam que quæ appellatur*

tur suprema, institutam in singulos dies, duarũ ouium, triginta boum pro copia scilicet boum, próque ouium penuria. Sed cum eiusmodi Multa pecoris armentíque à magistratibus dicta erat. adigebantur boues ouesque, aliàs pretij parui, aliàs maioris: eáque res faciebat inæqualem Multæ *punitionem.* Idcirco *postea lege* Aterina *cõstituti sunt in oues singulas æris deni, in boues æris centeni.* Minima *autem* Multa *est ouis vnius.* Suprema Multa *est eius numeri cuius diximus: vltra quem Multam dicere in dies singulos, ius non est: & propterea suprema appellatur, id est summa & maxima.* Quando *igitur nunc quoq; à magistratibus* P. R. *more maiorum* Multa *dicitur vel minima vel suprema, obseruari solet,* vt Oues *genere virili appellentur.* Atque ita M. Varro *verba hęc legitima, quibus minima* Multa *diceretur, concepit:* M. Terentio, *quando citatus neque respondit, neque excusatus est, ego ei vnum ouem* Multam *dico: ac nisi eo genere diceretur, negauerunt iustam videri multam.* Vocabulum *autem ipsum* Multæ, *idem* M. Varro *in vndeuicesimo rerum humanarum, non* Latinum, *sed* Sabinum *esse dicit.* Idque *ad suam memoriam mansisse ait in lingua* Samnitium, *qui sunt à* Sabinis *orti.* Sed *turba* Grammaticorum *nouitia, eam* κατ᾽ ἀντίφρασιν, *vt quædam alia, ita hoc quoque dici tradiderunt.* Cum *autem vsus, & mos sermonum is sit, vt et ita nunc loquamur vt plerique veterum locuti sunt,* Multam *dixit, &* Multa *dicta est, non esse ab re putaui notare, quod* M. Cato *aliter dixit.* Nam *in quarto* Originum *verba hæc sunt:* Imperator *noster, si quis extra ordinem depugna-*

*consulto elegantiæ

tum iuit, ei multam facit. Potest autem videri *cōsulta elegantia vitasse verbum, cum in castris & in exercitu multa fieret, non in comitio, nec ad populum diceretur.

Quod Elegantia apud antiquiores, non de amœniore ingenio, sed de nitidore cultu, atque victu dicebatur: eáque in vitio ponebatur. Cap. II.

ELegans homo non dicebatur cum laude: sed id fere verbum ad ætatem M. Catonis, vitij non laudis fuit. Est nanque hoc animaduertere, cum in quibusdam alijs, tum in libro Catonis, qui inscriptus est Carmen de moribus. Ex quo libro verba hæc sunt: Auaritiam omnia vitia habere putabant: sumptuosus, cupidus, elegans, vitiosus; irritus qui habebatur, is laudabatur. Ex quibus verbis apparet elegantem dictum antiquitus, non ab ingenij elegantia, sed qui nimis læto amœnóque cultu victúque esset. Postea Elegans reprehendi quidem desijt, sed laude nulla dignabatur, nisi cuius elegantia erat moderatissima. Sic M. Tullius L. Crasso & Q. Scæuolæ non meram elegantiam, sed multa parsimonia mistam laudi dedit. Crassus (inquit) erat parcissimus elegantium, Scæuola parcorum elegantissimus, Præterea ex eodem libro Catonis, hæc etiam sparsim & intercise commeminimus: Vestiri (inquit) in foro honestè mos erat, domi quod satis erat. Equos carius quàm coquos emebant. Poëticæ artis honos non erat. Si quis in ea re studebat, aut sese ad conuiuia applicabat, grassator vocabatur. Illa quoque ex eodem libro præclaræ veritatis sententia est: Nam vita (inqnit) humana propè vti ferrum est. Ferrum si

M. Cato de vita humana simili ferro.

exerceas, conteritur: si non exerceas, tamen rubigo interficit. Item homines exercendo videmus conteri. Si nihil exerceas, inertia atque torpedo plus detrimenti facit, quàm exercitatio.

Qualis, quantáque sit Pro, particulæ varietas, déq; exemplis eius varietatis. Cap. III.

QVando ab arbitris negotijs'que otium est, & motandi corporis gratia aut spatiamur, aut vectamur, quærere nonnunquam apud memetipsum soleo res eiusmodi, paruas quidem minutas'que, & hominibus non bene eruditis aspernabiles, sed ad veterum scripta penitus noscenda, & ad scientiam linguæ Latinæ cum primis necessarias: velut est, quod forte nuper in Prænestino recessu vespertina ambulatione solus ambulans considerabã, qualis quantáque esset particularum quarundam in oratione Latina varietas, quod genus est præpositio Pro. Aliter enim dici videbam, Pontifices pro collegio decreuisse, aliter quempiam testem introductum pro testimonio dixisse, aliter M. Catonem in Originum IIII. prælium factum, depugnatum'que pro castris, scripsisse. Et item in V. Vrbes, insulas'q; omneis pro agro Illyrico esse. Aliter etiam dici pro æde Castoris, aliter pro rostris, aliter pro tribunali, aliter pro concione, atque aliter Tribunum Plebis pro potestate intercessisse. Sed has omnes dictiones, qui aut omnino similes, & pares, aut vsquequaque diuersas existimaret, errare arbitrabar. Nam varietatem istam eiusdem quidem fontis & capitis, non eiusdem tamen esse finis putabam. Quod profecto facile intelliget, si quis adhibeat

ad meditationem suam intentionem, & habeat veteris orationis vsum, atque notitiam celebriorem.

Quem in modum Q. Ennius versus Euripidis æmulatus sit. Cap. IIII.

EVripidis versus sunt in Hecuba, verbis, sententia, breuitate insignes illustrés que. Hecuba est ad Vlissem dicens:

Τὸ δ' ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σόν,
πείσει λόγος γὰρ ἔκ τ' ἀδοξούντων ἰὰν.
κἀκ τῶν δοκούντων, αὐτὸς οὐ ταυτὸν σθένει.

Hos versus Q. Ennius, cum eam tragœdiam verteret, non sanè incommode æmulatus est. Versus totidem Enniani hi sunt:

Hæc tu, & si peruerse dices, facile Achiuos flexeris.
Nam cum opulenti loquuntur pariter atque ignobiles,
Eadem dicta, eadem'que oratio æqua, nō æque valet.

Bene (sicuti dixi) Ennius. Sed tamē ignobiles ἀντὶ ἀδοξούντων, & opulenti, ἀντὶ δοκούντων satis facere sententiæ non videntur. Nam neque omnes ignobiles ἄδοξοι, neque omnes opulenti εὔδοξοι.

De Pyrrhonibus philosophis quædam, déque Academicis strictim notata, déque inter eos differentia. Cap. V.

QVos Pyrrhonios philosophos vocamus, ij Græco cognomento σκεπτικοὶ appellantur, Id ferme significat quasi quæsitores, & consideratores. Nihil enim decernunt, nihil constituunt: sed in quærendo semper considerandóque sunt, quidnam sit omniū rerum, de quo decerni constituíque possit. Ac ne videre

quoque planè quicquam, neque audire sese putant. sed ita pati afficique, quasi videant vel audiāt: eáque ipsa quæ affectiones istas in sese efficiant, qualia & cuiusmodi sint, contantur atque insistunt. Omniumque rerum fidem veritatemque, mistis cōfusisque signis veri atque falsi, ita incomprehensibilem videri aiunt, vt quisque homo est non præceps, neque iudicij sui prodigus, his vti verbis debeat, quibus autorem philosophię istius Pyrrhonem vsum esse tradunt, οὐ μᾶλλον, οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκείνως ἢ οὐδετέρως. Indicia enim rei cuiusque, & synceras proprietates negāt posse nosci & percipi: idque ipsum docere atque ostendere multis modis conantur. Super qua re Fauorinus quoque subtilissime argutissiméque decem libros composuit, quos πυρρωνίων τρόπων inscribit. Vetus autem quæstio, & à multis scriptoribus Græcis tractata, an quid & quantum inter Pyrrhonios & Academicos philosophos intersit. Vtrique enim σκεπτικοὶ, ἐφεκτικοὶ, ἀπορητικοὶ dicuntur, quoniam vtrique nihil affirmant, nihilque comprehendi putant. Sed ex omnibus rebus perinde visa fieri dicunt, quas φαντασίας appellant, non vt rerū ipsarum natura est, sed affectio animi corporisue est eorū, ad quos ea visa perueniunt. Itaque omnes omnino res, quæ sensus hominum mouent, τῶν πρός τι esse dicūt. Id verbum significat, nihil esse quicquam quod ex sese constet, nec quod habeat vim propriam & naturam, sed omnia prorsum ad aliquid referri: taliáque videri esse qualis sit eorum species dum videntur: qualiáque apud sensus nostros quò peruenerunt, creantur, non apud sese, vnde profecta sunt. Cum hæc autem consimiliter tam

Pyrrhoni dicant q̃ Academici, differre tamen inter sese & propter alia quædam, & vel maxime propterea existimati sunt, quòd Academici quidem ipsum illud nihil posse comprehendi, quasi comprehendunt, & nihil posse decerni, quasi decernunt: Pyrrhonij ne id quidem vllo pacto videri verum dicũt, quod nihil esse verũ videtur.

Quòd mulieres Romæ per Herculem non iurauerint, neque viri per Castorem. Cap. VI.

IN *veteribus scriptis, neque mulieres* Romanæ *per* Herculem *deierant, neq; viri per Castorẽ. Sed cur illæ non iurauerunt* Herculem, *obscurum non est. Nam* Herculaneo *sacrificio abstinent. Cur autem viri Castorem iurantes nõ appellarunt, non facile dictu est. Nusquam igitur scriptum inuenire est apud idoneos quidem scriptores, aut mehercule fœminam dicere, aut mecastor virum. Aedepol autem, quod iusiurandum per* Pollucem *est, & viro & fœminæ cõmune est. Sed* M. Varro *asseuerat antiquissimos viros neque per Castorẽ, neque per* Pollucem *deierare solitos, sed id iusiurandum fuisse tantum fœminarum ex initijs* Eleusinis *acceptum. Paulatim tamen inscitia antiquitatis viros dicere ædepol cœpisse, factum'que esse ita dicẽdi morem. Sed mecastor à viro dici, in nullo vetere scripto inueniri.*

Verbis antiquissimis relictis'que & desitis minime vtendum. Cap. VII.

V*Erbis vti aut nimis obsoletis exculcatis'que, aut insolẽtibus nouitatis'que duræ & illepidæ, par esse delictum videtur. Sed molestius equidem culpatus'que esse arbitror, verba noua, incognita, inaudita di*

ere, quàm inuulgata & sordentia. Noua autem vide i dico, etiã ea quæ sunt inusitata & desita, tametsi sint etusta. Et adeo id vitium plerunque seræ eruditionis, quam Græci ὀψιμαθίαν appellant: quod nunquam di diceris, diu ignoraueris: cum id scire aliquando cœperis, magni facias, quo in loco cunque & quacunque in re dicere: Veluti Romæ nobis præsentibus, vetus celebratus'que homo in causis, sed repẽtina & quasi tumultuaria doctrina præditus, cum apud præfectũ vrbis verba faceret, & dicere vellet, inopi quendam miseróque victu viuere, & furfureũ panem esitare, vinum'que eructum & fœtidum potare: Hic, inquit, eques Romanus apludam edidit, & floces bibit. Aspexerunt omnes qui aderant, alius alium, primo tristiores turbato & requirẽte vultu, quidnam illud vtriusque verbi foret. Post deinde, quasi nescio quid Tusce aut Gallice dixisset, vniuersi riserunt. Legerat autem ille apludam veteres rusticos frumenti furfurẽ dixisse. Id'que à * Plauto ĩ comœdia (si ea *Plauti est) quæ Astraba inscripta est, positũ esse. Item floces audierat prisca voce significare vini fæcẽ è vinaceis expressam, sicuti fraces ex oleis. Id'que apud Cæcilium ẽ πωλουμένοις legerat, eáque sibi duo verba ad orationũ ornamẽta seruauerat. Alter quoque à lectionibus id genus paucis ἀπειρόκαλος, cũ aduersarius causam differri postularet: Rogo prætor, inquit, subueni, succurre: quonam vsque nos bouinator hic demoratur? Atque id voce magna ter quater'ue inclamauit bouinator. Cõmurmuratio fieri cœpta est à plerisque qui aderant, quasi monstrum verbi admirãtibus. At ille iactans & gestiẽs: Nõ

*Pacuuio
* Pacuuij

enim Lucilium,inquit,legiſtis,qui tergiuerſatorem boui natorem dicit.Eſt aũt in Lucilij vndecimo verſus hic:

Hic ſtrigoſus,bouinatorque ore improbus duro.

Quid ſenſerit dixeritque M.Cato de Albino,qui homo Romanus Græca oratione res Romanas,venia ſibi ante eius linguæ imperitiæ petita,cõpoſuit. C.VIII.

IVſte venuſtéque admodum reprehendiſſe dicitur A.Albinum M.Cato.Albinus,qui cum L.Lucullo conſul fuit,res Romanas oratione Græca ſcriptitauit. In eius hiſtoriæ principio ſcriptum eſt ad hanc ſententiam: Neminem ſuccenſere ſibi conuenire,ſi quid in his libris parum compoſite aut minus eleganter ſcriptum foret. Nam ſum(inquit)homo Romanus,natus in Latio: Græca oratio à nobis alieniſſima eſt. Ideóque veniam gratiamque malæ exiſtimationis,ſi quid eſſet erratum, poſtulauit. Ea cum legiſſet M.Cato.Ne tu,inquit,Aule nimium nugator es, cum maluiſti culpam deprecari, quàm culpa vacare. Nam petere veniam ſolemus, aut cum imprudentes errauimus,aut cum compulſi peccauimus. Tibi,inquit,oro te,quis perpulit vt id cõmitteres, quod priuſq̃ faceres,peteres vt ignoſceretur? Scriptum eſt hoc in libro Cornelij Nepotis de illuſtribus viris.

Hiſtoria de legatis Mileti & Demoſthene rhetore, in libris Critolai reperta. Cap. IX.

CRitolaus ſcripſit, legatos Mileto publicæ rei cauſa veniſſe Athenas,fortaſſe an dixerit auxilij petendi gratia. Tũ qui pro ſeſe verba facerent,quos viſum erat, aduocaſſe, aduocatos(vti erat mandatum) verba pro Mileſijs ad populum feciſſe, Demoſthenem

Milesiorum postulatis acriter respondisse, neque Milesios auxilio dignos, neque ex republica id esse contendisse. Rem *in posterum diem prolatam, legatos ad* Demosthenem *venisse, magnóque opere orasse vti contra ne diceret: eum pecuniam petiuisse, & quantam petierat abstulisse.* Postridie *cum res agi denuo coepta esset,* Demosthenem *lana multa collum ceruicesque circumuolutum, ad populum prodisse, & dixisse se συνάγχην pati, eò contra* Milesios *loqui non quire.* Tum *è populo vnum exclamasse:* Non *συνάγχην quod* Demosthenes *pateretur, sed ἀργυράγχην esse.* Ipse *etiam* Demosthenes, *vt idem* Critolaus *refert, non id postea concelauit, quin gloriæ quoque hoc sibi assignauit.* Nam *cū interrogasset* Aristodemum *actorem fabularum, quantum mercedis, vti ageret, accepisset, &* Aristodemus *talentū respondisset:* At *ego plus, inquit, accepi vt tacerem.*

Quòd C. *Gracchus in oratione sua, historiam supra scriptam* Demadi *rhetori, non* Demostheni *attribuit, verbáque ipsius* C. *Gracchi relata.* Cap. X.

QVod *in capite superiore à* Critolao *scriptum esse diximus super* Demosthene, *id* C. *Gracchus in oratione qua legem* Aufeiam *dissuasit, in* Demadem *contulit verbis hisce:* Nam *vos* Quirites, *si velitis sapientia atque virtute vti, & si quæritis, neminem nostrum iuenietis sine pretio huc prodire, omnes nos qui verba facimus, aliquid petimus.* Neque *vllius rei causa quisquam ad vos prodit, nisi vt aliquid auferat.* Ego *ipse, qui apud vos verba facio, vti vectigalia vestra augeatis, quo facilius vestra cōmoda & remp. ad-*

ministrare possitis, non gratis prodeo. Verum peto à vobis, non pecuniam, sed bonam existimationem atque honorem. Qui prodeunt dissuasuri ne hanc legem accipiatis, petunt non honorem à vobis, verum à Nicomede *pecuniam. Qui suadent vt accipiatis, ij quoque petunt nõ à vobis bonam existimationem, verũ à* Mithridate *rei familiaris suæ pretium & præmium. Qui autem ex eodem loco atque ordine tacent, ij vel acerrimi sunt. Nam ab omnibus pretium accipiunt, & omnes fallunt. Vos cũ putatis eos ab his rebus remotos esse, imperitis bonam existimationem. Legationes autem à regibus, cum putant eos sua causa reticere, sumptus atque pecunias maximas præbent, vti in terra* Græcia. *quo in tempore tragœdus gloriæ sibi ducebat, talentum magnum ob vnam fabulam datum esse, homo eloquentissimus ciuitatis suæ* Demades, *ei respondisse dicitur: Mirum tibi videtur, si tu loquendo talentum quæsisti?* Ego *vt tacerem, decem talenta à rege accepi. Itidem nunc isti pretia maxima ob tacendum accipiunt.*

Verba P. Nigidij, *quibus differre dicit, mentiri & mendacium dicere.* Cap. XI.

VErba *sunt hæc ipsa* P. Nigidij, *hominis in studijs bonarum artium præcellentis: quem* M. Cicero *īgenij doctrinarũque nomine, summe reueritus est:* Inter *mendacium dicere & mentiri distat. Qui mentitur, ipse non fallitur, sed alterum fallere conatur. qui mẽdacium dicit, ipse fallitur. Item hoc addidit: Qui mentitur, inquit, fallit, quantum in se est:* At *qui mẽdacium dicit, ipse non fallit, quantum in se est. Item hoc quoque*

*super eadem re dicit: V*ir bonus,*inquit, præstare debet ne mentiatur: prudens,ne mendacium dicat.* Alterum in*cidit in hominem,alterum non.* V*arie mehercle,& lepide* Nigidius *tot sententias in eandem rem, quasi aliud atque aliud diceret, disparauit.*

Quòd Chrysippus philosophus,omne verbum ambiguum dubiumque esse dicit. Diodorus contra,nullum verbum ambiguum esse putat. Cap. XII.

CHrysippus *ait,omne verbum ambiguum natura esse,quoniam ex eodē duo vel plura accipi possunt.* Diodorus *autem,cui* Crono *cognomentū fuit:* Nul*lum,inquit,verbum est ambiguum,nec quisquam ambiguum dicit,aut sentit.* Nec *aliud dici videri debet,quàm quod se dicere sentit is qui dicit.* At *cū ego,inquit,aliud sensi,tu aliud accepisti,obscure magis dictum,quàm ambigue videri potest.* Ambigui *enim verbi natura illa esse debuit,vt qui diceret,duo vel plura diceret.* Nemo *autem duo vel plura dicit,qui se sentit vnum dicere.*

Quid T.*Castritius de verbis, déque sententia quadam* C. Gracchi *existimauerit. Quod'q; esse eam sine vllo sensus emolumento docuerit.* Cap. XIII.

APud T.*Castritiū disciplinę rhetoricę doctorē, graui atq; firmo iudicio virū, legebatur oratio* C.Gracchi *in* P.Popilium. In *eius orationis principio, collocata verba sunt accuratius modulatius'q;,quàm veterum oratorum consuetudo fert.* Ea *verba, sicuti dixi, composita sunt hæc:* Q*uæ vos cupide per hosce annos appetistis atq; voluistis:ea si temere repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupide appetisse, aut nunc*

temere repudiasse dicamini. Cursus igitur hic, & sonus rotundæ volubilis'que sententiæ, eximie nos, & vnice delectabat: tanto id magis, quod iam tunc C. Graccho viro illustri & seuero, eiusmodi compositionem fuisse cordi videbamus. Sed enim cum eadem ipsa verba sæpius petentibus nobis lectitarentur: admoniti à Castricio sumus, vt consideraremus, quæ vis, quod'ue emolumentum eius sententiæ foret: neque pateremur, vt aures nostræ cadentis apte orationis modis eblanditæ, animum quoque nobis voluptate inani perfunderet. Cum'que nos admonitione ista attentiores fecisset: Inspicite, inquit, penitus, quid efficiant verba hæc: dicat'que mihi quæso aliquis vestrum, an sit vlla huiusce sententiæ aut grauitas, aut gratia: Quæ vos cupide per hosce annos appetistis atque voluistis: ea temere si repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupide appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini. Cui enim omnium hominum in mentem non venit, id profecto vsu venire, vt quod cupide appetieris, cupide appetisse: & quod temere repudiaueris, temere repudiasse dicaris? At si opinor, inquit, ita scriptum esset: quæ vos per hosce annos appetistis, atque voluistis, ea nunc si repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupide appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini: Si, inquit, ita diceretur, grauior scilicet, solidior'que fieret sententia: & acciperet aliquid iustæ in audiendo expectationis. Nunc autem verba hæc, Cupide & Temere, in quibus verbis omne momentum rei est, non in concludenda sententia tantum dicuntur: sed supra quoque nodum desiderata po-

nuntur: & quæ nasci oririque ex ipsa rei conceptione debebant, ante omnino, quàm res postulat, dicuntur. Nã qui ita dicit, Si hoc feceris, cupide fecisse diceris: rem dicit sensus alicuius ratione collectam, & cõfectam. qui vero ita dicit, Si cupide feceris, cupide fecisse diceris: nõ longe secus dicit, atque si diceret, Si cupide feceris, cupide feceris. Hæc ego, inquit, admonui, non, vt C. Graccho vitio darem (dij enim mentem meliorem mihi: nam si quicquam in tam fortis facundiæ viro vitij vel erroris esse dici potest, id omne & autoritas eius exhausit, & vetustas consumpsit) sed vti caueretis, ne vos facile præstringeret modulatus aliquis currentis facundiæ sonitus: atque vt vim ipsam rerum, virtutemque verborum prius pensitaretis: & si quidem grauis, atque integra, & syncera sententia diceretur, tum si ita videretur, gressibus quoque ipsis orationis, & gestibus plauderetis. Si vero frigidi & leues, & futiles sensus, in verba apte numerosé que posita includerentur, non esse id secus crederetis, quàm cum homines insigni deformitate, ad facienda ridicula imitantur histriones, & gestiunt.

Sobria & pulcherrima Romuli regis responsio circa vini vsum. Cap. XIIII.

SImplicissima suauitate & rei, & orationis L. Piso Frugi vsus est, in primo annali, cum de Romuli regis vita atque victu scriberet: Ea verba, quæ scripsit, hæc sunt: Eundem Romulum dicunt ad cœnam vocatum, ibi non multum bibisse: quia postridie negotiũ haberet. Ei dicunt: Romule, si isthuc omnes homines faciant, vinum vilius sit. Is respondit, Imo vero carum, si

quantum quisque volet, bibat. nam ego ibi quantum volui.

De ludibundo & errabundo, atque id genus verborum productionibus: & quod Laberius sic amorabundam dixit, vt dicitur ludibunda, & errabunda: atque inibi quòd Sisenna per huiuscemodi verbum noua figura vsus est. Cap. XV.

LAberius in lacu Auerno mulierem amantē verbo inusitatius ficto, Amorabundā dixit. Id verbum Cesellius Vindex in cōmentario lectionum antiquarum * ex figura scriptum dixit, qua ludibunda, ridibunda, & errabunda dicitur, ludens, & ridens, & errans. Terentius autem Scaurus, diui Adriani temporibus grāmaticus vel nobilissimus, inter alia, quæ de Cesellij erroribus composuit, in hoc quoque verbo errasse eum scripsit, quòd idem esse putauerit, ludens, & ludibunda, errans, & errabunda, ridens, & ridibunda. Nā ludibunda, inquit, & ridibunda, & errabunda ea dicitur, quæ ludentem, vel ridentem, vel errantem, agit aut simulat. Sed qua ratione Scaurus adductus sit, vt Cesellium in eo reprehenderet: non hercle reperiebamus. Non est enim dubium, quin hæc genere ipso duntaxat idem significent, quod ea demonstrant, à quibus producuntur. Quid esset autem ludentem agere, vel imitari, non intelligere videri maluimus, quàm insimulare eum, tanquam ipsum minus intelligentem. Quin magis Scaurum oportuit cōmentaria Cesellij criminantem, hoc ab eo præteritum requirere, quod non dixerit: an quid, & quantulum differret à ludibundo ludens, & ridibundo ridens, & errabundo errans, cæteráque horum similia; an

* ea

à principalibus verbis paululum aliquid distarent, & quam omnino vim haberet particula hæc extrema eiusmodi vocabulis addita. Hoc enim fuit potius requirẽdũ in istiusmodi figuræ tractatu, sicuti requiri solet in vinolento, & lutulento, & turbulento, vacuáne & inanis sit istihæc productio: cuiusmodi sunt, quæ πταραγωγὰς Græci dicunt: an extrema illa particula habeat aliquid suæ propriæ significationis. Cum reprehensionẽ autem illam Scauri notaremus, in memoriam nobis rediit, quòd Sisenna in quarto historiarum eiusdem figuræ verbo ita vsus est: Populabundus, inquit, agros, ad oppidum peruenit. Quod scilicet significat cũ agros popularetur: nõ (vt Scaurus in consimilibus verbis ait) cum populãtem ageret, vel cum imitaretur. Sed inquirẽtibus nobis quænam ratio & origo esset huiuscemodi figuræ, populabũdus, & errabundus, & lætabundus, & ludibũdus, multorumque aliorum id genus verborum: ἐπιβόλως hercle Apollinaris noster sibi videri ait, particulã istã postremam, in quam verba talia exeunt, vim & copiam & quasi abũdantiam rei, cuius id verbũ esset, demõstrare: vt lætabundus is dicatur, qui abunde lætus sit: & errabundus, qui longo, atque abundanti errore sit. Cæteráque omnia ex ea figura ita dici ostendit: vt productio hæc et extremitas, largam & fluẽtem vim, & copiam declaret.

Quòd Græcorum quorũdam verborum difficilima est in linguam Latinam mutatio: velut quod Græce dicitur, πολυπραγμοσύνη. Cap. XVI.

ADiecimus sæpe animum ad vocabula rerũ non paucissima, quæ neque singulis verbis, vt à Græ=

cis: neque si maxime pluribus eas res verbis dicamus, tam dilucide, tam'que apte demonstrari Latina oratione possunt, quàm Græci ea dicunt priuis vocibus. Nuper *etiam cum allatus esset ad nos* Plutarchi *liber, & eius libri indicem legissemus, qui erat* περὶ πολυπραγμοσύνης, *percontanti cuipiam, qui & literarum & vocum Græcarum expers fuit, cuiusnam liber, & qua de re scriptus esset: nomen quidem scriptoris statim diximus: rē, de qua scriptum fuit, dicturi hæsimus.* Ac *tum quidē primo, quia non satis commode opinabar interpretaturum esse, si dicerem librum scriptum esse de negotiositate, aliud istitui apud me exquirere, quod, vt dicitur, verbum de verbo expressum esset.* Nihil *erat prorsus, quod aut meminissem legere me: aut si etiam vellem fingere, quod non insigniter asperū, absurdum, durum'que esset, si ex multitudine & negotio verbum vnum compingerem: sicuti multijuga dicimus, & multicoloria, & multiformia.* Sed *non minus illepide ita diceretur, quàm si interpretari voce vna velis* πολυφιλίαν, *aut* πολυτροπίαν, *aut* πολυσαρκίαν. Q*uamobrem cum diutule tacitus in cogitando fuissem: respondi tandem, non videri mihi significari eam rem posse vno nomine.* Et *iccirco iuncta oratione, quid vellet Græcum id verbum, pararam dicere.* A*d multas igitur res aggressio, earum'que omnium rerum actio,* πολυπραγμοσύνη, *inquam, Græce dicitur: de qua hunc librum compositum esse inscriptio ista indicat.* Tum *ille opicus verbis meis inchoatis & inconditis adductus, virtutem quidem esse* πολυπραγμοσύνην: Hortatur, *inquit, nos*

profectò

profectò neſcio quis hic Plutarchus ad negotia capeſſenda, & ad res obeundas plurimas cum induſtria & celeritate: nomenque ipſius virtutis, de qua locuturus eſſet, libro ipſi, ſicuti dicis, non incommode præſcripſit. Minime, inquam, vero. *Neque enim iſta omnino virtus eſt, cuius* Græco *nomine argumentum hoc libri demonſtratur: neq; id quod tu opinare, aut ego me dicere ſentio, aut* Plutarchus *facit.* Deterret *enim nos hoc quidem in libro, quàm poteſt maxime, à varia promiſcuáq;, & nõ neceſſaria rerum eiuſmodi plurimarum & cogitatione, & petitione.* Sed *huius, inquam, tui erroris culpã eſſe intelligo in mea ſcilicet infacundia: qui ne pluribus quidem verbis potuerim non obſcuriſſime dicere, quod à* Grçcis *perfectiſſime vno verbo & planiſſime dicitur.*

Quid ſignificat in veteribus Prçtorum *edictis, quòd flumina retanda publice redempta habent.* C. XVII.

E*Dicta veterum* Prætorum*, ſedentibus forte nobis in bibliotheca templi* Traiani*, & aliud quid requirentibus, cum in manus incidiſſent, legere atque cognoſcere libitum eſt.* Tum *in quodam edicto antiquiore ita ſcriptum inuenimus: qui flumina retanda publice redempta habent, ſi quis eorum ad me adductus fuerit, qui dicatur, quod ex lege locationis facere oportuerit, non feciſſe.* Retanda *igitur quid eſſet, quærebatur.* Dixit *ibi quiſpiam nobiſcũ ſedens amicus meus, in libro ſe* Caij *de origine vocabulorum ſeptimo legiſſe, retas vocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum *emi nerent, aut in alueis eorum extarent: appellatasque eſſe à retibus, quòd prætereuntes naues impedirent, &*

* aliâs, corruerẽt,

quasi irretirent. Idcirco *sese arbitrari retanda flumina locari solita esse:id est,purganda:ne quid aut moræ,aut periculi nauibus in ea virgulta incidentibus fieret.*

Qua pœna Draco Athenien*sis in legibus, quas populo* Athenien*si scripsit,fures affecerit: & qua postea* Solon,*& qua item decemuiri nostri,qui duodecim tabulas scripserunt. atque inibi ascriptum, quòd apud* Ae*gyptios furta licita & permissa sunt,apud* Lacedæmo*nios autem cum studio quoque affectata,& pro exercitio vtili celebrata:ac præterea* M.Catonis *de puniendis furtis digna memoria sententia.*

Cap. XVIII.

DRaco Athenien*sis vir bonus:multáque esse prudentia existimatus est, iuris'que diuini & humani peritus fuit.* Is Draco *leges, quibus* Athe*nienses vterentur,primus omnium tulit.* In *illis legibus furem cuiuscunque modi furti,supplicio capitis puniendū esse,& alia pleraque, nimis seuere censuit sanxit'que.* Eius *igitur leges,quoniam videbantur impendio acerbiores,non decreto iussúque,sed tacito illiteratóque* Athenien*sium consensu obliteratæ sunt.* Postea *legibus alijs mitioribus à* Solone *compositis, vsi sunt.* Is Solon *ex septem illis inclytis sapientibus fuit.* Is *sua lege in fures, non (vt* Draco *antea)mortis, sed dupli pœna vindicandum existimauit.* Decemuiri *autem nostri, qui post reges exactos,leges quibus* Pop.Rom. *vteretur in* XII. *tab. scripserunt,neque pari seueritate in puniendis omnium generum furibus,neque remissa nimis lenitate vsi sunt.* Nam *furem,qui manifesto furto prehensus esset,tum de*

mum occidi permiserunt: si aut cum faceret furtum, nox esset: aut interdiu se telo, cum prehenderetur, defenderet. Ex cæteris autem manifestis furibus liberos verberari, addicique iusserunt ei, cui factum furtum esset: si modo id luci fecissent, neque se telo defendissent seruos item furti manifesti prehensos verberibus affici, & è saxo præcipitari: sed pueros impuberes Prætoris arbitratu verberari voluerunt, noxam'que ab his factam sarciri. Ea quoque furta, quæ per lancem licium'que concepta essent, perinde ac si manifesta forent, vindicauerunt. Sed nunc à lege illa decemuirali discessum est. Nam si quis super manifesto furto, iure & ordine experiri velit: actio in quadruplum datur. Manifestum autem furtum est, vt ait Massurius, quod deprehenditur dum fit: faciendi finis est, cum perlatum est, quò ferri cœperat. Furti concepti, item oblati, tripli pœna est. Sed quod sit oblatum, quod conceptum, & pleraque alia ad eam rem, ex egregijs veterum moribus accepta, neque inutilia cognitu, neque iniucunda, qui egere volet, inueniet Sabini librũ, cui titulus est, de furtis. In quo id quoque scriptum est, quod vulgo inopinatum: Non hominum tantum, neque rerum mouentium, quæ auferri occulte & surripi possunt, sed fundi quoq; & ædium fieri furtũ, condemnatum quoq; furti colonum, qui fundo, quẽ conduxerat, vendito, possessione eius dominum interuertisset. Atq; id etiam (quod magis inopinabile est) Sabinus dicit: Furẽ esse hominis iudicatũ qui cum fugitiuus præter oculos domini forte iret, obtentu togæ tanquam se amiciẽs, ne videretur à domino, obstitis-

ſet. Alijs deinde furtis omnibus, quæ nec manifeſta appellantur, pœnam impoſuerunt dupli: Id etiam memini legere me in lib. Ariſtonis iureconſulti, *haud quaquã indocti viri: apud veteres* Aegyptios *(quod genus hominum conſtat & in artibus reperiendis ſolertes extitiſſe, & in cognitione rerum indaganda ſagaces) furta omnia fuiſſe licita, & impunita. Apud* Lacedæmonios *quoque, ſobrios illos & acres viros, cuius rei non adeo vt* Aegyptijs *fides longinqua eſt, non pauci neq; ignobiles ſcriptores, qui de moribus legibusq; eorum memorias condiderunt, ius atq; vſum fuiſſe furandi dicunt: idq; à iuuentute eorum, non ob turpia lucra, neq; ad ſumptum libidini præbendum, comparandumue opulentiam, ſed pro exercitio diſciplináq; rei bellicæ factitatum, quòd & furandi ſolertia & aſſuetudo, acueret, obfirmaretq; animos adoleſcentium, & ad inſidiarum aſtus, & ad vigilandi tolerãtiam, & obrependi celeritatem. Sed enim* M. Cato *in oratione, quam de præda militibus diuidunda ſcripſit, vehementibus, & illuſtribus verbis de impunitate peculatus, atq; licentia conqueritur.* Ea verba, *quoniam nobis impenſe placuerũt, adſcripſimus:* Fures, *inquit, priuatorum furtorum, in neruo atq; in compedibus ætatem agunt: fures publici in auro atq; in purpura. quàm caſte autem, & quàm religioſe à prudentiſſimis viris quid eſſet furtum definitum ſit, prætereundum non puto: ne quis eum ſolum eſſe furẽ putet, qui occulte tollit, aut clàm ſurripit.* Verba ſunt Sabini ex libro iuris *ciuilis ſecundo: Qui alienam rem attrectauit, cum id ſe inuito domino facere iudicare deberet, furti tenetur.* Itẽ

Aegyptiis furtum licitum, Lacedæmoniis laudatum.

Pulchra ſententia M. Catonis

Furti qui teneantur, Sabino autore

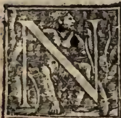
alio capite: qui alienum tacens lucri faciundi causa sustulit, furti obstringitur: siue scit cuius sit, siue nescit. Hæc quidem sic in eo, quo nunc dixi, lib. Sabinus scripsit, de rebus furti faciendi causa attrectatis. Sed meminisse debemus, secundum ea quæ supra scripsi, furtum sine vlla quoque attrectatione fieri posse: sola mente atque animo, vt furtum fiat, annitente. Quo circa ne id quidem Sabinus dubitare se ait, quin dominus furti sit condemnandus, qui seruo suo vti furtum faceret, imperauit.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM.

LIBER XII.

Dissertatio Fauorini philosophi, qua suasit nobili fœminæ, vt liberos, quos peperisset, nõ nutricũ adhibitarum, sed suo sibi lacte aleret.

CAP. I.

VNTIATVM *quõdam est* Fa*uorino philosopho, nobis præsentibus, vxorem auditoris sectatoris'que sui paulolum ante enixã, auctum'que eũ esse nato filio. Eamus, inquit, & puerperam visum, & patri gratulatum. Is enim erat loci senatorij, ex familia nobiliori. Imus vnà, & qui tũ ade-*

ramus, prosecutique eum sumus ad domum quò pergebat, & cum eo simul introgressi sumus. Tum in primis ædibus complexus hominem, congratulatusque assedit: atque ibi percontatus est, quàm diutinum puerperium, & quàm laboriosi nixus fuissent, puellamque vbi defessam labore ac vigilia, somnum capere cognouit, fabulari instituit prolixius. Et nihil, inquit, dubito, quin filium lacte sua nutritura sit. Sed cum mater puellæ, parcendnm esse ei diceret, adhibendasque puero nutrices: ne ad dolores, quos in enitendo tulisset, munus quoque nutricationis graue ac difficile accederet; Oro te, inquit, mulier, sine eam totam ac integram esse matrem filij sui. quod est enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus, peperisse, ac statim ab sese abiecisse? aluisse in vtero sanguine suo nescio quid quod non videret: non alere nunc suo lacte, quod videat iam viuentem, iam hominem, iam matris officia implorantem? An tu quoque, inquit, putas naturā fœminis mămarum vbera quasi quosdam næuulos venustiores, nō liberorum alendorum, sed ornandi pectoris causa dedisse? Sic enim quod à vobis scilicet abest, pleræque istæ prodigiosæ mulieres fontem illum sanctissimum corporis, generis humani educatorē arefacere, & extinguere, cum periculo quoque auersi, corruptique lactis laborant: tanquam pulchritudinis sibi insignia deuenustet. Quod quidem faciunt eadem vecordia, qua quibusdam commentitijs fraudibus nituntur, vt fœtus quoque ipsi in corpore suo concepti aboriantur: ne æquor illud ventris irrugetur, ac de grauitate oneris, & labore partus fatiscat. Quod cum sit publi-

ea detestatione communique odio dignum, in ipsis hominem primordijs, dum fingitur, dum animatur, inter ipsas artificis naturæ manus interfectum iri: quantulum hinc abest, iam perfectum, iam genitum, iam filiũ proprij atque consueti atque cogniti sanguinis alimonia priuare? Sed nihil interest (hoc enim dicitur) dum alatur & viuat, cuius id lacte fiat. Cur igitur iste, qui hoc dicit, si in capessendis naturæ sensibus tam absurduit: non id quoque nihil interesse putat, cuius in corpore, cuiusque ex sanguine concretus homo & coalitus sit? An qui à spiritu multo & colore exalbuit, non idem sanguis est nunc in vberibus, qui in vtero fuit? Non'ne hac quoque in re solertia naturæ euidens est, quòd posteaquam sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus hominis finxit, aduentante iam partus tempore, in supernas se parteis profert, & ad fouenda vitæ atque lucis rudimenta præsto est, & recens natis notum & familiarem victum offert? Quamobrem non frustra creditum est, sicuti valeat, ad fingendas animi atque corporis similitudines, vis & natura seminis: non secus ad eandem rem, lactis quoque ingenia & proprietates valere. Neque in hominibus id solum, sed in pecudibus quoque animaduersum. Nam si ouium lacte hœdi, aut caprarum agni alerentur: constat fermè in his lanam duriorem, in illis capillũ gigni teneriorem. In arboribus etiã & frugibus maior plerũque vis & potestas est, ad earum indolem vel detrectandam, vel augendam, aquarum atque terrarum quæ alũt, quàm ipsius, quod iacitur seminis. Ac sæpe videas, arborem lætam & nitentẽ, in locum alium transpositã,

Lactis virtus & efficacia.

deterioris terræ ſucco deperiſſe. Quæ (malum) igitur ratio eſt, nobilitatem iſtam nati modo hominis, corpuſq́ & animum benigne ingenitis primordijs inchoatum, inſitiuo degenerique alimento lactis alieni corrũpere? præſertim ſi iſta, quam ad præbendum lac tunc adhibebitis, aut ſerua, aut ſeruilis, & vt plerunque ſolet, externæ atque barbaræ nationis: ſi improba, ſi informis, ſi impudica, ſi temulenta eſt. Nam plerunque *ſine diſcrimine, quæcunque id temporis lactans eſt, adhiberi ſolet.* Pa*tiemur ne igitur infantem hunc noſtrum pernicioſo contagio infici: & ſpiritum ducere in animum atque in cor*
Macro. lib. *pus ſuum ex corpore & animo deterrimo? Id hercle ip*
5. cap. 11. *ſum eſt, quod ſæpenumero miramur, quoſdam pudicarum mulierum liberos, parentum ſuorum neque corporibus, neq; aïs ſimiles exiſtere. Scite igitur & perite noſter* Maro, *quod cum verſus illos* Homeri *conſectaretur:*

οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεύς,
οὐδὲ θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα
πέτραι τ' ἠλίβατοι· ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής:

non partionem ſolam, tanquam illam quam ille ſequebatur, ſed alituram quoque feram & ſæuam criminatus eſt. Addidit *enim hoc de ſuo:*

–Hyrcanæ *que admorunt vbera tigres.*

Q*uoniam videlicet in moribus inoleſcendis, magnam ferè partem ingenium altricis, & natura lactis tenet, quæ iam à principio imbuta paterni ſeminis concretione, ex matris etiam corpore, & animo recentem indolem configurat.* Et *præter hæc autem quis illud etiam negligere aſpernarique poſſit, quòd quæ partus ſuos diſerunt*

ablegantq́ à sese, & alijs nutriendos dedunt: vinculum illud, coagulumq́ue animi atque amoris, quo parentes cum filijs natura consociat, interscindunt, aut certe quidem diluunt deteruntq́ue. Nam vbi infantis aliorsum dati, facta ex oculis amolitio est: vigor ille materne flagrantiæ sensim atque paulatim restinguitur, omnisq́ue impatientissimæ solicitudinis strepitus consilescit. Neq; multo minor amandati ad nutricẽ aliam filij, quàm morte amissi obliuio est. Ipsius quoque infantis affectio animi, amoris, consuetudinis, in ea sola, vnde alitur, occupatur, & proinde (vt in expositis vsu venit) matris quæ genuit, neque sensum vllum, neque desiderium capit. Ac propterea obliteratis, & abolitis natiuæ pietatis elementis, quicquid ita educati liberi amare patrem atque matrem videntur, magnam fere partem non naturalis ille amor est, sed ciuilis & opinabilis. Hæc Fauorinum dicentem audiui Græca oratione: cuius sententias cõmunis vtilitatis gratia, quantum meminisse potui, retuli. Amœnitates vero, & copias, vbertatesq́ue verborum, Latina omnis facundia vix quidem indipisci potuerit: mea tenuitas nequaquam.

Quòd Anneus Seneca iudicans de Q. Ennio, déque M. Tullio, leui futilíque iudicio fuit. Cap. II.

DE Anneo Seneca partim existimant, vt de scriptore minime vtili: cuius libros attingere, nullum pretium operæ sit, quòd oratio eius vulgaris videatur, & protrita: res atque sententiæ aut inepto inaniq; impetu sint, aut leui & quasi dicaci argutia: eruditio autem vernacula & plebeia, nihilq; ex veterum scriptis

habens neque gratiæ neque dignitatis. Alij vero *elegantiæ quidem in verbis parum esse non inficias eunt: sed & rerum, quas dicat, scientiam doctrinam'que ei non deesse dicunt: & in vitijs morum obiurgandis, seueritatem grauitatem'que nõ inuenustam.* Mihi de oĩ *eius ingenio, déque oĩ scripto, iudiciũ censuram'que facere non necessum est: sed quod de* M. Cicerone, & Q. Ennio, & P. Virgilio *iudicauit, ea res cuiusmodi sit, ad considerandum ponemus.* In lib. *enim* XXII. *epistolarum moralium, quas ad* Lucilium *cõposuit, deridiculos versus* Q. Ennium *de* Cethego *antiquo viro fecisse hos dicit:*

-*Dictus ollis popularibus olim*
Qui tum viuebant homines, atq; æuum agitabant,
Flos * *delibutus populi, suadæ'q; medulla.*

* delibatus

Ac *deinde scribit de ijsdem versibus verba hæc:* Admiror *eloquentissimos viros, & deditos* Ennio, *pro optimis ridicula laudasse.* Cicero *certe inter bonos eius versus & hos refert.* Atque *id etiam de* Cicerone *dicit:* Nõ *miror, inquit, fuisse qui hos versus scriberet, cum fuerit qui laudaret. nisi forte* Cicero *summus orator agebat causam suã, & volebat hos versus videri bonos. Postea hoc etiam addidit insulsissime:* Apud *ipsum quoque, inquit,* Ciceronem *inuenies etiam in prosa oratione quædam, ex quibus intelligas, illum non perdidisse operam, quòd* Ennium *legit.* Ponit *deinde quæ apud* Ciceronẽ *reprehendit quasi* Enniana, *quòd ita scripserit in libris de re publica, quòd* Menelao Laconi *quædam fuit suauiloquens iucunditas: &, quòd alio in loco dixerit,* Breuiloquentiam *in dicendo colat.* Atque *ibi nugator ho-*

mo, Ciceronis errores deprecatur: & non fuit, inquit, Ciceronis hoc vitium, sed temporis. Necesse erat hæc dici, cum illa legerentur. Deinde ascribit, Ciceronem hæc ipsa interposuisse, ad effugiendam infamiam nimis lasciuæ orationis, & nitidæ. De Virgilio quoque eodem in loco verba hæc ponit: Virgilius quoque noster non ex alia causa duros quosdam versus, & enormes, & aliquid supra mensuram trahentes interposuit, quàm vt Ennianus populus agnosceret in nouo carmine antiquitatis aliquid. Sed iam verborum Senecæ piget. Hæc tamen inepti, & insipidi, & insulsi hominis iocosa non præteribo. Quidam sunt, inquit, tam magni sensus Q. Ennij: vt licet scripti sint inter hircosos, possunt tamen inter vnguentatos placere. Et cum reprehendisset versus, quos supra de Cethego posuimus: Qui huiusmodi, inquit, versus amant, liceat sibi & eosdem admirari & Sotherici lectos. Dignus sanè Seneca videatur lectione, ac studio adolescentium: qui honorem, coloremque veteris orationis Sotherici lectis compararit: quasi minimæ scilicet gratiæ, & relictis iam contemptisque. Audias autẽ cõmemorari ac referri pauca quædam, quæ ipse idem Seneca bene dixerit: quale est illud, quod in hominem auarum & auidũ, & pecuniæ sitientem dixit: Quid enim refert quantũ habeas? multo illud plus est, quod nõ habes. Bene hoc sanè, bene. Sed adolescẽtiũ indolem nõ tam iuuant, quæ bene dicta sunt, quàm inficiunt, quæ pessime: multoque magis si & plura sint, quę deteriora sunt. Et quædã in his non pro ἐνθυμήματι aliquo rei paruæ ut simplicis, sed in re ancipiti pro consilio dicuntur.

Lictoris vocabulum qua ratione conceptum, ortum'que sit: & super eo diuersæ sententiæ Valgij Rufi, & Tullij Ciceronis liberti acceptæ. Cap. III.

VAlgius Rufus in secundo librorũ, quos inscripsit de rebus per epistolam quæsitis, lictorem dicit à litigando appellatum esse: quòd cum magistratus populi Romani virgis quẽpiam verberari iussissent, crura eius & manus ligari vincirique à viatore solita sint: is'que qui ex collegio viatorum officium ligandi haberet, lictor sit appellatus. Vtitur'que ad eam rem testimonio M. Tullij: verbáque eius refert ex oratione, quæ dicta est pro C. Rabirio: Lictor (inquit) colliga manus. Hæc ita Valgius: & nos sanè cum illo sentimus. Sed Tiro Tullius, M. Ciceronis libertus, lictorem vel à lino, vel à licio dictum scripsit: Licio enim transuerso, quod linium appellatur, qui magistratibus (inquit) præministrabant, cincti erant. Si quis autem est, qui propterea putet probabilius esse, quod dixit Tiro, quoniam prima syllaba in lictore, sicuti in licio producta est, & in eo verbo, quod est ligo, correpta est: nihil ad rẽ istam pertinet. Nam sic à ligando lictor, vt à legendo lector, & à *vincendo victor, & à tuendo tutor, & à struendo structor, productus, quæ corripiebantur, vocalibus dicta sunt.

* vehẽdo vector

Ex Q. Ennij septimo annalium versus, quibus depingitur, fingitur'que ingenium, comitas'que hominis minoris erga amicum superiorem. Cap. IIII.

DEscriptum definitum'que est à Q. Ennio in annali VII. graphice admodum scitéque sub hi

storia Gemini Seruilij, viri nobilis, quo ingenio, qua comitate, qua modestia, qua fide, qua linguæ parsimonia, qua loquendi opportunitate, quanta rerum antiquarum morumque veterum, ac nouorum scientia, quantáque seruandi tuendíque secreti religione, qualibus denique ad minuendas vitæ molestias fomentis, leuamentis, solatijs amicum esse conueniat hominis genere & fortuna superioris. Eos ego versus nō minus frequenti assiduóque memoratu dignos puto, quàm philosophorum de officijs decreta. Ad hæc* odor quidam vetustatis in his versibus tam reuerendus est, suauitas tā impromiscua, tamque ab omni fuco remota est: vt, mea quidem sententia, pro antiquis, sacratisque amicitiæ legibus obseruandi, tenendi, colendíque sint. Quapropter ascribendos eos existimaui, si quis iam statim desideraret: *color

Hocce locutus, vocat qui cum bene sæpe libenter
Mensam sermonesque suos, rerumque suarum
Comiter impertit, magna cum lapsa* diei *Dies iā
*Parte fuisset de paruis, summisque gerendis *aliâs sic
Consilio, induforo, lato, sanctóque senatu: Pars foret
Cui res audacter magnas, paruasque, iocumque è summis
Eloqueret, quæ tincta malis, & quæ bona dictu rebus, par
Euomeret, si quid vellet, tutóque locaret: uisque re
Quo cum multa volup, ac gaudia, clamque palámque: gundis.
Ingenium cui, nulla malum sententia suadet
Vt faceret facinus, *leuis, haud malus, idem *lenis tamen
Doctus, fidelis, suauis homo, facundis, suóque
Contentus, scitusque beatus secunda loquens in
Tempore, cōmodus, & verborum vir paucorum,

Multa tenens antiqua, sepulta, & sæpe vetustas
Quæ facit, & mores veteres'que, nouos'que tenentē,
Multorum veterum leges, diuum'que, hominum'que,
Prudentem, qui multa loqui'ue, tacere'ue posset,
Hunc inter pugnas compellat Seruilius sic.

T. *Aelium Scillonem dicere solitum ferunt,* Q. *Ennium de semetipso hæc scripsisse, picturam'que istam morum, & ingenij ipsius* Q. *Ennij factam esse.*

Sermo Tauri philosophi de modo atq; ratione tolerandi doloris, secundum Stoicorum decreta. Cap. V.

CVm Delphos ad Pythia, conuentum'que totius fermè Græciæ visendum philosophus Taurus *iret: nos'que ei comites essemus: in'que eo itinere Lebadiam venissemus, quod est oppidum antiquum in terra* Bœotia: *affertur ibi ad* Taurum, *amicum eius quempiam nobilem in Stoica disciplina philosophum, ægra valetudine oppressum decumbere. tunc omisso itinere, quo alio maturandum erat, & relictis vehiculis, pergit eum propere videre: nos'que demore, quem in locum cunque iret, secuti sumus.* Et vbi ad *ædes, in quibus ille ægrotus erat, peruenimus, videmus hominem doloribus cruciatibus'que allabi, quod* Græci κωλὸν *dicūt, & febri simul adrapida afflictari, gemitus'que ex eo compressos erumpere, spiritus'que & anhelitus è pectore eius euadere, non dolorem magis indicantes, quàm pugnam aduersus dolorem.* Post *deinde cum* Taurus *et medicos accersisset, collocutus'que de facienda medela esset, & eum ipsum ad retinendam patiētiam testimonio tolerantiæ, quam videbat, perhibito, stabilisset, egressiq;*

deinde ad vehicula, & ad comites rediremus: Vidistis, inquit Taurus, non sanè iucundum spectaculum, sed cognitu tamen vtile, congredientes compugnantes'que philosophum & dolorem. Faciebat vis illa & natura morbi, quod erat suum, distractionem cruciatum'que membrorum: faciebat contra ratio & natura animi, quod erat æque suum, perpetiebatur & cohibebat coërcebat'que intra sese violentias effrænati doloris. Nullos eiulatus, nullas complorationes, ne vllas quidem voces indecoras edebat: signa tamen quædam (sicut vidistis) existebant virtutis & corporis, de possessione hominis pugnantium. Tum è sectatoribus Tauri iuuenis, in disciplinis philosophiæ non ignarus, Si tanta, inquit, doloris acerbitas est, vt contra voluntatem, contráque iudicium animi nitatur, inuitum'que hominem cogat ad gemendũ, confitendum'que de malo morbi sęuientis, cur dolor apud Stoicos indifferens esse dicitur, non malum? Cur deinde aut Stoicus homo cogi aliquid potest, aut dolor cogere: cum & dolorem Stoici nihil cogere, & sapientem nihil cogi posse dicant? Ad ea Taurus, vultu iam propemodũ lætiore (delectatus enim iam videbatur illecebra quæstionis) Si iam amicus, inquit, hic noster melius valeret, gemitus eiusmodi necessarios à calumuia defendisset, & hanc, opinor, tibi quæstionẽ dissoluisset. Me autem scis cum Stoicis nõ bene cõuenire, vel Stoica potius disciplina. Est enim pleraque & sibi & nobis incõgruẽs, sicut in li. quẽ super ea re cõposuimus, declaratur. Sed vt tibi à me mos geratur, dicã ego indoctius (vt aiũt) et apertius, quæ fuisse dicturũ puto sinuosius atque solertius, si quis

nunc adesset Stoicorum. Nosti enim credo verbum illud vetus & peruulgatum: ἀμαθέστερον πᾶς εἶπε, καὶ σαφέστερον λέγε. Atque hinc exorsus de dolore atque gemitu Stoici ægrotantis, ita disseruit: Natura, inquit, omnium rerum, quæ nos genuit, induit nobis * inoleuit'que in ipsis statim principijs, quibus nati sumus, amorem nostri & charitatem, ita prorsus, vt nihil quicquam esset charius pensius'que nobis, quàm nosmetipsi. Atque hoc esse fundamentum rata est conseruandæ hominum perpetuitatis, si vnusquisque nostrum, simulat'que editus in lucem foret, harum prius rerum sensum affectionem'que caperet, quæ à veteribus philosophis τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν appellata sunt: vt omnibus scilicet corporis sui commodis gauderet, ab incommodis omnibus abhorreret. Postea per incrementa ætatis exorta è seminibus suis ratio est, & vtendi consilij reputatio, & honestatis vtilitatis'que veræ contemplatio, subtilior'que & exploratior cómodorum delectus: atque ita præ cęteris omnibus enituit & præfulsit decori & honesti dignitas: ac si ei retinendæ obtinendæ'ue incómodum extrinsecus aliquod obstaret, contemptum est. Neque aliud esse vere & simpliciter bonum, nisi honestum: neque aliud quicquam malum, nisi quod turpe esset, existimatum est. Reliqua omnia, quæ in medio forent, ac neque honesta essent neque turpia, neque bona esse, neque mala decretum est. Productiones tamen & relationes, suis quæque momentis distinctæ, diuisæ'que sunt: quæ προηγούμενα καὶ ἀποπροηγούμενα ipsi vocant. Propterea voluptas quoque & dolor, quod ad finem ipsum bene beateque

* illinit'que

viuendi

uiuendi pertinet,& in medijs relicta, & neque in bonis neque in malis iudicata sunt. Sed enim quoniam his primis sensibus doloris voluptatis'que, ante consilij & rationis exortum, recens natus homo imbutus est, & voluptati quidem natura conciliatus, à dolore autem, quasi à graui quodam inimico abiunctus alienatus'que est: icirco affectiones istas primitus penitus'que inditas, ratio post addita, conuellere, *extirpare*, atq; extinguere vix potest. Pugnat autem cum ijs semper, & exultâteis eas opprimit obterit'que, & parêre sibi, atque obedire cogit. Itaque vidistis philosophum ratione decreti sui nixum, cum petulantia morbi doloris'que exultantia colluctantem, nihil cedentem, nihil confitentem, neque (vt plerique dolentes solent) eiulantem, atque lamentantem, ac miserum sese & infelicem appellantem: sed acres tantũ anhelitus, & robustos gemitus edentem, signa atque indicia non victi, neque oppressi à dolore, sed vincere eum atque opprimere enitentis. Sed haud scio, inquit, an dicat aliquis, ipsum illud, quòd pugnat, quòd gemit, si malum dolor non est, cur necesse est gemere, & pugnare? Quia enim omnia quæ non sunt mala, molestia quoque omni nõ carent: sed sunt pleraque noxa quidem magna & pernicie priuata, quia non sunt turpia: contra naturæ tamen mansuetudinem lenitatem'que opposita sunt, & infesta per obscuram quandam & necessariam ipsius naturæ consequentiam. Hæc ergo vir sapiens tolerare, & cunctari potest: non omnino sensum sui amittere potest. Ἀναλγησία enim atque ἀπάθεια, nõ meo tantum, inquit, sed quorundam etiam ex eadem porticu pruden*

*obstirpare

tiorum hominum, sicuti iudicio Panætij grauis atque docti viri improbata abiectáque est. Sed cur contra voluntatem suam gemitus facere cogitur philosophus Stoicus, quem nihil cogi posse dicunt? Nihil sanè potest cogi vir sapiens; cum est rationis obtinendæ locus. Cum vero natura cogit, ratio quoque à natura data cogitur. quære etiã, si videtur, cur alicuius manu ad oculos suos repente agitata, inuitus conniueat? Cur fulgente cœlo à luminis iactu, non sua sponte & caput & oculos declinet? Cur tonitru vehementius facto, sensim pauescat? Cur sternutamentis quatiatur? Cur aut in ardoribus solis æstuet? aut cur in pruinis imanibus obrigescat? Hæc etenim, & pleraq; alia, nõ voluntas nec consilium, nec ratio moderatur: sed naturæ necessitatis'q; decreta sunt. Fortitudo autem non ea est, quæ contra naturam mõstri vice nititur, vltráq; modum eius egreditur, aut stupore animi, aut immanitate, aut quadam misera & necessaria in perpetiendis doloribus exercitatione: Qualẽ fuisse accepimus ferum quendam in ludo Cæsaris gladiatorem, qui, cum vulnera eius à medicis execabantur, ridere solitus fuit. Sed ea vera & proba fortitudo est, quam maiores nostri scientiam esse dixerunt rerum tolerandarum, & non tolerandarũ. Per quod apparet esse quædam intolerabilia, à quibus fortes viri aut obeundis abhorreant, aut sustinendis. Cum hæc Taurus dixisset, videretur'que in eandem rem plura etiam dicturus, peruentum est ad vehicula, & conscendimus.

Quod Græci ænigma dicunt, Latini antiqui scrupos appellauerunt. Cap. VI.

QVæ Græci dicunt ænigmata, hoc genus quidã ex nostris veteribus* scirpos appellauerunt: qualé est quod nuper inuenimus, perhercle antiquũ, per'que lepidum, tribus versibus senarijs compositum ænigma: quod reliquimus inenarratum, vt legentium coniecturas in requirendo acueremus.

* scrupos Cælius lib. 12. cap. 43.

Versus tres hi sunt:

Semel, minus'ue, an bis minus sit, non sat scio,
An vtrunque eorum, vt quondam audiui dicier,
Ioui ipsi regi noluit concedere.

Hoc qui nolet diutius apud se quærere, inueniet quid sit in M. Varronis de sermone Latino ad Marcellum secundo lib.

Quam ob causam Cn. Dolabella proconsul reã mulierem veneficij, confitentem'que ad Areopagitas reiecerit. Cap. VII.

AD Cn. Dolabellam, proconsulari imperio prouinciã Asiam obtinentẽ, deducta mulier Smyrnæa est. Eadem mulier virum & filium, eodem tempore venenis clàm datis, vita interfecerat, atque id fecisse se confitebatur: dicebat'que habuisse se faciendi causam, quoniam ille idem maritus & filius alterum filium mulieris ex viro priore genitum, adolescentem optimum & innocentissimum, exceptum insidijs occidissent. Id'que ita esse factum controuersia non erat. Dolabella retulit ad consilium. Nemo quisquam ex consilio sententiam ferre in causa tam ancipiti audebat: quòd & confessum veneficium, quo maritus & filius necati forent, non admittendum impunitum videbatur; & digna tamen pœ-

na in homines sceleratos vindicatum fuisset. Dolabella eam rem Athenas ad Areopagitas, vt ad iudices grauiores exercitatiores'que, reiecit. Areopagitæ cognita causa accusatorem mulieris, & ipsam quæ accusabatur, centesimo anno adesse iusserunt. Sic neque absolutũ mulieris veneficium est, quod per leges non licuit: neque nocens damnata punitáque, quæ digna venia fuit. Scripta hæc historia est in libro Valerij maximi, factorum & dictorum memorabilium octauo.

Reditiones in gratiam nobilium virorum memoratu dignæ. Cap. VIII.

PVblius Africanus superior, & Tib. Gracchus, Tib. & C. Gracchorum pater, rerum gestarum magnitudine, & honorum atque vitæ dignitate illustres viri, dissenserunt sæde numero de republica: & ea, siue qua alia re non amici fuerunt. Ea simultas cũ diu mãsisset, & solenni die Ioui epulum libaretur, atque ob id sacrificium senatus in Capitolio epularetur: fors fuit, vt apud eandem mensam duo illi iunctim locarentur. Tum quasi dijs immortalibus arbitris, in conuiuio Iouis Opt. Max. dextras eorum conducentibus, repente amicissimi facti, neque solum amicitia incœpta, sed affinitas simul instituta. Nam P. Scipio filiam virginem habẽs iam viro maturam, ibi tunc eodem in loco despondit eã Tiberio Graccho, quem probauerat elegerat'que, explorati ssimo iudicij tempore, dum inimicus est. Aemilius quoque Lepidus, & Fuluius Flaccus nobili genere, amplissimis'que honoribus, & summo loco in ciuitate præditi, odio inter sese graui, & simultate diutina conflicta

ti sunt. Postea populus eos simul CENSS. facit: Atque illi, vbi voce praeconis renuntiati sunt, ibidem in campo statim nondum dimissa concione, vltro vterque & pari voluntate coniuncti complexique sunt. Ex que eo die, & in ipsa censura, & postea, iugi concordia fidissime amicissiméque vixerunt.

Quae dicantur vocabula ancipitia: & quòd honoris quoque vocabulum ancipiti sententia fuerit.

Cap. IX.

Est plurifariam videre, atque animaduertere in veteribus scriptis, pleraque vocabula, quae nunc in sermonibus vulgi vnam, certamque rem demonstrẽt, ita fuisse media & communia, vt significare & capere possent duas inter sese res contrarias. Ex quibus quaedam *satis nota sunt: vt tempestas, valetudo, facinus, dolus, gratia, industria*. Haec enim *ferè iam vulgatum est ancipitia esse, & vtroque versus dici posse*. Periculum *etiam, & venenum, & contagium, nõ vti nunc dicuntur, pro malis tantum dicta esse, multum exemplorum eiusmodi reperias*. Sed Honorem *quoque mediam vocem fuisse, & ita appellatum, vt etiã malus honos diceretur, & significaret iniuriam: id profectò rarissimũ est. Quintus aũt* Metellus Numidicus *in oratione, quã de triumpho suo dixit, his verbis vsus est: Qua in re quanto vniuersi me vnum antestatis, tanto vobis, quàm mihi, maiorẽ iniuriam atque contumeliam facit Quirites:* Et *quanto probi iniuriam facilius accipiunt, quàm alteri tradunt, tanto ille vobis, quàm gratiam mihi, peiorem honorẽ habuit*. *Nam me iniuriam ferre, vos facere vult Quiri-*

tes: vt hic conqueſtio, iſtic vituperatio relinquatur. Honorem, iquit, peiorem vobis habuit, quàm gratiam mihi: cuius verbi ſententia eſt, quam ipſe quoque ſupra dicit, maiore vos affecit iniuria & contumelia, quàm me. Præter *huius autem verbi notionem, aſcribendam eſſe hanc ſententiam ex oratione* Q. Metelli *exiſtimaui, vt definiremus* Socratis *eſſe decretum:*

Κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι.

Q*uòd æditimus verbum* Latinum *ſit.* Cap. X.

AEditimus *verbum* Latinum *eſt, & vetus: ea forma dictum, qua* Finitimus & Legitimus. Sed *pro eo à pleriſque nunc æditiuus dicitur, noua & commentitia vſurpatione, quaſi à tuendis ædibus appellatus.* Satis *hoc eſſe potuit admonẽdi gratia dixiſſe, ſed addatur id propter agreſtes quoſdam & indomitos certatores: qui niſi autoritatibus adhibitis, non comprimũtur.* Marcus Varro *in libro ſecundo ad* Marcellum *de* Latino *ſermone, æditimum dici oportere cenſet magis quàm æditiuum: quòd alterum ſit recenti nouitate fictũ, alterum antiqua origine incorruptum.* Liuius *quoque (vt opinor) in* Proteſilaodamia, Clauſtritimũ *dixit, qui clauſtris ianuę præeſſet: eadem ſcilicet figura, qua æditimum dici videbat, qui ædibus præeſt.* In Verrem M. Tullij *in exemplaribus fideliſſimis, ita inueni ſcriptum:* Aeditimi, *cuſtodeſq́ mature ſentiunt.* In *libris aũt vulgarijs æditui ſcriptũ eſt.* Pōponij *fabula* Attellana *eſt, quæ ita inſcripta eſt,* Aeditimus: *in qua hic verſus eſt:*

Q*ui poſtq̃ tibi appareo, atq; æditimor in tẽplo tuo.*

Titus *autem* Lucretius *in carmine ſuo, pro æditiuis, ædi-*

Liuium Andronicũ poetam ĩtellige

tuentes appellat: —*Oneratáque passim*

Cuncta cadaueribus cœlestum templa manebant,

Hospitibus loca quæ complerant æedituentes.

Errare istos, qui spe & fiducia latendi peccent, cũ latebra peccati perpetua nulla sit: & super ea re Pere*grini philosophi sermo, ex* Sophoclis *poëtæ sententia.*

Cap. XI.

PHilosophum *nomine* Peregrinum, *cui postea cognomentum* Proteus *factum est, virum grauem atque constantem vidimus, cum* Athenis *essemus, diuersantem in quodam tugurio extra vrbem. Cum' qꝫ ad eũ frequenter ventitaremus, multa hercle dicere eum vtiliter, & honeste audiuimus: in quibus id fuit, quod præcipuum auditu meminimus:* Virum *quidem sapientem non peccaturum esse dicebat, etiamsi peccasse eũ dij atqꝫ homines ignoraturi forent.* Non *enim pœnæ aut infamiæ metu, non esse peccandum censebat: sed iusti, honestique studio, & officio.* Siqui *tamen non essent tali vel ingenio, vel disciplina præditi, vti se vi sua, ac sponte facile a peccando tenerent: eos omneis tunc peccare procliuius existimabat, cum latere posse id peccatum putarent, impunitatem'que ex ea latebra sperarent.* At *si sciant, inquit, homines nihil omnium rerum diutius posse celari, suppressius prudentius'que peccabitur.* Propterea *versus istos* Sophoclis *prudentissimi poëtarum in ore esse habendos dicebat:*

Πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδὲν ὡς ἅπανθ' ὁρῶν

Καὶ πάντ' ἀκούων πάντ' ἀναπτύσσει χρόνος.

Alius quidam veterum poëtarum, cuius nomẽ mihi nũc

memoriæ non est, Veritatem Tẽporis filiam esse dixit.

Faceta responsio M. Ciceronis, amolientis à se crimen manifesti mendacij. Cap. XII.

HAec quoque disciplina rhetorica est, callide & cum astu res criminosas, citra periculum, confiteri: vt si obiectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione ioculari eludas, & rem facias risu magis dignam, quàm crimine: sicut fecisse Ciceronem scriptum est, cum id, quod inficiari non poterat, vrbano facetóque dicto diluit. Nam cum emere vellet in palatio domum, & pecuniam in præsens non haberet, à P. Sylla, qui tum reus erat, mutua H-S. vicies tacite accepit. Ea res tamen priusquam emeret, prodita est, & in vulgus exiuit: obiectúmq́ ei est, quòd pecuniam domus emẽdæ causa, à reo accepisset. Tum Cicero inopinata opprobratione permotus, accepisse se negauit: ac domũ quoq́ se empturum negauit. Atque adeo, inquit, verum sit, accepisse me pecuniam, si domum emero. Sed cum postea emisset, & hoc mendacium ei in Senatu ab inimicis obijceretur, risit satis: atq́ inter ridendum ἀκοινώνητοι, inquit, homines estis, cum ignoratis prudentis, & cauti patrisfamiliâs esse, quod emere velit, empturum sese negare, propter competitores emptionis.

Intra calendas cum dicitur, quid significet, vtrum ante calendas, an calendis, an vtrunque. Atque inibi quid sit in oratione Marci Tullij, intra Oceanum, & intra mõtem Taurũ, & in quadã epistola, ĩtra modũ. C. XIII.

CVm Romæ à C O S S. iudex extra ordinẽ datus, pronũtiare intra calẽdas iussus essem, Apol

linarem. *Sulpitium doctum hominem percontatus sum, an his verbis, Intra calendas, ipsæ quoque calendæ tenerentur:* Dixíque ei, *me videlicet datum iudicem, calendas'que mihi productas, vt intra eum diem pronuntiarem.* *Cur, inquit, hoc me potius rogas, quàm ex istis aliquem peritis studiosis'que viris, quos adhibere in consilium iudicaturi soletis?* Tum *illi ita ego respondi: Si aut de vetere inquam iure, aut recepto, aut controuerso, aut ambiguo, aut nouo, aut constituto discendum esset; issem planè sciscitatum ad istos quos dicis: sed cum verborum* Latinorum *sententia, vsus, ratio exploranda sit, læuus profectò & cæcus animi forem, si cum haberem tui copiam, issem magis ad alium, quàm ad te.* A*udi igitur, inquit, de ratione verbi quid existimem: sed eo tamen pacto, vt id facias, non quod ego de proprietate disseruero, sed quod in ea re omnium plurium'ue consensu obseruari cognoueris.* No*n enim verborum tantum cōmunium veræ atque propriæ significationes longiore vsu mutantur, sed legum quoque ipsarum iussa consensu tacito obliterantur.* Tum *deinde disseruit, me & plerisque alijs audientibus, in hunc ferme modum: Cum dies, inquit, ita præfinita est, vt iudex in calendas pronuntiet, occupauit iam hæc omnes opinio, non esse dubium, quin ante calendas iure pronuntietur.* Et *id tantum ambigi video, quod tu quæris, an calendis quoque iure pronuntietur. ipsum autem verbum sic procul dubio natum est, atque ita sese habet, vt cum dicitur,* Intra *cal. non alius accipi dies debeat, quàm solæ calendæ.* Na*m tres istæ voces, intra, citra, vltra, quibus certi*

locorum fines demonstrantur, singularibus apud veteres syllabis appellabantur, in, cis, vls. Hæ deinde particulæ, quoniam paruo exiguóque sonitu obscurius promebantur, addita est tribus oĩbus eadem syllaba: & quod dicebatur, cis Tyberim, & vls Tyberim, dici cœptum est citra Tyberim, & vltra Tyberim. Item quod erat, in, accedente eadem syllaba, intra factum est. Sunt ergo hæc omnia quasi contermina, iunctis inter se finibus cohærentia intra oppidum, vltra oppidum, citra oppidum: ex quibus intra, in (sicuti dixi) significat. Nam qui dicit, intra oppidum, intra cubiculum, intra ferias: non dicit aliud, quàm in oppido, in cubiculo, in ferijs. Intra cal. igitur non ante calen. est, sed in calendis: id est, eo ipso die, quo cal. sunt. Itaq; secundum verbi ipsius rationẽ, qui iussus est intra calend. pronuntiare: nisi cal. pronũtiet, contra iussum vocis facit. Nam si ante id fiat, non intra pronuntiat, sed citra. Nescio autem quo pacto recepta vulgo interpretatio est absurdissima, vt intra cal. significare videatur, etiam citra cal. & vel ante cal. Nihil enim fermè interest. Atque insuper dubitatur, an calendis quoque pronuntiari possit, quando neque vltra, neque citra, sed quod inter hæc medium est, intra calẽ. id est, calendis pronuntiandum sit. Sed nimirum consuetudo vicit, quę cum omnium domina rerum, tum maxime verborum est. Ea omnia cũ Apollinaris scite perquam, atque enucleate disputauisset, tum ego hæc dixi: Cordi, inquã, mihi fuit, priusquam ad te irem, quærere explorareque, quonã modo veteres nostri particula ista, qua de agitur, vsi sint: atque ita inuenimus Tullium in ter-

*tia in Verrem scripsisse: Est autem modo locus intra Oceanum iam nullus, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quò non per hæc tempora nostrorum hominum libido iniquitas'que peruaserit. Intra Oceanum dicit contra rationem tuam. Non enim vult (opinor) dicere in Oceano. Terras enim demonstrat omneis, quæ Oceano ambiuntur, ad quas à nostris hominibus adiri potest, quæ sunt citra Oceanum, non in Oceano. Neque enim videri potest insulas significare nescio quas, quę penitus esse intra æquora ipsa Oceani dicuntur. Tunc Sulpitius Apollinaris renidens. Non mehercle inargute, inquit, nec incallide opposuisti hoc Tullianum: sed Cicero intra Oceanum, non (vt tu interpretare) citra Oceanum dixit. Quid enim potest dici citra Oceanum esse, cum vndiq; Oceanus circunscribat omneis terras, & ambiat? Nam citra quod est, id extra est. Quî autem potest intra esse dici, quod extra est? Sed si ex vna tantum parte orbis Oceanus foret, citra Oceanum esse dici potest, vel ante Oceanum. Cum vero omneis terras omnifariã & vndique versum circunfluat, nihil citra eum est: sed vndarum illius ambitu terris omnibus conuallatis, in medio eius sunt omnia, quæ intra oras eius inclusa sunt. Sicuti hercle sol non citra cœlum vertitur, sed in cœlo, et intra cœlum. Hæc tunc Apollinaris scite acuteque dicere visus est. Sed postea in libro M. Tullij epistolarum ad Ser. Sulpitium, sic dictum esse inuenimus: intra modum, vt intra Calendas dicunt, qui dicere citra calẽdas volunt. Verba hæc Ciceronis sunt, quæ apposui: Sed tamen quoniam effugi eius *occasionem, qui fortasse arbi-*

**offensionem*

* hanc Remp. nō traretur me *hanc rem imperite non putare, si per petuo tacerem, modice hoc faciam, aut etiam intra modū: vt & illius voluntati, & meis studijs seruiam. Modice dixerat hoc faciam: id est, cum modo æquo & pari. Deinde quasi hoc displiceret, et corrigere id vellet, addidit: Aut etiam intra modum. Per quod minus sese ostendit id facturum esse, q̃ quòd fieri modice videretur: id est, non ad ipsum modum, sed retro paululum, & citra modum. In oratione etiam, quam pro P. Sestio scripsit, Intra montem Taurum sic dicit, vt non significet in monte Tauro, sed vsque ad montem Taurum cum ipso monte. Verba sunt hæc ipsius M. Tullij ex ea quam dixi oratione: Antiochum magnum illum maiores nostri magna belli contentione, terra maríque superatum, intra montem Taurum regnare iusserunt: Asiam, qua illū multarunt, Attalo vt is in ea regnaret, condonarunt. Intra mōtem, inquit, Taurum regnare iusseruut: quod non perinde est, vt intra cubiculum dicimus: nisi videri potest, id esse intra montem, quod est Intra regiones, quæ Tauri montis obiectu separantur. Nam sicut qui intra cubiculum est, is non in cubiculi parietibus, sed intra parietes est, quibus cubiculum includitur, qui tamen ipsi quoq; parietes in cubiculo sunt: ita qui regnat intra montem Taurum, non solum in monte Tauro regnat, sed in ijs ēt regionibus, quæ Tauro monte clauduntur. Num igitur secundum istam verborum M. Tullij similitudinem, qui iubetur, Intra Calendas pronuntiare: is & ante Calēdas, & ipsis calēdis iure pronuntiare potest? Neq; id fit quasi priuilegio quodam inscitę consuetudinis, sed certa

tationis obseruatione: cum omne tempus quòd Calēdarum die includitur, intra Calendas esse recte dicitur.

Saltem particula, quam vim habeat, & quam originem. Cap. XIIII.

SAltem particula, quam haberet principalem significationem, quæ'que vocis istius origo esset, quærebamus. Ita enim primitus factam esse apparet, vt quæ videatur sicuti quædam supplementa orationis, temere & incondite assumpta. Atque erat qui diceret legisse se in grammaticis commentarijs Pub. Nigidij, Saltem ex eo dictum, quod esset, si aliter. Id'que ipsum dici solitum per defectionem. Nam plenam esse sententiam, si aliter non potest. Sed id nos in ijsdem cōmentarijs Nigidij, cū eos non (opinor) incuriose legissemus, nusquam iuenimus. Videntur autem verba ista, si aliter non potest, à significatione quidem voculæ huius, de qua quærimus, non abhorrere: sed tot verba tamen in paucissimas literas *cludere, improbæ cuiusdam subtilitatis est. Fuit etiam qui diceret, homo in libris atque literis assiduus, Saltem sibi dictum videri, u, media litera extrita. Salutem enim ante dictum, quod nos saltem diceremus. Nam cum alia quædam petita, & non impetrata sunt: tum solemus, inquit, quasi extremum aliquid petituri, quod negari minime debeat, dicere, hoc saltem fieri aut dari oportere: tanquam salutem postremo petentes, quā & impetrari certe, & obtineri, sit æquissimum. Sed hoc itidem non illepide quidem fictum, nimis tamen esse videtur commentitium. Censuimus igitur amplius quærendum.

*icludere

Quòd Sisenna in libris historiarum aduerbijs hu-

*vellicati iuſcemodi ſæpenumero vſus eſt, celatim, * velitatim, ſaltuatim. Cap. XV.

CVm lectitaremus hiſtoriam Siſennæ, aſſidue huiuſcemodi figuræ aduerbia in oratione eius animaduertimus: cuiuſmodi ſunt hæc, curſim, properatim, celatim, velitatim, ſaltuatim. Ex quibus duo prima, quia ſunt notiora, exemplis non indigebant: reliqua in hiſtoriarum ſexto ſic ſcripta ſunt: quàm maxime celatim poterat in inſidijs ſuos diſponit. Item alio in loco: Nos vna æſtate in Aſia & Græcia geſta, iccirco literis continentia mandauimus, ne velitatim aut ſaltuatim ſcribẽdo, lectorum animos impediremus.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM.

LIBER XIII.

Inquiſitio verborum iſtorũ M. Tullij curioſior, quæ ſunt in libro primo Antonianarum: Multa autem impẽdere videntur, præter naturam etiam, præter'que fatũ. tractatum'que an idem duo iſta ſignificent, fatum, atque natura, an diuerſum. CAP. I.

MARCVS Cicero in primo Antonianarum ita ſcriptum reliquit: Hunc igitur vt ſequerer properaui, quèm præſentes non ſunt ſecuti: non vt proficerem aliquid (neque enim ſperabam

id, nec præstare poteram) sed vt, si quid mihi humanitus accidisset (multa autem impendere videntur, præter naturam etiam, præterque fatum) huius diei vocem, testē reipublicæ relinquerem meæ perpetuæ erga se voluntatis. Præter naturā, inquit, præterque fatum. An vtrūq; idem valere voluerit, fatum atque naturam, & duas res ἀνθ' ἑνὸς ὑποκειμένου, πεπρωμένην καὶ φύσιν: an vero diuiserit separaritque, vt alios casus natura ferre videatur, alios fatum, considerandū equidem puto. Atq; id maxime requirendum, qua ratione dixerit accidere multa humanitus posse, præter fatum: quando sic ratio & ordo, & insuperabilis quædam necessitas fati constituitur, vt omnia intra fatum claudenda sint: nisi illud sanè Homeri secutus est:

Μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον Ἄϊδος εἰσαφίκηαι.

Nihil autem dubium est, quin violentam & inopinatam mortem significauerit: quæ quidem potest recte videri accidere præter naturam. Sed cur id quoq; genus mortis extra fatum posuerit, neque operis huius est explorare, neque temporis. Illud tamen non prætermittendum est, quòd Virgilius quoque id ipsum quod Cicero de fato opinatus est: cum hoc in quarto libro dixit de Elisa, quæ mortem per vim potita est:

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat.

Tanquam in faciendo fine vitæ, quæ violenta sunt, nō videantur è fato venire. Demosthenis autem, viri prudētia pari atque facundia præditi, verba idem ferè significātia de natura atq; fato M. Cicero secutus videtur. Ita enim scriptum est in oratione illa egregia, cui titulus est

περὶ στεφάνου· ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι νομίζων μόνον γεννῆσθαι, τὸν τῆς εἱμαρμένης καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον περιμένει. ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσαν, ἀποθνήσκειν ἐθελήσει. Quod Cicero fatum, atque naturam videtur dixisse, id multo ante Demosthenes τὴν πεπρωμένην, καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον appellauit. Αὐτόματος enim θάνατος, quasi naturalis & fatalis, nulla extrinsecus vi coactus venit.

Super poëtarum Pacuuij & Accij colloquio familiari in oppido Tarentino. Cap. II.

QVibus otium & studium fuit, vitas atque ætates doctorum hominum quærere, ac memoriæ tradere, de M. Pacuuio, & L. Accio tragicis poëtis historiam scripserunt huiuscemodi: Cum Pacuuius, inquiunt, grandi iam ætate & diutino corporis morbo affectus, Tarentum ex vrbe Roma concessisset, Accius tunc haud paruo iunior, proficiscens in Asiam, cum in oppidum venisset, diuertit ad Pacuuium: comiterque inuitatus, plusculisque ab eo diebus retentus, tragœdiam suam, cui Atreus nomen est, desideranti legit. Tum Pacuuium dixisse aiunt sonora quidem esse quæ scripsisset, & grandia: sed videri ea tamen sibi duriora paulum & acerbiora. Ita est, inquit Accius, vti dicis: neque id sanè me pœnitet. Meliora enim fore spero, quæ deinceps scribam. Nam quod in pomis est, itidem, inquit, esse aiunt in ingenijs: quæ dura, & acerba nascuntur, post fiunt mitia, & iucunda. Sed quæ gignuntur statim vieta & mollia, atque in principio sunt viuida: nō matura mox fiunt,

fiunt, sed putria. Relinquendum igitur visum est in ingenio, quod dies atque ætas mitificet.

An vocabula hæc, Necessitudo & Necessitas, differenti significatione sint. Cap. III.

Risu prorsus atque ludo res digna est, cum plerique grammaticorum asseuerant, necessitudinem & necessitatem mutare longe differéque, ideo quòd necessitas sit vis quæpiam premens & cogens: necessitudo autem dicatur ius quoddam & vinculum religiosæ coniunctionis: id'que vnum solitarium significet. Sicut autem nihil quicquam interest, suauitudo dicas an suauitas, sanctitudo an sanctitas, acerbitudo an acerbitas, acritudo an (quod Accius in Neoptolemo scripsit) acritas: ita nihil rationis dici potest, quî necessitudo & necessitas separentur. Itaque in libris veterum vulgo reperias necessitudinem dici, pro eo quod necessum est: sed necessitas sanè pro iure officióque obseruantiæ affinitatis'ue infrequens est: quanquam qui ob hoc ipsum ius affinitatis familiaritatis'ue coniuncti sunt, necessarij dicuntur. Reperi tamen in oratione C. Cæsaris, qua Plautiā rogationem suasit, necessitatem dictam pro necessitudine, id est, iure affinitatis. Verba hæc sunt: Equidem mihi videor pro nostra necessitate, non labore, non opera, non industria, defuisse. Hoc ego scripsi de vtriusque vocabuli indifferentia, admonitus forte verbi istius, cum legerem Sempronij Asellionis veteris scriptoris quartum ex historia librum, in quo de P. Africano Pauli filio ita scriptum est: Nam se patrem suum audisse dicere L. Aemilium Paulum, minus bonum imperatorem

signis collatis decertare: nisi summa necessitudo, aut summa ei occasio data esset.

Olympiadis Alexandri *matris, comis ac prudens ad filium rescriptio.* Cap. IIII.

I*N plerisque monumentis rerum ab* Alexandro *gestarum, & paulo ante in libro* M. V*arronis, qui inscriptus est* Orestes, *vel de insania,* Olympiadem Philippi *vxorem festiuissime rescripsisse legimus* Alexandro *filio.* Nam *cum is ad matrem ita scripsisset:* Rex Alexander I*ouis* Hammonis *filius* Olympiadi *matri salutē dicit.* Olympias *ei rescripsit ad hanc sñiam:* Amābo, *inquit, mi fili quiescas, neq; deferas me, neq; criminere aduersum* I*unonem.* Malum *mihi prorsum illa magnū dabit, cum tu me literis tuis pellicem illi esse confiteris.* Ea *mulieris scitæ atq; prudentis erga ferocem filium comitas, sensim & comiter admonuisse eum visa est: deponendam esse opinionem vanam, quam ille ingentibus victorijs, & adulantium blandimentis, & rebus supra fidem prosperis imbiberat, genitum esse sese de* I*oue.*

De Aristotele, Theophrasto, & Menedemo *philosophis: déque eleganti verecundia* Aristotelis, *successorē diatribæ suæ eligentis.* Cap. V.

A*Ristoteles philosophus, annos iam ferè natus duos & sexaginta, corpore ægro affectóque, ac spe vitáque tenui fuit.* Tunc *omnis eius sectatorum cohors ad eum accedit, orantes obsecrantes' q;, vt ipse deligeret loci sui & magisterij successorē: quo post summū eius diem, perinde vt ipso, vterentur ad studia doctrinarum complenda excolendáque, quibus ab eo imbuti*

fuissent. Erãt tũc in eius ludo boni multi: sed præcipui duo, Theophrastus & Menedemus. īgenio ij atq; doctrinis cæteros præstabãt. alter ex insula Lesbo fuit, Menedemus aũt Rhodo. Aristoteles respondit, facturũ esse quod vellent, cũ id sibi foret tempestiuum. Postea breui tempore cum ijdem illi, qui de magistro destinando petierant, præsentes essent: vinum, ait, quod tum biberet, non esse id ex valetudine sua, sed insalubre esse atq; asperum: ac propterea quæri debere exoticum, vel Rhodiũ aliquod, vel Lesbium. Id sibi vtrunq; vt curarent, petiuit: vsurum'q; eo dixit, quod sese magis iuuisset. Eunt, curant, inueniunt, afferunt. Tum Aristoteles Rhodiũ petit, degustat: Firmum, inquit, hercle vinum, & iucundũ. Petit mox Lesbiũ, quo item degustato: Vtrunq;, inquit, oppido bonum: sed ἡδίων ὁ λέσβιος. Id vbi dixit, nemini fuit dubium, quin lepide simul & verecunde, successorem illa voce sibi, non vinum delegisset. Is erat è Lesbo Theophrastus, homo suauitate insigni linguæ pariter atque vitæ. Itaque non diu post Aristotele vita defuncto, ad Theophrastum omnes concesserunt.

Aristotelis verecũdia in successore eligendo.

Quid veteres Latini dixerunt, quas Græci προσῳδίας appellant: & item quòd vocabulum barbarismi non vsurpauerint neque Romani antiquiores, neque Attici. Cap. VI.

QVas Græci προσῳδίας dicunt, eas veteres docti, tum notas vocum, tum moderamenta, tũ accentiunculas, tum voculationes appellabãt. Quod nunc aũt barbare quem loqui dicimus, id vitium sermonis non barbarum esse, sed rusticum: & cum eo

vitio loquentes, rustice loqui dictitabant. Publius Nigidius in cõmentarijs grãmaticis: Rusticus fit sermo, ĩquit, si aspires perperã. Ilaq; id vocabulũ quod dicitur vulgo barbarismus, qui ante diui Augusti ætatẽ pure atq; integre locuti sunt, an dixerint, nondum equidem inueni.

Diuersum de natura leonũ dixisse Homerum *in carminibus, &* Herodotum *in historijs.* Cap. VII.

L*Eænas inter omnem vitam semel parêre, eóque vno partu nunquam edere plures quàm vnum,* Herodotus *in tertia historia scriptum reliquit. Verba ex eo libro hæc sunt:* ἡ δὲ δὴ λέαινα, ἐὸν ἰσχυρότατον, καὶ θρασύτατον, ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει ἕν. τίκτουσα γὰρ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ τὰς μήτρας, τὸ δὲ αἴτιον τούτου, τόδ᾽ ἐστὶν, ἐπεὰν ὁ σκύμνος ἐν τῇ μήτρῃ ἐὼν ἄρχηται διακινεόμενος, ὁ δὲ ἔχων ὄνυχας θηρίων πολλὸν πάντων ὀξυτάτους, ἀμύσσει τὰς μήτρας, αὐξανόμενός τε δὴ πολλῷ μᾶλλον ἐσικνέεται καταγράφων. πέλας τε δή ὁ τόκος ἐστὶ, καὶ τὸ παράπαν λείπεται αὐτέων ὑγιὲς οὐδέν. *Homerus autẽ leones (sic enim fœminas quoque virili genere appellat, quod grammatici* ἐπίκοινον *vocant) plures gignere atq; educare catulos dicit. Versus quibus hoc aperte demõstrat, hi sunt:*

Εἰς ἥ κ᾽ ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν
ᾧ ῥά τε νήπι᾽ ἄγοντι συναντήσονται ἐν ὕλῃ
Ἄνδρες ἐπακτῆρες.

Item alio in loco idem significat:

Πυκνὰ μάλα στενάχων, ὥς τε λὶς ἠϋγένειος
ᾧ ῥά θ᾽ ὑπὸ σκύμνους ἐλαφηβόλος ἁρπάσει ἀνὴρ,

τλησὶν πυκινῆς. ὁ δὲ τ᾽ ἄχνυται ὕστερος ἐλθὼν
πολλὰ δέ τ᾽ ἄγκε᾽ ἐπῆλθε μετ᾽ ἀνέρος ἴχνι᾽
ἐρευνῶν
Εἴποθεν ἐξεύροι μάλα γὰρ δριμὺς χόλος αἱρεῖ.

Ea nos dissensio atque diuersitas cum agitaret, inclytissimi poëtarum & historicorũ nobilissimi, placuit libros Ari*stotelis philosophi inspici, quos de animalibus exquisitissime composuit: in quibus quod super ista re scriptum inueniremus, cum ipsius* Aristotelis *verbis in his cõmentarijs scriberemus* . V*erba* Aristotelis *hæc sunt ex lib. de histor. animalium* VI.

Λέων δ᾽ ὅτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν, καὶ ἔστιν ὀπισθουρητικὸν, εἴρηται πρότερον, ὀχεύει δὲ τίκτει οὐ πᾶσαν ὥραν, καθ᾽ ἕκαστον μέν τοι ἐνιαυτόν. τίκτει μὲν οὖν τοῦ ἔαρος, τίκτει δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δύο. τὰ μέν τοι πλεῖστα ἕξ. τίκτει δ᾽ ἐνίοτε καὶ ἕν. ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰς * ὑστέρας τίκτοντα, * μήτρας
ληρώδης ἐστίν. συνετέθη δὲ ἐκ τοῦ σπάνιος εἶναι τοὺς λέοντας, ἀποροῦντος τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν μῦθον συνθέντος. σπάνιον γὰρ τὸ γένος τὸ τῶν λεόντων, καὶ οὐκ ἐν πολλῷ γίγνεται τόπῳ, ἀλλὰ τῆς εὐρώπης ἁπάσης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ἀχελώου καὶ τοῦ νέσσου ποταμῶν. τίκτει δὲ καὶ ὁ λέων πάνυ μικρὰ οὕτως, ὥστε δίμηνα ὄντα μόλις βαδίζειν. οἱ δ᾽ ἐν συρίᾳ λέοντες τίκτουσι πεντάκις. τὸ πρῶτον πέντε, εἶτα ἀεὶ ἑνὶ ἐλάττονα. μετὰ δὲ ταῦτα οὐκ ἔτι οὐδὲν τίκτουσιν. ἀλλ᾽ ἄγονοι διατελοῦσιν. οὐκ ἔχει δὲ ἡ λέαινα χαίτην, ἀλλ᾽ ὁ ἄρρην ὁ λέων. βάλλει δὲ ὁ λέων τοὺς κυνόδοντας καλουμένους τέτταρας μόνους, δύο μὲν ἄνωθεν, δύο

δὲ κατωθεν, ἑβδόμη δὲ ἑξάμηνος τῶν τὴν ἡλικίαν.

Quòd Afranius poëta prudenter, & lepide, Sapientiam filiam esse vsus & memoriæ dixit. Cap. VIII.

MAxime hoc atque verissime Afranius poëta de gignenda comparandáque Sapientia opinatus est: quòd eam filiam esse vsus & memoriæ dixit. Eo nanque argumento demonstrat, qui sapiens esse rerum humanarum velit, non libris solis, neque disciplinis rhetoricis, dialecticis'que opus esse: sed oportere eum versari quoque, exercerique in rebus cominus noscendis periclitandis'que, eáque omnia acta, & euenta firmiter meminisse: *& perinde sapere ac consulere ex ijs, quæ pericula ipsa rerum docuerunt, non quæ libri tantum aut magistri, per quasdam inanites verborum et imaginum, tanquam in mimo aut in somnio delectauerint. Versus Afranij sunt in togata, cui Sellæ nomen est:

*vt proinde

Vsus me genuit, mater peperit Memoria.
Σοφίαν vocant me Graij, vos Sapientiam.

Item versus est in eandem fermè sententiam Pacuuij: quem Macedo philosophus vir bonus, familiaris meus, scribi debere censebat pro foribus omnium templorum:

Ego odi homines ignaua opera, & philosopha sententia.

Nihil enim fieri posse indignius, neque intolerantius dicebat, quàm quòd homines ignaui ac desides, operti barba & pallio, mores & emolumenta philosophiæ in linguæ, verborum'que artes conuerterent: & vitia facundissime accusarent, intercutibus ipsi vitijs madentes.

Quid Tullius Tyro in commentarijs scripserit de Suculis & Hyadibus, quæ sunt stellarum vo

tabula. Cap. IX.

TVllius Tyro M. Ciceronis alumnus & libertus, adiutor'que in literis studiorum eius fuit. Is libros complures de vsu atque ratione linguæ Latinæ, itē de varijs atque promiscuis quæstionibus composuit. In ijs esse præcipui videntur, quos Græco titulo πανδέκτας libros inscripsit: tanquam omne rerum atq; doctrinarum genus continenteis. Ibi de ijs stellis, quæ appellantur Suculæ, hoc scriptum est: Adeo, inquit, veteres Ro. literas Græcas nesciuerūt, & rudes Græcæ linguæ fuerunt, vt stellas quæ in capite Tauri sunt, propterea suculas appellarint, quòd eas ὑάδας Græci vocant: tanq̃ id verbum Latinum Græci verbi interpretamentū sit: quia Græce ὗες, sues Latine dicātur. Sed ὑάδες, inquit, οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν, ita vt nostri opici putauerunt: sed ab eo quod est ὕειν, appellantur. Nam & cū oriuntur, & cum occidunt, tempestates, pluuias, largos'q; imbres cient: Pluere autem Græca lingua ὕειν dicitur. Hęc quidem Tiro in Pandectis. Sed enim veteres nostri, nō vsque eo opici & agrestes fuerunt, vt stellas hyadas idcirco suculas nominarent, quòd ὗες Latines sues dicantur: sed vt quod Grçci ὑπὲρ, nos super dicimus: quod illi ὕπτιος, nos supinus: quod ὑφορβὸς, nos subulcus: quod item illi ὕπνος, nos primo sypnus, deinde per y Græcæ, Latinæ'que o literæ cognationē, sopnus: sic quod ab illis ὑάδες, à nobis primo syades, deinde suculæ appellatæ. Stellæ autem istæ non in capite Tauri sunt, vt Tiro dicit (nullum enim videtur præter eas stellas Tauri caput) sed eæ ita circulo, qui Zodiacus dicitur, sitæ lo-

catæ'que sunt, vt ex earum positu species quædam, & simulachrum esse videatur Tauri capitis: sicuti cæteræ partes, & reliqua imago Tauri conformata, & quasi depicta est locis regionibus'q; earum stellarum, quas Græci πλειάδας, nos vergilias vocamus.

Quid sororis ἔτυμον dixerit Labeo Antistius, & quid fratris, Nigidius. Cap. X.

LAbeo Antistius, iuris quidem ciuilis disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de iure publice responsitauit, cæterarum quoque bonarum artium non expers fuit: & in grammaticam sese, atque dialecticam literas'que antiquiores altiores'que penetrauerat: Latinarum'que vocum origines rationes'que percalluerat: eáque præcipue scientia ad enodádos plerosq; iuris laqueos vtebatur. Sunt adeo libri post mortem eius editi, qui posteriores inscribuntur. quorum librorum tres continui tricesimusoctauus, tricesimusnonus, & quadragesimus, pleni sunt *id genus rerum, ad enarrādam & illustrandam linguam Latinam conducentium. Præterea in libris, quos ad Prætoris edictum scripsit, multa posuit, partim lepide atque argute reperta: sicuti hoc est, quod in quarto ad edictum libro scriptum legimus: Soror, inquit, appellata est, quòd quasi seorsum nascitur, separatur'que ab ea domo, in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur. Fratris autem vocabulum P. Nigidius homo impense doctus, non minus arguto subtilique ἐτύμῳ interpretatur: Frater, inquit, est dictus, quasi ferè alter.

*omne genus

Quem M. Varro iustum aptum'que esse numerum

conuiuarum existimarit: ac de mensis secundis, & de bellarijs. Cap. XI.

Lepidissimus liber est M. Varronis ex satyris Menippæis, qui inscribitur, Nescis quid vesper serus vehat: in quo differit de apto conuiuarum numero, deque ipsius conuiuij habitu cultúque. Dicit autem conuiuarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Musarum: id est, proficisci à tribus, & consistere in nouem. vt cum paucissimi conuiuæ sunt, non pauciores sint quàm tres: cum plurimi, nō plures quàm nouem. Nam multos, inquit, esse non conuenit: quòd turba plerunque est turbulenta: *& Romæ quidem constat, sed & Athenis. Nusquam autem plures cubabant. Ipsum deinde conuiuium constat, inquit, ex rebus quatuor, & tum denique omnibus suis numeris absolutum est: si belli homunculi collecti sunt: si lectus locus, si tempus lectum: si apparatus nō neglectus. Nec loquaces autem, inquit, conuiuas, nec mutos legere oportet: quia eloquentia in foro & apud subsellia, silentium vero non in conuiuio, sed in cubiculo esse debet. Sermones igitur id temporis habendos censet, non super rebus anxijs, aut tortuosis: sed iucundos atque inuitabiles, & cum quadam illecebra, & voluptate vtiles: ex quibus ingenium nostrum venustius fiat & amœnius. Quod profectò, inquit, eueniet, si de id genus rebus ad cōmmunē vitæ vsum pertinentibus confabulemur, de quibus in foro, atque in negotijs agendis loqui non est otium. Dominum autem, inquit, conuiuij esse oportet non tam lautum, quàm sine sordibus: & in conuiuio legi non omnia

Idē Macro. lib. 1. cap. 7

*vt

debent, sed ea potissimum, quæ simul sint βιωφελῆ, & delectent. Neq; non de secundis quoq; mensis, cuiusmodi esse eas oporteat, præcipit. His enim verbis vtitur: Bellaria, inquit, ea maxime sunt mellita, quæ mellita non sunt: πέμμασιν enim cum πέψει, societas infida. Quod Varro in hoc libro dixit bellaria, ne quis forte in ista voce hæreat: significat id vocabulum oẽ mensæ secundæ genus. nam quæ πέμματα Græci, aut τραγήματα dixerunt: ea veteres nostri bellaria appellauerũt. Vina quoque dulciora est inuenire in comœdijs antiquioribus hoc nomine appellata, dictáque esse ea Liberi bellaria.

Tribunos plebis prehensionem habere, vocationẽ non habere. Cap. XII.

IN quadam epistola Attei Capitonis scriptum legimus, Labeonem Antistium, legum atq; morum Po. Ro. iuris'que ciuilis doctum apprime fuisse. Sed agitabat, inquit, hominem libertas quædam nimia atq; vecors: vsque eò, vt D. Augusto iam principe, & remp. obtinente, ratum tamen pensum'que nihil haberet, nisi quod iustum sanctum'que esse in Romanis antiquitatibus legisset. Ac deinde narrat, quid idem Labeo per viatorem à Trib. plebis vocatus, responderit: Cum à muliere, inquit, quadam Tribuni plebis aduersum eum aditi, Gellianum ad eum misissent, vt veniret, & mulieri responderet: iussit eum qui missus erat, redire, & Tribunis dicere, ius eos non habere, neque se, neque alium quẽquam vocandi: cum moribus maiorum Trib. pleb. prehensionem haberent, vocationem non haberent: posse igitur eos venire, & prehendi se iubere, sed vocandi absentẽ

ius non habere. Cum hoc in ea Capitonis epistola sublegissemus, id ipsum postea in M. Varronis rerum humanarum vno & vicesimo libro enarratius scriptum inuenimus: verbáque ipsa super ea re Varronis ascripsimus: In magistratu, inquit, habent alij vocationem, alij prehensionem, alij neutrum. Vocationem, vt COSS. & cæteri qui habent imperium: prehensionem, vt Trib. pleb. & alij, qui habent viatorem: neque vocationem, neque prehensionem, vt Quæst. & cæteri, qui neque lictorem habent, neque viatorem. Qui vocationem habent, ijdem prehendere, tenere, abducere possunt: & hæc omnia, siue adsunt quos vocant, siue acciri iusserunt. Trib. pleb. vocationem habent nullam. Neque minus multi imperiti, perinde atque haberent, ea sunt vsi. Nam quidam non modo priuatum, sed etiam COS. in rostra vocari iusserunt. Ego Triumuir vocatus à Portio Trib. pleb. non iui, autoribus principibus: & vetus ius tenui. Item Tribunus cum essem, vocari neminem iusse, neque vocatum à collega parêre inuitum. Huius ego iuris, quod M. Varro tradit, Labeonem arbitror, vana tunc fiducia, cum priuatus esset, vocatum à Trib. non isse. Quæ (malum) autem ratio fuit, vocátibus nolle obsequi, quos confiteare ius habere prehendendi? Nam qui iure prehendi, is etiam in vincula duci potest. Sed quærentibus nobis, quam ob causam Tribuni, qui haberent summam coërcendi potestatem, ius vocandi nó habuerint, illud occurrit: quòd Trib. pleb. antiquitus creati videntur, nó iuri dicundo, nec causis querelísque de absentibus noscendis: sed intercessionibus faciendis, quibus pñtes. fuissent:

vt iniuria, quæ coràm fieret, arceretur. Ac propterea ius ad se vocandi ademptum: quoniã vt vim fieri vetarent, assiduitate eorũ, & præsentium oculis opus erat.

Quòd in libris rerum humanarum M. Varronis scriptum est, Aediles & Quæstores Pop. Ro. in ius à priuato ad Prætorem vocari posse. Cap. XIIII.

CVm ex angulis secretis que librorũ ac magistrorum in medium iam hominum et in lucẽ fori prodissem, quæsitum esse memini, in plerisque Romæ stationibus ius publice docentium aut respondentium, an quæstor Po. Ro. ad Præto. in ius vocari posset. Id autem non ex otiosa quæstione agitabatur: sed vsus forte natæ rei ita erat, vt vocandus esset in ius Quæstor. Non pauci igitur existimabant, ius vocationis in eum Prætori non esse: quoniam magistratus Po. Ro. proculdubio esset: & neque vocari, neque, si venire nollet, capi atque prehendi, salua ipsius magistratus maiestate, posset. Sed ego qui tum assiduus in libris M. Varronis fui, cum hoc quæri dubitarique animaduertissem, protuli vnum & vicesimum rerum humanarum librum, in quo ita scriptũ fuit: Qui potestatem neque vocationis populi viritim habent, neque prehensionis, eos magistratus à priuato in ius quoque vocari est potestas. M. Leuinius Aedilis curulis à priuato ad Prætorem in ius est *eductus: nũc stipati seruis publicis non modo prehendi non possunt, sed etiam vltro summouent populum. Hoc Varro in ea libri parte de Aedilibus. Supra autem in eodem libro, QVÆST. neque vocationem habere, neque prehensionem dicit. Vtraque igitur libri parte recitata, in Var

* deductus

ronis omnes sententiam concesserunt: Quæstor'que in ius ad Prætorem vocatus est.

Verba ex libro Messalæ auguris, quibus docet qui sint minores magistratus, & Consulem Prætorem'que collegas esse: & quædã alia de auspicijs. Cap. XIIII.

POmœriũ quid esset, Augures Pop. Ro. qui libros de auspicijs scripserunt istiusmodi sententia definierunt: Pomœrium est locus intra agrum effatum, per totius vrbis circuitum, pone muros, regionibus certis determinatus, qui facit finem vrbani auspicij. Antiquissimum autem pomœrium quod à Romulo institutum est, Palatini montis radicibus terminabatur. Sed id pomœrium pro incrementis reipublicæ aliquoties prolatũ est, & multos editos'que colles circumplexum est. Habebat autem ius proferendi pomerij, qui Po. Rom. agro de hostibus capto auxerat. Propterea quæsitum est, ac nunc etiam in quæstione est, quam ob causam ex septem vrbis montibus, cum cæteri sex intra pomœrium sint, Auentinus solus, quæ pars non longinqua nec infrequens est, extra pomœrium sit: neq; id Ser. Tullius rex, neq; Sylla, qui proferendi pomœrij titulum quæsiuit, neq; postea D. Iulius, cum pomœrium proferret, intra effatos vrbis fines incluserint. Huius rei Messala aliquot causas videri scripsit. Sed præter eas omnes ipse vnam probat, q; in eo monte Remus vrbis cõdendæ gratia auspicauerit, aues'que irritas habuerit, superatus'que in auspicio à Romulo sit. Icciрço, inquit, omnes qui pomœrium protulerunt, montem istum excluserunt: quasi auibus obscœnis ominosum. Sed de Auentino monte prætermittẽ

dum non putaui, quod non pridem ego in Elidis grãmatici veteris commentario offendi: in quo scriptum erat, Auentinum antea, sicuti diximus, extra pomœrium exclusum: post autore D. Claudio receptum, & intra pomœrij fines obseruatum. In edicto COSS. quo edicunt, quis dies comitijs centuriatis futurus sit, scribitur: Ex vetere forma perpetua, nequis magistratus minor de cœlo seruasse velit. quæri igitur solet, qui sint magistratus minores. Super hac re meis verbis nil opus fuit: quoniam liber Marci Messalę Auguris de auspicijs primus, cum hæc scriberemus, forte adfuit: propterea ex eo libro verba ipsius Messalæ subscripsimus: Patriciorum auspicia in duas sunt potestates diuisa. Maxima sunt Consulum, Prætorum, Censorum: Neque tamen eorum omnium inter se eadem, aut eiusdẽ potestatis: ideo quòd collegæ non sunt Censores Consulum, aut Prætorũ: Prætores Consulum sunt. Ideo neque Consules aut Prætores Censoribus, neque Censores Consulibus aut Prætoribus turbant, aut retinent auspicia. At Censores inter se, rursus Prætores Consules'que inter se & vitiant & obtinent. Prætor etsi collega Consulis est, neq; Prætorem neque Consulem iure rogare potest: vt quidem nos à superioribus accepimus, aut ante hæc tempora seruatum est. Et vt in cõmentario XIII. C. Tuditani patet, quia imperium minus Prætor, maius habet Consul: & à minore imperio maius, aut à maiore collega rogare iure non potest. Nos his temporibus Prætores Prætore creante veterum autoritatẽ sumus secuti: neque his comitijs in auspicio fuimus. Censores æque non eodem rogã-

tur auspicio atque Consules & Prætores. Reliquorũ magistratuũ minora sunt auspicia. Ideo illi minores, hi maiores magistratus appellãtur. Minoribus creãdis magistratibus, Tributis comitijs magistratus, sed iustius curiata datur lege. Maiores centuriatis comitijs fiunt. Ex his oĩbus verbis Messalæ manifestum fit, & qui sint magistratus minores, et quãobrem minores appellẽtur. Sed & collegam esse PRÆT. COS. docet: quod eodem auspicio creantur. Maiora autem dicuntur auspicia habere, quia eorum auspicia magis rata sunt, quàm aliorum.

Ibidem verba eiusdem Messalę differentis, aliud esse Ad populum loqui, aliud Cum populo agere: & qui magistratus à quibus auocent comitiatum. Eiusdem capitis XIIII. portio.

IDem Messala in eodem lib. de minoribus magistratibus ita scribit: COS. ab oĩbus magistratibus, & comitiatum, & cõcionem auocare potest. Prætor & comitiatum & concionem vsquequaque auocare potest, nisi à COS. Minores magistratus nusquam, nec comitiatũ nec concionem auocare possunt. Ea re, qui eorũ primus vocat ad comitiatũ, is recte agit: quia bifariam cum populo agi non potest. Nec auocare alius alij posset, si concionem habere volunt, vti ne cum populo agant: quãuis multi magistratus simul concionem habere possunt. Ex his verbis Messalæ manifestum est, aliud esse, Cum populo agere, aliud, Concionem habere. Nam cum populo agere, est rogare qui populũ, quod suffragijs suis aut iubeat, aut vetet: Concionem autem habere, est verba facere ad populum, sine vlla rogatione.

Humanitatē non id ſignificare, quod vulgus putat: ſed eo vocabulo qui ſynceriter locuti ſunt, magis proprie eſſe vſos. Cap. XV.

QVi verba Latina fecerunt, quique ijs probe vſi ſunt, Humanitatem non id ſolum eſſe voluerūt, quod vulgus exiſtimat, quod'que à Græcis φιλανθρωπία dicitur, & ſignificat dexteritatem quandā beneuolentiam'que erga omneis homines promiſcuam: ſed Humanitatem appellauerunt id propemodum, quod Græci παιδείαν vocāt, nos eruditionē inſtitutionem'que in bonas arteis dicimus: quas qui ſynceriter cupiūt, appetunt'que, ij ſunt vel maxime humaniſſimi. Huius enim ſcientiæ cura, & diſciplina, ex vniuerſis animantibus vni homini data eſt: iccircóque humanitas appellata eſt. Sic igitur eo verbo veteres eſſe vſos & cum primis M. Varronem, Marcum'que Tullium omnes ferme libri declarant. Quamobrem ſatis habui, vnum interim exēplum proponere. Itaque verba poſui Varronis, è libro rerum humanarum primo, cuius principium hoc eſt: Praxiteles qui propter artificium egregium, nemini eſt paulū modo humaniori ignotus. Humaniori, inquit, non ita vt vulgo dicitur, facili & tractabili & beneuolo, tametſi rudis literarum ſit (hoc enim cum ſententia nequaquā conuenit) ſed eruditiori doctiorique, qui Praxitelē, * quid fuerit, & ex libris, & ex hiſtoria cognouerit.

*quis

Quid apud Marcum Catonem ſignificent verba hæc, Inter os atque offam. Cap. XVI.

ORatio eſt M. Catonis Cenſorij de Aedil. vitio creatis: ex ea oratione verba hæc ſunt: Nunc

ita

ita aiunt, in segetibus & in herbis bona frumenta esse: Nolite ibi nimiam spem habere. Saepe audiui, inter os atque offam multa interuenire posse. Verum inter offam atque herbam, ibi vero longum interuallum est. Erutius Clarus, qui Praefectus vrbi, & bis Consul fuit, vir morum literarumque veterum studiosissimus, ad Sulpitium Apollinarem scripsit, homine memoriae nostrae doctissimū, quaerere sese, & petere, vt sibi rescriberet, quaenam esset eorum verborum sententia. Tum Apollinaris nobis praesentibus (nam id temporis ego adolescens Romae sectabar eum, discendi gratia) rescripsit Claro, vt viro erudito, breuissime: Vetus esse prouerbium, inter os & offam: idem significans, quod Graecus ille παροιμιώδης versus:

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος, καὶ χείλεος ἄκρου.

Platonem tribuere Euripidi Sophoclis versum: & inueniri versus verbis iisdem aut paucis syllabis immutatis, apud diuersos poëtas temporibus varijs natos.

Cap. XVII.

Versus est notae venustatis senarius:

Σοφοί τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.

Eum versum Plato in Theaetheto Euripidis esse dicit: quod quidem nos admodum miramur. Nam scriptum eum legimus in tragoedia Sophoclis, quae inscripta est, Αἴας ὁ λοκρός. Prior aūt natus fuit Sophocles quàm Euripides. Sed etiam ille versus non minus notus:

Γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.

Et in tragoedia Sophoclis scriptus est, cui titulus est Φιλοκτήτης, & in Bacchis Euripidis: id quoque animad-

uertimus apud Aeschylum, ἐν τῷ πυρφόρῳ προμηθεῖ. Et apud Euripidem in tragœdia quæ inscripta est Ἰνὼ, eundem esse versum absq; paucis syllabis.

Aeschylus sic:

Σιγῶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγων τὰ καίρια.

Euripides ita:

Σιγᾶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἀσφαλές.

Fuit autem Aeschylus non breui antiquior.

De genere atque nominibus familiæ Portiæ.

Cap. XVIII.

CVm in domus Tiberianæ bibliotheca sederemus, ego & Apollinaris Sulpitius, & quidā alij mihi aut illi familiares: prolatus forte liber est, ita in scriptus, M. Catonis Nepotis. Tum quæri cœptum est, quisnam is fuisset M. Cato nepos. Atque ibi adolescens quispiam (quod ex eius sermonibus coniectare potui) non abhorrens á literis: Hic, inquit, est M. Cato, non cognomento Nepos, sed M. Catonis Censorij ex filio nepos: qui pater fuit M. Catonis Prætorij viri, qui bello ciuili Vticæ necem sibi gladio manu sua consciuit: de cuius vita liber est M. Ciceronis, qui inscribitur laus M. Catonis, quem in eodem libro idem Cicero pronepotem fuisse dicit M. Catonis Censorij. Eius igitur, quem Cicero laudauit, pater hic fuit M. Cato: cuius orationes feruntur inscriptæ M. Catonis Nepotis. Tum Apollinaris (vt mos eius in reprehēdendo fuit) placide admodum leniter que: Laudo, inquit, te mi fili, quòd in tantula ætate etiam si hunc M. Catonem, de quo nunc quæritur, quis fuerit ignoras, auditiuncula tamen quadā

Portia seu Catonum familia.

de Catonis familia aspersus es. Non *vnus autem, sed complures* M. *illius Catonis Censorij nepotes fuerunt geniti, non eodem patre*. Duos *enim* M. *ille Cato, qui & orator &* Censor *fuit, filios habuit: & matribus diuersos, & ætatibus longe dispares*. Nam *iam adolescente altero, matre eius amissa, ipse quoque iam multum senex, Salonij clientis sui filiam virginem duxit in matrimonium*. Ex *qua natus est ei* M. Cato *Salonianus: hoc enim illi cognomentum fuit, à Salonio patre matris datum*. Ex *maiore autem* Catonis *filio, qui* Prætor *designatus patre viuo mortuus est, & egregios de iuris disciplina libros reliquit, nascitur hic, de quo quæritur*, M. Cato, M. *filius*, M. *nepos*. Is *satis vehemens orator fuit, multas'que orationes ad exemplum aui scriptas reliquit, &* Consul *cum* Q. Martio Rege *fuit: in'que eo Consulatu in* Africã *profectus, in ea prouincia mortem obijt*. Sed *is, non ita vt dixisti*, M. *Catonis* Prætorij *viri, qui se* Vticæ *occidit, & quem Cicero laudauit, pater fuit. nec quia hic nepos Catonis* Censorij, *ille autem pronepos fuit, propterea necessum est patrem hunc ei fuisse*. Hic *enim nepos, cuius hæc modo prolata oratio est, filium quidem maiorem, Catonem habuit: sed non eum, qui* Vticæ *perijt: sed qui cũ* Aedilis *currulis & prætor fuisset, in* Galliam Narbonẽ*sem profectus, ibi vita functus est*. Ex *altero autem viro Censorij filio longe natu minore, quem Salonianum esse appellatum dixi, duo nati sunt*, L. Cato, & M. Cato. Is M. Cato *tribunus plebis fuit, & Præturam petens mortem obijt: ex'que eo natus est* M. Ca-

δὲ κάτωθεν, ἑξάμηνος δὲ ἐξάμηνος ὢν τὴν ἡλικίαν.

Quòd Afranius poëta prudenter, & lepide, Sapientiam filiam esse vsus & memoriæ dixit. Cap. VIII.

MAxime hoc atque verissime Afranius poëta de gignenda comparandáque Sapientia opinatus est: quòd eam filiam esse vsus & memoriæ dixit. Eo nanque argumento demonstrat, qui sapiens esse rerum humanarum velit, non libris solis, neque disciplinis rhetoricis, dialecticis'que opus esse: sed oportere eum versari quoque, exercerique in rebus cominus noscendis periclitandis'que, eáque omnia acta, & euenta firmiter meminisse: *& perinde sapere ac consulere ex ijs, quæ pericula ipsa rerum docuerunt, non quæ libri tantum aut magistri, per quasdam inanites verborum et imaginum, tanquam in mimo aut in somnio delectauerint. Versus Afranij sunt in togata, cui Sellæ nomen est:

*vt proinde

Vsus me genuit, mater peperit Memoria.
Σοφίαν vocant me Graij, vos Sapientiam.

Item versus est in eandem fermè sententiam Pacuuij: quem Macedo philosophus vir bonus, familiaris meus, scribi debere censebat pro foribus omnium templorum:

Ego odi hoïes ignaua opera, & philosopha sentẽtia.

Nihil enim fieri posse indignius, neque intolerantius dicebat, quàm quòd homines ignaui ac desides, operti barba & pallio, mores & emolumenta philosophiæ in linguæ, verborum'que artes cõuerterent: & vitia facundissime accusarent, intercutibus ipsi vitijs madentes.

Quid Tullius Tyro in commentarijs scripserit de Suculis & Hyadibus, quæ sunt stellarum vo

tabula. Cap. IX.

TVllius Tyro M. Ciceronis alumnus & libertus, adiutor'que in literis studiorum eius fuit. Is libros complures de vsu atque ratione linguæ Latinæ, itẽ de varijs atque promiscuis quæstionibus composuit. In ijs esse præcipui videntur, quos Græco titulo πανδέκτας libros inscripsit: tanquam omne rerum atq; doctrinarum genus continenteis. Ibi de ijs stellis, quæ appellantur Suculæ, hoc scriptum est: Adeo, inquit, veteres Ro. literas Græcas nesciuerũt, & rudes Græcæ linguæ fuerunt, vt stellas quæ in capite Tauri sunt, propterea suculas appellarint, quòd eas ὑάδας Græci vocant: tanq̃ id verbum Latinum Græci verbi interpretamentũ sit: quia Græce ὗες, sues Latine dicatur. Sed ὑάδες, inquit, οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν, ita vt nostri opici putauerunt: sed ab eo quod est ὕειν, appellantur. Nam & cũ oriuntur, & cum occidunt, tempestates, pluuias, largos'q; imbres cient: Pluere autem Græca lingua ὕειν dicitur. Hęc quidem Tiro in Pandectis. Sed enim veteres nostri, nõ vsque eo opici & agrestes fuerunt, vt stellas hyadas idcirco suculas nominarent, quòd ὗες Latines sues dicantur: sed vt quod Gręci ὑπὲρ, nos super dicimus: quod illi ὕπτιος, nos supinus: quod ὑφορβὸς, nos subulcus: quod item illi ὕπνος, nos primo sypnus, deinde per y Græcæ, Latinæ'que o literæ cognationẽ, sopnus: sic quod ab illis ὑάδες, à nobis primo syades, deinde suculæ appellatæ. Stellæ autem istæ non in capite Tauri sunt, vt Tiro dicit (nullum enim videtur præter eas stellas Tauri caput) sed eæ ita circulo, qui Zodiacus dicitur, sitæ lo-

catæque sunt, vt ex earum positu species quædam, & simulachrum esse videatur Tauri capitis: sicuti cæteræ partes, & reliqua imago Tauri conformata, & quasi depicta est locis regionibusque earum stellarum, quas Græci πλειάδας, nos vergilias vocamus.

Quid sororis ἔτυμον dixerit Labeo Antistius, & quid fratris, Nigidius. Cap. X.

LAbeo Antistius, iuris quidem ciuilis disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de iure publice responsitauit, cæterarum quoque bonarum artium non expers fuit: & in grammaticam sese, atque dialecticam literasque antiquiores altioresque penetrauerat: Latinarumque vocum origines rationesque percalluerat: eáque præcipue scientia ad enodándos plerosque iuris laqueos vtebatur. Sunt adeo libri post mortem eius editi, qui posteriores inscribuntur. quorum librorum tres continui tricesimusoctauus, tricesimusnonus, & quadragesimus, pleni sunt *id genus rerum, ad enarrandam & illustrandam linguam Latinam conducentium. Præterea in libris, quos ad Prætoris edictum scripsit, multa posuit, partim lepide atque argute reperta: sicuti hoc est, quod in quarto ad edictum libro scriptum legimus: Soror, inquit, appellata est, quòd quasi seorsum nascitur, separaturque ab ea domo, in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur. Fratris autem vocabulum P. Nigidius homo impense doctus, non minus arguto subtilique ἐτύμῳ interpretatur: Frater, inquit, est dictus, quasi ferè alter.

*omne genus

Quem M. Varro iustum aptumque esse numerum

conuiuarum existimarit: ac de mensis secundis, & de bellarijs. Cap. XI.

Lepidissimus liber est M. Varronis ex satyris Menippæis, qui inscribitur, Nescis quid vesper serus vehat: in quo disserit de apto conuiuarum numero, déque ipsius conuiuij habitu cultúque. Dicit autem conuiuarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Musarum: id est, proficisci à tribus, & consistere in nouem. vt cum paucissimi conuiuæ sunt, non pauciores sint quàm tres: cum plurimi, nó plures quàm nouem. Nam multos, inquit, esse non conuenit: quòd turba plerunque est turbulenta: * & Romæ quidem constat, sed & Athenis. Nusquam autem plures cubabant. Ipsum deinde conuiuium constat, inquit, ex rebus quatuor, & tum denique omnibus suis numeris absolutum est: si belli homunculi collecti sunt: si lectus locus, si tempus lectum: si apparatus nó neglectus. Nec loquaces autem, inquit, conuiuas, nec mutos legere oportet: quia eloquentia in foro & apud subsellia, silentium vero non in conuiuio, sed in cubiculo esse debet. Sermones igitur id temporis habendos censet, non super rebus anxijs, aut tortuosis: sed iucundos atque inuitabiles, & cum quadam illecebra, & voluptate vtiles: ex quibus ingenium nostrum venustius fiat & amœnius. Quod profectò, inquit, eueniet, si de id genus rebus ad cómmũe vitæ vsum pertinentibus confabulemur, de quibus in foro, atque in negotijs agendis loqui non est otium. Dominum autem, inquit, conuiuij esse oportet non tam lautum, quàm sine sordibus: & in conuiuio legi non omnia

Idẽ Macro. lib. 1. cap. 7

*vt

debent, sed ea potissimum, quæ simul sint βιωφελῆ, *&* *delectent.* Neque non de *secundis quoque mensis, cuiusmodi esse eas oporteat, præcipit.* His enim verbis vtitur: Bellaria, *inquit, ea maxime sunt mellita, quæ mellita non sunt:* πέμμασιν *enim cum* πέψει, *societas infida.* Quod Varro *in hoc libro dixit bellaria, ne quis forte in ista voce hæreat: significat id vocabulum omne mensæ secundæ genus. nam quæ* τραγήματα Græci, *aut* πέμματα *dixerunt: ea veteres nostri bellaria appellauerunt.* Vina quoque *dulciora est inuenire in comœdijs antiquioribus hoc nomine appellata, dictáque esse ea* Liberi *bellaria.*

Tribunos plebis prehensionem habere, vocationem non habere. Cap. XII.

IN *quadam epistola* Attei Capitonis *scriptum legimus,* Labeonem Antistium, *legum atque morum* Po. Ro. *iuris'que ciuilis doctum apprime fuisse. Sed agitabat, inquit, hominem libertas quædam nimia atque vecors: vsque eò, vt* D. Augusto *iam principe, & remp. obtinente, ratum tamen pensum'que nihil haberet, nisi quod iustum sanctum'que esse in* Romanis *antiquitatibus legisset.* Ac *deinde narrat, quid idem* Labeo *per viatorem à* Trib. *plebis vocatus, responderit: Cum à muliere, inquit, quadam* Tribuni *plebis aduersum eum aditi,* Gellianum *ad eum misissent, vt veniret, & mulieri responderet: iussit eum qui missus erat, redire, &* Tribunis *dicere, ius eos non habere, neque se, neque alium quenquam vocandi: cum moribus maiorum* Trib. *pleb. prehensionem haberent, vocationem non haberent: posse igitur eos venire, & prehendi se iubere, sed vocandi absentem.*

ius non habere. Cum hoc in ea Capitonis epistola sub legissemus, id ipsum postea in M. V*arronis rerum humanarum vno & vicesimo libro enarratius scriptum inuenimus: verbáq́ ipsa super ea re* V*arronis ascripsimus:* In *magistratu, inquit, habent alij vocationem, alij prehensionem, alij neutrum.* Vocationem, vt COSS. & *cæteri qui habent imperium: prehensionem, vt* Trib. *pleb. & alij, qui habent viatorem: neque vocationem, neque prehensionem, vt* Q*uæst. & cæteri, qui neque lictorem habent, neque viatorem.* Q*ui vocationem habent, ijdem prehendere, tenere, abducere possunt: & hæc omnia, siue adsunt quos vocant, siue acciri iusserunt,* Trib. *pleb.* vocationem *habent nullam.* Neque *minus multi imperiti, perinde atque haberent, ea sunt vsi.* Nam *quidam non modo priuatum, sed etiam* COS. *in rostra vocari iusserunt.* Ego Triumuir *vocatus à* Portio *Trib. pleb. non iui, autoribus principibus: & vetus ius tenui.* Item Tribunus *cum essem, vocari neminem iusse, neque vocatum à collega parêre inuitum.* Huius *ego iuris, quod* M. V*arro tradit,* Labeonem *arbitror, vana tunc fiducia, cum priuatus esset, vocatum à* Trib. *non isse.* Q*uæ (malum) autem ratio fuit, vocãtibus nolle obsequi, quos confiteare ius habere prehendendi?* Nam *qui iure prehendi, is etiam in vincula duci potest.* Sed *quærentibus nobis, quam ob causam* Tribuni, *qui haberent summam coërcendi potestatem, ius vocandi nõ habuerint, illud occurrit: quòd* Trib. *pleb. antiquitus creati videntur, nõ iuri dicundo, nec causis querelisq́ue de absentibus noscendis: sed intercessionibus faciendis, quibus pñtes fuissent:*

vt iniuria, quæ coràm fieret, arceretur. Ac propterea ius ad se vocandi ademptum: quoniã vt vim fieri vetarent, assiduitate eorũ, & præsentium oculis opus erat.

Quòd in libris rerum humanarum M. Varronis scriptum est, Aediles & Quæstores Pop. Ro. in ius à priuato ad Prætorem vocari posse. Cap. XIII.

CVm ex angulis secretis que librorũ ac magistrorum in medium iam hominum et in lucẽ fori prodissem, quæsitum esse memini, in plerisque Romæ stationibus ius publice docentium aut respondentium, an quæstor Po. Ro. ad Præto. in ius vocari posset. Id autem non ex otiosa quæstione agitabatur: sed vsus forte natæ rei ita erat, vt vocandus esset in ius Quæstor. Non pauci igitur existimabant, ius vocationis in eum Prætori non esse: quoniam magistratus Po. Ro. proculdubio esset: & neque vocari, neque, si venire nollet, capi atque prehendi, salua ipsius magistratus maiestate, posset. Sed ego qui tum assiduus in libris M. Varronis fui, cum hoc quæri dubitarique animaduertissem, protuli vnum & vicesimum rerum humanarum librum, in quo ita scriptũ fuit: Qui potestatem neque vocationis populi viritim habent, neque prehensionis, eos magistratus à priuato in ius quoque vocari est potestas. M. Leuinius Aedilis curulis à priuato ad Prætorem in ius est * eductus: nũc stipati seruis publicis non modo prehendi non possunt, sed etiam vltro summouent populum. Hoc Varro in ea libri parte de Aedilibus. Supra autem in eodem libro, QVÆST. neque vccationem habere, neque prehensionem dicit. Vtraque igitur libri parte recitata, in Var

* deductus

ronis omnes sententiam concesserunt: Quæstor'que in ius ad Prætorem vocatus est.

Verba ex libro Messalæ auguris, quibus docet qui sint minores magistratus, & Consulem Prætorem'que collegas esse: & quædã alia de auspicijs. Cap. XIIII.

POmœriũ quid esset, Augures Pop. Ro. qui libros de auspicijs scripserunt istiusmodi sententia definierunt: Pomœrium est locus intra agrum effatum, per totius vrbis circuitum, pone muros, regionibus certis determinatus, qui facit finem vrbani auspicij. Antiquissimum autem pomœrium quod à Romulo institutum est, Palatini montis radicibus terminabatur. Sed id pomœrium pro incrementis reipublicæ aliquoties prolatũ est, & multos editos'que colles circumplexum est. Habebat autem ius proferendi pomerij, qui Po. Rom. agro de hostibus capto auxerat. Propterea quæsitum est, ac nunc etiam in quæstione est, quam ob causam ex septem vrbis montibus, cum cæteri sex intra pomœrium sint, Auentinus solus, quæ pars non longinqua nec infrequens est, extra pomœrium sit: neq; id Ser. Tullius rex, neq; Sylla, qui proferendi pomœrij titulum quæsiuit, neq; postea D. Iulius, cum pomœrium proferret, intra effatos vrbis fines incluserint. Huius rei Messala aliquot causas videri scripsit. Sed præter eas omnes ipse vnam probat, quod in eo monte Remus vrbis cõdendæ gratia auspicauerit, aues'que irritas habuerit, superatus'que in auspicio à Romulo sit. Iccirco, inquit, omnes qui pomœrium protulerunt, montem istum excluserunt: quasi auibus obscœnis ominosum. Sed de Auentino monte prætermittẽ

dum non putaui, quod non pridem ego in Elidis grāmatici veteris commentario offendi: in quo scriptum erat, Auentinum antea, sicuti diximus, extra pomœrium exclusum: post autore D. Claudio receptum, & intra pomœrij fines obseruatum. In edicto COSS. quo edicunt, quis dies comitijs centuriatis futurus sit, scribitur: Ex vetere forma perpetua, nequis magistratus minor de cœlo seruasse velit. Quæri igitur solet, qui sint magistratus minores. Super hac re meis verbis nil opus fuit: quoniam liber Marci Messalę Auguris de auspicijs primus, cum hæc scriberemus, forte adfuit: propterea ex eo libro verba ipsius Messalæ subscripsimus: Patriciorum auspicia in duas sunt potestates diuisa. Maxima sunt Consulum, Prætorum, Censorum: Neque tamen eorum omnium inter se eadem, aut eiusdē potestatis: ideo quòd collegæ non sunt Censores Consulum, aut Prætorū: Prætores Consulum sunt. Ideo neque Consules aut Prætores Censoribus, neque Censores Consulibus aut Prætoribus turbant, aut retinent auspicia. At Censores inter se, rursus Prætores Consules'que inter se & vitiant & obtinent. Prætor etsi collega Consulis est, neq; Prætorem neque Consulem iure rogare potest: vt quidem nos à superioribus accepimus, aut ante hæc tempora seruatum est. Et vt in cōmentario XIII. C. Tuditani patet, quia imperium minus Prætor, maius habet Consul: & à minore imperio màius, aut à maiore collega rogare iure non potest. Nos his temporibus Prætores Prætore creante veterum autoritatē sumus secuti: neque his comitijs in auspicio fuimus. Censores æque non eodem rogā-

tur auſpicio atq; Conſules & Prætores. Reliquorũ magiſtratuũ minora ſunt auſpicia. Ideo illi minores, hi maiores magiſtratus appellãtur. Minoribus creãdis magiſtratibus, Tributis comitijs magiſtratus, ſed iuſtius curiata datur lege. Maiores centuriatis comitijs ſiunt. Ex his oĩbus verbis Meſſalæ manifeſtum fit, & qui ſint magiſtratus minores, et quãobrem minores appellẽtur. Sed & collegam eſſe PRÆT. COS. docet: ꝙ eodem auſpicio creantur. Maiora autem dicuntur auſpicia habere, quia eorum auſpicia magis rata ſunt, quàm aliorum.

Ibidem verba eiuſdem Meſſalę differentis, aliud eſſe Ad populum loqui, alud Cum populo agere: & qui magiſtratus à quibus auocent comitiatum. Eiuſdem capitis XIIII. portio.

IDem Meſſala in eodem lib. de minoribus magiſtratibus ita ſcribit: COS. ab oĩbus magiſtratibus, & comitiatum, & cõcionem auocare poteſt. Prætor & comitiatum & concionem vſquequaq; auocare poteſt, niſi à COS. Minores magiſtratus nuſquam, nec comitiatũ nec concionem auocare poſſunt. Ea re, qui eorũ primus vocat ad comitiatũ, is recte agit: quia bifariam cum populo agi non poteſt. Nec auocare alius alij poſſet, ſi concionem habere volunt, vti ne cum populo agant: quãuis multi magiſtratus ſimul concionem habere poſſunt. Ex his verbis Meſſalæ manifeſtum eſt, aliud eſſe, Cum populo agere, aliud, Concionem habere. Nam cum populo agere, eſt rogare qui populũ, quod ſuffragijs ſuis aut iubeat, aut vetet: Concionem autem habere, eſt verba facere ad populum, ſine vlla rogatione.

Humanitatē non id ſignificare, quod vulgus putat: ſed eo vocabulo qui ſynceriter locuti ſunt, magis proprie eſſe vſos. Cap. XV.

QVi verba Latina fecerunt, quique ijs probe vſi ſunt, Humanitatem non id ſolum eſſe voluerūt, quod vulgus exiſtimat, quodque à Græcis φιλανθρωπία dicitur, & ſignificat dexteritatem quandā beneuolentiamque erga omneis homines promiſcuam: ſed Humanitatem appellauerunt id propemodum, quod Græci παιδείαν vocāt, nos eruditionē inſtitutionemque in bonas arteis dicimus: quas qui ſynceriter cupiūt, appetuntque, ij ſunt vel maxime humaniſſimi. Huius enim ſcientiæ cura, & diſciplina, ex vniuerſis animantibus vni homini data eſt: iccircóque humanitas appellata eſt. Sic igitur eo verbo veteres eſſe vſos & cum primis M. Varronem, Marcumque Tullium omnes ferme libri declarant. Quamobrem ſatis habui, vnum interim exēplum proponere. Itaque verba poſui Varronis, è libro rerum humanarum primo, cuius principium hoc eſt: Praxiteles qui propter artificium egregium, nemini eſt paulū modo humaniori ignotus. Humaniori, inquit, non ita vt vulgo dicitur, facili & tractabili & beneuolo, tametſi rudis literarum ſit (hoc enim cum ſententia nequaquā conuenit) ſed eruditiori doctiorique, qui Praxitelē, * quid fuerit, & ex libris, & ex hiſtoria cognouerit.

*quis

Quid apud Marcum Catonem ſignificent verba hæc, Inter os atq; offam. Cap. XVI.

ORatio eſt M. Catonis Cenſorij de Aedil. vitio creatis: ex ea oratione verba hæc ſunt: Nunc

ita

ita aiunt, in ſegetibus & in herbis bona frumenta eſſe: Nolite ibi nimiam ſpem habere. Sæpe audiui, inter os atque offam multa interuenire poſſe. Verum inter offam atque herbam, ibi vero longum interuallum eſt. Erutius Clarus, qui Præfectus vrbi, & bis Conſul fuit, vir morum literarumque veterum ſtudioſiſſimus, ad Sulpitium Apollinarem ſcripſit, hominẽ memoriæ noſtræ doctiſſimũ, quærere ſeſe, & petere, vt ſibi reſcriberet, quænam eſſet eorum verborum ſententia. Tum Apollinaris nobis præſentibus (nam id temporis ego adoleſcens Romæ ſectabar eum, diſcendi gratia) reſcripſit Claro, vt viro erudito, breuiſſime: Vetus eſſe prouerbium, inter os & offam: idem ſignificans, quod Græcus ille παροιμιώδης verſus:

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος, καὶ χείλεος ἄκρου.

Platonem tribuere Euripidi Sophoclis verſum: & inueniri verſus verbis iiſdem aut paucis ſyllabis immutatis, apud diuerſos poëtas temporibus varijs natos.

Cap. XVII.

Verſus eſt notæ venuſtatis ſenarius:

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.

Eum verſum Plato in Theæteto Euripidis eſſe dicit: quod quidem nos admodum miramur. Nam ſcriptum eum legimus in tragœdia Sophoclis, quæ inſcripta eſt, αἴας ὁ λοκρος. Prior aũt natus fuit Sophocles quàm Euripides. Sed etiam ille verſus non minus notus:

γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.

Et in tragœdia Sophoclis ſcriptus eſt, cui titulus eſt Φιλοκτήτης, & in Bacchis Euripidis: id quoq; animad-

de Catonis familia aspersus es. Non vnus autem, sed complures M. illius Catonis Censorij nepotes fuerunt geniti, non eodem patre. Duos enim M. ille Cato, qui & orator & Censor fuit, filios habuit: & matribus diuersos, & ætatibus longe dispares. Nam iam adolescente altero, matre eius amissa, ipse quoque iam multum senex, Salonij clientis sui filiam virginem duxit in matrimonium. Ex qua natus est ei M. Cato Salonianus: hoc enim illi cognomentum fuit, à Salonio patre matris datum. Ex maiore autem Catonis filio, qui Prætor designatus patre viuo mortuus est, & egregios de iuris disciplina libros reliquit, nascitur hic, de quo quæritur, M. Cato, M. filius, M. nepos. Is satis vehemens orator fuit, multas'que orationes ad exemplum aui scriptas reliquit, & Consul cum Q. Martio Rege fuit: in'que eo Consulatu in Africã profectus, in ea prouincia mortem obijt. Sed is, non ita vt dixisti, M. Catonis Prætorij viri, qui se Vticæ occidit, & quem Cicero laudauit, pater fuit. nec quia hic nepos Catonis Censorij, ille autem pronepos fuit, propterea necessum est patrem hunc ei fuisse. Hic enim nepos, cuius hæc modo prolata oratio est, filium quidem maiorem, Catonem habuit: sed non eum, qui Vticæ perijt: sed qui cũ Aedilis curulis & prætor fuisset, in Galliam Narbonẽsem profectus, ibi vita functus est. Ex altero autem viro Censorij filio longe natu minore, quem Salonianum esse appellatum dixi, duo nati sunt, L. Cato, & M. Cato. Is M. Cato tribunus plebis fuit, & Præturam petens mortem obijt: ex'que eo natus est M. Ca-

to Prætorius,*qui se bello ciuili* Vticæ *interemit:de cuius vita laudibusque cum* M.Tullius *scriberet,pronepotẽ eum* Catonis Censorij *dixit fuisse*. Videtis *igitur hanc partem familiæ,quæ ex minore Catonis filio progenita est,non solum generis ipsius tramitibus, sed temporum quoque spatio differre*. Nam *quia ille* Salonianus *in extrema patris ætate,sicuti dixi, natus fuit: prognati quoque ab eo aliquanto posteriores fuerunt, quàm qui à maiore fratre eius geniti erant*. Hanc *quoque tempo rum differentiam facile animaduertetis ex hac ipsa oratione,cum eam legetis*. Hæc Sulpitius Apollinaris *nobis audientibus dixit: quæ postea ita esse,vti dixerat,cognouimus: cum & laudationes funebres,& librum cõmentariorum de familia* Portia *legeremus*.

Quòd à scriptoribus elegantissimis maior ratio habita sit sonitus vocum, atque verborum iucundioris, quæ à Græcis εὐφωνία *dicitur, quàm regulæ disciplina, quæ à* Gnammaticis *reperta est*. Cap. XIX.

Accusatiuorum tertiæ inflexionis varii fines.

INterrogatus *est* Probus Valerius,*quod ex familiari eius quodam comperi*,Has ne *vrbis,an* has *vrbes: &* Hanc *turrem,an* hanc *turrim dici oporteret*. Si *aut versum,inquit,pangis,aut orationem solutam struis,atque ea verba dicenda sunt: non finitiones illas prærancidas, neque fetudinas* Grammaticas *spectaueris: sed aurem tuam interroga,quo quid loco conueniat dicere: quod illa suaserit, id profectò erit rectissimũ*.Tum *is qui quæsierat,quonam modo,inquit,vis aurem meam interrogẽ?* Et Probum *dit respondisse,quo suam* Virgilius *percontatus est,qui diuersis in locis,vrbes & vrbis dixit: arbi*

trio consilióque vsus auris. Nam in primo Georgicôn, *quem ego, inquit, librum manu ipsius* * *collectum legi*, *vrbis ꝑ i, literã scripsit*. *Verba è versibus eius hæc sunt*: * corre-ctum

–Vrbis'ne inuisere Cæsar,

Terrarum'que velis curam.

Verte enim, & muta, vt Vrbes dicas: insipidius nescio quid facies & pinguius. Contra, *in tertio* Aeneidos, *vrbes per è, literam dixit*:

Centum vrbes habitant magnas.

Hic item muta, vt Vrbis dicas: nimis exilis vox erit, & exanguis. Tanta *quippe iuncturæ defferentia est, in cõsonantia vocum proximarum*. Præterea *idem* Virgilius Turrim *dixit non* Turrem, & Securim *non* Securem:

Turrim in præcipiti stantem. Et,

Incertam excussit ceruice securim.

Quæ sunt (opinor) iucũdioris gracilitatis, quàm si suo vtrunque loco per e, literam dicas. *At ille qui interrogauerat rudis profectò, & aure agresti homo*: Cur, *inquit*, *aliud alio in loco* Potius *rectius'que esse dicas, non sanè intelligo*. Tum Probus *iam commotior*: Noli, *inquit, igitur laborare, vtrum istorum debeas dicere*, Vrbis, *an* Vrbes: *Nam cum id genus sis, quod video, vt sine iactura tui pecces: nihil perdes, vtrum dixeris*. His *tum verbis* Probus & *hac fini hominem dimisit, vt mos eius fuit erga indociles, prope inclementer*. Nos *autem aliud quoq; postea consimiliter à* Virgilio *duplici modo scriptum inuenimus*. Nam Tres & Tris *posuit eodem in loco: ea iudicij subtilitate, vt si aliter dixeris mutaueris'que, & aliquid tamen auris habeas, sentias suauita-*

tem sonitus diuidere. Versus ex decimo hi sunt:

Tres quoque Threicios Boreæ de gente suprema,
Et tris, quos Idas pater, & patria Ismara mittit.

Tres hic, Tris illic, vtrunque pensiculate modulatéque reperies suo quidque in loco sonare aptissime. Sed in illo quoque itidem Virgilij versu:

Hæc finis Priami fatorum.

Simul vt & Hic finis dicas, durum atque absonũ erit, respuent'que aures quod mutaueris: sicut illud contra eiusdem Virgilij insuauius facias, si mutes:

-Quem das finem rex magne laborum?

Nam si ita dicas, quã das finem, iniucundũ, nescio quo pacto, & laxiorẽ vocis sonũ feceris. Ennius itẽ rectos cupressos dixit, cõtra receptum vocabuli genus hoc versu:

Capitibus nutanteis pinos, rectos'que cupressos.

Firmior ei, credo, & viridior sonus esse vocis visus est, rectos dicere cupressos, quàm rectas. Contra vero idẽ Ennius in annali XVIII. aëre fulua dicit, non fuluo: non ob id solum, quòd Homerus ἀέρα βαθεῖαν dicit, sed quòd hic sonus (opinor) vocalior est visus, & amœnior. Sicuti enim M. Ciceroni mollius, teretius'que visum est in quinta in Verrem, Fretu scribere, quàm Freto: Perangusto, inquit, fretu diuisa. Erat enim crassius vastius'que, perangusto freto dicere. Itidẽ in secunda simili vsus modulamine: Manifesto Peccatu inquit, nõ Peccato. Hoc enim scriptũ in vno atque in altero antiquissimæ fidei libro Tironiano reperi. Verba sunt Ciceronis hæc: Nemo ita viuebat, vt nulla eius vitæ pars, summæ turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccatu tene-

batur, vt cum impudens fuisset in facto, tum impudétior videretur, si negaret. Huius autem vocis cum elegátior *hoc in loco sonus, tum ratio certa & probata est.* Hic enim Peccatus, *quasi* Peccatio, *recte* Latinéq; *dicitur: sicut hic incestus, non qui admisit, sed quod admissum est: & hic* Tributus, *quod tributum nos dicimus, à plerisq; veterũ dicta sunt.* Hic quoque Allegatus, *& hic* Arbitratus, *pro* Allegatione, *próq;* Arbitratione *dicuntur. Qua ratione seruata, arbitratu, & allegatu meo dicimus. Sic igitur* In manifesto peccatu *dixit, vt* In manifesto incestu *veteres dixerũt.* Nó *quin Latinum esset* Peccato *dicere: sed quia in loco isto positũ subtilius ad aurem mollius'q; est.* Lucretius *æque auribus inseruiẽs, funem fœminino genere appellauit in hisce versibus:*

> *Haud (vt opinor) enim mortalia secla superne*
> *Aurea de cœlo demisit funis in arua.*

Cum dicere vsitatius, manente numero posset,

> *Aureus è cœlo demisit funis in arua.*

Sacerdotes *quoque fœminas* M. Cicero Antistitas *dicit, non secundum grammaticam legem* Antistites. Nam *cum insolentias verborum à veteribus dictorum plerũque respueret: huius tamen verbi in ea parte sonitu delectatus:* Sacerdotes, *inquit*, Cereris *atque illius fani* Antistitæ. Vsqueadeo *in quibusdam neq; rationem verbi, neq; cósuetudinem, sed solá aurem secuti sunt, suis verba modulis pẽsitantẽ. Quod qui nó sentiunt (inquit idẽ ipse* M. Cicero, *cũ de numerosa & apta oratione dissereret) quas aures habeant, aut quid in ijs hominis simile sit, nescio.* Illud *vero cum primis apud* Homerũ *vetere*

Grammatici annotauerunt, quòd cum dixiſſet quodã in loco κολοιούς τε ψῆρας τε, alio in loco non ψηρῶν τε ſed ψαρῶν dixit,

Τῶν δ' ὥς τε ψάρων νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν.
Secutus non cõmunem, ſed propriam in quocunq; vocis ſitu iucunditatem. Nam ſi alterum in alterius loco ponas, vtrunque feceris ſonitu inſuaue.

Verba Titi Caſtritij rhetoris ad diſcipulos adoleſcẽtes, de veſtitu, atque calceatu non decoro. Cap. XX.

TItus Caſtritius rhetoricę diſciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principem declamandi, & docendi, ſumma vir autoritate grauitatéque, & à diuo Adriano ob mores atque literas ſpectatus: cum me prę ſente (vſus ſum enim eo magiſtro) diſcipulos quoſdã ſuos ſenatores vidiſſet die feriato tunicis, et lacernis indutos, & gallicis calceatos: Equidem, inquit, maluiſſem vos togatos eſſe. Pigitum eſt cinctos ſaltem eſſe, & penulatos. Sed ſi hic veſter huiuſcemodi veſtitus de multo iam vſu ignoſcibilis eſt: ſoleatos tamen vos Po. Rom. ſenatores, per vrbis vias ingredi nequaquam decorum eſt: non hercle vobis minus, quàm illi tum fuit, cui hoc M. Tullius pro turpi crimine obiectauit. Hæc me audiente, Caſtritius & quædam alia, ad eam rem conducentia Romane & ſeuere dixit. Plerique autem ex ijs, qui audierant, requirebant, cur ſoleatos dixiſſet: qui gallicas, non ſoleas haberent. Sed Caſtritius profectò ſcite atque incorrupte locutus eſt. Omnia enim ferme id genus, quibus plantarum calces tantum infime teguntur, cætera prope nuda, & teretibus habenis *iuncta ſunt, ſoleas dixerunt:

* vincta

nonnunquam voce Græca crepidulas. Gallicas aut verbum esse opinor nouum, non diu ante ætatem M. Cice. vsurpari cœptum. Itaque ab eo ipso positum est in secunda Antonianarum: Cum gallicis, inquit, & lacerna cucurristi. Neque in ea significatione id apud quenquam alium scriptum lego, grauioris duntaxat autoritatis scriptorem: sed (vt dixi) crepidas & crepidulas prima syllaba correpta, id genus calceamentum appellauerunt, quod Græci κρηπῖδας vocant: eius'que calceamenti sutores crepidarios dixerunt. Sempronius Asellio in libro rerum gestarum quartodecimo: Crepidarium, inquit, cultellum rogauit à crepidario sutore.

Comprecationes quæ ritu Romano *fiunt dijs, expositæ sunt in libris sacerdotum, inter quas* Marti Nerienem *tribuunt: & quid* Neriene, *seu* Nerio *nomen importet.* Cap. XXI.

COmprecationes Deorum immortalium, quæ ritu Romano dijs fiunt, expositæ sunt in libris sacerdotum Pop. Rom. & in plerisque antiquis orationibus. In ijs scriptum est, Laciam Saturni, Salaciam Neptuni, Horam Quirini, *Iurites Quiritij, Maiam Vulcani, Nerien Iunonis, Molas Martis, Nerienem quoque Martis. Ex quibus id quod postremum posui, sic plerosque dicere audio, vt primam in eo syllabam producant, quo Græci modo dicunt νηρεΐδας, maris deas. Sed qui probe locuti sunt, primam correptam dixerunt, tertiam produxerunt. Est enim rectus casus vocabuli, sicut in libris veterum scriptum est, Nerio: quanquam M. Varro in satyra Menippæa, quæ inscribitur σκιαμαχία vel κριο= *Iuriten

μαχία, non Nerio*, sed* Nerienes *vocatiue dicit in his versibus:*

Theanna,& Peranna,Pranda,Celato, Pales,
Nerienes,Mineruа,Fortuna,ac Ceres.

Ex quo nominandi quoq; casum eundem fieri necessum est. Sed Nerio *à veteribus sic declinatur, quasi* Anio: *Nā perinde vt* Anienem, *sic* Nerienem *dixerunt, tertia syllaba producta.* Id *aūt, siue* Nerio *siue* Nerienes *est, Sabinum verbū est: eóq; significatur virtus,& fortitudo. Itaq; ex Claudÿs,quos à Sabinis oriundos accepimus,qui erat egregia atq; præstāti fortitudine,* Nero *appellatus est. Sed id Sabini à Græcis accepisse videntur: qui vincula & firmamēta membrorū νεῦρα dicunt: vñ nos quoq;* Latine *neruos appellamus.* Nerio *igitur* Martis *vis & potētia,et maiestas quędā esse* Martis *demonstratur.* Plautus *aūt in* Truculento,*coniugem esse* Nerienē Martis *dicit,atq; id sub persona militis.in hoc versu:*

Mars peregre aduenіens salutat Nerienē *vxorē suā.*

Super ea re audiui non incelebrem hoīem dicere, nimis comice Plautum *imperito & incondito militi falsam nouam'que opinionem tribuisse: vt* Nerienem *coniugem esse* Martis *putaret. Sed id perite magis q̄ comice dictum intellıgetqui leget* Cn. Gellÿ *annalem tertium: in quo scriptum est,* Hersiliam,*cum apud* T. Tatiū *verba faceret, pacem'que oraret,ita precatā esse:*Neria Martis,*te obsecro pacē dare,vt liceat nuptÿs proprÿs & prosperis vti: quod de tui coniugis consilio contıgit, vti nos itidem integras raperent,vnde liberos sibi & suis posteris,patriæ pararent.* De *tui(inquit)coniugis consilio,*

Martem scilicet significans. per quod apparet, non esse id poëtice à Plauto dictum: sed eam quoq; traditionē fuisse, vt Nerio *à quibusdam vxor esse* Martis *diceretur. Inibi autem animaduertendum est, quòd Gellius* Neria *dicit per a, literam, non* Nerio*, neque* Nerienes. Præter Plautum *etiam, prçter'que* Gellium, Licinius Imbrex *vetus comœdiarum scriptor in fabula, quæ* Negra *inscripta est, ita scripsit:*

Nolo ego Neæran *te vocent, sed* Nerienem,
Cum quidem Marti *es in connubium data.*

Ita autem senarij numerus huiusce versus habet, vt tertia in eo nomine syllaba, contra quàm supra dictum est, corripienda sit. Cuius sonitus quanta apud veteres in differentia sit, notius est, quàm vt plura in id verba sumenda sint. Ennius *autem in* I. *annali, in hoc versu:*

Nerienem Mauortis.

Et hercle, nisi quod minime solet, numerum seruauit, primam syllabam intendit, tertiam corripuit. Ac ne id quidem prætermittendum puto, cuiusmodi est quod in commentario quodam Seruij Claudij scriptum inueni, Nerio *dictum, quasi neirio: hoc est, sine ira, & cum placiditate: vt eo nomine mitem tranquillum'que fieri* Martem *precemur.* Ne *enim particula, vt apud Græcos, ita plerunqne in* Latina *quoque lingua, priuatiua est.*

M. Catonis Consularis & Censorij pulcherrima exprobratio contra philosophantes nomine, & non re.

Cap. XXII.

*M*Arcus Cato *Consularis, & Censorius, publicis iam priuatis'q; opulentus rebus, villas suas*

inexcultas & rudes, ne tectorio quidem prælitas fuisse dicit, ad annum vsque ætatis suæ LXX. *atque ibi postea his verbis vtitur*: Neque mihi (*inquit*) *ædificatio, neque vasum, neque vestimentum vllum est in manu pretiosum: neque pretiosus seruus, neque ancilla. Si quid est (inquit) quo vtar, vtor: si non est, ego sum. cuique per me vti, atque frui licet.* Tum deinde addit, Vitio *vertunt, quia multa egeo: at ego illis, quia nequeunt egere.* Hæc *mera veritas* Tusculani *hoīs, egere se multis rebus, & nihil tñ cupere dicentis, plus hercle cómouet ad exhortandam parsimoniam, sustinendam'que inopiam, q̃* Græcæ *istorum præstigiæ, philosophari sese dicētium, vmbras'que verborum inanes fingentium: qui se nihil habere, & nihil tamen egere, ac nihil cupere dicunt: cū & habendo, & egendo, & cupiendo ardeant.*

Quæsitum tractatum'que, quid sint manubiæ: atque inibi dicta quædam de ratione vtendi verbis pluribus idem significantibus. Cap. XXIII.

IN *fastigijs fori* Traiani *simulachra sunt sita circum undique inaurata, equorum atque signorū militarium: subscriptum'que est,* Ex manubijs. Q*uærebat.* Fauorinus, *cum in area fori ambularet, & amicum suū* COS. *operiretur causas pro tribunali cognoscentem, nos'que tunc eum sectaremur: quærebat, inquam, quid nobis videretur significare proprie, manubiarum illa inscriptio.* Tum *quispiam, qui cum eo erat, homo in studijs doctrinæ multi atque celebrati nominis:* Ex manubijs, *inquit, significat, ex præda.* Manubiæ *enim dicuntur præda, quæ manu capta est.* Etiamsi (*inquit* Fauori=

nus) operà mihi princeps, & prope omnis in literis disciplinis'que Græcis sumpta est: non vsque eò tamen infrequens sum vocum Latinarum, quas subcisiuo, atque tumultuario studio colo, vt hanc ignorem interpretationē vulgariam, quòd esse dicantur Manubiæ præda. Sed quæro an M. Tullius, verborum homo diligentissimus, in oratione quam dixit de lege agraria, calendis Ianuarij contra Rullum, inani & illepida geminatione iunxerit Manubias & Prædam: si duo hęc verba idem significant, neque vlla re aliqua dissident. Atque (vt erat Fauorinus egregia quadā, vel diuina memoria) verba ipsa M. Tullij statim dixit: Ea nos ascribimus hic: Prædā, manubias, sectionem, castra denique Cn. Pōpeij, sedente imperatore, decemuiri vendent. Et infra itidem duo simul iunctim posita dixit: Ex præda, ex manubijs, ex auro coronario. Ac deinde ad eum cōuertit, qui manubias esse prædam dixerat: Et videtur'ne tibi (inquit) vtroq; in loco M. Cicero duobus verbis idem, sicuti tu putas, significantibus, inepte & frigide esse vsus? ac tali ioco dignus, quali apud Aristophanem facetissimum comicorum Euripides Aeschylum insectatus est? cum ait:

Δὶς ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς αἴσχυλος,
Ηκω γὰρ εἰς γῆν φησὶ, καὶ κατέρχομαι,
Ηκω δὲ ταυτόν ἐστι τῷ κατέρχομαι,
Νὴ τὸν Δί', ὥσπερ εἴ τις εἴποι γείτονι,
Χρῆσον σὺ μάκτραν, εἰ δὲ βούλει, κάρδοπον.

Nequaquam vero, inquit ille, talia videntur, quale est μάκτρα καὶ κάρδοπος, *quæ à poëtis vel oratoribus Græcis, nostris'que celebrandæ & ornandæ rei gratia,*

duobus eadem pluribusue nominibus frequentantur. Quid igitur, inquit Fauorinus, *valet hæc repetitio, instauratióque eiusdem rei, sub alio nomine, in manubijs & in præda?* Num *ornat, vt alioqui solet, orationem? num eam modulatiorẽ aptioremque reddit? num onerandi vel exprobrandi criminis causa, exaggerationẽ aliquam speciosam facit? sicuti in libro eiusdem* M. *Tullij, qui de constituendo accusatore est, vna eademque res pluribus verbis vehementer, atque atrociter dicitur:* Sicilia *tota, si vna voce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis vrbibus, sedibus, delubris fuit.* Nam *cum vrbes totas semel dixisset, sedes, delubráque addidit, quæ sunt ipsa quoque in vrbibus.* Item *in eodem libro simili modo:* Siciliã, *inquit, prouinciam* C. Verres, *per triennium depopulatus esse,* Siculorum *ciuitates vastasse, domos exinanisse, fana spoliasse dicitur.* Ecquid *videtur, cum* Siciliam *prouinciam dixerit, atque etiam insuper ciuitates addiderit: domos ẽt & fana, quæ infra posuit, comprehendisset: verba hæc item multa atque varia, depopulatus esse, vastasse, exinanisse, spoliasse: non'ne vnam & eandem vim in se habẽt?* Sanè: *sed quia cũ dignitate orationis, & cum graui verborum copia dicuntur, quanquam eadem ferè sint, & ex vna sententia cooriantur, plura tamen esse existimãtur: quoniam & aures & animum sæpius feriunt.* Hoc *ornatus genus, in crimine vno vocibus multis, atque sæuis extruendo, ille iam tunc* M. Cato *antiquissimus in orationibus suis celebrauit: sicuti in illa, quæ inscripta est,* De *decem hominibus, cum* Thermum *accusauit, quòd decem*

liberos homines eodem tempore interfeciſſet: hiſce verbis eandem rem oĩbus ſignificantibus, vſus eſt. quæ qm̃ ſunt eloquentiæ Latinæ *tunc primum exorientis lumina, verba quidem ſubluſtria, libitum eſt ea mihi* ἀπομνημονεῦσαι: Tuum *nefarium facinus peiore facinore operire poſtulas, ſuccidias humanas facis, decem funera facis, decem capita libera interficis, decem hoı̃bus vitam eripis, indicta cauſa, iniudicatis, indẽnatis*. Item M. Cato *in orationis principio, quam dixit in* Senatu *pro* Rhodienſibus, *cum vellet res nimis proſperas dicere, tribus vocabulis idem ſentientibus dixit*. V*erba eius hæc ſunt:* S*cio ſolere pleriſq; hominibus in rebus ſecundis, atque prolixis, atque proſperis animum excellere, atque ſuperbiam, atque ferocitatem augeſcere*. Itidem Cato ex Originum *ſeptimo, in oratione quam contra* S*eruium* Galbam *dixit, compluribus vocabulis ſuper eadẽ re vſus eſt:* Mul*ta me dehortata ſunt huc prodire, anni, ætas,* vox, *vires, ſenectus: verum enimuero, cum tãtam rempublicã agier arbitrarer*. S*ed ante omneis apud* Homerum, *eiuſdem rei atq; ſententiæ luculenta exaggeratio eſt:*

Ἕκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγε Ζεὺς, ἔκ τε κονίης,
Ἔκ τ' ἀνδροκτασίης, ἔκ θ' αἵματος, ἔκ τε κυδοιμοῦ

Item alio in verſu:

Ἰσμιναί τε, μάχαι τε, φόνοι τ', ἀνδροκτασίαι τε.

N*am cum omnia iſta vtrobiq; multa, & continua nomina, nihil plus demõſtrent, quàm prælium: huius tamẽ rei varia facies, delectabiliter ac decore multis varijſq; verbis depicta eſt*. Neq; *nõ illa quoq; apud eũdẽ poëtã vna in duobus verbis ſententia, cum egregia ratione repetita*

est. Idæus enim, cum inter Aiacem & Hectorem decertantes armis intercederet, his ad eos verbis vsus est:

Μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε, μηδὲ μάχεσθον.

In quo versu non oportet alterum videri verbum, idem quod superius significans, supplēdi numeri causa extrinsecus additum & consarcinatum. Est enim hoc inane admodum, & futile. Sed cum in iuuenibus gloriæ studio flagrantibus, peruicaciam ferociam'que & cupidinem pugnæ, leniter tamen ac placide obiurgaret: atrocitatē rei, & culpam perseuerandi bis idem dicendo, alio atq; alio verbo auxit, inculcauit'que: duplex'que eadem compellatio admonitionem facit instantiorem. Nec illa quidem eiusdem significationis repetitio, ignaua & frigida videri debet:

Μνηστῆρες δ' ἄρα Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε ἤρτυον. *quod bis idem dixerit,* θάνατον καὶ μόρον. *Indignitas enim moliendæ tam acerbæ tam'que iniustæ necis, miranda mortis iteratione defleta est. Ceterum quis tam obtuso ingenio est, qui non intelligat,* πολεμίζετε καὶ μάχεσθον *verba, idem duo significantia, non frustra posita esse, vt illa quoque:*

βάσκ' ἴθι οὖλε ὄνειρε, καὶ βάσκ' ἴθ' ἶρι ταχεῖα.

Neque ἐκ παραλλήλου, *vt quidam putant, sed hortamentum esse acre, imperatæ'que celeritatis. Verba quoq; illa M. Ciceronis in L. Pisonem trigemina, etiam si durę auris hominibus non placent, non venustatem modo numeris quæsiuere: sed figuram, simulationem'que oris pluribus simul vocibus verberauerunt: Vultus deniq;, inquit, totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in*

fraudem

fraudem homines impulit: hic eos, quibus erat ignotus, decepit, fefellit, induxit. Quid igitur simile est, inquit, apud eundem in præda & manubijs? Nibil profectò *istiusmodi.* Nam *neque ornatius fit, additis* Manubijs, *neque exaggeratius, modulatius'ue: sed aliud omnino præda est, vt in libris rerum verborum'q; veterum scriptum est, aliud* Manubiæ. Nam *præda dicitur corpora ipsa rerum, quæ capta sunt:* M*anubiæ vero appellatæ sunt pecunia à* Q*uæst. ex venditione prædæ redacta.* Vtrunque *ergo dixit* M. Tullius *cumulandę inuidiæ gratia* Decemuiros *ablaturos, persecuturos'q; prædam, quæ nondum esset venundata, & pecuniam quę ex venditione prædæ percepta esset.* Itaque *hęc inscriptio, quam videtis, ex* Manubijs, *non res corporáque ipsa prędemonstrat (nihil enim captum est horum à* Traiano *ex hostibus): sed facta esse hæc, comparatáque ex manubijs, id est, ex pecunia prædatitia declarat.* Manu*biæ enim sunt, sicuti iam dixi, non præda, sed pecunia per* Q*uæst.* Po. Ro. *ex prędavendita cõtracta.* Q*uod per* Q*uæst. autem dixi, intelligi nunc oportet:* Præfe*ctum ærario significari.* Nam *cura ærarij à* Q*uæst. ad* Præfe*ctum translata est.* E*st tamen nonnusquam inuenire ita scripsisse quosdam non ignobiles scriptores, vt aut temere, aut curiose prædam pro manubijs, & manubias pro prędapos uerint: & tropica quadam figura mutationẽ vocabuli fecerint. quod facere concessum est, scite id peritéque facientibus.* S*ed enim qui proprie atque signate locuti sunt, sicuti hoc in loco* Mar*cus* Tullius, *manubias pecuniam dixerunt.*

Verba P. Nigidij, quibus dicit, in nomine Valeri in casu vocandi, primam syllabam acuendam esse: & itē alia ex eiusdem verbis, ad rectam scripturam pertinentia. Cap. XXIIII.

PVblij Nigidij verba sunt, ex cōmentariorum grā maticorū XXIIII. hominis in disciplinis doctrinarum omniū præcellentis: Deinde, inquit, voculatio qui poterit seruari, si nō sciemus in nominibus, vt Valeri, vtrū interrogandi aut vocandi sint: Nam interrogandi secunda syllaba superiore tono est q̄ prima, deinde nouissima deijcitur. At in casu vocandi summo tono est prima, deinde gradatim descendunt. Sic quidem P. Nigidius dici præcipit. Sed si quis nūc Valeriū appellans, in casu vocandi, secundum id præceptum Nigidij, acuerit primā, nō aberit, quin rideatur. Sūmum autē tonum προσῳδίαν acutam dicit: & quem accentū nos dicimus, voculationem appellat: & casum interrogādi eū dicit, quē nunc nos genitiuum dicimus. id quoq; in eodē libro Nigidiano animaduertimus: Si huius, ĩquit, amici, vel huius magni scribas, vnum i, facito extremū: Sin vero hi magnei, hi amicei, casu multitudinis recto, tū ante i, scribendum erit e: atq; id ipsum facies in similibus. Itē si huius terrai, scribas, i, litera sit extrema: Si huic terrę, per e, scribendum est. Item mi qui scribit in casu interrogandi, velut cum dicimus mi studiosus, per i, vnū scribat, non per e: at cum mei, tum per e, & i, scribendum est, quia dandi casus est. Hæc nos autoritate doctissimi hominis adducti, propter eos, qui harum quoq; rerum scientiam quærunt, non prætermittenda existimauimus.

De versibus, quos Virgilius sectatus videtur, Homeri ac Parthenij. Cap. XXV.

PArthenij poëtæ versus est.

Γλαύκῳ, καὶ νηρεῖ, καὶ εἰναλίῳ μελικέρτῃ.

Eum versum Virgilius ęmulatus est: itaq; fecit duobus vocabulis venuste immutatis parem:

Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.

Sed illi Homerico non sanè rem parem, neque similem fecit. Esse enim videtur Homeri simplicior, & sincerior: Virgilij autem νεωτερικώτερος, & quodam quasi ferrumine immisso, fucatior:

Ταῦρον δ᾽ ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ ποσειδάωνι.

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

De sententia Panætij philosophi, quam scripsit in libro de officijs secundo, qua hortatur, vt homines ad cauendas iniurias, in omni loco intenti paratiq; sint. Cap. XXVI.

LEgebatur Panætij philosophi liber de officijs secũdus, ex tribus illis inclytis libris, quos M. Tullius magno cum studio, maximóque opere ęmulatus est. Ibi scriptum est, Cum multa alia ad bonam frugem ducentia, tum vel maxime quod esse hæreréque in animo debet. Id autem est ad hanc fermè sententiam: Vita, inquit, hominum, qui ætatem in medio rerum agunt, ac sibi suis'que esse vsui volunt: negotia periculáq; ex improuiso assidua et propè quotidiana fert. Ad ea cauẽda atq; declinãda, perinde esse oportet animo semper prõpto atq; intento, vt sunt athletarũ, qui pancratiastæ vocantur. Nã sicuti illi ad certandã vocati, proiectis alte

brachijs consistunt, caput'que & os suum manibus oppositis, quasi vallo, premuniunt: membráque eorum omnia priusquam pugna mota est, aut ad vitandos ictus cauta sunt, aut ad faciendos parata: ita animus atque mens viri prudentis aduersus vim & petulantias iniuriarum, omni in loco atq; in tempore prospiciens, debet esse erecta, ardua, septa, solida, expedita, nunquam conniuens, nusquam aciem suam flectens: consilia cogitationes'que contra fortunæ verbera, contráque insidias iniquorum, quasi brachia, & manus protendens: ne qua in re aduersa & repentina incursio, imparatis, improtectis'que nobis oboriatur.

Quod Quadrigarius, cũ multis mortalibus dixit: an quid, & quantum differret, si dixisset, cum multis hominibus. Cap. XXVII.

VErba sunt Claudij Quadrigarij ex annalium eius XIII. Cõcione dimissa, Metellus in Capitolium venit, cum multis mortalibus. Inde cum domũ proficisceretur, tota ciuitas eum reduxit. Cum is liber, eáque verba M. Frontoni, nobis ei ac plerisq; alijs assidentibus legerentur: & cuidam haud sanè viro indocto videretur, multis mortalibus pro hominibus multis, inepte frigidéque in historia, nimis'q;, id poëtice dixisse: tum Fronto illi, cui hoc videbatur: An tu, inquit, aliarũ homo rerum iudicij elegantissimi, mortalibus multis, ineptum tibi videri & frigidum dicis? Nil autem arbitrare causæ fuisse, quod vir modestus, & puri atq; propè quotidiani sermonis, mortalibus maluit, quàm hominibus dicere? eandem'que credis futuram fuisse mul

titudinis demonstrationem, si Cum multis hominibus, ac non Cum multis mortalibus diceret? Ego quidem, inquit, sic existimo (nisi me scriptoris istius, omnis'que antiquæ orationis amor atque veneratio, cęco esse iudicio facit) longe latéque esse amplius, prolixius, fusius in significanda totius propè ciuitatis multitudine, mortales quàm homines dixisse. Nanque multorum hominum appellatio intra modicum quoq; numerum cohiberi atque includi potest: Multi autem mortales, nescio quo pacto, & quonam sensu inenarrabili omne ferè genus, quod in ciuitate est, & ordinum, & ętatum, & sexus comprehendunt. Quod scilicet Quadrigarius (ita vt res erat) ingentem atque promiscuam multitudinem volens ostendere, Cum multis mortalibus Metellum in Capitolium venisse dixit ἐμφατικώτερον, q̃ si Cum multis hominibus dixisset. Ea nos omnia, quæ Fronto dixit, cum ita, vt par erat, non approbantes tantum, sed admirantes quoque audiremus: Videte tamen, inquit, ne existimetis semper atque in omni loco mortales multos, pro multis hominibus esse dicendum: ne planè fiat Gręcum illud de Varr. satyra prouerbium, τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. Hoc iudicium Frontonis etiam in paruis minutis'que vocabulis, non prætermittendum putaui, ne nos forte fugeret, lateret'que subtilior huiuscemodi verborum consideratio.

Non hactenus esse faciem, qua vulgo dicitur.

Cap. XXVIII.

ANimaduertere est, pleraque verborum Latinorum ex ea significatione, in qua nata sunt

decessisse, vel in aliam longe, vel in proximam, eámque decessionem factam esse consuetudine, & inscitia temere dicentium, quæ cuiusmodi sint non didicerint: Sicuti quidā faciem esse hominis putāt os tantū, & oculos, & genas, quod Græci πρόσωπον dicunt: qñ facies sit forma omnis, & modus, & factura quędā corporis totius: à faciendo dicta, vt ab aspectu species, & à fingendo figura. Itaq; Pacuuius in tragœdia, quæ Niptra inscribitur, faciem dixit hominis, pro corporis longitudine:

Aetate, inqt, integra, feroci ingenio, facie procera virū.

Non solum autem in hominum corporibus, sed etiam in rerum cuiusq; modi aliarum facies dicitur: Nam montis, & cœli, & maris facies, si tempestiue dicatur, probe dicitur. Salustij verba sunt ex hist. secunda: Sardinia in Africo mari factie vestigij humani in orientem, quàm in occidentem latior prominet. Ecce autem id quoq; in mentem venit, quòd etiam Plautus in Pœnulo, faciem pro totius corporis colorísque habitu dixit.

Verba Plauti hæc sunt:

POE. *Sed earum nutrix, qua sit facie mihi expedi.*
MIL. *Statura haud magna, corp⁹ aqlo.* Poë. *Ipsa ea'st.*
MI. *Specie venusta, ore paruo, oculis pernigris.*
POE. *Formam quidem hercle verbis depinxit probe.*

Præterea memini Quadrigarium in vndeuicesimo faciem pro statura totiúsque corporis figura dixisse.

Quid sit in satyra M. Varronis caninum prandiū. Cap. XXIX.

L*Audabat, vēditabátque se nuper quispiam in libraria sedens, homo inepte gloriosus: tanquam*

vnus esset sub omni cœlo satyrarum M. Varronis enarrator, quas partim Cyniras, alij Menippæas appellāt. Et iaciebat inde quædam non admodum difficilia, ad quæ coniicienda aspirare posse neminem dicebat. Tum forte eum ego librum ex iisdem satyris ferebam, qui ὑδροκύων inscriptus est. Propius igitur accessi, & Nosti, inquam, magister verbum illud scilicet vetus, Egregiam Musicam, quæ sit abscondita, eam esse nulli rei? Oro ergo te, legas hos versus pauculos: & prouerbij istius, quod in his versibus est, sententiam dicas mihi. Lege, inquit, tu mihi potius, quę nō intelligis: vt ea tibi ego enarrem. Quonam, inquam, pacto legere ego possum, quæ non assequor? Indistincta nanque fient, & confusa, quæ legero, & tuam quoq; impedient intentionem. Tunc aliis etiam qui ibi aderant, compluribus idem cōprobantibus, desiderātibus'que, accipit à me librum veterem, fidei spectatæ, luculente scriptum. Accipit autē inconstantissimo vultu & mœstissimo. Sed quid deinde dicam? Non audeo hercle postulare, vt id credatur mihi. Pueri in ludo rudes, si eum librum accepissent, non ii magis in legendo deridiculi fuissent. Ita & sententias intercidebat, & verba corrupte pronuntiabat. Reddit igitur mihi librum multis iam ridentibus: Et vides, inquit, oculos meos ægros, assiduis'que lucubrationibus propè iam perditos? Vix ipsos literarum apices potui comprehendere. Cum valebo ab oculis, reuise ad me, & librum istum tibi totum legam. Recte, inquam, sit oculis magister tuis. Sed in quo illis nihil opus est, id rogo te, dicas mihi: Caninū prandiū in hoc loco, quē le=

gisti, quid significat? At ille egregius nebulo, quasi difficili quæstione perterritus, exurgit statim: Et abiens, Non, inquit, paruam rem quæris: talia ego gratis non doceo. Eius autem loci, in quo id prouerbium est, verba hæc sunt: Non vides apud Mnestheum scribi, tria genera esse vini, nigrum, album, *medium, quod vocāt κιῤῥὸν, id est, giluum: & nouum, vetus, medium: & efficere nigrum *vires, album vrinam, medium πέψιν: nouum refrigerare, vetus calefacere, medium vero esse prandium caninum. Quid significet prandium caninum, rem leuiculam diu & anxie quæsiuimus. Prandiū autem abstemium, in quo nihil vini potatur, caninum dicitur: quoniam canis vino caret. Cum igitur medium vinum appellasset, quod neque nouum esset, neque vetus: & plerunque homines ita loquantur, vt omnem vinum, aut nouum esse dicant, aut vetus: nullam vim habere significauit, neq; noui, neq; veteris, quod medium esset: iccirco pro vino nō habendū: quia neque refrigeraret, neque calefaceret. Refrigerare id dicit quod Græce dicitur ἀναψύξαι.

* melinū

*aliàs, vi

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM LIBER XIIII.

Dissertatio Fauorini philosophi aduersus eos, qui Chaldæi appellantur, & ex cœtu motibusque siderum & stellarũ, fata se hoĩum dicturos pollicẽtur. CAP. I.

ADVERSVM istos, qui sese Chaldæos, seu Genethliacos appellant, ac de motu déque positu stellarum dicere posse quæ futura sunt, profitentur, audiuimus quondam Fauorinum philosophũ, Romæ Græce disserentẽ, egregia atque illustri oratione: exercendi'ne aut ostentandi gratia ingenij, an quòd ita serio iudicatóque existimaret, non habeo dicere. Capita aũt locorum argumentorum'que, quibus vsus est, quoad eius meminisse potui, egressus ibi ex auditione propere annotaui: eáque fuerunt ad hanc fermè sententiam: Disciplinam istam Chaldęorũ tantæ venustatis non esse, quantæ videri volunt: neque eos principes eius autores'que esse, quos ipsi ferant: sed id præstigiarũ atque offuciarum genus cõmentos esse homines eruscatores, & cibum quęstum'que ex mendacijs captãtes: atque eos, quoniam viderent terrena quædam inter ho=

mines sita, cœlestium rerum sensu atque ductu moueri, quale est, quod oceanus, quasi lunæ comes, cum ea simul senescit adolescitque: hinc videlicet sibi argumentum ad persuadendum parauisse, vt crederemus omnia rerum humanarum, & parua & maxima, tanquam stellis atque sideribus euincta duci & regi. Esse autem nimis quam ineptum absurdumque, vt quoniam æstus oceani cum lunæ curriculo congruit, negotium quoque alicuius, quod ei forte de aquæductu cum riualibus, aut de cõmuni pariete cum vicino apud iudicem est, vt existimemus id negotium, quasi habena quadam de cœlo vinctũ gubernari. Quod & si vi & ratione quapiam diuina fieri potest, nequaquam tamen id censebat, in tã breui exiguóque vitæ spatio, quantouis hominis ingenio cõprehendi posse & percipi. Sed coniectari pauca quædam, vt verbo ipsius vtar, παχυμερέστερον nullo scientiarum fundo concepta, sed fusa, & vaga, & arbitraria, qualis longinqua oculorum acies est, per interualla media caligantium. Tolli enim quod maximum inter Deos atque homines differt, si homines quoque res omneis post futuras prænoscerent. Ipsam deinde siderum stellarumque obseruationem, quam esse originem scientiæ suæ prædicarent, haudquaquam putabat liquide consistere. Nam si principes Chaldæi, qui in patentibus campis colebant stellarum motus, & vias, & discessiones, & cœtus intuentes, quid ex ijs efficeretur obseruauerunt: Procedat, inquit, hæc sanè disciplina: sed sub ea modo inclinatione cœli, sub qua tunc Chaldæi fuerunt. Non enim potest, inquit, ratio Chaldæorum obseruationis manere, si quis ea vti ve

*tit sub diuersis cœli regionibus. Nam quanta, inquit, partium circulorum'que cœli, ex deuergentia & conuexionibus mundi varietas sit, quis non videt? Eædē igitur stellæ, per quas omnia diuina humanáq; * fieri contendunt: sicuti ne vsquequaq; pruinas aut calores cient, sed mutant & variant, tempestates'que eodem in tempore alibi placidas, alibi violentas mouent: cur nō euenta quoq; rerum, ac negotiorum, alia efficiunt in Chaldæis, alia in Getulis, alia apud Danubiū, alia apud Nilum? Per autem, inquit, inconsequens, ipsum quidem corpus, & habitū tam profundi aëris sub alio, atq; alio cœli curuamine non eundem manere: in hominum autem negotijs stellas istas opinari idem semper ostēdere, si eas ex quacunq; terra conspexeris. Præterea mirabatur, id cuiq; pro pręcepto liquere, Stellas istas, quas à Chaldęis & Babylonijs siue Aegyptijs obseruatas ferunt, quas multi erraticas, Nigidius errones vocant, nō esse plures quàm vulgo dicerentur. Posse enim fieri existimabat, vt & alij quidā planetæ pari potestate essent, sine quibus recta atq; perpetua obseruatio perfici nō quiret: neque eos tñ cernere homines possent, propter exuperantiā vel splendoris vel altitudinis. Nam & quędam, inquit, sidera è quibusdam terris conspiciuntur, earum'que terrarū hominibus nota sunt: sed eadē ipsa ex omni terra alia non videntur, & sunt alijs omnino ignotissima. Atq; vt videmus, inquit, & has tantummodo stellas, & ex vna parte terrę obseruari debuisse: quæ tandē finis obseruationis istius fuit, et quę tēpora satis esse visa sunt ad percipiendū, quid pręmōstraret, aut cœtus stellarū, aut cir-

*ferri, agi

Stellæ erraticæ.
Errones.

cuitus, aut transitus? Nam si isto modo cœpta fieri obseruatio est, vt animaduerteretur quo habitu, qua forma, quáque positura stellarum aliquis nasceretur: tum deinceps ab ineunte vita, fortuna eius & mores, & ingenium, & circunstantia rerum negotiorum'que, & ad postremum finis etiam vitæ spectaretur: eáque omnia, vt vsu venerant, literis mandarentur: ac postea longis temporibus, cum ipsę illæ eodem in loco, eodem'que habitu forent, eadem cæteris quoque euentura existimarentur, qui eodem illo tempore nati fuissent. Si isto, inquit, modo obseruari cœptum est, ex'que ea obseruatione composita quædam disciplina est, nullo id pacto potest procedere. Dicant enim quot tandem annis vel potius quot seculis orbis hic obseruationis perfici quiuerit. Constare quippe inter astrologos dicebat, stellas istas quas erraticas dicerent, quę esse omnium rerum fatales dicerentur, infinito propè & innumerabili numero annorum ad eundem locum, cum eodem habitu simul omnes vnde profectæ sunt, regredi: vt neque vllus obseruationis tenor, neque memorię vlla effigies literarum tanto æuo potuerint edurare. Atque illud etiam cuiusmodi esset, considerandum putabat, quòd aliud stellarũ agmen foret, quo primum tempore conciperetur homo in vtero matris: aliud postea, cum in decem mensibus proximis in lucem ederetur. Quærebat'que quî conueniret, diuersam super eodem fieri demonstrationem: si, vt ipsi putarent, alius atque alius earundem stellarum situs atque ductus, alias atque alias fortunas daret? Sed & nuptiarum tempore, ex quibus liberi quærerentur,

atque ipso etiam illo maris atque fœminæ coitu iam declarari oportere dicebat, certo quodam & necessario stellarum ordine, quales qualique fortuna homines gignerentur: ac multo etiam ante, quàm pater ipse, atque mater nascerentur, ex eorum genitura debuisse iam tum prospici, quinam olim futuri essent, quos ij creaturi forent; & supra longe atque longe per infinitum: vt si disciplina ista fundamento aliquo veritatis nixa est, centesimo vsque abhinc seculo, vel magis primo cœli atque mundi exordio, atque inde iam deinceps continua significatione, quoties generis autores eiusdem homines nascerentur, stellæ istæ præmonstrare debuerint, qualis, qualique fato futurus sit quisquis hodie natus est. Quo autem, inquit, pacto credi potest, vniuscuiusque stellarum formæ & positionis sortem atque fortunam, vni omnino homini certam destinatamque esse? eamque formam post longissima seculorum spatia restitui, si vitæ fortunarumque eiusdem hominis indicia, in tam breuibus interuallis per singulos maiorum eius gradus, perque infinitum successionum ordinem, tam sæpe ac tam multipliciter, eadem ipsa non eadem stellarum facie denotantur? quòd si id fieri potest, eáque diuersitas atque varietas admittitur, per omneis antiquitatis gradus, ad significanda eorum hominum, qui post nascentur, exordia: imparilitas hæc turbat obseruationem: omnisque ratio disciplinæ confunditur. Iam vero id minime ferendum esse censebat, quòd non modo casus & euenta, quæ euenirent extrinsecus, sed consilia quoque hominum ipsa, & arbitria, & varias volūtates appetitionesque, & declinationes, & fortuitos, repen-

*tinosque in leuissimis rebus animorũ impetus recessusque muneri agitarique desuper è cœlo putarent: tanquam si forte ire in balneas volueris, ac deinde volueris, atque id rursum volueris, non ex aliqua dispari variáque animi agitatione, sed ex necessaria quadam errantium siderũ reciprocatione contigerit: vt planè homines, non quod dicitur λογικὰ ζῶα, sed ludicra & ridenda quædã *νόλεόβατα esse videantur si nihil sua sponte, nihil arbitratu suo faciũt, sed ductibus stellis & aurigantibus. Ac si, inquit, potuisse prædici affirmant, Pyrrhusne rex, an Manius Curius prælio victurus esset: cur tãdem non de alea quoque, ac de calculis, & alueolo audeant dicere, quisnam ibi ludentium vincat? An videlicet magna sciunt, parua nesciunt? & minora maioribus imperceptiora sunt? Sed si magnitudines rerum sibi vindicant, magisque esse perspicuas, & facilius cõprehẽdi posse dicunt: Volo, inquit, mihi respondeant, quid in hac totius mundi cõtemplatione præstantis naturæ operibus, in tam paruis atque breuibus negotiis fortunisque hominum, magnũ putent? Atque id velim ẽt, inquit, vt respõdeant, si tam paruum, atque rapidũ est momentum tpis, in quo homo nascens fatum accipit, vt in eodem illo pũcto sub eodem circulo cœli plures simul ad eandẽ competentiam nasci nõ queant: & si iccirco gemini quoque non eadem vitæ sorte sunt, qm̃ non eodem tpis puncto editi sunt: peto, inquit, respondeant, cursum illum temporis transuolantis, qui vix cogitatione animi cõprehendi põt, quonam pacto aut consulto assequi queant, aut ipsi perspicere & deprehendere: cum in tam præcipiti*

* Cælius neurospasta legit lib. 4. c. 6.

dierum noctium'que vertigine, minima momenta ingentes facere dicant mutationes? Ad postremum autem, & quid esset, quod aduersum hoc dici posset, requirebat: quod homines vtriusque sexus, oĩum ætatum diuersis stellarũ motibus in vitã editi, regionibus sub quibus geniti sunt, longe distantibus, omnes tamẽ isti, aut hiantibus terris, aut labentibus tectis, aut oppidorum expugnationibus, aut eadem in naui fluctu obruti, eodem'que gñe mortis, eodem'que ictu tpis interirent? Quod s. inquit, nũquam eueniret, si momenta nascendi singulis attributa, suas vnumquodque leges haberent. Quòd si quædã, inquit, in hoĩum morte atque vita, & diuersis temporibus editorum, per stellarum pares quosdã postea conuẽtus, paria nonnulla & consimilia posse dicuntur obtingere: cur nõ aliquando possint omnia quoque paria vsu venire, vt existant per huiuscemodi stellarum cõcursiones & similitudines Socrates simul & * Antisthenes & Platones multi, genere, forma, ingenio, moribus, vita omni, et morte pari? Quod nequaquã, inquit, prorsus fieri potest. Nõ igitur hac cã probe vti queũt aduersum hoĩum impares ortus, interitus pares. Illud autẽ cõdonare se ijs dicebat, quod non id quoque requirerent, si vitæ, mortis'que hominum, rerum'que humanarum omniũ tempus & rõ, & causa in cœlo, & apud stellas foret: quid de muscis, aut vermiculis, aut echinis, multis'que alijs minutissimis, terra marique ãiantibus dicerẽt? An ista quoque ijsdẽ, quibus homines, legibus nascerentur, ijsdem'que itidẽ extinguerẽtur: vt aut ranũculis quoque, & culicibus nascẽdi fata sint de cœlestium siderũ motibus attributa: aut

*Aristo nes

*si id putarent *si id non putarent, nulla ratio videretur, cur ea siderum vis in hominibus valeret, deficeret in cæteris. Hæc nos ficta, & incondita, & propemodum ieiuna oratione attigimus. At Fauorinus (vt hominis ingenium fuit, vtque Græcæ facundiæ copia simul & venustas) latius ea, & amœnius, & splendidius, & proflue̅tius exequebatur. Atq; identidem co̅monebat, vt caueremus, ne qua nobis isti sycophantæ, ad faciendam fidem, irreperent, quòd viderentur quædam interdum vera effutire aut spargere. Non enim comprehensa, inquit, neq; definita, neque percépta dicunt: sed lubrica atque ambagiosa coniectatione nitentes, inter falsa atq; vera pedetentim, quasi per tenebras ingredie̅tes eunt: & aut multa tentando incidunt repente imprudentes in veritatem, aut ipsoru̅ qui eòs consulu̅t, multa credulitate ducente, perueniunt callide ad ea, quæ vera sunt: & iccirco videntur ta̅ in præteritis rebus, q̄ futuris, veritate̅ facilius imitari. Ista tamen omnia, quæ aut temere, aut astute vera dicunt, præ cæteris, inquit, quæ mentiuntur, pars ea non sit *millesima. Hæc au̅t, quæ dicentem Fauorinum audiuimus, multa e̅t memini poëtarum veterum testimonia confirmare, quibus huiuscemodi ambages fallaciosæ confutantur: ex quibus est Pacuuianum illud:

* Su̅t qui lega̅t multesima: refere̅tes ad quæ, eam dictione̅, πολλοστημόριον

Nam siqui quæ euentura sunt, præuideant,
Aequiparent Ioui. Item Accianum illud:
Nihil, i̅quit, credo auguribus, q̄ aures verbis diuita̅t
Alienas, suas vt auro locupletent domos.

Item Fauorinus deterrere volens, & depellere adolescentes à genethliacis istis, et quibusdam alijs id genus, qui

qui prodigiosis artibus futura omnia dicturos pollicentur: nullo pacto adeundos esse, consulendos'que huiuscemodi argumentis cócludebat: Aut aduersa, inquit, euentura dicunt, aut prospera. Si dicunt prospera, & fallũt: miser fies frustra expectando. si aduersa dicũt, & mentiuntur: miser fies, frustra timendo. Si vera respondet, eáque sunt non prospera: iam inde ex animo miser fies, antequam è fato fias. si felicia promittunt, eáque euentura sunt: tum planè duo erunt incommoda: & expectatio te spei suspensum fatigabit, & futurum gaudij fructũ spes tibi iam deflorauerit. Nullo igitur pacto vtendum est istiusmodi hominibus, res futuras præsagientibus.

Prognostici nõ sunt cõsulendi.

Quemadmodum disseruit Fauorinus consultus à me, super officio iudicis. Cap. II.

QVo primum tempore à Prætoribus lectus in iudicem sum, vt iudicia quæ appellantur priuata susciperem: libros vtriusque linguæ de officio iudicis scriptos conquisiui: vt homo adolescens, à poëtarum fabulis, & à rhetorum epilogis ad iudicandas lites vocatus, rem iudiciariam, quoniam vocis (vt dicitur) viuæ nimia penuria erat, ex mutis, quod aiunt, magistris cognoscerem. Atque in rerum quidem diffusionibus, comperendinationibus, & alijs quibusdam legitimis in rebus, ex ipsa lege Iulia, & ex Sabini Massurij, et ex quorundam aliorum iurisperitorum cõmentarijs cõmoniti & adminiculati sumus: in ijs autem, quæ existere solent, negotiorum ambagibus, & in ancipiti rationum diuersarum circunstantia, nihil quicq̃ nos huiuscemodi libri iuuerunt. Nam etsi consilia iudicibus ex præsen-

Muti magistri libri.

*tium causarum statu capienda sunt: generalia tamen quædam præmonita & præcepta sunt, quibus ante causam præmuniri iudex præpararíque ad incertos casus futurarum difficultatum debeat: sicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendæ sententiæ ambiguitas. Petebatur apud me pecunia, quæ dicebatur data numeratáque: sed qui petebat, neque tabulis, neque testibus id factum docebat, & argumentis admodum exilibus nitebatur. Sed eum constabat virum esse fermè bonum, notæ'que & expertæ fidei, & vitæ inculpatissimæ: multáque, & illustria exempla, probitatis, sinceritatis'que eius expromebantur. Illum autem, vnde petebatur, hominem esse non bonæ rei, vitáque turpi & sordida, conuictum'que vulgo in mẽdacijs, plenum'que esse perfidiarum & fraudum ostendebatur. Is tamen cum suis multis patronis clamitabat, probari apud me debere pecuniam datam consuetis modis: expensi latione, mensę rationibus, chirographi exhibitione, tabularũ obsignatione, testium intercessione. Ex quibus omnibus si nulla re probaretur: dimitti *iam sanè oportere, & aduersariũ de calumnia dãnari. Quod de vtriusque autẽ vita atq; factis diceretur, frustra id fieri atque dici. Rẽ enim de petenda pecunia apud iudicem priuatũ agi: non apud CENS. de moribus. Tunc ibi amici mei, quos rogaueram in cõsiliũ, viri exercitati, atque in patrociniis, & in operis fori celebres, semper'que se circũundique distrahẽtibus causis festinantes, non sedendũ diutius, ac nihil esse dubiũ dicebant, quin absoluẽdus foret, quẽ accepisse pecuniam illã nulla probatione solẽni docebatur. Sed*

*iã se oportere

enim ego homines cum considerabam, alterũ fidei, alterum probri plenũ, spurcissimęque vitæ ac defamatissimæ: nequaquã adduci potui ad absoluendũ. Iussi igitur diem diffundi, atque inde à subselliis pergo ire ad Fauorinum philosophum, quem *eo tpe *Romæ plurimum sectabar: ac de hominibus quæ apud me dicta fuerãt, vti res erat, narro omnia: ac peto, vt & ipsum illud, in quo hærebã, & cætera ẽt, quæ obseruanda mihi forent in officio iudicis, faceret me, vt earum rerum essem prudentior.* Tum Fauorinus, *religione illa cunctationis, et solicitudinis nostræ comprobata:* Id quidem, inquit, *super quo nunc deliberas, videri potest specie tenui paruáque esse: sed si de omni quoque officio iudicis præire tibi me vis, nequaquam est vel loci huius, vel tẽporis. Est enim disceptatio ista multiiugæ, & sinuosæ quæstionis: multáque, & anxia cura, & circunspicientia indigens. Nanque (vt pauca tibi nunc quęstionum capita attingã) iam omnium primum hoc de iudicis officio quæritur: Si iudex forte id sciat, super qua re apud eum litigatur: eáque res vni ei, prius quàm agi cœpta, aut in iudicium deducta sit, ex alio quodam negotio, casúque aliquo cognita liquido, & comperta sit, neque id tñ in agenda cã probatur: oporteát ne eum secũdum ea, quæ sciens venit iudicare, an secundum ea quę aguntur.* Id ẽt, inquit, *quæri solet, an deceat atque cõueniat, iudicij cã iam cognita, si facultas esse videatur componẽdi negotii, officio paulisper iudicis dilato, communis amicitiæ & quasi pacificatoris partes recipere.* Atque *illud amplius ambigi, ac dubitari scio, debeát ne iudex inter cognoscen-*

*meo

Officia iudicis dubia

dum ea, quę dicto quæsitóque opus est, dicere & quęrere: etiamsi cuius ea dici quærique interest, neque dicat, neque postulet. Patrocinari *enim prorsus hoc esse aiunt, non iudicare.* Pręter *hęc super ea quoque re dissentitur, an ex vsu ex'que officio sit iudicis, rem causam'que, de qua cognoscit, interlocutionibus suis ita exprimere consignaréque, vt ante sententię tempus ex ijs, quę apud eum in pręsens confuse variéque dicuntur, perinde vt quoque in loco, ac tempore mouetur, signa & indicia faciat motus, atque sensus sui.* Nam *qui iudices, inquit, acres, atque celebres videntur, non aliter existimant rem, qua de agitur, indagari comprehendíque posse, nisi is, qui iudicat, crebris interrogationibus necessarijs'que interlocutionibus & suos sensus aperiat, & litigantium deprehendat. Cōtra autem, qui sedatiores & grauiores putantur, negant iudicem debere ante sententiam, dum causa vtrinque agitatur, quoties aliqua re proposita motus est, toties signi ficare quid sentiat.* Euenturum *enim aiunt, vt quia pro varietate propositionum argumentorum'que alius, atque alius motus animi patiendus est, aliter atque aliter eadem in causa, eodem'que in tempore sentire, & interloqui videatur.* Sed *de his, inquit, & cæteris huiuscemodi iudicialis officij tractatibus, & nos posthac, cum erit otium, dicere quid sentiamus, conabimur: & præcepta* Aelij Tuberonis *super officio iudicis, quæ nuperrime legi, recēsebimus.* Quod *autem ad pecuniam pertinet, quā apud iudicem peti dixisti: suadeo hercle tibi, vtare* M. Catonis *prudentissimi viri consilio: qui in oratione quā pro* L. Turio, *contra* Cn. Gellium, *dixit, ita esse moribus ma*

iorum traditum obseruatum'que ait: vt siquid inter duos actum est, neque tabulis, neque testibus planum fieri possit, tum apud iudicem, qui de ea re cognosceret, vter ex ijs vir melior esset, quæreretur: & si pares essent, seu boni pariter seu mali, tum illi vnde petitur, crederetur, ac secundum eum iudicaretur. In hac autem *causa, de qua tu ambigis, optimus est, qui petit: vnde petitur, deterrimus: & res est inter duos acta sine testibus.* Eas *igitur, & credas ei, qui petit: condemnes'q́ eum, de quo petitur. quoniam, sicuti dicis, duo pares nō sunt: & qui petit, melior est.* Hoc *quidem mihi tum* Fa*uorinus, vt virum philosophum decuit, suasit. Sed maius ego, altius'que id esse existimaui, q̄ quod meæ ætati, & medioсritati conueniret: vt cognouisse, & cōdemnasse de moribus, non de probationibus rei gestæ viderer: vt absoluerem tamen inducere in animum nō quiui, & propterea iuraui, mihi non liquere, atque ita iudicatu illo solutus sum. Verba ex oratione* M. *Catonis, cuius cōmeminit* F*auorinus, hęc sunt:* A*tque ego a maioribus memoria sic accepi, Si quis quid alter ab altero peteret, si ambo pares essent, siue boni siue mali essent, quod duo res gessissent vti testes non interessent: illi vnde petitur, ei potius credendum esse.* Nunc *si sponsionem fecisset* Gellius *cū* Turio, *ni vir melior esset* Gellius, *quàm* Tu*rius: nemo, opinor, tam insanus esset, qui iudicaret meliorem esse* Gellium *q̄* Turium. *Si nō melior est* Gellius Turio, *potius oportet credi vnde petitur.*

An æmuli infensíque inter sese fuerint Xenophon *&* Plato. *Cap.* III.

*QVi de Xenophontis Platonis'que vita & moribus pleraq; omnia exquisitissime scripsere, non abfuisse ab eis motus quosdam tacitos, & occultos simultatis, æmulationis'que mutuæ putauere: & eius rei argumenta quędam coniectatorie, ex eorum scriptis protulerũt. Ea sunt profectò huiuscemodi, quòd neq; à Platone in tot numero libris mentio vsquã facta sit Xenophõtis: neq; item contra ab eo Platonis, in suis libris: quanquã vterque, ac maxime Plato complurium Socratis sectatorũ in sermonibus, quos scripsit, cõmemi nerit. *Id etiã esse non sinceræ neque amicæ voluntatis indiciũ crediderunt, quòd Xenophon inclyto illi operi Platonis, qđ de optimo statu reipublicę, ciuitatis'que ad ministrandæ scriptũ est, lectis ex eo duobus ferè libris, qui primi in vulgus exierãt, opposuit cõtra, cõscripsit'q; diuersum regiæ administrationis genus, qđ παιδείας κύρου ĩscriptũ est. Eo facto scriptoque eius, vsque adeo permotũ esse Platonẽ ferũt, vt quodã in libro mentione Cyri regis habita, retractãdi leuãdique eius operis gratia, virũ quidẽ Cyrum nauum & strenuũ fuisse dixerit, παιδείας δ' οὐκ ὀρθῶς ἧφθαι τὸ παράπαν. Hæc.n. verba sunt de Cyro Platonis. Prçterea putant id quoque ad ista, quę dixi, accedere, q; Xenophõ in libris, quos dictorũ atque factorum Socratis cõmentarios composuit, negat Socratem de cœli atque naturæ causis rationibus'que vnquam disputauisse: ac ne disciplinas quidẽ cæteras, quæ μαθήματα Græci appellant, quæ ad bene beatéque viuendum non pertinerent, aut attigisse, aut comprobasse. Idcircóque turpiter eos mentiri dicit, qui

*Id ẽt nõ sinceræ

dissertationes istiusmodi Socrati attribuerent. Hæc au*tem,inquiunt,*Xenophon *cum scripsit,*Platonem *videlicèt notat,in cuius libris* Socrates *de* Physica, & Musica,& Geometria *disserit.Sed enim de viris optimis & grauissimis, si credendum hoc aut suspicandū fuit,causam equidem esse arbitror nō obtrectationis, neque inuidiæ,neque de gloria maiore parienda certationis.* Hæc *enim procul à moribus philosophiæ absunt,in quibus illi duo omniū iudicio excelluerunt.Quæ igitur est istius opinionis ratio?* Hæc *profectò est, æquiparatio ipsa plerunque & parilitas virtutum inter se consimilium, etiā si contentionis studium & voluntas abest, speciem tamē æmulationis creat.* Nam *cum ingenia quædam magna duorum pluriumue in eiusdem rei studio illustrium, aut pari sunt fama, aut proxima, oritur apud diuersos fautores eorum industriæ, laudisque æstimandæ contentio.*Tum *postea, ex alieno certamine ad eos quoque ipsos contagium certationis adspirat: cursusque eorum ad*eandem virtutis calcē pergentium,quando est compar vel ambiguus,in æmulandi suspiciones non suo, sed fauentium studio delabitur.* Proinde *igitur &* Xenophon & Plato Socraticæ *amœnitatis duo lumina, certare æmularique inter sese existimati sunt: quia de ijs apud alios vter esset exuperantior certabatur: & quia duæ eminentiæ cum simul iunctæ in arduum nituntur, simulachrum quoddam contentionis æmulæ pariunt.*

**eundem virtutis callem*

Quod aptè Chrysippus & graphice imaginem Iustitiæ modulis,coloribusque verborum depinxit.

Cap. IIII.

CONdigne mehercle & condecore Chrysippus in librorum, qui inscribuntur περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς primo, os & oculos Iustitiæ, vultum'que eius seueris atque venerandis verborum coloribus depinxit. Facit quippe imaginem Iustitiæ, fieri'que solitam esse dicit à pictoribus rhetoribus'que antiquioribus, ad hunc ferme modum: Forma atque filo virginali: aspectu vehemēti, et formidabili lūinibus oculorū acribus: neque hūilis, neque atrocis, sed reuerēdę cuiusdā tristitię dignitate. Ex imaginis aūt istius signatione ītelligi voluit, iudicē, qui iustitiæ antistes est, oportere esse grauē, sanctū, seuerū, incorruptū, inadulabilē, contráque improbos, nocentes'que īmisericordem, atque inexorabilē, erectum'que et arduū, ac potētē, ui et maiestate æquitatis, veritatis'que terrificū. Verba ipsa Chrysippi de iustitia scripta hæc sunt: παρθένος δὲ εἶναι λέγεται, κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφθορος εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις. μὴ δὲ προσίεσθαι, μήτε τοὺς ἐπιεικεῖς λόγους, μήτε παραίτησιν, καὶ δέοσιν, μήτε κολακείαν, μήτε ἄλλο μηδὲν τῶν τοιούτων. οἷς ἀκολούθως, καὶ σκυθρωπὴ γράφεται, καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον, καὶ ἔντονον, καὶ δεδορκὸς βλέπουσα. ὥς τε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν, τοῖς δὲ δικαίοις θάρσος. τοῖς μὲν ὡς πρὸς φίλους ὄντος τοῦ τοιούτου προσώπου, τοῖς δὲ ἑτέροις, προσάντους. Hęc verba Chrysippi eò ēt magis ponēda existimaui: vt prompta atque exposita ad considerandū, iudicandum'que sint. Quoniam legentibus nobis ea, delicatiores quidā disciplinarū philosophi, Sæuitiæ imaginē istam esse, nō Iustitię dixerūt.

Lis atque contentio Grammaticorum Romæ *illustrium, enarrata, super casu vocatiuo vocabuli quod est* Egregius. Cap. V.

DEfessus ego quōdam ex diutina cōmentatione, laxandi, leuandíque animi gratia, in Agrippæ campo deambulabam: atque ibi duos forte grāmaticos conspicatus, non parui in vrbe Roma nominis, certationi eorum acerrimæ affui: cum alter in casu vocatiuo, Vir egregi dicendum contenderet, alter, Vir egregie. Ratio autem eius, qui egregi oportere dici censebat, huiusmodi fuit: Quæcunque, inquit, nomina, seu vocabula recto casu, numero singulari, us, syllaba finiūtur, in quibus ante vltimam syllabam posita est, i, litera, ea omnia casu vocatiuo, i, litera terminantur: vt Cælius Cæli, modius modi, tertius terti, Accius Acci, Titius Titi, & similia omnia. Sic igitur Egregius, quoniā us, syllaba, in casu nominandi finitur, eamq; syllabam præcedit, i, litera: habere debebit in casu vocandi, i, literā extremam: & iccirco Egregi, non Egregie, rectius dicetur. Nam diuus, & riuus, & cliuus, non us, syllaba terminantur, sed ea quæ per duo u, scribēda est. Propter cuius syllabæ sonum declarandum, reperta erat noua litera, F, quæ digamma appellabatur. Hoc vbi alter audiuit, O, inquit, egregie grammatice, vel si id mauis, egregissime: dic, oro te, Inscius, & impius, & Sobrius, & Ebrius, & Proprius, & Propitius, & Anxius, & Contrarius, quæ us, syllaba finiuntur, in quibus ante vltimam syllabam, i, litera est, quem casum vocandi hn̄t? me enim pudor, & verecundia tenet, pronuntiare ea se Digamma

cundum tuam definitionem. Sed cum ille paulisper op positu horum vocabulorum cõmotus reticuisset, et mox tamen se collegisset, eandem'que illam quam definierat regulã retineret & propugnaret: diceret'que & Propri, *&* Propiti, *&* Anxi, *&* Cõtrari *itidem in casu vocatiuo dicendum: quia &* Aduersarius *&* Extrarius *ita diceretur,* Inscium *quoque &* Impium, *&* Ebrium, *&* Sobrium, *insolentius quidem paulo, sed rectius per i, literam, non per e, in casu eodem pronuntiandum: eáq; inter eos contentio cum longius duceretur, non arbitratus ego operæpretium esse, eadem hæc ista diutius audire, clamantes compugnantes'que illos reliqui.*

Cuiusmodi sint, quæ speciem doctrinarum habeãt, sed neque delectent, neque vtilia sint: atque inibi de vocabulis singularum vrbium, regionum'que ĩmutatis.

Cap. VI.

HOmo nobis *familiaris, in literarum cultu non ignobilis, magnam'que ætatis partem in libris versatus:* Adiutum, *inquit,* ornatum'q; *volo ire* Noctes *tuas: & simul dat mihi librũ grandi volumine, doctrinis oĩgenis (vt ipse dicebat) præscatẽtem: quẽ elaboratum sibi esse ait ex multis, & varijs, & remotis lectionibus: vt ex eo sumerem quãtum liberet rerũ memoria dignarũ. Accipio cupidus, & libẽs: tanq̃ si copiæ cornu nactus essem: & recõdo me penitus, vt sine arbitris legam. At quę scripta erãt, pro Iupiter, mera miracula: Quo noĩe fuerit, qui primus grãmaticus appellatus est: & quot fuerint* Pythagoræ *nobiles, quot* Hippocrates *et cuiusmõi* Homerus *dicat ĩ* Vlyssis *domo*

σειρῆνες: quã ob cãm Telemachus cubans, iunctum sibi cubantem Pisistratum, nõ manu attigerit, sed pedis ictu excitarit: δὐρύκλεια Telemachũ quo gñe claustri incluserit: & quãpp idem poëta rosam non norit, oleum ex rosa norit. Atque illud ẽt scriptum fuit, quæ nomina fuerint sociorum Vlyssis, qui a Scylla rapti laceratique sunt, vtrũ ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ Vlysses errauerit κατὰ ἀρίσταρχον, an ἐν τῇ ἔξω κατὰ κράτητα. Id etiam isthic scriptũ fuit, qui sint apud Homerum versus ἰσόψηφοι: & quorum ibi nõium reperiatur παρασιχίς: & quis adeo versus sit, qui per singula vocabula singulis syllabis increscat: ac deinde qua rõne dicit singulas pecudes, in singulos annos terna parẽre: & ex quinque operimẽtis, quibus Achillis clypeus munitus ẽ, quod factum ex auro est, summũ sit an mediũ: & præterea quibus vrbibus regionibusque vocabula iã mutata sint: ꝙ Bœotia ante appellata fuerit Aonia, ꝙ Aegyptus Aëria dicta est, quòd Creta eodem quoque nomine Aëria dicta est, quòd Attica ἀκτὴ, et Acta apud poëtam, quod Corinthus Ephyre, quòd Macedonis ora ἠμαθία, quòd Thessalia αἱμονία, quòd Tyrus Sarra, quòd Thracia ante Sithon dicta sit, quòd Seston ποσειδώνειον. Hæc atque item alia multa istiusmodi scripta in eo libro fuerant. Quem cũ statim properans redderem, ὄναιό σε, inquã, doctissime virorũ, ταύτης τῆς πολυμαθίας: & librum hunc opulentissimũ recipe, nil prorsus ad nostras paupertinas literas congruẽtem. Nã meæ Noctes, quas instructũ ornatũque isti, de vno maxime illo versu Homeri quærũt, quem Socrates præ

omnibus ſemper rebus ſibi eſſe cordi dicebat:

ὅτι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται.

Quòd M. Varro Cn. Pompeio conſuli primum deſignato commentarium dedit, quem appellauit ipſe Iſagogicum de officio ſenatus habendi. Cap. VII.

*primum conſul

CN. Pompeio *conſulatus primus cum Marco Craſſo deſignatus eſt. Eum magiſtratum Pompeius cum initurus foret, quoniam per militiæ tempora, ſenatus habendi conſulendique rerum expers humanarum fuit, M. Varronem familiarem ſuum rogauit, vti commentarium faceret εἰσαγωγικὸν (ſic enim Varro ipſe appellat) ex quo diſceret, quid facere dicereque deberet, cum ſenatum conſuleret. Eum librum commentarium, quem ſuper ea re Pompeio fecerat, periſſe Varro ait in literis, quas ad Oppianum dedit, quæ ſunt in libro epiſtolicarum quæſtionum IIII. In quibus literis, quoniam quæ ante ſcripſerat non comparebant, docet rurſum multa ad eam rem *ducentia. Primum ibi ponit, quæ fuerint, per quos more maiorum ſenatus haberi ſoleret, eoſque nominat, Dictatorem, Conſules, Prætores, Trib. Pleb. Interregem, Præfect. vrbis: neque alij, præter hos, ius fuiſſe dixit facere Senatuſcõſultum: Quotieſque vſu veniſſet, vt omnes iſti magiſtratus eodem tempore Romę eſſent, tum quo ſupra ordine ſcripti eſſent, qui eorum prior alijs eſſet, ei potiſſimum ſenatus conſulendi ius fuiſſe. Addit deinde extraordinario iure Tribunos quoque militares, qui pro Cõſulibus fuiſſent: item Decemuiros, quibus imperium conſulare tum eſſet: item Triumuiros reipub. conſtituen

*conducentia

dæ causa creatos, ius consulendi senatum habuisse. Postea scribit de intercessionibus, dixitque intercedendi, ne Senatusconsultum fieret, ius fuisse ijs solis, qui eadem potestate, qua ij, qui Senatusconsult. facere vellent, maioresue essent. Tum adscripsit de locis in quibus Senatusconsultum fieri iure posset: docuit confirmauitque nisi in loco per Aug. constituto, quod templum appellaretur, Senatusconsul. factum esset, iustum id non fuisse: propterea & in curia Hostilia, & in Pompeia, & post in Iulia, cum profana ea loca fuissent, templa esse per Augu. constituta: vt in ijs Senatusconsulta more maiorum iusta fieri possent. Inter quæ id quoque scriptum reliquit, non omneis ædes sacras templa esse: ac ne ędē quidem Vestæ templum esse. Post hæc deinceps dicit Senatusconsul. ante exortum, aut post occasum solem factum, ratum non fuisse: opus etiam Censorium fecisse existimatos, per quos eo tempore Senatusconsul. factum esset. Docet deinde inibi multa: quibus diebus haberi Senatum ius non sit: immolaréque hostiam prius, auspicaríq; debere, qui Senatum habiturus esset: de rebus quoq; diuinis prius, quàm humanis ad Senatum referendum esse: tum porrò referri oportere, aut infinite de republi. aut de singulis rebus finite: Senatusque conf. fieri duobus modis: aut per discessionem, si cõsentiretur: aut si res dubia esset, per singulorum sententias exquisitas: singulos autem debere consuli gradatim, incipiq; à consulari gradu: ex quo gradu semper quidem antea primum rogari solitum, qui princeps in Senatum lectus esset. Tum autem, cum hæc scriberet, nouum morē

Templum

Opus cēsorium, pro re animaduersione digna

institutum refert, per ambitionem, gratiam'que: vt is primus rogaretur, quem rogare vellet, qui haberet Senatum: dum is tamen ex gradu consulari esset. Pręter hęc de pignore quoque capiendo disserit: deque multa dicenda Senatori, qui cum in Senatum venire deberet, nõ adesset. Hæc & alia quædam id genus in libro, quo supra dixi, M. Varro in epistola ad Oppianum scripta executus est. Sed quòd ait Senatusconsultum duobus modis fieri solere: aut conquisitis sententijs, aut per discessionem: parum conuenire videtur cum eo, quod Atteius Capito in Coniectaneis scriptum reliquit. Nam in libro ducentesimo quinquagesimonono, Tuberonem dicere ait, nullum senatusconsultum fieri posse, non discessione facta: quia in omnibus senatusconsultus, etiã in ijs, quæ per relationem fierent, discessio esset necessaria: id'que ipse Capito verum esse affirmat. Sed de hac omni re, alio in loco plenius, accuratius'que nos memini scribere.

Quæsitum esse dissensum'que an præfectus Latinarum causa creatus, ius senatus conuocandi consulendiq; habeat. Cap. VIII.

PRæfectum vrbi, Latinarum causa relictum, Senatum habere posse Mutius negat: quoniam ne Senator quidem sit, neq; ius habeat sententiæ dicendæ: cum ex ea ætate præfectus fiat, quæ non sit senatoria. Marcus autem Varro in quarto epistolicarum quæstionum, & Atteius Capito in Coniectaneorũ ducentesimo quinquagesimonono, Ius esse præfecto Senatus habẽdi dicunt: deq; ea re assensum esse Capitonem Tuberoni,

contra sententiam Mutij, refert. Nanque & Tribunis (inquit) plebis senatus habendi ius erat: quanquam Senatores non essent, ante Atinium plebiscitum.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM LIBER XV.

Quòd in Q. Claudij annalibus scriptum est lignũ alumine illitum non ardere. CAP. I.

ECLAMAVERAT Antonius Iulianus rhetor, præterquã semper aliâs, tum vero nimium quàm delectabiliter, & feliciter. Sunt enim fermè scholasticæ istæ declamationes, eiusdem hominis, eiusdem'que facundiæ: non eiusdem tamen quotidie felicitatis. Nos ergo familiares eius circunfusi vndique, cum prosequebamur domum: cum deinde subeuntes montem Cispium, conspicimus insulam quandam occupatam igni, multis arduis'que tabulatis editam, & propinqua iam omnia flagrare vasto incendio. Tum quispiam ibi ex comitibus Iuliani: Magni, inquit, reditus vrbanorum prædiorum, sed pericula sunt longe maxima. Si quid autem posset remedij fore, vt ne tam assidue domus Romæ arderent: venum her-

cle dedissem res rusticas, & vrbicas emissem. Atqui illi Iulianus, *læta (vt mos eius fuit) inter fabulandum venustate: Si annalem, inquit, vndeuigesimum Q. Claudij legisses, optimi & sincerissimi scriptoris, docuisset te profectò Archelaus, regis Mithridatis præfectus, qua medela, quáque solertia ignem defenderes: vt ne vlla tua ędificatio è ligno, correpta atque insinuata flammis, arderet. Percontatus ego sum, quid esset illud mirum Quadrigarii: Repetit: In eo igitur libro scriptum inueni, cum oppugnaret L. Sylla in terra Attica Piræum: & contra Archelaus regis Mithridatis pręfectus ex eo oppido propugnaret, turrim ligneā defendendi gratia structam, cum ex omni latere circumplexa igni foret, ardere non quisse: quòd ab Archelao alumine oblita fuisset.*

Aluminis vis ignem depellit.

Verba Quadrigarii ex eo libro hæc sunt: Tum Sylla conatus est, & tempore magno eduxit copias, vt Archelai turrim vnam, quam ille interposuit, ligneā incenderet. Venit, accessit, ligna subdidit, submouit Græcos, ignem admouit. satis sunt diu conati, nunquam quiuerunt incendere, ita Archelaus omnem materiam obleuerat alumine: quod Sylla atque milites mirabantur. Et postquam non succendit, reduxit copias.

Quòd Plato in libris quos de legibus composuit, largiores lætiores'que in conuiuiis inuitatiunculas vini nō inutiles esse existimauerit. Cap. II.

Ebriosus philosophaster.

EX *insula Creta quispiam ætatem Athenis agēs, Platonicum esse se philosophum dicebat, & viderier gestie'at.* Erat autem nihili homo, & nugator, *atque in Gręcę facundiæ gloria iactabundus.* Prętere*a*

vini

vini libidine adusque ludibria ebriosus. Is in conuiuijs iuuenum, quæ agitare Athenis hebdomadibus lunæ solẽne nobis fuit, simulatque modus epulis factus, & vtiles delectabilesque sermones cœperãt, tum silentio ad audiendum petito, loqui cœptabat. Atque id genus vili & incondita verborum caterua, hortabatur omnes ad bibendum: Idque se facere ex decreto platonico prædicabat: tanquam Plato in libris quos de legibus composuit, laudes ebrietatis copiosissime scripsisset, vtileque eam esse bonis ac fortibus viris censuisset. Ac simul inter eiusmodi orationem, crebris & ingentibus poculis omne ingenium ingurgitabat: Fomitem esse quẽdam dicens, & incitabulum ingenij virtutisque, si mens & corpus hominis vino flagraret. Sed enim Plato in 1. & in 2. de legibus, non (vt ille nebulo opinabatur) ebrietatẽ istam turpissimam, quæ labefacere & minuere hoĩum mentes solet, laudauit: sed hanc largiorem paulo, iucũdioremque vini inuitationem, quæ fieret sub quibusdã quasi arbitris, & magistris cõuiuiorum sobrijs, nõ improbauit. Nam & modicis honestisque inter bibendum remissionibus, refici integrarique animos, ad instauranda sobrietatis officia existimauit: reddique eos sensim lætiores, atque ad intentiones rursus capiendas fieri habiliores. Et simul si qui penitus in ijs affectionum cupiditatumque errores inessent, quos aliquis pudor reuerens concelaret: ea omnia sine graui periculo, libertate per vinum data detegi, & ad corrigendum medendumque fieri opportuniora. Atque etiam hoc Plato ibidem dicit, non defugiendas esse, neque respuendas hu

Ebrietas qualis a platone laudetur.

* exercitationes

iuscemodi* exhortationes, aduersum propulsandam vini violentiam: Neque vllum vnquam continentem prorsus ac temperantem satis fideliter visum esse, cuius vita victusque non inter ipsa errorum pericula, & in medijs voluptatum illecebris explorata sit. Nam cui Libentiæ gratiæque omnes conuiuiorum incognitæ sint, quique illarum omnino expers sit, si eum forte ad participandas eiusmodi voluptates aut voluntas tulerit, aut casus induxerit, aut necessitas compulerit, deliniri plerunque & capi: Neque mentem animumque eius consistere, sed vi quadam noua ictum labascere. Congrediendum igitur censuit, & tanquam in acie quadam cum voluptarijs rebus, cumque ista vini licentia cõminus decernendum: vt aduersum eas non fuga simus tuti, nec abstinẽtia, sed vigore animi, & cõstanti præsentia, moderatóque vsu temperantiam continentiamque tueamur: & calefacto simul, refotóque animo, si quid in eo uel frigidæ tristitiæ, vel torpentis verecundiæ fuerit, diluamus.

Quid M. Cicero de particula ista, au, senserit scripseritque, quæ proposita est verbis aufugio & aufero: & an in verbo autumo eadem ista hæc præpositio esse videri debeat. Cap. III.

Legimus librũ Ciceronis, qui inscriptus est, Orator. in eo libro Cicero cum dixisset verba hæc, aufugio & aufero, cõposita quidem esse ex præpositione ab, & ex verbis fugio & fero: sed eam præpositionẽ, quò fieret vox pronuntiatu auditúque lenior, versam mutatamque esse in au, syllabam, cœptumque esse dici aufugio & aufero, pro absugio & abfero: Cũ.

hæc, inquam, ita dixisset, tum postea ibidem super eadẽ particula ita scripsit: Hæc, inquit, præpositio præter hæc duo verba, nullo alio in verbo reperitur. Inuenimus aũt in cõmentario Nigidiano, verbũ autumo cõpositum ex ab, præpositione, & verbo æstumo: dictũ'qꝫ intercise autumo, quasi abæstumo, quod significaret totum æstumo, tanq̃ abnumero. Sed (quod sit cũ honore multo dictũ P. Nigidij hoĩs eruditissimi) audacius hoc argutius'qꝫ esse videtur q̃ verius. Autumo, n. non id solum significat, sed & dico, & opinor, & censeo: cũ quibus verbis præpositio ista neqꝫ cohęrentia vocis, neqꝫ significatione sententiæ cõuenit. Præterea vir acerrimæ in studio literarũ licentiæ M. Tullius non sola esse hæc duo verba dixisset, si reperiri posset vllũ tertiũ. Sed illud magis quęri, inspicique dignũ est, versá ne sit & mutata ab, præpositio in, au, syllabam, propter lenitatẽ vocis, an potius, au, particula sua sit propria origine: & *proinde vt pleręqꝫ alię prępositiones à Gręcis, ita hęc quoque inde accepta sit: sicuti est in illo versu Homeri: *perinde

Αὐέρυσαν μὲν πρῶτα, καὶ ἔσφαξαν, καὶ ἔδειραν,
Καὶ ἄβρομοι αὐίαχοι.

Historia de Ventidio Basso ignobili homine, quem primum de Parthis triumphasse memoriæ traditũ est.

Cap. IIII.

IN sermonibus nuper fuit seniorum hoĩum et eruditorum, multos in vetere memoria altissimũ dignitatis gradum ascendisse ignobilissimos prius homines, & despicatissimos. Nihil adeo tamen de quoquam tantæ admirationi fuit, quantæ fuerunt quæ de Ventidio

Basso scripta sunt. Eum Picentem fuisse genere, & loco humili: & matrem eius à Pompeio Strabone, Pompeij Magni patre, bello sociali, quo Asculanos subegit, captam cum ipso esse: mox triumphante Pompeio Strabone, eum quoque puerum inter cæteros ante currum Imperatoris sinu matris vectum esse: post cum adoleuisset, victum sibi ægre quæsisse: eum'que sordide inuenisse, comparandis mulis & vehiculis magistratibus, qui sortiti prouincias forent, prębenda publice conduxisse: In isto quęstu notum esse cœpisse C. Cęsari, & cum eo profectum esse in Gallias. Tum quia in ea prouincia satis nauiter versatus esset, & deinceps ciuili bello mandata sibi pleraque impigre & strenue fecisset, nō modo in amicitiam Cæsaris, sed ex ea in amplissimum quoque ordinem peruenisse: Mox Tribunum quoque plebis, ac deinde Prætorem creatum, atque in eo tempore iudicatū esse à senatu hostem cum M. Antonio: Post vero coniunctis partibus, non pristinam tantum dignitatem recuperasse, sed Pōtificatum, ac deinde consulatum quoque adeptum esse: eam'que rem tam intoleranter tulisse Po. Ro. qui Ventidiū Bassum meminerat curādis mulis vitilasse, vt vulgo ꝑ vias vrbis versiculi proscriberentur:

Concurrite omnes Augures, Aruspices:
Portentum inusitatum conflatum est recens:
Nam mulos qui fricabat, consul factus est.

Eundem Bassum Suetonius Tranquillus præpositū esse à M. Antonio prouincijs orietalibus, Parthos'que in Syriam introrumpentes, tribus ab eo prælijs fusos scribit: eum'que primū omnium de Parthis triumphasse, et mor

te obita publico funere sepultum esse.

Verbum Profligo à plerisque dici improprie inscitéque. Cap. V.

SIcut alia verba pleraque ignoratione & inscitia improbe dicentium, quæ non intelligant, deflexa ac deprauata sunt à ratione recta & consuetudine: ita huius quoque verbi, quod est Profligo, significatio versa & corrupta est. Nam cum ab affligendo, & ad perniciem interitúmque deducendo, inclinatum id tractúmque sit: sempérque eo verbo, qui diligenter locuti sunt, ita vsi sint, vt profligare dicerent prodigere & deperdere, profligatásque res quasi proflictas & perditas appellarint: nũc audio ædificia & templa, & alia ferè multa, quę propè absoluta affectáque sunt, in profligato esse dici, ipsáque esse iam profligata. Quapropter vrbanissime respondisse Prętorem non indoctũ virum barbatulo cuidã ex aduocatorũ turba, Sulpitius Apollinaris in quadam epistola scriptum reliquit. Nam cum ille, inquit, rabula audaculus ita postulasset, verbáque ita fecisset: Omnia vir clarissime negotia, de quibus te cogniturum esse hodie dixisti, diligentia & velocitate tua profligata sunt: vnum id solum relictum est, de quo rogo audias. Tũ Præter satis ridicule: An illa negotia, de quibus iam cognouisse me dicis, profligata sint, equidem nescio: hoc autem negotium, quod in te incidit, proculdubio, siue id audiam, siue nõ audiam, profligatum est. Quod significare autem volunt qui profligatum dicunt, ij, qui Latine locuti sunt, non profligatum, sed affectum dixerunt: sicut M. Cicero in oratione, quã

habuit de prouincijs consularibus. Eius verba hæc sunt: *Bellum affectũ videmus, & vere vt dicam, penè confectũ.* Item infra: *Nã ipse Cæsar, quid est quod in ea prouincia cõmorari velit, nisi vt ea, quę per eũ affecta sunt, perfecta reip. tradat?* Idem Cice. in Oeconomico: *Cũ vero affecta iã propè æstate, vuas à sole mitescere tẽpus est.*

In libro M. Ciceronis de gloria secundo, manifestè esse erratum in ea parte, in qua scriptum est, super Hectore & Aiace. Cap. VI.

IN libro M. Tullij, qui est secundus de gloria, manifestus error est nõ magnę rei. Quem errorẽ esse possit cognoscere non aliquis eruditorum, sed qui tantũ legerit Ὁμήρȣ τὸ η. Quamobrem non tã id mirabamur errasse in eam rem M. Tullium, quàm non esse animaduersum hoc postea, correctum'que, vel ab ipso, vel à Tirone liberto eius, diligentissimo homine, & librorum patroni sui studiosissimo. Ita enim scriptum in eo libro est: Apud eundem poëtam Aiax cum Hectore cõgrediens, depugnandi causa, agit vt sepeliatur, si sit forte victus: declarat'que se velle, vt suum tumulum multis etiam post seculis prætereuntes sic loquantur:

Hic situs est, vitæ iampridem lumina linquens,
Qui quondam Hectoreo perculsus concidit ense.
Fabitur hoc aliquis, mea semper gloria viuet.

Huius autem sententiæ versus, quos Cicero in linguam Latinam vertit, non Aiax apud Homerum dicit, neque Aiax agit, vt sepeliatur: sed Hector dicit, & Hector de sepultura agit, prius quàm sciat, an secum depugnãdi causa congressurus sit A[illegible]

Ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα πάλαι κατὰ τεθνειῶτος
Ὅν ποτ' ἀριστεύοντα κατέκτανε φαίδιμος ἕκτωρ.
Ὥς ποτέ τις ἐρέει, τὸ δ' ἐμὸν κλέος οὔποτ' ὀλεῖται.

Obseruatum esse in senibus, quòd annum ferè ætatis tertium & sexagesimum agant, aut laboribus, aut interitu, aut clade aliqua insignitum: atque inibi super eadem obseruatione exemplum appositum Epistolæ *diui* Augusti, *ad* Caium *nepotem.*

Cap. VII.

OBseruatum in multa hominum memoria, expertum'que est in senioribus plerisque omnibus, sexagesimumtertium vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire, aut corporis, morbique grauioris, aut vitæ interitus, aut animi ægritudinis. Propterea *qui rerũ verborum'que istiusmodi studio tenẽtur, eum ætatis annum appellant* κλιμακτηρικὸν. Nocte *quoque ista proxima superiore, cum librũ epistolarum* D. Augusti, *quas ad Caium nepotem suũ scripsit, legeremus: duceremur'que elegantia orationis, neq; morosa, neque anxia, sed facili hercle, & simplici: id ipsum in quadam epistola super eodẽ anno scriptũ offendimus.* Eius'q; *epistolæ exemplum hoc est:* IX. Cal. Octobres: Aue *mi* Cai, *meus ocellus iucundissimus, quẽ semper me diusfidius desidero, cum à me abes:* Sed *præcipue diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum* Caiũ, *quem (vbicũq; hoc die fuisti) spero lætum & bene valentem celebrasse quartũ & sexagesimũ natalem meum.* Nã, *vt vides,* κλιμακτῆρα *cómunem seniorum oĩum tertium & sexagesimum annũ euasimus.*

Deos autem oro, vt mihi quantũcunque superest tempo ris, id saluis nobis traducere liceat, in statu reip. felicissi mo ἀνδραγαθούντων ὑμῶν, καὶ διαλεχομένων.

Locus ex oratione Fauorini veteris oratoris, de cœnarum atque luxuriæ exprobratione: qua vsus est, cum legem Liciniã de sumptu minuendo suasit. Cap. VIII.

CVm legeremus orationem veterem Fauorini, non indiserti viri: quam orationem totam, vt meminisse possemus, odio eẽ hercle istiusmodi sumptus, atque victus ꝑdidicimus. Verbáque apposuimus Fauorini, quæ hæc sunt: Præfecti popinæ, atque luxuriæ negant cœnam lautam esse, nisi cum libẽtissime edis, tum auferatur, & alia esca melior atque amplior succẽturietur. Is nunc flos cœnæ habeatur inter istos, quibus sumptus & fastidium pro facetijs procedit: Qui negãt vllam auem, prẹter ficedulam, totam comesse oportere: cæterarum auium atque altilium, nisi tantum apponatur, vt à cluniculis inferiori parte saturi fiant, conuiuiũ putant inopia sordere: superiorẽ partem auium atque altilium qui edunt, eos palatum non habere: Si proportione crescit luxuria, & debere epulas crescere. Videte quid relinquitur: nisi vt delibari sibi cœnas iubeãt, ne edendo defatigentur: quando stratus auro, argento, purpura, amplior aliquot hominibus, quàm Dijs immortalibus adornatur.

Quòd Cẹcilius poẽta frõtẽ gñe virili, nõ poẽtice, sed cum probatione & cũ analogia appellauit. Cap. IX.

VEre ac diserte Cẹcil. hoc in Subdititio scripsit: Nã ij sunt inimici pessumi, fronte hilaro,

Corde tristi: quos neque vt apprehendas, neque vt mittas, scias. Hos ego versus, cum de quodã istiusmodi homine sermones essent, in circulo forte iuuenum eruditorum dixi. Tum de grammaticorum vulgo quispiam nobiscum ibi assistens, non sanè ignobilis: Quanta, inquit, licentia audaciáque Cæcilius hic fuit: cũ frõte hilaro, non fronte hilara dixit, & tam immanem sołœcismum nihil veritus est. Imo, inquam, potius nos & quàm audaces, & quàm licentes sumus, qui frontẽ improbe indoctéque non virili genere dicimus: cũ & ratio proportionis, quæ analogia appellatur, & veterum autoritas, non hanc, sed hunc frontem debere dici suadeant. Quippe M. Cato in quinta Originum, ita scripsit: Postridie signis collatis, æquo fronte, peditatu, equitibus, atque alijs, cum hostium legionibus pugnauit. Recto quoque fronte idem Cato, eódem in libro dicit. At ille semidoctus grãmaticus: Missas, inquit, autoritates facias, quas quidem vt habeas, posse fieri puto: sed rationem dic, quam non habes. Atque ego his eius verbis, vt tum ferebat ætas, irritatior: Audi, inquam, mi magister rationem, falsam quidem, sed quam redarguere falsam esse tu non queas: Omnia, inquam, vocabula tribus literis finita, quibus frons finitur: generis masculini sunt, si in genitiuo quoque casu eadem syllaba finiantur, vt mons, pons, frons. At ille contra renitens: Audi, inquit, discipule plura alia consimilia, quæ non sint generis masculini. Petebant ibi omnes, vt vel vnum statim diceret. Sed cum homo vultum intorqueret, & non hisceret, coloresque mutaret, tum ego inter-

cessi: & Vale, inquam, nunc, & habeto ad requirendũ XXX. dies. Postquam inueneris, repetes nos. Atque ita hominem nulli rei, ad indagandum vocabulum, quo rescinderet finitionem factam, dimisimus.

De voluntario & admirando interitu virginum Milesiarum. Cap. X.

PLutarchus in librorum, quos περὶ ψυχῆς inscripsit, primo, cũ de morbis dissereret in animos hominum incidentibus, virgines dixit Milesÿ nominis, fermè quot tũ in ea ciuitate erant, repente sine vlla euidenti causa, volũtatem cepisse obeundæ mortis, ac deinde plurimas vitam suspendio amisisse. Id cum accideret in dies crebrius, neque animis earum mori perseuerantiũ medicina, adhiberi quiret: decreuisse Milesios, vt virgines, quæ corporibus suspẽsis demortuæ forẽt, vt eę oẽs nudæ cum eodẽ laqueo, qui essent præuinctæ, efferrentur. Post id decretum, virgines voluntariam mortem nõ petisse: pudore solo deterritas, tã inhonesti funeris.

Verba senatuscõsulti, de exigendis vrbe Roma philosophis: item verba edicti Cẽs. quò improbati & coërciti sunt, qui disciplinam rhetoricam instituere & exercere Romæ cœperant. Cap. XI.

CAio Fannio Strabone, M. Valerio Messala COSS. senatuscõsultũ de Philosophis & rhetoribus Latinis factũ est. M. Põponius Prę t. Senatũ cõsuluit, quòd verba facta sunt de philosophis, & rhetoribus: De ea re ita censuerunt, vt. M. Põponius Prętor animaduerteret, curaret'que (vti ei è rep. fidéq; sua videretur) vti Romæ ne essent. Aliquot deinde annis post

id Senatusconsultum, Cn. Domitius Aenobarbus, et L. Licinius Crassus Censores de coërcẽdis rhetoribus Latinis ita edixerunt: Renũtiatum est nobis esse homines, qui nouum genus disciplinæ instituerunt, ad quos iuuentus in ludum conueniat: eos sibi nomen imposuisse Latinos rhetoras. ibi homines adulescentulos dies totos desidere. Maiores nostri qui liberos suos discere, & quos in ludos itare vellent, instituerũt. Hæc noua, quę pręter consuetudinem, ac morem maiorum fiunt, neq; placent, neq; recta videntur. Quapropter & ijs, qui eos ludos habent, & ijs, qui eò venire consueuerunt, visum est faciundum, vt ostenderemus nostram sententiam, nobis nõn placere. Neque illis solum temporibus nimis rudibus, nec dum Græca doctrina expolitis, philosophi ex vrbe Roma pulsi sunt, verumetiam Domitiano imperãte, senatusc. eiecti, atque vrbe & Italia interdicti sunt. Qua tempestate Epictetus quoq; philosophus propter id senatusconsultum Nicopolim Roma decessit. Philosophi rhetoresque vrbe eiecti.

Locus ex oratione Gracchi de Parsimonia, ac de pudicitia sua memoratissimus. Cap. XII.

CAius Gracchus, cum ex Sardinia redijt, orationem ad populum in concione habuit. ea verba sunt hæc: Versatus sum, inquit, in prouincia, quomodo ex vsu vestro existimabam esse, nõn quomodo ambitioni meę cõducere arbitrabar. Nulla apud me fuit popina, neq; pueri eximia facie stabant: sed in cõuiuio liberi vestri modestius erant, quàm apud principẽ. Post deinde hæc dixit: Ita versatus sum ĩ prouincia, vt nemo posset vere dicere assem, aut eo plus in muneribus

me accepisse, aut mea opera quempiam sumptum fecisse. Biennium enim fui in prouincia. Si vlla meretrix domũ meam introiuit, aut cuiusquam' seruulus propter me solicitatus est, omnium nationum postremissimum nequissimum'que existimatote. Cum à seruis eorum tam caste me habuerim, inde poteritis considerare, quomodo me putetis cum liberis vestris vixisse. atque ibi ex interuallo: Itaq;, inquit, Quirites, cum Roma profectus sum, zonas quas plenas argenti extuli, eas ex prouincia inanes retuli. Alij vini amphoras, quas vini plenas tulerũt, eas argento plenas domum reportauerunt.

De verbis inopinatis, quæ vtroq; versum dicũtur, & à grãmaticis cõmunia vocantur. Cap. XIII.

Vtor, & vereor, & hortor, & consolor, cõmunia verba sunt, ac dici vtroq́uersum possunt: vereor te, & vereor abs te: id est, tu me vereris: vtor te, & vtor abs te, id est, tu me vteris: hortor te, & hortor abs te, id est, tu me hortaris: cõsolor te, & cõsolor abs te, id est, tu me cõsolaris. Testor quoq; & interpretor, significatione reciproca dicũtur. Sunt autem verba hæc omnia ex altera parte inusitata: & an dicta sint in eam quoque partem, quæri solet. Afranius in Consobrinis:

*bisce Hem*iste parentum est vitabilis liberis:
Vbi malunt metui quàm vereri se à suis.

Hic vereri ex ea parte dictum est, qua est nõ vsitatior. Nouius in Ligararta Liciniaria, verbum, q̃d est Vtitur, ex contraria parte dicit: Quia supellex multa, quę nõ vtitur, emitur tamẽ: id est, quæ vsui non est. M. Cato in

quinta origine: Exercitum, inquit, suum pransum, paratum, cohortatum eduxit foras, atque instruxit. Consolor quoque in partem alteram, præterquam dici solitum est, in epistola Q. Metelli, quã cum in exilio esset, ad Cn. & ad L. Domitios dedit: Ac cum animum, inquit, vestrum erga me video, vehementer consolor: & fides, virtusque vestra mihi ante oculos versatur. Testata itidem & Interpretata, eadem ratione dixit M. Tullius, in primo libro de diuinatione: vt Testor, Interpretorque verba cõmunia videri debeant. Salustius quoque eodem modo, Dilargitis proscriptorum bonis, dicit, tanquam verbum Largior sit ex verbis cõmunibus. Veritum autem, sicut Puditum, & Pigitum, non personaliter per infinitum modum dictum esse, non à vetustioribus tãtum videmus, sed à M. quoque Tullio in secundo de Finibus. Primum, inquit, Aristippi Cyrenaicorumque omnium, quos non est veritum, in ea voluptate, quæ maxima dulcedine sensum moueret, summũ bonum ponere. Dignor quoque, & Veneror, & Cõfiteor, & Testor, habita sunt in verbis cõmunibus, sicut illa in Virgilio dicta sunt:

Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo. Et:
—Cursusque dabit venerata sacerdos.

Confessi autem æris, de quo facta confessio est, in XII. tabulis scriptum est his verbis: Aeris confessi, rebusque iudicatis XXX. dies iusti sunto. Item ex iisdem tabulis id quoque est: Quæ si erit testatior, libripensue fuerit, in testimonium feriatur, improbus intestabilisque esto.

Quòd Metellus Numidicus figurã orationis nouã ex orationibus Græcis mutuatus est. Cap. XIIII.

APud Q. Metellum Numidicum, in lib. accusationis in Val. Messalam tertio, noue dictũ esse annotauimus. Verba ex oratione eius hęc sunt: Cum sese sciret in tantum crimen venisse, atq; socios ad senatum questum flentes venisse, sese maximas pecunias exactos esse. Pecunias se maximas exactos, id nobis videbatur Græca figura dictum. Græci enim dicunt, εἰσεπράξατό με ἀργύριον. Id significat, exegit me pecuniam. Quod si id dici potest, etiam exactus esse aliquis pecuniam, dici potest. Cæcilius quoq; eadem figura in Hypobolimeo Aeschino vsus videtur:

Ego illud minus nibilo exigor portorium.

Id est, nihilo minus exigitur de me portorium.

Passis velis, & Passis manibus dixisse veteres: nõ à verbo suo, quod est patior, sed ab alieno, quod est Pando. Cap. XV.

AB eo quod est Pando, Passum veteres dixerũt, non Pansum, & cum præpositione Expassum non Expansum. Cæcilius in Synaristusis:

Heri vero prospexisse eum se ex tegulis,
Hæc nuntiasse, & flammeum expassum domi.

Capillo quoque esse mulier passo dicitur, quasi porrecto, & expanso. Et Passis manibus, & Velis passis dicimus: quod significat diductis atque distentis. Itaque Plautus in Milite glorioso, a, litera in e, mutata, per compositi vocabuli morem, Dispessis dicit, pro eo quod est dispassis.

Credo ego isthoc exemplo tibi esse eundem extra
Portam, dispessis manibus, patibulum cum habebis.

De nouo genere interitus Crotonienſis Milonis.

Cap. XVI.

MIlo Crotonienſis, athleta illuſtris, quem in chronicis ſcriptum eſt, Olympiade prima coronatum eſſe, exitum habuit vitæ miſerandū, & mirandum. Cum iam natu grandis artem athleticam deſiſſet, iter'que faceret forte ſolus in locis Italiæ ſylueſtribus, quercū vidit proxime viam, patulis in parte media ramis hiantem. Tū experiri (credo) etiam tūc volens, an vllæ ſibi reliquæ vires adeſſent: immiſſis in cauernas arboris digitis, diducere, & reſcindere quercum conatus eſt: ac mediā quidē partē diſcidit, diuellit'que. Quercus aūt in duas diducta partes, cum ille quaſi perfecto, quod erat cōnixus, manus laxaſſet, ceſſante vi, rediit in naturā: manibus'que eius retētis, incluſis'que, ſtricta denuo, & cohæſa, dilacerādū hoīem feris præbuit.

Quam ob cauſam nobiles pueri Athenienſium tibijs canere deſierint, cum patrium iſtum morem canendi haberent. Cap. XVII.

ALcibiades Athenienſis, cum apud auunculum Periclem puer artibus ac diſciplinis liberalibus erudiretur, & arceſſi Pericles Antigenidam tibicinem iuſſiſſet: vt eum canere tibijs (quod honeſtiſſimum tum videbatur) doceret: traditas ſibi tibias cum ad os adhibuiſſet, inflaſſet'que: pudefactus oris deformitate, abiecit infregit'que. Ea res cum percrebuiſſet, omnium tum Athenienſium conſenſu, diſciplina tibijs canendi deſita eſt. Scriptum hoc eſt in commentario Pamphilæ nono & vigeſimo.

Quòd pugna belli ciuilis, victoriáque C. Cæsaris, quam vicit in Pharsalicis campis, nuntiata prædictáque est per cuiusdam Cornelij sacerdotis vaticinium, eodem ipso die in Italia Patauij. Cap. XVIII.

QVo C. Cęsar, & Cn. Pompeius die ciuile bellum signis collatis in Thessalia* conflixerũt, res accidit Patauij, in transpadana Italia, memoria digna. Cornelius quidã sacerdos, et loco nobilis, & sacerdotij religionibus venerandus, & castitate vitæ sanctus, repente mota mente, conspicere se procul dixit pugnam acerrimam pugnari: ac deinde alios cedere, alios vrgere: cædem, fugam, tela volantia, instaurationem pugnæ, impressionem, gemitus, vulnera, perinde vt si ipse in prælio versaretur, coràm videre sese vociferatus est: ac postea subito exclamauit, Cæsa. vicisse. At Cornelij sacerdotis ariolatio leuis tũ quidem visa est, et vecors, magnæ mox admirationi fuit: ꝙ non modo pugnæ dies, quæ in Thessalia pugnata est, neq; prælij exitus qui erat prædictus, idem fuit: sed omnes quoq; pugnandi reciprocæ vices, & ipsa exercituũ duorum cõflictatio, vaticinantis motu atq; verbis repræsentata est.

*conflixerunt → *confecerunt

Verba Marci Varronis memoria digna, ex satyra, quæ inscribitur, περὶ ἐδεσμάτων. Cap. XIX.

NOn paucissimi sunt, in quos potest cõuenire id, quod M. Varro dicit, in satyra, quæ inscribitur, περὶ ἐδεσμάτων. Verba hæc sunt: Si quantum operæ sumpsisti, vt tuus pistor bonum faceret panem, eius duodecimam philosophiæ dedisses: ipse bonus iampridem esses factus. Nunc illum qui norunt, volunt

lunt emere millibus centum: te qui nouit, nemo cētussis.

Notata quædam de Euripidis poëtæ genere, vita, moribus, déque eiusdem fine vitæ. Cap. XX.

EVripidis poêtæ matrem, Theopompus agrestia holera vendentem victum quæsisse dicit. Patri autem eius, nato illo, respósum est à Chaldæis: eum puerum cum adoleuisset, victorē in certaminibus fore. Id ei puero fatum esse pater interpretatus, athletam debere esse, roborato exercitatóque filij sui corpore, Olympiam decertaturum eum inter athletas pueros deduxit. Ac primo quidem in certamē, per ambiguam ætatem, receptus non est: post Eleusinio, & Theseio certamine pugnauit, & coronatus est. Mox à corporis cura, ad excolēdi animi studium transgressus, auditor fuit physici Anaxagoræ, & rhetoris Prodici: in morali aūt philosophia, Socratis. Tragœdiam scribere, natus annos duodeuiginti, adortus est. Philochorus refert, in insula Salamine speluncam esse, tetram & horridam, quā nos vidimus, ī qua Euripides tragœdias scriptitarit. Mulieres ferè omnes in maiorem modū exosus fuisse dicitur: siue quòd natura abhorruit à mulierū cœtu: siue quòd simul duas vxores habuerat: cū id, decreto ab Atheniēsibus facto, ius esset, quarum matrimonij pertædebat. Eius odij in mulieres Aristophanes quoq; meminit ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις,

Νῦν οὖν ἁπάσαισι παραινῶ, καὶ λέγω.
Τοῦτον κολάσαι τὸν ἄνδρα πολλῶν οὕνεκα.
Ἄγρια γὰρ τινὰ ὦ γυναῖκες δρᾷ τε, ὢν ἀγρίοις
Τοῖς λαχάνοις αὐτὸς *θαφείς. * θεφεὶς

Alexander autem Aetolus hos de Euripide versus cõposuit:

*Fortasse παρ' οἶνον | Ὁ δ' Ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου,
*Fortasse ἀλλ' ὅ, τι | Στρυφνὸς μὲν ἔμοιγε ἔοικε προσειπεῖν
Καὶ μισογέλως, καὶ τωθάζειν οὐδ' *παρ' οἶνον
Μεμαθηκώς, * ἀλλ' ὅτι γράψαι τοῦτ' ἄν,
Μέλιτος καὶ σειρήνων ἐτετεύχει.

Is, cum in Macedonia apud Archelaũ regem esset, vtereturque eo rex familiariter: rediens noctе ab eius cœna, canibus à quodam æmulo ĩmissis dilaceratus est, & ex his vulneribus mors secuta est. Sepulchrum autem eius, & memoriam Macedones eo dignati sunt honore, vt in gloriæ quoq; loco prędicarent: οὔποτε σὸν μνῆμα Εὐριπίδης ὄλοιτο ποῦ: *quòd egregius poëta morte obita sepultus in eorũ terra foret. Quàobrem cum legati ad eos, ab Atheniensibus missi, petissent, vt ossa Athenas ĩ terrã illius patriã pmitterent trãsferri maximo cõsensu Macedones in ea re denegãda perstiterũt.*

Quòd à poëtis, Iouis filij, prudentissimi, humanissimique: Neptuni autem, inhumanissimi, & ferocissimi traduntur. Cap. XXI.

PRæstantissimos virtute, prudentia, viribus, Iouis filios, poëtæ appellauerũt: vt Aeacũ, & Minoa, & Sarpedona: ferocissimos, et ĩmanes, et alienos ab oĩ humanitate, tanq̃ è mari genitos, Neptuni filios dixerunt: Cyclopa, & Cercyona, & Lestrygonas.

Historia de Sertorio duce, déque astu eius, cõmentitijsque simulamẽtis, quibus, ad Barbaros milites con tinendos, conciliãdósque sibi, vtebatur. Ca. XXII.

SErtorius, vir acer, egregius'que dux, & vtendi, regendi'que exercitus peritus fuit. Is in temporibus difficillimis mentiebatur ad milites, si mendacium prodesset: & literas compositas, pro veris legebat: & somnium simulabat, & falsas religiones conferebat: si quid istæ res eum apud militum animos adiutabant. Illud adeo Sertorij nobile est: Cerua alba, eximiæ pulchritudinis, & viuacissimæ celeritatis, à Lusitano ei quodã dono data est. Hanc sibi oblatam diuinitus, & instinctam Dianæ numine, colloqui secum, moneréque & docere quæ vtilia factu essent, persuadere omnibus instituit. Ac si quid durius videbatur, quod imperandum militibus foret: à cerua sese monitum tum prædicabat. Id cum dixerat, vniuersi, tanquam si deo, libentes parebant. Ea cerua quodã die, cum incursio esset hostium nuntiata, festinatione ac tumultu cõsternata, in fugã se *prorupit, atque in palude proxima delituit: et postea requisita, perisse credita est: neq; multis diebus post, inuentam esse ceruam Sertorio nũtiatur. Tum qui nuntiauerat, iussit tacere: ac ne cui palàm diceret, interminatus est: præcepit'que vt eam postero die repente in eum locum, in quo ipse cum amicis esset, immitteret. Admissis deinde amicis postridie, visum sibi esse ait in quiete, ceruam quæ perierat, ad se reuerti: &, vt prius consueuerat, quod opus esset facto, prædicare. Tum Sertorio quod imperauerat significante, cerua emissa, in cubiculũ Sertorij introrupit. Clamor factus, & orta admiratio est: eaq; hominũ Barbarorũ credulitas, Sertorio in magnis rebus magno vsui fuit. Memoriæ proditum est,

*proripuit

ex ijs nationibus, quę cum Sertorio faciebant, cum multis pręlijs superatus esset, neminem vnquam ab eo desciuisse: quanquam id genus hominum esset mobilissimum.

De ętatibus historicorum nobilium Hellanici, Herodoti, & Thucydidis. Cap. XXIII.

HEllanicus, Herodotus, Thucydides, historię scriptores, in iisdem temporibus ferè laude ingenti floruerunt: & non nimis longe distantibus fuerunt ætatibus. Nam Hellanicus, in initio belli Peloponnesiaci, fuisse quinque & sexaginta annos natus videtur: Herodotus tres & quinquaginta: Thucydides, quadraginta. Scriptum hoc in lib. XI. Pamphilæ.

Quid Vulcatius Sedigitus in libro, quem de poëtis scripsit, de Comicis Latinis iudicarit. Ca. XXIIII.

SEdigitus in libro quem scripsit de poëtis, quid de ijs sentiat, qui comœdias fecerunt, & quem præstare ex oībus cęteris putet, ac deinceps quo quęque in loco, & honore ponat, his versibus suis demonstrat:

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam poëtæ comico cui deferant:
Eum, me iudice, errorem dissoluam tibi,
Vt contra si quis sentiat, nil sentiat.
Cæcilio palmam statuo *de comico.
*dandam comico
Plautus secundus facile exuperat cæteros.
Dein Næuius qui feruet, pretio in tertio est.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Post insequi Licinium facio Attilium.
In sexto consequitur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.

Nono loco esse facile facio ∗ Luscium. ∗ Lucetiū

Adde decimum antiquitatis causa Ennium.

De *verbis quibusdam nouis, quæ in* Cn. Matij Mi=*miambis offenderamus.* Cap. XXV.

CNeus Matius, *vir eruditissimus, in* Mimiambis *suis non absurde, neque absone finxit,* Recenta=*tur: pro eo quod Græci dicūt,* ἀνανεῶται. *Versus in quibus hoc verbum est, hi sunt:*

Recentatur idest, denuo nascitur.

Iamiam *albicassit* Phœbus, *& recentatur*
Commune lumen hominibus, voluptas'que.

Idem *Matius in hisdem* Mimiambis, Edulcare *dicit, quod est dulcius reddere, in his versibus:*

Q*uapropter edulcare conuenit vitam,*
Curas'que acerbas sensibus gubernare.

Q*uibus verbis* Aristoteles *philosophus definierit syllogismum, eius'que definitionis interpretamentum verbis* Latinis *factum.* Cap. XXVI.

ARistoteles *quid syllogismus esset, his verbis definiuit:* λόγος ἐν ᾧ, τεθέντων τινῶν, ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει, διὰ τῶν κειμένων. *Eius definitionis non videbatur habere incómode interpretatio facta hoc modo:* Syllogismus *est oratio, in qua cōsensis quibusdam, & concessis, aliud quid, quàm quæ concessa sunt, per ea, quæ concessa sunt, necessario conficitur.*

Q*uid sint comitia* Calata, *quid* Curiata, *quid* Centuriata, *quid* Tributa, *quid* Consilium: *atque inibi quædam eiusmodi.* Cap. XXVII.

IN libro Lælij Felicis ad Q. Mutiũ primo, ſcriptũ eſt: Labeonẽ ſcribere Calata comitia eſſe, quæ pro collegio Pontificũ habẽtur, aut Regis ſacrorũ, aut Flaminũ inaugurandorũ cauſa: eorum aũt alia eſſe Curiata, alia Cẽturiata. Curiata, per lictorem curiatim calari, id eſt, cõuocari: Cẽturiata per cornicinẽ. Hiſdẽ comitijs, quæ Calata appellari diximus, & ſacrorum detestatio, & teſtamenta fieri ſolebant. Tria enim genera teſtamentorũ fuiſſe accepimus: Vnũ, quod Calatis comitijs in concione populi fieret: Alterũ in procinctu, cum viri ad prælium faciendum in aciem vocabantur: Tertium per familiæ emancipationẽ, cui ęs, & libra adhiberetur. In eodẽ Lælij Felicis libro hæc ſcripta ſunt: Is, qui nõ vniuerſum populũ, ſed partẽ aliquam adeſſe iubet, non comitia, ſed *conſilium edicere debet: Tribuni aũt, neq; aduocant patritios, neq; ad eos referre de re vlla poſſunt. Ita ne leges quidẽ proprie, ſed plebiſcita appellantur, quę Trib. Pleb. ferentibus accepta ſunt. Quibus rogationibus ante patritij nõ tenebãtur, donec Q. Hortẽſius dictator eam legẽ tulit, vt eo iure, q̃d plebes ſtatuiſſet, omnes Quirites tenerentur. Item in eodem libro hoc ſcriptum eſt: Cũ ex generibus omniũ ſuffragiũ feratur, Curiata comitia eſſe: cũ ex cenſu & ætate Cẽturiata: cũ ex regionibus & locis, Tributa: Cẽturiata aũt comitia intra pomœrium fieri nefas eſſe, quia exercitum extra vrbem imperari oporteat, intra vrbem imperari ius non ſit: propterea Cẽturiata in cãpo Martio haberi, exercitumque imperari præſidij cauſa ſolitum: q̃m populus eſſet in ſuffragijs ferendis occupatus.

*conciliũ

Quòd errauit Cornelius Nepos, cum scripsit Ciceronem tres & viginti annos natũ, causam pro Sexto Roscio dixisse. Cap. XXVIII.

CORnelius Nepos, *& rerum memoriæ non indiligens, &* M. Ciceronis, *vt qui maxime amicus, familiaris que fuit.* Atq; *is tñ in primo librorum, quos de vita illius composuit, errasse videtur: cum eum scripsit tres & viginti annos natum, primam causam iudicij publici egisse, Sextum que Roscium parricidij reum defendisse.* Dinumeratis *quippe annis à* Q. *Cæpione &* Q. Serrano, *quibus Consulibus, ante diem* III. *nonas Ianuarij* M. Cicero *natus est, ad* M. Tullium, *&* Cn. Dolabellam, *quibus* COSS. *causam priuatam pro* Quintio *apud* Aquilium *Gallum iudicem dixit, sex & viginti anni reperiũtur.* Neque *dubium est, quin post annum quàm pro* Quintio *dixerat, Sextum* Roscium *reum parricidij defenderit, annos iam septem & viginti natus,* L. Sylla *Felice, &* Q. Metello *Pio consulibus.* In *qua re etiam* Fenestellam *errasse,* Pædianus *Asconius animaduertit: quòd eum scripserit, sexto & vigesimo ætatis anno pro* Sexto Roscio *dixisse.* Longior *autem* Nepotis, *quàm* Fenestellæ, *error est: nisi quis vult in animum inducere, studio amoris & amicitiæ adductum, amplificandæ admirationis gratia, quadriennium Nepotem suppressisse: vt* M. Cicero *orationem florentem dixisse pro* Roscio, *admodum adolescens, videretur.* Illud *adeo ab vtriusque oratoris studiosis animaduersum, & scriptum est, quòd* Demosthenes *&* Cicero *pari ætate illustrissimas orationes in causis dixerint:* Alter κατὰ

ἀνδροτίωνος, καὶ κατὰ τιμοκράτους, septem & viginti annos natus: alter anno minor, pro P. Quintio: septimo & vigesimo, pro Sexto Roscio. Vixerunt quoque non nimis numerum annorum diuersum: alter treis & sexaginta annos, Demosthenes sexaginta.

Quali figura orationis, & quàm noua L. Piso, annalium scriptor, vsus sit. Cap. XXIX.

DVæ istæ in loquendo figuræ, notæ satis, vsitatæque sunt: Mihi nomen est Iulio, & mihi nomẽ est Iulij. Tertiam figuram nouam hercle reperi apud Pisonem, in secundo annalium. Verba Pisonis hæc sunt: L. Tarquinium collegam suum, quia Tarquinium nomen esset, metuere. Eum'que orat, vti sua voluntate* Romam contendat: quia Tarquinium (inquit) nomen esset: Hoc perinde est, tanquam si ego dicam, mihi nomen est Iulium.

* Roma concedat

Vehiculum, quod petoritum appellatur, cuiatis linguę vocabulum sit, Gręcę an Gallicę. Cap. XXX.

QVi ab alio genere vitæ detriti iam, & retorridi, ad literarum disciplinas serius adeunt: si forte ijdem garruli natura, & subargutuli sunt, oppido quàm fiunt in literarum ostentatione inepti & friuoli. Quod genus profectò ille homo est, qui de Petoritis nuper argutissimas nugas dixit. Nam cũ quæreretur, Petoritum quali forma vehiculum, cuiatis'que linguæ vocabulum esset: & faciem vehiculi ementitus est, longe alienam falsam'que, & vocabulum Græcum esse dixit: atque id significare volucres rotas interpretatus est: Commutatáque vna litera, petoritum esse di

ctum volebat, quasi petorotum. Scriptum etiam hoc esse à Valerio Probo contendit. Ego, cum Probi multos ad modum cõmentationum libros inquisierim: neque scriptum in his inueni, nec vsquam alioquin Probum scripsisse credo. Petoritum enim est non ex Græca dimidiatum: sed totum transalpibus factum: nam est uox Gallica. Id scriptum est in libro M. Varronis decimoquarto, rerum diuinarum. Quo in loco Varro, cum de petorito dixisset, esse id verbum Gallicum: lanceam quoque dixit non Latinum, sed Hispanicum verbum esse.

Quæ verba legauerint Rhodij ad hostium ducem Demetrium, cum ab eo obsiderentur, super illa inclyta Ialysi imagine. Cap. XXXI.

RHodum insulam celebritatis antiquissimę, oppidum'que in ea pulcherrimum ornatissimum'que obsidebat, oppugnabat'que Demetrius, dux ętatis suæ inclytus: cui à peritia, disciplináque faciendi obsidij, machinarum'que solertia, ad capienda oppida repertorum, cognomentum πολιορκητὴς *fuit. Tum ibi in obsidione illa, ædes quasdam publice factas, quæ extra vrbis muros cum paruo præsidio erant, aggredi & vastare, atq; absumere igni parabat. In his ædibus erat memoratissima illa imago Ialysi, Protogenis manu facta, illustris pictoris: cuius operis pulchritudinem præstantiam'que, ira percitus, Rhodijs inuidebat. Mittunt Rhodij legatos ad Demetrium, cum his verbis: Quæ malum (inquiunt) ratio est, vt tu imaginem istam velis incendio ædiũ facto, disperdere? Nã si nos omnes superaueris, & oppidum hoc totũ ceperis, imagine quo*

que illa integra, & incolumi, per victoriam, potieris. Sin vero nos vincere, obsidendo, nequiueris: petimus cõsideres, ne turpe tibi sit, quia non potueris bello Rhodios vincere, bellum cum Protogene mortuo gessisse. Hoc vbi ex legatis audiuit, oppugnatione desita, & imagini, & ciuitati pepercit.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM LIBER XVI.

Verba Musonij philosophi Græce, digna atque vtilia audiri obseruarique. Eiusdem vtilitatis sententia à M. Catone multis añ annis Numãtiæ ad equites dicta.

CAP. I.

ADOLESCENTVLI *cũ ẽtiam in scholis essemus,* ἐνθυμημάτιον *hoc Græcum, quod apposui, dictum esse à Musonio philosopho audiebamus: & quoniam vere atq; luculẽte dictum, verbisque est breuibus & rotundis vinctum, perquam libenter memineramus:* ἄν τι πράξης καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει, ἄν τι ποιήσης αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. *Postea istam ipsam senten=*

*tiam in Catonis oratione, quam dixit Numantiæ, apud equites, positam legimus. Quæ etsi laxioribus paulo longioribus que verbis comprehēsa est, præquam illud Græcum quod diximus: quoniam tamen *prior tempore, antiquior que est, venerabilior videri debet. Verba ex oratione hæc sunt: Cogitate cū aīs vestris, si quid vos per laborē recte feceritis: labor ille à vobis cito recedet: bene factū à vobis, dum viuetis, nō abscedet. Sed si qua, per voluptatem, nequiter feceritis: voluptas cito abibit: nequiter factū illud apud vos semp manebit.* *priore

Cuiusmodi sit lex apud dialecticos percontandi dis serendiq; & quæ sit eius legis reprehensio. Cap. II.

LEgem esse aiunt disciplinę dialecticæ, si de qua piā re quæratur, disputetur que: atque ibi quod rogere, vt respondeas: tum, ne amplius quid dicas, quàm id solum, quod es rogatus: aut aias, aut neges. Eam que legem qui nō seruent, & aut plus, aut aliter quàm sunt rogati respondeant; existimantur rudes indoctique esse, disputandique morem atque rōnem non tenere. Hoc quidem, quod dicunt, in plerisque disputationibus proculdubio fieri oportet. Indefinitus nanque inexplicabilis que sermo fiet, nisi interrogationibus responsionibus que simplicibus fuerit determinatus. Sed in. esse quædam vnr, in quibus si breuiter, & ad id, qđ rogatus fueris, respōdeas, capiare. Nam si quis his verbis interroget, postulo vt respondeas: desieris ne facere adulterium an non? vtcunque dialectica lege responderis. siue aias, siue neges: hærebis in captione: tam si te dicas adulterū, quàm si neges. Sed quod minus est in in=

terrogatione, id est addendũ. Nam qui facere aliquid non desinit, non id necessario etiam fecit. Falsa igitur est species istius captionis: & nequaquã procedere ad id potest, vt colligi concludíque possit, eum facere adulterium, qui se negauerit facere desisse. Quid autem legis istius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua hærere eos necessum est, si nihil amplius q̃ quod interrogati erunt, responderint? Nam si ita ego istorum aliquem rogem: Quicquid non perdidisti, habeas ne, an non habeas? postulo aut aias, aut neges. Vtcunque breuiter responderit, capietur. Nam si non habere se negauerit, quod non perdidit: colligetur oculos eum nõ habere, quos non perdidit. Sin vero habere se dixerit, colligetur eũ habere cornua quæ non perdidit. Rectius igitur cautius' ꝗ ita respõdebitur: Quicquid habui, id habeo, si id non perdidi. Sed huiuscemodi responsio nõ fit ex lege, quã diximus. Plus enim, q̃ quod rogatus est, respondet. Et propterea id quoq; ad eam legẽ addi solet, non esse captiosis interrogationibus rñdendum.

Quanã ratione effici dixerit Erasistratus medicus, si cibus forte deerit, vt tolerari aliquantisper inedia possit, & tolerari fames: verbáque ipsa Erasistrati super ea rescripta. Cap. III.

CVm Fauorino Romæ dies plerunq; totos eramus: tenebat' que animos nostros homo ille fandi dulcissimus: atque eum quoquo iret, quasi ex lingua prorsum eius capti prosequebamur: ita sermonibus vsque quaque amœnissimis demulcebat. Tum ad quendam ægrum cum isset visere, nos' que cum eo

vna introiſſemus, multáque ad medicos, qui tum forte iſtic erant valetudinis eius gratia, oratione Græca dixiſſet: Ac ne hoc quidem, inquit, mirum videri debet, quod cum antehac ſemper edundi fuerit appetens, nũc poſt imperatam inediam tridui, omnis eius appetitio priſtina elanguerit. Nam quod Eraſiſtratus *ſcriptum reliquit, inquit, propemodum verum eſt: Eſuritionem faciunt inanes patentésque inteſtinorum fibræ, & caua intus ventris, & ſtomachi vacua hiantia: quæ vbi aut cibo complentur, aut inanitate diutina contrahuntur, & conniuent: tunc loco, in quem cibus capitur, vel ſtipato vel adducto, voluntas capiendi eius deſiderandíque reſtinguitur.* S*cythas quoque ait eundem* Eraſiſtratum *dicere, cum ſit vſus, vt famem longius tolerent, faſcijs ventrem ſtrictiſſime circunligare.* Ea *ventris compreſſione eſuritionem poſſe depelli creditum eſt.* Hæc *tum* Fauorinus, *multáque iſtiuſmodi alia affabiliſſime dicebat.* Nos *autem poſtea, cum librum forte* Eraſiſtrati *legeremus* διαιρέσεων *primũ, id ipſum in eo libro, quod* Fauorinum *audiebamus dicere, ſcriptum offendimus.* V*erba* Eraſiſtrati *ad eam rem pertinentia, hæc ſunt:* Ελογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν τῆς κοιλίας εἶναι τὴν σφόδρα ἀσιτίαν, καὶ γὰρ τοῖς ἐπὶ πλέον ἀσιτοῦσι κατὰ προαίρεσιν ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ἡ πεῖνα παρακολουθεῖ, ὕστερον δ' οὐκέτι. Deinde *paulum infra:* εἰθισμένοι δέ εἰσι καὶ οἱ σκύθαι ὅταν διά τινα καιρὸν ἀναγκάζονται ἀσιτεῖν, ζώναις πλατείαις τὴν κοιλίαν διασφίγγειν ὡς τῆς πείνης αὐτοὺς ἧττον ἐνοχλούσης, σχεδὸν δὲ καὶ ὅταν

πλήρης ἡ κοιλία ἡ διὰ τὸ κένωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶν, διὰ τοῦτο οὐ πεινῶσιν, ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτωκυῖα ᾖ, κένωμα οὐκ ἔχει.

In eodē libro Erasistratus vim quandā famis nō tolerabilē, quā Græci βούλιμον καὶ βούπειναν appellāt, in diebus frigidissimis multo facilius accidere ait, quàm cum serenum atq; placidū est. Atq; eius rei causas, cur is morbus in eo plerunque tempore oriatur, nondū sibi esse compertas dicit. Verba, quibus id dicit, hæc sunt: ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως, καὶ διὰ τοῦτο, καὶ διὰ τῶν λοιπῶν βουλιμιώντων, διατί ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦτο γίνεται ἢ ἐν ταῖς εὐδίαις.

Quo ritu, quibus'que verbis Fecialis Po. Ro. bellū indicere solitus sit ijs, quibus Po. Ro. bellū fieri iusserat, & item in quæ verba conceptum fuerit iusiurandum, de furtis militaribus sanciendis, & vti milites scripti intra prædictum diem in loco certo frequentarent, causis quibusdam exceptis, propter quas id iusiurandū remitti æquum esset. Cap. IIII.

CIncius in libro III. de re militari, Fecialē Populi Romani bellū indicentē hostibus, telum'q; in agrum eorum iacientem, hisce verbis vti scripsit: Quòd populus Hermundulus, homines'que populi Hermunduli, aduersus populū Romanū Bellū fecere, deliquerēque: quod'que populus Romanus, cum populo Hermundulo, hominibus'que Hermundulis bellum iussit: Ob eam rem ego populus'que Romanus populo Hermundulo, hominibus'que Hermundulis bellum indi

eo, facióque. Item in libro eiusdem Cincij de re militari quinto ita scriptum est: Cum delectus antiquitus fieret, & milites scriberentur, in iusiurandum eos Tribunus militaris adigebat, in verba hæc: In magistratu C. Lælij C. filij C O S. L. Cornelij P. filij C O S. in exercitu, decem'que millia passuum propè, furtum non facies dolo malo, solus, neque cum pluribus, pluris nummi argentei, in dies singulos. Extra hastam, hastile, ligna, pabulum, vtrem, follem, faculam, si quid ibi inueneris, sustuleris'ue, quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit, vti tu ad C. Lælium C. filium C O S. L.'ue Cornelium P. filium C O S. siue ad quē eorum*inferit, proferas: aut profitebere in triduo proximo, quicquid inueneris, sustuleris'ue dolo malo: aut domino suo: cuium id censebis esse, reddes, vti quod recte factum esse noles. Militibus autem scriptis dies præfiniebatur, quo die adessent, & vt citati C O S. responderent. Deinde ita concipiebatur iusiurandum, vt adessent, his additis exceptionibus, nisi*harumce aliqua causa erit: Funus familiare: Feriæ vindemiales: Calendę que, quę non eius rei causa in eū diē collatæ sint, quo is eo die minus ibi esset: Morbus sonticus: Auspicium'ue, qđ sine piaculo pręterire nō liceat: sacrificium'ue anniuersariū, quod recte fieri nō posset, nisi*ipsus eo die ibi sit ius, hostis'ue status, cōdictus'ue dies cum hoste: si cui eorū harumce, quæ causa erit, cū se postridie quàm per eas causas licebit, eo die venturū, aditurum'que eum, qui eum pagū, vicū, oppidum'ue delegerit. Item in eodem libro verba hæc sunt: Miles cum

Iusiurandū militaris formula.

*'ius erit

*harumce quæ causa

*ipsum

Alexander autem Aetolus hos de Euripide versus cõposuit:

*Fortasse παρ' οἶνον
*Fortasse ἀλλ' ὅ, τι

Ο δὲ ἀναξαγόρου ϑόφιμος ἀρχαίου,
Στρυφνὸς μὲν ἐμοί γε ἔοικε προσειπεῖν
Καὶ μισογέλως, καὶ τωθάζειν, οὐ δὲ *πάροινον
Μεμαθηκώς, * ἄλλοπι γράψαι τοῦτ' ἄν,
Μέλιτος καὶ σειρένων ἐτετεύχει.

Is, cum in Macedonia apud Archelaũ regem esset, vtereturque eo rex familiariter: rediens nocte ab eius cœna, canibus à quodam æmulo imissis dilaceratus est, & ex his vulneribus mors secuta est. Sepulchrum autem eius, & memoriam Macedones eo dignati sunt honore, vt in gloriæ quoque loco prędicarent: οὔποτε σὸν μνῆμα Ευριπίδης ὀλεῖτο πού: *quòd egregius poëta morte obita sepultus in eorũ terra foret. Quáobrem cum legati ad eos, ab Atheniensibus missi, petissent, vt ossa Athenas ĩ terrã illius patriã pmitterent trãsferri maximo cõsensu Macedones in ea re denegãda persliterũt.*

Quòd à poëtis, Iouis filij, prudentissimi, humanissimique: Neptuni autem, inhumanissimi, & ferocissimi traduntur. Cap. XXI.

PRæstantissimos virtute, prudentia, viribus, Iouis filios, poëtæ appellauerũt: *vt Aeacũ, & Minoa, & Sarpedona: ferocissimos, et imanes, et alienos ab oĩ humanitate, tanq̃ è mari genitos, Neptuni filios dixerunt: Cyclopa, & Cercyona, & Lestrygonas.*

Historia de Sertorio duce, déque astu eius, cõmentitijsque simulamẽtis, quibus, ad Barbaros milites continendos, conciliãdosque sibi, vtebatur. Ca. XXII.

SErtorius, vir acer, egregius'que dux, & vtendi, regendi'que exercitus peritus fuit. Is in temporibus difficillimis mentiebatur ad milites, si mendacium prodesset: & literas compositas, pro veris legebat: & somnium simulabat, & falsas religiones conferebat: si quid istæ res eum apud militum animos adiutabant. Illud adeo Sertorij nobile est: Cerua alba, eximiæ pulchritudinis, & viuacissimæ celeritatis, à Lusitano ei quodã dono data est. Hanc sibi oblatam diuinitus, & instinctam Dianæ numine, colloqui secum, monereque & docere quæ vtilia factu essent, persuadere omnibus instituit. Ac si quid durius videbatur, quod imperandum militibus foret: à cerua sese monitum tum prædicabat. Id cum dixerat, vniuersi, tanquam si deo, libentes parebant. Ea cerua quodã die, cum incursio esset hostium nuntiata, festinatione ac tumultu cõsternata, in fugã se *prorupit, atque in palude proxima delituit: et postea requisita, perisse credita est: neq; multis diebus post, inuentam esse ceruam Sertorio nũtiatur. Tum qui nuntiauerat, iussit tacere: ac ne cui palàm diceret, interminatus est: præcepit'que vt eam postero die repente in eum locum, in quo ipse cum amicis esset, immitteret. Admissis deinde amicis postridie, visum sibi esse ait in quiete, ceruam quæ perierat, ad se reuerti: &, vt prius consueuerat, quod opus esset facto, prædicare. Tum Sertorio quod imperauerat significant, cerua emissa, in cubiculũ Sertorij introrupit. Clamor factus, & orta admiratio est: eaq; hominũ Barbarorũ credulitas, Sertorio in magnis rebus magno vsui fuit. Memoriæ proditum est,

*proripuit

ex ijs nationibus, quę cum Sertorio faciebant, cum multis prælijs superatus esset, neminem vnquam ab eo desciuisse: quanquam id genus hominum esset mobilissimum.

De ętatibus historicorum nobilium Hellanici, Herodoti, & Thucydidis. Cap. XXIII.

HEllanicus, Herodotus, Thucydides, historię scriptores, in ijsdem temporibus ferè laude ingenti floruerunt: & non nimis longe distantibus fuerunt ætatibus. Nam Hellanicus, in initio belli Peloponnesiaci, fuisse quinque & sexaginta annos natus videtur: Herodotus tres & quinquaginta: Thucydides, quadraginta. Scriptum hoc in lib. XI. Pamphilæ.

Quid Vulcatius Sedigitus in libro, quem de poëtis scripsit, de Comicis Latinis iudicarit. Ca. XXIIII.

SEdigitus in libro quem scripsit de poëtis, quid de ijs sentiat, qui comœdias fecerunt, & quem præstare ex oībus cęteris putet, ac deinceps quo quęque in loco, & honore ponat, his versibus suis demonstrat:

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam poëtæ comico cui deferant:
Eum, me iudice, errorem dissoluam tibi,
Vt contra si quis sentiat, nil sentiat.
Cæcilio palmam statuo* de comico.
Plautus secundus facile exuperat cæteros.
Dein Næuius qui feruet, pretio in tertio est.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Post insequi Licinium facio Attilium.
In sexto consequitur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.

*dandam comico

Nono loco esse facile facio∗*Luscium.* ∗ Lucetiū
Adde decimum antiquitatis causa Ennium.

De *verbis quibusdam nouis, quæ in* Cn. Matij *Mimiambis offenderamus.* Cap. XXV.

CNeus Matius, *vir eruditissimus, in* Mimiambis *suis non absurde, neque absone finxit,* Recentatur *: pro eo quod* Græci *dicũt,* ἀνανεοῦται. Versus *in quibus hoc verbum est, hi sunt :* Recentatur idest, denuo nascitur.

Iamiam albicassit Phœbus, & *recentatur*
Commune lumen hominibus, voluptas'que.

Idem Matius *in hisdem* Mimiambis, Edulcare *dicit, quod est dulcius reddere, in his versibus :*

Quapropter edulcare conuenit vitam,
Curas'que acerbas sensibus gubernare.

Quibus verbis Aristoteles *philosophus definierit syllogismum, eius'que definitionis interpretamentum verbis* Latinis *factum.* Cap. XXVI.

ARistoteles *quid syllogismus esset, his verbis definiuit :* λόγος ἐν ᾧ, τεθέντων τινῶν, ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει, διὰ τῶν κειμένων. *Eius definitionis non videbatur habere incómode interpretatio facta hoc modo : Syllogismus est oratio, in qua cósensis qnibusdam, & concessis, aliud quid, quàm quæ concessa sunt, per ea, quæ concessa sunt, necessario conficitur.*

Quid sint comitia Calata, *quid* Curiata, *quid* Centuriata, *quid* Tributa, *quid* Consilium *: atque inibi quędam eiusmodi.*

Cap. XXVII.

IN libro Lælij Felicis ad Q. Mutiũ primo, scriptũ est: Labeonẽ scribere Calata comitia esse, quæ pro collegio Pontificũ habẽtur, aut Regis sacrorũ, aut Flaminũ inaugurandorũ causa: eorum aũt alia esse Curiata, alia Cẽturiata. Curiata, per lictorem curiatim calari, id est, cõuocari: Cẽturiata per cornicinẽ. Hisdẽ comitijs, quæ Calata appellari diximus, & sacrorum detestatio, & testamenta fieri solebant. Tria enim genera testamentorũ fuisse accepimus: Vnũ, quod Calatis comitijs in concione populi fieret: Alterũ in procinctu, cum viri ad prælium faciendum in aciem vocabantur: Tertium per familiæ emancipationẽ, cui ęs, & libra adhiberetur. In eodẽ Lælij Felicis libro hæc scripta sunt: Is, qui nõ vniuersum populũ, sed partẽ aliquam adesse iubet, non comitia, sed *consilium edicere debet: Tribuni aũt, neq; aduocant patritios, neq; ad eos referre de re vlla possunt. Ita ne leges quidẽ proprie, sed plebiscita appellantur, quę Trib. Pleb. ferentibus accepta sunt. Quibus rogationibus ante patritij nõ tenebãtur, donec Q. Hortẽsius dictator eam legẽ tulit, vt eo iure, q͞d plebes statuisset, omnes Quirites tenerentur. Item in eodem libro hoc scriptum est: Cũ ex generibus omniũ suffragiũ feratur, Curiata comitia esse: cũ ex censu & ætate Cẽturiata: cũ ex regionibus & locis, Tributa: Cẽturiata aũt comitia intra pomœrium fieri nefas esse, quia exercitum extra vrbem imperari oporteat, intra vrbem imperari ius non sit: propterea Cẽturiata in cãpo Martio haberi, exercitum'que imperari præsidij causa solitum: q͞m populus esset in suffragijs ferendis occupatus.

*conciliũ

Quòd errauit Cornelius Nepos, cum scripsit Ciceronem tres & viginti annos natũ, causam pro Sexto Roscio dixisse. Cap. XXVIII.

Cornelius Nepos, & rerum memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, vt qui maxime amicus, familiaris que fuit. Atq; is tñ in primo librorum, quos de vita illius composuit, errasse videtur: cum eum scripsit tres & viginti annos natum, primam causam iudicij publici egisse, Sextum que Roscium parricidij reum defendisse. Dinumeratis quippe annis à Q. Cæpione & Q. Serrano, quibus Consulibus, ante diem III. nonas Ianuarij M. Cicero natus est, ad M. Tullium, & Cn. Dolabellam, quibus COSS. causam priuatam pro Quintio apud Aquilium Gallum iudicem dixit, sex & viginti anni reperiũtur. Neque dubium est, quin post annum quàm pro Quintio dixerat, Sextum Roscium reum parricidij defenderit, annos iam septem & viginti natus, L, Sylla Felice, & Q. Metello Pio consulibus. In qua re etiam Fenestellam errasse, Pædianus Asconius animaduertit: quòd eum scripserit, sexto & vigesimo ætatis anno pro Sexto Roscio dixisse. Longior autem Nepotis, quàm Fenestellæ, error est: nisi quis vult in animum inducere, studio amoris & amicitiæ adductum, amplificandæ admirationis gratia, quadriennium Nepotem suppressisse: vt M. Cicero orationem florentem dixisse pro Roscio, admodum adolescens, videretur. Illud adeo ab vtriusque oratoris studiosis animaduersum, & scriptum est; quòd Demosthenes & Cicero pari ætate illustrissimas orationes in causis dixerint: Alter κατὰ

ἀνδροτίωνος, καὶ κατὰ τιμοκράτους, septem & viginti annos natus: alter anno minor, pro P. Quintio: septimo & vigesimo, pro Sexto Roscio. Vixerunt quoque non nimis numerum annorum diuersum: alter treis & sexaginta annos, Demosthenes sexaginta.

Quali figura orationis, & quàm noua L. Piso, annalium scriptor, vsus sit. Cap. XXIX.

DVæ istæ in loquendo figuræ, notæ satis, vsitatæque sunt: Mihi nomen est Iulio, & mihi nomẽ est Iulij. Tertiam figuram nouam hercle reperi apud Pisonem, in secundo annalium. Verba Pisonis hæc sunt: L. Tarquinium collegam suum, quia Tarquinium nomen esset, metuere. Eumque orat, vti sua voluntate * Romam contendat: quia Tarquinium (inquit) nomen esset: Hoc perinde est, tanquam si ego dicam, mihi nomen est Iulium.

* Roma concedat

Vehiculum, quod petoritum appellatur, cuiatis linguę vocabulum sit, Gręcę an Gallicę. Cap. XXX.

QVi ab alio genere vitæ detriti iam, & retorridi, ad literarum disciplinas serius adeunt: si forte ijdem garruli natura, & subargutuli sunt, oppido quàm fiunt in literarum ostentatione inepti & friuoli. Quod genus profectò ille homo est, qui de Petoritis nuper argutissimas nugas dixit. Nam cũ quæreretur, Petoritum quali forma vehiculum, cuiatisque linguæ vocabulum esset: & faciem vehiculi ementitus est, longe alienam falsámque, & vocabulum Græcum esse dixit: atque id significare volucres rotas interpretatus est: Commutatáque vna litera, petoritum esse di

ctum volebat, quasi petorotum. Scriptum etiam hoc esse à Valerio Probo contendit. Ego, cum Probi multos ad modum cõmentationum libros inquisierim: neque scriptum in his inueni, nec vsquam alioquin Probum scripsisse credo. Petoritum enim est non ex Græca dimidiatum: sed totum transalpibus factum: nam est uox Gallica. Id scriptum est in libro M. Varronis decimoquarto, rerum diuinarum. Quo in loco Varro, cum de petorito dixisset, esse id verbum Gallicum: lanceam quoque dixit non Latinum, sed Hispanicum verbum esse.

Quæ verba legauerint Rhodij ad hostium ducem Demetrium, cum ab eo obsiderentur, super illa inclyta Ialysi imagine. Cap. XXXI.

Rhodum insulam celebritatis antiquissimę, oppidum' que in ea pulcherrimum ornatissimum' que obsidebat, oppugnabat' que Demetrius, dux ętatis suæ inclytus: cui à peritia, disciplináque faciendi obsidij, machinarum' que solertia, ad capienda oppida repertorum, cognomentum πολιορκητὴς fuit. Tum ibi in obsidione illa, ædes quasdam publice factas, quæ extra vrbis muros cum paruo præsidio erant, aggredi & vastare, atque absumere igni parabat. In his ædibus erat memoratissima illa imago Ialysi, Protogenis manu facta, illustris pictoris: cuius operis pulchritudinem præstantiam' que, ira percitus, Rhodijs inuidebat. Mittunt Rhodij legatos ad Demetrium, cum his verbis: Quæ malum (inquiunt) ratio est, vt tu imaginem istam velis incendio ædiũ facto, disperdere? Nã si nos omnes superaueris, & oppidum hoc totũ céperis, imagine quo

que illa integra, & incolumi, per victoriam, potieris. Sin vero nos vincere, obsidendo, nequiueris: petimus cōsideres, ne turpe tibi sit, quia non potueris bello Rhodios vincere, bellum cum Protogene mortuo gessisse. Hoc vbi ex legatis audiuit, oppugnatione desita, & imagini, & ciuitati pepercit.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM LIBER XVI.

Verba Musonij philosophi Græce, digna atque vtilia audiri obseruarique. Eiusdem vtilitatis sententia à M. Catone multis añ annis Numātiæ ad equites dicta.

CAP. I.

DOLESCENTVLI *cū etiam in scholis essemus,* ἐνθυμημάτιον *hoc Græcum, quod apposui, dictum esse à Musonio philosopho audiebamus: & quoniam vere atq; luculēte dictum, verbis' que est breuibus & rotundis vinctum, perquam libenter memineramus:* ἄν τι πράξης καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει, ἄν τι ποιήσης αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. Postea istam ipsam senten=

ἐπ[illegible] [illegible] pl. 182

*tiam in Catonis oratione, quam dixit Numantiæ, apud equites, positam legimus. Quæ etsi laxioribus paulo longioribus'que verbis comprehẽsa est, præquam illud Græcum quod diximus: quoniam tamen *prior tempore, antiquior'que est, venerabilior videri debet. Verba ex oratione hæc sunt: Cogitate cũ aĩs vestris, si quid vos per laborẽ recte feceritis: labor ille à vobis cito recedet: bene factũ à vobis, dum viuetis, nõ abscedet. Sed si qua, per voluptatem, nequiter feceritis: voluptas cito abibit: nequiter factũ illud apud vos semp manebit.* *priore

Cuiusmodi sit lex apud dialecticos percontandi disserendiq́; & quæ sit eius legis reprehensio. Cap. II.

Legem esse aiunt disciplinę dialecticæ, si de quapiã re quæratur, disputetur'que: atque ibi quod rogere, vt respondeas: tum, ne amplius quid dicas, quàm id solum, quod es rogatus: aut aias, aut neges. Eam'que legem qui nõ seruent, & aut plus, aut aliter quàm sunt rogati respondeant: existimantur rudes indoctique esse, disputandique morem atque rõnem non tenere. Hoc quidem, quod dicunt, in plerisque disputationibus proculdubio fieri oportet. Indefinitus nanque inexplicabilis'que sermo fiet, nisi interrogationibus responsionibus'que simplicibus fuerit determinatus. Sed in esse quædam vñr, in quibus si breuiter, & ad id, q̃d rogatus fueris, respõdeas, capiare. Nam si quis his verbis interroget, postulo vt respondeas: desieris'ne facere adulterium an non? vtcunque dialectica lege responderis, siue aias, siue neges: hærebis in captione: tam si te dicas adulterũ, quàm si neges. Sed quod minus est in in=

terrogatione, id est addendũ. Nam qui *facere aliquid non desinit, non id necessario etiam fecit.* Falsa *igitur est species istius captionis: & nequaquã procedere ad id potest, vt colligi concludíque possit, eum facere adulterium, qui se negauerit facere desisse.* Quid autem *legis istius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua hærere eos necessum est, si nihil amplius q̃ quod interrogati erunt, responderint?* Nam *si ita ego istorum aliquem rogem:* Quicquid *non perdidisti, habeas'ne, an non habeas? postulo aut aias, aut neges.* Vtcunque *breuiter responderit, capietur.* Nam *si non habere se negauerit, quod non perdidit: colligetur oculos eum nõ habere, quos non perdidit.* Sin *vero habere se dixerit, colligetur eũ habere cornua quæ non perdidit.* Rectius *igitur cautius'q; ita respõdebitur:* Quicquid *habui, id habeo, si id non perdidi.* Sed *huiuscemodi responsio nõ fit ex lege, quã diximus.* Plus *enim, q̃ quod rogatus est, respondet.* Et *propterea id quoq; ad eam legẽ addi solet, non esse captiosis interrogationibus rñdendum.*

Quanã *ratione effici dixerit* Erasistratus *medicus, si cibus forte deerit, vt tolerari aliquantisper inedia possit, & tolerari fames: verbáque ipsa* Erasistrati *super ea rescripta.* Cap. III.

CVm Fauorino Romæ *dies plerunq; totos eramus: tenebat'que animos nostros homo ille fandi dulcissimus: atque eum quoquo iret, quasi ex lingua prorsum eius capti prosequebamur: ita sermonibus vsque quaque amœnissimis demulcebat.* Tum *ad quendam ægrum cum isset visere, nos'que cum eo*

vna introiſſemus, multáque ad medicos, qui tum forte iſtic erant valetudinis eius gratia, oratione Græca dixiſſet: Ac ne hoc quidem, inquit, mirum videri debet, quod cum antehac ſemper edundi fuerit appetens, nũc poſt imperatam inediam tridui, omnis eius appetitio priſtina elanguerit. Nam quod Eraſiſtratus *ſcriptum reliquit, inquit, propemodum verum eſt: Eſuritionem faciunt inanes patentésque inteſtinorum fibræ, & caua intus ventris, & ſtomachi vacua hiantia: quæ vbi aut cibo complentur, aut inanitate diutina contrahuntur, & conniuent: tunc loco, in quem cibus capitur, vel ſtipato vel adducto, voluntas capiendi eius deſiderandíque reſtinguitur.* Scythas *quoque ait eundem* Eraſiſtratum *dicere, cum ſit vſus, vt famem longius tolerent, faſcijs ventrem ſtrictiſſime circunligare.* Ea ventris *compreſſione eſuritionem poſſe depelli creditum eſt.* Hæc tum Fauorinus, *multáque iſtiuſmodi alia affabiliſſime dicebat.* Nos autem *poſtea, cum librum forte* Eraſiſtrati *legeremus* διαιρέσεων *primũ, id ipſum in eo libro, quod* Fauorinum *audiebamus dicere, ſcriptum offendimus.* Verba Eraſiſtrati *ad eam rem pertinentia, hæc ſunt:* Ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν τῆς κοιλίας εἶναι τὴν σφόδρα ἀσιτίαν, καὶ γὰρ τοῖς ἐπὶ πλέον ἀσιτοῦσι κατὰ προαίρεσιν ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ἡ πεῖνα παρακολουθεῖ, ὕστερον δὲ οὐκέτι. Deinde *paulum infra:* ἐθισμένοι δὲ εἰσὶ καὶ οἱ Σκύθαι ὅταν διά τινα καιρὸν ἀναγκάζονται ἀσιτεῖν, ζώναις πλατείαις τὴν κοιλίαν διασφίγγειν ὡς τῆς πείνης αὐτοὺς ἧττον ἐνοχλούσης, σχεδὸν δὲ καὶ ὅταν

πλήρης ἡ κοιλία ᾖ διὰ τὸ κένωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶν, διὰ τοῦτο οὐ πεινῶσιν, ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτωκυῖα ᾖ, κένωμα οὐκ ἔχει.

In eodē libro Erasistratus vim quandā famis nō tolerabilē, quā Græci βούλιμον καὶ βούπεινον appellāt, in diebus frigidissimis multo facilius accidere ait, quàm cum serenum atq; placidū est. Atq; eius rei causas, cur is morbus in eo plerunque tempore oriatur, nondū sibi esse compertas dicit. Verba, quibus id dicit, hæc sunt: ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως, καὶ διὰ τί τούτου, καὶ διὰ τῶν λοιπῶν βουλιμιώντων, διατί ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦτο γίνεται ἢ ἐν ταῖς εὐδίαις.

Quo ritu, quibus'que verbis Fecialis Po. Ro. bellū indicere solitus sit ijs, quibus Po. Ro. bellū fieri iusserat, & item in quæ verba conceptum fuerit iusiurandum, de furtis militaribus sanciendis, & vti milites scripti intra prædictum diem in loco certo frequentarent, causis quibusdam exceptis, propter quas id iusiurandū remitti æquum esset. Cap. IIII.

Cincius in libro III. de re militari, Fecialē Populi Romani bellū indicentē hostibus, telum'q; in agrum eorum iacientem, hisce verbis vti scripsit: Quod populus Hermundulus, homines'que populi Hermunduli, aduersus populū Romanū Bellū fecere, deliquere'que: quod'que populus Romanus, cum populo Hermundulo, hominibus'que Hermundulis bellum iussit: Ob eam rem ego populus'que Romanus populo Hermundulo, hominibus'que Hermundulis bellum indi

co, facioque. Item in libro eiusdem Cincij de re militari quinto ita scriptum est: Cum delectus antiquitus fieret, & milites scriberentur, in iusiurandum eos Tribunus militaris adigebat, in verba hæc: In magistratu C. Lælij C. filij C O S. L. Cornelij P. filij C O S. in exercitu, decem'que millia passuum propè, furtum non facies dolo malo, solus, neque cum pluribus, pluris nummi argentei, in dies singulos. Extra hastam, hastile, ligna, pabulum, vtrem, follem, faculam, si quid ibi inueneris, sustuleris'ue, quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit, vti tu ad C. Lælium C. filium C O S. L.'ue Cornelium P. filium C O S. siue ad quẽ eorum*inferit, proferas: aut profitebere in triduo proximo, quicquid inueneris, sustuleris'ue dolo malo: aut domino suo: cuium id censebis esse, reddes, vti quod recte factum esse voles. Militibus autem scriptis dies præfiniebatur, quo die adessent, & vt citati C O S. responderent. Deinde ita concipiebatur iusiurandum, vt adessent, his additis exceptionibus, nisi*harumce aliqua causa erit: Funus familiare: Feriæ vindemiales: Calendę que, quę non eius rei causa in eũ diẽ collatæ sint, quo is eo die minus ibi esset: Morbus sonticus: Auspicium'ue, qđ sine piaculo prꝗterire nõ liceat: sacrificium'ue anniuersariũ, quod recte fieri nõ posset, nisi*ipsus eo die ibi sit ius, hostis'ue status, cõdictus'ue dies cum hoste: si cui eorũ harumce, quæ causa erit, cũ se postridie quàm per eas causas licebit, eo die venturũ, aditurum'que eum, qui eum pagũ, vicũ, oppidum'ue delegerit. Item in eodem libro verba hæc sunt: Miles cum

Iusiurandi militaris formula.

* ius erit

* harumce quæ causa

* ipsum

die, qui prædictus est, aberat, neque excusatus erat, infre quens dabatur. Itē in libro sexto hoc scriptum est: Alę dictæ exercitus equitum ordines, quòd circum legiones dextra, sinistráq; tanquam alę in auium corporibus locabantur. In legione sunt centuriæ sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.

Vestibulum quid significet, déque eius vocabuli rationibus. Cap. V.

Macr. lib. 6 cap. 8.

PLeraque vocabula, quibus vulgo vtimur, neque tamen liquido scimus, quid ea proprie atq; vere significent: sed incompertam & vulgariam traditionem rei non exploratæ secuti, videmur magis dicere, quod volumus, q̄ dicimus. Sicuti est vestibulum, verbum in sermonibus celebre atq; obuium: non omnibus tamen qui illo facile vtuntur, satis spectatum. Animaduerti enim quosdam, haudquaquam indoctos viros opinari, Vestibulum esse partem domus primorem, quā vulgus atriū vocat. *Cæcilius Gallus in lib. de significatione verborum, quæ ad ius ciuile pertinent, secundo: Vestibulum esse dicit, non in ipsis ædibus, neq; partem ædium, sed locum ante ianuam domus vacuum, per quem à via aditus accessus'que ad ædeis est: cum dextra sinistráque inter ianuam tectáque, quæ sunt viæ iuncta, spatium relinquitur: atque ipsa ianua procul à via est area vacanti intersita. Quæ porrò huic vocabulo ratio sit, quæri multum solet. Sed quæ scripta legi, ea fermè omnia inconcinna atq; absurda visa sunt. Quod Sulpitium autem Apollinarem memini dicere, virum eleganti scientia ornatum, huiuscemodi est: Ve particula, sicuti quædam

*Aqlius

*dam alia, tum intensionem significat, tum minutionem. Nam Vetus, & Vehemens, alterum ab ætatis magnitudine compositum*elisum'que est: alterum à mentis vi atq; impetu dicitur. Vescum autem, quod ex Ve particula, & Esca copulatum est, vtriusque diuersæ significationis vim capit. Aliter enim Lucretius Vescum salem dicit, ex edendi intentione: aliter Lucilius Vescum appellat, cum edendi fastidio. Qui domos igitur amplas antiquitus faciebant, locum ante ianuam relinquebant, qui inter fores domus, & viam, medius esset. In eo loco qui dominum eius domus salutatum venerant, priusquã admitterentur, consistebant: & neq; in via stabant, neq; intra ædes erant. Ab illa ergo grandis loci constitutione, & quasi quadam stabulatione vestibula appellata sunt: spatia (sicuti diximus) grandia, ante fores ædium relicta, in quibus starent qui venissent, prius quàm in domum intromtterentur. Meminisse autem debebimus, id vocabulum non semper à veteribus proprie, sed per quasdam tralationes esse dictum: quæ tamen ita sunt factæ, vt ab ista, de qua diximus, proprietate non longe desciuerint: sicut illud in VI. Virgil.* *elicitũ'q;

> *Vestibulum ante ipsum, primis'que in faucibus Orci*
> *Luctus, & vltrices posuere cubilia Curæ.*

Non enim Vestibulum priorem partem domus infernæ esse dicit, quod obrepere potest, tanquam si ita dicatur: sed loca duo demonstrat extra orci fores, Vestibulum, & Fauces: ex quibus & Vestibulum appellat ante ipsam domum, & ante ipsa Orci penetralia. Fauces autẽ vocat iter angustum, per quod ad vestibulum adiretur.

Hostiæ, quæ dicuntur bidentes, quid sint, & quam ob causam ita appellatæ sunt: super ea re P. N*igidij, &* I*ulij* H*igini sententiæ.* C*ap.* VI.

R*Edeuntes è Græcia* B*rundusium nauem aduertimus.* I*bi quispiam linguę* L*atinę literator,* R*oma à* B*rundusinis accersitus, experiundum sese vulgo dabat.* I*mus ad eum nos quoque oblectamenti gratia.* E*rat enim fessus atque languens animus, de ęstu maris.* L*egbeat barbare, inscitéq;* V*irgilij* V I I. *in quo libro hic versus est:*

C*entum lanigeras mactabat rite bidentes.*

E*t iubebat rogare se, si quis quid omnium rerum vellet dicere.* T*um ego indocti hominis confidentiam demiratus:* D*oces' ne, inquam nos magister, cur* B*identes dicantur?* B*identes, inquit, oues appellatæ: idcircóq; lanigeras dixit, vt oues planius demõstraret.* P*osthac, inquam videbimus, an oues solæ (vt tu ais)* B*identes dicantur: & an* P*omponius* A*ttellanarum poëta, in* G*allis transalpinis errauerit, cum hoc scripsit:*

M*ars tibi voueo facturum,*
S*i vnquam redierit, bidenti verre.*

S*ed nunc ego à te rogaui, ecquam scias esse huiusce vocabuli rationẽ.* A*tq; ille nihil contatus, sed nimium quantum audacter:* O*ues, inquit, bidentes dictæ, ꝙ duos tantum dentes habeant.* V*bi terrarũ quæso te, inquam, duos solos per naturam dentes habere ouem vidisti?* O*stentum enim est, & piaculis factis procurandum.* T*um ille permotus mihi, & iritatus:* Q*uęre, inquit, ea potius quę à* G*rammatico quærenda sunt:* N*am de ouium dentibus*

opiliones percontatur. Facetias nebulonis hominis risi, & reliqui. Publius autem Nigidius in libro, quem de extis composuit, Bidentes appellari ait, non oues solas, sed omnes *bimas hostias: neque tamen dixit apertius cur bidentes. Sed quod vltro existimabamus, id scriptũ inuenimus in commentarijs quibusdam ad ius Pontif. pertinentibus: Bidennes primo dictas litera immissa, quasi biennes: tum longo vsu loquendi corruptam esse vocem, & ex Bidennibus Bidentes factum: quoniam id videbatur esse dictu facilius. Higinus tamen Iulius, qui ius Pontific. non videtur ignorasse, in quarto librorum, quos de Virgilio fecit, Bidentes appellari scripsit hostias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent. Verba illius ipsa posui: Quæ bidens est, inquit, hostia, oportet habeat dentes octo: sed ex his duo cæteris altiores, per quos appareat, ex minore ętate in maiorem trãscendisse. Hæc Higini opinio an vera sit, non argumentis, sed oculis iudicari poterit.

*Ex Macrobio bimas bestias:

Quod Laberius verba pleraq; licentius petulantiusque finxit? & q̃ multis item verbis vtitur, de quibus an sint Latina, quæri solet. Cap. VII.

LAberius in Mimis, quos scriptitauit, oppido q̃ verba finxit prælicenter. Nã & Mendicimoniũ dicit, & Mœchimonium, & Adulterionem, Adulteritatem'q; pro Adulterio: & Depudicauit, pro Stuprauit: & Abluuium, pro Diluuio: & quod in Mimo ponit, quem *Cophinum inscripsit, Manuatus est, pro furatus est. Et item in Fullone, Furem, Manuarium appellat. Manuari, inquit, pudorem perdidisti.

*Theonum

Multáque alia huiusmodi nouat, neque non obsoleta quoque, & maculantia ex sordidiore vulgi vsu ponit: quale est in Staminarÿs:

* Catoniū — *Tollet bona fide vos Orcus nudas in*Catomium. Et Elutriare lintea, & Labandria dicit, quæ ad lauandum sint data, &*Collicior, inquit, in Fullonicam.*

*Coitor

Ecquid properas, ecquid præcurris Caldonia? Item in restione, Calabarriūculos dicit, quos vulgus calaburriones. Item in Compitalibus, Malas malaxaui. Item in Cacomemnone:

Hic est, inquit, ille Gurdus, quem ego
Me abhinc duos menses ex Africa
Venientem excepisse tibi narraui.

*Item in Mimo, qui inscribitur Nacca, L. Cippum dicit, & Obbā, & Camelliam, & Pictatium, & Capitium: Induis, inquit, capitium tunicæ pictatium. Prætereà in *Anna peranna, Gubernium pro Gubernatore, et Planum pro Sycophanta, & Nanum pro Pumilione, dicit: quanquam Planum pro sycophanta M. quoque Cicero in oratione scriptum reliquit, quam pro Cluentio dixit. Atque item in Mimo, qui Saturnalia inscriptus est, Botulum pro Farcimine appellat, & hominem*Leenam pro leui. Item in Necromantia Cocionem peruulgate dicit, quem veteres Arulatorem dixerunt. Verba Laberÿ hæc sunt: Duas vxores, hoc hercle pius negotÿ est, inquit Cocio, sex ædiles viderat. Sed enim in Mimo, quē inscripsit Alexandream, eodem quidem modo, quo vulgus, sed probe, Latinéq;, vsus est Græco vocabulo. Emplastrum enim dixit ἔμπλαστρον, non genere fœminino:*

*aliās manuā pro annua.

*Leucunā

vt isti nouitij semidocti. Verba ex eo Mimo apposui:

Quid est iusiurandum: Emplastrum æris alieni.

Quid significet, & quid à nostris appellatum sit ἀξίωμα quod dialectici dicunt: & quædam alia, quæ prima in disciplina dialectica tradũtur. Ca. VIII.

C*Vm in disciplinas dialecticas induci, atque imbui vellemus, necessum fuit adire, atque cognoscere, quas vocant dialectici εἰσαγωγάς: tum in primo περὶ ἀξιωμάτων* discendum, quę M. Varro aliâs profata, aliâs proloquia, appellat.* Cõmentarium de proloquijs *Lęlij docti hominis, qui magister Varronis fuit, studiose quæsiuimus: eumque in* Pacis *bibliotheca repertum legimus. Sed in eo nihil edocenter, neque ad instituendum explanate scriptum est. Fecisseque videtur eum librum* Lælius, *sui magis admonendi, quàm aliorum docendi gratia.* Rediuimus *igitur necessario ad Græcos libros, ex quibus accepimus ἀξίωμα definitũ esse his verbis:* λεκτὸν αὐτοτελὲς ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. *Hoc ego su persedi vertere, quia nouis & inconditis vocibus vtendum sit: quas pati aures, per insolentiam, vix possent.* Sed M. Varro *in libro de lingua* Latina *ad* Ciceronẽ IIII. & XX. *expeditissime ita finit:* Proloquium *est sententia, in qua nihil desideratur.* Erit *autem planius, quid istud sit, si exemplum eius dixerimus,* Ἀξίωμα *igitur, siue id proloquium dicere placet, huiusmodi est:* Annibal Pœnus *fuit,* Scipio Numantiam *deleuit,* Milo *cædis damnatus est:* Neque *bonum est voluptas, neque malum.* Et *omnino quicquid ita dicitur, plena atque perfecta verborum sententia, ut id necesse sit aut verum, aut fal*

*Quidam nõn habẽt

sum esse: id à dialecticis ἀξίωμα*, id est, oratio verum aut falsum plene significans, appellatũ est. à* M.Var. *sicuti dixi,* Proloquium: *à* M. *autem Cicerone,* Pronuntiatum. *quo ille tamen vocabulo tantisper vti se attestatus est: quoad melius, inquit, inuenero. Sed quod* Græci συνημμένον ἀξίωμα *dicunt, id alij nostrorum* Adiunctum, *alij* Connexum *dixerunt.* Id *connexum tale est: si* Plato *ambulat,* Plato *mouetur:* Si *dies est,* Sol *super terras est.* Item *quod illi* συμπεπλεγμένον, *nos vel* Coniunctum, *vel* Copulatum *dicimus. quod est eiusdem modi:* P. Scipio Pauli *filius, & bis* COS. *fuit, & triumphauit, &* Censura *functus est, & collega in* Censura L. Mumij *fuit. In omni aũt coniuncto si vnum est mendacium, etiam si cætera vera sunt, totum esse mendacium dicitur.* Nam *si ad ea omnia, quæ de* Scipione *illo vera dixi, addidero: &* Annibalem *in* Africa *superauit, quod est falsum: vniuersa quoque illa, quæ coniuncte dicta sunt, propter hoc vnum, quod falsum accesserit, quia simul dicentur, vera non erunt.* Est *item aliud, quod* Græci διεζευγμένον ἀξίωμα, *nos* Disiunctum *proloquium dicimus.* Id *huiuscemodi est:* Aut *malum est voluptas, aut bonum: aut neque bonum est neque malum.* Omnia *autem quæ disiunguntur, pugnantia esse inter sese oportet: eorumque opposita* ἀντικείμενα Græci *dicunt: ea quoque ipsa inter sese aduersa esse.* Ex omnibus, *quæ disiunguntur, vnum esse verum debet, falsa cætera.* Q*uòd si aut nihil omnium verum, aut omnia, pluráue quàm vnum vera erunt, aut quæ disiuncta sunt, non pugnabunt, aut quæ opposita eorum*

sunt, contraria inter sese non erunt: tunc id disiunctum mendacium est, & appellatur παραδιεζευγμένον: *sicuti hoc est, in quo quæ opposita, non sunt contraria: Aut curris, aut ambulas, aut stas.* Nam *ipsa quidem inter se aduersa sunt, sed opposita eorum non repugnant.* Non *ambulare enim, & non stare, & non currere, contraria inter sese non sunt: quoniam contraria ea dicuntur, quæ simul vera esse non queunt.* P*ossis enim simul eodem'que tempore, neque ambulare, neque stare, neque currere.* S*ed hoc iam breue ex dialectica libamentum dedisse, nunc satis erit.* A*tque id solum addendum, admonendum'que est, quòd huius disciplinæ studium atque cognitio in principijs quidem tetra, & aspernabilis, insuauis'que esse, & inciuilis videri solet: sed vbi aliquantum processeris, tum denique & emolumentum eius in animo tuo dilucebit, & sequetur quædam discendi voluptas insatiabilis:* C*ui sanè si modum non feceris, periculum non mediocre erit, ne vt plerique alij, tu quoque in illis dialecticæ gyris, atque mæandris, tanquam apud Sirenios scopulos consenescas.*

Q*uid significet verbum, in libris veterum creberrime positum, Sus'que déque.* Cap. IX.

S*Vs'que déque fero, aut Sus'que déque habeo (his enim *omnibus modis dicitur) verbum est ex hominum doctorum sermonibus, in poëmatis, quoque, & in epistolis veterũ scriptũ plurifariã.* S*ed facilius reperias, qui id verbum ostentent, q̃ qui intelligant.* I*ta plerique nostrum quæ remotiora verba inuenimus, dicere ea properamus, nõ discere.* S*ignificat autem, Sus'que déque* *duobus

ferre, æquo animo esse, & quod accidit non magni pendere, atque interdum negligere, & contemnere: & propemodum id valet, quod dicitur ἀδιαφορεῖν. Laberius in Compitalibus:

Nunc tu lentus es, nunc tu susque deque fers.
Materfamiliâs tua in lecto aduerso sedet
Seruos sextantis verbis nefarijs.

Vtitur M. Varro in Sisenna, vel de historia: *Quòd si nõ horũ omniũ similia essent principia, susque deque esset.*

Lucilius in III.

Verum hic ludus, ibi susque omnia deque fuerunt.
Susque & deque fuere, inquam, omnia ludus, iocusque.
Illud opus durum, vt setinum accessimus finem.
Ἐπὶ τὸ λοιπόν.
Vt aiunt, montes Aetnæ omnes atque asperi Athones.

Quid sint Proletarij, quid Capitecensi: quid item sit in XII. tabulis Assiduus: quæue eius vocabuli ratio sit. Cap. X.

OTium erat quodam die Romæ in foro à negotijs, & læta quædam celebritas feriarum: legebaturque in consessu forte cõplurium Ennij liber ex annalibus tertius. In eodẽ libro versus hi fuere:

*excubijs

*Proletarius publicitus *scutisque, ferróque*
Ornatur: ferro muros, vrbemque, forumque
Excubijs curat.

Tum ibi quæri cœptum est, quid esset proletarius. Atque ego aspiciens quempiam in eo circulo, ius ciuile callentẽ, familiarem meum, rogabam, vt id verbum nobis enarraret. Et cum ille se iuris, nõ rei grammaticæ peritum esse

respondisset: Eò *maxime,inquam,te dicere hoc oportet, quando,vt prædicas,es iurisperitus.* Nanque Ennius *verbum hoc ex* XII. *tabulis vestris accepit: in quibus si rectè cõmemini,ita scriptum est: Assiduo, vindex assiduus esto:* Proletario *ciui, quiuis volet, vindex esto.* Petimus *igitur,ne annalem hunc* Q. Ennij, *sed* XII. *tabulas legi arbitrere: & quid sit in ea lege* Proletarius *ciuis,interpretêre.*Ego *vero, inquit, dicere atque interpretari hoc deberem,si ius* Faunorum, *&* Aboriginum *didicissem. Sed enim tum* Proletarij, *&* Assidui, *&* Sanates,*&* Vades,*&* Subuades, *&* Vigintiquinque *asses,&* Taliones,Furtorumque *quæstiones cum* Lance *&* Licio *euanuerint: omnisque illa duodecim tabularum antiquitas,nisi in legis actionibus centum viralium causarum lege* Aebutia *lata consopita sit: studiũ scientiamque ego præstare debeo iuris,& legum, vocumque earum,quibus vtimur.*Tum *forte quadam* Iulium Paulum,*poëtam memoriæ nostræ doctissimum,prætereuntẽ conspeximus. Is à nobis salutatur: rogatusque vti de sententia,déque ratione istius vocabuli nos doceret:* Qui *in plebe(inquit)*Romana *tenuissimi pauperrimique erãt, neque amplius q̃ mille quingentũm æris in censum deferebant,*Proletarij *appellati sunt.*Qui *vero nullo,aut perq̃ paruo ære censebantur,*Capitecensi *vocabantur.* Extremus *aũt cẽsus* Capitecẽsorũ *æris fuit* CCCLXXV. Sed *q̃m res,pecuniáque familiaris, obsidis vice, pignorisque esse apud rempub.videbatur: amorisque in patriam fides quædam in ea firmamentumque erat: neque* Proletarij, *neque* Capitecensi *milites, nisi in tumultu ma-*

terrogatione, id est addendũ. Nam qui facere aliquid non desinit, non id necessario etiam fecit. Falsa igitur est species istius captionis: & nequaquã procedere ad id potest, vt colligi concludíque possit, eum facere adulterium, qui se negauerit facere desisse. Quid autem legis istius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua hærere eos necessum est, si nihil amplius q̃ quod interrogati erunt, responderint? Nam si ita ego istorum aliquem rogem: Quicquid non perdidisti, habeas'ne, an non habeas? postulo aut aias, aut neges. Vtcunque breuiter responderit, capietur. Nam si non habere se negauerit, quod non perdidit: colligetur oculos eum nõ habere, quos non perdidit. Sin vero habere se dixerit, colligetur eũ habere cornua quæ non perdidit. Rectius igitur cautius'q; ita respõdebitur: Quicquid habui, id habeo, si id non perdidi. Sed huiuscemodi responsio nõ fit ex lege, quã diximus. Plus enim, q̃ quod rogatus est, respondet. Et propterea id quoq; ad eam legẽ addi solet, non esse captiosis interrogationibus rñdendum.

Quanã ratione effici dixerit Erasistratus medicus, si cibus forte deerit, vt tolerari aliquantisper inedia possit, & tolerari fames: verbáque ipsa Erasistrati super ea rescripta. Cap. III.

CVm Fauorino Romæ dies plerunq; totos eramus: tenebat'que animos nostros homo ille fandi dulcissimus: atque eum quoquo iret, quasi ex lingua prorsum eius capti prosequebamur: ita sermonibus vsque quaque amœnissimis demulcebat. Tum ad quendam ægrum cum isset visere, nos'que cum eo

vna introiſſemus, multáque ad medicos, qui tum forte iſtic erant valetudinis eius gratia, oratione Græca dixiſſet: Ac ne hoc quidem, inquit, mirum videri debet, quod cum antehac ſemper edundi fuerit appetens, nũc poſt imperatam inediam tridui, omnis eius appetitio priſtina elanguerit. Nam quod Eraſiſtratus ſcriptum reliquit, inquit, propemodum verum eſt: Eſuritionem faciunt inanes patentesque inteſtinorum fibræ, & caua intus ventris, & ſtomachi vacua hiantia: quæ vbi aut cibo complentur, aut inanitate diutina contrahuntur, & conniuent: tunc loco, in quem cibus capitur, vel ſtipato vel adducto, voluntas capiendi eius deſiderandique reſtinguitur. Scythas quoque ait eundem Eraſiſtratum dicere, cum ſit vſus, vt famem longius tolerent, faſcijs ventrem ſtrictiſſime circunligare. Ea ventris compreſſione eſuritionem poſſe depelli creditum eſt. Hæc tum Fauorinus, multáque iſtiuſmodi alia affabiliſſime dicebat. Nos autem poſtea, cum librum forte Eraſiſtrati legeremus διαιρέσεων primũ, id ipſum in eo libro, quod Fauorinum audiebamus dicere, ſcriptum offendimus. Verba Eraſiſtrati ad eam rem pertinentia, hæc ſunt:

Ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν τῆς κοιλίας εἶναι τὴν σφόδρα ἀσιτίαν, καὶ γὰρ τοῖς ἐπὶ πλέον ἀσιτοῦσι κατὰ προαίρεσιν ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ἡ πεῖνα παρακολουθεῖ, ὕστερον δ' οὐκέτι. *Deinde paulum infra:* εἰθισμένοι δέ εἰσι καὶ οἱ Σκύθαι ὅταν διά τινα καιρὸν ἀναγκάζονται ἀσιτεῖν, ζώναις πλατείαις τὴν κοιλίαν διασφίγγειν ὡς τῆς πείνης αὐτοὺς ἧττον ἐνοχλούσης, σχεδὸν δὲ καὶ ὅταν

πλήρης ἡ κοιλία ἢ διὰ τὸ κένωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶν, διὰ τοῦτο οὐ πεινῶσιν, ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτωκυῖα ἢ, κένωμα οὐκ ἔχει.

In eodē libro Erasistratus vim quandā famis nō tolerabilē, quā Grçci βούλιμον καὶ βούπεινον appellāt, in diebus frigidissimis multo facilius accidere ait, quàm cum serenum atq; placidū est. Atq; eius rei càusas, cur is morbus in eo plerunque tempore oriatur, nondū sibi esse compertas dicit. Verba, quibus id dicit, hæc sunt: ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως, καὶ διὰ τοῦ του, καὶ διὰ τῶν λοιπῶν βουλιμιάντων, διατί ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦτο γίνεται ἢ ἐν ταῖς εὐδίαις.

Quo ritu, quibus'que verbis Fecialis Po. Ro. bellū indicere solitus sit ijs, quibus Po. Ro. bellū fieri iusserat, & item in quæ verba conceptum fuerit iusiurandum, de furtis militaribus sanciendis, & vti milites scripti intra prædictum diem in loco certo frequentarent, causis quibusdam exceptis, propter quas id iusiurandū remitti æquum esset. Cap. IIII.

Cincius in libro III. de re militari, Fecialē Populi Romani bellū indicentē hostibus, telum'q; in agrum eorum iacientem, hisce verbis vti scripsit: Quod populus Hermundulus, homines'que populi Hermunduli, aduersus populū Romanū Bellū fecere, deliqueréque: quod'que populus Romanus, cum populo Hermundulo, hominibus'que Hermundulis bellum iussit: Ob eam rem ego populus'que Romanus populo Hermundulo, hominibus'que Hermundulis bellum indi

co, facióque. Item in libro eiusdem Cincij de re militari quinto ita scriptum est: Cum delectus antiquitus fieret, & milites scriberentur, in iusiurandum eos Tribunus militaris adigebat, in verba hæc: In magistratu C. Lælij C. filij COS. L. Cornelij P. filij COS. in exercitu, decem'que millia passuum propè, furtum non facies dolo malo, solus, neque cum pluribus, pluris nummi argentei, in dies singulos. Extra hastam, hastile, ligna, pabulum, vtrem, follem, faculam, si quid ibi inueneris, sustuleris'ue, quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit, vti tu ad C. Lælium C. filium COS. L.'ue Cornelium P. filium COS. siue ad quē eorum* inferit, proferas: aut profitebere in triduo proximo, quicquid inueneris, sustuleris'ue dolo malo: aut domino suo: cuium id censebis esse, reddes, vti quod recte factum esse voles. Militibus autem scriptis dies præfiniebatur, quo die adessent, & vt citati COS. responderent. Deinde ita concipiebatur iusiurandum, vt adessent, his additis exceptionibus, nisi* harumce aliqua causa erit: Funus familiare: Feriæ vindemiales: Calendę que, quę non eius rei causa in eū diē collatæ sint, quo is eo die minus ibi esset: Morbus sonticus: Auspicium'ue, qđ sine piaculo pręterire nō liceat: sacrificium'ue anniuersariū, quod recte fieri nō posset, nisi* ipsus eo die ibi sit ius, hostis'ue status, cōdictus'ue dies cum hoste: si cui eorū harumce, quæ causa erit, cū se postridie quàm per eas causas licebit, eo die venturū, aditurum'que eum, qui eum pagū, vicū, oppidum'ue delegerit. Item in eodem libro verba hæc sunt: Miles cum

Iusiurandi militaris formula.

*'ius erit

*harumce quæ causa

*ipsum

die, qui prædictus est, aberat, neque excusatus erat, infre quens dabatur. Itē in libro sexto hoc scriptum est: Alę dictæ exercitus equitum ordines, quòd circum legiones dextra, sinistráq; tanquam alę in auium corporibus locabantur. In legione sunt centuriæ sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.

Vestibulum quid significet, déque eius vocabuli rationibus. Cap. V.

Macr. lib. 6 cap. 8.

PLeraque vocabula, quibus vulgo vtimur, neque tamen liquido scimus, quid ea proprie atq; vere significent: sed incompertam & vulgariam traditionem rei non exploratæ secuti, videmur magis dicere, quod volumus, q̄ dicimus. Sicuti est vestibulum, verbum in sermonibus celebre atq; obuium: non omnibus tamen qui illo facile vtuntur, satis spectatum. Animaduerti enim quosdam, haudquaquam indoctos viros opinari, Vestibulum esse partem domus primorem, quā vulgus atriū vocat. *Cæcilius Gallus *in lib. de significatione verborum, quæ ad ius ciuile pertinent, secundo: Vestibulum esse dicit, non in ipsis ædibus, neq; partem ædium, sed locum ante ianuam domus vacuum, per quem à via aditus accessus'que ad ædeis est: cum dextra sinistráque inter ianuam tectáque, quæ sunt viæ iuncta, spatium relinquitur: atque ipsa ianua procul à via est area vacanti intersita. Quæ porrò huic vocabulo ratio sit, quæri multum solet. Sed quæ scripta legi, ea fermè omnia inconcinna atq; absurda visa sunt. Quod Sulpitium autem* Apollinarem *memini dicere, virum eleganti scientia ornatum, huiuscemodi est:* Ve *particula, sicuti quæ*

*Aqlius

dam

*dam alia, tum intensionem significat, tum minutionem. Nam Vetus, & Vehemens, alterum ab ætatis magnitudine compositum*elisum'que est: alterum à mentis vi atque impetu dicitur. Vescum autem, quod ex Ve particula, & Esca copulatum est, vtriusque diuersæ significationis vim capit. Aliter enim Lucretius Vescum salem dicit, ex edendi intentione: aliter Lucilius Vescum appellat, cum edendi fastidio. Qui domos igitur amplas antiquitus faciebant, locum ante ianuam relinquebant, qui inter fores domus, & viam, medius esset. In eo loco qui dominum eius domus salutatum venerant, priusquã admitterentur, consistebant: & neque in via stabant, neque intra ædes erant. Ab illa ergo grandis loci constitutione, & quasi quadam stabulatione vestibula appellata sunt: spatia (sicuti diximus) grandia, ante fores ædium relicta, in quibus starent qui venissent, prius quàm in domum intromtterentur. Meminisse autem debebimus, id vocabulum non semper à veteribus proprie, sed per quasdam tralationes esse dictum: quæ tamen ita sunt factæ, vt ab ista, de qua diximus, proprietate non longe desciuerint: sicut illud in VI. Virgil.* *elicitũ'que

Vestibulum ante ipsum, primis'que in faucibus Orci
Luctus, & vltrices posuere cubilia Curæ.

Non enim Vestibulum priorem partem domus infernæ esse dicit, quod obrepere potest, tanquam si ita dicatur: sed loca duo demonstrat extra orci fores, Vestibulum, & Fauces: ex quibus & Vestibulum appellat ante ipsam domum, & ante ipsa Orci penetralia. Fauces autẽ vocat iter angustum, per quod ad vestibulum adiretur.

opiliones percontatur. Facetias nebulonis hominis risi, & reliqui. Publius *autem* Nigidius *in libro, quem de extis composuit,* Bidentes *appellari ait, non oues solas, sed omnes *bimas hostias: neque tamen dixit apertius cur bidentes.* Sed *quod vltro existimabamus, id scriptũ inuenimus in commentarijs quibusdam ad ius* Pontif. *pertinentibus:* Bidennes *primo dictas litera immissa, quasi biennes: tum longo vsu loquendi corruptam esse vocem, & ex* Bidennibus Bidentes *factum: quoniam id videbatur esse dictu facilius.* Higinus *tamen* Iulius, *qui ius* Pontific. *non videtur ignorasse, in quarto librorum, quos de* Virgilio *fecit,* Bidentes *appellari scripsit hostias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent.* Verba *illius ipsa posui:* Q*uæ bidens est, inquit, hostia, oportet habeat dentes octo: sed ex his duo cæteris altiores, per quos appareat, ex minore ętate in maiorem trãscendisse.* Hæc Higini *opinio an vera sit, non argumentis, sed oculis iudicari poterit.* *Ex Macrobio bimas bestias:

Q*uod* Laberius *verba pleraq; licentius petulantius que finxit? & quod multis item verbis vtitur, de quibus an sint* Latina, *quæri solet.* Cap. VII.

LAberius *in* Mimis, *quos scriptitauit, oppido quã verba finxit prælicenter.* Nã & Mendicimoniũ *dicit, &* Mœchimonium, & Adulterionem, Adulteritatem*q; pro* Adulterio: & Depudicauit, *pro* Stuprauit: & Abluuium, *pro* Diluuio: & *quod in* Mimo *ponit, quem **Cophinum *inscripsit,* Manuatus *est, pro* furatus *est.* Et *item in* Fullone, Furem, Manuarium *appellat.* *Theonum

Manuari, *inquit, pudorem perdidisti.*

Multáque alia huiusmodi nouat, neque non obsoleta quoque, & maculantia ex sordidiore vulgi vsu ponit: quale est in Staminarijs:

*Catoniũ Tollet bona fide vos Orcus nudas in*Catomium.

*Coitor Et Elutriare lintea, & Labandria dicit, quæ ad lauandum sint data, &*Collicior, inquit, in Fullonicam.

Ecquid properas, ecquid præcurris Caldonia?

Item in restione, Calabarriũculos dicit, quos vulgus calaburriones. Item in Compitalibus, Malas malaxaui. Item in Cacomemnone:

Hic est, inquit, ille Gurdus, quem ego
Me abhinc duos menses ex Africa
Venientem excepisse tibi narraui.

Item in Mimo, qui inscribitur Nacca, L. Cippum dicit, & Obbã, & Camelliam, & Pictatium, & Capitium: Induis, inquit, capitium tunicæ pictatium. Præterea in

*aliãs manuã pro annua. *Anna peranna, Gubernium pro Gubernatore, et Planum pro Sycophanta, & Nanum pro Pumilione, dicit: quanquam Planum pro sycophanta M. quoque Cicero in oratione scriptum reliquit, quam pro Cluentio dixit. Atque item in Mimo, qui Saturnalia inscriptus est, Bo

*Leucunã tulum pro Farcimine appellat, & hominem*Leenam pro leui. Item in Necromantia Cocionem peruulgate dicit, quem veteres Arulatorem dixerunt. Verba Laberij hæc sunt: Duas vxores, hoc hercle pius negotij est, inquit Cocio, sex ædiles viderat. Sed enim in Mimo, quẽ inscripsit Alexandream, eodem quidem modo, quo vulgus, sed probe, Latinéq;, vsus est Græco vocabulo. Emplastrum enim dixit ἔμπλαστρος, non genere fœminino:

vt isti nouitij semidocti. Verba ex eo Mimo apposui:
Quid est iusiurandum: Emplastrum æris alieni.

Quid significet, & quid à nostris appellatum sit ἀξίωμα quod dialectici dicunt: & quædam alia, quæ prima in disciplina dialectica tradũtur. Ca. VIII.

CVm in disciplinas dialecticas induci, atq; imbui vellemus, necessum fuit adire, atq; cognoscere, quas vocant dialectici εἰσαγωγάς: tum in primo περὶ ἀξιωμάτων * discendum, quę M. Varro aliâs profata, aliâs proloquia, appellat. Cõmentarium de proloquijs Lęlij docti hominis, qui magister Varronis fuit, studiose quæsiuimus: eumque in Pacis bibliotheca repertum legimus. Sed in eo nihil edocenter, neq; ad instituendum explanate scriptum est. Fecisseque videtur eum librum Lælius, sui magis admonendi, q̃ aliorum docendi gratia. Rediuimus igitur necessario ad Græcos libros, ex quibus accepimus ἀξίωμα definitũ esse his verbis: λεκτὸν αὐτοτελὲς ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ᾽ ἑαυτῷ. Hoc ego supersedi vertere, quia nouis & inconditis vocibus vtendum sit: quas pati aures, per insolentiam, vix possent. Sed M. Varro in libro de lingua Latina ad Ciceronẽ IIII. & XX. expeditissime ita finit: Proloquium est sententia, in qua nihil desideratur. Erit autem planius, quid istud sit, si exemplum eius dixerimus, Ἀξίωμα igitur, siue id proloquium dicere placet, huiusmodi est: Annibal Pœnus fuit, Scipio Numantiam deleuit, Milo cædis damnatus est: Neq; bonum est voluptas, neq; malum. Et omnino quicquid ita dicitur, plena atq; perfecta verborum sententia, ut id necesse sit aut verum, aut fal

* Quidam nõn habẽt

sum esse: id à dialecticis ἀξίωμα, id est, oratio verum, aut falsum plene significans, appellatũ est. à M. Var. sicuti dixi, Proloquium: à M. autem Cicerone, Pronuntiatum. quo ille tamen vocabulo tantisper vti se atte status est: quoad melius, inquit, inuenero. Sed quod Græci συνημμένον ἀξίωμα dicunt, id alij nostrorum Adiunctum, alij Connexum dixerunt. Id connexum tale est: si Plato ambulat, Plato mouetur: Si dies est, Sol super terras est. Item quod illi συμπεπλεγμένον, nos vel Coniunctum, vel Copulatum dicimus. quod est eiusdem modi: P. Scipio Pauli filius, & bis COS. fuit, & triumphauit, & Censura functus est, & collega in Censura L. Mumij fuit. In omni aũt coniuncto si vnum est mendacium, etiam si cætera vera sunt, totum esse mendacium dicitur. Nam si ad ea omnia, quæ de Scipione illo vera dixi, addidero: & Annibalem in Africa superauit, quod est falsum: vniuersa quoque illa, quæ coniuncte dicta sunt, propter hoc vnum, quod falsum accesserit, quia simul dicentur, vera non erunt. Est item aliud, quod Græci διεζευγμένον ἀξίωμα, nos Disiunctum proloquium dicimus. Id huiuscemodi est: Aut malum est voluptas, aut bonum: aut neque bonum est neque malum. Omnia autem quæ disiunguntur, pugnantia esse inter sese oportet: eorum que opposita ἀντικείμενον Græci dicunt: ea quoque ipsa inter sese aduersa esse. Ex omnibus, quæ disiunguntur, vnum esse verum debet, falsa cætera. Quòd si aut nihil omnium verum, aut omnia, pluráue quàm vnum vera erunt, aut quæ disiuncta sunt, non pugnabunt, aut quæ opposita eorum

sunt, contraria inter sese non erunt: tunc id disiunctum mendacium est, & appellatur παραδιεζευγμένον: sicuti hoc est, in quo quæ opposita, non sunt contraria: Aut curris, aut ambulas, aut stas. Nam ipsa quidem inter se aduersa sunt, sed opposita eorum non repugnant. Non ambulare enim, & non stare, & non currere, contraria inter sese non sunt: quoniam contraria ea dicuntur, quæ simul vera esse non queunt. Possis enim simul eodem'que tempore, neque ambulare, neque stare, neque currere. Sed hoc iam breue ex dialectica libamentum dedisse, nunc satis erit. Atque id solum addendum, admonendum'que est, quòd huius disciplinæ studium atque cognitio in principijs quidem tetra, & aspernabilis, insuauis'que esse, & inciuilis videri solet: sed vbi aliquantum processeris, tum denique & emolumentum eius in animo tuo dilucebit, & sequetur quædam discendi voluptas insatiabilis: Cui sanè si modum non feceris, periculum non mediocre erit, ne vt plerique alij, tu quoque in illis dialecticæ gyris, atque mæandris, tanquam apud Sirenios scopulos consenescas.

Quid significet verbum, in libris veterum creberrime positum, Sus'que déque. Cap. IX.

SVs'que déque fero, aut Sus'que déque habeo (his enim *omnibus modis dicitur) verbum est ex hominum doctorum sermonibus, in poëmatis, quoque, & in epistolis veterũ scriptũ plurifariã. Sed facilius reperias, qui id verbum ostentent, quàm qui intelligant. Ita pleri que nostrum quæ remotiora verba inuenimus, dicere ea properamus, nõ discere. Significat autem, Sus'que déque *duobus

ferre, æquo animo esse, & quod accidit non magni pendere, atque interdum negligere, & contemnere: & propemodum id valet, quod dicitur ἀδιαφορεῖν. Laberius in Compitalibus:

Nunc tu lentus es, nunc tu susque deque fers.
Materfamiliâs tua in lecto aduerso sedet
Seruos sextantis verbis nefarijs.

Vtitur M. Varro in Sisenna, vel de historia: Quòd si nõ horũ omniũ similia essent principia, susque deque esset.

Lucilius in III.

Verum hic ludus, ibi susque omnia deque fuerunt.
Susque & deque fuere, inquam, omnia ludus, iocusque.
Illud opus durum, vt setinum accessimus finem.
Ἐπὶ τὸ λοιπόν.
Vt aiunt, montes Aetnæ omnes atque asperi Athones.

Quid sint Proletarij, quid Capitecensi: quid item sit in XII. tabulis Assiduus: quæue eius vocabuli ratio sit. Cap. X.

OTium erat quodam die Romæ in foro à negotijs, & læta quædam celebritas feriarum: legebaturque in consessu forte cõplurium Ennij liber ex annalibus tertius. In eodẽ libro versus hi fuere:

Proletarius publicitus *scutisque, ferróque
Ornatur: ferro muros, vrbemque, forumque
Excubijs curat.

*excubijs

Tum ibi quæri cœptum est, quid esset proletarius. Atque ego aspiciens quempiam in eo circulo, ius ciuile callentẽ, familiarem meum, rogabam, vt id verbum nobis enarraret. Et cum ille se iuris, nõ rei grammaticæ peritum esse

respondisset: Eò *maxime, inquam, te dicere hoc oportet, quando, vt prædicas, es iurisperitus.* Nanque Ennius *verbum hoc ex* XII. *tabulis vestris accepit: in quibus si recte cõmemini, ita scriptum est:* Assiduo, vindex assiduus esto: Proletario ciui, quiuis volet, vindex esto. Petimus *igitur, ne annalem hunc* Q. Ennij, *sed* XII. *tabulas legi arbitrere: & quid sit in ea lege* Proletarius *ciuis, interpretère.* Ego *vero, inquit, dicere atque interpretari hoc deberem, si ius* Faunorum, *&* Aboriginum *didicissem.* Sed *enim cum* Proletarij, *&* Assidui, *&* Sanates, *&* Vades, *&* Subuades, *&* Vigintiquinque asses, *&* Taliones, Furtorum*que quæstiones cum* Lance *&* Licio *euanuerint: omnisque illa duodecim tabularum antiquitas, nisi in legis actionibus centum viralium causarum lege* Aebutia *lata consopita sit: studiũ scientiam'que ego præstare debeo iuris, & legum, vocum'que earum, quibus vtimur.* Tum *forte quadam* Iulium Paulum, *poëtam memoriæ nostræ doctissimum, prætereuntẽ conspeximus.* Is *à nobis salutatur: rogatus'que vti de sententia, déque ratione istius vocabuli nos doceret:* Qui *in plebe (inquit)* Romana *tenuissimi pauperrimique erãt, neque amplius q̃ mille quingentũm æris in censum deferebant,* Proletarij *appellati sunt.* Qui *vero nullo, aut per q̃ paruo ære censebantur,* Capitecensi *vocabantur.* Extremus *aũt cẽsus* Capitecẽsorũ *æris fuit* CCCLXXV. Sed *qm̃ res, pecuniáque familiaris, obsidis vice, pignoris'que esse apud rempub. videbatur: amoris'que in patriam fides quædam in ea firmamentum'que erat: neque* Proletarij, *neque* Capitecensi *milites, nisi in tumultu ma-*

ximo ſcribebantur: quia familia his aut tenuis, aut nulla eſſet. Proletariorum tamen ordo honeſtior aliquanto, & re, & nomine quàm Capitecenſorum fuit. Nam & aſperis reipub. temporibus, cũ iuuẽtutis inopia eſſet, in militiam tumultuariam legebantur, armáque ijs ſumptu publico præbebantur: & non capitis cenſione, ſed proſperiore vocabulo, à munere, officioque prolis edendæ, appellati ſunt: quòd cum, re familiari parua minus poſſent rempublicam iuuare, ſobolis tamen gignendæ copia ciuitatem frequentarent. Capitecenſos autem primus C. Marius, vt quidam ferunt, bello Cimbrico difficillimis Reipublicæ tẽporibus: vel potius, vt Saluſtius ait, bello Iugurthino, milites ſcripſiſſe traditur: cum id factũ ante in nulla memoria extaret. Aſſiduus in XII. tabulis, & pro locuplete, & facile munus faciente: dictus ab aſſibus, id eſt ære dando, cum id tempora reipublicæ poſtularent: aut à muneris pro familiari copia faciendi aſſiduitate. Verba autem Saluſtij in hiſtoria Iugurthina, de C. Mario Conſule, & de Capitecẽſis hæc ſunt: Ipſe interea milites ſcribere, non more maiorum, nec ex claſſibus, ſed vt libido cuiuſque erat, Capitecenſos pleroſque. Id factum alij inopia bonorum, alij per ambitionem Conſulis memorabant: quòd ab eo genere celebratus, auctus'que erat: & homini potentiam quærenti, egentiſſimus quiſque opportuniſſimus.

Hiſtoria ex Herodoti libris ſumpta de Pſyllorũ interitu, qui in ſyrtibus Africanis colebant. Cap. XI.

GEns in Italia Marſorum, orta fertur eſſe à Circes filio Marſo: propterea Marſis hominibus

*quorum duntaxat familiæ cum externis cognationibus nondum etiam permistæ, corruptæque sunt, ui quadam genitali datum, ut serpentium virulentorum domitores sint: & * incantationibus, herbarumque succis faciant medelarum miracula.* Hac eadē vi prẹditos esse quosdā *videmus, qui* Psylli *vocantur:* Quorū *nomine super & genere, cum in veteribus literis quẹsissem, in* IIII. *deniq;* Herodoti *lib. fabulam hanc de* Psyllis *inuenimus:* Psyllos *quondam fuisse in terra* Africa, *conterminos* Nasamonibus: Austrumq; *in finibus eorum quodam in tpe perquam ualidum, ac diutinum flauisse, eo flatu aquam omnem in locis, in quibus colebant, exaruisse.* Psyllos *re aquaria defectos, eam iniuriam grauiter* Austro *succensuisse: decretumque fecisse, uti armis sumptis ad* Austrum, *perinde quasi ad hostem, iure belli res repetitū proficiscerentur.* Atq; *ita profectis, ventum* Austrū *magno spiritus agmine venisse obuiā:* * *eóque vniuersos cū oībus copijs, armisque,* * *cumulis, montibusque arenarū superiectis operuisse: eo facto* Psyllos *ad vnum oēis interisse:* Itaque *eorū fines à* Nasamonibus *occupatos.*

* incentionibus

* eosque

* tumulis

De ijs vocabulis, quæ Cloatius Verrius aut satis cōmode, aut nimis, absurde, & illepide, ad origines linguæ Græcæ redegit. Cap. XII.

CLoatius Verrius *in libris, quos inscripsit,* Verborum *à* Græcis *tractorum, non pauca hercle dicit curiose, & sagaciter conquisita: neque non tamen quædam futilia, & friuola.* Errare, *inquit,* dictū *est* ἀπὸ τοῦ ἔῤῥειν. Versumque *infert* Homeri, *in quo id verbum est* ἔῤῥε κακὴ γλήνη *& illud:*

ἔῤῥε ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων.

Item Hallucinari factũ scripsit ex eo, quod dicitur Græce ἀλύειν. vnde Elucum quoque esse dictum putat, a, litera in e, conuersa, tarditatem quandam animi & stuporem, qui hallucinantibus plerunque vsu venit. Item Fascinũ appellat quasi βάσκανον, & Fascinare esse quasi βασκαίνειν. Cõmode hæc sanè omnia, & condecenter. Sed in lib. III. Fœnerator, inquit, appellatus ẽ, quasi φανερότερον, ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ἐπὶ τὸ χρηστότερον: *ostendãt quõ id genus hoĩum speciem * ostentent humanitatis, & cõmodi esse videantur inopibus nummos desiderantibus. Id'que dixisse ait Hypsicratem quẽpiam grãmaticum, cuius libri sanè nobiles sunt super ijs, quæ à Græcis accepta sunt: siue hoc autem ipse Cloatius, siue nescio quis alius nebulo effutiuit, nil potest dici insulsius. Fœnerator enim, sicut M. Varro in lib. III. de sermone Latino scripsit, à fœnore est nominatus. Fœnus aũt dictum à fœtu, & quasi à fœtura quadã pecuniæ parientis, atque increscentis: & iccirco & M. Catonẽ, & cæteros ætatis eius fœneratorẽ sine a, litera pronuntiasse tradit: sicuti fœtus ipse, & fœcunditas appellata.

Quid sit Municipiũ, & quid à Colonia differat, et quid sint Municipes, quæ'que sit eius vocabuli ratio ac proprietas: atque inibi quòd D. Adrianus in Senatu de iure, atque vocabulo municipum verba fecit.

Cap. XIII.

MVnicipes, & Municipia, verba sunt dictu facilia, & vsu obuia: & neutiquam reperias, qui hæc dicat, quin scire se planè putet, quid dicat. Sed professò aliud est, aliud dicitur. Quotus enim ferè

nostrum est, qui cum ex colonia P.R. sit, non & se municipem esse, & populares suos municipes esse dicat: qđ est à ratione & à veritate longe auersum? Sic adeo & municipia quid, & quo iure sint, quantum'que à colonia differant, ignoramus: Existimamus'que meliore conditione esse Colonias, quàm Municipia. De cuius opinionis tam promistæ erroribus D. Adrianus in oratione, quam de Italicensibus, vnde ipse ortus fuit, in Senatu habuit, peritissime disseruit: mirarique se ostendit, quòd & ipsi Italicenses, & quædam item alia municipia antiqua, in quibus Vticenses nominat, cum suis moribus, legibus'que vti possent, in ius Coloniarum mutari gestiuerint. Prænestinos autem refert maximo opere à Tiberio imperatore petisse, orasseque, vt ex Colonia in Municipij statum redigerentur: Id'que illis Tiberium pro referenda gratia tribuisse, quòd in eorum finibus sub ipso oppido, ex capitali morbo reualuisset. Municipes ergo sunt ciues Romani ex municipijs, suo iure & legibus suis vtentes: muneris tm̃ cum P.R. honorarij participes, à quo munere capessendo, appellati videntur, nullis alijs necessitatibus, neque vlla P. R. lege astricti: cum nunquam P. R. eorum fundus factus esset. Primos autem municipes, sine suffragij iure, Cerites esse factos accepimus: concessum'que illis, vt ciuitatis Romanæ honorem quidem caperent, sed negotijs tamen, atque oneribus vacarent, pro sacris bello Gallico receptis custoditis'que. Hinc tabulæ Cerites appellatæ versa vice, in quas Censores referri iubebant, quos notæ causa suffragijs priuabãt. Sed Coloniarum alia

necessitudo est. Non enim veniunt extrinsecus in ciuitatem, nec suis radicibis nituntur: sed ex ciuitate quasi propagatæ sunt, & iura institutáque omnia Po. Ro. *nõ sui arbitrij habent. Quæ tamen conditio, cum sit magis obnoxia, & minus libera, potior tamen & præstabilior existimatur: propter amplitudinem maiestatem'que* Po. Romani, *cuius istæ coloniæ, quasi effigies paruæ, simulachráque esse quædam videntur: & simul quia obscura obliteratáq; sunt* Municipiorum *iura, quibus vti iam per ignorantiam non queunt.*

Quòd M. Cato *differre dixit* Properare & Festinare: & *quàm cõmode* Verrius Flaccus *verbum quod est* Festinat, *interpretatus sit.* Cap. XIIII.

FEstinare & Properare, *idem significare, atq; in eandem rem dici videntur.* Sed M. Cato *id differre existimat, eáq; hoc modo diuisa verba sunt, ipsius ex oratione, quã de suis virtutibus habuit: Aliud est* Properare, *aliud* Festinare. *Qui vnum quid mature transigit, is properat: qui multa simul incipit neque perficit, is festinat.* Verrius Flaccus *rõnem volens dicere differentiæ huius:* Festinat, *inquit, à* Fando *dicitur: quoniam isti ignauiores, qui nihil perficere possunt, plus verborum quàm operæ habent. Sed id nimis coactum atque absurdum videtur.* Neque *tanti momenti esse potest prima in vtroque verbo litera, vt propter eam vnã tam diuersa verba,* Festinare, & Fari, *eadem videri debeant.* Commodius *autem, propius'que visum est, festinare quasi fessum esse: nam qui multis simul rebus properandis defessus est, is iam non properat, sed festinat.*

Quid Theophrastus mirum de perdicibus scriptũ reliquerit: & quid Theopompus, de leporibus. Cap. XV.

THeophrastus philosophorum peritissimus, oẽs in Paphlagonia Perdices bina corda habere, dicit: Theopompus in Bisaltia Lepores bina iecora.

Agrippas à partus ægri, & improsperi vitio appellatos: déque ijs duobus Carmentibus quæ vocãtur Prosa, & Postuerta. Cap. XVI.

QVorum in nascẽdo nõ caput, sed pedes primi extiterãt (qui ꝑtus difficillimus, ægerrimus'ꝗ habetur) Agrippæ appellati: vocabulo, ab ægritudine, & pedibus. Confixos esse autem pueros in vtero, Varro dicit, capite infimo nixos, sursum pedibus elatis: non vt hominis natura est, sed vt arboris. Nã pedes, crurá'ꝗ, arboris appellat ramos: caput stirpẽ atque caudicem. Qñ igitur, inquit, cõtra naturam forte conuersi in pedes, brachiis plerunque diductis retineri solent: ægrius'que tũc mulieres enituntur. Huius periculi deprecãdi gratia, aræ statutæ sunt Romæ duabus Carmentibus: quarum altera Postuerta noĩata est, Prosa altera: à recti, peruersíque partus & potestate, & noĩe.

Quæ ratio vocabuli sit agri Vaticani. Cap. XVII.

ET agrum Vaticanũ, & eiusdem agri Deũ præsidem appellatum acceperamus à vaticiniis, quæ vi atque instinctu eius Dei in eo agro fieri solita essent. Sed præter hanc causam M. Var. in libris diuinarum, aliam esse tradit istius nominis rationem. Nã sicut Aius, inquit, Deus appellatus, aráque ei statuta est, quę est ĩ ĩfima noua uia, ꝗ eo ĩ loco diuinitus uox edita

erat, ita Vaticanus Deus nominatus, penes quem essent vocis humanæ initia: Quoniam pueri simulatque parti sunt, eam primam vocem edunt, quæ prima in Vaticano, syllaba est, Idcirco vagire dicitur, exprimente verbo sonum vocis recentis.

Lepida quædã memoratu & cognitu de parte geometriæ, quæ ὀπτική appellatur. Et iterum alia, quæ μελική. Et tertia itidẽ, quæ dicitur κανονική. C.XVIII.

Pars quædam geometriæ ὀπτική appellatur, quę ad oculos pertinet. Pars altera, quæ ad aureis, κανονική vocatur, qua musici vt fundamẽto artis suæ vtuntur. Vtraq; harum spatijs & interuallis linearum, & ratione numerorum constat. ὀπτική facit multa demiranda, id genus, vt in speculo vno imagines vnius rei plures appareãt. Item vt speculum in loco certo positum, nihil imaginet, aliorsum translatum faciat imagines. Item si rectius speculum spectes, imago fiat tua eiusmodi, vt caput deorsum videatur, pedes sursum. Reddit etiam causas ea disciplina, cur istæ quoq; visiones fallant, vt quæ in aqua conspiciuntur, maiora ad oculos fiant: quæ procul ab oculis sunt, minora. Κανονική autem longitudines & altitudines vocis emetitur. Lõgior mẽsura vocis ῥυθμὸς dicitur, altior μέλος. Est & alia species κανονικῆς, quæ appellatur μελική, per quam syllabarum longarum, et breuium, & mediocriũ iunctura, & modus congruens cum principijs geometriæ, aurium mensura examinatur. Sed hæc, inquit, M. Varro, aut omnino non discimus, aut prius desistimus, q̃ intelligamus, cur discenda sint. Voluptas autem inquit, vel vtilitas

vel vtilitas talium disciplinarum in post principijs existit, cum perfectæ absolutæque sunt: in principijs vero ipsis ineptæ & insuaues videntur.

Sumpta ex historia Herodoti libro primo super fidicine Arione. Cap. XIX.

Celeri admodum & coibili oratione, vocumque filotereti & candido fabulam scripsit Herodotus super fidicine illo Arione: Vetus, inquit & nobilis Arion cantator fidibus fuit. Is loco & oppido Methymnæus, terra atque insula omni Lesbius fuit. Eũ Arionem rex Corianthi Periander amicũ amatumque habuit artis gratia. Is inde à rege proficiscitur, terras inclytas Siciliã atque Italiam visere. Vbi eò venit, auresque oĩum mentesque in vtriũsque terræ vrbibus demulsit: In quæstibus istic et voluptatibus amoribusque hoĩum fuit. Is tũ postea grãdi pecunia & re bona multa copiosius, Corinthũ instituit redire. Nauẽ igitur & nautas, vt notiores amicioresque sibi Corinthios delegit. Sed eo Corinthios hoĩe accepto, nauique in altũ prouecta, prędę pecuniæque cupidos cepisse consilium de necando Arione. Tum illum ibi pernicie intellecta, pecuniam cæteráque sua vt haberent, dedisse: vitã modo sibi vt parcerent, orauisse. Nautas precum eius harum commiser tum esse illatenus, vt ei necem afferre per vim suis manibus temperarent: sed imperauisse, vt iam statim coràm desiliret præceps in mare. Homo, inquit, ibi territus spe omni vitæ perdita, id vnũ postea orauit, vt prius quàm mortem oppeteret, induere permitterent sua sibi indumenta, & fides capere, & canere carmen casus illius sui

consolabile. Feros & immanes nauitas prolubium tum audiendi subit. Quod orauerat, impetrat. Atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stans'que in summæ puppis foro, carmen quod orthiũ dicitur, voce sublatissima cantauit. Ad postrema cantus, cum fidibus ornatuque omni sicut stabat canebat'que, eiecit sese procul in profundum. Nautæ haudquaquam dubitantes quin perisset, cursum quem facere cœperant, tenuerunt. Sed nouum, & mirum, & pium facinus contigit: Delphinum repente inter vndas adnauisse; & dorso super fluctus edito vectauisse: incolumique eum corpore & ornatu, Tænarum in terram Laconicam deuexisse. Tum Arionem prorsus ex eo loco Corinthum petiuisse: Talem'que Periandro regi, qualis Delphino vectus fuerat, sese obtulisse: eique rem, sicuti acciderat, narrauisse. Regem isthæc parum credidisse, Arionẽ quasi falleret, custodiri iussisse. Nauitas requisitos, ablegato Arione, dissimulanter interrogasse, ecquid audissent in ijs locis, vnde venissent, super Arionẽ. Eos dixisse, hominem cum inde irent, in terra Italia fuisse, eum'que illic bene agitare, & studijs delectationibus'que vrbium florere, atque in gratia pecuniáque magna fortunatum esse. Tum inter hæc eorum verba, Arionem cum fidibus & indumẽtis, cum quibus se in salum eiaculauerat, extitisse. Nautas stupefactos conuictos'que, ire inficias non quisse. Eã fabulam dicere Lesbios & Corinthios: atque esse fabulæ argumentum, quòd simulacra duo ahenea ad Tænarum viserentur, Delphinus vehens, & homo insidens.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM LIBER XVII.

Quòd Gallus Asinius, & Largius Licinius sententiam M. Ciceronis reprehenderunt, ex oratione quam dixit pro M. Cælio, & quid aduersus homines stolidissimos pro eadem sententia vere digneque dici possit.

CAP. I.

T quidam fuerunt, mõstra hominum, qui de dijs immortalibus impias falsas que opiniones prodiderunt: ita nõ nulli tam prodigiosi, tam que vecordes extiterunt (in quibus sunt Gallus Asinius, & Largius Licinius, cuius liber etiã fertur infando titulo Ciceromastix) vt scribere ausi sint M. Cic. parũ integre atq; improprie, atq; incõsiderate locutum. Atq; alia quidẽ quæ reprehẽderunt, neq; dictu neq; auditu digna sunt. Sed etenim hi in hoc, quo sibimetipsis præter cætera esse visi sunt verborũ pensitatores subtilissimi, cedò quale id sit consideremus. M. Cic. pro M. Cælio ita scripsit: Nam quod obiectum est de pudicitia, quod q; oĩum accusatorũ, nõ criminibus, sed vocibus maledictis q; celebratũ est, id nunq̃ acerbe feret M. Cælius, vt eum pœñiteat nõ deformem esse natum. Non

existimant verbo proprio esse vsum, quod ait, pœniteat, atq; id propè ineptum etiam esse dicut. Nam pœnitere, inquiunt, tum dicere solemus, cum quæ ipsi fecimus, aut quæ de nostra voluntate, nostróq; consilio facta sunt, ea nobis post incipiant displicere, sententiam que in ijs nostram demutamus. Neminem autem rectè ita loqui, pœnitere sese quòd natus sit, aut pœnitere q; mortalis sit, aut quòd ex offenso forte, vulneratóq; corpore, dolorem sentiat: quando istiusmodi rerum nec consilium sit nostrum, nec arbitrium, sed ea ingratis in corporibus nostris, vi ac necessitate naturę nobis accidāt. Sicut hercle, inquiunt, non voluntarium fuit M. Cælio *quali forma nasceretur, cuius eum dixit non pœnitere: tanquam in ea causa res esset, vt rationem caperet pœnitendi. Est hęc quidem, quam dicunt verbi huiusce sententia, & pœnitet, nisi in voluntarijs rebus, non probe dicitur, tametsi antiquiores verbo ipso, alio quoq; modo vsitati sunt, & pœnitet ab eo, quod est pene, & à penuria dixerunt. Sed id aliorsum pertinet, atque alio loco dicetur.* Nunc *autem sub hac eadē significatione, quæ vulgo nota est, non modo ineptum hoc non est quod* M. Cicero *dixit, sed festiuissimum adeo, & facetissimum est.* Nam *cum aduersarij & obtrectatores* M. *Cęlij, quoniam erat pulchro corpore, formam eius & faciem in suspiciones impudicitiæ accerserent, illudēs* Cicero *tam absurdam criminationem, quòd formam quam natura fecerat, vitio darent, eodem ipso errore, quem illudebat, sciens vsus est,* Et *non pœnitet, inquit,* M. *Cælium non deformem esse natum: vt vel hac ipsa re, quod ita dicebat, oppro-*

brarit aduersarijs, ac per facetias ostentaret facere eos deridiculum; quod perinde Cælio formã crimini darẽt, quasi arbitrium eius fuisset quali forma nasceretur.

Verba quædã ex Q. Claudij annalium primo, cur sim in legendo notata. Cap. II.

CVm librum veteris scriptoris legebamus, conabamur postea memoriæ vegetandæ gratia indipisci animo, ac recensere quæ in eo libro scripta essent, in vtrasque æstimationes laudis, aut culpę adnotamentis digna. Erat'que hoc sane quàm vtile exercitium ad conciliandas nobis, vbi venisset vsus, verborum sententiarum'que elegantium recordationes. Velut hæc verba ex Q. Claudij primo annali, quæ meminisse potui, notaui; quem librum legimus biduo proximo superiore: Arma, inquit, plerique abijciunt, atq; inermi inlatebrant sese. Ibi inlatebrant verbum poëticũ visum est, sed non absurdum neq; asperum: Ea, inquit, dum fiunt; Latini subnixo animo, quasi sublimi, & supra nixo, verbum penè significans & non fortuitum, demonstrat'que animi fortitudinem, fiduciam'que: quoniam quibus innitimur, ijs quasi erigimur attollimur'q;. Domus, inquit, suas quẽque ire iubet, & sua omnia fruisci. Rarius quidem fuit in ętate M. Tullij, ac deinceps infra rarissimũ: dubitatum'que est ab imperitis antiquitatis, an Latinũ foret. Non modo autem Latinum, sed iucundius amœnius'que etiam verbum fruiscor factum est, q̃ fruor: & vt fatiscor à fateor, ita fruiscor factũ est à fruor. Q. Metellus Numidicus, qui caste puréque lingua vsus Latina videtur, in epistola quam exul ad Domitios misit,

ita scripsit: Illi vero omni iure, atque honestate interdicti: Ego neque aqua, neque igni careo, & summa gloria fruiscor. Næuius in Attellana, quæ Partus inscripta est, hoc verbo ita vtitur:

Quod magnopere quæsierunt, id fruisci non queūt.
Qui non parsit, apud se fruitus est.

Et Romani, inquit, multis armis & magno commeatu, prædáque ingēti copiantur: Verbum castrense est, nec facile id reperias apud ciuiliū causarum oratores: ex'q; eadem figura est, qua lignantur, & pabulātur, & aquātur. Sole, inquit, occaso: Sole occaso, non insuaui venustate est, si quis aurem habeat non sordidam, nec procul catam. In XII. autem tabulis verbum hoc ita scriptū est: Ante meridiem causam conscito, cum perorant ambo præsentes. Post meridiem præsenti litem addicito. Si ambo præsentes, sol occasus suprema tempestas esto. Nos, inquit, in medium relinquemus: Vulgus, In medio dicit, nam vitium istuc putant: & si dicas, In medium ponere, id quoque esse σόλοικον putant. Et tamen probabilius significantius'que sic dici videbitur, si quis ea verba non incuriose introspiciat. Græcæ quoque θεῖναι εἰς μέσον vitium id non est. Postquam nuntiatum est, inquit, vt pugnatum esset in Gallos, id ciuitas grauiter tulit. In Gallos, mundius subtilius'que est, quàm cū Gallis, aut contra Gallos: Nam pinguiora hæc, obsoletiorâque sunt. simul, inquit, forma, factis, eloquentia, dignitate, acrimonia, confidentia pariter præcellebat, vt facile intelligeretur magnum viaticum: Magnum viaticū, pro magna facultate, & paratu magno, noue positū est.

Videturque Græcos secutus, qui ἐφόδιον sumptũ viæ ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt: ac sæpe ἐφόδιον pro eo dicunt, quod est, institue & instrue. Nam Mar. inquit, Manlius, quem Capitolium seruasse à Gallis supra ostendi, cuiusque operam cum M. Furio dictatore apud Gallos cumprime fortem atque exuperabilem respub. sensit, is & genere, & vi, & virtute bellica nemini concedebat: Apprime crebrius est, cumprime rarius: traductumque ex eo est, quod cum primis dicebant, pro eo quod est in primis. Nihil sibi, inquit, diuitias opus esse. Nos diuitijs dicimus, & vitium hoc orationis nullum est: ac ne id quidem est, quod figura dici solet. Recta enim isthæc oratio est, & veteres compluscuIi ita dixere. Nam ratio dici potest, cur rectius sit diuitijs opus esse, quàm diuitias: nisi qui grammaticorum noua instituta, vt τεμενῶν ἱερά obseruant: Nam hæc, inquit, maxime versatur Deorũ iniquitas, quod deteriores sunt incolumiores: neque optimum quempiam inter nos sinunt diurnare. Inusitate dixit diurnare, pro diu viuere: sed ex ea figura est, qua dicimus perennare. Cum his, inquit, consermonabatur. Sermonari, rusticius videtur, sed rectius: Sermocinari crebrius est, sed corruptius. Sese, inquit, ne id quoque, quod tũ suaderet, facturum esse: Ne id quoque dixit pro ne id quidẽ: infrequens nunc in loquendo, sed in libris veterum creberrimum. Tanta, inquit, sanctitudo fani est, vt nunquam quisquam violare sit ausus. Sanctitas quoque & sanctimonia, non minus Latine dicuntur, sed nescio quid maioris dignitatis est verbũ sanctitudo: Sicuti Marcus

Cato in L. Veturium, duritudinem, q̃ duritiem dicere grauius putauit: Qui illius, inquit, impudentiam norat, & duritudinem. Cum tantus, inquit, arrabo penes Sanites Po. Ro. esset: Arrabonem dixit DC. obsides, & id maluit q̃ pignus dicere, quoniam vis huius vocabuli in ea sententia grauior acriorque est. Sed nunc arrabo in sordidis verbis haberi cœptus, ac multo rectius videtur arra. Quanquam arram quoq; veteres sæpe dixerint. Et compluries, inquit, in laboribus miserrimas vitas exegerunt. Et hic motus in otijs, inquit, consumptus. Elegantia vtrobique ex multitudine numeri quæsita est. Cominius, inquit, qua ascenderat, descendit, atq; verba Gallis dedit. Verba Cominium dedisse Gallis dicit, qui nihil quicquam cuiquam dixerat. Neq; enim eum Galli, qui Capitolium obsidebant, ascendentem aut descendentem viderant. Sed verba dedit, haud secus posuit, quàm si tu dicas latuit atq; obrepsit. Conualles, inquit, & arboreta magna erant. Arboreta ignobilius verbum est, arbusta celebratius. Putabant, inquit, eos, qui foris atque qui in arce erant, inter se commutationes & consilia facere. Commutationes, id est, collationes communicationesque, inusitate dixit, sed non hercle inscite, nec ineleganter. Hæc ego pauca interim super eo libro, quorum memoria post lectionem suppetierat, mihi notaui in sermonibus forte, quos de temporibus rerum ad vsus hominum repertarum agitabamus.

Verba M. Varronis ex libro quinto, & XX. humanarum, quibus contra opinionem vulgariam interpretatus est Homeri versum. Cap. III.

Adolescés quispiá nó īdoctus, sparti quoq; vsum in terra Grçcia diu incognitū fuisse dixit, multisque post Ilium captū tēpestatibus ex terra Hispania aduectum. Riserunt hoc ad illudendū, ex ijs, qui ibi aderant vnus atq; alter, male hoīes literati: quod genus Grécι ἀγοραίους appellant: atq; eum qui id dixerat, librū legisse Homeri aiebant, cui versus hic forte deesset:

καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυνται.

Tum ille prorsum iritatus, Non, inquit, in eo libro versus, sed nobis planè magister defuit, si creditis in eo versu sparta id significare, quòd nos spartū dicimus. Maiorem enimuero illi risum subijciunt: neq; id destiterūt, nisi liber ab eo prolatus esset Marci Varronis vicesimusquintus humanarum, in quo de isto Homeri versu à Varrone ita scriptum est: Ego sparta apud Homerum nô plus spartum significare puto, q̃ σπάρτους, qui dicūtur in agro Thebano nati. In Græcia sparti copia modo cœpit esse ex Hispania. Neq; ex ipsa facultate vsi Liburni, sed hi plerasq; naues loris suebant, Græci magis cannabo & stuppa cæterisq; satiuis rebus, à quibus σπάρτα appellabant. Quod cū ita Varro dicat, dubito hercle an posterior syllaba in eo verbo, quod apud Homerum est, acuenda sit: nisi quia voces huiuscemodi, cum ex communi significatione in rei certæ proprietatem cócedūnt, diuersitate accentuum separantur.

Quid Mænander poëta Philemoni poëtæ dixerit, à quō sæpe indigne in certaminibus comœdiarum superatus est. Et quòd sæpissime Euripides in tragœdia ab ignobilibus poëtis victus est. Cap. IIII.

MÆnander à Philemone nequaquam pari scriptore in certaminibus comœdiarum, ambitu gratiáque, & factionibus sæpenumero vincebatur: Eum cũ forte habuisset obuiã, quæso, inquit, Philemon, bona venia dic mihi, cũ me vincis, non erubescis? Euripidem quoque M. Varro ait, cum quinque & septuaginta tragœdias scripserit, in quinque solis vicisse, cum eum uincerent aliquot poëtæ ignauissimi. Mænandrum autem alij centum & octo, partim centum & nouem comœdias reliquisse ferunt. Sed Apollodori scriptoris celebratissimi, hos de Mænandro versus legimus in libro qui Chronica inscriptus est:

Κηφισιδὺς ὢν, ἐκ Διοπείθου πατρὸς,
Πρὸς τοῖς ἑκατὸν πέντε γράψας δράματ᾽ ἐξ,
Ἔλιπεν, πεντήκοντα καὶ δυοῖν ἐτοῖν.

Ex istis tamen centum & quinq; omnibus, solis cũ octo vicisse, idem Apollodorus in eodem libro scripsit.

Nequaquam esse verum, quòd minutis, quibusdam rhetoricæ artificibus videatur M. Cic. in libro quem de amicitia scripsit, vitioso argumẽto vsum ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου *posuisse. Totum que id cõsideratius tractatum, exploratum que.* Cap. V.

CIcero in dialogo, cui titulus est Lælius, vel de amicitia, docere volens amicitiam non spe expectationéque vtilitatis, neque pretij mercedis que causa colendam, sed quod ipsa per sese plena virtutis honestatis que sit, expetendam diligendam que esse, etiã si nihil opus, nihil que emolumenti ex ea percipi queat, hac sententia, atque his verbis vsus est, eáque dicere facit

C. Lælium sapientem virum, qui P. Africani fuerat amicissimus: Quid enim Africanus indigens mei? Ne ego quidem illius. Sed ego admiratione quadam virtutis eius, ille vicissim opinione fortasse nonnulla, quã de meis moribus habebat, me dilexit: auxit beneuolentiam consuetudo. Sed quanquam vtilitates multæ & magnæ cõsecutæ sunt, non sunt tamen ab earum spe causæ diligendi profectæ. Vt enim benefici liberales que sumus, non vt exigamus gratiam (neque enim beneficium fœneramur, sed natura propensi ad liberalitatem sumus) sic amicitiam non spe mercedis adducti, sed quod omnis eius fructus in ipso amore inest, expetendam putamus. Hoc cum legeretur in cœtu forte hominum doctorum, rhetoricus quidam sophista vtriusque linguæ callẽs, haud sane ignobilis, ex istis argutulis, & minutis doctoribus, qui τεχνικοὶ appellantur, atque in disserendo tamen non impiger, vsum esse existimabat argumento M. Tullium non probo, neque ἀποδεικτικῷ, sed eiusdem quæstionis, cuius esset ea ipsa res, de qua quæreretur. Verbisque id vitium Græcis appellabat, quod accepisset ἀμφισβητούμενον, ἀντὶ ὁμολογουμένου. Nam beneficos, inquit, & liberales sumpsit ad confirmandum id, quod de amicitia dicebat: cum ipsum illud & soleat quæri & debeat, quisquis liberaliter & benigne facit, qua mente, quo ue consilio, benignus liberalis que sit: Vtrum quia mutuã gratiam speret, & eum, in quem benignus sit, ad parem curam sui prouocet: quod facere plerique omnes videntur: An quia natura sit beneuolus, benignitasque eũ per sese ipsa & liberalitas delectet, sine vlla recipiendæ

gratiæ procuratione, quod est omnium fermè rarissimũ. Argumenta autem censebat, aut probabilia esse debere, aut perspicua, & minime controuersa. Id'que ἀπὸ δείξιν *vocari dicebat, cum ea, quæ dubia, aut obscura sunt, per ea quæ ambigua non sunt, illustrantur. Atque vt ostenderet beneficos liberales'que ad id, quod de amicitia quæreretur, quasi argumentum exemplum'ue sumi non oportere: eodem, inquit simulacro, & eadem rationis imagine, amicitia inuicem pro argumento sumi potest, si quis affirmet homines beneficos liberales'que esse debere, non spe aliqua compendij, sed amore & studio honestatis. Poterit enim consimiliter ita dicere. Nanque vt amicitiam non spe vtilitatis amplectimur, sic benefici liberales'que nõ gratiæ recipiendæ studio esse debemus. Poterit sanè, inquit, ita dicere: Sed neq; amicitia liberalitati, neq; liberalitas amicitiæ præbere argumentum potest, cum de vtroq; pariter quæratur. Hæc ille rhetoricus artifex, dicere quibusdam videbatur perite & scienter, sed videre licet eum vocabula rerũ vera ignorauisse. Nam beneficum & liberalem Cicero appellat, ita vt philosophi appellandum esse censent, non eum qui, vt ipse ait, beneficia fœneratur, sed qui benigne facit nulla tacita ratione ad vtilitates suas redundante. Nõ ergo obscuro, neq; ambiguo argumento vsus est, sed certo, atq; perspicuo. Siquidem qui vere beneficus liberalis'que est, qua mente bene aut liberaliter faciat, non quæritur. Aliis enim longe nominibus appellandus est, si cum & talia facit, sui potius quàm alterius iuuandi causa facit. Processisset autem argutatori isti fortasse re-*

prehensio, si Cicero ita dixisset: Vt enim benefice liberaliter'que facimus, non vt exigamus gratiam: videretur enim benefice facere, etiam in non beneficum cadere posse, si id per aliquam circunstantiam fieret, nō per ipsam perpetuæ benignitatis constantiam. Sed cum beneficos liberales'q; dixerit, neq; aliusmodi isti sunt, q̃ cuius esse eos supra diximus, illotis (quod aiunt) pedibus, & verbis reprehendit doctissimi hominis orationem.

Falsum esse quod Verrius Flaccus in librorum secundo, quos de obscuris Marci Catonis composuit, de seruo receptitio scriptum reliquit. Cap. VI.

Marcus Cato Voconiam legem suadens, verbis hisce vsus est: Principio nobis mulier magnam dotem attulit. Tum magnam pecuniam recipit, quam in viri potestate non cōmittit, eā pecuniam viro dat mutuam: postea vbi irata facta est, seruum receptitium sectari atque flagitare virum iubet. Quærebatur seruus receptitius quid esset. Libri statim quæsiti, allati'que sunt Verrij Flacci de obscuris Catonis. In libro secundo scriptum inuentum est, receptitium seruum dici nequam, & nulli pretij: qui cum venum esset datus, redhibitus ob aliquod vitium receptus'que sit. Propterea, inquit, seruus eiusmodi sectari maritum & flagitare pecuniam iubebatur, vt eo ipso dolor maior, & contumelia grauior viro fieret, quod eum seruus nihili, petendæ pecuniæ causa compellaret. Cum pace autem, cum'que venia istorum, si qui sunt, qui Verrij Flacci autoritate capiuntur, dictum hoc sit. Receptitius enim seruus in ea re, quam dicit Cato, aliud omnino est, quàm

Verrius scripsit, atq; id cuius facile intellectu est. Res *enim proculdubio sic est: Quando mulier dotem marito dabat, tum quæ ex suis bonis retinebat, neque ad virum tramittebat, ea recipere dicebatur. Sicuti nunc quoq; in venditionibus quæ excipiuntur, neque veneunt. Quo verbo Plau. quoq; in* Trinumo *vsus ē, ī hoc versu:*

Posticulum hoc recepit, cum ædes vendidit.

Particulam quandam, quæ post eas ædeis erat, non vendidit, sed retinuit. Ipse etiam Cato *mulierem demōstrare locupletem volens:* Mulier, *inquit, & magnam dotē dat, & magnam pecuniam recipit:* Hoc *est, & magnam dotem dat, & magnam pecuniam retinet.* Ex *ea igitur re familiari, quam sibi dote data retinuit, pecuniam viro mutuam dat.* Eam *pecuniam cum viro forte irata repetere instituit, apponit flagitatorem seruum receptitium, hoc est proprium seruum suum, quem cum pecunia reliqua receperat, neque dederat doti, sed retinuerat.* Non *enim seruo mariti imperare hoc mulierē fas erat, sed proprio suo.* Plura *dicere, quibus hoc nostrū tuear, supersedeo.* Ipsa *enim sunt per sese euidentia, & quod à* Verrio *dicitur, & quod à nobis.* Vtrū *ergo videbitur cuiq; verius, eo vtatur.*

Verba hæc ex Atinia *lege, quod subreptum erit, eius rei æterna autoritas esto:* P. Nigidio, *&* Q. Scæ*uolæ visa esse non minus de præterito furto, quàm de futuro cauisse.* Cap. VII.

LEgis *veteris* Atiniæ *verba sunt:* Quod *subreptū erit, eius rei æterna autoritas esto.* Quis *aliud putet in hisce verbis, quàm de tempore tantum*

futuro legem loqui? Sed Q. Scæuola patrem suum, & Brutum, & Manilium viros apprime doctos, quæsijsse ait, dubitasséque, vtrum'ne in postfacta modo furta lex valeret, an etiam in antefacta: quoniam quod subreptũ erit, vtrunque tempus videretur ostendere, tam præteritum quàm futurum. Itaque P. Nigidius *ciuitatis* Romanæ *doctissimus, super dubitatione hac eorum scripsit in* XXIIII. *commẽtariorum grãmaticorũ.* Atq; *ipse quoque idem putat incertam esse temporis demõstrationem. Sed anguste perquam & obscure disserit, vt signa rerũ ponere videas ad subsidium magis memoriæ suæ, q̃ ad legentium disciplinam.* Videbatur *tñ hoc dicere:* Verbum *Esse, & verbum* Erit, *qñ per sese ponuntur, habent atq; retinent tempus suum. Cum vero præterito iũguntur, vim temporis sui amittunt, & in præteritum*cõtendunt. Cum enim dico, in campo est, in comitio est, tẽpus instans significo. Item cũ dico, in campo erit, tẽpus futurum demonstro.* At *cũ dico, factũ est, scriptũ est, subreptum est, quanquam* Est *verbum temporis sit præsentis, confunditur tñ cum præterito, & præsens esse desinit. Sic igitur, inquit, etiam istud quod in lege est, si diuidas separes'que duo verba hæc, Subreptũ &* Erit, *vt sic audias subreptum, tanquam certamen erit, aut sacrificium erit: tum videbitur lex in post futurum loqui. Si vero copulate, permistéque dictum intelligas, vt subreptumerit, non duo, sed vnum verbum sit: idque vnica patiendi declinatione fit, tum hoc verbo non minus præteritum tempus ostenditur, quàm futurum.*

*concedunt

In sermonibus apud mensam Tauri *philosophi*

quæri agitarique eiusmodi solita: Cur oleum sæpe & facile, vina rarius congelascant, acetum haud ferè vnquam: & cur aquæ fluuiorum fontiumque durentur, mare gelu non duretur. Cap. VIII.

PHilosophus Taurus accipiebat nos Athenis cœna plerunque, ad id diei vbi iam vesperauerat: id enim est tempus istic cœnandi frequens. Eius cœnæ fundus & fundamentum omne erat in olla vna lentis Aegyptiæ, & cucurbitæ inibi minutim cæsæ. Ea quodam die, vbi paratis & expectantibus nobis allata, atque imposita mensę est, puerum iubet Taurus oleum in ollam indere. Erat is puer genere Atticus, ad annos maxime natus octo, festiuissimus, ętatis & gentis argutiis scatens. Guttum Samium oretenus imprudens inanem, tanquam si inesset oleum, affert, conuertitque eum: & (vt solitum est) circumegit per omnem partem ollæ manum, nullum inde ibat oleum. Aspicit puer guttum atrocibus oculis stomachabundus, & concussum vehementius iterum in ollam vertit. Idque cum omnes sensim atque summissim rideremus, tum puer Græce, & id quidem perquam Attice, μὴ γελᾶτε, inquit, ἔνι τοὔλαιον, ἀλλ' οὐκ ἴστε οἷα φρίκη περὶ τὸν ὄρθρον γέγονε τήμερον. κεκρυστάλλωται. Verbero, inquit, ridens Taurus, nonne is curriculo, atque oleum petis? Sed cum puer foras emptum isset, nihil ipse ista mora offensior: Olla, inquit, oleo indiget, & (vt video) intolerandum feruit: cohibeamus manus, atque interea (quoniam puer nunc admonuit solere oleum congelascere) consideremus quidem, cur oleum sępe & facile fiet, vina rariter congelascant. Atque aspicit me, & iubet,

& iubet, quid sentiam dicere. Tum ego respondi, coniectare me vinum idcirco minus cito coalescere, quòd semina quædam caloris in sese haberet, essetque natura ignitius, ob eamque rem dictum esse ab Homero αἴθοπα οἶνον, non (vt alij putarent) propter colorem. Est quidē (inquit Taurus) ita vt dicis: nam fermè conuenit, vinū vbi potum est, calefacere corpora. Sed non secus oleū quoque calorificum est, neque minorem vim in corporibus calefaciendis habet. Ad hoc, si isthæc quæ calidiora sunt, difficilius gelu coguntur, congruens est, vt quæ frigidiora sunt, facile cogantur. Acetum autem omniū maxime frigorificum est, atque id nunquam tamen concrescit. Num igitur magis causa oleo coaguli celerioris in leuitate est? faciliora enim ad coëundum ideo videntur, quæ leuatiora, leuioráque sunt. Præterea id quoq; ait quæri dignum, cur fluuiorum & fontium aquæ gelu durentur, mare omne incongelabile sit. Tametsi Herodotus, inquit, historiæ scriptor, contra omnium fermè, qui hæc quæsiuerunt, opinionem, scribit: mare Bosphoricum, quod Cimmerium appellatur, earumque partiū mare omne, quod Scythicum dicitur, gelu stringi, & cōsistere. Dum hæc Taurus, interea puer venerat, & olla deferbuerat: tempusque esse cœperat edendi, & tacēdi. Macro. lib. 7. cap. 13.

De notis literarum, quæ in C. Cæsaris epistolis reperiuntur, déque alijs clādestinis literis ex veteri historia petitis, & quid σκυτάλη sit Laconica. Cap. IX.

Libri sunt epistolarum C. Cæsaris ad C. Oppiū, & Balbum Corneliū qui res eius absentis curabant. In his epistolis quibusdam in locis inue-

nuntur literæ singulariæ, sine coagmentis syllabarum, quas tu putes positas incondite: Nam verba *ex his literis confici nulla possunt.* Erat *autem conuentum inter eos clandestinum, de cōmutando situ literarū, vt inscriptio quidem alia aliæ locum & nomē teneret: sed in legendo locus cuiq; suus & potestas restitueretur. Quænam vero litera, pro qua subderetur, ante ijs (sicuti dixi) complacebat, qui hanc scribendi latebrā parabant.* Est *adeo* Probi *grāmatici cōmentarius satis curiose factus de occulta literarū significatione, epistolarum C. Cæsaris scriptarum. Lacedæmonij autem veteres, cum dissimulare et occultare literas publice ad imperatores suos missas volebant, ne si ab hostibus exceptæ forent, consilia sua noscerentur, epistolas id genus factas mittebant: Surculi duo erant teretes, oblonguli, pari crassamento, eiusdem'que longitudinis, derasi, atq;* ornati *cō similiter.* Vnus Imperatori *in bellū proficiscenti dabatur: alterum domi magistratus cū iure, atq; cum signo habebant.* Quando *vsus venerat literarum secretiorū, circum cum surculum lorum modicæ tenuitatis, longum autem quantum rei satis erat, cōplicabant,* volumine *rotundo & simplici: ita vt oræ adiunctæ vndique & cohærentes lori, quod plicabatur coirent.* Literas *deinde in eo loro per transuersas iūcturarum oras, versibus a summo ad imum proficiscētibus inscribebant.* Id *lorum literis ita perscriptis reuolutum ex surculo,* Imperatori *commenti illius conscio mittebant.* Resolutio *autem lori literas truncas atque mutilas reddebat, membráq; earum & apices in parteis diuersissimas spargebat.* Pro

*tornati

pterea si id lorum in manus hostiū inciderat, nihil quicquam coniectari ex eo loro quibat. Sed vbi ille ad quē erat missum acceperat, surculo compari quem habebat capto, ad finem perinde vt debere fieri sciebat, circumplicabat: atque ita literæ per ambitum eundem surculi coalescentes, rursum coibant, integram'que & incorruptam epistolam & facilem legi præstabant. Hoc genus *epistolæ* Lacedæmonij σκυτάλην appellant. *Legebamus id quoque in vetere historia rerum* Punicarum, *virum indidem quempiam illustrem (siue ille* Hasdrubal; *siue quis alius est, nō retineo) epistolam scriptam super rebus arcanis, hoc modo abscondisse:* Pugillaria noua, *nondum etiam cera illita accepisse: literas in lignum incidisse: postea tabulas (vti solitum est) cera colliuisse: eas'que tabulas tanquam non scriptas, cui futurum id prædixerat, misisse:* Eum deinde ceram *derasisse, literas'que incolumes ligno incisas legisse.* Est *& alia in monumentis rerum* Græcarum *profunda quædam, & inopinabilis latebra, barbarico astu excogitata.* Histieus *nomine fuit, loco natus in terra* Asia *non ignobili.* (Asiā *tunc tenebat* Imperio *rex* Darius.) Is Histieus, *cum in* Persis *apud* Darium *esset,* Aristagoræ *cupiā res quasdam occultas nuntiare furtiuo scripto* volebat. *Cōminiscitur opertum hoc literarum admirandum:* Seruo *suo diu oculos ægros habenti, capillum ex capite omni tanquam medendi gratia deradit: caput'que eius læue in literarum formas compingit.* His *literis, quæ voluerat, perscripsit.* Hoīem *postea quoad capillus adolesceret, domi cōtinuit.* Vbi *id factū est, ire ad* Aristagorā

iubet. Et cum ad eum (inquit) veneris, mandasse me dicito, vt caput tuum (sicut nuper egomet feci) deradat. Seruus, vt imperatum erat, ad Aristagoram venit, mandatumque domini affert. Atque ille id non esse frustra ratus, quod erat mādatū, fecit. Ita literæ perlatæ sunt.

Quid de versibus Virgilij Fauorinus existimarit, quibus in describenda flagrantia montis Aetnæ, Pindarum poëtam secutus est: collatáque ab eo super eadē re vtriusque carmina, & dijudicata. Cap. X.

FAuorinum philosophum, cum in hospitis sui Antiatem villam æstu anni cócessisset: nosque ad eū videndum Roma venissemus, memini super Pindaro poëta, & Virgilio in hunc ferè modum disserere: Amici (inquit) familiaresque P. Virgilij, in ijs quæ de ingenio moribusque eius memoriæ tradiderunt, dicere eum solitum ferunt, parere se versus more atque ritu vrsino. Nanque vt illa bestia fœtum ederet ineffigiatū informemque, lambendóque id postea quod ita edidisset, confirmaret & fingeret: proinde ingenij quoque sui partus recentes rudi esse facie & imperfecta, sed deinceps tractando colendóque reddere ijs se oris & vultus liniamenta. Hoc virum iudicij subtilissimi ingenue atque vere dixisse, res (inquit) ipsa verum indicium facit. Nam quæ reliquit perfecta expolitáque, quibusque imposuit sensus atque delectus sui supremam manum, omni poëticæ venustatis laude florent. Sed quæ procrastinata sunt ab eo, vt post recenserentur, & absolui (quoniam mors præuerterat) nequiuerunt, nequaquam poëtarum elegantissimi nomine, atque iudicio digna sunt. Itaque

cum morbo oppressus, aduentare mortem videret, petiuit orauitque à suis amicissimis impense, vt Aeneida, quam nondum satis elimauisset, abolerent: In ijs autem (inquit) quæ videntur retractari, & corrigi debuisse, is maxime locus est, qui de monte Aetna factus est. Nā cum Pindari veteris poëtæ carmē, quod de natura, atque flagrantia montis eius compositum est, æmulari vellet, eiusmodi sententias, & verba molitus est: vt Pindaro quoque ipso, qui nimis opima pinguíque esse facundia existimatus est, insolentior hoc quidē in loco tumidior'que sit. Atque vti vosmetipsos, inquit, eius quod dico, arbitros faciam, carmē Pindari, quod est super monte Aetna, quantulum mihi memoriæ est, dicam:

Τᾶς, ἐρεύγονται μὲν ἀπλά-
του πυρὸς ἁγνόταται
Ἐκ μυχῶν παγαί. ποταμοὶ
Δ' ἁμέραισι μὲν προχέοντι, ῥόον καπνοῦ
Αἴθων. ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας
Φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖ-
αν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ.
Κεῖνο δ' Ἁφαίστοιο κρουνοὺς, ἑρπετὸν
Δεινοτάτους ἀναπέμ-
πει, τέρας μὲν θαυμάσιόν τι ἰδέ-
σθαι, θαῦμα δὲ καὶ παριόν-
των ἀκοῦσαι.

Pindarus in Pythiis Epodo. I. Specie prīa.

Audite nunc (inquit) Virgilij versus, quos inchoasse eū verius dixerim, quàm fecisse:

Portus ab accessu ventorum immotus, & ingens
Ipse, sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis.

Interdum'que atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla.
Attollit'que globos flammarum, & sidera lambit.
Interdum scopulos, auulsáque viscera montis
Erigit eructans, liquefactáque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundóque exæstuat imo.

Iam principio (inquit) Pindarus veritati magis obsecutus, id dixit, quod res erat, quod'que illic vsu veniebat, quod'que oculis uidebatur: interdiu fumare Aetnam, noctu flammigare. Virgilius autem, dum in strepitu sonitúque verborum conquirendo laborat, vtrunque tempus nulla discretione facta confundit. Atque ille, Græcos quidem fontes imitatus, igneis eructare, & fluere, amnes fumi, & flāmarum fulua & tortuosa volumina in plagas maris ferre: quasi quosdam igneos amnes, luculente dixit. At hic noster, atram nubem turbine piceo & fauilla fumātem, ῥόον καπνοῦ αἴθωνα interpretari volens, crasse & immodice congessit. Globos quoque flammarum, quod ille κρουνοὺς dixerat, duriter & ἀκύρως transtulit. Item quòd ait, Sidera lambit. vacanter hoc etiam (inquit) accumulauit & inaniter. Neque non id quoque inenarrabile esse ait, & propemodum insensibile, quod Nubem atram fumare dixit turbine piceo, & fauilla candente. Non enim fumare (inquit) solent, neque atra esse, quæ sunt candentia: nisi si candente dixit peruulgate & improprie, pro feruenti fauilla, non pro ignea et relucenti. Nam candens scilicet est à candore dictum, non à calore. Quòd saxa autem & scopulos eructari, & erigi, eosdem'que ipsos statim liquefieri & geme-

re, atque glomerari sub auras dixit: hoc (inquit) nec à Pindaro scriptũ, nec vnquam fando auditum, & oĩum, quæ monstra dicuntur, monstrosissimum est.

Quòd Plutarchus in libris Symposiacis opinionem Platonis de habitu, atque natura stomachi, fistulæque eius, quæ τραχεῖα dicitur, aduersum Erasistratum medicum tutatus est: autoritate adhibita antiqui medici Hippocratis. Cap. XI.

ET Plutarchus, & alij quidam docti viri, reprehensum esse ab Erasistrato nobili medico Platonem scripsere, quòd potum dixit defluere ad pulmonẽ: eóque satis humectato, dimanare per eum, quia sit rimosior: & confluere in vesicam: errorisque istius fuisse Alcæum ducem, qui in poëmatis suis scriberet, τὸν τε πνεύμονα οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται. Ipsum autem Erasistratum dicere, duas esse quasi canaliculas quasdam, vel fistulas: easque ab oris faucibus proficisci deorsum: per earumque alteram deduci delabiq́ in stomachũ esculenta oĩa & poculenta: eóq́ ferri in uentriculum, qui Græce appellatur ἡ κάτω κοιλία: atque ibi subigi, digeríq́: ac deinde aridiora ex ijs recremẽta in aluũ cõuenire, quod Græce κῶλον dicitur, humidiora aũt per renes in vesicã. Per alteram aũt fistulã, quæ Græce nominatur τραχεῖα ἀρτηρία, spiritũ à summo ore in pulmonem, atq́ inde rursum in os & in nareis cõmeare: perq́ eandẽ * uiã vocis quoq́ fieri meatũ. Ac ne potus, cibusq́ aridior, quem oporteret in stomachum ire, procideret ex ore, laberetúrq́ in eandẽ fistulam, per quam spiritus reciprocatur, eáq́ offensione intercludere

* alij non hñt viam

tur animæ via: impositam esse arte quadam & ope naturæ, ἐπιγλωττίδα, quasi claustra quædam vtriusque fistulę mobilia, cõniuentia vicissim & resurgẽtia. Eamq; ἐπιγλωττίδα inter edendum, bibendumq; operire, atque protegere τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ne quid ex esca, potu've incideret in illud quasi æstuantis animæ iter. Ac propterea nihil humoris influere in pulmonem, ore ipso arteriæ cõmunito. Hæc Erasistratus medicus aduersum Platonem. Sed Plutarchus in libro Symposiacorum, autorem Platonis sententiæ Hippocratem dicit fuisse, idemque esse opinatos & Philistiona Locrum, & Dioxippum Hippocraticũ, veteres medicos & nobiles. Atq; illam, de qua Erasistratus dixerit, ἐπιγλωττίδα nõ idcirco in eo loco cõstitutam, ne quid ex potu influeret in arteriam (nam pulmoni quoque fouendo, rigandóque necessarios humores videri) sed appositam quasi moderatricem quandam,
*admittẽdi've
arbitramque prohibendi* admiscẽdi've quod ex salutis vsu foret: vti edulia quidem oĩa defenderet ab arteria, depelleretque in stomachum: potum autem partiretur inter stomachum & pulmonem. Et quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet, non rapidum id, neque vniuersum, sed quadã quasi obice sustentatum ac repressum, sensim paulatimque transmitteret, atque omnem reliquum in alteram stomachi fistulam deriuaret.

De materijs infamibus, quas Græci ἀδόξους appellant, à Fauorino exercendi gratia disputatis. C.XII.

INfames materias, siue quis maluit dicere inopinabiles, quas Græci ἀδόξους καὶ ἀτόπους ὑποθέσεις

appellant, & veteres adorti sunt: non sophistæ solum, sed philosophi quoque: & noster Fauorinus oppido quàm libens in eas materias dicebat: vel ingenio expergificando ratus idoneas, vel exercendis argutijs, vel edomandis vsu difficultatibus: sicuti cum Thersitæ laudes quæsiuit, & cum febrim quartis diebus recurrentem laudauit. Lepida sanè multa, & non facilia inuctu in vtranque causam dixit: eáque scripta in libris reliquit. Sed in febris laudibus testem etiam Platonem produxit, quem scripsisse ait: Qui quartanam passus conualuerit, vires'que integras recuperauerit, fidelius, constantius'que postea valiturum. Atque inibi in eisdem laudibus non hercle hac sententiola inuenuste lusit: Versus, inquit, est longo hominum æuo probatus:

ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

Eo versu significatur, non omni die bene esse posse, sed isto bene, atque alio male. Quod cum ita sit, inquit, vt in rebus humanis bene aut male vice alterna sit, hæc biduo medio interuallata febris, quanto est fortunatior in qua μία μητρυιά, δύο μητέρες.

Quin particula, quot, quales'que varietates significationis habeat, & quàm sæpe in veterum scriptis obscura sit. Cap. XIII.

QVin particula, quam grammatici coniunctionem appellant, varijs modis, sententijs'que connectere orationem videtur. Alter enim dici putatur, cum quasi increpantes, vel exhortantes dicimus: Quin venis? quin legi? quin fugis? Aliter cum ita confirmamus: Non dubium est, quin M. Tullius omnium sit

eloquentissimus: Aliter aũt cum *sic componimus, quod quasi priori videtur contrarium*: Non *idcirco causas Isocrates non defendit, quin id vtile esse & honestũ existimarit*. A' *quo illa significatio non ab horret, quæ est in tertia* Origine M. *Catonis*: Haud *eos (inquit) eo postremum scribo quin populi, & boni, & strenui sint*. In *secunda quoque* Origine M. Cato *non longe secius hac particula vsus est*. Neq; *satis (inquit) habuit, quod eum in occulto vitiauerat, quin eius famam prostitueret*. Præterea *animaduertimus* Quadrigariũ *in octauo annalium particula ista vsum esse obscurissime*. Ipsius *verba posuimus*: Romam *venit: vix superat, quin triumphus decernatur*. Item *in sexto annali eiusdẽ verba hęc sunt*: Penè *factum est, quin castra relinquerent, atq; cederent hosti*. Non *me aũt præterit, dicere aliquem posse de summo pectore, nihil esse in his verbis negotij*. Nã *quin vtrobiq; positũ pro ut, planissimum'q; esse, si ita dicas*: Romã *venit, vix superat, vt triũphus decernatur. item alio in loco*: Penè *factũ est, vt castra relinquerẽt, atque cederent hosti*. Sed *vtantur sanè, qui tam expediti sunt, perfugijs cõmutationum in verbis quæ non intelliguntur: vtantur tamen, vbi id facere poterunt, verecũdius*. Hanc *vero particulam, de qua diximus, nisi quis didicerit compositam, copulatam'que esse, neque vim tãtum coniungẽdi habere, sed certa quadam significatione factam: nunquam profectò rationes ac varietates istius comprehensurus est*. Quod *quia longioris dissertationis est: poterit cui otium est, reperire hoc in* P. Nigidij *cõmentarijs, quos* Grãmaticos *inscripsit*.

Sntiæ ex Publij Mimis selectæ lepidiores. C.XIIII.

PVblius Mimos scriptitauit, dignus'que habitus est, qui super Laberio iudicaretur. C. autē Cæsarem ita Laberij maledicētia, & arrogantia offendebat: vt acceptiores, & probatiores sibi esse Publij, q̄ Laberij Mimos prædicaret. Huius Publij sententiæ feruntur pleræque lepidæ, & ad cōmunem sermonum vsum cōmodatissimæ. Ex quibus sunt istæ singulis versibus circunscriptæ, quas libitum hercle est adscribere: Macrobius lib. 1. cap. 7

Malum consilium est, quod mutari non potest.
Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Feras, non culpes, quod *vitari non potest. *mutari
Cui plus licet quàm par est, plus vult, quàm licet.
Comes facundus in via, pro vehiculo est.
Frugalitas miseria est rumoris boni.
Hæredis fletus, sub persona risus est.
Furor fit læsa sæpius patientia. Improbe
Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.
Ita amicum habeas, posse vt fieri inimicum putes.
Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.
Nunquam periculum sine periculo vincitur.
Nimium altercando veritas amittitur.
Pars beneficij est, quod petitur si *belle neges. *cito

Quòd Carneades academicus helleboro stomachum purgauit, scripturus aduersus Zenonis Stoici decreta: dèque natura medelàque hellebori candidi, & nigri. Cap. XV.

CArneades Academicus scripturus aduersum Stoici Zenonis libros, supiora corpis helleboro

cãdido purgauit: ne quid ex corruptis in stomacho humoribus ad domicilia vsque animi redundaret, & constantiam vigorem'que mentis labefaceret: tanta cura, tantóque apparatu vir ingenio præstanti ad refellenda, quæ scripserat Zeno,*aggressus*. Id *cũ in historia* Græ*ca legissem, quod helleboro candido scriptum erat, quid esset, quæsiui*. Tum *comperi duas species hellebori esse, discerniculo coloris insignes: candidi & nigri*. Eos *aũt colores non in semine hellebori, neque in virgultis, sed in radice dignosci*. Candido *stomachum & ventrem superiorem vomitionibus purgari: nigro aluum, quæ inferior vocatur, dilui*. V*triusque esse hanc vim, vt humores noxios, in quibus causę morborum sunt, extrahant*. E*sse autem periculum, ne inter causas morborum omni corporum via patefacta, ea quoque ipsa, in quibus causa viuendi est, exinaniantur: amissoque omni naturalis alimoniæ fundamento, homo exhaustus intereat*. S*ed helleborum sumi posse tutissime in insula* Anticyra, Plinius Secũdus *in libris naturalis historiæ spripsit*. P*ropterea* Liuium Drusum, *qui* Tribunus *plebis fuit, cum morbũ, qui comitialis dicitur, pateretur,* Anticyram *nauigasse, & in ea insula helleborum bibisse ait: atque ita morbo liberatum*. P*ræterea scriptum legimus*, Gallos *in venatibus tingere helleboro sagittas: quòd ijs ictæ exanimatæ feræ, teneriores ad epulas fiant*. S*ed propter hellebori contagium, vulnera ex sagittis facta circuncidere latius dicuntur*.

Anates P*onticas vim habere venenis digerendis potẽtem: atq; inibi de* M*ithridatis regis in id genus medi=*

camentis ſolertia. Cap. XVI.

ANates Ponticas dicitur edundis vulgo venenis victitare. Scriptum ẽt à Leneo Cn. Pompeij *liberto, Mithridatem illum* Pōti *regem, *medicinæ rei & remediorum id genus ſolertem fuiſſe: ſolitum que earum ſanguinem miſcere medicantis, quæ digerendis venenis valent, eum que ſanguinem vel potentiſſimum eſſe in ea confectione: ipſum autem regem aſſiduo talium medelarum vſu à clandeſtinis epularum inſidijs cauiſſe. Quin & ſcientem quoq; vltro, & oſtentandi gratia venenum rapidum & velox ſæpenumero hauſiſſe, atque id tñ ſine noxa fuiſſe. Quamobrem poſtea cum prælio populi* Romani *victus, in vltima regni refugiſſet, & mori decreuiſſet, & venena violentiſſima feſtinandæ necis gratia fruſtra expertus eſſet, ſuo ſe ipſe gladio tranſegit.* Huius regis *antidotus celebratiſſima eſt, quæ* Mithridatios *vocatur.* *medicæ rei

Mithridatem Ponti *regem duarum & viginti gentium linguis locutum: Quintum que* Ennium *tria corda habere ſeſe dixiſſe, quòd treis linguas percalluiſſet, Græcam, Oſcam,* Latinam. Cap. XVII.

QVintus Ennius tria corda habere ſeſe dicebat, q; loqui Græce, & Oſce, & Latine *ſciret. Mithridates autẽ* Ponti *atq; Bithyniæ rex inclytus, qui à* Cneo Pompeio *bello ſuperatus eſt, duarũ & viginti gentium, quas ſub ditione habuit, linguas percalluit: earum que omnium gentiũ viris, haud vnquam per interpretem, locutus eſt: ſed vt quenque ab eo appellari vſus fuit, perinde lingua & oratione ipſius, non mi-* Soli. uide cap. 5.

nius scite, quàm si gentis eius esset, locutus est.

Quòd M. Varro C. Sallustium historiæ scriptorē deprehensum ab Annio Milone in adulterio scribit, & loris cæsum, pecuniáque data dimissum.

Cap. XVIII

MArcus Varro in literis atque vita fide homo multa, & grauis, in libro quē inscripsit Pius, aut de pace, Caium Salustium scriptorem seriæ illius & seueræ orationis, in cuius historia nationes censorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprehensum ab Annio Milone loris bene cæsum dicit: & cum dedisset pecuniam, dimissum.

Quid Epictetus philosophus dicere solitus sit hominibus nequam & impuris, disciplinas philosophiæ studiose tractantibus: & quæ duo verba obseruanda præceperit, omnium rerum longe salubria.

Cap. XIX.

FAuorinum ego audiui dicere Epictetum philosophum dixisse: Plerosque istos qui philosophari videntur, philosophos esse huiuscemodi, ἄνευ τοῦ πράττειν μέχρι τοῦ λέγειν: Id significat, factis procul, verbis tenus. Iam illud est vehementius, quod Arrianus solitum eum dictitare, in libris, quos de dissertationibus eius composuit, scriptum reliquit. Nam cum (inquit) animaduerterat hominem pudore amisso, importuna industria, corruptis moribus audacem, confidentem lingua, cæteráque omnia præterquam animum procurantem: istiusmodi (inquit) hominem cum viderat, studia quoque & disciplinas philosophiæ contrectare, & phy

sita adire, & meditari dialectica, multáque id genus theoremata suspicari, sciscitarique: inclamabat, Deûm atque hominum fidem, ac plerunque inter clamandum his eum verbis increpabat: ἄνθρωπε ποῦ βάλλεις, σκέψαι εἰ κεκάθαρται τὸ ἀγγεῖον, ἂν γὰρ εἰς τὴν οἴησιν αὐτὰ βάλλῃς, ἀπώλετο· ἢν σαπῇ, οὖρον, ἢ ὄξος γένοιτο ἄν, ἢ τι τούτων χεῖρον. *Nil profectò ijs verbis grauius, nil verius: quibus declarabat maximus philosophorum literas, atque doctrinas philosophiæ, cum in hominem falsum atque degenerem, tanquam in vas spurcum atque pollutum influxissent, verti, mutari, corrumpi: & quod ipse* κυνικώτερον *dixit, vrinam fieri, aut si quid est vrina spurcius. Præterea idem ille Epictetus, quod ex eodem Fauorino audiuimus, solitus dicere est: duo esse vitia multo omnium grauissima ac teterrima, Intolerantiam, & incótinentiam: cum aut iniurias, quæ sunt ferendæ, non toleramus, neque ferimus: aut à quibus rebus, voluptatibus'que nos tenere debemus, non tenemus. Itaque, inquit, si quis hæc duo verba cordi habeat: eáque, sibi imperando, atque obseruãdo curet, is erit pleraque impeccabilis, vitam'que viuet trãquillissimam. Verba duo hæc dicebat,* ἀνέχου καὶ ἀπέχου.

Ex Symposio Platonis sumpta verba, numeris, coagmentis'que verborum scite, modulatéque, & apte, exercendi gratia, in Latinam orationem versa.

Cap. XX.

SYmposium Platonis apud philosophum Taurũ legebatur. Verba illa Pausaniæ, inter cóuiuas amo

rem vice sua laudantis. Ea verba ita prorsum amauimus, ut meminisse etiam studuerimus. Sunt adeo, quæ meminimus, verba hæc: πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδ' ἔχει. αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς πραττομένη, οὔτε καλή, οὔτε αἰσχρά. οἷον νῦν ἡμεῖς ποιοῦμεν, ἢ πίνειν, ἢ λαλεῖν, ἢ διαλέγεσθαι. οὐκ ἔστι τούτων αὐτὸ καλὸν οὐδέν, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει, ὡς ἂν πραχθῇ τοιοῦτον ἀπέβη, καλῶς μὲν γὰρ πραττόμενον, καὶ ὀρθῶς, καλὸν γίγνεται. μὴ ὀρθῶς δὲ αἰσχρόν, οὕτω καὶ τὸ ἐρᾶν, καὶ ὁ ἔρως. οὐ πᾶς ἐστι καλὸς, οὐδὲ ἄξιος ἐγκωμιάζεσθαι, ἀλλ' ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾶν.

Hæc verba vbi lecta sunt, atque ibi Taurus *mihi,* Heus, *inquit, tu* ῥητορίσκε *(sic enim me in principio, recens in diatribam acceptum, appellitabat: existimās eloquentiæ vnius exercendæ gratia* Athenas *venisse.)* Vides *ne, inquit,* ἐνθύμημα *crebrum, & coruscum, & connexum, breuibus que & rotundis numeris, cum quadam æquabili circumactione deuinctum?* Habes *ne nobis dicere in libris rhetorum vestrorum tam apte, tam que modulate compositam orationem?* Sed *hos, inquit, tamen numeros censeo videas* ὁδοῦ πάρεργον. Ad *ipsa enim* Platonis *penetralia, ipsarum que rerum pondera & dignitates pergendum est, non ad vocularum eius amœnitatem, nec ad verborum venustates diuersitandum.* Hæc *admonitio* Tauri *de orationis* Platonicæ *modulis, non modo non repressit, sed instruxit etiam nos ad elegantiam* Græce *orationis verbis* Latinis *affectandam.* Atque *vti quædam animalium parua & vilia, ad imitandum sunt, quas res cunque audierint viderint ue, petulantia,*

proinde

proinde nos ea, quę in Platonis oratione demirabamur, non æmulari quidem, sed lineas vmbras'que facere ausi fuimus, velut ipsum hoc est, quod ex illis ijsdē verbis eius effinximus. Omne, inquit, omnino factum sic sese habet, neque turpe est quantum in eo est, neq; honestum: velut quas nūc facimus ipsi res, bibere, cantare, disserere. Nihil nanque horum ipsum ex sese honestum est: quale cum fieret modo factum est, tale extitit. Si recte honestéque factum est, tum honestum fit: sin parum recte, turpe fit. Sic amare, sic amor non honestus oīs, neq; oīs laude dignus, sed qui facit, nos vt honeste amemus.

Quibus temporibus post Romam conditam Græci Romanique illustres viri floruerunt, ante secundum bellum Carthaginensium. Cap. XXI.

VT conspectum quendam ætatum antiquissimarum, item virorum illustriū, qui in his ætatibus nati fuissent, haberemus, ne in sermonibus forte in conspectum aliquid super ætate atque vita clarorum hominum temere diceremus: sicuti sophista ille ἀπαίδευτος qui publice nuper disserens, Carneadem philosophū a rege Alexandro Philippi filio pecunia donatum, & Panætium Stoicum cum superiore Africano vixisse dixit: vt ab istiusmodi inquam temporum ætatum'que erroribus caueremus, excerpebamus ex libris, qui Chronici appellantur, quibus temporibus floruissent Græci, simulat'que Romani viri, qui vel ingenio vel imperio nobiles insignes'que post conditam Romam fuissent ante secundum bellum Carthaginensium, eas'que nunc excerptiones nostras varijs diuersis'que in locis factas, cur-

sim digessimus. Neque *enim id nobis negotium fuit, vt acri atq; subtili cura excellentium in vtraque gente hominũ* συγχρονισμοὺς *cõponeremus: sed vt noctes istæ quadantenus, his quoq; historiæ flosculis leuiter iniectis aspergerentur*. S*atis autem visum est in hoc cõmentario de temporibus paucorum hoïum dicere, ex quorũ ætatibus de pluribus quoq;, quos non noïaremus, haud difficilis coniectura fieri posset*. Incipiemus *enim à* So*lone claro: quoniam de* Homero & He*siodo, inter oẽs ferè scriptores constitit, ætatem eos egisse, vel ijsdem ferè temporibus*, vel Homerum *aliquanto antiquiorem, vtrunque tamen ante* R*omam conditam vixisse*, S*iluijs* Al*bæ regnantibus, annis post bellum* Troianũ (*vt* Ce*ssius in primo annalium de* Homero, *atque* He*siodo scri-*

*LX. *ptum reliquit) plus* C. *atque* *X L. *ante* R*omã autem conditam*, vt Cornelius Nepos *in primo chronicorum*

*C. et L. *de* Homero *dixit, annis circiter* * C. & LX. Solonem *ergò accepimus vnum ex illo nobili numero sapientum, leges scripsisse* A*thenienſium*, Tarquinio Pri*sco* R*omæ regnante anno regni eius* X X X I I I. S*eruio autẽ* Tullio *regnante*, Pi*sistratus* A*thenis tyrannus fuit*, S*olone ante in exilium voluntarium profecto, quoniam id ei prædicenti non creditum est*. P*ostea* Pythagoras S*amius in* Italiam *venit*, Tarquinij *filio regnum obtinente, cui cognomentum* S*uperbus fuit*. I*jsdem que temporibus occisus est* A*thenis ab* Harmodio, & A*ristogitone* Hipparchus Pi*sistrati filius*, Hippi*æ tyranni frater*. A*r*

Cicero in I. Tuscu. *chilochum autem* Nepos Cornelius *tradit*, Tullo Ho*stilio* R*omæ regnante, iam tunc fuisse poëmatis clarum*

& nobilem. Ducentesimo deinde & sexagesimo anno post Romam conditam, aut non longe amplius, victos esse ab Atheniensibus Persas memoriæ traditum est, pugna illa inclyta Marathonia Miltiade duce, qui post eã victoriam damnatus à populo Atheniensi, in vinculis publicis mortem obijt. Tum Aeschylus Athenis tragœdiarum poëta celebris fuit. Romæ autem fermè istis temporibus Tribunos, & Aediles, tum primum per seditionem sibi plebes creauit. Ac nõ diu post Cn. Martius Coriolanus exagitatus vexatus'que à Trib. ple. ad Volscos, qui tũ hostes erant, à repub. desciuit, bellum'q; Popu. Roma. fecit. Post deinde paucis annis Xerxes rex ab Atheniensibus, & pleraque Græcia, Themistocle duce, nauali prælio, quod ad Salamina factum est, victus fugatus'que est. Atque inde anno ferè quarto, Menenio Agrippa, Marco Horatio Puluillo COSS. bello Veiente apud fluuium Cremeram, ab ijs sex & trecenti patritij Fabij cum familijs suis, vniuersi ab hostibus circumuenti perierunt. Iuxta ea tempora Empedocles Agrigentinus in philosophiæ naturalis studio floruit. Romæ autem per eas tempestates decemuiros legibus scribundis creatos constitit, tabulas'que ab ijs primo decem conscriptas, mox alias duas additas. Bellum deinde in terra Græcia maximũ Peloponnesiacũ, quod Thucydides memoriæ mandauit, cœptum est, circa annum ferè post conditam Romã * trecentesimum vicesimumnonum, qua tempestate A. Posthumius Torquatus dictator Romæ fuit: qui filium suum, quòd cõtra suum dictum in hostem pugnauerat, securi necauit. Hostes tũ

* CCC-XXIII.

Pop.Rom. fuerant Fidenates. Itaque inter hæc tẽpora nobiles celebresque erant, Sophocles, ac deinde Euripides tragici poëtæ, & Hippocrates medicus, & Democritus philosophus: quibus Socrates Athenensis natu quidem posterior fuit, sed quibusdam temporibus iisdem vixerunt. Iam deinde Tribunis militaribus consulari imperio Remp. Romæ regentibus ad annum ferè conditæ vrbis CCCXLVII. triginta illi tyrãni præpositi sunt à Lacedæmoniis Athenẽsibus, & in Sicilia Dionysius superior tyrannidem tenuit: Paucisque annis post Socrates Athenis capitis dãnatus est, & in carcere veneno necatus. Ea ferè tempestate Romæ M.Furius Camillus dictator fuit, & Veios cepit. Ac post non longo tempore bellum Senonicum fuit. Galli Romam præter Capitolium ceperunt. Neque multo postea Eudoxus astrologus in terra Græcia nobilitatus est. Lacedæmoniique ab Athenensibus apud Corinthum superati duce Phormione: & M.Manlius Romæ, qui Gallos in obsidione Capitolii obrepentes per ardua depulerat, conuictus est consilium de regno occupandũ inisse: damnatusque capitis, è saxo Tarpeio (vt M.Varro ait) præceps datus est: vt Cornelius autem Nepos scriptũ reliquit, verberando necatus est. Eoque ipso anno, qui erat post recuperatam vrbem septimus, Aristotelem philosophum natum esse, memoriæ mandatum est. Aliquot deinde annis post bellum Senonicum, Thebani Lacedæmonios duce Epaminũda apud Leuctra superauerunt. Ac breui post tempore, in vrbe Roma lege Licinii Stolonis COSS. creari etiam ex plebe cœpti, cum antea

ius non esset, nisi ex patritijs gentibus fieri COS. Cir*ca annum deinde vrbis conditæ quadringẽtesimum,* Phi*lippus* Amyntæ *filius* Alexandri *pater, regnum* Mace*doniæ adeptus est, in'que eo tempore* Alexander *natus est.* Paucis'que *inde annis post,* Plato Philosophus *ad* Dionysiũ Siciliæ tyrãnũ posteriorẽ profectus est. Post *deinde aliquanto tempore,* Philippus *apud* Cheroneã *prælio magno* Atheniẽses *vicit.* Tum Demosthenes ora*tor ex eo prælio salutẽ fuga quæsiuit.* Cũ'q; *id ei, quod fugerat, probrose obijceretur, versu illo notissimo illusit,*

Ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.

Postea Philippus *ex insidijs occiditur, &* Alexãder re*gnum adeptus, ad subigendos* Persas *in* Asiam *atque in orientem transgressus est.* Alter *autem* Alexander, *cui cognomentum* Molosso *fuit, in* Italiam *venit, bellum* P. R. *facturus.* Iam *enim fama virtus'que felicitatis* Ro*manæ apud exteras gentes enitescere inceptabat.* Sed *priusquam bellum faceret vita decessit.* Eũ Molossum *cum in* Italiam *transiret, dixisse accepimus,* Se *quidẽ ad* Romanos *ire quasi in ἀνδρωνίτην,* Macedonẽ *isse ad* Persas, *quasi in γυναικωνίτην.* Postea Macedo Ale*xãder pleraq; pte oriẽtali subacta, cũ annos regnauisset vndecim, obijt mortis diem.* Neq; *ita longe post,* Aristo*teles philosophus, & post aliquanto* Demosthenes, *vita functi sunt.* Iisdem'que *fermè tempestatibus* P. R. *graui ac diutino* Samnitum *bello conflictatus est.* Consu*les'que* T. Veturius, *&* Sp. Posthumius, *in locis iniquis, apud* Caudium *à* Samnitibus *circumuallati ac sub iugum missi, turpi fœdere facto discesserunt:* Ob *eam'que*

causam populi iussu Samnitibus per feciales dediti, recepti non sunt. Post annũ deinde vrbis conditæ CCCC. ferè & LXX. bellum cum rege Pyrrho sumptum est. Ea tempestate Epicurus Atheniensis, & Zeno Cittiensis philosophi celebres erant. Eodem'que tempore C. Fabritius Lucinus, & Q. Aemilius Papus cẽsores Romæ fuerunt, & P. Cornelium Rufinum qui II. Consul & Dictator fuerat, senatu mouerunt. Causam'que isti notæ subscripsere, quòd eum comperissent argenti facti cœnæ gratia decem pondo habere. Anno deinde post Romam conditam CCCC. fermè & XC. Consulibus Appio Claudio cui cognomentum Caudex fuit, Appij illius Cæci fratre, & M. Fuluio Flacco, bellum aduersum Pœnos primum cœptum est. Neque diu post Callimachus poëta Cyrenensis, Alexandriæ apud Ptolemæum regem celebratus est. Annis deinde postea paulo pluribus quàm viginti, cũ Pœnis pace facta, COSS. Cl. Centone Appij Cæci filio, & M. Sempronio Tuditano, primus omniũ L. Liuius poëta fabulas docere Romæ cœpit, post Sophoclis & Euripidis mortem annis plus ferè centum & sexaginta: post Mænandri, annis circiter quinquagintaduobus. Claudium & Tuditanũ, consules sequuntur Q. Valerius & C. Manilius, quibus natum esse Q. Ennium poëtam M. Varro in primo de poëtis libro scripsit: eum'que, cum septimum & sexagesimum annũ ageret, duodecimum annalem scripsisse: id'que ipsum Ennium in eodem libro dicere. Anno deinde post Romam conditam quingentesimo undeuicesimo, Sp. Caruilius Ruga, primus Romæ de amicorum

ſententia, diuortium cum vxore fecit, quòd ſterilis eſſet, iuraſſet'que apud Cenſores vxorem ſe liberorum quærendorum cauſa habere. Eodem'que anno C. Næuius *poëta fabulas apud populũ dedit*. Quem M. Varro *in lib. de poëtis primo ſtipendia feciſſe ait bello* Punico *primo*. Id'*que ipſum* Næuium *dicere in eo carmine, quod de eodẽ bello ſcripſit*. Portium *aũt* Liciniũ Seruius *poeticam* Romæ *cœpiſſe dicit in hiſce verſibus:*

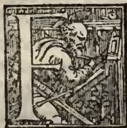
Punico bello ſecundo Muſa *pennato gradu*
Intulit ſeſe bellicoſam in Romuli *gentem feram.*

Ac *deinde annis ferè poſt quindecim, bellum aduerſum* Pœnos *ſumptum eſt*. Atque *non nimium longe* M. Cato *orator in ciuitate & Plautus poëta in ſcena floruerunt*. Iiſdem'*que temporibus* Diogenes Stoicus, *&* Carneades Academicus, *&* Critolaus Peripateticus *ab* Athenienſibus *ad* Senatum Populum'*que* Ro. *negotij publici gratia legati ſunt*. Neque *magno interuallo poſtea* Q. Ennius, *et iuxta* Cæcilius, *et* Terẽtius, *ac ſubinde* Pacuuius, *et* Pacuuio *iã ſene* Accius, *clarior'que tunc in poëmatis eorum obtrectandis*, Lucilius *fuit*. Sed *progreſſi longius ſumus, cum finem propoſuerimus annotatiunculis iſtis bellum* Pœnorum *ſecundum*.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM LIBER XVIII.

Disputationes à philosopho Stoico, & contra à Peripatetico arbitro Fauorino factæ: quæsitúmque inter eos, quantum in perficienda vita beata, virtus valeret: quãtum'que esset in ijs, quæ dicuntur extranea.

CAP. I.

AMILIARES Fauorini *duo erant quidam non incelebres in vrbe Roma philosophi. Eorũ fuit vnus Peripateticæ disciplinæ sectator, alter Stoicæ. Iis quondam ego acriter atque cõtente pro suis vtrinque decretis propugnantibus, cum essemus vnà Hostiæ omnes, cum Fauorino interfui. Ambulabamus autem in litore cum iam aduesperasceret, æstate anni noui. Atq; ibi Stoicus censebat & vitam beatam hominum virtute animi sola, & miseriam summam malitia sola posse effici: etiamsi cætera bona omnia quæ corporalia & externa appellarentur, virtuti deessent, malitiæ adessent. Ille contra Peripateticus, miseram quidem vitam vitijs animi & malitia sola fieri concedebat: sed ad complendos omnes vitæ beatæ numeros, virtutem solam nequa-*

quam satis esse existimabat: quoniam & corporis integritas sanitas'que, & honestus modus formæ, & pecunia familiaris, & bona æstimatio, cæteráque omnia corporis & fortunæ bona necessaria viderentur perficiendæ beatæ vitæ. Reclamabat hoc in loco Stoicus, & tanquam ille duas res diuersas poneret, mirabatur: quòd cum essent malitia & virtus duo contraria, vita misera & beata quoque æque contraria, nõ seruaret in vtrisq; vim & naturam contrarij, & ad miseriam quidem vitæ conficiendam, satis valere malitiam solam putaret: ad præstandam vero vitam beatam, nõ satis solam esse virtutem diceret. Atque id maxime dissidere, neque conuenire dicebat, quòd qui profiteretur vitam nullo pacto beatam effici posse, si virtus sola abesset, idem cõtra negaret beatam fieri vitam, cum sola virtus adesset: & quem daret haberet'que absenti virtuti honorem, eundem patenti atque præsenti adimeret. Tum Peripateticus perquam hercle festiue, rogo te, inquit, cum bona venia respondeas, an existimes esse vini amphoram cũ abest ab ea vnus congius? Hæc vbi accepit Stoicus, minime, ĩquit, vini amphora dici potest, ex qua abest cõgius. Hoc vbi accepit Peripateticus, vnus igitur congius amphoram facere dici debebit: quoniam cum deest ille vnus, non fit vini amphora: & cum accessit, fit amphora. Quòd si id dicere absurdũ est, vno congio solo fieri amphoram, itidem absurdum est vna sola virtute vitam fieri beatam dicere: quoniã cum virtus abest, beata esse vita nunquam potest. Tum Fauorinus respiciens Peripateticum: Est quidem, inquit, argutiola hæc, qua

de congio vini vſus es, expoſita in libris: ſed (vt ſcis) captio magis lepida, quàm probum aut ſimile argumentum videri debet. Congius enim cum deeſt, efficit quidem ne ſit iuſtæ menſuræ amphora: ſed cum accedit & additur, non ille vnus facit amphoram, ſed ſupplet. Virtus autem (vt iſti dicunt) non acceſſio, neque ſupplementum, ſed ſola ipſa vitæ beatæ inſtar eſt, & propterea vitam beatam ſola vna cum adeſt facit. Hæc atque alia quædam, minuta magis & nodoſa, tanquam apud arbitrum Fauorinum, *in ſuam vterque ſententiam conferebant. Sed cùm iam prima fax noctis, & denſiores eſſe tenebræ cœpiſſent, proſecuti* Fauorinum *in domũ in quam diuertebat, diſceſſimus.*

Cuiuſmodi quæſtionum certaminibus Saturnalia ludicra Athenis agitare ſoliti ſumus: atque inibi inſperſa quædam ſophiſmata & ænigmata oblectatoria.

Cap. II.

SAturnalia Athenis agitabamus hilare prorſum ac modeſte, non (vt dicitur) remittentes aïum. Nam remittere (inquit Muſonius*) aïum, quaſi amittere eſt: ſed demulcentes eum paulum, atque laxantes iucundis honeſtiſque ſermonum illectationibus. Cõueniebamus autem ad eandem cœnam compluſculi, qui* Romani *in Græciã veneramus, quiq́ eaſdem auditiones, eoſdemq́ doctores colebamus. Tum qui cœnulam ordine ſuo curabat, præmium ſoluendæ quæſtionis ponebat, librum veteris ſcriptoris vel Græcum vel* Latinum, *& coronã è lauro plexam: totidemque res quærebat, quot hoïes ſtic eramus. Cumque eas omneis expoſuerat, rem, lo-*

cum'que dicendi sors dabat: Quæstione igitur soluta, corona & præmio donabatur: nō soluta aūt transmittebatur ad eū qui sortito succ sserat. Id'que in orbem vice pari seruabatur. Si nemo d ssoluebat qōnis eius nodum, præmiū ipsum & corona Deo, cuius id festū erat, dicabatur. Quærebantur autem res huiuscemodi, aut sententia poëtæ veteris lepide obscura, non anxie: aut historiæ antiquioris requisitio: aut decreti cuiuspiā ex philosophia perperam inuulgati purgatio, aut captionis sophisticæ solutio, aut inopinati rarioris'que verbi indagatio, aut tempus item in verbo perspicuo obscurissimū. Itaque nuper quæsita esse memini numero septem, quorum prima fuit enarratio horum versuum, qui sunt in satyris Q. Ennij, vno multifariam verbo cocinniter implicati, quorum exemplum hoc est:

Nam qui lepide postulat alterum frustrari,
Quem frustratur, frustra eum dicit, frustra esse.
Nam qui sese frustrari, quem frustra sentit,
Qui frustratur, is frustra est: si nō, ille est frustra.

Secunda quæstio fuit, quonam modo audiri atq; accipi deberet, quod Plato in ciuitate, quam in libris suis τῆς πολιτείας fingebat, κοινὰς τὰς γυναῖκας esse cēsuit: & præmia viris fortibus summis'que bellatoribus posuit suauiationes puerorum & puellarum. Tertio in loco hoc quæsitum est: In quibus verbis captionum istarū fraus esset, et quo pacto distingui resoluiq; possent: Q̄d non perdidisti habes, cornua nō perdidisti, habes igitur cornua. Item altera captio: Quód ego sum, id tu non es: homo ego sum, homo igitur tu non es. Quæsitum id

quoque ibi est quæ esset huius quoque sophismatis resolutio: Cum mentior & mentiri me dico, mentior an verum dico? Postea quæstio ista hæc fuit: Quã ob causam patritij Megalensibus mutitare soliti sint, plebs Cerealibus? Secundum ea quæsitum hoc est: Verbum verant, quod significat vera dicũt, quisnam veterum poëtarum dixerit? Sexta quæstio fuit, Asphodelũ cuiusmodi herba sit, quod Hesiodus in isto versu posuerit:

Explicat Beroaldus in Annotat.

Νήπιοι, οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός,
Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε, καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

Et quid item Hesiodus se dicere sentiat, cum dimidium plus esse toto dicit. Postrema quæstionum omnium hæc fuit: Scripserim, venerim, legerim, cuius temporis verba sint præteriti, an futuri: an vtriusque. Hæc vbi ordine quo dixi proposita, atque singulis sorte ductis disputata explanatáque sunt, libris coronisque oẽs donati sumus, nisi ob vnã quæstionem, quæ fuit de verbo verãt. Nemo enim tum cõmeminerat dictum esse à Q. Ennio id verbum in decimotertio annalium in isto versu,

Satin' vates verant ætate in agunda.

Corona igitur huius quæstionis deo feriarum istarum Saturno data est.

Quid Aeschines rhetor in oratione qua Timarchũ de impudicitia accusauit, Lacedæmonios statuisse dixerit super sententia probatissima, quam improbatissimus homo dixisset. Cap. III.

AEschines vel acerrimus, prudẽtissimusque oratorum, qui apud conciones Atheniensium flo-

ruerunt, in oratione illa sæua, criminosáque & virulenta, qua Timarchũ de impudicitia grauiter insigniter'q; accusauit, nobile & illustre consilium Lacedæmonijs dedisse dicit, virum indidem ciuitatis eiusdem principem, virtute atque ætate magna præditum. Populus, inquit, Lacedæmonius, de summa *rep. sua quidnam esset vtile & honestum deliberabat. Tum exurgit sententiæ dicendæ gratia, homo quispiam turpitudine pristinæ vitæ defamatissimus, sed lingua tunc atque facũdia nimiũ quanto præstabilis. Consilium quod dabat, quod'que oportere fieri suadebat, acceptum ab vniuersis, & complacitum est, futurum'que erat ex eius sententia populi decretum. Ibi vnus ex illo principũ ordine, quos Lacedæmonij ætatis dignitatis'que maiestate tanquam arbitros & magistros disciplinæ publicæ verebantur, commoto iratóque animo exilit: Et quæ'nam, inquit, Lacedæmonij ratio, aut quæ tandem spes erit vrbem hãc, & hanc Remp. saluã inexpugnabilem'que esse diutius posse, si huiuscemodi anteactæ vitæ hominibus consiliarijs vtemur? Quòd si proba istæc & honesta sententia est, quæso vos, non sinamus eandem dehonestari turpissimi autoris contagione. Atque vbi hoc dixit, elegit virũ fortitudine atque iustitia præter alios præstantem, sed inopi lingua & infacundum: iussit'que eum consensu, petitúque omnium, eandem illam sententiam diserti viri cuiusmodi posset verbis dicere: vt nulla prioris mentione habita, scitum atque decretum populi ex eius vnius nomine fieret, qui ipsum denuo dixerat. Atque ita, vt suaserat prudentissimus senex, factum est. Sic bona sen-

*reip. suæ

tentia mansit, turpis autor mutatus est.

Quòd Sulpitius Apollinaris prædicantem quendã à sese vno Salustij historias intelligi, illusit quæstione proposita, quid uerba ista apud Salustium significarent, Perincertum stolidior an vanior. Cap. IIII.

CVm iam adolescentuli Romæ prætextam & puerilem togam mutassemus magistrosque tũc nobismetipsis exploratiores quæreremus, in Sandalaio forte apud librarios fuimus: cum ibi in multorum hominum cœtu Apollinaris Sulpitius, vir in memoria nostra præter alios doctus, iactatorem quempiam & venditatorem Salustianæ lectionis irrisit, illusitque genere illo facetissimæ dissimulationis, qua Socrates ad sophistas vtebatur. Nam cum ille se vnum & vnicum lectorem esse, enarratoremque Salustij diceret, neque primã tantum cutem ac sententiarum speciem, sed sanguinem quoque ipsum ac medullam verborum eius eruere, atque introspicere penitus prædicaret: tum Apollinaris amplecti venerarique se doctrinas illius dicens: Per, inquit, magister optime, exoptatus mihi nunc venis cum sanguine & medulla Salustij verborum. Hesterno enim die quærebatur ex me, quidnam verba eius hæc in quarto historiarum lib. de Cn. Lentulo scripta significent: de quo perincertum fuisse ait, stolidiorne esset an vanior. Eáque ipsa verba vti sunt à Salustio scripta, dixit: At Cn. Lentulus patritiæ gentis, collega eius cui cognomẽtum Clodiano fuit, perincertum stolidior an vanior, legem de pecunia, quam Sylla emptoribus bonorum remiserat, exigenda, promulgauit. Quæsitum ergo ex se

Apollinaris, neque id se dissoluere potuisse asseuerabat, quid esset vanior, quid stolidior: quoniam Salustius sic ea separasse atque apposuisse inter se videretur, tanquam diuersa ac dissimilia, nec eiusdem vtraque vitij forent. Ac propterea petebat, vti se doceret significationes vtriusq; vocis, & origines. Tum ille, rictu oris labiorumque ductu, contemni à se ostendēs & rem de qua quæreretur, & hominem ipsum qui quæreret: Priscorum, inquit, & remotorum ego verborum medullas & sanguinem (sicuti dixi) perspicere & elicere soleo, non istorum que proculcata vulgo & protrita sunt. Ipso illo quippe Cn. Lentulo stolidior est & vanior, qui ignorat, eiusdem stultitiæ esse vanitatem & stoliditatē. Sed vbi hoc dixit, media ipsa sermonum reliquit, & abire cœpit. Nos deinde eū tenebamus vrgebamusque, & cum primis Apollinaris, vt de vocabulorum istorum vel differentia, vel (si ei ita videretur) similitudine plenius apertiusque dissereret, & vt ne sibi inuideret discere volentibus orabat. Atque ille se iam planè illudi ratus, negotium sibi esse causatur, & digreditur. Nos autem postea ex Apollinari didicimus, vanos propriè dici, non (vt vulgus diceret) desipientes aut hebetes, aut ineptos: sed vt veterum doctissimi dixissent, mēdaces & infidos, & leuia inaniáque pro grauibus & veris astutissime componentes. Stolidos autem vocari non tam stultos & excordes, quàm tetros & molestos & illepidos, quos Græci μοχθηρούς καὶ φορτικούς dicerent. Et vnamquanq; harū vocum & origines scriptas esse dicebat in libris Nigidianis: quos ego reqsitos

& repertos cũ primarum significationum exemplis, vt
*inferrem cõmentarijs harum noctiũ*insererẽ,notaui: & intulisse
iam me aliquo in loco cõmentationibus istis existimo.

Quòd Quintus Ennius in septimo annali, quadrupes eques,ac non quadrupes equus,vt legunt multi,scriptum reliquit. Cap. V.

CVm Antonio Iuliano rhetore,viro hercle bono & facundiæ florentis,complures adolescentuli familiares eius, Puteolis æstiuarum ludum & iocum,in literis amœnioribus & in voluptatibus pudicis honestis'que agitabamus. Atque ibi tunc Iuliano nuntiatur, ἀναγνώστην quendam non indoctum hominem, voce admodum scita & canora, Ennij annales legere ad populum in theatro: Eamus, inquit, auditum nescio quem istum Ennianistam. Hoc enim se ille nomine appellari volebat. Quem cum iam inter ingentes clamores legẽtem inuenissemus (legebat autem librum ex annalibus Ennij septimum)hos cum primum versus perperam pronuntiantem audiuimus:

Denique vi magna quadrupes equus,atque elephanti
Proijciunt sese.

Neque postea multis versibus additis,celebrantibus eũ laudantibus'que omnibus,discessit. Tum Iulianus egrediens è theatro,quid vobis,inquit,de hoc ἀναγνώστῃ, et de quadrupede equo videtur? Sic enim profectò legit:

Denique vi magna quadrupes equus, atq; elephanti
Proijciunt sese.

Ecquid putatis,si magistrum prælectorem'que habuisset alicuius æris, quadrupes equus dicturum fuisse, ac non

non quadrupes eques? quod ab Ennio *ita ſcriptum re= lictum'que eſſe, nemo vnus literarum veterum diligens dubitauit.* Cum*'que aliquot eorum, qui aderant, qua= drupes equus apud ſuum quiſque grammaticum legiſ= ſe ſe dicerent, & mirarentur quid nam eſſet quadrupes eques:* Vellem *vos, inquit, optimi iuuenes tam accurate* Q. Ennium *legiſſe, quàm* P. Virgilius *legerat, qui hunc eius verſum ſecutus, in* Georgicis *ſuis, equitem pro equo poſuit in his verſibus:*

Fræna Pelethronij Lapithæ gyros'que dedere
Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.

In *quo loco equitem, ſi quis modo non inſcite ineptéque argutior ſit, nihil poteſt accipi aliud, niſi equũ.* Pleraq; *enim veterum ætas, & hominem equo inſidentem, & equum qui inſideretur, equitem dixerunt.* Propterea *equitare etiam, quod verbum è vocabulo equitis inclina tum eſt, & homo equo vtens, & equus ſub homine gra= diens dicebatur.* Lucilius *adeo vir adprime linguæ* La*tinæ ſciens, equum equitare dicit his verſibus:*

Q*ueis hinc currere equum, nos atq; equitare videmus:*
His *equitat, currit'q; : oculis equitare videmus.* Et *illud:*
Ergo *oculis equitat.*

S*ed enim contentus, inquit, ego his non fui.* Et *vt non turbidæ fidei, nec ambiguæ, ſed vt pure liquetius'q; eẽt, equus'ne, an eques* Ennius *ſcriptum reliquiſſet: librum ſummæ, atque reuerendæ vetuſtatis, quem ferè conſta= bat* Lampadionis *manu emendatum, ſtudio pretióque multo vnius verſus inſpiciendi gratia conduxi: &* Eques

non Equus scriptum, in eo versu inueni. Hæc tum nobis Iulianus, & multa alia erudite simul & affabiliter dixit: Sed eadem ipsa post etiam in peruulgatis cōmentarijs scripta offendimus.

Quòd Helius Melissus in libro, cui titulum fecit De loquendi proprietate, quem cum ederet, Cornu esse copiæ dicebat, rem scripsit, neque dictu, neque auditu dignam: cum differre Matronam & Matremfamilias existimauit, differentia longe vanissima. Cap. VI.

HElius Melissus in nostra memoria fuit Romæ, summi quidem loci inter Grammaticos, *& tēporis, sed maiore in literis erat iactantia, & σοφιστείᾳ, quàm opera. Is præter alia, quæ scripsit, compluria, librum composuit, vt tum videbatur, cum est editus, doctrinæ inclytæ. Ei libro titulus est, ingentis cuiusdam illecebræ ad legendum. Scriptus quippe est, de loquendi proprietate. Quis adeo existimet loqui se recte atque proprie posse, nisi illas Melissi proprietates perdidicerit? Ex eo libro hæc verba sunt: Matrona est, quæ semel peperit: quæ sæpius, Materfamiliâs: sicuti Sus, quæ semel peperit, Porcetra: quæ sæpius, Scrofa. Vtrum autē hoc de matrona ac de matrefamiliâs Melissus excogitauerit ipse, & coniectauerit, an scriptum ab aliquo legerit, ariolis profectò est opus. Nam de porcetra habet sanè autorem Pomponium in Attellana, quæ hoc eodem vocabulo inscripta est. Sed Matronā non esse appellatam, nisi quæ semel peperit, neque Matemfamiliâs nisi quæ sæpius: nullius veterum scriptorum autoritatibus confirmare potest. Enimuero illud

*eius

compendio probabilius est, quod idonei vocum antiquarum enarratores tradiderunt: Matronam dictam esse proprie, quæ in matrimonium cum viro conuenisset, quoad in eo matrimonio maneret: etiamsi sibi liberi nondum nati forent: dictam'que esse ita à matris nomine, non adepto iam, sed cum spe & omine mox adipiscendo: vnde ipsum quoque matrimoniũ dicitur. Matrem autem familiâs appellatam esse eam solam, quæ esset in mariti manu mancipióque: aut in eius, in cuius maritus manu mancipióque esset: quoniam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti, & in sui hæredis locum venisset.

Quem in modum Fauorinus tractauerit intempestiuum quendam, de verborum ambiguitatibus quærentẽ: atque ibi quot significationes capiat Concio.

Cap. VII.

DOmitio homini docto, celebríq; in vrbe Roma grammatico, cui cognomentum Insano factũ est: quoniã erat natura intractabilior & morosior: ei Domitio Fauorinus noster, cum forte apud fanum Carmentis obuiam venisset, atque ego cũ Fauorino essem: Quæso, inquit, te magister dicas mihi, num errraui, quòd cum mellem δημηγορίας Latine dicere, Conciones dixi? dubito quippe & requiro, an veterum eorũ, qui electius locuti sunt, pro verbis & oratione, dixerit quis Concionem. Tum Domitius voce atque vultu atrociore: Nulla, inquit, prorsus bonæ salutis spes reliqua est: cum vos quoq; philosophorũ illustrissimi, nihil iã aliud, quàm verba autoritates'que verborum cordi habeatis.

Mittam autem librũ tibi, in quo id reperias, quod quæris. Ego enim grammaticus vitæ iam, atque morum disciplinas quæro: vos philosophi mera estis (vt M. Cato ait) mortuaria glossaria. Nam qui collegisti, & lectitasti res tetras, & inanes, & friuolas, tãquam mulierum voces præficarum. Atque vtinam, inquit, muti omnes homines essemus: minus improbitas instrumenti haberet. Cum'que digressi essemus, Non tempestiue, inquit Fauorinus, hunc hominem accessimus. Videtur enim mihi ἐπιμαίνεσθαι. Scitote, inquit, tamen intemperiem istã, quæ μελαγχολία dicitur, non paruis, nec abiectis ingenijs accidere: ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκόν: & veritates plerunque fortiter dicere: sed respectum non habere μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου. Vel ipsum quale hoc existimatis, quod nunc de philosophis dixit? Non'ne & si Antisthenes, aut Diogenes dixisset, dignum memoria visum esset? Misit autem paulo post Fauorino librum, quem promiserat. Verrij (opinor) Flacci erat, in quo scripta ad hoc genus quæstionis pertinentia hæc fuerunt: Senatum dici, & pro loco, & pro hominibus: Ciuitatem, & pro loco, & pro oppido, & pro iure quoque omnium, & pro hominum multitudine: Tribus quoque, & decurias dici, & pro loco, & pro iure, & pro hominibus: Concionem autem tria significare, locum, suggestum'que vnde verba fierent: Itẽ significare cœtum populi assistentis: Item orationem ipsam, quæ ad populum diceretur. Sicut Mar. Tullius in oratione, quæ inscripta est contra concionem Q. Metelli: Ascendi, inquit, in concionem, concursus est populi fa

ctus. Sicut idem M. Tullius *in Oratore ait: Conciones sæpe exclamare vidi, cum apte verba cecidissent. Etenim expectant aures, vt ex verbis colligetur sententia.* Exempla *in eo libro scripta non erant: sed nos postea* Fauorino *desideranti harum omnium significationum monimenta, & apud* Ciceronem, *sicuti supra scripsi, & apud elegantissimos veterũ reperta exhibuimus. Id autem, quod potissimum expetebat, Concionem esse dictam pro verbis & oratione, docuit titulus* Tulliani *libri: qui à* Marco Cicerone *inscriptus est: Contra cõcionẽ* Q. Metelli: *quo nihil profectò significatur aliud, quàm ipsa, quæ à* Metello *dicta est oratio.*

ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα, *atque alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta esse & puerilia,* Lucilij *quoque versibus declarari.*

Cap. VIII.

ΟΜοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοιόπτωτα, *cæteráque hmôi scitamenta, quæ isti* ἀπειρόκαλοι, *qui se* Isocraticos *videri volunt, in collocandis verbis immodice faciunt, & rancide: quàm sint insipida, & inertia, & puerilia facetissime hercle significat in quinto satyrarum* Lucilius. Nam *vbi est cum amico conquestus, quòd ad se ægrotum non viseret, hæc ibidem addit festiuiter:*

Quo me habeam pacto, tametsi non quęris, docebo.
Quando in eo numero mansi, quo in maxima nõ est
Pars *hominum, vt perijsse velis, quem nolueris, cum*
Visere *debueris, hoc nolueris, & debueris, te*
Si minus delectat, quod ἄτεχνον Isocratiũ *hoc est,*

ὀχληρώδης quæ simul totum καὶ οὐ μειρακιώδης.
Non operam perdo. Si tu hic.

Quid significet apud Marcum Catonẽ verbum, Insecenda: quod'que Insecenda potius legendum sit, q̃ qđ plerique existimant, Insequenda. Cap. IX.

Secta Insecenda.

ET sequor, & item Secta, & Secutio, consuetudine loquendi differunt: sed qui penitus inspexerit, origo & ratio vtriusque vna est. Doctores quoque & interpretes vocum Græcarum, ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα: & ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι dictũ putant, quod Latine Insequi dicitur. Nanque in altero n, geminum, in altero s, translatũ dicunt. Sed etiã ipsum illud ἔπη, quod significat verba aut versus, non aliunde esse dictum tradunt, quàm, ἀπὸ τ̃ ἕπεσθαι, καὶ εἰπεῖν. Eadé ergo ratione antiqui nostri narrationes, sermones'q; insectiones appellitauerunt.

Errare istos qui in exploranda febri pulsus venarũ pertentari putant, non arteriarum. Cap. X.

IN Herodis clarissimi viri villam, quæ in agro est Attico, loco, qui appellatur Cephisia, aquis & lucis & nemoribus frequentem, æstu anni medio concesseram. Ibi aluo mihi cita, & accedẽte febri rapida decubueram. Eo Caluisius Taurus philosophus, & alij quidam sectatores eius, cum Athenis visendi mei gratia venissent: medicus, qui tum in his locis repertus assidebat mihi, narrare Tauro cœperat, quid incommodi paterer: & quibus modulis, quibus'que interuallis accederet febris, decederet'que. Tum in eo sermone cũ iam me synceriore corpusculo factum diceret: Potes, inquit,

Taure tu quoque idipsum comprehendere, ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός. Quod nostris verbis profectò ita dicitur: Si attigeris venam illius. Hanc loquendi imperitiam, quòd venam pro arteria dixisset, cum in eo docti homines, qui cum Tauro erant, tanquam minime vtili in medico offendissent, atque id murmure, & vultu ostẽderent: tum ibi Taurus (vt mos eius fuit) satis leniter: Certi, inquit, sumus vir bone, non ignorare te, quid vena appelletur, & quid arteria: quod venæ quidem suapte vi immobiles sint, & sanguinis tantum demittendi gratia explorentur: arteriæ autem motu, atque pulsu suo habitum, & modum febrium demonstrent. Sed vt video, peruulgate magis quàm inscite locutus es. Non enim te solum, sed alios quoque itidem erranteis audiui Venam, pro Arteria dicere. Fac igitur, vt experiamur elegantiorem esse te in medendo, quàm in dicendo: &, cum Dijs beneuolentibus, opera tua sistas hunc nobis sanum, atque validum quàm citissime. Hoc ego postea cum in medico reprehensum esse meminissem, existimaui non medico soli, sed omnibus quoque hominibus liberis, liberaliterque institutis turpe esse, ne ea quidem cognouisse ad notitiam corporis nostri pertinentia, quæ non altius occultiusque remota sunt: & quę natura nobis tuendæ valetudinis causa, & in promptu esse, & in propatulo voluerit. Ac propterea quantum habui temporis subcisiui, medicinæ quoque disciplinæ libros attigi, quos arbitrabar esse idoneos ad docendum. Et ex his, cum alia pleraque ab isto humanitatis vsu non aliena, tum de venis quoque & arte-

rijs didicisse videor, ad hunc fermè modum: Vena est conceptaculum sanguinis, quod ἀγγεῖον medici vocant, misti, confusique cum spiritu naturali: in quo plus sanguinis est, minus spiritus. Arteria est conceptaculum spiritus naturalis misti confusique cum sanguine, in quo plus spiritus est, minus sanguinis. Σφυγμὸς autē est intensio motus, & remissio in corde, & in arteria naturalis, non arbitrarij. A' medicis autem veteribus oratione Græca ita definitus est: σφυγμὸς ἐστὶ διαστολὴ, καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας. Vel: σφυγμὸς ἐστὶ παλμὸς, ἢ ξέσις φλεβὸς, ἢ ἀρτηρίας.

Verba ex carminibus Furij Antiatis inscite à Cesellio Vindice reprehensa: versus'que ipsi, in quibus ea verba sunt, subscripti. Cap. XI.

NOn hercle idem sentio cum Cesellio Vindice, grammatico (vt mea opinio est) haudquaquam inerudito. Verū hoc tamen petulanter insciteque, quòd Furium veterem poëtam dedecorasse linguam Latinam scripsit: huiuscemodi vocum fictionibus, quæ mihi quidem, neque abhorrere à poëtica facultate visæ sunt, neque dictu profatuque ipso tetræ, aut insuaues esse: sicuti sunt quædam ab illustribus poëtis ficta dure & rancide. Quæ reprehendit autē Cesellius, Furiana hæc sunt: quod terram in lutum versam lutescere dixerit: & tenebras in noctis modum factas, noctescere: & pristinas recuperare vires, virescere: & quod vētus mare cœruleum, crispicans nitescere facit, purpurat dixerit: & opulentum fieri, opulescere. Versus autem ipsos ex poëmatis Furianis, in quibus hæc verba sunt, subdidi:

Sanguine diluitur tellus, caua terra lutescit.
Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ.
Increscunt animi, virescit vulnere virtus.
Sicut fulica leuis, volitat super æquora classis.
Spiritus Eurorum virides cum purpurat vndas,
Quo magis in patrijs possint opulescere campis.

Morem istum veteribus nostris fuisse, verba patiendi mutare, ac vertere in agendi modum. Cap. XII.

ID *quoque habitum est in oratione facienda elegātiæ genus, vt pro verbis habentibus patiendi figuram, agentia ponerent: ac deinde hac vice inter sese mutua verterent.* Terentius *in comœdia:*

Pallium, inquit, face vt splendeat.

Non'ne *hoc impendio venustius, gratius' que est, quàm si diceret,* Ne *maculetur?* Plautus *ēt non dissimiliter:*

Quid est hoc? rugat pallium.
Amictus non sum commode.

Itidem Plautus Pulueret *dicit, non quod puluere impleat, sed quod ipsum pulueris plenum sit:*

Exi tu Daue, *age,*
Sparge, mundum esse hocce vestibulum volo.
Venus ventura est nostra: nolo hoc pulueret.

In *Asinaria quoq; contemples dicit, pro contempleris:*

Meum caput cōtemples, si quidem è re cōsultas tua.

Cn. *Velleius in annalibus:* Postquam *tempestas sedauit,* Atherbal *taurum īmolauit.* M. Cato *in* Originibus: Eodem* *nomine complures ex agro accessitauere, eo rerum* Anxit. *Varro in libris quos ad* Marcellū *de lingua Latina fecit:* In *priore verbo graues prosodię, quę*

**aliàs:* Eodem cōuertēs cōplu.

quæ fuerunt manent, reliquæ Mutant, *inquit, elegantissime promutantur*. Poteſt *etiam id quoque ab eodem* Var. *in* VII. *diuinarũ ſimiliter dictum videri*: Inter *duas filias regũ quid* Mutet *inter* Antigonã, *&* Tulliam *eſt.n.aduertere*. *Verba aũt patiendi pro agentibus in omnibus fermè veterum ſcriptis reperiuntur: ex quibus ſunt pauca iſta, quæ nũc meminimus*: Muneror *te, pro munero: et* Significor, *pro ſignifico: et* Sacrificor, *pro ſacrifico: &* Aſſentior, *pro aſſentio: et* Fœneror *pro fœnero: et* Pigneror, *pro pignero: & alia iſtiuſmodi pleraque proinde vt in legendo fuerint obuia notabuntur*.

Quali talione Diogenes *philoſophus vſus ſit, pertẽtatus à dialectico quodam, ſophiſmatico impudenti*.

Cap. XIII.

SAturnalibus Athenis *alea quadam feſtiua, & honeſta luſitabamus huiuſcemodi*. *Vbi conueneramus compluſculi eiuſdem ſtudij homines, ad leuandum tempus, captiones quæ ſophiſmata appellantur, mente agitabamus: easque quaſi talos aut teſſerulas in medium vice ſua quiſq; iaciebamus*. *Captionis ſolutæ, aut parum intellectæ, præmium pœnáue erat, numus vnus* H-S. *Hoc ære collecto, quaſi manuario cœnula curabatur omnibus, qui eum luſum luſeramus*. *Erant autẽ captiones ad hoc ferè exemplum, tametſi* Latina *oratione non ſatis ſcite ac penè etiã illepide exponuntur*: Quod *nix eſt, hoc grando non eſt: nix autem alba eſt, grando igitur alba non eſt*. *Item aliud nõ diſſimile*: Quod *homo eſt, hoc non eſt equus: homo autẽ animal eſt, equus igitur animal non eſt*. Dicere *ergo debebat qui ad ſo-*

phisma diluendum, ac refellendum ritu aleatorio vocatus erat: in qua parte, quoque in verbo captio foret: quid dari, concedique non oporteret. nisi dixerat, numo singulo multabatur. Ea multa cœnam iuuabat. Libet autem dicere, quàm facete Diogenes sophisma id genus, quod supra dixi, à quodam dialectico ex Platonis diatriba per contumeliam propositum remuneratus sit. Nã cum ita rogasset dialecticus: Quod ego sum, id tu nõ es, & Diogenes annuisset, atque ille addidisset: Homo autem ego sum: cum id quoque assensus esset, & contra dialecticus ita conclusisset, Homo igitur tu non es: hoc quidem, inquit Diogenes, falsum est: & si verum id fieri vis, à me incipe.

Quid sit numerus Hemiolios, quid Epitritos: & quòd vocabula ista non facile nostri ausi sunt vertere in linguam Latinam. Cap. XIIII.

FIguræ quædam nnmerorum, quas Græci certis nominibus appellant, vocabula in lingua Latina non habent. Sed quid de numeris Latine scripserunt, Græca ipsa dixerunt: fingere autem nostra (quoniam id absurde futurum erat) noluerunt. Quale euim fieri nomen posset Hemiolò numero, aut Epitrito? Est autem hemiolos, qui numerum aliquem totum in se habet, dimidiumque habet eius: vt tres, ad duo: quindecim, ad decem: triginta ad viginti. Epitritos autem est, qui habet totum aliquem numerum, & eiusdem partem tertiam: vt quatuor, ad tres: duodecim, ad nouem: quadraginta, ad triginta. Hæc aũt notare atq; meminisse nõ ab re visum est: quoniam vocabula ista numerorum nisi

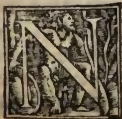
intelliguntur, rationes quædã subtilissimæ, in libris philosophorum scriptæ, percipi non queunt.

Quòd M. Varro in heroicis versibus obseruauerit, rem nimis anxiæ & curiosæ obseruationis. Cap. XV.

IN *longis versibus, qui hexametri vocantur,* Item *in senarijs, aíaduerterunt metrici duos primos pedes, item extremos duos habere singulas posse integras partes orationis: medios haud vnq̃ posse: sed constare eos semper ex verbis, aut diuisis, aut mistis, atq; cõfusis.* Mar*cus aũt* Varro *in lib. disciplinarum scripsit, obseruasse in versu hexametro, q̃ omni modo quintus semipes verbum finiret: & q̃ priores quinq; semipedes æque magnam vim haberent in efficiendo versum, atq; alij posteriores septem.* Id'que *ipsum ratione quadam geometrica fieri differit.*

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM LIBER XIX.

R*espõsio cuiusdã philosophi interrogati quã ob cãm maris tempestate palluerat.* CAP. I.

AVIGABAMVS *à Cassiopeia ad* Brundusium *mare* Ionium, *violentum, & uastum, & iactabundum.* Nox *deinde, quę diem primum secuta est, in ea ferè tota ventus à la-*

tere sæuiens, nauem vndis compleuerat. Tum postea cõ plorantibus nostris oĩbus, atque in sentina *satis agen- tibus, dies quidem tandem illuxit: sed nihil de periculo, atque sæuitia remissum, quin turbines etiam crebriores, & cœlum atrum, & fumigantes globi, & figuræ quæ- dam nubium metuendæ, quas τυφῶνας vocabant, im- pendere, imminereque, ac depressurę nauem videbãtur. In eadem fuit philosophus in disciplina Stoica celebra- tus, quem ego Athenis cognouerã, non parua virum au toritate, satis'que attente discipulos iuuenes continentẽ. Eum tunc in tantis periculis, in'que illo tumultu cœli ma ris'q; requirebam oculis, scire cupiens, quonã statu ani- mi, & an intrepidus, interritus'que esset. Atque ibi ho minem conspicimus impauidum, & extrilidum: plora- tus quidem nullos, sicut cæteri omnes, nec vllas eiusmodi voces cientem: sed coloris, & vultus turbatione nõ mul tum à cæteris differentem. At vbi cœlum enituit, & de ferbuit mare, & ardor ille periculi deflagrauit: accedit ad Stoicum Græcus quispiam diues ex Asia, magno (vt videbamus) cultu paratuque rerum & familiæ: atque ipse erat multis corporis animique delitijs diffluens. Is quasi illudens: Quid hoc est, inquit, ò philosophe, quòd cum in periculis essemus, timuisti tu & palluisti: ego neque timui, nec pallui. Et philosophus aliquantulum cunctatus, an respondere ei conueniret: Si quid ego, in- quit, in tanta violentia tempestatum videor paulum pa uefactus, non tu istius rei ratione audienda dignus es. Sed tibi sanè Aristippus ille pro me responderit* *qui cum in simili tempore à simillimo tui homine interroga*

*se agenti bus,

*qui in

tus: Quare philosophus timeret, cum ille contra nihil metueret: non eandem esse causam sibi, atque illi respõdit: quoniam is quidem esset non magno opere solicitus pro anima nequissimi nebulonis: ipsum autem pro Aristippi anima timere. His tunc verbis Stoicus diuitem illum Asiaticum à sese amolitus est. Sed postea cum Brundusium aduentaremus, mollitiq; essent venti maris, percunctatus eum sum: quæ nam illa ratio esset pauoris sui, quam dicere ei supersedisset, à quo fuerat non satis digne compellatus. Atque ille mihi placide & comiter, Quoniam, inquit, audiẽdi cupidus es, audi quid super isto breui quidem, sed necessario, & naturali pauore maiores nostri conditores sectæ Stoicæ senserint: vel potius, inquit, lege. Nam & facilius credideris, si legas: & memineris magis. Atque ibi coràm ex sarcinula sua librum protulit Epicteti philosophi quintũ διαλέξεων, quas ab Arriano digestas congruere scriptis Ζήνωνος & Chrysippi non dubium est. In eo libro scilicet Græca oratione scriptum ad hanc sñiam legimus: Visiones animi, quas φαντασίας philosophi appellant, quibus mens hominis prima statim specie accidentis ad animum rei pellitur: non voluntatis sunt, neq; arbitrij: sed vi quadam sua inferunt sese hominibus. Noscitandæ probationes autem quas συγκαταθέσεις vocant, quibus eadem visa noscuntur, ac dijudicantur, voluntariæ sunt, fiuntque hominum arbitratu. Propterea cum sonus aliquis formidabilis, aut è celo, aut ex ruina, aut re*nescio cuius pentinus *nescius periculi nũtius, vel quid aliud eiusmodi factum est: sapientis quoq; animũ paulisper moueri,

& contrahi, & pallescere, necessum est: nō opinione alicuius mali præcepta, sed quibusdam motibus rapidis et inconsultis, officium mentis atq; rationis præuertentibus. Mox tamen ille sapiens ibidem: τὰς τοιαύτας φαντασίας visa isthæc animi sui terrifica non approbat: hoc est, οὐ συγκατατίθεται, οὐδὲ προσεπιδοξάζει: sed abijcit, respuit'q;: nec ei metuendum esse in his quicquam videtur. Atque hoc inter insipientis, sapientis'q; animum differre dicunt: quòd insipiens qualia sibi esse primo animi sui pulsu uisa sunt, sæua, & aspera, talia vere esse putat: & eadem incepta, tanquam si iure metuenda sint, sua quoque assensione approbat, καὶ προσεπιδοξάζει: hoc enim verbo Stoici, cum super ista re disserunt, vtuntur. Sapiens autem cum breuiter, & strictim colore, atq; vultu motus est: οὐ συγκατατίθεται: sed statum, vigorem'q; sñiæ suæ retinet, quam de huiuscemodi visis semper habuit: vt de minime metuēdis, sed fronte falsa, & formidine inani territantibus. Hæc Epictetum Philosophum ex decretis Stoicorum sensisse, atq; dixisse in eo quo dixi libro legimus: annotandáque esse idcirco existimauimus, vt rebus forte id genus, quibus dixi obortis, pauescere sensim, & quasi albescere, non insipientis esse hominis, neq; ignari putemus. Et in eo tamē breui motu naturali magis īfirmitati cedamus, quàm quòd esse ea, qualia visa sunt, censeamus.

Ex quinque corporis sensibus, duos esse nobis cum beluis maxime cōmunes. Cap. II.

QVinq; sunt hoīum sensus, quos Græci αἰσθήσεις appellāt: p quos voluptas animo, aut corpori

quæri videtur, Gustus, Tactus, Odoratus, Visus, Auditus. Ex his omnibus quæ immodice uoluptas capitur: ea turpis, atque improba existimatur. Sed enim quæ nimia ex gustu atque tactu est, ea voluptas (sicuti sapientes viri censuerunt) omnium rerum fœdissima est. Eos que maxime, qui duabus istis beluinis voluptatibus sese dediderunt, grauissimi vitij vocabulis Græci appellant ἀκολάστους, *vel* ἀκρατεῖς. *Nos eos vel incontinentes dicimus, vel intemperantes.* ἀκολάστους *enim si interpretari coactius velis, nimis id verbum insolens erit. Istæ autem voluptates duæ, Gustus atque Tactus, id est, libidines in cibos, atque in venerem prodigæ, solæ sunt hominibus cõmunes cum bestijs: & idcirco in pecudũ, ferorum que animalium numero habetur, quisquis est his ferinis voluptatibus præuinctus. Cæteræ ex tribus alijs sensibus proficiscentes, hominum esse tantum propriæ videntur. Verba super hac re Aristotelis philosophi adscripsi: vt vel autoritas clari atque inclyti viri tam infamibus nos voluptatibus deterreret.* Διότι οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γιγνομένην ἂν ὑπερβάλλωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται. οἵ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια, ἀκόλαστοι. οἵ τε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφὴν, ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδὺ, ἀπ' ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι, διὸ καὶ Φιλόξενος γεράνου φάρυγγα εὔχετο ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν οὐκέτι, ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις, ἅτε οὖν οὖσαι κοιναὶ μ' ἀπότατοι εἰσὶ, διὸ καὶ μάλιστα ἢ μόναι ἐπονείδ-

Macro. lib. 1. cap. vlti.

στοι, ὅς

στοι, ὥς τε τὸν ἀπὸ τούτων ἡττώμενον ψέγομεν, καὶ ἀκόλαστον λέγομεν, διὰ τὸ ἀπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε, τὰ ἄλλα ζῷα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται. κατὰ δὲ τὰς ἄλλας, ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται, ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει. ὁρᾷ μὲν γὰρ τὸ ὁρῶν, ἢ ὀσφραινόμενον χαίρει, ὅτι ἀπολαύσει, καὶ ὅταν πληρωθῇ. οὐδὲ τὰ τοιαῦτα ἡδέα αὐτῷ, ὥσπερ οὐδὲ ἡμῖν ἡ τοῦ ταρίχους ὀδμὴ ὅταν ἄδην ἔχωμεν τοῦ φαγεῖν, ὅταν δὲ ἐνδεεῖς ὦμεν ἡδεῖα. ἡ δὲ τοῦ ῥόδου ἀεὶ ἡδεῖα. *Quis igitur habens aliquid humani pudoris, voluptatibus istis duabus coëundi atque comedendi, quae sunt homini cum sue, atque asino communes, gaudeat? Socrates quidem dicebat, multos homines propterea velle viuere, vt ederent, & biberent: se se bibere, atque esse, vt viueret.* Hippocrates *autem, diuina vir scientia, de coitu Venerio ita existimabat: partem esse quandam morbi teterrimi, quem nostri comitialem dixere.* Nanque *ipsius verba haec traduntur:*

τὴν συνουσίαν, εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.

Quòd turpius est frigide laudari, quàm acerbius vituperari. Cap. III.

T*Vrpius esse dicebat Fauorinus philosophus exigue atque frigide laudari, quàm insectanter, & grauiter vituperari. Quoniam, inquit, qui maledicit et vituperat; quāto id acerbius facit, tā maxima mole pro iniquo & inimico ducitur: & plerunque propterea fidē non capit. Sed qui infoecunde atque ieiune laudat, destitui à causa videtur: & amicus quidē creditur eius, quē*

laudare vult, sed nihil posse reperire, quod iure laudet.

Quamobrem venter repentino timore effluat: quare etiam ignis vrinam lacessat. Cap. IIII.

ARistotelis libri sunt, qui problemata physica inscribuntur, lepidissimi, & elegātiarum omne genus referti. In his quærit, quam ob causam eueniat, vt quibus inuasit repentinus rei magnæ timor, plerunque aluo statim cita fiant. Item quærit cur accidat, vt eum qui propter ignem diutius stetit, libido vrinæ lacessat. Ac de aluo quidem inter timendum prona atque præcipiti causam esse dicit: quòd timor omnibus sit algificus, quem ille appellat ψυχροποιητικὴν: quæ vis frigoris sanguinem, caldoremque oēm de summa corporis cute cogat penitus & depellat: faciatque simul vti qui timent, sanguine ex ore decedente, pallescant. Is autē, inquit, sanguis, & caldor in vltima coactus, mouet plerunque aluum, & incitat. De vrina crebra ex igni proximo facta, verba hæc posuit: τὸ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγὸς, ὥσπερ ἥλιος τὴν χίονα.

Ex Aristotelis libris sumptum, quòd niuis aqua potui pessima sit: & quòd ex niue crystallus concrescat. Cap. V.

IN Tyburte rus concesseramus hominis amici diuitis, æstate anni flagrantissima, ego, & quidam alij æquales & familiares mei, eloquentiæ & philosophiæ sectatores. Erat nobiscum vir bonus, ex Peripatetica disciplina, bene doctus, & Aristotelis vnice studiosissimus. Is nos aquam multam ex diluta niue bibētes coërcebat, seueriusque increpabat. Adhibebat nobis auto

Aqua niualis homini nocius

ritates nobilium medicorum, & cum primis Aristotelis, philosophi rei omnis humanæ peritissimi, qui aquam niualem frugibus sanè, & arboribus fœcundam diceret, sed hominibus potu nimio insalubrem esse: tabem'que et morbos sensim, atque in diem longam visceribus inseminare. Hæc quidem ille ad nos prudenter & beneuole, & assidue dictitabat. Sed cum bibendæ niuis pausa fieret nulla, promit è bibliotheca Tyburti, quæ tunc in Herculis *templo satis cómode instructa libris erat, Aristotelis librum, eum'que ad nos adfert. Et huius saltem, inquit, viri sapientissimi verbis credite, ac densite valetudinem vestram profligare. In eo libro scriptum fuit, deterrimam esse potui aquam è niue. Nanq; solidius latius'que concretam esse eam, quā κρυστάλλον Græci appellant. Causáque ibi ascripta est huiuscemodi, Q m̄ cum aqua frigore aëris duratur, & coit, necessum est fieri vaporationem, & quandam quasi auram tenuissimā exprimi ex ea, & emanare. Id autem, inquit, in ea leuissimum est, quod euaporatur: manet autem quod est grauius & sordidius, & insalubrius: atque id pulsu aëris verberatum in modum colorem'que spumæ candidæ oritur. Sed aliquantum quod est salubrius, difflari atque euaporari ex niue, indicium illud est, quòd minor fit illa, quæ ante fuerat, quàm concresceret. Verba ipsa Aristotelis ex eo libro pauca sumpsi, & ascripsi:* Διατί τὰ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων ὕδατα φαῦλά ἐστιν, ὅτι παντὸς ὕδατος πηγνυμένου τὸ λεπτότατον διαπνεῖται, καὶ κουφότατον ἐξατμίζει. σημεῖον δὲ ὅτι ἔλαττον γίνεται ἢ πρότερον ὅταν τακῇ πάλιν. ἐπεὶ

λελυθότος ἢ τ ὑγιεινοτάτου ἀνάγκη τὸ καταλειπόμενον χεῖρον εἶναι. Hoc vbi legimus, placuit honorem doctissimo viro habere Aristoteli. Atque ita postea ego bellum & odium niui indixi: alij inducias, cum ea varie factitabant.

Quòd pudor sanguinem ad extera diffundit, timor vero contrahit. Cap. VI.

IN problematis Aristotelis philosophi, ita scriptum est: Διατί οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, οἱ δὲ φοβούμενοι, ὠχριῶσι, παραπλησίων τῶν παθῶν ὄντων, ὅτι τῶν μὲν αἰσχυνομένων διαχεῖται τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τ σώματος, ὥστε ἐπιπολάζειν, τοῖς δὲ φοβηθεῖσι συνθεῖ χεῖ εἰς τὴν καρδίαν, ὥστ' ἐκλείπειν ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν. Hoc ego Athenis cum Tauro nostro legissem, per cōtatus que essem, quid de ratione ista reddita sentiret, Dixit quidem, inquit, probe & vere quid accideret, diffuso sanguine, aut contracto: sed cur ita fieret non dixit. Adhuc enim quæri potest, quam ob causam pudor sanguinem diffundat, timor contrahat: cum sit pudor species timoris, atque ita definiatur: Pudor est timor iustæ reprehensionis. Ita enim philosophi definiunt, αἰσχύνη ἐστὶ φόβος δικαίου ψόγου.

Macro.lib. 7. cap. 11.

Quid sit Obesum, nonnulláque alia prisca vocabula. Cap. VII.

IN agro Vaticano Iulius Paulus poëta vir bonus, & rerum literarum que veterum impense doctus, prædiolum tenue possidebat. Eò sæpe nos ad sese vocabat, & olusculis, pomis que satis comiter copioseque in-

uitabat. Atque ita molli quodam tempestatis autumnæ die, ego & Iulius Celsinus, cum ad eum cœnassemus, & apud mensam eius audissemus legi Næuij Alcestin, redieremus que in vrbem, sole iam ferè occiduo, figuras habitus que verborum noue *aut insigniter dictorū in Næuiano illo carmine ruminabamur: & vt quæque vox indidem animaduerti digna subuenerat, qua nos quoque possemus vti, memoriæ mandabamus. Erant autem verba, quæ tunc suppetebant, huiuscemodi: *at

Corpore, inquit, pectoreque vndique obeso,
Ac mente ex sensa, tardigemulo senio oppressum.

Obesum hic notauimus, proprie magis, quàm vsitate dictum pro exili, atque gracilento, ἀκύρως, ἢ κατὰ ἀντίφρασιν, obesum pro pingui atque vberi dicit. Itē notauimus, quòd Obliteram gentem pro oblıterata dixit. Item quod hostes, qui fœdera frangerent, Fœdifragos, non Fœderifragos dicit. Item quòd rubentem aurorā, Pudoricolorem appellauit, & Memnonem Nocticolorem. Item quòd forte dubitanter, & ab eo quod est Sileo, Silenta loca dixit, vt Puluerulenta, & Pestilenta: et carendum tui est, pro te: quod que magno Impete, pro Impetu: Item quòd Fortescere posuit pro fortē fieri: quod que Dolentiam pro dolore, & Auens pro libens. Item curis Itolerantibus pro intolerandis: quod que Māciolis, inquit, tene illis, pro manibus: & quiescam Siliceo. Itē fiere, inquit, id est, impense fieri incipit: quod que Accipitret posuit pro aceret. His nos inter viam verborum Næuianorum adnotatiunculis oblectabamus. Cætera enim, quæ videbantur nimium poetica, explosæ

orationis vsu alieniora prætermisimus, veluti fuit, quod de Nestore ait, Triseclisenex, & Dulcioriloquus. Item quòd tumidis magnis'que fluctibus, inquit, multigrumis, & flumina gelu concreta, tegmine esse Onychino dixit: & quæ multiplicia ludens composuit, quale illud est, quod Vituperones suos subducti supercilij carptores appellauit.

Quæstio an arena, cœlum, triticum pluralia inueniantur: atque inibi de quadrigis, inimicitijs, nonnullis præterea vocabulis, an singulari numero comperiãtur. Cap. VIII.

ADolescentulus Romæ priusquam Athenas cõcederem, quando erat à magistris auditionibus'que obeundis otium, ad Frontonem Cornelium visendi gratia pergebam: sermonibus'que eius purissimis bonarum'que doctrinarum plenis fruebar. Nec vnquã factum est, quoties eum vidimus, loquentem'que audiuimus, quin rediremus ferè cultiores doctiores'que. Veluti fuit illa quodam die sermocinatio illius, leui quidẽ de re, sed à Latinæ tamen linguæ studio non abhorrẽs. Nam cũ quispiam familiaris eius, bene eruditus homo, & tum poëta illustris, liberatum se esse aqua intercutis morbo diceret, quòd arenis calentibus esset vsus: tũ illudens Fronto, Morbo quidem, inquit, cares, sed verbi vitio non cares. Caius enim Cæsar ille perpetuus Dictat. Cn. Pompeij socer, à quo familia & appellatio Cæsarum deinceps propagata est, vir ingenij præcellentis, sermonis præter alios suæ ætatis castissimi, in libris quos ad Marcum Ciceronem de analogia conscripsit,

Arenas vitiose dici existimabat, quòd Arena nunquã multitudinis numero appellanda sit: sicuti neq; Cœlũ, neque Triticum. Cótra autem Quadrigas, etiamsi currus vnus equorum quatuor iunctorum agmen vnum sit, pluratiuo semper numero dicendas putat, sicut Arma, & Mœnia, & Comitia, & Inimicitias: ni * quid contra ea dicis poëtarum pulcherrime, quo & te purges, et non esse id vitium demonstres. De Cœlo (inquit ille) et Tritico non inficias eo, quin singulo semper numero dicenda sint: neque de Armis, & Mœnijs, & Comitijs, quin figura multitudinis perpetua censeantur. Videbimus autem post de Inimicitijs & Quadrigis, ac fortasse an de Quadrigis veterum autoritati concessero. Inimicitiam tamen, sicut Inscitiam, & Impotentiam, & Iniuriam, quæ ratio est, quamobrem C. Cæsar vel dictam esse à veteribus, vel dicendam à nobis non putat: quãdo Plautus linguæ Latinæ decus, Deliciam quoq; ἑνικῶς dixerit, pro Delicijs?

* Vetus exẽplar habet, Nunc quid. Alia nõnulla habent, Tu quid.

Mea, inquit voluptas, mea delicia.

Inimicitiam autem Quintus Ennius in illo memoratissimo libro dixit:

Eo, inquit, ingenio natus sum, amicitiam
Atque inimicitiam in fronte promptam gero.

Sedenim Arenas parum Latine dici quis (oro te) aut alius scripsit, aut dixit? Ac propterea peto, ut si C. Cæsaris liber præ manibus est, promi iubeas: vt q̃ cõfidenter hoc dicat, æstimari à te possit. Tũ prolato libro de analogia primo, verba hæc ex eo pauca memoriæ mãdaui. Nam cum supra dixisset, neq; Cœlum, Triticum'ue,

neq; Arenam multitudinis significationem pati: Num tu, inquit, harum rerum natura accidere arbitraris, quod vnam Terram, & plures Terras, & Vrbẽ & Vrbes, & Imperium & Imperia, dicamus: neque Quadrigas in unam nominis figuram redigere, neq; Arenam in multitudinis appellationem conuertere possimus? His deinde verbis lectis sibi, Fronto ad illũ poëtam, Videturne tibi, inquit, C. Cæsarem de statu verbi contra te satis aperte, satisque constanter pronuntiasse? Tum permotus autoritate libri poëta: Si a Cæsare, inquit, ius prouocandi foret, ego nunc ab hoc Cęsaris libro prouocassem. Sed quoniam ipse rationem sententiæ suæ reddere supersedit: nos te nunc rogamus, vt dicas, quã esse causam vitij putes, & in Quadriga dicenda, & in Arenis. Tũ Fronto ita respondit: Quadrigę semper etsi multiiugę non sunt, multitudinis tamen tenentur numero: quoniã quatuor simul equi iuncti, Quadrigæ quasi quadriiugæ vocantur. Neq; debet prorsus appellatio equorum plurium includi in singularis numeri vnitatem. Eandem quoq; de arena rationem habendam, sed in specie dispari. Nam cum arena singulari numero dicta, multitudinẽ tamen, & copiam significet minimarum, ex quibus constat partium: indocte & inscite Arenæ dici videntur: tanquam id vocabulum indigeat numeri amplitudine, cum ei singulariter dici ingenita sit naturalis sui multitudo. Sed hæc ego, inquit, dixi, non vt huius sententiæ, legisque fundus subscriptorque fierem: sed vt ne Cæsaris, viri docti, opinionem ἀπαραμύθητον destituerem. Nam cũ Cœlum semper ἑνικῶς dicatur, Mare & Ter

ra non ſemper, & Puluis, & Ventus, & Fumus non ſemper: cur Inducias, & Ceremonias ſcriptores vete res nonnunquam ſingulari numero appellauerunt, Feri as, & Nundinas, & Inferias, & Exequias nunquam? Cur Mel & Vinum, atque id genus cætera, numerum multitudinis capiunt, Lac non capiat? Quæri, inquam, iſta omnia, & enucleari excludi ab hominibus negotioſis in ciuitate tam occupata non queunt: quin his quoq; ipſis, quæ iam dixi, demoratos uos eſſe video, alicui (opi nor) negotio deſtinatos. Ite ergo nunc, & quando forte erit otium, quærite an Quadrigam, & Arenas dixerit è cohorte illa duntaxat antiquiore vel oratorũ aliquis, vel poëtarum, id eſt, claſſicus, aſſiduus'que aliquis ſcriptor, non proletarius. Hæc quidem Fronto requirere nos iuſſit vocabula: non ea re (opinor) quòd ſcripta eſſe in vllis veterum libris exiſtimaret, ſed vt nobis ſtudiũ lectitandi, in quærendis rarioribus verbis, exerceret. Quod vnũ ergo rariſſimũ videbatur, inuenimus Quadrigam numero ſingulari dictam, in libro ſatyrarum Marci Varronis, qui inſcriptus eſt Ex demetricus. Arenas autem πληθυντικῶς dictas minore ſtudio quærimus: quia præter C. Cæſarem (quod equidem meminerim) nemo hoc doctorum hominum dedit.

Antonij Iuliani in conuiuio ad quoſdam Græcos lepidiſſima reſponſio. Cap. IX.

ADoleſcens è terra Aſia, de equeſtri loco lætæ indolis, moribus'que & fortuna bene ornatus, & ad rem muſicam facili ingenio ac libenti, cœnam dabat amicis ac magiſtris, in ruſculo celebrandæ lucis an-

*nuæ, quam sibi principem vitæ habuerat. Venerat tũ nobiscum ad eam cœnam Antonius Iulianus rhetor, ducendis publice iuuenibus magister, Hispano ore, florentis'que homo facundiæ, & rerum literarum'que veterũ peritus. Is, vbi edulijs finis & poculis, *mox sermonibus'que tempus fuit: desiderauit exhiberi, quos habere eum adolescentem sciebat, scitissimos vtriusque sexus, qui canerent voce, & qui psallerent. Ac postea quàm introducti pueri puellæ'que sunt, iucundum in modum ἀνακρεόντεια pleraque, & sapphica, & poëtarum quoque recentium ἐλεγεῖα quædam ἐρωτικὰ cecinerunt. Oblectati autem sumus præter multa alia versiculis lepidissimis Anacreontis senis, quos equidem scripsi, vt interea labor hic vigiliarum, & inquies suauitate paulisper vocum atque modulorum acquiesceret:*

*mox'que sermõibus

Τὸν ἄργυρον τορεύσας
Ἥφαιστέ μοι ποίησον.
Πανοπλίαν μὲν οὐχὶ
Τί γὰρ μάχαισι κ'ἀμοί;
Ποτήριον δὲ κοῖλον
Ὅσον δύνῃ βάθυνον.
Καὶ μὴ ποίει κατ' αὐτὸ
Μή τε ἄστρα, μήτ' ἀμάξαν,
Τί πλειάδων μέλει μοι,
Τί δ' ἀστέρος βοωτέω
Ποίησον ἀμπέλους μοι,
Καὶ βότρυας κατ' αὐτὸ,
Καὶ χρυσέους πατοῦντας
Ὁμοῦ καλῶ λυαίῳ,

ἔρωτα καὶ βάθυ Μον.

Tum Græci plusculi, qui in eo conuiuio erant, homines amœni, & nostras quoq; literas haud ìcuriose docti, Iulianum rhetorem lacessere, insectarique adorti sunt: tanquam prorsus Barbarum, & agrestem, qui ortus terra Hispania foret, clamator'que tantum & facundia rabida iurgiosáque esset, eius'que linguæ exercitationes doceret, quæ nullas voluptates, nullam'que mulcedinē Veneris, atque Musæ haberet. Sæpéque eum percontabantur, quid de Anacreōte, cæteris'que id genus poëtis sentiret: & ecquis nostrorum poëtarum tam fluentes carminum delicias fecisset: nisi Catullus, inquiunt, forte pauca, & Caluus itidem pauca. Nam Næuius implicata, & Hortensius inuenusta, & Cinna illepida, & Mēmius dura: ac deinceps omnes rudia fecerunt atq; absona. Tum ille pro lingua patria, tanquam pro aris & focis, animo iritato indignabundus: Cedere equidem, inquit, vobis debui, vt in tali ἀσωτίᾳ artium nos vinceretis: & sicut in voluptatibus cultus atque victus, ita in cantilenarum quoq; multis * anteiretis. Sed ne nos, id est, nomē Latinum, tanq̄ *profectos quosdam, & insubidos ἀναφροδισίας condemnetis: permittite mihi quæso operire pallio caput, quod in quadam parū pudica oratione Socratem fecisse aiunt. Et audite ac discite, nostros quoq; antiquiores ante eos, quos nominastis, poëtas amasios ac venerios fuisse. Tum resupinus capite conuelato, voce admodum quàm suaui, versus cecinit Valerij Aeditui veteris poëtæ, item Portij, Licinij, & Quinti Catulli: quibus mundius, venustius, limatius,

* In antiquo libro scriptum erat, multis par. Vn̄ suspicor scriptū fuisse, multis parasangis.

*profecto vastos,

pressius, Græcum Latinum'ue nihil quicquam reperi puto.

Versus Aeditui:

Dicere cum conor curam tibi Pamphila cordis,
Quid mi abs te quæram? verba labris abeunt.
Per pectus miserum manat subito mihi sudor.
Si tacitus, subidus, duplo ideo pereo.

Atque item alios versus eiusdem addidit, non hercle minus dulces, quàm priores:

Q. Catulli uersus. *Quid faculam præfers Phileros, qua nihil opus nobis?*
Ibimus, hic lucet pectore flamma satis.
Istam non potis est vis sæua extinguere venti,
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, si non Venus ipsa,
Nulla est, quæ possit vis alia opprimere.

Item dixit versus Portij Licinij hosce:

Custodes ouium teneræque propaginis agnûm,
Quæritis ignem? ite huc: quæritis? ignis hõ est.
Si digito attigero, incendam syluam simul omnem.
Omne pecus flamma est, omnia quæ video.

Q. Catulli versus illi fuerunt:

Aufugit mi animus, credo (vt solet) ad Theotimum
Deuenit: sic est, perfugium illud habet.
Quid, si non interdixem, me illhuc fugitiuum
Mitteret ad se intrò: sed magis eijceret?
Ibimus quæsitum, verum, ne ipsi teneamur,
Formido. quid ago? da Venus consilium.

Verba hæc, Præterpropter, in vsu vulgi prodita, etiam Ennij fuisse. Cap. X.

MEmini me quondam, & Celsinum Iulianum Numidam, ad Frontonem Cornelium, pedes tunc grauiter ægrum ire visere: atque ibi qui introducti sumus, offendimus eum cubantem in scimpodio Græciensi, circumundique sedentibus multis, doctrina, aut genere, aut fortuna nobilibus viris. Assistebant fabri ædium complures, balneis nouis moliendis adhibiti: ostẽdebant que depictas in membranulis varias species balnearum. Ex quibus cum elegisset vnam formam spẽm'que *veris, interrogauit, quantus esset pecuniæ conspectus, ad id totum opus absoluendum. Cum'que architectus dixisset, necessaria videri esse H-S. ferme trecenta: vnus ex amicis Frontonis, Et præterpropter, inquit, alia quinquaginta. Tum Fronto dilatis sermonibus, quos habere de balnearum sumptu instituerat, aspiciens ad eum amicũ, qui dixerat, Quinquaginta esse alia præterpropter: atque ille amicus, Non meum, inquit, hoc verbum est, sed multorum hominum, quos loquentes id audias. Quid autem id verbum significet, non ex me, sed ex grãmatico quærendum est: ac simul digito demonstrat grãmaticum haud incelebri nomine, Romæ docentem, sedentem. Tum grãmaticus, vsitati peruulgatique verbi obscuritate motus: Quærimus, inquit, quod honore quæstionis minime dignũ est. Nã nescio quid hoc præ nimis plebeium est, & in opificum sermonibus quàm notius. At enim Fronto, iam voce atque vultu intentiore: Ita'ne, inquit, magister dehonestum tibi deculpatum'que hoc verbum videtur: quo & M. Cato, & M. Varro, & pleraque ætas superior, vt necessario, & Latino, vsi

*verbis

sunt? Atque ibi Iulius Celsinus admonuit, in tragœdia quoq; Q. Ennij, quæ Iphigenia inscripta est, idipsum de quo quærebatur, scriptum esse, & à grãmaticis contaminari magis solitũ, quàm enarrari. Quocirca statim proferri Iphigeniam Q. Ennij iubet. In eius tragœdiæ choro inscriptos esse hos versus legimus;

Otio qui nescit vti, plus negotij habet,
Quàm cum est negotium in negotio.
Nam cui quod agat, institutum est, nullo negotio
Id agit: studet ibi, mẽtem atq; animum delectat suũ.
Otioso initio animus nescit quid velit.
Hoc idem est, neq; domi nunc nos, nec militiæ sumus.
Imus huc, hinc illuc: cũ illuc vẽtũ est, ire illinc lubet.
Incerte errat animus, præterpropter vitam viuitur.

Hoc vbi lectum est: tum deinde Fronto ad Grammaticum iam labentem: Audistine, inquit, magister optime, Ennium tùm dixisse Propterproter: & cum sententia quidem tali, quali seuerissimæ philosophorum esse obiurgationes solent? Petimus igitur dicas (quoniam de Enniano iam verbo quæritur) qui sit notus huiusce versus sensus:

Incerte errat animus, præterpropter vitam viuitur.

Et Grammaticus sudans multum, ac rubens multum, cũ d pleriq; prolixius riderent, exurgit: & abiens: Tibi, inquit, Fronto posteà uni dicam, ne inscitiores audiant, a discant. Atque ita omnes, relicta ibi quæstione uerbi, consurreximus.

Penit uersus Platonis amatorios, quos admodum iuuenis lusit, dum tragœdijs contendit. Cap. XI.

CElebrātur duo isti Græci uersiculi, multorū'q; doctorum hominum memoria dignantur, quòd sint lepidissimi, & uenustissimæ breuitatis. Neque adeò pauci sunt ueteres scriptores, qui eos Platonis esse philosophi affirmant: quibus ille adolescens luserit, cum tragœdiis quoq; eodem tempore faciendis præluderet: Macro. lib. 1. cap. 2.

Τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον.
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων, ὡς διαβησομένη.

Amicus meus οὐκ ἄμουσος adolescens, in plureis versiculos licentius liberius'que vertit: qui quoniam mihi quidem visi sunt non esse memoratu indigni, subdidi:

Dum semihulco suauio
Meum puellum suauior,
Dulcem'que florem spiritus
Duco ex aperto tramite,
Anima tunc ægra & saucia
Cucurrit ad labias mihi,
Oris'que rictu peruium
Et labra pueri mollia
Rimata itineri transitus
Vt transiliret nititur.
Tum si moræ quid plusculæ
Fuisset in coitu osculi,
Amoris igni percita
Transisset, & me linqueret:
Et mira prorsum res foret,
Vt ad me fierem mortuus,
Ad puerum intus vt viuerem.

Dissertatio Herodis Attici, sup vi et natura doloris.

suæque opinionis affirmatio per exemplum indocti rustici, qui cum rubis fructiferis arbores præcidit. C. XII.

HErodem Atticum, consularem virum, Athenis *differentem audiui* Græca *oratione: in qua ferè omneis memoriæ nostræ vniuersos grauitate atque copia, & elegantia vocum longe præstitit.* Disseruit aũt *contra* ἀπάθειαν *Stoicorum: lacessitus à quodã Stoico, tanquam minus sapienter, & parum viriliter dolorẽ ferret, ex morte pueri, quem amauerat.* In *ea dissertatione (quantulum memini) huiuscemodi sensus est, quòd nullus vsquam homo, qui secundum naturam sentiret, et saperet, affectionibus istis animi, quas* πάθη *appellabat, ægritudinis, cupiditatis, timoris, iræ, voluptatis, carere & vacare totis posset, & omnino non dolere.* Atq; *si posset etiam obniti, vt totis careret, non ex re id esse melius: q̃m langueret animus, & torperet affectionum quarundam adminiculis, vt necessario plurimum imperio priuatus.* Dicebat.n. *sensus istos motus'que animi, qui cum ĩmoderatiores sunt, vitia fiunt, innexos implicatos'que esse vigoribus quibusdam mentium & alacritatibus.* Ac *propterea, si omnino omneis eos imperitius conuellamus, periculum esse, ne eis adhærentes, bonas quoque & vtiles animi indoles amittamus.* Moderandos *esse igitur, & scite consideratéque purgandos censebat: vt ea tantum, quæ aliena sunt, contráque naturam viderentur, & cum pernicie agnata sunt, detrahantur: ne profectò id accidat, quod cuipiam* Thracio *insipienti & rudi in agro, quem emerat, procurando, venisse vsu fabula est:* Homo Thracius, *inquit, ex vltima* Barba-

Rustici imprudentia.

ria,

ria, ruris colendi insolens, cum in terras cultiores humanioris vitæ cupidine cômigrasset, fundum mercatus est, olea atq; vite consitum: qui quia nihil admodum super vite aut arbore colenda sciret, videt forte vicinum, rubos late atq; alte obortas excidentem, fraxinos ad summum propè verticem deputantem, soboles vitium è radicibus caudicum super terram fusas reuelleutem, stolones in pomis aut in oleis proceros atque decertos amputantem. Accedit'que propè, *& cur tantam ligni atq; frôdium cædem faceret, percontatus est.* Et vicinus ita *respondit:* Vt *ager, inquit, mundus purus' q; fiat, eius' q; arbor atque vitis fœcundior.* Discedit ille à vicino, *gratias agens & lętus, tanquam adeptus rei rusticæ disciplinam.* Tum *falcem ibi ac securim capit, atq; ibi homo miser imperitus vites suas sibi omnes, & oleas' detruncat: comas' q; arborum lætissimas, vberrimos' q; vitium palmites decîdit: & fruteta atq; virgulta simul omnia, pomis frugibus' que gignendis fœlicia, cum sentibus & rubis purificâdi agri gratia côuellit, mala mercede doctus audaciã, fiduciámq; peccãdi imitatione falsa eruditus. Sic, inquit, isti apathiæ sectatores, qui videri se esse trãquillos, & intrepidos, & îmobiles volũt, dũ nihil cupiunt, nihil dolẽt, nihil irascuntur, nihil gaudent: oĩbus vehementioribus animi officijs amputatis, in corpore ignauæ, & quasi eneruatæ vitæ consenescunt.*

Q*uos* Pumiliones *dicimus*, Græce *νάνους appellari.*

Cap. XIII.

S*Tabant forte vnà in vestibulo palatij fabulantes* Frôto Cornelius, *et* Festus Posthumius, *&* Apol.

linaris Sulpitius. Atque ego ibi assistens cũ quibusdam alijs sermones eorum quos de literarum disciplinis habebant, curiosius captabam. Tum Fronto Apollinari, Fac me, inquit, oro magister, vt sim certus, an recte superse-derim nanos dicere, parua nimis statura homines: maluerim'que eos pumiliones appellare: quoniam hoc scriptum esse in libris veterum memineram. Nanos autem sordidum esse verbum, & barbarũ credebam. Est quidem inquit hoc Apollinaris in cõsuetudine imperiti vulgi frequens, sed barbarum nõ est: censetur'que linguæ Græcæ origine: νάνος enim Græci vocauerunt, breui, atque humili corpore hoĩes, paulum supra terram extãtes. Id'que ita dixerũt, adhibita quadam rõne etymologiæ, cum sñia vocabuli cõpetente. Et si memoria, inquit, mihi non labat, scriptũ hoc est in comœdia Aristophanis, cui nomen est ὁλκάς. Fuisset autem verbũ hoc à te ciuitate donatum, aut in Latinam coloniam deductũ, si tu eo vti dignatus fores. Esset'que id impendio probabilius, q̃ quæ à Laberio ignobilia nimis, & sordẽtia in usum linguæ Latinæ intromissa sunt. Tũ Festus Posthumius grãmatico cuipiã Latino Frontonis familiari: Docuit, inquit, nos Apollinaris Nanos verbum Græcũ esse, tu nos doce in quo de mulis aut equuleis humilioribus vulgo dicitur, an'ne Latinum sit, & apud quẽ scriptũ reperiatur. Atque ille grãmaticus, homo sanè perq̃ in noscendis veteribus scriptis exercitus: Si piaculum, inquit, non cõmittitur, præsente Apollinare, quid de voce illa Græca Latina'ue sentiam dicere, audeo tibi Feste quærenti respondere, esse hoc verbum Latinũ, scri-

ptum'que inueniri in poëmatis Heluij Cinnæ, nó ignobilis, neque indocti poëtæ. Versus'que eius ipsos dixit: quos, quoniam memoriæ mihi forte aderant, ascripsi:

At nunc me genij vana per salicta
Bigis rheda rapit citata nanis.

Contéporaneos fuisse Cæsari & Ciceroni M. Varronem & P. Nigidium, ætatis suæ doctissimos Romanos: & quod Nigidij commentationes propter earum obscuritatem, subtilitatem'que, in vulgus non exeunt.

Cap. XIIII.

AEtas M. Ciceronis, & C. Cæsaris præstanti facundia viros paucos habuit: doctrinarũ autem multiformium, variarum'que artium quibus humanitas erudita est, culmina habuit M. Varronem, & P. Nigidium. Sed Varronis quidem monimenta rerum ac disciplinarum, quæ per literas condidit, in propatulo, frequentique vsu feruntur: Nigidianæ autem cõmentationes nó proinde in vulgus exeunt, & obscuritas subtilitas'que earum, tanquam parum vtilis, derelicta est. Sicuti sunt quæ paulo ante legimus in commentarijs eius, quos grammaticos inscripsit: ex quibus quædam ad demonstrandum scripturæ genus exempli gratia sumpsi. Nam cum de natura atque ordine literarũ dissereret, quas grammatici vocales appellant, verba hæc scripsit: quæ reliquimus inenarrata, ad exercendã legentium intentionẽ: A, & O, semper principes sunt: I, & V, semper subditæ: E, & subit & præit. In Euripo, præit: subit in Aemilio. Si quis putat præire V, in his verbis, Valerius, Vẽnonius, Volusius: aut I, in his, Iã pridẽ, Iecur,

Nodi insoluti ex lris Nigidianis.

Iocum, Iucundũ, errabit: ꝙ hæ literæ cũ præeunt, ne vocales quidẽ ſunt. Item ex eodem lib. verba hæc ſunt: Inter literã N, & G, & C, eſt alia vis, vt in noĩe Anguis, & Angaria, & Ancora, & Increpat, & Incurrit, & Ingenuus. In oĩbus enim his non verum N, ſed adulterinum ponitur. Nam N, non eſſe, lingua indicio eſt. Nam ſi ea litera eſſet, lingua palatũ tangeret. Alio deinde in loco eſt ſcriptũ: Græcos non tãtæ inſcitiæ arceſſo, qui Ou ex O, & Y ſcripſerunt, quantæ qui ei, ex E, & I. Illud enim inopia fecerunt, hoc nulla re ſubacti.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM LIBER XX.

Diſceptatio Sex. Cæcilij iureconſulti, & Fauorini philoſophi, de legibus duodecim tabularũ. Cap. I.

EXTVS Cæcilius in diſciplina iuris, atq; legibus P. R. noſcendis, interpretandiq́;, ſciẽtia, vſu, autoritatéque illuſtri fuit. Ad eum forte in area Palatina, cum ſalutationem Cæſaris opperiremur, Philoſophus Fauorinus acceſſit, collocutuſ'que eſt, nobis multis'que

aliis praesentibus. In his tunc eorum sermonibus orta mentio est legum decemuiralium, quas Decemuiri eius rei gratia à populo creati composuerunt, in'que duodecim tabulas conscripserunt. Eas leges cum Sextus Caecilius inquisitis, exploratis'que multarum vrbium legibus, eleganti atque absoluta breuitate verborum scriptas diceret: Sit, inquit, hoc Fauorinus in pleraq; earũ legum parte, ita vti dicis. Nos enim minus cupide tabulas istas duodecim legi, quàm illos decem libros Platonis de legibus. Sed quaedã isthic animaduertuntur aut obscurissima, aut leuia: contra dura nimis & remissa, aut nequaquam ita, vt scriptum est, consistentia. Obscuritates (inquit Sextus Caecilius) non assignemus culpae scribentium: sed inscitiae non assequentium. quanquam ij quoque ipsi, qui quae scripta sunt, minus percipiunt, culpa vacant. Nam longa aetas verba atq; mores veteres obliterauit, quibus verbis, moribus'que sententia legum comprehensa est. Trecentesimo nanque anno post Romam conditam, tabulę compositae, scriptae'que sunt. À quo tempore, ad hunc diem, anni esse non longe minus septingenti videntur. Dure aũt scriptum esse in istis legibus, quid existimari potest? Nisi duram esse legem putas, quę iudicem, arbitrum'ue iure datum, qui ob rem dicendam pecuniam accepisse conuictus est, capite punit: aut quae furem manifestum ei, cui furtum factum est, in seruitutẽ tradit: nocturnum aũt furem ius occidẽdi tribuit. Dic enim, quaeso, dic vir sapientiae studiosissime: an tu aut iudicis illius perfidiam, contra omnia iura diuina atque humana iusiurandum suum pecunia vẽ

XII tabularum leges

dentis, aut furis manifesti intolerandam audaciam, aut nocturni grassatoris insidiosam violentiam, non dignam esse capitis pœna existimes? Noli (*inquit* Fauorinus) *ex me quærere, quid ego existimem.* S*cis.n. solitum esse me pro disciplina sectæ, quam colo, inquirere potius, quàm decernere.* Sed *non leuis æstimator, neque aspernabilis est populus* Romanus, *cui delicta quidem isthæc vindicanda, pœnæ tamē huiusmodi nimis duræ esse visæ sunt.* Passus *est enim leges istas de tam īmodico supplicio situ, atque senio emori.* Sicut *illud quoque non humaniter scriptum improbauit, ꝙ si homo in ius vocatus, morbo aut ætate æger ad ingrediendum inualidus est, arcera non sternitur, sed ipse aufertur, & iumento imponitur, atque ex domo sua ad* Prætorem *in comitium noua funeris facie effertur.* Quam.n. *ob causam morbo affectus, & ad respondendum pro sese non idoneus, iumēto adhærens in ius aduersario deportatur?* Quòd *vero dixi, videri quædam esse impendio molliora: non'ne tibi quoque videtur esse dilutum, quod ita de iniuria puniēda scriptum est?* Si*iniuria *alteri faxit, vigintiquinque æris pœnæ sunto.* Quis.n. *erit tam inops, quem ab iniuria facienda vigintiquinque asses deterreant?* Itaque *cum eam legem* Q. *quoque* Labeo *vester in libris, quos ad duodecim tabulas conscripsit, non probaret, inquit:* Lucius Neratius *fuit egregie homo īprobus, asque immani vecordia.* Is *pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suæ palma verberare.* Eum *seruus sequebatur crumenam plenā assium portitans: & quemcunque depalmauerat, numerari statim, secundū duo-*

*iniuriā

decim tabulas quinque & viginti asses iubebat. Propterea, inquit, Prætores postea hãc abolescere, & relinqui censuerunt: iniuriis'que æstimãdis recuperatores se daturos, edixerunt. Nonnulla aũt in istis legibus nec consistere quidem (sicuti dixi) visa sunt. Velut illa lex talionis, cuius verba (nisi memoria me fallit) hæc sunt: Si mẽbrum rupit meum, è pacto talio esto. Præter enim vlciscendi acerbitatẽ, ne procedere quoque executio iusta talionis potest. Nã cui mẽbrum ab alio ruptum est, si ipsi itidem rumpere per talionem velit: quæro an efficere possit, rumpendi pariter membri æquilibrium? In qua re primum ea difficultas est inexplicabilis. Quid si membrum, inquit, alter imprudens ruperit? Quod enim per imprudentiam factum est, retaliari per imprudentiam debet. Ictus quippe fortuitus & consultus, non cadunt sub eiusdem talionis similitudinem. Quonam igitur modo imprudẽtẽ poterat imitari, qui in exequenda talione nõ licentiæ ius hẽt, sed imprudẽtiæ? Sed & si prudens ruperit, nequaq̃ patietur, aut altius se lædi, aut latius: quod cuiusmodi libra, atque mensura caueri possit, non reperio. Quin etiam si quid plus erit, aliter'ue cõmissum, res fiet ridiculæ atrocitatis: vt contraria actio mutuæ talionis oriatur, & adolescat infinita quædam reciprocatio talionum. Nam de ĩmanitate illa secandi, patiẽdíque humani corporis, si vnus ob pecuniam debitam adiudicatus, addictus'que sit pluribus, non libet meminisse, & piget dicere. Quid. n. videri potest efferatius, quid ab hominis ĩgenio diuersius: q̃ quod membra, et artus inopis debitoris breuissimo laniatu di-

strahantur: sicut nũc bona venum distrahuntur? Tum Sextus Cæcilius *amplexus vtraq; manu* Fauorinũ: Tu *es, inquit, vnus professò in nostra memoria, non Graiæ modo, sed & Romanæ rei peritissimus.* Quis *enĩ philosophorum disciplinæ suæ leges tam scite atque docte q̃ leges tu nostras decemuirales percalluisti?* Sed *quæso te, cum tñ digrediare paulisper è curriculis istis disputationũ vestrarum* Academicis, *omissóque studio quicquid lubitum est arguẽdi, tuendíque cõsideres grauius, cuiusmodi sint ea, quæ reprehendisti.* Nec ideo cõtem*nas legum istarũ antiquitates: quod plerisq; ipsis iã* P. R. *desiuerit.* Non. n. *professò ignoras legum opportunitates, & medelas pro temporum moribus, & pro rerum publicarum, generibus, ac pro vtilitatum præsentiũ rationibus, próq; vitiorum quibus medendum est feruoribus, mutari, atq; flecti: neq; vno statu consistere, quin vt facies cœli & maris, ita rerum atq; fortunæ tempestatibus varientur.* Quid *salubrius visum est rogatione illa* Stolonis *de iugerum numero præfinito? quid vtilius plebiscito* Voconio, *de coërcendis mulierum hæreditatibus?* Quid *tam necessarium existimatum est pro pulsandæ ciuium luxuriæ, quàm lex* Licinia, Fannia, *aliæ'q; item leges sumptuariæ?* Omnia *tñ hæc obliterata, & operta sunt ciuitatis opulentia, quasi quibusdã fluctibus exæstuantis.* Sed *cur tibi esse visa est inhumana, oĩum, mea quidem sñia, humanissima, quæ iumentum dari iubet ægro, aut seni in ius vocato?* Verba *sunt hæc de lege:* Si *in ius* * vocat, *si morbus, æuitas ue vitium esset, qui in ius vocabit, iumẽtum dato: si nolet, arceram.*

* Vocato morbus

ne sternito. An tu forte morbum appellari hic putas, ægrotationem grauem cũ febri rapida, & quercera? Iumentum'que dici pecus aliquod vnicum tergo vehens? Ac propterea minus fuisse humanum existimas, ægrotũ domi suæ cubantem, iumẽto impositum in ius rapi? Hoc mi Fauorine nequaq̃ ita est. Nam morbus in lege ista non febriculosus, neq; nimium grauis: sed vitiũ aliquod imbecillitatis atq; inualentiæ demonstratur, non periculum vitæ oñditur. Cæteroqui morbum vehemẽtiorem vim grauiter nocẽdi hñtem, legum istarũ scriptores alio in loco non per se morbum, sed morbum sonticum apellant. Iumentum quoq; nõ id solum sigñat, quod nũc dicitur: sed vectabulum ẽt quod adiunctis pecoribus trahebatur. Veteres.n. nostri iumentum à iungendo dixerunt. Arcera aũt vocabatur plostrum tectũ vndiq;, & munitum: quasi arca quædã magna vestimentis instrata, qua nimis ægri, aut senes portari cubantes solebant. Quæ'nam ibi igitur acerbitas esse visa est, q̃ in ius vocato pauperrimo homini, vel inopia, qui aut pedibus forte ægris esset, aut quo alio casu ingredi nõ quiret, plostrum esset dandum censuerunt: neq; insterni tñ delicate arceram iusserunt: q̃m satis esset inualido huiusmodi vectabulum. Atq; id fecerunt, ne causatio ista ægri corpis perpetuam vacationem daret fidem detrectantibus, iuris'que actiones declinantibus. Sed.n. ipsum vide, quod in iniurias factas quinq; & viginti assibus sanxerunt: nõ omnino oẽs mi Fauorine iniurias ære isto pauco diluerunt, tametsi hæc ipsa paucitas assiũ, graue pondus æris fuit. Nam librarijs assibus in ea tẽpestate populus vsus

est. Sed iniurias atrociores, vt De osse fracto, non liberis modo, verumetiam seruis factas impensiore damno vindicauerunt. Quibusdam aūt iniurijs talionē quoque apposuerunt. Quam quidem tu talionem, vir optime, iniquius paulo insectatus es: ac ne consistere quidem dixisti, lepida quadam solertia verborum: qm̄ talioni par non sit talio: neque rumpi mēbrum facile possit, ad alterius rupturæ (vt ais tu) æquilibrium. Verum est, mi Fauorine, talionem rarissimam fieri difficillime. Sed decemuiri minuere, atque extinguere volentes huiuscemodi violētiam pulsandi, atque lædendi talione, eo quoque metu coërcendos esse homines putauerunt. Neque eius, qui membrū alteri rupisset, & pacisci tñ de talione redimenda nollet, tantam esse hñdam rōnem arbitrati sunt, vt an prudens, imprudens' ue rupisset, spectandum putarent: aut talionem in eo uel ad amussim æquipararēt, vel in librili perpēderent: sed potius eundem animum, eundem' que impetum in eadem parte corporis rumpendi, non eundem quoque casum exigi voluerunt: quoniam modus voluntatis præstari posset, casus ictus non posset. Quòd si ita est, vt dico, & vt ipse æquitatis habitus demonstrat, taliones illæ tuæ reciprocæ, argutiores profectò, quàm veriores fuerunt. Sed quoniam acerbum quoque esse hoc genus pœnæ putas, quæ (obsecro te) ista acerbitas est, si idem fiat in te, quod tute in alio feceris? Præsertim cum habeas facultatem paciscēdi, & non necesse sit pati talionem, nisi eam tu elegeris. Quod edictum autem prætorium de æstimandis iniurijs, probabilius esse his potest? Nolo hoc ignores, hāc quoque

ipsam talionem ad æstimationem iudicis redigi necessario solitam. Nam si reus, qui *depacisci noluerat, iudici talionem imperanti non parebat: æstimata lite, iudex hominem pecuniæ damnabat: atque ita si reo & pactio grauis, & acerba talio visa fuerat, seueritas legis ad pecuniæ multam redibat.* Restat, ut ei, *quod de sectione partitionéque corporis imanissimum esse tibi visum est, respondeam:* Omnibus *quidem virtutum generibus exercendis colendisque,* Po.Ro. *è parua origine ad tantæ amplitudinis instar emicuit: sed omnium maxime atque præcipue fidem coluit, sanctamque habuit tā priuatim, quàm publice.* Sic Consules *clarissimos viros hostibus, confirmandæ fidei publicæ causa, dedit: sic clientem in fidem acceptum clariorē haberi, quàm propinquos, tuendúmque esse contra cognatos censuit.* Neque *peius vllum facinus æstimatum est, quàm * si cui probaretur clientem derisui habuisse.* Hanc autem *fidem maiores nostri non modo in officiorum vicibus, sed in negotiorum quoque contractibus sanxerunt; maximéque in pecuniæ mutuaticæ vsu, atque cōmercio.* Adimi enim *putauerunt subsidium hoc inopiæ temporariæ, quo cōmunis hominum vita indiget: si perfidia debitorum, sine graui pœna, eluderet.* Confessi *igitur æris, ac debiti iudicatis triginta dies sunt dati, conquirendæ pecuniæ causa, quam dissoluerent: eosque dies* Decemuiri Iustos *appellauerunt: velut quoddam iustitium, id est, iuris inter eos quasi interstitionem quandam & cessationem: quibus diebus nihil cum his agi iure posset.* Post *deinde nisi dissoluerant, ad Prætorem vocabantur: & ab*

* *si quis*

co,quibus erant iudicati,addicebantur: Neruo *quoque aut cópedibus vinciebātur. Sic.n.sunt,opinor,verba legis:* Aeris *confessi, rebus'q́ iure iudicatis, triginta dies iusti sunto.* Post *deinde manus iniectio esto,in ius ducito,ni iudicatum facit,aut qui pseudo eo in iure vim dicit, secum ducito,vincito aut neruo, aut cōpedibus quindecim pondo,ne minore: aut si volet,maiore vincito.* Si *volet,suo viuito:* Ni *suo viuit,qui eum vinctum habebit,libras farris in dies dato:si volet plus, dato.* Erat *aūt ius interea paciscendi: ac nisi pacti forent,habebantur in vinculis dies sexaginta.* Inter *eos dies trinis nundinis continuis ad* Prætorem *in comitiū producebātur, quantę́q́ pecuniæ iudicati essent,prædicabatur.* Tertijs *autem nundinis capite pœnas dabant,aut trās* Tyberim *peregre venū ibant.* Sed *eam capitis pœnam,sanciendę sicuti dixi,fidei gratia,horrificam atrocitas ostentu,nouis'que terroribus metuendam reddiderunt.* Nam *si plures forent,quibus reus esset iudicatus:secare si vellent,atq́ partiri corpus addicti sibi hoīs permiserūt.* Et *quidem verba ipsa legis dicam,ne existimes inuidiā me istam forte formidare:* Tertijs,*inquit,nundinis,parteis secanto:si plus minus'ue secuerunt,sine fraude esto.* Nihil *profectò immitius,nihil immanius: nisi(vt re ipsa apparet)eo consilio tanta īmanitas pœnę denūtiata est, ne ad eam vnquam perueniretur.* Addici *nanq́ nunc, & vinciri multos videmus,quia vinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt.* Dissectum *esse antiquitus neminem equidem neq́ legi,neq́ audiui: qm̄ sæuitia ista pœnæ contēni non quita est.* An *putas* Fauorine, *si non*

illa etiam ex duodecim tabulis, de testimoniis falsis pœna aboleuisset: & si nunc quoque, vt antea, qui falsum testimonium dixisse conuictus esset, è saxo Tarpeio deiiceretur, mentituros fuisse pro testimonio tam multos, quàm videmus? Acerbitas plerunque vlciscendi maleficij, bene atque caute viuendi disciplina est. Historia de Metio Suffetio Albano, *nobis quoque nõ admodũ numero istiusmodi libros lectitantibus, ignota non est: qui quòm pactum, atque condictum cum rege* Populi Romani *perfide ruperat, binis quadrigis vinctus in diuersa nitentibus laceratus est.* Nouum *atque asperum suppliciũ quis negat? Sed quid elegantissimus poëta dicat, uide:*

–At tu dictis Albane maneres.

Hæc atque alia ubi Sext. *Cæcilius, omnibus qui aderant, ipso quoque* Fauorino *approbãte, atque laudãte, disseruit: nuntiatũ est Cæsarem iam salutari, & separati sumus.*

Vocabulum Siticinum *in* Marci Catonis *oratione quid significet: & quam ob causam* L. Accius *poëta in pragmaticis* Sicinnistas *nebuloso nomine esse dixerit.*

Cap. II.

Siticines *scriptum est in oratione* Marci Catonis, *quæ inscribitur,* Ne *imperium sit ueteri, ubi nouus uenerit.* Siticines, *inquit, &* Liticines, & Tibicines. Sed Cæsellius Vindex *in commentariis lectionum antiquarum, scire quidem se ait,* Liticines *lituo cantare, &* Tibicines *tuba: quid isthuc autem sit, quod* Siticines *cãtant, homo ingenuæ ueritatis scire sese negat.* Nos *autem in* Capitonis Attei *Coniectancis inuenimus* Siticines *appellatos, qui apud* Sitos *canere soliti essent: hoc est, uita*

functos, & sepultos. Eóque habuisse proprium genus tubæ, qua canerent, à cæterorum Tubicinum proprietate differens: quos Sicinistas vulgus dicit. Qui rectius locuti sunt, Sicinnistas literan, gemina dixerunt. Sicinnium enim genus veteris saltationis fuit. Saltabūdi autem canebant, quæ nunc stantes canūt. Posuit hoc verbum Lucius Accius poëta in pragmaticis, appellarique Sicinnistas ait nebuloso nomine: credo propterea nebuloso, quòd Sicinnium cur diceretur, ei obscurum esset.

Artificum scenicorum studium, amorem'que inhonestum, probrosum'que esse: & super ea re verba Aristotelis philosophi ascripta. Cap. III.

Comœdos quispiam, & tragœdos, & tibicines, diues adolescens Tauri philosophi discipulus, liberos homines in delicijs, atque in delectamentis habebat. Id genus autem artifices Græce appellantur οἱ περὶ τὸν διόνυσον τεχνῖται. *Eum adolescentem Taurus à sodalitatibus, conuictúque hominum scenicorum abducere volens, misit ei verba ex Aristotelis libro exscripta, qui* προβλήματα ἐγκύκλια *inscriptus est. Iussit'que vt ea quotidie lectitaret:* Διατὶ οἱ διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροί εἰσιν, ὅτι ἥκιστα λόγου καὶ φιλοσοφίας κοινωνοῦσι, διὰ τὸ περὶ τὰς ἀναγκαίας τέχνας πολὺ μέρος τοῦ βίου εἶναι, καὶ ὅτε ἐν ἀκρασίαις τὸν πολὺν χρόνον ἐστὶν, ὅτε δὲ ἐν ἀπορίαις. ἀμφότερα δὲ φαυλότητος παρασκευαστικά.

Exempla epistolarum Alexandri regis, & Aristotelis philosophi, ita vti sunt edita. Cap. IIII.

COmmentationum suarum, artium'que, quas discipulis tradebat Aristoteles philosophus, regis Alexãdri magister, duas species habuisse dicitur: Alia erant, quæ nominabat ἐξωτερικὰ, alia quæ appellabat ἀκροαματικά. ἐξωτερικὰ dicebantur, quæ ad rhetoricas meditationes, facultatẽ argutiarũ, ciuilium'que rerum notitiam cõducebant. Ἀκροαματικὰ autem vocabantur, in quibus philosophia remotior, subtilior'que agitabatur: quæ'que ad naturæ contẽplationes, disceptationes'ue dialecticas pertinebant. Huic disciplinæ, quam dixi ἀκροαματικὴν, tẽpus exercendæ dabat in Licio matutinum. Nec ad eam quẽquam temere admittebat, nisi quorũ ante ingenium, & eruditionis elementa, atque in discendo studium, laborem'que explorasset. Illas vero ἐξωτερικὰς eodẽ in loco vesperi faciebat: eas'que vulgo iuuenibus sine delectu dabat, atque eã δειλινὸν περίπατον appellabat: illã alterã supra ἑωθινόν. Vtroque. n. tempore ambulans disserebat. libros'que suos earum rerum oĩum cõmentarios seorsum diuisit, vt alij ἐξωτερικοὶ dicerentur, partim ἀκροαματικοί. Quos cum in vulgus ab eo editos rex Alexander cognouisset, atque ea tempestate armis, exercitúque omnẽ propè Asiam teneret, regem'que ipsum Darium prælijs & victorijs vrgeret: in illis tamen tantis negotijs literas ad Aristotelẽ misis, non eum recte fecisse, quòd disciplinas ἀκροαματικὰς, quibus ab eo ipse eruditus foret, libris foras editis inuulgasset. Nam qua, inquit, alia re præstare cæteris poterimus: si ea, quæ ex te accepimus, omnium prorsus fient communia? Quippe ego

Aristotelicæ artes duplices.

doctrina anteire malim, quàm copijs, atque opulentijs. Re*scripsit ei Aristoteles ad hanc sententiam:* Ἀκροαματικοὺς *libros, quos editos quereris, & non perinde, ut arcana, absconditos, neque editos scito esse, neque non editos: quoniã ijs solis, qui nos audiunt, cognobiles erunt.* Exem*pla utrarumque literarum sumpta ex* Andronici *philosophi libro subdidi.* Amaui *autem prorsus in utriusque epistola breuitatis elegantissimæ filum tenuissimum:*

Alexandri magni epistola.

Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν. Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοὺς τοὺς ἀκροαματικοὺς τῶν λόγων. τίνι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί. ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. ἔρρωσο.

Aristotelis responsio.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν. Ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν λόγων, οἰόμενος δεῖν αὐτοὺς φυλάττειν ἐν ἀπορρήτοις. ἴσθι οὖν αὐτοὺς καὶ δεδομένους, καὶ μὴ ἐκδεδομένους. ξυνετοὶ γάρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν. ἔρρωσο. Hoc ego verbum ξυνετοὶ γάρ εἰσι, *quærens vno itidẽ verbo dicere, aliud non reperi, quàm quod est scriptum à* Marco Catone *in sexto* Originum: Itaque ego, *inquit, cognobiliorem cognitionem esse arbitror.*

Quæsitum atque tractatum, vtrum sit rectius dicere, Habeo *curam* Vestri, *an* Vestrum. Cap. V.

PErcontabar Apollinarem Sulpitium, *cum eum* Romæ *adolescentulus sectarer, qua ratione diceretur,* Habeo *curam* Vestri, *aut misereor* Vestri: & *iste casus,* Vestri, *eo in loco quem videretur habere casum rectum*

sum rectum. Isthic mihi ita respōdit: Quæris, inquit, ex me, quod mihi quoq; est iandiu in perpetua quæstione. Videtur enim non Vestri oportere dici, sed Vestrū, sicut Græci loquūtur, ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, καὶ κήδομαι ὑμῶν: quo in loco ὑμῶν aptius vestrū dicitur, q̃ vestri: & hẽt casum noīandi Vos, quem tu Rectū appellasti. Inuenio tñ, inquit, non paucis in locis, Nostri atq; Vestri, dictū: nō Nostrū, aut Vestrū. L. Sylla rerum gestarū lib. 2. secūdo: Quo si fieri potest, vt etiã nunc nostri nobis in mẽtẽ veniat, nos'q; magis dignos creditis, quibus ciuibus q̃ hostibus vtamini: quiq; pro vobis potius, q̃ cōtra vos pugnemus: neq; nostro, neq; maiorum nostrorū merito nobis id cōtinget. Ter. in Phormione.

Ita plerique ingenio sumus
Omnes nostri nosmet pœnitet.

Afranius in togata:

Nescio qui nostri miseritus tandem deus.

Et Laberius in Necromantia:

Dum diutius detinetur, nostri oblitus est.

Dubium porrò, inquit, non est, quin eodẽ hæc omnia casu dicantur, Nostri oblitus est, Nostri miseritus est, quo dicitur Mei pœnitet, Mei miseritus est, Mei oblitus est. Mei autem casus interrogandi est, quem genitiuum grãmatici vocant: & ab eo declinatur, quod est Ego: huius deinde pluratiuum est Nos. Tui æque declinatur ab eo quod est Tu, huius itidem pluratiuum est Vos. Sic nãq; Plautus declinauit in Pseudolo, in hisce versibus:

Si ex te tacente fieri possem certior here,
Quæ miseriæ te tam misere macerent,

Duorum labori ego hominum parsissem lubens:
Mei te rogandi, & tui respondendi mihi.

Mei.n. *Plautus hoc in loco non ab eo dixit, quod est:* me *us, sed ab eo quod est* Ego. *Itaque si dicere velis, patrē* Mei *pro patrē* Meū, *quo Græci modo* τὸν πατέρα μοῦ *dicunt, inusitate quidem, sed recte profectò, eáq; ratione dices, qua* Plautus *dixit labori* Mei, *pro labori* Meo. Hæc *aūt ipsa ratio est in numero pluratiuo, qua* Gracchus *misereri* Vestrū *dixit, & qua* M. Cicero *cōtentio* Vestrum, *& cōtentio* Nostrū *dixit: quáq; item ratione* Quadrigarius *in annali* XIX. *verba hæc posuit?* Cai Mari, *ecquādo te nostrū, & reip. miserebitur: Cur igitur* Teren. *pœnitet* Nostri, *& non* Nostrum? *&* Afranius, Nostri *miseritus est, non* Nostrū? Nihil *hercle, inquit, mihi de ista re in mentem venit, nisi autoritas quædam vetustatis, non nimis anxie neq; superstitiose loquētis*. Nam *sicuti multifariā scriptum est,* Vestrorū *pro* vestrum *(vt in* Plauti Mustellaria *in hoc versu:*

Verum illhuc esse maxima pars vestrorum itelligit:
cum vellet maxima pars dicere Vestrū*) ita nōnunq̄* Vestri *quoque dictum est pro* Vestrū. *Sed proculdubio qui rectissime loqui volet,* Vestrū *potius dixerit q̄* Vestri: *& idcirco importunissime, inquit, fecerunt, qui in plerisq;* Sallustij *exēplaribus scripturā istam syncerissimā corruperūt.* Nā *cū ita ī* Catilina *scriptū esset,* Sæpe maiores Vestrū *miserti plebis* Romanæ: Vestrū *aboleuerūt, &* Vestri *superscripserunt: ex quo in plureis libros mēdæ istius indoles inoleuit.* Hæc *memini mihi* Apollinarē *dicere: eáq; tūc ipsa ita, vt dicta fuerāt notaui.*

*alias, ob leuerunt,

Quàm diuersæ Græcorum sententiæ, super numero Niobæ filiorum. Cap. VI.

MIra & prope adeo ridicula diuersitas fabulæ apud Græcos poëtas deprehẽditur, super numero Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros, puellas'que eius senos dicit fuisse: Euripides, bis septenos: Sappho, bis nouenos: Bacchylides, & Pindarus, bis denos: quidam alij scriptores tres fuisse solos dixerunt.

De his quæ habere συμπάθ[illegible]αν *videntur, cum luna augescente ac senescente.* Cap. VII.

ANnianus poëta in fundo suo, quẽ in agro Falisco possidebat, agitare erat solitus vindemiã hilare, atque amœniter. Ad eos dies mẽ, & quosdam item alios familiares vocauit. Ibi tũ cœnantibus nobis, magnus ostrearũ numerus Roma missus est: quæ cũ appositæ fuissent, et multæ quidem, sed inuberes, macræ'que essent, Luna (inquit Annianus) nunc videlicet senescit: ea re ostrea quoq;, sicuti alia quędã, * tenuis exactáq; est. Cũ quęreremus, quæ alia itẽ senescente luna tabescerent: Non'ne Luciliũ, inquit, nostrũ meministis dicere: ** tenuia exuctáque sunt*

Luna alit ostrea, & implet echinos, muribus fibras

Et *pecu addit. **pecui*

Eadem autem ipsa, quæ crescente luna gliscunt, deficiente cõtra luna deficiunt. Aelurorũ quoque oculi ad easdem uices lunæ, aut ampliores fiunt, aut minores. Id ẽt, inquit, multo mirandum est magis, quod apud Plutar. in IIII. in Hesiodum commentario legi: Cæpe tum reuirescit & congerminat decedente luna: contra autẽ inarescit adolescente. Eã causam esse dicunt sacerdotes

Aegyptij, cur Pelusiotæ cæpe non edant: quia solum holerum omnium contra lunæ aucta atque damna, vices minuendi, & augendi habeat contrarias.

Qualibus verbis delectari solitus sit Ant. Iulianus, *positis in* Mimiambis, *quos* Cn. Matius *inscripsit, de adolescentia sua, cum ita dictitat,* Nunquam vestimenta *à populo posci.* Cap. VIII.

D*Electari mulcerique aures suas dicebat* Antonius Iulianus, *figmentis verborum nouis* Cn. Matij *homini eruditi: qualia hæc quoque essent, quæ scripta ab eo in* Mimiambis *memorabat:*

Sinúque amicam recipere frigidam caldo:
Columbatim' que labra conserens labris.

Item id quoque iucunde lepidéque fictum dictabat:

Item tonsiles tapetes ebrij fuco,
Quos concha purpura imbuens venenauit.

Quid vocabulum, Ex iure manu consertum *significet.* Cap. IX.

E*X iure manu consertum, verba sunt ex antiquis actionibus: quæ cum lege agitur, & vindiciæ contenduntur, dici nunc quoque apud prætorē solēt.* Ro*gaui ego* Romæ *grāmaticum celebri hoīem fama, & multo noīe, quid hæc verba essent. Tū ille me despiciēs,* A*ut erras, inquit, adolescens, aut ludis.* R*em enim doceo grammaticam, non ius respondeo. Si quid igitur ex* Virgilio, Plauto, Ennio *quærere habes: quæras licet.* Ex Ennio, *ego inquam, est magister, quod quæro.* En*nius enim verbis hisce vsus est.* Cum'que *ille demiratus, aliena hæc esse à poetis, & haud vsquā inueniri in car-*

*minibus Ennij diceret: tũ ego versus ex octauo annali *absentes dixi. Nam forte eos, tanquam insigniter præter alios factos, memineram:* *assumptos

Pellitur è medio sapientia, vi geritur res.
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
Haud doctis dictis certantes, sed maledictis
Miscent inter sese in inimicitias agitantes.
Non ex iure manu consertum, sed mage ferro
Rem repetunt, regnúmque petunt, vadunt solida vi.

*Cum hos versus Ennianos dixissem, Credo, inquit grammaticus, iam tibi. Sed tu velim credas mihi Q. Ennium didicisse hoc, non ex poëticæ literis, sed ex iuris aliquo perito. Eas igitur tu quoq;, inquit, & discas, vnde Ennius didicit. Vsus consilio sum magistri, quod docere me ipse debuerat, à quo discerem prætermonstrantis. Itaque id quod ex iurecõsultis, ex libris quoque eorum didici, inserẽdum his cõmentarijs existimaui: qm̃ in medio rerum, & hominum vitam qui colunt, ignorare non oportet verba actionũ ciuilium celebriora. Manum cõserere est, de qua re disceptabatur in re præsenti, siue ager, siue quid aliud est, cum aduersarium simul manu prenderet, in ea re oĩbus verbis vindicare: id est, vindicia correpta manu in re atq; in loco præsenti, apud Prętorem ex duodecim tabulis fiebat. In quibus ita scriptũ est: Si qui in iure manum conserunt. Sed postquã Prætores propagatis Italiæ finibus, datis iurisdictionibus, negotijs occupati, *pacisci vindiciarum dicendarũ causa longinquas res grauabantur: institutum est contra duodecim tabulas tacito sensu, vt litigantes non ex iure* *proficisci

apud Prætorem manum consererent, sed ex iure manu consertum vocarent: id est, alter alterum ex iure ad cõserendam manum in rem, de qua ageretur, vocaret. Atq; profecti simul in agrum de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, vti vnam glebam, in ius in vrbem ad prætorem deferrent: & in ea gleba, tãquam in toto agro, vindicarent. Iccirco Ennius significare volens bellum, non vt ad Prætorem solitum est, legitimis actionibus, neque ex iure manu consertum, sed bello ferróque, & vera vi atque solida: quod videtur dixisse conferens vim illam ciuilem & festucariam, quæ verbo diceretur, non quæ manu fieret cum ui bellica & cruenta.

Quid sit Sculnæ, verbum positum apud Marcum Varronem. Cap. X.

PVblij Lauinij liber est non incuriose factus. Is inscriptus est, De uerbis sordidis. In eo scripsit Sculnam uulgo dici, quasi seculnam: quem qui elegantius, inquit, loquuntur, Sequestrem appellant. Vtrunque vocabulum à sequendo factum est: quòd eius, qui electus sit, vtraque pars fidem sequatur. Sculnam autem scriptum esse in historico M. Varronis, qui inscribitur Catus, idem P. Lauinius admonet. Sed quod apud Sequestrem depositum erat, Sequestro positũ, per aduerbium dicebant. Cato de Ptolemæo contra Thermum, Per deos immortales nolite uos sequestro ponere.

Autoris de opere suo sententia, déque aliorum operum titulis. Cap. XI.

ATqui iucũdiora alia reperiri queunt. Ipse aũt ad hoc scripsi, vt liberis quoq; meis patę istius-

modi remissiones essent: quando animus eorum, intersti tione aliqua negotiorum data, laxari indulgerique potuis set. Vsi autem sumus ordine rerũ fortuito, quem antea in excerpendo feceramus. Nam* proinde vt librũ quẽquam in manus ceperam, seu Græcum, seu Latinum, vel quid memoratu dignum audierã: ita quæ libitũ erat: cuius gñis cunque erãt, indistincte atque promiscue annota bam: eaque mihi ad subsidiũ memoriæ, quasi quoddam literarum penus, recondebam: vt qñ vsus venisset aut rei, aut verbi, cuius me forte repens obliuio tenuisset, & libri ex quibus eam sumpseram nõ adessent, facile inde nobis inuentu atque depromptu foret. Facta igitur est in his quoque cõmentarijs eadem rerũ disparilitas, quæ fuit in illis annotationibus pristinis, quas breuiter & indigeste & incõdite, annotationibus, tractationibus, lectionibusque varijs feceramus. Sed qm̃ longinquis per biemẽ noctibus in agro (sicuti dixi) terræ Atticæ cõmentationes hasce ludere, ac facere exorsi sumus: idcirco eas inscripsimus Noctium Atticarum: nihil imitati festiuitates inscriptionum, quas plerique alij vtriusque linguæ scriptores, in id genus libris fecerunt. Nam quia variam, & miscellam, & quasi confusaneam doctrinam conquisiuerant: eo titulos quoque ad eam sñiam exquisitissimos indiderunt. Nanque alij Musarum inscripserunt, alij Syluarũ: ille κηρίον, alius κέρας ἀμαλθείας: qdã lectionis suæ, alius antiquarũ lectionũ, atque alius πινακίδιον, & itẽ alius ἐγχειρίδιον. Sunt ẽt qui Pandectas inscripserunt, sunt aũt qui διδασκαλίας. Sunt adeo qui de disciplina regia, & de philosophia: & de natura humana, et

* perinde

epistolicarum quæstionum. Est qui memoriales titulos fecerit: est qui studiosorum, & de ridiculis, & περὶ ποικίλας ἱστορίης. Est qui historiæ naturalis. Est qui βιβλιοθήκην. Est præterea qui pratum. Est item qui ἐποπτείδων. Est qui scripsit συγγραφήν. Sunt item multi, qui Cōiectanea. Neq; itē desunt, qui indices libris suis fecerunt, aut epistolarum moraliū, aut epistolicarū q̄onum, aut cōfusarum. Et quædā alia inscripta nimis lepida, multasque prorsus cōcinnitates redolentia. Nos vero (vt cœptus noster est) incuriose et īmeditate, ac prope ēt subrustice, ex ipso loco ac tempore hybernarū vigiliarum, Atticas Noctes inscripsimus tm̄ cæteris oībus in ipsius quoq; inscriptionis laude cedentes, quātum cessimus in cura & elegantia scriptionis. Sed ne consiliū quidem in excerpēdis notādisque rebus idē mihi, quod plerisq; illis fuit. Nanque illi oēs, & eorū maxime Græci, multa & varia lectitantes, in quas res cūque inciderent alba (vt dicitur) linea, sine cura discriminis, solam copiam sectati conuertebant: quibus in legendis, ante aīus senio aut tædio languebit, q̄ vnum alterumue reperit, quod sit aut voluptati legere, aut cultui legisse, aut vsui meminisse. Ego vero cū illud Heracleti Ephesÿ uiri summe nobilis uerbum cordi haberem, quod profecto ita est: Introite, nam & hic dÿ sunt: ipse quidē voluēdis transeundisque multis admodum voluminibus, per oīa semper negotiorum interualla, in quibus furari otiū potui, exercitus, defessusq; sum. Sed modica ex ÿs, eáq; sola accepi, quæ aut ingenia prompta expeditáq; ad honestæ eruditionis cupidinem, vtiliumque artium cōtem-

Adagium.

plationem, celeri facilíque cõpendio ducerent: aut hoĩes alijs iam vitæ negotijs occupatos, à turpi certe agrestiq; rerum atque verborum imperitia vindicarent. Quæ erunt aũt in his cõmentarijs pauca quædam scrupulosa & anxia, vel ex grãmatica, vel ex dialectica, vel etiã ex geometria: quǽque erunt itẽ paucula remotiora super augurio & iure pontificio: non oportet ea defugere, quasi aut cognitu non vtilia, aut perceptu difficilia. Nõ enim fecimus altos nimis, & obscuros in his rebus quæstionum sinus: sed primitias quasdam & quasi libamẽta ingenuarum artium dedimus: quæ virum ciuiliter eruditum, neq; audisse vnquam, neq; attigisse, si nõ inutile, at quidem certe indecorũ est. Ab his igitur, sicuti forte nonnunquam tempus voluptásque erit, lucubratiũculas istas cognoscere petitũ impetratúmq; volumus, vt in legendo quæ pridem scierint, non aspernentur, quasi nota inuulgatáque. Nam & quid tam remotũ in literis est, quin id tñ complusculi sciant? Et satis hoc blandum est, non esse hæc neque in scholis decantata, neque in cõmentarijs protrita. Quæ porrò noua sibi ignotáque offenderint, æquum esse puto, vt sine uano obtrectatu considerent, an minutæ istæ admonitiones pauxillulæ, nequaquam tñ sint, vel ad alendum studiũ ineptæ, vel ad oblectandum frigidæ, fouendúmque aĩum: sed eius seminis, generísque sint, ex quo facile adolescant, aut ingenia hoĩum vegetiora, aut memoria adminiculatior, aut oratio solertior, aut sermo incorruptior, aut delectatior motio, aut in ludo liberalior. Quæ aũt parũ plana videbũtur, aut minus plena, instructáque, petimus, inquã,

vt ea nō docendi magis, q̄ admonendi gratia scripta exi stiment: & quasi demonstratione vestigiorum contenti, persequantur ea post (si libebit) vel libris repertis, vel magistris. Quæ vero putauerint reprehēdenda, his (si audebunt) succenseant, vnde ea nos accepimus. Sed enim quæ aliter apud alium scripta legerint, ne iā statim tēpe obstrepant: sed tractationes rerū & autoritates hoīum pensitent, quos illi, quos'q nos secuti sumus. Erit autem *id longe optimum, vt qui in lectitando, scribendo, commentando nunq̄ voluptates, nunq̄ labores ceperunt, nullas hoc genus vigilias vigilarunt: neq vllis inter eiusdē Musæ æmulos certationibus disceptationibus'que elimati sunt: sed intemperiarū, negotiorum'que pleni sunt, abeant percontando, scribendo à* Noctibus *his procul, atque alia sibi oblectamenta quærāt.* Vetus *adagium est:* Nihil *cum fidibus graculo: nihil cū amaricino sui.* At *ēt quò sit quorundā male doctorū hoīum sæuitas & inuidentia iritatior, mutuabor ex* Aristophanis Co*ronopesta pauca.* Et *quam ille homo festiuissimus fabulæ suæ spectandæ legē dedit, eandem ego cōmentarijs his legēdis dabo: vt ea ne attingat, ne'ue adeat profestū, & profanum vulgus, à ludo musico diuersum.*

Versus *legis datæ hi sunt:*

Volumina *cōmentariorum ad hūc diem viginti iam facta sunt.* Quantum *aūt vitæ mihi deinceps* Deûm *voluntate erit, quantum'q à cura publica & à re familiari, procurandóq cultu liberorū meorū dabitur otiū: ea oīa subcisiua & subsecūdaria tempora ad colligendas huiuscemodi memoriarū disceptatiunculas conferā.*

Progredietur igitur numerus librorum (dijs bene iuuantibus) cum ipsius vitæ, quãtuli quiq; fuerint, progressibus. Neque longiora mihi dari spatia viuendi volo, q̃ dum ero ad hanc quoq; facultatem scribendi, cõmentandique idoneus. Capita rerum, quæ cuiq; cõmentario insunt, exposuimus hic vniuersa, vt iam statim declaretur, quid*quóue in libro quæri inuenirique possit.

FINIS.

AD LECTOREM.

Capita rerum, quæ hisce Gellianis Noctibus habentur, consulto omisimus, lector candide: tum quòd singula singulis præfixa sint cõmentarijs: tum quòd Index his accesserit locupletissimus, in quo, quicquid notatu dignum est, inuenire licet.

QVONIAM in hisce Atticis Noctibus Græcæ dictiones multæ, & versus ac loci complures Græci erant, ea omnia Latina seorsum hic subnectenda curauimus, quando Gellius ipse Græce tm̃ citarat, nec Latina fecerat. Consuluimus autem cum ipsi Gellio, quẽ integrum impollutum'que esse voluimus, tum etiã studiosis omnibus, quando & emendati complures loci sunt, qui vitiati admodum erant.

QVÆ IN LIBRO PRIMO.

Cap. 1. ὁπόση ψυχῶν, &c. Quanta sit animorum corporum'que inter homines differentia quo ad ingeniũ virtutem'que.

Cap. 2. κρηπτῶν, τὰς σκαζούσας θεωρίας. Laqueorum speculationes claudicantes.

ἀκώλυτος, ἀνεκβίαστος. Solutus, inuiolatus, minime implicitus, liber, diues, felix.

Εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν, καὶ κακῶν ἀκούεις.
Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος κικόνεσσι πέλασσεν.
De bonis cedo & malis, audis'ne illud?
Ad Ciconas Troia referens me ventus adegit.

Τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστιν ἀγαθὰ, τὰ δὲ κακὰ, &c. Rerum quædam bona, quædam mala, quædam indifferentia sunt. Bona sanè, virtutes: quæ vitij participant, mala. Indifferentia vero illa, quæ horum intermedia sunt, opes, coniugium, vita, mors, voluptas, labor: vñ nosti, inquit? Sic Hellanicus in Aegyptiacis tradit. Quid *enim magis refert, ita dicam, an Diogenẽ in moralibus, Chrysippum'ue aut Cleanthem: Hoc itaque exquisiuisti, decretum'que fecisti tuũ. Expone quonã modo tempestatem in naui feras: nũquid eius distinctionis memineris, vbi instrepit ac stridet velũ: & reclamabis si quis te ita alloquatur, repete age tu ea, quæ modo aiebas, nũ sit vitium naufragium facere? nũ particeps vitij sit, an, non contra istum baculũ moueas? heus homo, quid mecum tibi? nos perimus, & ipse accedens ludis. Cæsar quoque si te delatum accersiuerit, quid agas?

Cap. 3. εἰδεῖ βοηθεῖν, &c. Nunquid oporteat contra iustitiã amico subuenire? & qua fini, & in cuiusmodi? Δεῖ με συμπράττειν, &c. Opus est me amicis opitulari, sed vsque ad deos.

*οὐκ οἶδ' εἴπου τούτῳ τῷ γένει, &c. Haud sat

*οὐκ εἶπε. Non si q̃d suo genere alio est nobilius continuo quæuis quoq; pars eius, cuiuslibet alterius quo cõparatur collatione eligẽda sit potius.

noui si quid in hoc genere sit nobilius: & an quæcunq; pars ad quantamcunque alterius partẽ comparata, eligenda magis sit. Verbi gratia, hoc modo, vt & nobilius ære aurum sit, & auri pars quælibet; portionis cuiuslibet æris cõparatione sit pluris: verum nonnihil discriminis cum numerus, tum vero magnitudo efficiet.

ἡ καλουμένη χάρις, &c. *Quæ gratia apud homines vocatur, hoc quidem est iuris diligentioris loco & tpe*

περὶ ψυχῆς. De anima. *(iminutio.*

Χείλων ὁ παλαιὸς ἀκούσας τινὸς λέγοντος, &c. Chilo senior, cum quempiam dicentem audisset, nullum se inimicum habere, an nullum etiam amicum haberet, interrogauit: amicitias inimicitiasque inuicem consequi coniungique necesse esse arbitratus.

Cap. 5. κόμψη χλαμὺς, καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι. Elegans vestis, & molles tunicula.

ἄμουσος, ἀγροίκος, ἀπρόσιτος. Inelegans, agrestis, inaccessus.

Cap. 7. ποιήσειν ἔσεσθαι, λέξειν. Futurũ, dicturũ.

εὐφωνία. Voculatio.

ἐπιμέλεια τῶν λέξεων. Vocabulorum delectui diligenti.

Cap. 8. οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς. Non viri cuiusque est Corinthum petere.

μυριὰς δραχμὰς, ἢ τάλαντον. Decem drachmarum millia, vel talentum.

οὐκ ὠνοῦμαι μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν. Non emo millibus x. drachmarum pœnitentiam. (bat.

Cap. 9. ἐφυσιογνωμόνει. Per naturę idicia pẽriculą-

ἀκουστικοὶ· auditores.
ἐχεμυθία. Taciturnitas.
μαθηματικοὶ. Disciplinis vacantes.
μαθήματα. Disciplinas.
φυσικοί. Naturales.
ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι.
A contemplatione geometrica penitus alieni.
κοινόβιον. Contubernium.

Cap. 11. καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ξύνοδος ἦν, &c.
Post hæc congressum est: Argiui quidē socij que, acriter ac cum impetu adoriētes: Lacedæmonij contra subtibiarū precentione pleno agmine maturantes, non adeo diuinæ rei gratia, verum vt æquabili numerosóque sensim ingressu conuenientes, pugnam capesserent, nec suos ordines distrahi sinerent: quòd semper amplissimas copias agere vbi congrediendum est, decet.
οἱ δ' ἄρ' ἴσαν, &c.
Ast ibant taciti spirantes robur Achiui,
In'que vicem auxilium cupida sibi mente ferebant.
διατὶ ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι, &c. Quamobrem vbi cōmissuri prælium sint, ad tibiæ modulos congrediantur: vt timidos minus honeste agentes iudicent.
Cap. 13. καθήκοντα. Officia.
Cap. 15. ἀλλ' ὅτε δὴ ὄπα τε, &c.
Ast ubi iam magnam fudit de pectore uocem,
Dentis claustra tui vox qualis nata reliquit.
ἀμετροεπὴς ἀκριτόμυθον. Loquētē sine iudicio & mō.
ἄκοσμα. Incompta.
ἀμετροεπὴς ἐκολῴα. Supra modū loquitās cōturbabat

λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν. Blatterare optimus, dicere ineptissimus.

Γλώσσης τοι θησαυρός, &c.

Optimus est homini linguæ thesaurus, & ingens
Gratia, quæ parcis mensurat singula verbis.

οὐ λέγειν δεινός, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος.
Non idoneus ad dicendum, sed ad tacendum impos.

ἀχαλίνων στομάτων, &c. Effrænioris & exlegis dementiæ extremum infelicitas occupat.

ἄνθρωπον ἀγριοπὸν, &c. Hominem agresti ferocia, ore temerario, effrænato, prodigo, petulãti: loquacem, futilem, & fusum per verborum congeriem ac fastum.

Cap. 20. ἀπλατές. Longitudo illatabilis.

Cap. 22. βιωφελῆ. Vitæ utilia.

ἀκυροτέρῳ. Minus proprio.

Cap. 25. ἐκεχειρίαν. Manibus temperationem.

ἐκεχειρίαν. Inducias. τύπους. Formas.

ὑπογραφάς. Descriptiones. ὁρισμούς. Definitiones.

Cap. 26. περὶ ἀοργησίας.

De non irascendo, vel inirascibilitate.

ἀοργησίαν καὶ ἀναλγησίαν.
Inirascentiam, & indolentiam.

ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον. Hebetem ac stupentem.

QVÆ IN LIB. II.

Cap. 1. πολλάκις. Sæpenumero.

ἐξ ἡλίου εἰς ἥλιον ἑστήκει ἀτραβέστερος τῶν πρέμνων.
De sole ad solem erectior stipitibus arborum steterat.

Cap. 3. ἰχθὺν ἱερόν. Piscem pauperem. (ἄπιν.

Cap. 6. πολλάκις καὶ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον

Sæpe & holitor vir valde opportunum dixit.
ὦ δ᾽ ὡς μάντος ἀμύμων.
Fari incuipabilis aruſpex.
Τὼ δ᾽ οὐκ ἄκοντε πετέσθην.
Illi haud inuiti volarunt.
ἔνθ᾽ οὐκ ἂν ὑβρίζοντα, &c.
Tunc neque cernere erat torpentē Agamēnona diuum,
Nec pauidum, nec nolentem decernere ferro.
ὅρος τ᾽ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις.
Hæc eſt definitio doloris detractio.
κατὰ. *Secundum* στέρισιν. *Priuationem.*
Cap. 7. ἀδιάφορα. *Indifferentia.*
μέσα. *Media.*
ὑγιὲς, νόμιμον, διεζδυγμένον.
Sanum, legitimum, diſiunctum.
Cap. 8. ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, &c. *Mores nihil ad nos, nam diſſolutum non ſentit: quod autē non ſentit, nihil ad nos.*
ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις.
Mors animæ, & corporis diſſolutio.
ὁ θάνατος ψυχῆς, &c. *Mors animæ, corporisque eſt diſſolutio: diſſolutum autem non ſentit, quod vero non ſentit nihil ad nos.*
Cap. 9. ὅρος τ᾽ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἡ παντὸς τ᾽ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. *Definitio magnitudinis voluptatum, omnis doloris ſublatio.*
παντὸς τ᾽ ἀλγοῦντος. *Omnis dolentis.*
παντὸς τ᾽ ἀλγεινοῦ. *Omnis rei anxiæ & triſtis.*
λέξεις τηρεῖ. *Dictiones obſeruat.*

Cap.17. συναιρέσει. Coagmentatione.

Cap.18. δοῦλος ἐπίκτητος γενόμην, &c.

Seruus Epictetus fueram, qui corpore mancus,

Pauperie pressus, charus eram superis.

Cap.20. παραδείσους. Hortos.

μελισσῶνες. Apiaria, mellariáque.

ἀμπελῶνες. Vineas. δαφνῶνες. Laureta.

Cap.22. ἰσονύκτιος. Aequinoctialis.

ἰσημερινός. Aequidialis. (hyberna.

θεριναὶ τροπαὶ, καὶ χειμεριναί. Aestiua solstitia, &

ἐτυμολογικοὶ. Rõnẽ originis verbi interpretãdo inda

ἕω ῥέων. Ab oriente sole fluens. (gantes.

αἰθρηγενέτην. Serenitatem facientem.

ἀπὸ τῆς βοῆς. A boatu.

σὺν δ' εὖρος τ' ἔπεσε, &c.

Cum'que Euro incubuit Zephyrus'que, Notus'que furentes,

Sudificus'que simul Boreas mala plurima voluens.

κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων ὡς ὁ καικίας νέφος.

Mala ad se attrahens, vt Cæcias nubes.

ἀκρόασις ἐπιδεικτική. Auscultatio sese ostentans.

Cap.23. ἐς ἀμφοτέραν ἴν' ἐπίκληρος, &c.

In aurem vtranque, quandoquidem dotata est, cubet.

Re confecta, magnifica, & negocio inclyto,

Domo illam exturbat, cui male voluit maxime:

Vt omnes in Creobulæ faciem oculos conuerterent.

Tum me cunctis notum vt faceret vxor hera,

Meóque demoraretur in vultu, asinus iter simias fierem.

Quod autem hoc dictum? tacere volo.

Noctem mali autorem plurimi,

Me miserum, qui Creobulam duxi, & talenta decem,
Nanam mulierculam, cubitalem, cuius superbia
Adeo intolerabilis est, Iouem Olympium,
Et Mineruam testor, non ancillulam potius officiosam, dicto citius.
Præstò hanc quispiam abigat quæso, at illam referat.
ἔχω δ᾽ ἐπίκληρον λαμίαν, &c.
Lamiam hæreditariam duxi, quod non dixeram tibi,
Tum vero domus, atque agrorum heram,
Vniuersorumque illius loco, hei quam miserum & graue!
Difficillimum imo. At omnibus molesta est, non soli mihi.
Filio multo magis, filiæque: prouinciam
Inexpugnabilem dicis certo scio.
ὦ Ζεῦ, ς κακοδαίμων ὥς τις ὢν πένης γαμεῖ. &c.
Quàm extreme infelix quisquis in egestate vxorem ducit,
Et quærit liberos, hei quantum est insciens sui.
Quique neque necessarium studium rerum gerit,
Nisi quantum aliquid iugiter in vita deterat:
Neque (licet res cogat) tectum præbere quit sibi,
Sed inops domo in ærumna vitam trahit,
Hyemem tolerans male, miseriæ omnis socius,
Bonorumque vniuersorum insors ac carens.
Vnum equidem cum opprobrans, cunctos monitos volo.
Cap. 25. ἀναλογίαν. Proportionem.
ἀνωμαλίαν. Inæqualitatem. ἀνωμαλία. Inæqualitas.
C. 26. ξανθὸς δὲ καὶ ἐρυθρὸς, καὶ πυῤῥὸς, καὶ φοινικοῦς.
Flauus autem, & ruber, et rubidus, et fuluus, et puniceus.
καὶ νίκην ἐπ᾽ ἀρετῇ ἀμφήριστον ἔθηκας.
Et virtute tua facta est victoria nutans.

Cap. 17. ἑώρων δὲ αὐτὸν φίλιππον, &c.

Videbam etiam ipsum Philippum, quo cum certemus, pro imperio principatuq; oculo effossum, humero fractum, manu, cruréq; oblæsum, oẽ deniq; corporis membrum, quod fortuna auferre voluisset, id vltro offerentem, vt de cætero vitam cum honore & gloria ageret.

πᾶν, ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος, &c. Omne deniq; corporis membrum quod fortuna auferre voluisset, id vltro offerentem.

ἔνθα νότος πόντοιο λυδῶνα εἰς λάαν ὠθεῖ.
Auster vbi insanas vrget sub saxa procellas.
καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.
Sudificus que altos aquilo rotat impete fluctus.

λάαν ὠθεῖ. Lapidem propellit.

λάαν ἄνω ὤθει. Lapidem sursum propellit.

QVÆ IN LIB. III.

Cap. 10. ἑβδομάδα. Septimana.

πλειάδας. Pleiadas. πόλους. Polos.

κρικωτή. Pertusa.

τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν.
Per quaternariam consonantiam.

Ca. 11. ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου,
σμύρνα, ῥόδος, κολοφών, σαλαμίν, ἴος, ἄργος, ἀθῆναι.
Septẽ vrbes certãt de stirpe insignis Homeri,
Smyrna, Rhodos, Colophõ, Salamin, Ius, Argos, Athenæ.

Cap. 13. τὴν περὶ ὀρόπου δίκην.
De Oropo causam dicentem.

Cap. 16. περὶ τροφῆς. De alimento.

πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος.

Quantum est hominum gestationis tempus.
γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος. *Mulier decimestris parit.*
ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένησις.
Est autem, & non est octimestris partus.
ἔστι μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα μετὰ τὴν ἔκτρωσιν, etc.
Apparent quidem veluti animalia post abortū, sed nequaquam sunt, quippe quæ statim vita excedāt. Itaque esse quidē tantisper imaginātur, sed potentia nō sunt.
ὀδυσσεία. *Vlyssea.* ὄνοι λύρας. *Asini ad lyrā.*
κατ᾽ ἀριστοτέλη. *Secundum Aristotelem.*
χαῖρε νῦν φιλότητι, &c.
Nunc gaude dilecta, ast cum se euoluerit annus,
Illustres (neq; enim diuûm cubilia vana)
Natos nixa dabis.
περὶ πλωμένου ἐνιαυτοῦ. *Voluente anno.*
γίνεται δὲ ἐν τούτοις, &c.
In hisce vero & plura fiunt, & ex toto, & per partes.
Dicimus ēt plura pluribus, & pauciora paucioribus.

Cap. 27. Τίμων. Timon.

σίλλος. *Sillus.* Τίμωνος. *Timonis.*
καὶ σὺ πλάτων, &c.
Túque Plato. nam discipulum te dira Cupido
Abstulit. exiguum redimis grandi ære libellum,
Scribere per quem orsus prædoctus abinde fuisti.

Cap. 28. ἱπποκύων. *Equi catella.*

QVÆ IN LIBRO IIII.

Cap. 2. περὶ νωδοῦ. *De edentulo.*
πάλλαξ. *Concubina.*
Cap. 5. ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

Consultum male consultori pessima res est.

Cap. 11. καὶ κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔχειν, &c.

A fabulóque manus tristante amouit edentes.

Hoc, vt Pythagoras iusserat, ipse loquor.

Πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρίων &c.

Cum dicat Pythagoras in leguminibus, fabā præcipue approbauit: motū enim maxime excitat, & aluum ciet, quamobrem ea maxime vtitur.

δειλοὶ πάνδειλοι κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔχεσθαι.

Ah miseri à cyamo miseri subducite dextras.

εἰς τὸ κυεῖν δεινοὶ, καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν.

Inferendo vtero validi causæ que vteri ferendi.

Ἀριστοτέλης δὲ, μήτρας, &c.

Aristoteles à vulua, corde, & marina vrtica, atque id genus quibusdam alijs abstinere Pythagoricos dicit, cæterorum autem vsum habuisse.

Cap. 13. περὶ λοιμῶν, ἢ λογικῶν κανών.

De pestibus, aut rationalium regula.

Cap. 15. δυσχερὲς, χαλεπόν. *Difficile, & arduū.*

QVÆ IN LIBRO V.

Cap. 3. τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν.

Causam inferiorem, superiorem efficere.

Cap. 9. ὦ ἄνθρωπε μὴ κτεῖνε Κροῖσον.

Heus homo ne occide Crœsum.

Cap. 10. ἀντιστρέφοντα. *Reciproca.*

Cap. 11. ἤτοι καλὴν ἕξεις, etc. *Aut pulchrā duces aut deformē. Si pulchrā, habebis cōem: sin turpē, hēbis pœnam: neutrū aūt bonum: nō est igitur ducēda vxor.*

εἰ μὲν καλὴν ἕξω, etc. *Si formosam ducā nō hēbo pœ*

nā: ſin deformē, nō habebo cōem: ducēda igitur vxor, (pem.

ἀντίστρεφον. Reciprocum.

πρότασις. Propoſitio.

ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ &c. Aut pulchrā duces, aut tur-

κοινή. Commumis. ποινή. Pœna.

Cap. 12. στερητικὸν μόριον. Priuantem particulam.

Cap. 15. ἀσώματον. Incorporeum.

τὸ δρώμενον ἢ πάσχον σῶμά ἐστι.

Aut efficiens aut patiens corpus eſt.

τὸ τριχῇ διαστατόν. Triplici dimenſione diſtans.

οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν &c. Non ſimpliciter plaga aëris vox eſt, nam digitus contractus quoq; aërē percutit, non ita tamen vocem facit, ſed quanta plaga, & vehemens tanta, vt audibilis fiat.

ῥεῦμα λόγων. Flumen verborum.

Cap. 18. ἐφημερίς. Diarium.

Cap. 20. βάρβαρον. Barbarum.

σολοικον. Solœcum.

QVÆ IN LIBRO VI.

Cap. 1. περὶ προνοίας. De prouidentia.

εἰ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται.

An hominum morbi ſecundum naturam proueniant.

κατὰ παρακολούθησιν. Per ſequelam.

Cap. 2. εἱμαρμένην. Fatum. (τέρων &c.

φυσικὴν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑ-

Naturalem quendam ordinem oīum rerum, ex æterno alijs ad alia conſequentibus, & incommutabili manente eiuſcemodi complicatione.

Διὸ καὶ ἀπὸ τῶν πυθαγορείων οὕτως εἴρηται.

Γνώσῃ δ' ἀνθρώπους, &c.
Quamobrem à Pythagoreis sic dicitur,
Nosces homines spontaneas haurire calamitates.
Quasi detrimenta singulis à seipsis fiant, & suo impetu delinquant, & in incōmoda ruant sua, & ex sua electione & intentione.
ὢ πόποι, οἷον δή νυ θεοὺς, &c.
Hei mihi, quid damnant mortales numina cœli?
Esse aiunt etenim per nos mala, cum tamen ipsis
Vecordi præter fatum sint mente dolores.
Cap. 5. δὶς παῖδες οἱ γέροντες. Bis pueri senes.
Cap. 6. τὐνη δ' οἰωνοῖσι, &c.
Me tu præpetibus parêre volucribus ipsum
Mandas, quas equidem temnóque, animóque recuso.
Cap. 8. πολυΐστωρ. Multiscius.
Cap. 13. τὴν ἐξαίφνης φύσιν. Repentinā naturā
παρμενίδης. Parmenides.
τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιοῦτον, &c. Repente. n. tale videtur quippiam significare, quod in alterum transeat.
τραγήματα. Bellaria.
Cap. 14. νουθεσία. Commonitio.
κόλασις. Animaduersio scilicet & punitio.
παραίνεσις. Monitio.
τιμωρίαν. Pœnā. παράδειγμα. Exēplum.
προσήκει δὲ παντὶ, τῷ μὲν &c. Id est aūt conueniens, vt qui plectitur ab alio recte puniēte, melior fiat, & vtilitatem capiat, aut exēplo cæteris sit; quo videntes alij male affectum, præ metu reddantur meliores.
Cap. 16. παραιτοῦμαι. Deprecor, excuso.

QVÆ IN LIB. VII.

Cap. 2. ῥαθυμότερον ῥαφῆ. Desidiosius iunctura.

Cap. 3. ἀναγκαίως. Duriter.

εἰ γὰρ σὲ ἔμελλεν, ὡς σὺ φῂς, &c. Nã si te occisurus erat (vt tu ais) maritus, te quoque occisurum esse oportuit, vt quando tempus interponeretur.

Cap. 6. αἰσθήσεις. Sensus.

ὄψιν. Visum. ἀκοήν. Auditum.

γεῦσιν. Gustum. ἁφήν. Tactum.

ὄσφρησιν. Odoratum. περὶ μνήμης. De memoria

τὴν δὲ ἁφὴν, καὶ τὴν γεῦσιν, &c. Tactũ vero & gustum omnia habent præter animantium imperfecta.

Ca. 8. καὶ αὐτὸς δ' ἂν εἶδεν περὶ δικαιαρχίαν, etc. Et quidẽ nos vidimus apud Puteolos Delphinum amãtem mire puerum, inclamatum a puero acciri: Q uinet adnatans dorso puerũ admittebat, ita vt pinnæ aculeos, velut vagina conderet, ne dilectũ sibi corpus laceraret, receptumque equitis modo insidentem p magnũ æquor per ducẽta stadia deferret. Roma igitur, omnisque Italia confluebat, vt piscem amoris causa vectorem pueri spectaret.

Cap. 11. ἄσωτον. Prodigum.

ἢ ἀκόλαστον. Vel libidinosum.

ἢ ἀχρεῖον. Vel inutilem. ἢ ἄχρηστον. Vel inutilem.

ἢ κακότροπον. Vel improbum.

ἢ μιαρόν. Vel scelestum.

Cap. 12. χειριδωτοῖς. Tunicatis.

χειριδωτούς. Tunicatas.

Cap. 14. χαρακτῆρας, Formas.

ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον.
Sublime, tenue, medium.
Cap. 16. περὶ ἐδεσμάτων. De edulijs.
ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυοῖν μόνων, &c. Nam quid mortalibus sit vsus, prçter duo illa modo, Cereris munus, & aquæ poculum? quæ adsunt, ac nos queunt alere, quorum satias nunquam est, luxus aūt sunt cæterarum epularum indagines.
Cap. 20. ἢ δ' ἑτέρη θέρει, &c.
Grandinis est similis, ruit æstate altera, vel iam
Prægelidis niuibus, aut glaciei humore coactæ.
λᾶαν ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον.
Saxum sursum impellebat ad cumulum.
CAP. VII. LIB. VIII.
περὶ τῆς μνήμης. De memoria ac mente.
QVÆ IN LIBRO IX.
Cap. 1. ἐμποδὼν ἔχειν. Incurrere aliquid.
ἐκποδὼν ποιεῖσθαι. Auertere, atq; depellere.
Cap. 2. εἰς ἄρτους. In panes.
ἄξιος οὖν ἐστιν ἀργυρίου. Dignus igitur est argento.
Cap. 4. ἀνήκοος. Qui non audierit.
ἀνθρωποφάγους. Carne humana vescentes.
Cap. 5. παρ' ἑκὼν σῶμα θὲς κατάστημα.
Corporis constantem habitum.
μανείην μᾶλλον, ἢ ἡσθείην.
Insanirem potius, quàm oblectarer.
ἡδονῆς τέλος πόρνης, &c. Voluptatis finis meretricis decretū est. tolle Venerē, nullū meretricis erit decretū.
Cap. 8. τὸν γὰρ μυρίων καὶ πεντακισχιλίων, &c.

Enimuero qui X. millibus, et XV. millibus vestimētorū egeat, is quò minus indigeat, fieri nō pōt. Cum. n. plus q̄ habeam, egeo, detrahens ex ijs, quae habeo, acquiesco.

Cap. 9. βάλλει καὶ μάλοισι, &c.

Me petit pomis caprarium Clearistæ filia,
Capras propellentem, suaue quid canit, insusurrat.
Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε, &c.
Pasce adamate mihi pulchre heus Tityre capras,
Et potum ad fonteis age Tityre, sed coleatum
Hunc Afrum, rufum'que caue, ne cornua vibret.
οἵη δ' ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος, &c.
Montibus it qualis studiosa Diana pharetræ,
Aut per Taygeti spatiosa iuga, aut Erymanthi,
Et nunc gestit apro, nunc ceruo diua volucri.
Stant circum nymphæ agrestes Ioue cœlite natæ,
In'que agris ludunt, Latonæ pectora gaudent.
Fronte dea ante omneis ceruice prominet alta,
Et pulchras omnes inter clarissima fulget.
Talibus in famulis virgo intemerata decebat.
γέγηθε δέ τε φρένα λητώ.
Latonæ pectora gaudent.
ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.
Pulchras omneis inter clarissima fulget. (σμὸν.

Cap. 10. παρθενικὴν ζώνην, καὶ λέκτροιο θε=
Virgineum soluit cæstum, legem'que cubilis.
Καὶ ἔργα φιλοτήσια. Et munus amoris.
Τὸν μὲν ἄρ' ἐν τμητοῖσι κατεύνασαν ἐν λεχέεσσιν.
In'que toris illis sculptis cepere soporem.

Cap. 15. ἄπορον. Dubium.

QVÆ IN LIB. X.

Cap.1. τρίτον καὶ τέταρτον. Tertium, & quartũ.

Cap.4. φύσει τὰ ὀνόματα ἢ θέσει.

Naturâ ne nomina sint an positu.

Cap.7. τὴν ἔσω θάλασσαν. Internum mare.

Cap.10. ἀνατομάς. Dissectiones.

Cap.11. σπεῦδε βραδέως. Festina tarde.

Cap.12. Ἀρχύτας ταραντῖνος φιλόσοφος, etc.
Archytas Tarẽtinus philosophus pariter & mechanicus vir, columbam ligneam fecit volantem, quæ si vnq̃ subsedisset, præterea non exurgebat. Hactenus enim.

Cap.16. κατὰ πρόληψιν. Per anticipationem.

Cap.17. ἀσωτίαν τε. Luxum'que. (κις, &c.

Cap.19. σὺ δὲ μὴ λέγε ὡς γέγονεν οὕτω πολλά-
Verum ne dicas, sic esse actũ sæpenumero, sed hoc fieri sic decere. Non.n. si quid aliquando contra leges actũ iam est, túque id secutus es, propterea iure queas euadere, quinimo eo magis idcirco in te debeat statui. Vt enim si prius in aliquem foret animaduersum, tu minime hæc scriberes: ita si ipse in præsentia punieris, nequaquam deinceps alius scribet.

Cap.22. φιλοσοφία γάρ τοί ἐστιν ὦ σώκρατες, χάριεν ἄν τις αὐτοῦ μετρίως ἅψηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ, &c.
Philosophia sanè ò Socrates, res est elegans, si modice quispiam per ætatem attigerit: at si supra modũ tẽpus in ea cõtriuerit, hoĩum est corruptela. Nam si quis vel admodũ sit acriq; ingenio, vltráq; ætatẽ philosophetur, necessum est eum rerum omnium esse imperitũ, quarum vsu calleat oportet, quisquis honestus probus'q; est futu-

rus. Legum. n. ciuilium peritia & orationis vacat: quibus in actionibus ac cómercijs, cum hoibus, tũ priuatim tum publice vti cõuenit. Voluptatũ item, atq; cupiditatum humanarũ, & morũ euadunt prorsus insolẽtes. Cũ itaq; in vllam quãpiam incidunt priuatam publicam'ue actionem, hñtur deridiculi: perinde ac viri ciuiles ipsi, vbi vestra adeũt studia & disputationes, irridẽtur. Accidit ijs enim illud Euripidis: Qua in re clarus quisque est, ad eam properat: & diei partẽ illi plurimã impertit, in qua ipse se exuperet: contra, in qua stupidior ac nihil sit, inde effugit, eam'q; contẽnit: alterã uero sui beneuolentia cómendat, arbitrans ita sese laudare. Sed præstat (sicuti opinor) vtriusq; esse participem: philosophię inquam, quoad illius honestas finit, disciplinæ gratia cõpotem fieri: Neq; turpe habetur adolescẽtem philosophari. At cũ grandis iam natu philosophatur, ridicula res ô Socrates geritur. Atq; equidem ita penes philosophantes afficior, veluti erga balbutientes ludentes'que. Cum enim puerulum videã, cui decorũ adhuc est, sic lingua balbutiẽtem ac ludẽtem demulceor, res'q; mihi quidem festiua & liberalis videtur, puerilique ætati congruens: Quòd si volubiliter puerulũ loquẽtem audiã, acerba quæpiam res mihi oboritur, & aures meæ molestia afficiũtur, videtur'q; nescio quid esse seruile. At si quis virum audierit balbutientẽ, aut ludentẽ videat, res videtur & deridenda, & puerilis, & deniq; digna verberibus. Ita equidem afficior sanè eorũ, qui philosophãtur rõne. Vbi. n. in adolescẽte philosophiam aspicio, oblector exosculor'q;, et id mihi videtur ꝓdecere, ingenuũ

quoque ac liberalem hunc esse hoīem iudico: ecõtrario, si nõ philosophatur, illiberalẽ, & sese nunq̃ re vlla dignum, vel honesta vel ingenua arbitrãtem. Verum cum seniorem iam hoīem philosophantem adhuc, necdum facientem finem persentio, verberibus egere cõmodum vir ille mihi videtur. Quod.n. modo dixi, id hoī isti accidit, ut si sit admodũ ingeniosus, vilis atq; abiectus efficiatur, cum mediã ciuitatem forum'q; defugiat, in quo poëta inquit viros excellere. Abdat se vero, & vitæ reliquum cum adolescentulis tribus, aut quatuor degat, in angulorum aliquo cõmurmurans, ingenuũ aut quicq̃ magnum dignum'ue haud vnq̃ loquatur. Equidem ô Socrates, pro mea erga te bñuolentia, atq; humanitate, videri mihi videor affici in præsentia eodẽ modo, quo Zethus respectu Amphionis apud Euripidem, cuius modo mentionem feci. Etenim mihi quoq; eiusmodi quędã, tecum vt fabuler in mẽtem venit, qualia cum fratre ille. Neglectui habes ô Socrates ea, quę debes curare, animiq; naturã tui vsqueadeo nobilem puerili quodã ornamento cõdecoràs, nec foro senatui'ue orationis quicq̃ recte affers, neq; probabilem, aut cõsentientem vllam rõnem inuenisti, neque uero pro alijs cõsilium integrũ cepisti. Atqui amice Socrates, quod ægre ne feras velim (loquor.n. tua causa summa cum bñuolentia) an tibi nõ turpe videatur, ita te gerere, ut ego te habere existimo, & cæteros qui vltra iustũ pergant philosophari? Nam si quis te nũc, aut alium eiusmodi quẽlibet ad carcerem rapiat, iniuriam te quidem intulisse arguens, qui culpa oīno vaces, nosti'ne te minime habiturũ quonã te pacto

tuearis? Sed vertigine vexeris, ac consilij inops oscites quid dicas, quid agas. In iudicio itē suggestū cōscēdēs, si improbus admodum ac neq̃ aduersarius tuus sit, mori de facili queas, si te ille capitali deferat crimine. Verū quonā pacto Socrates hoc sapientis sit, si qua ars aliquē præstātem ingenio virū nacta, deteriorē illum effecerit? qui neq; sibiipsi auxilio esse possit, periculis'q; extremis liberare, neq; se, nec alium quenq̃, sed ab inimicis bonorū oīum facultate spoliari necesse sit, & palā quidem infelicem degere. Liceat.n.q̃q̃ agrestius, vera dicere: si quis in genam te percusserit, pœnas non det. Sed heus vir bone, mihi obtēpera, atq; à redargutionibus istis te abstine, rerum'q; elegantiam cole, & eā sanè vnde recte sentire videare, alijs missa faciens ista arguta, siue deliramenta, siue nugalia deceat appellare: quibus efficiatur, vt domos inanes habites: atq; sequens nō eos, qui exigua ista reprehēdunt, sed illos potius à q̃bus et facultates, et gloria, et bona alia ꝑmulta possidētur.

Cap. 24. εἰς τετάρτην, εἰς πέμπτην.
In quartam & in quintam.

QVÆ IN LIBRO XI.

Cap. 1. ἰταλοί. *Vituli.*
κατ᾽ ἀντίφρασιν. *Per contrariam dictionem.*

Cap. 4. τὸ δ᾽ ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν etc.
Autoritas vero, etsi male dicat, tua
Persuadebit: nā ab inexistimatis proficiscens oratio,
*Et ab existimatis, eadē haudquaq̃ tantundem * vacat.* * *valet.*
ἀντὶ ἀδοξούντων. *Pro eo quod inexistimatis.*
ἀντὶ δοκούντων. *Pro existimatis.*

ἀδόξοι. *Inæstimati sunt.*
ἐνδόξοι. Existimati *sunt.*

Cap. 5. σκεπτικοί. *Commentantes.*
οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκείνως ἢ οὐδετέρως.
Haud magis sic se hoc q̃ illo hẽt modo, aut quã neutro.
πυῤῥωνίων λόγων. P*yrrhonicorum modorum.*
σκεπτικοί, ἐφεκτικοί, ἀπορητικοί.
Commentantes, obligantes, ambigentes.
τῶν πρός τι. Eo*rum quæ ad aliquid.*

Cap. 7. ὀψιμαθίαν. T*ardidiscentiam.*
ἐν πωλουμένοις. *In vendentibus.*
ἀπειρόκαλος. *Ineptus*

Cap. 9. συναγχεῖν. *Anginam pati.*
συνάγχην. *Anginam.*
ἀργυράγχην. A*rgentanginam.*

Cap. 15. παραγωγάς. D*eductiones et deriuationes.*
ἐπιβόλως. *Ingeniose & apte.*

Ca. 16. περὶ πολυπραγμοσύνης De *curiositate.*
πολυφιλίαν. *Multorum amicitiam.*
πολυτροπίαν. *Multiplices ac varios mores.*
πολυσαρκίαν. *Corpulentiam.*
πολυπραγμοσύνην. *Curiositatem.*

QVÆ IN LIBRO XII.

Cap. 1. Οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ &c.
Non eques ipse pater fuerat tibi mehercule P*eleus,*
Non Thetis est genisrix, glaucum te protulit æquor,
A*ëriæque rupes, mens quod tibi dura, ferox est.*

Cap. 2. ἐνθυμήματι. *Commentatione.*

Cap. 5. κῶλον. *Laxum intestinum.*

ἀμαθέστερον πῶς εἰπὲ, καὶ σαφέστερον λέγε. Indo
ctius rudius'q; quodāmō loq̄re, et aptius ac clarius fare.
τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν. Primigenia.
ἀναλγησία. Indolentia. ἀπάθεια. Impassibilitas.
Cap. 9. κάκιον εἶν τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι.
Peius esse iniuriam facere, quàm peccare.
Cap. 11. πρὸς ταῦτα κρύπτε, &c.
Nihil occulte, quando cuncta tuens,
Et cuncta audiens, omnia reuelabit dies.

QVÆ IN LIB. XIII.

Cap. 1. ἀνθ᾽ ἑνὸς ὑποκειμένου, πεπρωμένην καὶ
Pro vno subiecto, fatū, & naturā. (φύσιν.
μή καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον ἄϊδος εἰσαφίκηαι.
Ne'ue obstante domum fato penetrabis auerni.
περὶ στεφάνου. De corona.
ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι νομίζων γεγενῆσθαι, &c. Nā qui
parentibus tm̄ se natum putat, fatalem, atq; spontis suæ
mortem manet. Qui vero etiam patriæ ob id, ne in ser
uitutem redactam illam videat, occumbere præoptabit.
τὴν πεπρωμένην καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον.
Fatalem, & spontis suæ mortem.
αὐτόματος θάνατος. Spontanea mors.
Cap. 5. ἡδίων ὁ λέσβιος. Suauius Lesbium.
Cap. 6. προσῳδία. Accentus.
Cap. 7. ἡ δὲ δὴ λέαινα, ἐὸν ἰσχυρότατον, &c.
Cum aūt aīalium acerrimum sit leæna & audacissimū,
semel oīno in vita & vnum parit. Enitendo. n. cum fœtu
pariter matricem proijcit. Rei vero huiusce causa est, q;
cum in matrice manens motitari incipit catulus, motus il
le vnguiculis

le vnguiculis præmunitus ferarum longe oīum acutissi-mis matricem discerpit: tū in maius continuo augescēs, multo magis dilanians prodit. Instante vero iam nixu, prorsum relinquitur eorum integrū & sanum nihil. ἐπίκοινον. Promiscuum.

ἑστήκει ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν, &c.
Vt que leo in sylua stabat, sua pignora circum,
Cui manus occurset catulos nemus inter agenti
Venatrix accincta virum.

πυκνὰ μάλα στενάχων, ὥς τε λὶς ἠϋγένειος, &c.
Crebra gemens nimium, tanquam leo viribus ingens
Faucibus; absenti venator si catulam audax
Abripuit denso in saltu, dolet acre, sequens'que
Deinde nemus versat, scrutans vestigia, si quo
Versa viri inueniat, rapit illum bilis amara.

Λέων δ' ὅτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν, etc. Leonē quersum coire, vrinam'que retro reddere, dictum iam est. Coit, & parit, non oī tpe, singulis tñ annis vere parit, & ma-gna ex parte geminos. Sed cū plurimos, sex catulos, non nunquam ēt vnum. Quod de leæna fertur, vuluam cū partu emittere, delira fabula est, facta ex ea causa, quod rarum genus hoc animalis est: nec rationem, cur ita es-set, comperire autor ille fabulæ poterat. Rarum hoc enim est, nec multis nascitur locis, sed Europæ totius ea parte solum, quæ inter Acheloum amnem & Nessum est. Parit leæna quoque adeo paruos vt vix post secun dum mensem incipiant ingredi. Leones terræ Syriæ quinquies vita pariunt, primum quinque, post vero subin-de pauciores, deinde steriles degunt. Caret leæna iu-

ba, maris hæc propria est. Dentes eos tantũmodo mutat leo, qui canini vocantur, quatuor: duos superius, totidem inferius, idque sexto mense ætatis fit. (nentes.

Cap. 9. πανδέκτας. Promiscua & omnimoda cóti
οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν. Non à suibus. ὕειν. Pluere.

Cap. 10. ἐτύμως. Veriloquio.

Cap. 11. βιωφελῆ. Vitæ vtilitatibus conducentia.
πέμμασιν. Placentis, concoctione.

Cap. 16. πέψει. Panibus secundæ mensæ.
παροιμιώδης. Prouerbio tritus.
πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρα.
Multa cadunt inter calicem supremáque labra.

Cap. 17. σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.
Sapientes tyranni sunt congressu sapientum.
Αἴας ὁ λοκρός. Aiax Locrensis.
γέρων γέροντα παιδαγωγήσω ὁ ἐγώ.
Senex senem ego teipsum erudiero.
Φιλοκτήτης. Philoctetæ.
ἐν τῷ πυρφόρῳ προμηθεῖ. In ignigero Prometheo.
σιγῶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγων τὰ καίρια.
Tacens´que vbi opus est, & opportuna loquens.
σιγῶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἀσφαλές.
Silere vbi opus est, & tutò loqui.

Cap. 19. εὐφωνία. Vocalitas.
ἀέρα βαθεῖαν. Caliginem, & nebulam profundam.
κολοιούς τε ψᾶράς τε. Graculosque, sturnosque.
ψαρῶν τε. Sturnorum.
τῶν δ' ὥς τε ψάρων νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν.
Horum, vt de sturnis it nubes, graculisue.

Cap. 21. κρηπῖδας. Crepidulas.

νηρεΐδας. Nereidas.
σκιαμαχία. Vmbratilis pugna.
κριομαχία. Arietum pugna.

Cap. 23. δὶς ταὐτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς αἰσχύ=
Bis idem nobis dixit sapiens Aeschylus. (λος, &c.
Venio enim ad terram, inquit, & accedo postliminio:
Ast venio idem est, quod accedo postliminio.
Ita per Iouem atque si quis vicino dixerit,
Accommoda tu mactram, vel si libet, arcam panariam.
μάκτρα καὶ κάρδοπος. Mactra, & arca panaria.
ἀπὸ μνημονεύειν. Commemorare.
ἕκτορα δ' ἐκ βελέων, &c.
Hectora de iaculis, de puluere Iuppiter, & de
Cæde virûm abduxit, de sanguine, déque tumultu.
ὑσμῖναί τε, μάχαι τε, φόνοι τ' ἀνδροκτασίαι τε.
Prælia, conflictus, cædes, hominúmque necatus.
μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε, μηδὲ μάχεσθον.
Neu dulces pueri pugnate, aut cernite ferro.
μνηστῆρες, δ' ἄρα τηλεμάχῳ θάνατόν τε, μόρον τε.
Telemachóque proci letum fatúmque profecto.
θάνατον καὶ μόρον. Letum & fatum.
πολεμίζετε, καὶ μάχεσθον. Bellate, & pugnate.
βάσκ' ἴθι οὖλε ὄνειρε. καὶ, βάσκ' ἴθ' ἶρι ταχεῖα.
Vade, i somnũ agẽs. & alibi, Vade, & perge Iri citata.
ἐκ παραμήλου. Ex geminatione.

Cap. 24. προσῳδίαν. Voculationem. (κέρτῃ.
Cap. 25. γλαύκῳ, καὶ νηρεῖ, καὶ εἰναλίῳ μελι=
Glauco, Nereique, atque maris genio Melicertæ.
νεωτερικώτερος. Audacior & iuuenilior.

ταῦρον δ' ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ ποσειδάωνι.
Taurum autem Alpheo, Neptuno tum quoque taurum.

Cap. 27. ἐμφατικώτερον. Expressius.
τὸν ὧδι τῇ φακῇ μύρον. In lente vnguentum.
Cap. 28. πρόσωπον. Personam.

QVÆ IN LIBRO XIIII.

Cap. 1. παχυμερέστερον. Crassius, & pinguiori Mi=
λογικὰ ζῶα. Rationalia animalia. (nerua.
νευρόβατα. Neruis mouentia. (παι=
Cap. 3. παιδείαν δ' οὐκ ὀρθῶς ἧφθαι τῶ παρά=
Institutionem autem minime recte attigisse. (luptate.
Cap. 4. περὶ καλοῦ, καὶ ἡδονῆς. De honesto, & vo
παρθένος δ' εἶν λέγεται, κατὰ σύμβολον τ ἀδιάφθο
ρος εἶν καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις, etc.
Dicitur virgo esse, indicio eam esse incorruptã, improbis nunquam cõcedere, non orationem modestam, non precationem, non adulationem, nõ denique quicquã aliud pati. Quas ob res merito tristis et ac cõtracta frõte pingitur, vultu graui, aspectu contento & toruo, vt iniustis terrorem incutiat, iustis fiduciam præbeat: quando huiuscemodi facies iustis grata, iniustis molesta est.
Cap. 6. σειρῆνες. Sirenes. εὐρύκλεια. Euryclia.
ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ. In interiore mari.
κατὰ ἀρίσταρχον. Iuxta Aristarchum. (tem.
ἐν τῇ ἔξω κατὰ κράτητα. In exteriore iuxta Crate=
ἰσόψηφοι. Pares. παρασχίς. Continua series.
ἠμαθία. Emathia. αἱμονία. Hæmonia.
ποσειδώνειον. Neptunium, & locus Neptuni.
ὄναιό σε. Proficiat tibi.
ταύτης τῆς πολυμαθίας. Huius multiiugæ disci=

plinæ gratia.
ὅττοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται.
Aedibus in nostris quæ recta aut praua geruntur.

QVÆ IN LIB. XV.

Cap. 3. ἀνέρυσαν μὲν πρῶτα, &c.
Prima supinarunt, necuere, & exuta dedere
Pellibus, absq; sono, & muti.

Cap. 6. ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα, &c.
Ecce viri tumulum, qui pridem à lumine cessit,
Abstulit hunc factis præclarum splendidus Hector.
Quondam ita quis dicet, mea nunquam gloria cadet.
ἀνδραγαθούντων ὑμῶν, καὶ διαδεχομένων.
Fortiter ac viriliter agētibus vobis, atq; succendētibus, suscipientibus que stationem meam.

Cap. 10. περὶ ψυχῆς. De anima. (argētū.
Cap. 14. εἰσεπράξατό με ἀργύριον. Exigit à me
Cap. 19. περὶ ἐδεσμάτων. De edulijs.
Ca. 20. ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις.
In prioribus thesmophorijs.
νῦν οὖν ἁπάσαισι παραινῶ, καὶ λέγω, &c.
Omneis igitur nunc admoneo, & dico
Virum hunccine vlcisci, multis de causis.
Agrestia etenim quædam matronæ agit, vt qui
In agrestibus enutritus oleribus sit.
ὁ δὲ ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου, &c.
At Anaxagoræ alumnus veteris ille
Durus quidem ad salutandum videtur
Et ridendi exosus, & iocari ne ad vinum quidem
Consuetus, verum quicquid scripserit, id

A melle & Sirenibus profluit.
οὔποτε σὸν μνῆμα, Εὐριπίδης, ὄλετό που.
Nulla ætate tua Euripides monumenta peribunt.

Cap. 25. ἀνανεοῦται. Reuiuiscit.

Cap. 26. λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν, &c. Oratio, in qua positis quibusdam, aliud quid à positis necessario consequitur per ea quę posita sunt.

Cap. 28. κατὰ ἀνδροτίωνος, καὶ κατὰ τιμοκρά= In Androtionem, & in Timocratem. (τους.

Cap. 31. πολιορκητὴς. Vrbium expugnator.

QVÆ IN LIBRO XVI.

Cap. 1. ἐνθυμημάτιον. Cõmentatiunculam.
ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, &c. Si cum labore honesti quippiam egeris, labor abit, honestum manet. Si cum voluptate turpe feceris quippiam, quod suaue est, abit: quod turpe est, manet.

Cap. 3. διαιρέσεων. Diuisionum.
ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν, &c. Cogitabamus itaq; propter nimiam ventris cõpressionẽ summam esse mediam: nam & ij qui spõte abstinẽt cibo, primis temporibus fame afficiuntur, post autem minus.
εἰθισμένοι δέ εἰσι καὶ οἱ σκύθαι ὅταν διά τινα, &c. Scythæ etiam consueuerũt, si qñ cuiuspiam rei causa inediam ferre coguntur, latioribus fascijs ventrem cohibere, quasi ita fames minus eos infestet. Ventre autem ferè pleno, quia nulla in eo sit inanitas, fit ne esuriant. Dum autem venter compressus admodum est, caret inanitate.
ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως, &c. Dubiũ est indigens' que considerationis, tũ in hoc, tũ in cęteris fameli cis, quare in frigoribus magis huiuscemodi casus acci=

dat, quàm serenis temporibus.

Cap. 7. οὐδέτερος. Neutro scilicet.

Cap. 8. εἰσαγωγάς. Introductiones.

περὶ ἀξιωμάτων. Pronuntiatorum.

ἀξίωμα. Pronuntiatum.

λεκτὸν αὐτοτελές, ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ᾽ ἑαυτῷ. Dicibile per se perfectũ, enuntiabile quãtũ ex semetipso.

ἀξίωμα. Propositum.

συνημμένον ἀξίωμα. Connexum pronuntiatum.

συμπεπλεγμένον. Copulatum.

παραδιεζευγμένον. Vitiose disiunctum.

Cap. 9. ἀδιαφορεῖν. Indifferens esse.

Cap. 12. ἀπὸ τοῦ ἔρρειν. A pereundo.

ἔρρε κακὴ γλήνη. Pereas mala pupilla oculi.

ἔρρε ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων. Ocyus ò pereas viuorum ex insula abusus.

βάσκανον. Inuidum. βασκαίνειν. Inuidere.

φανερότερον ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ὥσπερ τὸ χρηστότερον. Facile apparens ab apparendo ad id, quod melius ac benignius est.

Ca. 18. ὀπτική. Perspectiua. κανονική. Regularis.

ῥυθμός. Modus, nũerus. μέλος. Modulatio, cãtus.

κανονικῆς. Regularis. μετρική. Dimensiua.

QVÆ IN LIBRO XVII.

Cap. 2. σόλοικον. Soloecismi vitium.

θεῖναι εἰς μέσον. Ponere in medium.

ἐφόδιον. Viaticum.

τεμενῶν ἱερά. Templorum sacra.

C. 3. καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυνται

Et ligna eputrent ratium, & sparta in cariem sunt.
σπαρτοῦς. Ex agris satos.

Cap. 4. κηφισιεὺς ὢν, ἐκ διοπείθου πατρὸς, &c.
Cephisieus genere ex Diopete patre,
Quinque & centum cum scripsisset fabulas,
Fato est defunctus, annos duos natus & quinquaginta.
τεχνικοί. Artificiales.
ἀποδεικτικῷ. Demonstratiuo.
ἀμφισβητούμενον, ἀντὶ ὁμολογουμένου.
Dubium pro confesso & certo.
ἀπόδειξιν. Expressionem & demonstrationem.

Cap. 8. μὴ γελᾶτε, ἔνι τ' οὔλαιον, &c. *Ne ridete, inest oleum: verum vos nescitis qualis matutino dilucu lo hodie rigor fuerit, itaque gelu concretum est.*
αἴθοπα οἶνον. Calidum vinum.

Cap. 9. σκυτάλη. Lorũ quo epistolæ inuoluuntur.

Cap. 10. τᾶς ἐρεύγονται μὲν ἀπλά. &c.
A qua sanè eructantur inaccessi ignis purissimi ex imis fontes. Flumina vero interdiu quidem inundant fluctũ feruentem fumi. At per noctes punicea proglomerata flãma ad profundum ponti ferunt solum, cum strepitu il la Vulcani fluenta, serpentia emittit sæuissima, mon strum profectò tum visu, tum auditu mirabile.
ῥόον καπνοῦ αἴθωνα. Fluxum fumi calidum.
κρουνοὺς. Flueta. ἀκύρως. Improprie. τραχεῖα. Dura.

Cap. 11. τὸν τε πνεύμονα οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄκρον περι-στέλλεται.
Pulmonem vino, summum enim contrahitur.
ἡ κάτω κοιλία. Inferior uenter, & aluus.
τραχεῖα ἀρτηρία. Aspera arteria.

ἐπιγλωττίς. Apposita lingula.
τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν. Asperam arteriam.
Cap. 18. ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ. Ipsa dies quãq parens, quãq nouerca est. (τηρ.
μία μητρυιά, δύο μητέρες. Vna nouerca, duæ matres.
Cap. 19. ἄνευ τοῦ πράττειν μέχρι τοῦ λέγειν.
Sine ulla actione ad dicendum parati.
ἄνθρωπε ποῦ βάλλεις, &c. Homo vbi iam mittis, considera nunquid purgatũ vas sit. Nam si ad inanem opinionẽ ea inuergas, prorsum interierint. Sin cõputrescãt, in vrinã aut acetũ vertẽtur, aut si quid ijs ipsis est deteκυνικώτερον. Magis cynicum. (rius.
ἀνέχου, καὶ ἀπέχου. Patere, & abstine. (ἑαυτῆς, etc.
Cap. 20. πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει, αὐτὴ ἐφ᾽
Omnis enim actio sic sese habet: Nã ipsa quantum in se metipsa agitur, neq honesta, neq turpis est: quẽadmodũ sunt quæ nũc nos ipsi facimus, aut bibere, aut loqui, aut disputare. Non. n. est horum honestũ per seipsum quicquam, sed in actione, vt quidem est actum, eiusmodi euenit. Nam honeste gestũ, & recte, honestũ fit, contra vero turpe. Eodem pacto & amare ipsum, & amor, nõ omnis quidem honestus est, neq cõmendatione omnis dignus: verum is, qui amare honeste nos adhortatur.
ἐνθύμημα. Commentum.
ὁδοῦ πάρεργον. Superuacanee, extra itineris propositũ quasi ex diuerticulo.
Cap. 21. ἀπαίδευτος. Ineruditus.
συγχρονισμούς. Contemporationes.
ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.
Vir fugiens & denuo pugnabit.

QVÆ IN LIBRO XVIII.

Cap.2.τῆς πολιτείας.Reipublicæ.
κοινὰς τὰς γυναῖκας.Communes mulieres.
νήπιοι οὐδ᾽ ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
οὐδ᾽ ὅσον ἐν μαλάχῃ τε, καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ᾽ ὄνειαρ.
Ignorant stolidi quàm toto sit medium plus:
Ac quanta vtilitas in malua & asphodelo sit.
C.4.μοχθηροὺς καὶ φορτικούς.Improbos atque graues.
Cap.5.ἀναγνώστην.Lectorem.
Cap.6.σοφιστεία.Inani sapientia.
Cap.7.ἐπιμαίνεσθαι.Furere, & insanire.
μελαγχολία.Atra bilis.
ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωικόν.
Et affectionem ferè hanc heroicam esse.
μήτε καιροῦ,μήτε μέτρου.Neque temporis,neque modi.
Cap.8.ὁμοιοτέλευτα,καὶ ὁμοιόπτωτα.
Similiter finientia,& similiter cadentia.
ὁμοιοτέλευτα,καὶ ἰσοκατάληκτα,καὶ πάρισα,
καὶ ὁμοιόπτωτα.Similiter finientia,& æqualiter desinentia,& comparia,& similiter cadentia.
ἀπειρόκαλοι.Inepti.
C.9.ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα.Dic mihi musa virũ.
ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι.Pandite nunc Musæ mihi.
ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι,καὶ εἰπεῖν.Ab eo quod est sequi dicere.
C.10.ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός.Si attrectaris venã
ἀγγεῖον.Vas,& cõceptaculũ.σφυγμός.Pulsus.(eius.
σφυγμός,ἐστι διαστολὴ καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας. Plusus,est disparatio & contractio indiuisibilis arteriæ & cordis.
σφυγμός,ἐστι παλμὸς,ἢ ζέσις φλεβός.etc.Pulsus,est

ſubſultatio, & palpitatio vel ebullitio venæ & arteriæ.

QVÆ IN LIBRO XIX.

Cap. 1. διαλέξεων. *Diſputationum.*

Ζήνωνος. Zenonis.

συγκαταθέσεις. *Aſſenſiones.*

Τὰς τοιαύτας φαντασίας. *Eiuſmodi imaginatiões.*

οὐ συγκατατίθεται, οὐδὲ προσεπιδοξάζει.

Non aſſentit, neq; coopinatur.

καὶ προσεπιδοξάζει. *Et coopinatur.*

οὐ συγκατατίθεται. *Non approbat.*

Cap. 2. αἰσθήσεις. *Senſus.*

ἀκολάστους. *Libidinoſos, & intemperantes.*

ἀκρατεῖς. *Incontinentes.* ἀκολάστους. *Incaſtigatos.*

Διατί οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως, &c. *Cur intontinentes eos appellare ſolemus, qui voluptate contrectandi aut guſtandi exuperantur? Nam qui immodice re vtuntur venerea, & qui luxu delectantur ciborum, incontinentes vocamus. Ciborum tamen non eadem ratio eſt, ſed partim linguam, partim gulam, ſua mouent ſuauitate. Vnde Philoxenus gruis collum à dijs immortalibus ſibi dari optabat. At vero qui in videndo audiendó ue modum excedunt, non eodem vocabulo ſignificamus, an quoniam voluptates ſenſibus hiſce accommodatas, communes cum cæteris animantibus habemus? Ergo vt, communes ſpernimus & notamus, ſolas q; omnium, aut maxime probro damus. Itaq; hominem ijs deditum reprehendimus, & incontinentem intemperantem que appellamus, q; victus à teterrimo voluptatũ genere ducitur. Sed cum ſentiẽdi genera quinq; ſint, cætera animalia duobus tantum quę modo dixi, vo-*

luptatem sibi acquirūt, cæteris vel nihil omnino dele-ctantur, vel per accidēs ita afficiuntur. Quod.n.videt, aut olfacit, tātisper gaudet, quoad gustus tactus'ue frui scatur. Cum'q; genus idipsum concupiscendi expleuit, illorum quoq; suauitas desijt: vt nobis salsamenti odor cū īdigemus, suauis est: vbi satiati repletiq; sumus, amplius suauis non est. Rosæ autem odor semper suauis est.

τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.

Coitum esse paruum morbum comitialem.

C.4. ψυχροποιητικὴν. *Frigus facientē.* (χιόνα. τὸ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγός, ὥσπερ ἥλιος τὸν

Ignis autem concretum resoluit, & gelu constrictum vt niuem sol.

Cap. 5. Διατί τὰ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων, etc.

Cur aquæ ex niue glacie'ue liquatæ sint vitiosæ? an q̄a cum aqua quæuis gelu concrescit, pars tenuissima dif-flatur, & læuissima euaporatur? Indicium illud est, q̄ deliquata fit minor quàm antea fuerit, quàm concresce-ret. Cum itaque quod salubrius est defuerit, deterius sit quod relinquitur necesse est.

Ca.6. Διατί οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, etc.

Quā ob causam erubescunt quos puduit, pallēt qui metuunt, cum istæ affectiones similes inter se sint? An q̄m pudefactis sanguis de corde in omnes corporis partes diffunditur, ita vt superficiem occupet, metu vero per-culsus contrahitur ad cor, ita vt cæteris partibus defiat?

αἰσχύνη ἐστὶ φόβος δικαίου ψόγου.

Pudor iustæ uituperationis est timor.

Cap. 7. ἀκύρως, ἢ κατὰ ἀντίφρασιν.

Improprie, vel per oblocutionem.

Cap. 8. συνικῶς. Singulariter.

ἀπαραμύθητον. Absque consolatione.

πληθυντικῶς. Pluratiue.

Cap. 9. ἀνακρεόντεια.

Anacreontia, & Anacreontis versus.

ἐλεγεῖα. Elegos, hoc est, lugubria carmina.

ἐρωτικά. Amatoria, dulcia, & venusta.

τὸν ἄργυρον, &c. Argentum tornans

Fabrica Vulcane mihi,
Non hominem armatum.
Quid enim cum bellis mihi?
Sed cauum poculum cude,
Quantum vales maxime.
In'que eo neque astra,
Neque plaustra facias.
Nam quid cum Pleiadibus,
Quid cum Boote mihi?
Vites fabrica quæso intus,
Et racemos pariter,
Aureos'que pulchre calcantis
Comites Lyæi,
Amorem'que excude simul.

ἀσωτίας. Luxu, prodigalitate.

ἀναφροδισίας. Inuenustatis.

Cap. 11. τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν, &c.

Suauia dans Agathoni animam ipsa in labra tenebam.
Aegra etenim properans tanquam abitura fuit.

οὐκ ἄμουσος. Non inelegans.

Cap. ἀπάθειαν. Tranquillitatem.

πάθη. Passiones.

Cap. 13. ἀκλαής. Minime plorans.

QVÆ IN LIBRO XX.

οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται. Liberi patris artifices.
προβλήματα ἐγκύκλια. Quæstiones circulares.
Διατὶ οἱ Διονυσιακοὶ τεχνῖται, &c. Cur genus id hominum, quod Dionysiacos technitas, id est, artifices bacchanales appellamus, improbis esse moribus magna ex parte consueuerunt? An quia minime sese studio sapientiæ dedunt? eo scilicet, quod in artibus necessarijs magnam partem ætatis suæ consumunt, vitam plurimum traducunt incontinenter, partim etiam tum inopia, quod quidem vtrunque vitia & gignit & auget.

Cap. 4. ἐξωτερικά. Extraria, vel extrinseca.
ἀκροαματικά. Auscultatoria.
ἀκροαματικήν. Auscultatoriam.
ἐξωτερικάς. Extrarias.
δειλινὸν περίπατον. Pomeridianam ambulationem.
ἑωθινόν. Dilucularia.
ἐξωτερικοί. Extrarij.
ἀκροαματικοί. Auscultatorij.
ἀκροαματικάς. Auscultatorias.
ἀκροαματικούς. Auscultatorios.

Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν.
Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοὺς, &c.

Alexander Aristoteli salutem.

Haud recte fecisti, quòd auscultatorios libros edideris. In qua enim re à cæteris nos item præstabimus, si disciplinæ in quibus eruditi sumus, omnium omnino sint communes? Equidem malim in rerum vsu optimarum, quàm in facultatibus anteire. Vale.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν.
Ἐγράψας μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν, &c.

Aristoteles regi Alexandro salutem.

Scripsisti ad me de libris auscultatorijs, inter arcana illos condi putans oportere. sed tu eos & esse editos, & minime editos scito. Cognobiles enim ijs tantum erunt, qui nos audiunt. Vale.

Cap. 5. ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, καὶ κήδομαι ὑμῶν. *Habeo curam vestrum, & consulo rebus vestris.*
ὑμῶν. *Vestri.*

Cap. 6. συμπάθειαν. Consensum.

Cap. 11. κηρίον. Fauum.
κέρας ἀμαλθείας. Copiæ cornu.
πινακίδιον. Indicem.
ἐγχειρίδιον. Pugillarem, aut tabellam.
διατριβάς. Exercitationes, & studia.
περὶ ποικίλης ἱστορίας. De varia historia.
βιβλιοθήκην. Librariam.
ἐποπτειδῶν. Spectaculorum.
συγγραφήν. Historiam.

FINIS.

SERIES LITERARVM.

a b c d   a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z
A B C D E F G H I K L M N O.

Quaterniones omnes.

Venetijs, apud hæredes Petri Rauani & socios.
Mense Maio. M. D. XLIIII.

